ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי
לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה:
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ:
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד יִזָּכֵר | עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ
נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן
וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרָהּ:
כ זֹאת | פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: כה וַאֲנִי | הָיִיתִי חֶרְפָּה
לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ: כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה
יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ | וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה
וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ:

קי

כו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם וספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח
יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בֶּהָדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל
יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ
מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה
עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ט ק״י..... ג

ג) מאמר ד״ה היושבת בגנים (עם ביאור בדרך אפשר)
ש״פ וארא, מברכים החודש שבט, ה׳תשי״ז ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת וארא
כ״ה טבת, מבה״ח שבט ה׳תשי״ז ..... יז

ה) לקוטי שיחות פרשת וארא (בלה״ק) כרך טז ..... כא

ו) לקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כו

ז) ילקוט גאולה ומשיח על פרשת וארא ..... כז

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וארא ..... כט

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וארא..... נג

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וארא..... נד

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וארא..... סד

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם..... סז

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וארא ..... ע

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וארא..... צז

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת וארא ..... קג

טז) נביאים וכתובים
שמואל-א פרק כב, תהלים פרק ט-י ..... קז

יז) עין יעקב מסכת שבת..... קט

יח) מסכת זבחים עם ביאורים
מדף מו עד דף נב..... קי

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יט) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קלח

כ) שולחן ערוך הלכות ברכת המזון
אדמו״ר הזקן ..... קלח

כא) לקוטי תורה – ד״ה כי תצא
אדמו״ר הזקן ..... קלט

כב) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קמב

כג) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....קמג

כד) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קמד

כה) קונטרס החלצו
אדמו״ר מוהרש״ב..... קמד

כו) ספר המאמרים ה׳תש״א
אדמו״ר מוהריי״צ.....קמה

כז) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ.....קמו

כח) ספר הזכרונות
אדמו״ר מוהריי״צ.....קמז

כט) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....קמט

ל) חומש לקריאת התורה פרשת וארא
ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קנב

לא) לוח זמנים לשבוע פרשת וארא.....קנח

לב) סדר הדלקת נרות לשבת קודש .....קנט

בס"ד. שבת פרשת וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשי"ז

(הנחה בלתי מוגה)

הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְּשָׂמִים[1]. וּמֵבִיא כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[2] פֵּרוּשׁ הַתַּרְגּוּם, עָתִיד מָארֵי עָלְמָא לְמֵימַר כּוֹ' [=עתיד ריבון העולם לומר (לבני ישראל)]: אַתְּ כְּנִישְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל דְּמִתִּילָא לְגִינְּתָא קַלִּילָא בֵּין אֲמַיָּא [=את כנסת ישראל המשולה לגינה קטנה בין האומות] וְיָתִיבָא בְּבֵית מֶדְרָשָׁא עִם חַבְרֵי סַנְהֶדְרִין כּוֹ' דְּצַיְּתִין לְקַל רֵישׁ מְתִיבְתָּא (הַיְינוּ שֶׁחֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הֵם הַתַּלְמִידִים הַנִּשְׁמָעִים לְקוֹל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה), אַשְׁמִיעֵנִי אוֹרַיְיתָא קַל מִלֶּיךָ בְּעֵדֶן דְּאַתְּ יָתְבָא לְזַכָּאָה וּלְחַיָּיבָא וָאֱהֵי מַסְכִּים לְכָל מַה דִּי אַתְּ עָבַדְתְּ (שֶׁכָּל פְּסַק דִּין שֶׁיִּפְסְקוּ יִשְׂרָאֵל בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹב הַקָּבָּ"ה שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלָם). בְּרַח דּוֹדִי הוּא עִנְיַן הַבְּרִיחָה מֵאַרְעָא הָדָא מְסַאֲבָא אֶל הַגְּאוּלָה[3], וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יִהְיֶה הַקָּבָּ"ה דּוֹמֶה לִצְבִי, שֶׁגַּם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן עֵינוֹ אַחַת קְמוּצָה וְעֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, שֶׁכְּשֶׁהוּא רָץ הוּא מַחֲזִיר רֹאשׁוֹ לַאֲחוֹרָיו, הַיְינוּ שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יַשְׁגִּיחַ הַקָּבָּ"ה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד לִזְמַן הַגְּאוּלָה שֶׁאָז יָבִיא אוֹתָם עַל הָרֵי בְּשָׂמִים, עַל טוּרָא דִּירוּשָׁלַיִם [=על הרי ירושלים] וְתַמָּן יִסְקוּן כָּהֲנַיָּא קָדְמָךְ קְטֹרֶת בּוּסְמָנִין [=ושם יעלו לפניך הכוהנים קטורת סמים (ולכן נקראו הרי 'בשמים')].

וּמַמְשִׁיךְ הַ'צֶּמַח צֶדֶק' שֶׁיֵּשְׁנוֹ פֵּרוּשׁ נוֹסָף, עַל־פִּי מַאֲמַר הַגְּמָרָא[5] שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה [=מלמדים זה את זה ומבינים זה מזה. רש"י] הַקָּבָּ"ה שׁוֹמֵעַ לְקוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי. וְהַיְינוּ, שֶׁגַּנִּים הֵם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וְהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים הֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה[6]. חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים הַיְינוּ שֶׁמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה [דִּלְפִי פֵּרוּשׁ

הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְּשָׂמִים[1]. וּמֵבִיא כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[2] פֵּרוּשׁ הַתַּרְגּוּם, עָתִיד מָארֵי עָלְמָא לְמֵימַר כּוֹ' אַתְּ כְּנִישְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל דְּמִתִּילָא לְגִינְּתָא קַלִּילָא בֵּין אֲמַיָּא וְיָתִיבָא בְּבֵית מִדְרָשָׁא עִם חַבְרֵי סַנְהֶדְרִין כּוֹ' דְּצַיְּתִין לְקַל רֵישׁ מְתִיבְתָּא (הַיְינוּ שֶׁחֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הֵם הַתַּלְמִידִים הַנִּשְׁמָעִים לְקוֹל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה), אַשְׁמִיעֵנִי אוֹרַיְיתָא קַל מִלֶּיךָ בְּעֵדֶן דְּאַתְּ יָתְבָא לְזַכָּאָה וּלְחַיָּיבָא וָאֱהֵי מַסְכִּים לְכָל מַה דִּי אַתְּ עָבַדְתְּ (שֶׁכָּל פְּסַק דִּין שֶׁיִּפְסְקוּ יִשְׂרָאֵל בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹב הַקָּבָּ"ה שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלָם). בְּרַח דּוֹדִי הוּא עִנְיַן הַבְּרִיחָה מֵאַרְעָא הָדָא מְסַאֲבָא אֶל הַגְּאוּלָה[3], וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יִהְיֶה הַקָּבָּ"ה דּוֹמֶה לִצְבִי, שֶׁגַּם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן עֵינוֹ אַחַת קְמוּצָה וְעֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים, שֶׁכְּשֶׁהוּא רָץ הוּא מַחֲזִיר רֹאשׁוֹ לַאֲחוֹרָיו, הַיְינוּ שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יַשְׁגִּיחַ הַקָּבָּ"ה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד לִזְמַן הַגְּאוּלָה שֶׁאָז יָבִיא אוֹתָם עַל הָרֵי בְּשָׂמִים, עַל טוּרָא דִּירוּשָׁלַיִם וְתַמָּן יִסְקוּן כָּהֲנַיָּא קָדְמָךְ קְטֹרֶת בּוּסְמָנִין.

וּמַמְשִׁיךְ הַ'צֶּמַח צֶדֶק' שֶׁיֵּשְׁנוֹ פֵּרוּשׁ נוֹסָף, עַל־פִּי מַאֲמַר הַגְּמָרָא[5] שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה הַקָּבָּ"ה שׁוֹמֵעַ לְקוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי. וְהַיְינוּ, שֶׁגַּנִּים הֵם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וְהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים הֵם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה[6]. חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים הַיְינוּ שֶׁמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה [דִּלְפִי

---

1) שיר השירים ח, יג־יד. 2) בד"ה זה באוה"ת שה"ש ח"ב ס"ע תשסג ואילך. 3) ראה גם פרש"י עה"פ. 4) תהלים קכא, ד. 5) שבת סג, א. 6) ראה גם שהש"ר ופרש"י עה"פ ח, יג. ד"ה היושבת בגנים ה'שי"ת (סה"מ ה'שי"ת ע' 119).

ביאור בדרך אפשר

הַתַּרְגּוּם קָאֵי [=מוסב] **חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים עַל הַתַּלְמִידִים הַנִּשְׁמָעִים לְקוֹל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, וּלְפִי פֵּרוּשׁ הַגְּמָרָא קָאֵי חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים עַל הַתַּלְמִידֵי־חֲכָמִים עַצְמָם שֶׁמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה], הִנֵּה אָז הַקָּבָּ״ה שׁוֹמֵעַ לְקוֹלָם. וּמְסַיֵּם בַּגְּמָרָא, וְאִם אֵין עוֹשִׁין כֵּן, גּוֹרְמִים לַשְׁכִינָה שֶׁמִּסְתַּלֶּקֶת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר בְּרַח דּוֹדִי וְגוֹ׳. וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁלְּפִי פֵּרוּשׁ הַתַּרְגּוּם הִנֵּה בְּרַח דּוֹדִי הוּא לְמְעַלְיוּתָא [=לשבח], שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּרִיחָה מֵהַגָּלוּת לְהַגְּאוּלָה, מִכָּל־מָקוֹם, פֵּרוּשׁ הַגְּמָרָא הוּא שֶׁבְּרַח דּוֹדִי הוּא עִנְיַן סִלּוּק הַשְׁכִינָה חַס־וְשָׁלוֹם מִיִּשְׂרָאֵל. ואמנם אֵין סְתִירָה בֵּין ב׳ הַפֵּרוּשִׁים, כְּפִי שֶׁמּוֹסִיף הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳: עַיֵּן מַהַרְשָׁ״א בְּחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת שָׁם שֶׁחִבֵּר פֵּרוּשׁ זֶה עִם פֵּרוּשׁ הַתַּרְגּוּם־יוֹנָתָן. וְהַיְנוּ, שֶׁאִם אַתֶּם עוֹשִׁין כֵּן וּמַקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה, אֲזַי בְּרַח דּוֹדִי גוֹ׳ עַל הָרֵי בְשָׂמִים, שֶׁגּוֹרֵם לְהַשְׁרוֹת הַשְׁכִינָה בִּמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, וּמִכְּלָל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו, שֶׁאִם אֵין מַקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה גּוֹרְמִין לַשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק.

וּמְבָאֵר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ הָעִנְיָן דִּשְׁנֵי תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים הַמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה הַקָּבָּ״ה שׁוֹמֵעַ לְקוֹלָם, שֶׁכְּשֶׁהֵם שְׁנַיִם הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמַקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה עַד שֶׁנִּקְרְאוּ חֲבֵרִים לְשׁוֹן חִבּוּר וְהִתְכַּלְּלוּת, עַל־יְדֵי־זֶה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם הַבְּרָכָה. וְהַיְנוּ דְּמִלְּבַד הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[7] כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, דְּהַמְשָׁכָה זוֹ יֶשְׁנָהּ גַּם בְּאֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת, עַל־יְדֵי שֶׁמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה, גּוֹרְמִים הֵם הַמְשָׁכָה נוֹסֶפֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי הַוָּיָ׳ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב הַוָּיָ׳ וַיִּשְׁמַע. וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה[9] עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר כו׳, וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה כו׳ שְׁלֹשָׁה כו׳ שְׁנַיִם כו׳ וּמִנַּיִן אֲפִילּוּ אֶחָד וְכו׳, דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה פּוֹעֵל הַמְשָׁכַת הַשְׁכִינָה, מַהִי הָרְבוּתָא בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כו׳ ומדוע המשנה זקוקה להוכיח שגם בהם שורה השכינה? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דַרְגּוֹת בְּהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה, וְאֵינָהּ דּוֹמָה הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי אֶחָד הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה כו׳ עַד לַעֲשָׂרָה. וְהַיְנוּ, שֶׁאֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין כָּאן הִתְכַּלְּלוּת וְיִחוּד ב׳ קוֹיִן [=ב׳ שיטות], כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[7] כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, דְּהַמְשָׁכָה זוֹ יֶשְׁנָהּ גַּם בְּאֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת, עַל־יְדֵי שֶׁמַּקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה, גּוֹרְמִים הֵם הַמְשָׁכָה נוֹסֶפֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי הַוָּיָ׳ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב הַוָּיָ׳ וַיִּשְׁמַע. וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה[9] עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר כו׳, וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה כו׳ שְׁלֹשָׁה כו׳ שְׁנַיִם כו׳ וּמִנַּיִן אֲפִילּוּ אֶחָד וְכו׳, דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה פּוֹעֵל הַמְשָׁכַת הַשְׁכִינָה, מַהִי הָרְבוּתָא בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כו׳, אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דַרְגּוֹת בְּהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה, וְאֵינָהּ דּוֹמָה הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי אֶחָד הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה כו׳ עַד לַעֲשָׂרָה. וְהַיְנוּ, שֶׁאֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין כָּאן הִתְכַּלְּלוּת וְיִחוּד ב׳ קוֹיִן, כִּי

---

7) ראה תדבא״ר רפי״ח. יל״ש איכה רמז תתרלד. 8) מלאכי ג, טז. 9) אבות פ״ג מ״ו.

אם קו אֶחָד בִּלְבַד, לָכֵן הַמְּשָׁכַת הַשְּׁכִינָה הִיא רַק מִבְּחִינַת אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר שְׁנַיִם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמַקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלָם חִבּוּר וְיִחוּד ב' קַוִּין, אֲזַי הַמְּשָׁכַת הַשְּׁכִינָה הִיא בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, כֵּיוָן שֶׁגּוֹרְמִים גַּם לְמַעְלָה חִבּוּר וְיִחוּד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ דְּהַיְנוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין. וּבְיִחוּד זֶה גּוּפָא יֶשְׁנָם כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, שְׁלֹשָׁה וְכוּ' עַד עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הָעִלּוּי, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה הִתְכַּלְּלוּת כָּל עֶשֶׂר הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם גו' מֵחוֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ[10], שֶׁהֵם כְּנֶגֶד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת[11], וְלָכֵן גַּם הַמְּשָׁכַת הַשְּׁכִינָה הִיא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

ב) **וּבְמַאֲמַר** כ"ק אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן שֶׁאָמַרוֹ בְּכ"ד טֵבֵת[12], פֵּרֵשׁ הַפָּסוּק הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים, שֶׁגַּנִּים קָאֵי עַל גַּן־עֵדֶן[13], וְגַנִּים לְשׁוֹן רַבִּים הֵם[14] גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, דְּאַף שֶׁבִּכְּרָטִיּוּת יֶשְׁנָם בְּגַן־עֵדֶן רִבּוּי מַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ, מִכָּל־מָקוֹם, בִּכְלָלוּת הֵם ב' בְּחִינוֹת, גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן[15], גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן הוּא בְּעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה, וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן הוּא עַד עוֹלַם הַבְּרִיאָה. וְהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁמַּשְׁפֶּלֶת וּמְצַמְצֶמֶת עַצְמָהּ לֵישֵׁב בְּהַגַּנִּים, וְהוּא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת שֶׁבַּבְּרִיאָה. וְהַנִּשְׁמוֹת חֲרֵי גַּם הֵן מִשְׁתַּתְּפוֹת עִם מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת בַּגַּנִּים לְקַבֵּל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי דְּגַן־עֵדֶן. וּמַה שֶּׁכָּתוּב חֲבֵרִים

10) נצבים כט, ט־י. 11) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. 12) אור ליום ה' פ' וארא, כ"ד טבת תרס"ז, בווירצבורג (נדפס בהמשך תרס"ו (הוצאת תשנ"ט) ע' תקצט ואילך). וראה ד"ה היושבת בגנים תשי"ג (תו"מ ח"ז ע' 265 ואילך. תו"מ סה"מ טבת ע' רל ואילך). וראה גם ד"ה ברח דודי גו' וביאורו תק"ע (מאמרי אדה"ז תק"ע ע' נד ואילך). ד"ה היושבת בגנים באוה"ת שם ע' תשע ואילך. תשעט ואילך. תשפד ואילך. ח"ג ס"ע א'טז ואילך. 13) זהר ח"א עז, ב. צב, א. ח"ב מו, א. ח"ג יג, א. ריג, א. ועוד. 14) מק"מ לזח"ב שם. 15) ראה תו"א מט, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

כִּי אִם קַו אֶחָד בִּלְבַד, לָכֵן הַמְּשָׁכַת הַשְּׁכִינָה הִיא רַק מִבְּחִינַת אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין [=אור הממלא את העולמות. אור מדוד ומוגבל לפי־ערך העולמות (יתבאר עניינו של אור זה להלן בפרקים ג־ד)], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר שְׁנַיִם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמַקְשִׁיבִים זֶה לָזֶה, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלָם חִבּוּר וְיִחוּד ב' קַוִּין, אֲזַי הַמְּשָׁכַת הַשְּׁכִינָה הִיא בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, כֵּיוָן שֶׁגּוֹרְמִים גַּם לְמַעְלָה חִבּוּר וְיִחוּד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ דְּהַיְנוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** - נמשך גילוי אור שלמעלה מהעולמות ('סובב') ופועל בתוך העולמות. (דוגמא לדבר מכוחות הנפש: באדם קיימים ב' מיני כוחות: כוח השכל, שהוא כוח פנימי ('ממלא'); וכוח הרצון, כוח מקיף ('סובב'). לפעמים כוח הרצון חודר עד לכוחותיו הפנימיים וגורם לאדם להטות שכלו כפי הרצון, וכך למעלה נמשך אור המקיף וסובב ומאיר בתוך הכוח הפנימי הממלא. **וּבְיִחוּד זֶה גּוּפָא** [=עצמו] **יֶשְׁנָם כַּמָּה מַדְרֵגוֹת** איזו דרגה נמשכת להאיר למטה: **שְׁלֹשָׁה וְכוּ' עַד עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הָעִלּוּי, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה הִתְכַּלְּלוּת כָּל עֶשֶׂר הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,** הנרמזים בפסוק: **רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם גו' מֵחוֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ[10], שֶׁהֵם כְּנֶגֶד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת[11]** [=כל עולם ועולם (רוחני) נחלק לעשר כוחות מאירים הנקראים 'ספירות' מלשון 'אבן ספיר' המאיר], **וְלָכֵן** כאשר עשרה מישראל למדים בצוותא **גַּם הַמְּשָׁכַת הַשְּׁכִינָה הִיא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.** לסיכום, שני פירושים בפסוק "היושבת בגנים": א. פירוש התרגום: "חברים מקשיבים" - תלמידים הנשמעים לראש הישיבה. "ברח דודי" - גאולה העתידה. ב. פירוש הגמרא: "חברים מקשיבים" - תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה. "ברח דודי" - סילוק השכינה חס־ושלום אם אינם מקשיבים. מעלת לימוד התורה בצוותא, המשכת אור הסובב־כל־עלמין.

ב) **וּבְמַאֲמַר כ"ק אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן שֶׁאָמַרוֹ בְּכ"ד טֵבֵת** (יום ההילולא של רבנו הזקן נשמתו־עדן), **פֵּרֵשׁ הַפָּסוּק הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים, שֶׁגַּנִּים קָאֵי עַל גַּן־עֵדֶן[13], וְגַנִּים לְשׁוֹן רַבִּים הֵם[14] גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, דְּאַף שֶׁבִּכְּרָטִיּוּת יֶשְׁנָם בְּגַן־עֵדֶן רִבּוּי מַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ, מִכָּל־מָקוֹם, בִּכְלָלוּת הֵם ב' בְּחִינוֹת, גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן[15], גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן הוּא בְּעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה, וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן הוּא עַד עוֹלַם הַבְּרִיאָה. וְהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁמַּשְׁפֶּלֶת וּמְצַמְצֶמֶת עַצְמָהּ לֵישֵׁב בְּהַגַּנִּים, וְהוּא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת שֶׁבַּבְּרִיאָה. וְהַנִּשְׁמוֹת חֲרֵי גַּם הֵן מִשְׁתַּתְּפוֹת עִם מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת בַּגַּנִּים לְקַבֵּל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי דְּגַן־**

ביאור בדרך אפשר

בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת. לסיכום, שני פירושים בפסוק "היושבת בגנים": א. פירוש התרגום: "חברים מקשיבים" - תלמידים הנשמעים לראש הישיבה. "ברח דודי" - גאולה העתידה. ב. פירוש הגמרא: "חברים מקשיבים" - תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה. "ברח דודי" - סילוק השכינה חס־ושלום אם אינם מקשיבים. מעלת לימוד התורה בצוותא, המשכת אור הסובב־כל־עלמין.

ב) **וּבְמַאֲמַר כ"ק אַדְמו"ר (מְהוֹרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן שֶׁאָמַרוֹ בְּכ"ד טֵבֵת** (יום ההילולא של רבנו הזקן נשמתו־עדן), **פֵּרֵשׁ הַפָּסוּק הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים, שֶׁגַּנִּים קָאֵי עַל גַּן־עֵדֶן[13], וְגַנִּים לְשׁוֹן רַבִּים הֵם[14] גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, דְּאַף שֶׁבִּכְּרָטִיּוּת יֶשְׁנָם בְּגַן־עֵדֶן רִבּוּי מַדְרֵגוֹת לְאֵין קֵץ, מִכָּל־מָקוֹם, בִּכְלָלוּת הֵם ב' בְּחִינוֹת, גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן[15], גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן הוּא בְּעוֹלַם הָעֲשִׂיָּה** (הרוחני), **וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן הוּא** בדרגות שמעליו, **עַד עוֹלַם הַבְּרִיאָה. וְהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים הוּא** למעלה מב' בחינות גן עדן: **בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת** [=דרגה האחרונה שבעולם האצילות] **שֶׁמַּשְׁפֶּלֶת וּמְצַמְצֶמֶת עַצְמָהּ לֵישֵׁב** ולגלות אורה **בְּהַגַּנִּים, וְהוּא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת שֶׁבַּבְּרִיאָה** - בעולם הבריאה נרגשת מציאות הנבראים, בשונה מעולם האצילות שם נרגשת רק מציאות האלוקית ואין הנבראים תופסים כלל מקום. גילוי האצילות בבריאה היא הרגשת מציאות האלוקית ואפסיות הנבראים כבעולם האצילות. **וְהַנִּשְׁמוֹת חֲרֵי גַּם הֵן מִשְׁתַּתְּפוֹת עִם מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת בַּגַּנִּים לְקַבֵּל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי דְּגַן־**

ביאור בדרך אפשר

עֵדֶן נמצא, שגם הנשמות הן בבחינת "היושבת בגנים". **וּמַה שֶּׁכָּתוּב חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ, הִנֵּה[16] חֲבֵרִים הֵם הַמַּלְאָכִים[17], שֶׁנִּקְרָאִים חֲבֵרִים אֶל הַנְּשָׁמוֹת, דְּתֵבַת חָבֵר יֵשׁ בָּהּ ב׳ עִנְיָנִים, מֵחַד גִּיסָא** [=מצד אחד] **מוֹרָה תֵּבַת חָבֵר שֶׁהוּא רַק טָפֵל וּבָטֵל, וְאֵינוֹ הָעִקָּר, וּלְאִידָךְ גִּיסָא** [=ומצד האחר] **מוֹרָה תֵּבַת חָבֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה שַׁיָּכוּת, חִבּוּר וְהִתְחַבְּרוּת, אַף שֶׁאֵינוֹ הָעִקָּר. וְזֶהוּ שֶׁהַמַּלְאָכִים נִקְרָאִים חֲבֵרִים אֶל הַנְּשָׁמוֹת** במלאכים נמצאים שני עניינים אלו שבתיבת 'חבר', **שֶׁהֲרֵי הַמַּלְאָכִים הֵם לְמַטָּה מֵהַנְּשָׁמוֹת וְהֵם רַק טְפֵלִים לָהֶם** - הנשמות בשרשם גבוהים מהמלאכים (ונקראו 'מהלכים' לעומת המלאכים הנקראים 'עומדים'), **וּמִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ לָהֶם אֵיזֶה שַׁיָּכוּת וְחִבּוּר אֶל הַנְּשָׁמוֹת, לְפִי שֶׁהַמַּלְאָכִים מְזַכְּכִים אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת, דְּגַפִּיף לְהוֹן וְנַשִּׁיק לְהוֹן**[18] [=המלאך מחבק את התורה ומצוות ומנשק אותם]. כיון שלימוד התורה נעשה על־ידי היהודי הנמצא בעולם הזה הגשמי, מזכך המלאך את המצווה על־מנת שתפעל פעולתה למעלה, **וְלָכֵן זוֹכִים הֵם לְהַקְשִׁיב לְקוֹל הַתּוֹרָה שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן. וְכָל זֶה** הפסוק "היושבת בגנים, חברים מקשיבים לקולך" (ע"פ פירוש זה) **הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהַגְּלוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן. וְאַחַר כָּךְ מַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב בְּרַח דּוֹדִי, וְהוּא הַבְּרִיחָה מֵהַגְּלוּיִים דְּגַן־עֵדֶן לְהַגְּלוּיִים דְּלְעָתִיד לָבוֹא, שֶׁהֵם נַעֲלִים יוֹתֵר מֵהַגְּלוּיִים דְּגַן־עֵדֶן, וְעַד שֶׁמַּעֲלַת הַגְּלוּיִים דְּלְעָתִיד עַל הַגְּלוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן**

ביאור בדרך אפשר

עַל הַגְּלוּיִים דְּגַן־עֵדֶן הִיא בְּדֶרֶךְ אֵין־עָרוֹךְ, כַּמּוּבָן מִדִּיּוּק הַלָּשׁוֹן בְּרַח לְךָ, שֶׁהַעֲלִיָּה מֵהַגְּלוּי דְּגַן־עֵדֶן לְהַגְּלוּי דְּלְעָתִיד הוּא אינה עליה בהדרגה לשלב גבוה יותר, אלא באופן של **בְּרִיחָה (וְדִלּוּג). וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, גַּם נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנִּמְצָאִים כְּבָר כַּמָּה אַלְפִים שָׁנָה בְּגַן־עֵדֶן, הִנֵּה גַּם הֵם יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּפִים בִּכְדֵי לְקַבֵּל הַגְּלוּיִים דְּעוֹלַם הַתְּחִיָּה**[19] [=זמן תחיית המתים], **דְּאַף שֶׁבְּכָל מֶשֶׁךְ זְמַן הֱיוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן עוֹלִים הֵם תָּמִיד בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, וְכַמּוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מֵעֲלַיַּת הַנְּשָׁמוֹת לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהֵם עוֹלִים תָּמִיד בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[20] **צַדִּיקִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה כוּ׳ בָּעוֹלָם הַזֶּה כוּ׳ שֶׁנֶּאֱמַר**[21] **יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל** [בעולם הזה אין להם מנוחה מעבודתם, וכאשר יוצאים מבית הכנסת הולכים מיד לבית המדרש ללמוד תורה], **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁהַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הֵם תָּמִיד בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, וּמִכָּל־מָקוֹם יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּפִים בִּכְדֵי לְקַבֵּל הַגְּלוּיִים דְּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן גֹּדֶל מַעֲלַת הַגְּלוּיִים דְּלְעָתִיד עַל הַגְּלוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן.**

לסיכום, על פי ביאור של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע מתפרש הפסוק: "היושבת בגנים" - גן עדן התחתון והעליון. "ברח דודי" - המעבר לגילויים שבזמן תחיית המתים. בסעיפים הבאים ירחיב בביאור אופן הגילויים בגן־עדן (ממלא־כל־עלמין), ומעלת הגילוי שיהי' לעתיד־לבוא בזמן התחי' (סובב־כל־עלמין).

---

16) ראה סיום המאמר הנ"ל (המשך תרס"ו ע' תרד). 17) שהש"ר ופרש"י שבהערה 6. 18) ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, ב. תו"א מקץ מג, סע"ב ואילך. 19) ראה גם ד"ה מים רבים דש"פ תולדות פ"ה־ו (תו"מ חי"ח ע' 200 ואילך). 20) ברכות ומו"ק בסופן (ושם: ת"ח. אבל כ"ה כבפנים (צדיקים) בכ"מ — ראה לקו"ש חי"ד ע' 173 הערה *3. וש"נ). 21) תהלים פד, ח.

ביאור בדרך אפשר

ג) **וְהָעִנְיָן הוּא**, דְּהִנֵּה הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, אַף שֶׁגָּדְלָה מַעֲלָתָם עַל הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּעוֹלְמוֹת בְּב' עִנְיָנִים (בפרק הקודם נתבאר שמקום גן־עדן התחתון בעולם העשי' וגן עדן העליון בעולם הבריאה. אולם, ב'גן־עדן' שבכל עולם מאיר גילוי אור יותר מאשר בעולם עצמו), **דְּהַגִּלּוּיִים שֶׁבְּעוֹלְמוֹת הֵם מִבְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת** [=שבעת המידות (שלמטה מהמוחין): חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות] **בִּלְבַד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22] **כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה, הַיְינוּ שֶׁהַגִּלּוּי בָּעוֹלָם הוּא רַק מִסְּפִירַת הַחֶסֶד וּלְמַטָּה, וּבְז' תַּחְתּוֹנוֹת גּוּפָא** הנה הגילוי באותו עולם **הֲרֵי זֶה רַק יְדִיעַת הַמְּציאוּת בִּלְבַד** [=יודע שכך היא מציאות הדבר] **וְלֹא הַשָּׂגַת הַמַּהוּת** [=תפיסת הדבר כמו שהוא], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הֵם מִג' רֵאשׁוֹנוֹת** [=חכמה, בינה ודעת] **וּבְדֶרֶךְ הַשָּׂגַת הַמַּהוּת**[23], **מִכָּל־מָקוֹם, לְאַחֲרֵי כָּל הָעִלּוּי הַלָּזֶה, הִנֵּה הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הֵם מִבְּחִינַת אוֹר הַמְּמַלֵּא בִּלְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד אוֹר הַסּוֹבֵב** ולכן גם הנשמות שהיו ריבוי שנים בגן־עדן יתלבשו בגופים על־מנת לקבל הגילויים בזמן תחיית המתים. **וְזֶהוּ** דיוק לשון **אוֹמְרוֹ בְּרַח דּוֹדִי גוֹ' עַל הָרֵי בְּשָׂמִים, דְּהִנֵּה, בְּשָׂמִים הוּא אוֹתִיּוֹת שָׂמַיִם, וַהֲרֵי הַחִלּוּק שֶׁבֵּין אֶרֶץ לְשָׂמַיִם הוּא שֶׁאֶרֶץ הִיא נְקוּדָה בִּלְבַד, וְהַשָּׂמַיִם הֵם גַּלְגַּל הַמַּקִּיף אֶת הָאָרֶץ, וְהַיְינוּ שֶׁאֶרֶץ הִיא בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, וְשָׂמַיִם הֵם סוֹבֵב כָּל עָלְמִין. וּמַה שֶּׁכָּתוּב הָרֵי בְּשָׂמִים, הִנֵּה עִנְיַן הָהָר מוֹרֶה עַל הַעֲלִיָּה, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבָּאָרֶץ הִנֵּה הֶהָרִים הֵם לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת הָאָרֶץ, כְּמוֹ כֵן גַּם בַּשָּׂמַיִם הִנֵּה הָרֵי בְּשָׂמִים הֵם לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת הַשָּׂמַיִם, וְהַיְינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מֵאוֹר הַסּוֹבֵב, דִּבְשָׂמִים אוֹתִיּוֹת שָׂמַיִם הוּא עִנְיַן אוֹר הַסּוֹבֵב, וַהֲרֵי בְּשָׂמִים הוּא עִנְיַן פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת. וְזֶהוּ כְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן לְהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד, דְּהַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הֵם מֵאוֹר הַמְּמַלֵּא, וְהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד הֵם מֵאוֹר הַסּוֹבֵב. וּכְלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּאוֹר הַמְּמַלֵּא לְהַגִּלּוּיִים דְּאוֹר הַסּוֹבֵב הוּא**[19], **שֶׁהַגִּלּוּיִים דְּאוֹר הַמְּמַלֵּא הֵם בְּהִתְחַלְּקוּת** אור הממלא מאיר בפנימיות בכלי ומתאים עצמו לפי־ערך הכלי, וכיון שישנם ריבוי כלים (חסד וגבורה וכו', וכן ריבוי נבראים) לכן האור עצמו מתחלק לריבוי אורות, **וְלָכֵן הִנֵּה בְּגַן־עֵדֶן יֵשׁ רִבּוּי חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, שֶׁכָּל אֶחָד מַשִּׂיג לְפִי עֶרְכּוֹ, וְיֶשְׁנָם מַדְרֵגוֹת בְּאוֹר הַמְּמַלֵּא שֶׁאֵינָן שַׁיָּכוֹת לְהַשָּׂגָה כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד אֵין חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת כְּלָל, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[24] **כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהַיְינוּ דְּאַף שֶׁגַּם וְהַשָּׂמַיִם הֵם גַּלְגַּל הַמַּקִּיף אֶת הָאָרֶץ, וְהַיְינוּ שֶׁאֶרֶץ הִיא בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, וְשָׂמַיִם הֵם סוֹבֵב כָּל עָלְמִין - סוֹבֵב כָּל עָלְמִין. וּמַה שֶּׁכָּתוּב הָרֵי בְּשָׂמִים, הִנֵּה עִנְיַן הָהָר מוֹרֶה עַל הַעֲלִיָּה, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁבָּאָרֶץ הִנֵּה הֶהָרִים הֵם לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת הָאָרֶץ, כְּמוֹ כֵן גַּם בַּשָּׂמַיִם הִנֵּה הָרֵי בְּשָׂמִים הֵם לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת הַשָּׂמַיִם, וְהַיְינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מֵאוֹר הַסּוֹבֵב, דִּבְשָׂמִים אוֹתִיּוֹת שָׂמַיִם הוּא עִנְיַן אוֹר הַסּוֹבֵב, וַהֲרֵי בְּשָׂמִים הוּא עִנְיַן פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת** שלמעלה מאור הסובב, ואינו מוגדר בכל גדר של העלם וגילוי, כמבואר בהמשך. **וְזֶהוּ כְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן לְהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד, דְּהַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הֵם מֵאוֹר הַמְּמַלֵּא, וְהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד הֵם מֵאוֹר הַסּוֹבֵב. וּכְלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּאוֹר הַמְּמַלֵּא לְהַגִּלּוּיִים דְּאוֹר הַסּוֹבֵב הוּא**[19], **שֶׁהַגִּלּוּיִים דְּאוֹר הַמְּמַלֵּא הֵם בְּהִתְחַלְּקוּת** אור הממלא מאיר בפנימיות בכלי ומתאים עצמו לפי־ערך הכלי, וכיון שישנם ריבוי כלים (חסד וגבורה וכו', וכן ריבוי נבראים) לכן האור עצמו מתחלק לריבוי אורות, **וְלָכֵן הִנֵּה בְּגַן־עֵדֶן יֵשׁ רִבּוּי חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, שֶׁכָּל אֶחָד מַשִּׂיג לְפִי עֶרְכּוֹ, וְיֶשְׁנָם מַדְרֵגוֹת בְּאוֹר הַמְּמַלֵּא שֶׁאֵינָן שַׁיָּכוֹת לְהַשָּׂגָה כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד אֵין חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת כְּלָל, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[24] **כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהַיְינוּ**

---

22) שם פט, ג. 23) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי אחרי עה, א. אוה"ת בראשית ח"ג תקכט, ב ואילך. ד"ה באתי לגני תרצ"ב (סה"מ תרצ"ב ע' רפח ואילך). 24) סנהדרין ר"פ חלק.

ביאור בדרך אפשר

דְּאַף שֶׁגַּם לֶעָתִיד יִהְיוּ רִבּוּי דַּרְגּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, בִּכְלָלוּתָם הֲרֵי הַכֹּל הוּא מַדְרֵגָה אַחַת, וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב הוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת שֶׁאֵין בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מַדְרֵגוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר הַמְּמַלֵּא בָּא בְּהִתְחַלְּקוּת. לסיכום, הגילויים בגן־עדן הם מאור הממלא שמצדו ישנם חילוקי מדרגות - ריבוי דרגות בגן־עדן. ולעתיד לבוא יתגלה אור הסובב שמצידו אין כלל חילוקי מדרגות. (ובאור הסובב עצמו תתגלה הדרגה הנעלית שבו - הרי בשמים).

ד) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין מַהוּ הַטַּעַם שֶׁאוֹר הַמְּמַלֵּא בָּא בְּהִתְחַלְּקוּת, הֲרֵי גַּם אוֹר הַמְּמַלֵּא הוּא בְּחִינַת אוֹר, וְגֶדֶר עִנְיַן הָאוֹר הוּא הֱיוֹתוֹ דָּבוּק בְּהַמָּאוֹר וּמֵעֵין הַמָּאוֹר, וְהֵינוּ דְּעַם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹר הוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַבֵּי הַמָּאוֹר, וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁהוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ גַּם לְגַבֵּי הָאוֹר הַכָּלוּל בְּהַמָּאוֹר, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ גַּם לְגַבֵּי הָאוֹר הַכָּלוּל בְּהַשֶּׁמֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי הָאוֹר הוּא דָּבוּק בִּמְקוֹרוֹ וְהוּא מֵעֵין מְקוֹרוֹ, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יִהְיֶה עָנָן הַמַּסְתִּיר עַל עֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי לֹא יָאִיר הָאוֹר כְּלָל, לְפִי שֶׁכָּל עִנְיַן הָאוֹר הוּא הֱיוֹתוֹ דָּבוּק בִּמְקוֹרוֹ. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן גַּם לְמַעְלָה, שֶׁעִנְיַן הָאוֹר הוּא הֱיוֹתוֹ דָּבוּק בִּמְקוֹרוֹ וּמֵעֵין מְקוֹרוֹ. וְכֵיוָן שֶׁגַּם אוֹר הַמְּמַלֵּא הוּא אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ הוּא בָּא בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כַּמְּבֹאָר בַּ׳פַּרְדֵּס׳[25] שֶׁבֶּאֱמֶת הִנֵּה הָאוֹר (גַּם אוֹר הַמְּמַלֵּא) הוּא בִּפְשִׁיטוּת, דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר הֲרֵי הוּא בִּפְשִׁיטוּת, וְהַהִתְחַלְּקוּת הִיא רַק מִצַּד הַכֵּלִים, שֶׁמִּצַּד הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּהַכֵּלִים הֲרֵי הוּא נִרְאֶה וּפוֹעֵל פְּעֻלָּתוֹ לְפִי אֹפֶן הַכֵּלִים. וְהֵינוּ שֶׁהָאוֹר הוּא בִּפְשִׁיטוּת גַּם בְּהִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּהַכֵּלִים, אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה וְנִשְׁפָּע מִמֶּנּוּ לְפִי אֹפֶן הַכֵּלִים. וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתָם בְּתוֹךְ כֵּלִים, שֶׁהַמַּיִם הֵם פְּשׁוּטִים בֶּאֱמֶת גַּם כַּאֲשֶׁר הֵם נְתוּנִים בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, אֶלָּא שֶׁהֵם נִרְאִים לְפִי גַּוָּן הַכֵּלִים, לְבָנִים יְרֻקִּים וַאֲדֻמִּים. אָמְנָם, בֵּאוּר זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק[26]. שֶׁהֲרֵי אִם נֹאמַר שֶׁהָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ הוּא בִּפְשִׁיטוּת בְּתַכְלִית, אֲזַי לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הִתְחַלְּקוּת גַּם מִצַּד הַכֵּלִים, וְכֵיוָן שֶׁמִּצַּד הַכֵּלִים נִרְאֶה בְּהָאוֹר הִתְחַלְּקוּת, הֲרֵי זֶה הוֹרָאָה שֶׁגַּם הָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ בִּפְשִׁיטוּת בְּתַכְלִית. וּרְאָיָה לָזֶה, מֵאוֹר הַסּוֹבֵב, זאת, יקדים שיטת ספר הפרדס (להרמ״ק), הלומד שאכן האור נשאר תמיד בפשיטותו, וכל חילוקי הדרגות קיימות רק מצד המקבלים - הכלים. בהמשך יבאר שיטת האריז״ל שגם באור ישנה שייכות להתחלקות.

ביאור בדרך אפשר

לֶעָתִיד יִהְיוּ רִבּוּי דַּרְגּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, בִּכְלָלוּתָם הֲרֵי הַכֹּל הוּא מַדְרֵגָה אַחַת, וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב הוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת שֶׁאֵין בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מַדְרֵגוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר הַמְּמַלֵּא בָּא בְּהִתְחַלְּקוּת.

ד) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין מַהוּ הַטַּעַם שֶׁאוֹר הַמְּמַלֵּא בָּא בְּהִתְחַלְּקוּת, הֲרֵי גַּם אוֹר הַמְּמַלֵּא הוּא בְּחִינַת אוֹר, וְגֶדֶר עִנְיַן הָאוֹר הוּא הֱיוֹתוֹ דָּבוּק בְּהַמָּאוֹר וּמֵעֵין הַמָּאוֹר, וְהֵינוּ דְּעַם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹר הוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַבֵּי הַמָּאוֹר, וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁהוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ גַּם לְגַבֵּי הָאוֹר הַכָּלוּל בְּהַמָּאוֹר וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ גַּם לְגַבֵּי הָאוֹר הַכָּלוּל בְּהַשֶּׁמֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי הָאוֹר הוּא דָּבוּק בִּמְקוֹרוֹ וְהוּא מֵעֵין מְקוֹרוֹ, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יִהְיֶה עָנָן הַמַּסְתִּיר עַל עֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי לֹא יָאִיר הָאוֹר כְּלָל, לְפִי שֶׁכָּל עִנְיַן הָאוֹר הוּא הֱיוֹתוֹ דָּבוּק בִּמְקוֹרוֹ. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן גַּם לְמַעְלָה, שֶׁעִנְיַן הָאוֹר הוּא הֱיוֹתוֹ דָּבוּק בִּמְקוֹרוֹ וּמֵעֵין מְקוֹרוֹ. וְכֵיוָן שֶׁגַּם אוֹר הַמְּמַלֵּא הוּא אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁהוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ הוּא בָּא בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת? להבין

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כַּמְּבֹאָר בַּ׳פַּרְדֵּס׳[25] שֶׁבֶּאֱמֶת הִנֵּה הָאוֹר (גַּם אוֹר הַמְּמַלֵּא) הוּא בִּפְשִׁיטוּת, דְּכֵיוָן שֶׁהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר הֲרֵי הוּא בִּפְשִׁיטוּת, וְהַהִתְחַלְּקוּת הִיא רַק מִצַּד הַכֵּלִים, שֶׁמִּצַּד הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּהַכֵּלִים הֲרֵי הוּא נִרְאֶה וּפוֹעֵל פְּעֻלָּתוֹ לְפִי אֹפֶן הַכֵּלִים. וְהֵינוּ שֶׁהָאוֹר הוּא בִּפְשִׁיטוּת גַּם בְּהִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּהַכֵּלִים, אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה וְנִשְׁפָּע מִמֶּנּוּ לְפִי אֹפֶן הַכֵּלִים. וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתָם בְּתוֹךְ כֵּלִים, שֶׁהַמַּיִם הֵם פְּשׁוּטִים בֶּאֱמֶת גַּם כַּאֲשֶׁר הֵם נְתוּנִים בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, אֶלָּא שֶׁהֵם נִרְאִים לְפִי גַּוָּן הַכֵּלִים, לְבָנִים יְרֻקִּים וַאֲדֻמִּים. אָמְנָם, בֵּאוּר זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק[26]. שֶׁהֲרֵי אִם נֹאמַר שֶׁהָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ הוּא בִּפְשִׁיטוּת בְּתַכְלִית, אֲזַי לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הִתְחַלְּקוּת גַּם מִצַּד הַכֵּלִים, וְכֵיוָן שֶׁמִּצַּד הַכֵּלִים נִרְאֶה בְּהָאוֹר הִתְחַלְּקוּת, הֲרֵי זֶה הוֹרָאָה שֶׁגַּם הָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ בִּפְשִׁיטוּת בְּתַכְלִית. וּרְאָיָה לָזֶה, מֵאוֹר הַסּוֹבֵב,

---

25) שער ד (שער עצמות וכלים) פ״ד. 26) ראה גם ד״ה ויהי הענן תרע״ה (המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקלט). המשך ראש השנה תרצ״ד (תשי״א) ס״כ (סה״מ תשי״א ע׳ 84־85).

ביאור בדרך אפשר

מֵאוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁהוּא בִּפְשִׁיטוּת בְּתַכְלִית, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים, מִכָּל־מָקוֹם הוּא בִּפְשִׁיטוּת נשאר הוּא בִּפְשִׁיטוּת ואין הכלי פועל בו שינוי אפילו שיהיה רק נראה כפי אופן הכלי[27], וּכְהַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ (המובא בחסידות) שֶׁהָאוֹר דְּעַתִּיק־יוֹמִין - אור נבדל ('עתיק' מלשון נעתק ונבדל) שאין לו כלל שייכות לעולמות, הנה גם באופן שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּזְעֵיר־אַנְפִּין [=מידות שבעולם האצילות] חֲרֵי גַּם אָז הוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא, וְהַיְנוּ שֶׁאֵין נִרְאֶה בּוֹ שׁוּם הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים, וְאִם כֵּן, כֵּיוָן שֶׁבְּ'אוֹר הַמְמַלֵּא' יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת נִרְאֵית מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים, חֲרֵי זֶה הוֹכָחָה שֶׁגַּם הָאוֹר מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ בִּפְשִׁיטוּת בְּתַכְלִית בשונה מאור הסובב שנשאר בפשיטות ולא נעשה בו כל שינוי גם כאשר מאיר בכלי. להלן יתבאר שחילוק זה בין אור הסובב לאור הממלא בא כתוצאה מאופן דביקותו במקור.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הַמְשָׁכַת אוֹר הַמְמַלֵּא הוּא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי. וְיָדוּעַ בְּעִנְיַן הַצִּמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי, שֶׁאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָאוֹר לְגַמְרֵי, כִּי אִם שֶׁנִּשְׁאַר אוֹר הָרְשִׁימוּ[28]. וְהִנֵּה, אוֹר הָרְשִׁימוּ שֶׁנִּשְׁאַר בְּהַצִּמְצוּם, פּוֹעֵל הוּא גַּם עַל הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ (אוֹר הַמְמַלֵּא) שֶׁיִּהְיֶה בְּהִתְחַלְּקוּת, וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ הוּא הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן חָזַר וְהֵאִיר, שֶׁחָזַר וְהֵאִיר הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, מִכָּל־מָקוֹם, לִהְיוֹת שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ הִיא עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי וְעַל־יְדֵי אוֹר הָרְשִׁימוּ, פּוֹעֵל בּוֹ אוֹר הָרְשִׁימוּ שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים. וְזֶהוּ אֲמִתִּית הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אוֹר הַמְמַלֵּא לָאוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב אֵינוֹ נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וְאוֹר הָרְשִׁימוּ, הַיְנוּ שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב לֹא נִפְעֶלֶת בּוֹ שׁוּם פְּעֻלָּה מִצַּד אוֹר הָרְשִׁימוּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר הַמְמַלֵּא, אַף שֶׁגַּם הוּא בִּדְבֵקוּת, מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹתוֹ בָּא דֶּרֶךְ אוֹר הָרְשִׁימוּ, שַׁיָּךְ בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ־מְשַׁל הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַחַיּוּת שֶׁבָּאֲבָרִים לְהַחַיּוּת שֶׁבַּשְּׁעָרוֹת[29], שֶׁאִם יַעֲשׂוּ בְּהָאֲבָרִים אֵיזֶה דָּבָר הַמַּזִּיק אֲזַי יַרְגִּישׁ כְּאֵב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּשְּׂעָרוֹת הִנֵּה אור אין סוף כו' ומשתלשל ויורד תוך החלל ההוא". ומבואר בחסידות, שהאור שהי' ממלא מקום החלל הוא אור הסובב־כל־עלמין, והאור שנמשך אחר הצמצום הוא אור הממלא־כל־עלמין.

ביאור בדרך אפשר

פָּנוּי, שֶׁאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָאוֹר לְגַמְרֵי, כִּי אִם שֶׁנִּשְׁאַר אוֹר הָרְשִׁימוּ[28] - רושם מהאור הגדול שהי' קודם הצמצום (ומבואר בחסידות, שרושם זה שנשאר מהאור הוא בחי' 'כח הגבול שבאין סוף' (שהרי מצד שלימותו יש לו גם כח בגבול). וְהִנֵּה, אוֹר הָרְשִׁימוּ שֶׁנִּשְׁאַר בְּהַצִּמְצוּם, פּוֹעֵל הוּא גַּם עַל הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ (אוֹר הַמְמַלֵּא) שֶׁיִּהְיֶה בְּהִתְחַלְּקוּת, וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ הוּא הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן חָזַר וְהֵאִיר שֶׁחָזַר וְהֵאִיר הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם - מעין המאור" - אור פשוט, מִכָּל־מָקוֹם, לִהְיוֹת שֶׁהַמְשָׁכָתוֹ הִיא עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי, וְעַל־יְדֵי אוֹר הָרְשִׁימוּ - שהוא בחי' כח הגבול, כנ"ל, פּוֹעֵל בּוֹ אוֹר הָרְשִׁימוּ שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים. וְזֶהוּ אֲמִתִּית הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אוֹר הַמְמַלֵּא לָאוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב אֵינוֹ נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וְאוֹר הָרְשִׁימוּ, הַיְנוּ שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב לֹא נִפְעֶלֶת בּוֹ שׁוּם פְּעֻלָּה (של התחלקות) הבאה מִצַּד אוֹר הָרְשִׁימוּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר הַמְמַלֵּא, אַף שֶׁגַּם הוּא בִּדְבֵקוּת, מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹתוֹ בָּא דֶּרֶךְ אוֹר הָרְשִׁימוּ, שַׁיָּךְ בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ־מְשַׁל הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַחַיּוּת שֶׁבָּאֲבָרִים לְהַחַיּוּת שֶׁבַּשְּׂעָרוֹת[29], שֶׁאִם יַעֲשׂוּ בְּהָאֲבָרִים אֵיזֶה דָּבָר הַמַּזִּיק אֲזַי יַרְגִּישׁ כְּאֵב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּשְּׂעָרוֹת הִנֵּה

---

27) ראה גם המשך תרס"ו ס"ע תסז ואילך. 28) אוצרות חיים בתחלתו בהג"ה. וראה לקו"ת הוספות לויקרא ד"ה להבין מ"ש באוצ"ח (נא, ב ואילך). 29) ראה גם סה"מ תרס"א ע' קסו. המשך תרס"ו ע' תסו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

כַּאֲשֶׁר יַחְתֹּךְ אֶת הַשְּׂעָרוֹת לֹא יַרְגִּישׁ כְּאֵב כְּלָל. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, דְּאַף שֶׁגַּם הַחַיּוּת שֶׁבַּשְּׂעָרוֹת הִיא בִּדְבֵקוּת, מִכָּל־מָקוֹם, לִהְיוֹתוֹ נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הֶפְסֵק עֶצֶם הַגֻּלְגֹּלֶת השערות אינן מקבלות חיותן ישר מהמוח, אלא על־ידי הפסק וצמצום, לָכֵן שַׁיָּךְ שֶׁיַּחְתְּכוּ אוֹתוֹ (מִמְּקוֹרוֹ) וְלֹא יַרְגִּישׁ כְּאֵב. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה בְּ׳אוֹר הַמְּמַלֵּא׳, דְּאַף שֶׁהוּא בִּדְבֵקוּת, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם, שַׁיָּךְ בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים. לסיכום, אור הממלא (המאיר בגן־עדן) נמשך על ידי הצמצום, ועל ידי הגבלת ה׳רשימו׳, ולכך הוא מוגבל ומצומצם. אור הסובב (שיאיר לעתיד לבוא) נמשך מהאור שלפני הצמצום ולא השתנה כלל על־ידי הצמצום ולכך נשאר בלתי מוגבל. בסעיפים הבאים יעבור לבאר כיצד שגם בעבודת האדם קיימים שני עניינים: עבודה הקשורה עם בחי׳ אור הממלא, ועבודה הקשורה עם בחי׳ אור הסובב.

ה) וְהָעִנְיָן בַּעֲבוֹדָה הוּא, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא בְּמַה שֶׁכָּתוּב[30] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד, דִּבְפָסוּק זֶה נֶאֱמַר ב׳ פְּעָמִים שֵׁם הֲוָיָ׳ וּבָאֶמְצַע הוּא שֵׁם אֱלֹקִים. וְהִנֵּה, גַּם בְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים כְּתִיב[31] הֲוָיָ׳ הֲוָיָ׳, וּפְסִיק טַעֲמָא בֵּינַיְיהוּ[32] [=בין ב׳ שמות הוי׳ שבפסוק מבדיל טעם ׳פסק׳ (מ׳טעמי המקרא׳)], שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהֵם ב׳ מַדְרֵגוֹת, הֲוָיָ׳ הָרִאשׁוֹן הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְהֲוָיָ׳ הַשֵּׁנִי הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא[33] - דרגה תחתונה שבשם הוי׳ - אור הממלא כל עלמין, שֶׁלָּכֵן פָּסִיק טַעֲמָא בֵּינַיְיהוּ. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב בִּקְרִיאַת־שְׁמַע ב׳ פְּעָמִים הֲוָיָ׳, שֶׁהֲוָיָ׳ הָרִאשׁוֹן הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְהֲוָיָ׳ הַשֵּׁנִי הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא[34]. וְזֶהוּ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא הַהֶפְסֵק דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כִּי, הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הוּא הֲוָיָ׳ דְּאוֹר הַסּוֹבֵב, וְהֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא הוּא הֲוָיָ׳ דְּאוֹר הַמְּמַלֵּא, וּבָאֶמְצַע הוּא הַהֶפְסֵק דְּשֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם. אָמְנָם, תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן הוּא שֶׁיִּהְיֶה יִחוּד סוֹבֵב וּמְמַלֵּא, הַיְינוּ שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב יֻמְשַׁךְ בְּאוֹר הַמְּמַלֵּא. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב אֱלֹקֵינוּ, וְלֹא אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם, וֶאֱלֹקֵינוּ הוּא הַטָּיָה אֶל הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, וְלָכֵן עַל־יְדֵי אֱלֹקֵינוּ נַעֲשָׂה חִבּוּר אוֹר הַסּוֹבֵב וְאוֹר הַמְּמַלֵּא. וּבִכְּרָט לְפִי הַיָּדוּעַ[35] בְּפֵרוּשׁ אֱלֹקֵינוּ, אֶלֹקָה שֶׁלָּנוּ, כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵינוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[36] כִּי חֵלֶק הֲוָיָ׳ עַמּוֹ, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ בְּכֹחוֹ לְחַבֵּר אוֹר הַסּוֹבֵב וְאוֹר הַמְּמַלֵּא, שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב יֻמְשַׁךְ בְּאוֹר הַמְּמַלֵּא, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן.

ביאור בדרך אפשר

כַּאֲשֶׁר יַחְתֹּךְ אֶת הַשְּׂעָרוֹת לֹא יַרְגִּישׁ כְּאֵב כְּלָל. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, דְּאַף שֶׁגַּם הַחַיּוּת שֶׁבַּשְּׂעָרוֹת הִיא בִּדְבֵקוּת, מִכָּל־מָקוֹם, לִהְיוֹתוֹ נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הֶפְסֵק עֶצֶם הַגֻּלְגֹּלֶת, לָכֵן שַׁיָּךְ שֶׁיַּחְתְּכוּ אוֹתוֹ (מִמְּקוֹרוֹ) וְלֹא יַרְגִּישׁ כְּאֵב. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה בְּ׳אוֹר הַמְּמַלֵּא׳, דְּאַף שֶׁהוּא בִּדְבֵקוּת, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם, שַׁיָּךְ בּוֹ הִתְחַלְּקוּת מִצַּד הַכֵּלִים עַל־כָּל־פָּנִים. ה) וְהָעִנְיָן בַּעֲבוֹדָה הוּא, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא בְּמַה שֶׁכָּתוּב[30] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד, דִּבְפָסוּק זֶה נֶאֱמַר ב׳ פְּעָמִים שֵׁם הֲוָיָ׳ וּבָאֶמְצַע הוּא שֵׁם אֱלֹקִים. וְהִנֵּה, גַּם בְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים כְּתִיב[31] הֲוָיָ׳ הֲוָיָ׳, וּפְסִיק טַעֲמָא בֵּינַיְיהוּ[32] [=בין ב׳ שמות הוי׳ שבפסוק מבדיל טעם ׳פסק׳ (מ׳טעמי המקרא׳)], שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהֵם ב׳ מַדְרֵגוֹת, הֲוָיָ׳ הָרִאשׁוֹן הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְהֲוָיָ׳ הַשֵּׁנִי הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא[33] - דרגה תחתונה שבשם הוי׳ - אור הממלא כל עלמין, שֶׁלָּכֵן פָּסִיק טַעֲמָא בֵּינַיְיהוּ. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב בִּקְרִיאַת־שְׁמַע ב׳ פְּעָמִים הֲוָיָ׳, שֶׁהֲוָיָ׳ הָרִאשׁוֹן הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְהֲוָיָ׳ הַשֵּׁנִי הוּא הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא[34]. וְזֶהוּ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא הַהֶפְסֵק דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כִּי, הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הוּא הֲוָיָ׳ דְּאוֹר הַסּוֹבֵב, וְהֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא הוּא הֲוָיָ׳ דְּאוֹר הַמְּמַלֵּא, וּבָאֶמְצַע הוּא הַהֶפְסֵק דְּשֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם. אָמְנָם, תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן הוּא שֶׁיִּהְיֶה יִחוּד סוֹבֵב וּמְמַלֵּא, הַיְינוּ שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב יֻמְשַׁךְ בְּאוֹר הַמְּמַלֵּא. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב אֱלֹקֵינוּ, וְלֹא אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם, וֶאֱלֹקֵינוּ הוּא הַטָּיָה אֶל הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, וְלָכֵן עַל־יְדֵי אֱלֹקֵינוּ נַעֲשָׂה חִבּוּר אוֹר הַסּוֹבֵב וְאוֹר הַמְּמַלֵּא. וּבִכְּרָט לְפִי הַיָּדוּעַ[35] בְּפֵרוּשׁ אֱלֹקֵינוּ, אֶלֹקָה שֶׁלָּנוּ, כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵינוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[36] כִּי חֵלֶק הֲוָיָ׳ עַמּוֹ, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ בְּכֹחוֹ לְחַבֵּר אוֹר הַסּוֹבֵב וְאוֹר הַמְּמַלֵּא, שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב יֻמְשַׁךְ בְּאוֹר הַמְּמַלֵּא, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן.

30) ואתחנן ו, ד. 31) תשא לד, ו. 32) זח״ג קלח, רע״א (באד״ר). 33) לקו״ת דרושים לר״ה נט, סע״א ואילך. וש״נ. המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקפח. תתקצה. ובכ״מ. 34) ראה המשך תער״ב שם ס״ע תתקפז ואילך. ס״ע תתקצד ואילך. ד״ה היושבת בגנים תשי״ג (הנ״ל). 35) לקו״ת בלק עג, ב. 36) האזינו לב, ט. וראה תניא אגה״ת פ״ד (הובא בלקו״ת שם). ד״ה היושבת בגנים באוה״ת שה״ש

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה עִנְיַן שֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[37] בָּאֲרוּכָה, אַךְ כְּלָלוּת הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֵׁם שֶׁעִנְיַן ד׳ אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָּיָ׳ הוּא סֵדֶר הַמִּשְׁכָּת וְהַשְׁפָּעַת הָאוֹר ארבע אותיות שם הוי׳ [י - צמצום, ה - התפשטות, ו - המשכה, ה - התפשטות] מורה על סדר המשכת האור להחיות העולמות.

כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן שֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת נְקֻדָּה, מוֹרָה עַל הַבִּטּוּל בִּמְצִיאוּת וְהַנְּחַת עַצְמוּתוֹ, שֶׁאֵינוֹ שׁוּם מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ, וְכָל מְצִיאוּתוֹ הִיא רַק לְהַשְׁלִים רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, דְּמִשּׁוּם זֶה אֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב (עֶר רֶעכְנְט זִיךְ נִיט) בְּשׁוּם דָּבָר, וְלֹא נוֹגֵעַ לוֹ אִם הַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב כֵּן אִם לָאו, וְגַם לֹא אִכְפַּת לֵיהּ (עֶס גֵּייט אִים נִיט אָן) שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג עַל־פִּי שֵׂכֶל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת, הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּלִי שׁוּם חֶשְׁבּוֹנוֹת. וְלֹא זו בלבד שאינו מתחשב עם השכל כאשר יחייב השכל להתנהג באופן אחר, אלא גם **כְּלָלוּת עֲבוֹדָתוֹ** מה שמוסר עצמו לאלקות **אֵינָהּ בָּאָה מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׂכֶל שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, אֶלָּא הוּא בְּחִינַת הַהַנָּחָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,** וְכל זה הוא אות יו"ד שבנפש - **עִנְיַן הַבִּטּוּל דְּעֶצֶם נַפְשׁוֹ. וְעִנְיַן הַהֵ"א דְּשֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הוּא, שֶׁאַחֲרֵי עֲבוֹדַת הַבִּטּוּל שֶׁמִּצַּד הַיּוּ"ד, אֲזַי בָּא לִבְחִינַת הֵ"א, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁטַח דְּאֹרֶךְ וְרֹחַב, שֶׁמּוֹרֶה עַל הַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, אֲבָל גַּם אָז הִנֵּה הֲבָנָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ הִיא מַתְאִימָה לְהַבִּטּוּל שֶׁבַּיּוּ"ד, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן נְקוּדָה בְּהֵיכָלָא[38]** [=נקודה בהיכל. נקודת הביטול מתרחבת ובאה בהבנה]. **וְהַיְנוּ שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ** [=כענין אישי הנוגע בנפשו] **אֵיךְ שֶׁהוּא מְרֻחָק מֵאֲלֻקוּת, דְּגַם כַּאֲשֶׁר עָסַק בָּעֲבוֹדָה מֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים וְזָכָה לְקַבֵּל כַּמָּה עִנְיָנִים, מִכָּל־מָקוֹם, כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, רוֹאֶה כְּלָלוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ שֶׁלֹּא נִיזוֹז מִמְּקוֹמוֹ (עֶר הָאט זִיךְ גאָרניט גֶּערירט), וְנִשְׁאַר בְּמַצָּבוֹ הַקּוֹדֵם, וְגַם כַּאֲשֶׁר מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר זֹאת בִּפְנֵי אֲחֵרִים, הֲרֵי הוּא בְּעַצְמוֹ (בַּאַ זִיךְ אַלֵּיין), בְּאוֹתָם רְגָעִים אֲחָדִים (די פּאָר מינוט) עַל־כָּל־פָּנִים שֶׁמִּתְבּוֹנֵן אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, רוֹאֶה כְּלָלוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ שֶׁלֹּא נִיזוֹז מִמְּקוֹמוֹ (עֶר הָאט זִיךְ גאָרניט גֶּערירט), וְגַם כַּאֲשֶׁר מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר זֹאת בִּפְנֵי אֲחֵרִים, הֲרֵי הוּא בְּעַצְמוֹ (בַּאַ זִיךְ אַלֵּיין), בְּאוֹתָם רְגָעִים אֲחָדִים (די פּאָר מינוט) עַל־כָּל־פָּנִים**

ביאור בדרך אפשר

רֶעכְנְט זִיךְ נִיט) בְּשׁוּם דָּבָר, וְלֹא נוֹגֵעַ לוֹ אִם הַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב כֵּן אִם לָאו, וְגַם לֹא אִכְפַּת לֵיהּ (עֶס גֵּייט אִים נִיט אָן) שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג עַל־פִּי שֵׂכֶל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת, הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּלִי שׁוּם חֶשְׁבּוֹנוֹת. וְלֹא זו בלבד שאינו מתחשב עם השכל כאשר יחייב השכל להתנהג באופן אחר, אלא גם כְּלָלוּת עֲבוֹדָתוֹ מה שמוסר עצמו לאלקות אֵינָהּ בָּאָה מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׂכֶל שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, אֶלָּא הוּא בְּחִינַת הַהַנָּחָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְכל זה הוא אות יו"ד שבנפש - עִנְיַן הַבִּטּוּל דְּעֶצֶם נַפְשׁוֹ. וְעִנְיַן הַהֵ"א דְּשֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הוּא, שֶׁאַחֲרֵי עֲבוֹדַת הַבִּטּוּל שֶׁמִּצַּד הַיּוּ"ד, אֲזַי בָּא לִבְחִינַת הֵ"א, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁטַח דְּאֹרֶךְ וְרֹחַב, שֶׁמּוֹרֶה עַל הַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, אֲבָל גַּם אָז הִנֵּה הֲבָנָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ הִיא מַתְאִימָה לְהַבִּטּוּל שֶׁבַּיּוּ"ד, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן נְקוּדָה בְּהֵיכָלָא[38]. וְהַיְנוּ שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ אֵיךְ שֶׁהוּא מְרֻחָק מֵאֲלֻקוּת, דְּגַם כַּאֲשֶׁר עָסַק בָּעֲבוֹדָה מֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים וְזָכָה לְקַבֵּל כַּמָּה עִנְיָנִים, מִכָּל־מָקוֹם, כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ, רוֹאֶה כְּלָלוּת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ שֶׁלֹּא נִיזוֹז מִמְּקוֹמוֹ (עֶר הָאט זִיךְ גאָרניט גֶּערירט), וְגַם כַּאֲשֶׁר מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר זֹאת בִּפְנֵי אֲחֵרִים, הֲרֵי הוּא בְּעַצְמוֹ (בַּאַ זִיךְ אַלֵּיין), בְּאוֹתָם רְגָעִים אֲחָדִים (די פּאָר מינוט) עַל־כָּל־פָּנִים

ח"ב ע׳ תשעג. תשפא. ס"ע תשפז ואילך. ח"ג ע׳ א׳כ ואילך. וראה מקומות שצויינו בהערה הבאה. 37) ראה לקו"ת ר"פ ראה (יח, א ואילך). סה"מ עטר"ת ע׳ תריא ואילך. ובכ"מ. 38) ראה זח"א ו, רע"א. תקו"ז ריש תיקון ה (יט, א). ועוד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּתְבּוֹנֵן אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ אוּן עֶר הַאלט בַּא דֶּעם אֱמֶת [=ו׳אוחז׳ באמת (אינו מרמה את עצמו)], רוֹאֶה הוּא מַה הוּא (עֶר זֶעט דאָך וואָס עֶר איז), וּמִזֶּה צַר לוֹ בְּיוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי[39] הַמָּשָׁל דְּעָנִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִזְכָּר בְּמַצָּבוֹ כוּ׳ הִנֵּה מִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה בְּמַר נַפְשׁוֹ ואינו זקוק להתבוננות ארוכה במצבו, כך האדם הנזכר אודות מצבו הרוחני מיד נעשה לו צר. וְנוֹסָף עַל הַמֵּצַר שֶׁצַּר לוֹ מִצַּד מַצָּבוֹ הַפְּרָטִי, הֲרֵי הוּא מִתְבּוֹנֵן גַּם כֵּן בְּהָרִחוּק דִּכְלָלוּת כל העולמות הכלולים בסדר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁהוּא רַק הֶאָרָה בִּלְבַד ממנו יתברך, דְּלֹא מִבָּעֵי [=אין צורך לומר] אוֹר הַמְּמַלֵּא שֶׁהוּא הֶאָרָה בִּלְבַד, אֶלָּא גַּם אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא הֶאָרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] אֲנִי הֲוָיָ׳ הוּא שְׁמִי, דְּגַם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא שֶׁהוּא אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא גַּם כֵּן רַק שֵׁם וְהֶאָרָה בִּלְבַד (כמו ׳שם׳ האדם שהוא רק ענין חיצוני ממנו, בכדי שהזולת יוכל לקראו בשמו, כן שם הוי׳, גם בדרגה הנעלית שבשם, הוא רק הארה חיצונית ממנו יתברך), וּמִצַּד זֶה צַר לוֹ בְּיוֹתֵר. וּבֶאֱמֶת הִנֵּה הָא בְּהָא תַּלְיָא [=זה תלוי בזה. שני העניינים המוזכרים שמתבונן בהם: מצבו הפרטי, ומצב כללות ההשתלשלות], דְּמִצַּד הָרִחוּק דִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, נַעֲשֶׂה נְתִינַת מָקוֹם שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב כָּזֶה, שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם שֶׁמֵּאִיר הָאוֹר בְּיוֹתֵר אֲזַי אֵין נְתִינַת מָקוֹם כְּלָל לַחֹשֶׁךְ, וְאִם כֵּן, מַה שֶּׁהוּא נִמְצָא בְּמַצָּב כָּזֶה, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּרִחוּק כוּ׳ שאין מאיר גילוי אלוקות בעולם ובכל העולמות מאיר רק הארה מצומצמת. וְכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּכָל זֶה וְנַעֲשֶׂה לוֹ צַר בְּיוֹתֵר, אֲזַי כלשון הפסוק: וַיִּצְעֲקוּ אֶל הֲוָיָ׳ בַּצַּר לָהֶם[41], שֶׁמִּתְפַּלֵּל וּמְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל כְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁיָּאִיר בּוֹ גִּלּוּי אֱלֹקוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה גַּם הוּא מְקֹרָב. וְעִנְיָן הַוָא״ו דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הוּא, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דְיוּ״ד וְהֵ״א - כל התבוננות זו, הבאה אחר ההתמסרות המוחלטת לרצון העליון; כתוצאה מכך מגיע לעסוק בתורה הפועלת גילוי עצמות אור־אין־סוף, נַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת ו׳ קְצָווֹת, כָּשֵׁר פָּסוּל טָמֵא וְטָהוֹר אָסוּר וּמֻתָּר, וא״ו חֲדָרִים (הנרמזים בפסוק: ״הביאני המלך חדריו״, אלו ששה סדרי משנה)[42]. וְאַחַר כָּךְ הוּא הֵ״א אַחֲרוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא עִנְיַן הַקַּבָּלַת־עֹל עַל קִיּוּם הַמִּצְווֹת. וְזֶהוּ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהַמְשָׁכָה, שֶׁהַהַתְחָלָה הִיא מֵהַיּוּ״ד, עַד שֶׁבָּא לַבְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהוּא בִּנְיַן שֶׁטַח הַמְּקַבֵּל. לסיכום, נתבאר סדר עבודת האדם על־ידי שם הוי׳ שנפש, על ד׳ אותיותיו.

ו) וְהִנֵּה לְפִי זֶה מַשְׁמַע שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מֵהַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא בָּאוֹת וָא״ו, וְהַמִּצְווֹת הֵם בְּאוֹת הֵ״א אַחֲרוֹנָה. וְכֵן מוּבָן גַּם כֵּן בִּפְשִׁיטוּת, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קוֹדֶמֶת לְהַמִּצְוֹת, שֶׁבַּתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַתּוֹרָה, וְאָז דַּוְקָא יוֹדֵעַ הוּא אֵיךְ

אַלִּיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ אוּן עֶר הַאלט בַּא דֶּעם אֱמֶת, רוֹאֶה הוּא מַה הוּא (עֶר זֶעט דאָך וואָס עֶר איז), וּמִזֶּה צַר לוֹ בְּיוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי[39] הַמָּשָׁל דְּעָנִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִזְכָּר בְּמַצָּבוֹ כוּ׳ הִנֵּה מִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה בְּמַר נַפְשׁוֹ. וְנוֹסָף עַל הַמֵּצַר שֶׁצַּר לוֹ מִצַּד מַצָּבוֹ הַפְּרָטִי, הֲרֵי הוּא מִתְבּוֹנֵן גַּם כֵּן בְּהָרִחוּק דִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁהוּא רַק הֶאָרָה בִּלְבַד, דְּלֹא מִבָּעֵי אוֹר הַמְּמַלֵּא שֶׁהוּא הֶאָרָה בִּלְבַד, אֶלָּא גַּם אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא הֶאָרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] אֲנִי הֲוָיָ׳ הוּא שְׁמִי, דְּגַם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא שֶׁהוּא אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא גַּם כֵּן רַק שֵׁם וְהֶאָרָה בִּלְבַד, וּמִצַּד זֶה צַר לוֹ בְּיוֹתֵר. וּבֶאֱמֶת הִנֵּה הָא בְּהָא תַּלְיָא, דְּמִצַּד הָרִחוּק דִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, נַעֲשֶׂה נְתִינַת מָקוֹם שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב כָּזֶה, שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם שֶׁמֵּאִיר הָאוֹר בְּיוֹתֵר אֲזַי אֵין נְתִינַת מָקוֹם כְּלָל לַחֹשֶׁךְ, וְאִם כֵּן, מַה שֶּׁהוּא נִמְצָא בְּמַצָּב כָּזֶה, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּרִחוּק כוּ׳. וְכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּכָל זֶה וְנַעֲשֶׂה לוֹ צַר בְּיוֹתֵר, אֲזַי וַיִּצְעֲקוּ אֶל הֲוָיָ׳ בַּצַּר לָהֶם[41], שֶׁמִּתְפַּלֵּל וּמְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל כְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁיָּאִיר בּוֹ גִּלּוּי אֱלֹקוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה גַּם הוּא מְקֹרָב. וְעִנְיָן הַוָא״ו דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הוּא, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דְיוּ״ד וְהֵ״א, נַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת ו׳ קְצָווֹת, כָּשֵׁר פָּסוּל טָמֵא וְטָהוֹר אָסוּר וּמֻתָּר, וא״ו חֲדָרִים[42]. וְאַחַר כָּךְ הוּא הֵ״א אַחֲרוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא עִנְיַן הַקַּבָּלַת־עֹל עַל קִיּוּם הַמִּצְווֹת. וְזֶהוּ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהַמְשָׁכָה, שֶׁהַהַתְחָלָה הִיא מֵהַיּוּ״ד, עַד שֶׁבָּא לַבְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהוּא בִּנְיַן שֶׁטַח הַמְּקַבֵּל.

ו) וְהִנֵּה לְפִי זֶה מַשְׁמַע שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מֵהַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא בָּאוֹת וָא״ו, וְהַמַּצּוֹת הֵם בְּאוֹת הֵ״א אַחֲרוֹנָה. וְכֵן מוּבָן גַּם כֵּן בִּפְשִׁיטוּת, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קוֹדֶמֶת לְהַמִּצְוֹת, שֶׁבַּתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַתּוֹרָה, וְאָז דַּוְקָא יוֹדֵעַ הוּא אֵיךְ

39) דרך חיים ה, ג ואילך. 40) ישעי׳ מב, ח. 41) לשון הכתוב – תהלים קז, ה. שם, כח. 42) ראה לקו״ת ויקרא ב, סע״ד. פרדס שער ג פ״ח (שער אם א״ס הוא הכתר) – הובא באוה״ת נ״ך ח״א

ביאור בדרך אפשר

יוֹדֵעַ הוּא אֵיךְ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, דְּכַך מסקנת בגמרא (אחר הדיון אם תלמוד גדול או מעשה גדול): גָּדוֹל תַּלְמוּד (מפני) שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[43]. אָמְנָם בֶּאֱמֶת יֵשׁ מַעֲלָה יְתֵרָה בְּמִצְוֹת שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, דְּאוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת[44], וּבִפְרָט לְפִי הַמְּבֹאָר[45] בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת, נָפְקַת דָּיְיקָא, אֲבָל שָׁרְשָׁהּ הוּא לְמַעְלָה מֵהַחָכְמָה, הַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹן, חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, מִכָּל־מָקוֹם, לְאַחֲרֵי כָּל זֶה, הֲרֵי הָרָצוֹן הוּא מֶרְכָּב בְּחָכְמָה, וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה רָצוֹן וְתַעֲנוּג הַפָּשׁוּט, כִּי אִם רָצוֹן וְתַעֲנוּג הַמֶּרְכָּב[46], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּצְוֹת הֵם רָצוֹן וְתַעֲנוּג הַפָּשׁוּט[47]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּאַף שֶׁגַּם הָרָצוֹן שֶׁבַּמִּצְוֹת הוּא מֶרְכָּב בְּדָבָר גַּשְׁמִי, וּכְמוֹ תְּפִלִּין בִּקְלָף גַּשְׁמִי, וּכְמוֹ כֵן הַמִּצְוֹת דְּחוֹבַת הַלְּבָבוֹת כְּמוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה צְרִיכִים לִהְיוֹת נִרְגָּשִׁים בְּלֵב בָּשָׂר הַגַּשְׁמִי[48], וְגַם בְּהַשָּׂגָה צָרִיךְ לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ כָּל כָּךְ עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצִים בְּחֹמֶר הַמֹּחַ הַגַּשְׁמִי[49], הִנֵּה בֶּאֱמֶת אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הַרְכָּבָה, לְפִי שֶׁהַגַּשְׁמִי אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ אֶל הָרוּחָנִי, וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיַּרְכִּיב אֶת הָרוּחָנִי. וְהַיְנוּ שֶׁבַּתּוֹרָה מֵרְכָּב הָרָצוֹן בִּחְכְמָה, דְּכֵיוָן שֶׁהַחָכְמָה הִיא גַּם כֵּן רוּחָנִית, לָכֵן מֵרְכָּב הָרָצוֹן בְּחָכְמָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמִצְוֹת שֶׁהָרָצוֹן נִתְלַבֵּשׁ בְּדָבָר גַּשְׁמִי, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַגַּשְׁמִי אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לְהָרָצוֹן, הֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהַגַּשְׁמִי יַרְכִּיב אֶת הָרָצוֹן, וְלָכֵן הִנֵּה הָרָצוֹן דְּמִצְוֹת הוּא רָצוֹן וְתַעֲנוּג הַפָּשׁוּט. וְנִמְצָא, שֶׁאַף שֶׁבִּכְדֵי לָבוֹא לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת צָרִיךְ תְּחִלָּה לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם, אַחַר כָּךְ עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת הִנֵּה מַגִּיעִים לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, בְּכָל הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי סוֹף־כָּל־סוֹף הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹן הַמֶּרְכָּב. וְעַד שֶׁהָעִלּוּי דְּתוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה עִלּוּי גַּם בַּתּוֹרָה, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְחִלָּה מְבִיאָה הַתּוֹרָה לִידֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, אֲבָל אַחַר כָּךְ פּוֹעֲלִים הַמִּצְוֹת עִלּוּי

ביאור בדרך אפשר

עמוקה יותר[49], הִנֵּה בֶּאֱמֶת אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הַרְכָּבָה, לְפִי שֶׁהַגַּשְׁמִי אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ אֶל הָרוּחָנִי, וְלָכֵן לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיַּרְכִּיב אֶת הָרוּחָנִי - רצון המורכב בשכל, שרוצה בדבר מפני סיבה שכלית, הרי כיון שהשכל הוא רוחני ודומה לרצון, שייך לומר שהרצון הוא 'מורכב' בשכל, ואינו רצון בטהרתו. אולם כאשר רצון העליון הוא בקיום מצוה גשמית שאין לה כלל ערך אליו, אין הרצון בנוי ו'מורכב' מהגשמי, והרצון הוא בטהרתו ממש. וְהַיְנוּ שֶׁבַּתּוֹרָה מֵרְכָּב הָרָצוֹן בְּחָכְמָה, דְּכֵיוָן שֶׁהַחָכְמָה הִיא גַּם כֵּן רוּחָנִית, לָכֵן מֵרְכָּב הָרָצוֹן בְּחָכְמָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמִצְוֹת שֶׁהָרָצוֹן נִתְלַבֵּשׁ בְּדָבָר גַּשְׁמִי, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַגַּשְׁמִי אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לְהָרָצוֹן, הֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהַגַּשְׁמִי יַרְכִּיב אֶת הָרָצוֹן, וְלָכֵן הִנֵּה הָרָצוֹן דְּמִצְוֹת הוּא רָצוֹן וְתַעֲנוּג הַפָּשׁוּט. וְנִמְצָא, שֶׁאַף שֶׁבִּכְדֵי לָבוֹא לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת צָרִיךְ תְּחִלָּה לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם, אַחַר כָּךְ עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת הִנֵּה מַגִּיעִים לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, בְּכָל הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי סוֹף־כָּל־סוֹף הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹן הַמֶּרְכָּב. וְעַד שֶׁהָעִלּוּי דְּתוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה עִלּוּי גַּם בַּתּוֹרָה, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְחִלָּה מְבִיאָה הַתּוֹרָה לִידֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, אֲבָל אַחַר כָּךְ פּוֹעֲלִים הַמִּצְוֹת עִלּוּי

ס"ע תרכא. 43) ב"ק יז, א. וש"נ. 44) זהר ח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ח"ג פא, א. קפב, א. רסא, א. 45) לקו"ת במדבר ז, ג. אוה"ת בראשית כרך ו תתרכג, ב. 46) ראה המשך תרס"ו ס"ע לד. 47) ראה המשך הנ"ל ע' נד. 48) ראה סה"מ תרצ"ז ע' 215. וש"נ. 49) ראה גם סה"מ שם ע' 254. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

בְּהַתּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת (בְּמִצְוֹתֶיךָ), וּבִכְּרָט כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא לֹא מִצַּד הַטַּעַם וְהַכַּוָּנָה, אֶלָּא רַק מִצַּד אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה (הֶאֱמָנְתִּי), אֲזַי מַגִּיעִים לְטוּב טַעַם וָדַעַת שֶׁבַּתּוֹרָה[51]. אחרי שנתבאר בארכיות ענין לימוד התורה וקיום המצוות, ותוספת המעלה המגיעה מקיום המצווה הבאה אחר לימוד התורה, יבאר להלן שבדומה לזה היא מעלת הגילוי שבתחיית המתים על הגילויים שבגן־עדן.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַעֲלַת הַגִּלּוּי שֶׁבִּתְחִיַּת הַמֵּתִים עַל הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, דְּהִנֵּה בְּגַן־עֵדֶן יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּלִמּוּד הַתּוֹרָה דְּוָקָא, אֲבָל הָעִנְיָן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת אֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּגַן־עֵדֶן[52], וְגַם שְׂכַר הַמִּצְוֹת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּגַן־עֵדֶן הֲרֵי זֶה רַק פֵּרוֹת הַמִּצְוֹת, אֲבָל לֹא הַקֶּרֶן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא יֶמְשַׁךְ גַּם הַקֶּרֶן דְּהַמִּצְוֹת[53], וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם לְמַאן־דְּאָמַר[54] שֶׁלְּעָתִיד לֹא יִהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי יִהְיֶה שְׂכַר הַמִּצְוֹת (גַּם הַקֶּרֶן). וּלְפִי־זֶה הִנֵּה בְּגַן־עֵדֶן הוּא הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַמֻּרְכָּב בִּלְבַד (דְּבִכְלָלוּת הוּא אוֹר הַמְמַלֵּא), וּלְעָתִיד לָבֹא הוּא הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַפָּשׁוּט (דְּבִכְלָלוּת הוּא אוֹר הַסּוֹבֵב). וְזֶהוּ בְּרַח לְךָ, שֶׁהֲעַלִּיָּה מִגַּן־עֵדֶן לְהַגִּלּוּי דְּלֶעָתִיד הִיא בְּדֶרֶךְ בְּרִיחָה, לְפִי שֶׁמַּעֲלַת הַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד עַל הַגִּלּוּיִים דְּגַן־עֵדֶן הִיא בְּדֶרֶךְ אֵין־עֲרוֹךְ כְּלָל.

ז) וְזֶהוּ הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים גו׳, דְּהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים קָאֵי עַל הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, וַחֲבֵרִים הֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים חֲבֵרִים לְפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה מֵהַנְּשָׁמוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם הַמְזַכְּכִים אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת, דְּגַפִּיף לְהוֹן וְנַשִּׁיק לְהוֹן, זוֹכִים הֵם לְהַקְשִׁיב לְקוֹל תּוֹרָתָם שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת. וְכָל זֶה הוּא בְּנוּגֵעַ לְגִלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר בְּרַח לְךָ, לְהַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד, שֶׁהֵם עִקַּר הַגִּלּוּי. וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי גו׳, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת מַשְׁגִּיחַ הַקָּבָּ״ה עַל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ צְבִי שֶׁגַּם בְּשָׁעָה שֶׁיָּשֵׁן עֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה, אוֹ כְּעֹפֶר הָאַיָּלִים שֶׁמַּחְזִיר רֹאשׁוֹ לַאֲחוֹרָיו כו׳. אַךְ תַּכְלִית הָעִנְיָן הוּא עַל הָרֵי בְּשָׂמִים, דְּקָאֵי עַל הַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד, שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת הָרֵי בְּשָׂמִים - דרגה גבוהה שב׳שמים׳; סובב־כל־עלמין.

ביאור בדרך אפשר

בְּהַתּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת (בְּמִצְוֹתֶיךָ), וּבִכְּרָט כַּאֲשֶׁר קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא לֹא מִצַּד הַטַּעַם וְהַכַּוָּנָה, אֶלָּא רַק מִצַּד אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה (הֶאֱמָנְתִּי), אֲזַי מַגִּיעִים לְטוּב טַעַם וָדַעַת שֶׁבַּתּוֹרָה[51].

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַעֲלַת הַגִּלּוּי שֶׁבִּתְחִיַּת הַמֵּתִים עַל הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, דְּהִנֵּה בְּגַן־עֵדֶן יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּלִמּוּד הַתּוֹרָה דְּוָקָא, אֲבָל הָעִנְיָן דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת אֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּגַן־עֵדֶן[52], וְגַם שְׂכַר הַמִּצְוֹת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּגַן־עֵדֶן הֲרֵי זֶה רַק פֵּרוֹת הַמִּצְוֹת, אֲבָל לֹא הַקֶּרֶן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא יֶמְשַׁךְ גַּם הַקֶּרֶן דְּהַמִּצְוֹת[53], וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם לְמַאן־דְּאָמַר[54] [=ל(שיטת) מי שאומר] שֶׁלְּעָתִיד לֹא יִהְיֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי יִהְיֶה שְׂכַר הַמִּצְוֹת (גַּם הַקֶּרֶן). וּלְפִי־זֶה הִנֵּה בְּגַן־עֵדֶן הוּא הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַמֻּרְכָּב בִּלְבַד (דְּבִכְלָלוּת הוּא אוֹר הַמְמַלֵּא), וּלְעָתִיד לָבֹא הוּא הַמְשָׁכַת רָצוֹן הַפָּשׁוּט (דְּבִכְלָלוּת הוּא אוֹר הַסּוֹבֵב). וְזֶהוּ דיוק לשון הפסוק (המובא בתחילת המאמר): בְּרַח לְךָ, שֶׁהֲעַלִּיָּה מִגַּן־עֵדֶן לְהַגִּלּוּי דְּלֶעָתִיד אינה עליה בהדרגה, אלא הִיא בְּדֶרֶךְ בְּרִיחָה - דילוג, לְפִי שֶׁמַּעֲלַת הַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד עַל הַגִּלּוּיִים דְּגַן־עֵדֶן הִיא בְּדֶרֶךְ אֵין־עֲרוֹךְ כְּלָל.

ז) וְזֶהוּ הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים גו׳, דְּהַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים קָאֵי עַל הַגִּלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, וַחֲבֵרִים הֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים חֲבֵרִים - לשון ׳טפל׳ (כמבואר לעיל בפרק ב׳)- לְפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה מֵהַנְּשָׁמוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם הַמְזַכְּכִים אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת, דְּגַפִּיף לְהוֹן וְנַשִּׁיק לְהוֹן, זוֹכִים הֵם לְהַקְשִׁיב לְקוֹל תּוֹרָתָם שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת. וְכָל זֶה הוּא בְּנוּגֵעַ לְגִלּוּיִים שֶׁבְּגַן־עֵדֶן. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר בְּרַח לְךָ, לְהַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד, שֶׁהֵם עִקַּר הַגִּלּוּי. וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי גו׳, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת מַשְׁגִּיחַ הַקָּבָּ״ה עַל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ צְבִי שֶׁגַּם בְּשָׁעָה שֶׁיָּשֵׁן עֵינוֹ אַחַת פְּתוּחָה, אוֹ כְּעֹפֶר הָאַיָּלִים שֶׁמַּחְזִיר רֹאשׁוֹ לַאֲחוֹרָיו כו׳. אַךְ תַּכְלִית הָעִנְיָן הוּא עַל הָרֵי בְּשָׂמִים, דְּקָאֵי עַל הַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד, שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת הָרֵי בְּשָׂמִים.

---

50) תהלים קיט, סו. 51) ראה סד״ה טוב טעם ודעת תרס״ה (סה״מ תרס״ה ע׳ יט). 52) ראה סהמ״צ להצ״צ מצות ציצית (טו, ב). 53) ראה פאה פ״א מ״א. 54) ראה נדה סא, ב.

בס"ד. שיחת ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

א. ידוע שביום השבת־קודש נכללים ועולים כל ימי השבוע שלפני השבת, כמו שכתוב[1] "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלקים ביום השביעי", היינו, שביום השביעי נכללים ועולים — "ויכולו" — "השמים והארץ וכל צבאם" שנבראו בששת ימי בראשית, ששת הימים שלפני השבת.

ולכן איתא בגמרא[2] "כל המתפלל בערב שבת (ומעיד) ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" — דלכאורה, כיון שההתהוות דמעשה בראשית היא בששת ימי החול, ואמירת "ויכולו" היא בשבת, כיצד "נעשה שותף במעשה בראשית" על ידי אמירת "ויכולו"? — כיון שבשבת נכלל ועולה כל ההתהוות דששת ימי בראשית.

וזהו הטעם שבכל שבוע אומרים "היום יום ראשון בשבת", "היום יום שני בשבת", וכן הלאה — דלכאורה, מששת ימי בראשית עברו כבר רבבות ימים, ולמה נקרא "יום ראשון", "יום שני"? — ומבואר בזה[3], שבבוא יום השבת נכללים ועולים בו הימים שלפני זה (דכשם שבשבת בראשית נאמר "ויכולו גו' ויכל אלקים ביום השביעי", כן הוא גם בכל שבוע), כך, ש"הימים הראשונים יפלו"[4], ולכן לאחרי יום השבת מתחיל מנין הימים מחדש.

ונקודת הענין — שבכל שבוע חוזרים ונשנים כל הענינים שהיו בששת ימי בראשית, שלכן אומרים בשירו של יום המזמור המתאים להתהוות שהיתה ביום זה (כדאיתא במסכת תמיד[5]), כיון שבכל יום ראשון חוזרים ונשנים הענינים שהיו ביום ראשון דששת ימי בראשית, ועל דרך זה ביום שני, ובכל ימי השבוע, ולכן, כשם שכל ששת ימי בראשית נכללו בשבת בראשית, כן הוא גם בכל שבת, שכל המאורעות שבמשך כל השבוע נכללים ביום השבת.

ב. כלפי מה הדברים אמורים?

בשבוע זה חל כ"ד טבת, יום ההילולא של רבינו הזקן, שנסתלק במוצאי שבת קודש פרשת שמות, אור ליום א' פרשת וארא, כ"ד טבת[6]. ונמצא, שביום השבת־קודש זה נכלל ענינו של כ"ד טבת.

ובפרט בקביעות שנה זו שכ"ד טבת חל ביום ששי, הרי זה בודאי שייך ליום השבת, שהרי יום הששי לאחרי חצות שייך כבר ליום השבת, וזהו טעם המנהג[7] שבעל ה"יאָרצייט" בערב שבת אומר גם את הקדיש שלאחרי "מזמור שיר ליום השבת", ונמצא, שביום השבת קודש זה ישנו הענין של כ"ד טבת.

ג. אחד[8] הטעמים לכך שיש צדיקים שיום הסתלקותם הוא יום שמחה[9], הוא — לפי שבשעת ההסתלקות נשלמת התכלית דירידת הנשמה למטה[10].

הכוונה בירידת הנשמה למטה היא — כמאמר[11]: "ירידה צורך עליה". על ידי עבודת הנשמה בלימוד התורה וקיום המצוות, בהיותה למטה בגוף הגשמי, הרי היא מגעת למדריגה נעלית הרבה יותר מהמדריגה שבה היתה הנשמה למעלה[12], קודם ירידתה למטה ("חצובות מתחת כסא הכבוד"[13]; "טהורה היא"[14], ולמעלה יותר[15]) — אין זה מגיע להעילוי שמקבלת על ידי עבודתה למטה.

---

1) בראשית ב, א־ב. וראה אוה"ת עה"פ מב, ב ואילך. (כרך ג) תקח, א ואילך.

2) שבת קיט, רע"ב (ובחדא"ג מהרש"א). שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסח (ושם סי"ב).

3) לקו"ת שה"ש כה, סע"א. סה"מ תרע"ח ע' רסט. תש"ד ע' 192. תש"ה ע' 167.

4) לשון הכתוב — נשא ו, יב.

5) בסופה. וש"נ.

6) ראה לשון הצ"צ הנדפס במענה לשון בהקדמה. ובסו"ס פס"ד להצ"צ (קה"ת, תשל"ב) תמב, א (בהוצאת תשנ"ב — תיא, ב).

7) אג"ק ח"ג ע' כ. ספר המנהגים חב"ד ס"ע 79.

8) מכאן עד סוף השיחה — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 852 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

9) ונקרא יום הילולא — ראה ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י בסה"מ תקס"ד (ע' קא ואילך, ועם הגהות — באוה"ת ענינים ע' ריח ואילך); במאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב (ע' תרסו ואילך), ובסה"מ תרנ"ד (ע' רסא ואילך). ועוד (מהנחה בלתי מוגה).

10) מה שאין זה בכל הצדיקים — מבואר בארוכה במ"א.

11) ראה כמצויין במפתח ללקו"ת בערך נשמות: ירידה צורך עלי'.

12) שהרי אם העלי' היא רק שחוזרת להמקום שהיתה בו תחילה — לא הי' כדאי כל הענין; "וואָס לוינט זיך די גאַנצע מעשה"?!... (מהנחה בלתי מוגה).

13) ראה זח"א קיג, א. ועוד.

14) ברכות השחר. וראה לקו"ת ר"פ האזינו.

15) ועד להדרגא שעלי' אמרו חז"ל (ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב,

העליה בהנשמה, נעשית בשעה שהיא מסיימת את כל העבודה שהיתה צריכה לפעול למטה. ולכן נחשבת ההסתלקות של צדיקים אלו לשמחה, כיון שצדיקים פעלו והשלימו בודאי את כל עבודתם, ובשעת ההסתלקות, באים הם לעליה היותר נעלית.

וכיון שבכל שנה חוזרים ונשנים אותם ענינים שהיו בפעם הראשונה[16] — הנה בכל שנה, היאָרצייט של הצדיק הוא יום שמחה.

ד. שמחה שבאה מצד דבר חדש, שלא היה מעולם — הרי היא גדולה הרבה יותר משמחה שבאה מצד ענין שהי' כבר.

אף על פי שבכל פעם שהענין קורה, הרי הוא מביא שמחה, מכל מקום, כיון שאפילו ביום ההסתלקות ממש אין זה חידוש, אין בזה שמחה גדולה כל כך ("אַזאַ געוואַלדיקע שמחה"), כמו בענין חדש, שבא בפעם הראשונה.

רוב הנשמות שבדורות אלו אינם "נשמות חדשות"[17]. הם היו כבר בעולם הזה. במילא, השמחה מצד העלי' שמתעלים ביום ההסתלקות, אינה גדולה כ"כ, כיון שענין זה קורה אצלם לא בפעם הראשונה. הם היו כבר למטה ונתעלו כבר בעת הסתלקותם. הן אמת שבכל פעם נעשית עליית הנשמה באופן אחר, אבל כיון שכללות ענין העליה היה כבר אצל הנשמה, אזי השמחה אינה גדולה כ"כ.

אבל נשמתו של רבינו הזקן היתה נשמה חדשה[18]. קודם לידתו של רבינו הזקן, לא היתה נשמתו אף פעם בעולם הזה. במילא יש בהסתלקות רבינו הזקן שמחה גדולה הרבה יותר מאשר בהסתלקות הצדיקים שאצלם לא הי' הענין דנשמה חדשה, כיון שהי' זה ענין חדש, שקורה בפעם הראשונה.

וכאמור, חוזרים ונשנים בכל שנה אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה. וא"כ, בכל שנה — בבוא יום כ"ד טבת, היאָרצייט של רבינו הזקן — מאירה ונמשכת אותה שמחה גדולה[19] (ובכל שנה — באופן נעלה יותר[20]), שהיתה בשנת ההסתלקות (תקע"ג).

ה. בין הענינים שפועלת השמחה ישנו גם הענין ד"שמחה פורץ גדר"[21]. שמחה מבטלת מדידות והגבלות.

יתן השי"ת, שכל אלו שיש להם שייכות לרבינו הזקן — הן אלו שיש להם שייכות רוחנית אליו, ש"הולכים באורחותיו", אם במעשה, אם בדיבור, אם במחשבה; והן אלו שמקור חוצבם מהגזע שלו, כיון ש"האב זוכה לבן"[22], ללא חילוק במצבו של הבן, שהרי בכל זאת הוא בן — יתבטלו אצלם כל המדידות וההגבלות, ויומשך כל המצטרך להם, הן בגשמיות, הן ברוחניות, וההמשכה[23] תהי' ללא מניעות כלל, "עד מהרה ירוץ דברו"[24].

יתן השי"ת, שנהי' "הולכים באורחותיו", במחשבה דיבור ומעשה עד בחיי היום־יומיים; וביחוד — שילמדו תורת החסידות — שעל זה מסר רבינו הזקן את נפשו — וינהגו במנהגי' והדרכותי'.

* * *

ו. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה היושבת בגנים.

* * *

ג) "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים", שנאמר (דברי הימים־א ד, כג) "עם המלך במלאכתו ישבו שם", וכיון שהקב"ה נמלך עם נש"י על התהוות העולמות, הרי מובן שהנשמות היו קודם התהוות העולמות, והיינו, לא רק עולמות התחתונים, אלא גם עולם האצילות, דפשיטא שגם הוא בכלל "עולם", ויתירה מזה, שגם הענינים שלמעלה מאצילות נקראים בשם "עולמות", אף שאינם עלמין ממש (ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, א)). ונמצא, שהנשמה קודם ירידתה למטה היתה במדריגה נעלית יותר גם מהענינים שלמעלה מאצילות (מהנחה בלתי מוגה).

16) ראה לב דוד (להחיד"א) פכ"ט (ע"פ מש"כ הרמ"ז בס' תיקון שובבים). משנה ספ"ג דגיטין. שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים) ס"ה בארוכה.

17) ראה ספר הגלגולים רפ"ז. הובא בלקו"ת שה"ש נ, א. וראה גם שיחת כ"ף כסלו סמ"א (לעיל ריש ע' 286). וש"נ.

18) ראה סה"ש תש"ה ע' 127 ואילך. תש"ו ריש ע' 22. וש"נ.

19) ולא רק ביום כ"ד טבת עצמו, אלא גם ביום השבת שלאחרי כ"ד טבת ישנה שמחה הנ"ל (מהנחה בלתי מוגה).

20) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

21) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

22) עדיות פ"ב מ"ט.

23) כולל גם שמצד ענינו של יום השבת, תהי' ההמשכה בכל הקוין — הן בהקו דהעלאה השייך להסעודה דמעלי שבתא, והן בהקו דהמשכה השייך להסעודה דיומא דשבתא (ראה תו"א יתרו עג, סע"א ואילך. סידור (עם דא"ח) קסט, א ואילך), ובפרט בסעודה שלישית, רעוא דרעוין (זח"ב פח, סע"ב) — מהנחה בלתי מוגה.

24) תהלים קמז, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח.

ז. כיון שבפרשת השבוע מדובר אודות מצרים, וגם בהפטרה מדובר אודות מצרים, וזהו סדר היום של מצרים – ינגנו עתה "ממצרים גאלתנו".

[ניגנו הניגון "ממצרים גאלתנו" משך זמן רב. ואחר כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי"].

* * *

ח. בנוגע לכ"ה טבת – איתא בגמרא[25] ש"אותו היום עשאוהו יום טוב":

"בעשרים וחמשה בטבת יום הר גריזים . . שבקשו כותיים (שהעמידו בית המקדש מזוייף ("אַ פאַלשן ביהמ"ק") בהר גריזים[26]) את בית אלקינו מאלכסנדר מוקדון (שהיה מושל בכיפה[27]) להחריבו, ונתנו להם (רשות). באו והודיעו את שמעון הצדיק, מה עשה, לבש בגדי כהונה . . כיון שראה (אלכסנדר מוקדון) לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחווה לפניו. אמרו לו, מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה? אמר להם, דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי. אמר להם למה באתם, אמרו, אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב, יתעוך עובדי כוכבים להחריבו? אמר להם מי הללו, אמרו לו כותיים הללו . . אמר להם הרי הם מסורין בידכם . . כיון שהגיעו להר גריזים חרשוהו . . כדרך שבקשו לעשות לבית אלקינו. ואותו היום עשאוהו יום טוב".

ט. מסיפור זה יכולים ללמוד כמה ענינים:

א) אין לחשוב שהעיקר הוא שבית המקדש האמיתי יהיה קיים, ולמי איכפת שישנו בית המקדש מזוייף. יש לדעת שזוהי טעות, שכן, "לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים"[28], ובמילא, כדי שבית המקדש האמיתי יהיה בקיומו, צריכים להחריב את בית המקדש המזוייף, ודוקא אז יכולים להיות בטוחים בקיומו של בית המקדש האמיתי.

ב) לכאורה אינו מובן: כיון שהנצחון של אלכסנדר היה על ידי זה שדמות דיוקנו של שמעון הצדיק היתה מנצחת לפניו, אם כן, כאשר שמעון הצדיק צריך לפעול משהו על הכותיים, למה לו לילך ולבקש מאלכסנדר, הרי יכול הוא בעצמו להלחם נגדם? – אלא, שלא זו היא עבודתו של שמעון הצדיק. צריכים אמנם לשמור על קיומו של בית המקדש האמיתי, ולהחריב את בית המקדש המזוייף, אבל, עבודתו של שמעון הצדיק היא – שצריך ללבוש בגדי כהונה, וכאשר שמעון הצדיק לובש בגדי כהונה, אזי בדרך ממילא נעשים כל הענינים כדבעי, שבית המקדש המזוייף מתבטל, ובית המקדש האמיתי נשאר קיים בשלימות.

י. וההוראה מזה בנוגע לפועל בעבודתינו:

ענינם של בגדי כהונה הוא – תורת החסידות, שהיא פנימיות התורה, שהרי הקב"ה כהן הוא, כמאמר רז"ל[29] "אלקיכם כהן הוא", ובגדי כהונה הם הלבושים של הקב"ה, שזוהי התורה בכלל, ופנימיות התורה בפרט, שהיא לבושו וכתרו של המלך[30].

והעבודה שלנו היא – ללבוש בגדי כהונה, ולא רק כאשר נמצאים בבית המקדש ובירושלים, אלא גם לילך לאלכסנדר מוקדון עם בגדי כהונה... והיינו, שאין לשמור את המעיינות דתורת החסידות עבור יחידי סגולה בלבד, אלא צריך להיות "יפוצו מעינותיך חוצה"[31], ודוקא על ידי זה מחריבים את בית המקדש המזוייף.

יא. הגמרא שואלת: כיצד היה שמעון הצדיק יכול לילך לאלכסנדר מוקדון לבוש בבגדי כהונה, הרי "היוצא בהן למדינה אסור"? – ואחד התירוצים בגמרא הוא: "עת לעשות לה' הפרו תורתך"[32], היינו, שזה גופא הוא דין בתורה, ש"כשבא עת לעשות דבר לשמו של מקום, מותר להפר בו תורה"[33].

---

25) יומא סט, א.
26) ראה יוסיפון ספ"ה. סדה"ד ג"א תמ"ח.
27) ראה מגילה יא, סע"א ובתוד"ה שלשה שם.
28) פרש"י תולדות כה, כג. וראה פסחים מב, ב. וש"נ.
29) סנהדרין לט, סע"א.
30) ראה גם תו"מ ח"ד ע' 60 ואילך. ח"ז ע' 45.
31) משלי ה, טז. וראה תענית ז, א. אגה"ק דהבעש"ט – כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.
32) תהלים קיט, קכו.
33) פרש"י יומא שם.

וכן הוא בענין הפצת המעיינות חוצה:

אף על פי שבדורות שלפני זה היתה פנימיות התורה צריכה להיות עבור יחידי סגולה בלבד, ואסור היה להפיצה חוצה – הנה סדר זה היה יכול להיות כאשר הכל היה כתיקונו; אבל כאשר "עת לעשות לה'" – אזי צריכים ללבוש בגדי כהונה ולילך עמהם "חוצה", בכדי לבטל את כל ההעלמות וההסתרים[34].

וכידוע[35] המשל של רבינו הזקן, לבן המלך שחלה, וצוה המלך לשחוק את האבן היקרה שבכתר המלך, וליתן בפיו של בן המלך, שמא תיכנס טפה אחת! והרי מובן בפשיטות שבדרך כלל אין נתינת מקום לשחוק את האבן היקרה שבכתר המלך, אבל במעמד ומצב שבנו של המלך נמצא בהעלם והסתר גדול, אזי הכל כדאי כדי לבטל את ההעלם וההסתר.

וכן הוא בנמשל בנוגע להפצת תורת החסידות – שמזמן לזמן, כאשר ההעלמות וההסתרים הולכים ומתגברים, אזי ניתוסף בהפצת החסידות במדה גדולה יותר, ועד שבדורנו ממש נעשית הפצת והמשכת תורת החסידות לכל ממש.

וענין זה שייך במיוחד לשבת מברכים חודש שבט, החודש שבו חל יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר – שהרי אצל הרבי היה הסדר לקרב את כל בני ישראל, מבלי להעמיד בפניהם תחילה איזה תנאי, והפיץ ונתן חסידות לכל בני ישראל ממש.

יב. המורם מכל האמור – שבזמן הזה צריכים לעסוק בהענין דהפצת המעיינות חוצה.

ויש להוסיף, שמלבד זאת שמצד ההעלמות וההסתרים רצונו של האב שיקחו את האבן הטובה שבכתר המלך ויתנו לבנו, הנה עוד זאת, שלאחרי שכבר לקחו את האבן הטובה שבכתר המלך ושחקו אותה, הרי אם גם אז לא יכניסו אותה לפיו של הבן, אזי האחריות היא גדולה ביותר, כיון שהאבן הטובה שבכתר המלך הולכת לאיבוד חס ושלום.

ולאידך גיסא, מובן גם גודל הזכות של כל אחד שמשתדל בזה, שהרי רואים את יוקר הענין ועד כמה הוא תופס מקום למעלה וגורם נחת רוח, עד שבשביל זה כדאי הכל, כנ"ל בהמשל.

ועל ידי עבודה דהפצת המעיינות חוצה, שזהו הענין דבגדי כהונה (כנ"ל), אזי מחריבים את בית המקדש המזוייף, ונמשך בית המקדש האמיתי – שהרי הוא "בנוי ועומד למעלה"[36] וצריך רק להיות נמשך למטה, ועד שזוכים לקיום היעוד ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי"[37], "כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"[38].

---

34) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 172. וש"נ.

35) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.

36) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

37) ירמי' לא, לג. וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

38) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם שם, והל' מלכים בסופן.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' א

כל דם הפר', ובשינוי זה **נִתְּקוֹ הַכָּתוּב** מסדר שאר העבודות המעבבות, לַעשותו מצות **עֲשֵׂה** בלבד, שללמד שאינו חובה כמותן שינה את לשונו בשפיכת שיריים לעומת לשונו בשאר העבודות, **וַעֲשָׂאוֹ** בכך **שְׁיָרֵי מִצְוָה** שאינם מעכבים, **לוֹמַר לְךָ שֶׁשִּׁירַיִם** שלא נשפכו על היסוד, **אֵין מְעַכְּבִין** את כפרת הקרבן, שקרבן כשר הוא. ומבואר שגם לרבי ישמעאל אין שיריים מעכבים, וכדברי רב פפא.

הגמרא מבררת את המשך דברי רב פפא, שרבי ישמעאל סובר שמיצוי חטאת העוף מעכב. שואלת הגמרא: **וְהָאם סָבַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁמִּיצוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב, וְהָתְנָא דְּבֵי** [–שנו ברייתא בבית מדרשו של] **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר בחטאת העוף (ויקרא ה ט) 'וְהֻזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ **וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה** אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ', ויש לדרוש מהפסוק, 'וְ**הַנִּשְׁאָר יִמָּצֶה**',

לקוטי שיחות פרשת וארא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.
המחלוקת בקשר למכות מצרים, ומשמעותה

בקשר למכות שהביא הקב"ה על מצרים, קיימת מחלוקת[1] בין רבי אליעזר ורבי עקיבא[2]: "רבי אליעזר אומר... כל מכה... היתה של ארבע מכות... רבי עקיבא אומר... של חמש מכות..."

מהי מהותן של שתי הדעות "של ארבע" ו"של חמש"?

ב"כלבו"[3] מוסבר בשם "בעל המלמד", שהמחלוקת היא כדלהלן:

רבי אליעזר סובר שהמכות חדרו לארבעת היסודות של כל דבר[4], שבו היתה המכה. כלומר, המכה לא שרתה רק בדבר המורכב מארבעת היסודות, אלא חדרה לעומק, והגיעה גם אל העצמויות של כל יסוד, ולפיכך היתה כל מכה "של ארבע".

לדוגמא, במכת דם לא הוכו רק המים בתור מציאות של "מים", אלא גם האש, הרוח והעפר שבמים.

רבי עקיבא מוסיף, שהמכה היתה גם ב"חומר ההיולי"[5] של הדבר, המופשט מארבעת היסודות. יוצא אפוא, שכל מכה היתה "של חמש": ארבעת היסודות ו"החומר ההיולי".

ב.
המחלוקת תלויה בעומק שאליו חדרה טומאת מצרים

כוונת המכות היתה, כשמן, להכות ולהכניע את מצרים. מכך מובנים כמה פרטים לגבי העובדה הנ"ל, שהמכות חדרו אל פנימיות הדברים המוכים:

(א) לפי שתי הדעות לא היו המכות רק בחפץ הנראה בגלוי, אלא גם בעצמיותו ומהותו של החפץ, ב"העלם" שבו; (ב) שתי הדעות הנ"ל, אם המכה חדרה (גם) לחומר ההיולי או רק לצורת החומר, להרכבו מארבעת היסודות,

תלויות בהשקפתן על העומק שאליו חדרה[6] טומאת מצרים, שהרי המכות באו לבטל את טומאת מצרים לפי עומק זה של חדירתה.

ג.
איסור חמץ - הוכחה לחדירת טומאת מצרים למהות העצמית של המציאות

כשם שכל עניני האגדה ופנימיות התורה מתגלים גם בתורת הנגלה ובהלכה, כך מתגלה ענין זה, של חדירת טומאת מצרים עד למהות העצמית של הדברים, והמחלוקת על כך, שהובאה לעיל, בתוכנו ואופנו של איסור חמץ (שהוא תוצאה מטומאת מצרים):

חמץ אסור לא רק באכילה ובהנאה, אלא גם ב"בל יראה ובל ימצא" (המביאים למצוות ביעור חמץ).

ההבדל בין שלושת הענינים הללו (איסור אכילה, איסור הנאה, ו"בל יראה ובל ימצא") הוא:

אכילה, ואיסור אכילה, קשורים לצורתו המוגמרת של הדבר הנאכל, כפי שהוא ראוי לאכילה, ולא ל"חומר" בפני עצמו. כלומר, אכילה קשורה לעצם מציאותו של דבר־המאכל. הנאה, ואיסור הנאה, קשורים ב"חומר" ממנו עשוי המאכל.

[וזהו אחד ההסברים[7] לעובדה שאפשרי דבר האסור באכילה ומותר בהנאה. שהרי, לכאורה, יש להבין: אם דבר מסוים מכיל רע או איסור, כיצד אפשר ליהנות ממנו?

אלא, התשובה לכך היא: באיסור אכילה הכוונה היא שהרע קיים רק בצורתו של הדבר הנאכל, בחיצוניות ההופכת אותו לראוי לאכילה, ולפיכך הוא מותר בהנאה,

---

1) הגדה של פסח. ממכילתא בשלח יד, לא. מדרש תהלים מזמור עח. ובשמו"ר (פכ"ג, ט) הובאה רק דעת רבי אליעזר.

2) בנוגע לדעת רבי יוסי הגלילי שהובאה שם לפנ"ז – ראה לקמן בפנים ס"ה ובהערה 22.

3) בפירוש ההגדה. הובא ג"כ באורחות חיים (פירוש הגדה), אבודרהם (סדר ההגדה ופירושה), ועוד. וכ"ה בריטב"א להגש"פ (והובא בעקידה פ' בשלח שער מ'). רשב"ץ (מאמר חמץ. פירוש ההגדה). ועוד. וראה הערה 5.

4) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ד. מו"נ ח"א פע"ב ובכ"מ שם.

5) כ"ה בריטב"א שם ("מכת ההיולי הוא יסוד הכולל"). ובא"ח וכלבו (ועד"ז באבודרהם) שם "יסוד הגלגלים שהוא יסוד החמישי". וברשב"ץ: היסוד החמישי הוא הגלגל השתיית היסודות. [ולהעיר מד"ה החודש ה"ש"ת פ"ב, דבהמכות כו' הי' שינוי לא רק בהיש כ"א בהכח האלקי, עיי"ש].

בעקידה שם פליג על שיטה זו (כי "ההיולי הוא משותף ושוה אצל כל הצורות כו'"), ומפרש שר"ע חושב גם "טבע המורכב וצורתו" (וראה גם אברבנאל (בזבח פסח)) – משא"כ לשאר הדעות צ"ע למה לא חשיב מכה בהדבר בגמרו – בהרכבו וצורתו.

6) וע"ד שמסביר הגאון הרגצ'וב שיש איסורים שהם רק בצורת (תואר) דבר הנאסר ויש – שהם גם בהחומר שלו (ראה מפצ"פ פ"א) וראה לקמן בפנים.

7) ראה עוד ביאור (באופן אחר) – שיחת ש"פ אחרי תשל"ו. לקו"ש ח"ז ע' 299.

כיוון שב"חומר" של המאכל, שאליו קשורה ההנאה אין שום רע].

אך גם הנאה (ואיסורה) קשורים בשימוש בדבר, כשהוא בצורה מסויימת, וזוהי הוכחה לכך שהנאה קשורה בדבר כאשר יש לו כבר צורה.

לגבי חמץ נוסף גם האיסור להימצאותו ברשות יהודי אפילו ללא שימוש כל־שהוא. כלומר, האיסור חל על עצמיותו של הדבר, כפי שהוא "מופשט" (עירום) מכל צורה שהיא, וגם אז אסור ה"ימצא", אסורה[8] עצם המצאותו של החמץ ברשותו של יהודי.

ד.

המחלוקת בקשר למצות ביעור חמץ, ומשמעותה

לגבי מצות ביעור חמץ קיימת מחלוקת[9] בין רבי יהודה לחכמים: רבי יהודה אומר, שאין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים שניתן לבער חמץ גם על־ידי פירור וזריה לרוח, או הטלה לים.

ה"רוגוצ'ובי"[10] מסביר את הסיבה למחלוקת. לפי רבי יהודה יש להשבית את עצם המציאות של החמץ, ולכן יש לשרפו, כי על־ידי פירור וזריה לרוח וכדו' עדיין נשארת עצם מציאותו של החמץ. לא כך היא דעתם של חכמים, הסוברים, שדי בביטול והשבתת צורתו ותוארו של החמץ, די בביטול האפשרות לאכילת החמץ, או להנאת האדם ממנו, וזה נעשה גם ע"י פירור וזריה לרוח וכדו'.

מובן, שסוג ההשבתה תלוי בעומק שאליו חודר איסור החמץ בתוך הדבר האסור: אם האיסור מגיע עד לעצם מציאותו של החמץ, צריכה להיות השבתה כזאת, שתבטל את עצם מציאותו של החמץ, ואם האיסור קשור רק לצורתו ותוארו של החמץ — די בהשבתת האפשרות לאכילת החמץ ולהנאה ממנו, ואין צורך בהשבתת עצם החמץ, שהרי בו אין שום איסור[11].

ויש לומר ששתי דעות אלו מתאימות לדעות רבי אליעזר ורבי עקיבא בענין המכות:

דעתו של רבי אליעזר, האומר ש"כל מכה... של ארבע מכות", כלומר, שהמכות היו רק בצורתו של הדבר, כפי שהוא מורכב מארבעת היסודות, מתאימה לשיטתם של חכמים "אף מפרר וזורה לרוח...", הסוברים שיש לבער את צורתו ותוארו של החמץ, דהיינו את האפשרויות לאכילה ולהנאה.

ואילו דעתו של רבי עקיבא, האומר ש"כל מכה... של חמש מכות", שהמכות חדרו גם את החומר ההיולי, נובעת מהתאמת סברתו[12] לשיטתו של רבי יהודה, ש"אין ביעור חמץ אלא שריפה".

ה.

באיסור הנאה עצמו, קיימים שני סוגים

כפי שקיימות שתי שיטות בביעור חמץ, החלוקות ביניהן בשאלה אם התורה אסרה גם את עצם מציאותו של החמץ, המופשט מכל צורה שהיא, או רק את המציאות הקשורה בצורה ו"תואר", בעובדה שהחמץ ראוי להנאה וכו', קיימות שתי דרכים, בדומה לכך, גם באיסור ההנאה עצמו, השונות ביניהן בהסתכלות על חדירת הרע לעומק, יותר מצורת הדבר, והן:

א) הנאה ש"מביא לידי שום אכילה"[13], כי "סתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל"[12]. במבט רחב יותר כולל סוג זה של הנאות כל הנאה הנותנת לאדם רווחים[14], וכתוצאה מכם נגרם ש"מביא לידי שום אכילה... שלוקח בדמים דבר מאכל"[12].

ב) שימוש שאינו נותן לאדם שום רווחים. לדוגמא: האכלת דבר האיסור לכלבי הפקר, שעליה אין לומר שזוהי הנאה המביאה לידי אכילה.

---

8) להעיר מהצד השווה דחמץ וע"ז, דשניהם מצוה לבערם. אסורים במשהו ועוד (ומאן דאכיל חמץ בפסח כמאן דפלח לעכו"ם — זח"ב קפב, א) — ראה תו"ש חי"ט מילואים סימן כ', וש"נ.

וראה שו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תתקעז. הובא בשמחת הרגל להחיד"א "לימוד א'"), שהטעם שהחמירה תורה בחמץ יותר משאר כל איסורים (גם ע"ז) הוא מפני שחמץ בפסח רמז ליצה"ר, עיי"ש (ובשמחת הרגל שם), ובטעהמ"צ שלו מצוה קז.

9) משנה פסחים רפ"ב. וש"נ.

10) צפע"נ עה"ת בחקותי כו, ו. מפענח צפונות שם ס"ט, וש"נ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 199. לקמן ע' 144 ואילך.

11) וראה מפצ"פ שם, שזהו ג"כ הביאור בפלוגתת ר"י ור"ש (פסחים כח, סע"א ואילך) בחמץ שעבר עליו הפסח.

12) פסחים ה, ריש ע"ב.

13) לשון רש"י — פסחים כא, ב ד"ה לא יאכל [בדעת חזקי' (שיליף איסור הנאה בחמץ מ"לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה"). וראה שד"ח (כללים מערכת כ"ף כלל קיט ד"ה ואנא בסופו) שגם לרב אבהו (ד"לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע"), גדר ההנאה שאסרה תורה הוא "שלא יהא בו היתר אכילה"*. אבל להעיר מסהמ"צ להרמב"ם מל"ת קפז. חינוך מצוה קיג. ואכ"מ].

14) ראה מהר"ם חלואה לפסחים כא, ב.

*) שלכן צריך לימוד מיוחד לאסור להאכיל חמץ לכלבי הפקר, כדלקמן בפנים.

בירושלמי[15] קיימת מחלוקת בקשר להאכלת חמץ לכלבי הפקר. שיטה אחת סוברת שמותר[16] לעשות זאת, ושיטה אחרת סוברת שהפסוק[17] "ולא יאכל חמץ" אוסר גם את השימוש בחמץ על־ידי האכלתו לכלבי הפקר.

ניתן לומר, שמחלוקת זו קשורה לשאלה בדבר חדירתו של איסור חמץ[18] אל עצמיותו של הדבר[19]:

אם האיסור שורה רק על צורתו ותוארו של הדבר, הרי איסור ההנאה, הקשור לעצמיותו של הדבר, כפי שהוסבר לעיל, מוגבל רק להנאות שיש להן קשר לאיסור אכילה ("מביא לידי שום אכילה")[20];

אך אם האיסור שורה גם על עצמיותו של הדבר, ללא קשר עם צורה ותואר, הרי אז איסור ההנאה הוא איסור בפני עצמו, שכולל איסור בשימוש כל־שהוא בחמץ, גם שימוש שאינו "מביא לידי שום אכילה".

[לפי זה יש לומר, שדעת רבי יוסי הגלילי, המובאת במכילתא[21], לפני דעותיהם של רבי אליעזר ורבי עקיבא, ש"מנין... שלקו המצרים במצרים (רק[22]) עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות וכו'", נובעת משיטתן[23], שחמץ מותר בהנאה[24]. דעה זו מראה שאיסור חמץ הוא רק בצורתו של הדבר[25], ולגבי טומאת מצרים מראה הדעה, שהטומאה הגיעה רק אל חיצוניות הדברים, ולפיכך היתה כל מכה רק במציאותם של הדברים, כפי שהם כבר מורכבים מארבעת היסודות].

ו.

המחלוקת לגבי החשבת מצרים כאחת מארבע גלויות קשורה בשתי הדיעות הנ"ל

לפי האמור לעיל (סעיף ב') שהמחלוקת בין רבי אליעזר ורבי עקיבא תלויה בעומק חדירת טומאת מצרים אל תוך ארץ מצרים ואל אשר בה, ניתן להסביר הטעם למדרשות חלוקות בנוגע לד' גלויות:

ברוב המקומות[26] אין גלות מצרים מנויה בין ארבע המלכיות והגלויות, והסיבה הכתובה על כך[27] היא, כיון שמצרים "שקול ככולם ויותר מהם... ולכן לא הוזכר בכללם כי הוא בחינה גדולה מכולם". אך מצד שני קיימים מספר מקומות[28] שבהם מנויה מצרים בין ארבע המלכיות והגלויות, והיא הראשונה שבהם.

ויש לומר, שגם שתי שיטות אלו לגבי מניית מצרים כאחת מארבע גלויות - קשורות במחלוקת זו, המחלוקת על עומק חדירת טומאת מצרים אל תוך ארץ מצרים.

והביאור בזה:

הסיבה לכך שמצרים איננה מנויה (ברוב המקומות) בין ארבע המלכיות והגלויות, היא, שארבע המלכיות והגלויות הן "נגד ארבע אותיות שם ה־ו־י־ה" ואילו גלות מצרים היא "נגד קוצו של יו"ד"[26], והרי ידוע שארבע היסודות "הם ארבע אותיות ה־ו־י־ה"[29], ואילו קוצו של יו"ד" היא "דוגמת החומר הקדום הנקרא היולי"[30], יוצא איפוא, לפי

---

15) פסחים רפ"ב.

16) וכבר האריכו (נ"כ הירושלמי שם, ועוד) בדעת רש"י (פסחים ה, ריש ע"ב ד"ה ש"מ): יאכילנו לכלבים. ובגליוני הש"ס (להר"י ענגל) פסחים (כא, א) מביא מספר הפרנס סי' נב: ואם מצא.. מיני איסורי חמץ.. ואסור בהנאה ולכלב תשליכון אותו. וראה פרמ"ג (אשל אברהם) או"ח סתמ"ח סק"ט.

17) בא יג, ג.

18) ראה מקור חיים או"ח שם סק"י – דאיסור זה הוא רק בחמץ ולא בשאר איסורי הנאה (וראה גם ביאורי הגר"א או"ח שם. פרמ"ג הנ"ל).

אבל רוב הפוסקים ס"ל דאיסור זה הוא גם בשאר איסורי הנאה (ראה שד"ח כללים מערכת אל"ף כלל רכג. פאת השדה כללים שם כלל לח. וש"נ. וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם סתמ"ז קו"א סק"ב). ולהעיר, שלדעת כמה הטעם הוא רק משום דבעי קבורה (ולא מצד עצם איסור הנאה) – ראה שד"ח שם.

19) אבל מובן שיש לחלק בין פלוגתא זו להפלוגתא בביעור חמץ – כי כללות איסור הנאה אינו בעצם מציאות הדבר כמו ב"י וב"י וביעור, וכנ"ל בפנים.

וראה שו"ע או"ח ר"ס תמה (ושו"ע אדה"ז שם סעיף ד, ז) שהלכה כחכמים דמפרר וזורה לרוח כו', ובסי' תמח ס"ו (ושו"ע אדה"ז סתמ"ג ס"ג. תמה ס"ה. תמח בסופו) נפסקה ההלכה דאסור להאכיל חמצו לבהמות של הפקר.

20) ואף שחמץ אסור בב"י וב"י (שמורה שהאיסור הוא בעצם המציאות כנ"ל) – יש לומר, שלדיעה זו האיסור דב"י וב"י הוא רק סייג (מה"ת*) שלא יבא לאכלו, כמ"ש הר"ן ריש פסחים. פרמ"ג פתיחה להל' פסח ח"א פ"א אות ט'.

21) נסמן לעיל הערה 1. וכ"ה בשאר מקומות שבהערה הנ"ל.

22) ע"פ המבואר בפנים יומתק הלשון "רבי אליעזר אומר כו'" (דמשמע שחולק על ריה"ג) – אף שאינו מוכרח (ראה זבח פסח. הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת תשל"ג ושלאח"ז) ע' כז).

23) פסחים כג, א. וש"נ.

24) אבל להעיר, שבשמו"ר (צויין לעיל הערה 1) גריס "ר' יהושע", ודעת ר' יהושע היא דחמץ אסור בהנאה (ראה מלא הרועים ע' חמץ בהנאה אות כא).

25) ואיסור ב"י כו' – ראה לעיל הערה 20.

26) ראה לדוגמא: ב"ר פ"ב, ד. פט"ז, ד. פמ"ד, טו. שם, יז. ויק"ר ס"פ שמיני.

27) ל"ת להאריז"ל ר"פ תצא. ס' הליקוטים שם.

28) מגילה (כט, א – בעין יעקב. וראה דק"ס שם): גלו למצרים כו' לעילם כו' לבבל* כו' לאדום.

וראה זח"א (פא, ב. קכה, סע"א (במדרש הנעלם). וראה רש"י בראשית ב, יא) דנהר הראשון מד' נהרות "פישון" (בראשית שם) שייך למצרים. וראה לקו"ת ס"פ צו. אוה"ת פרשתנו ע' ב'תרז ("גלו ישראל לשם ד' גליות והראשון הי' גלות מצרים כו'"). ועוד.

29) ע"ח שער דרושי אבי"ע בתחילתו. מאו"א אות ד' סכ"ד. הובאו בלקו"ת במדבר ה, רע"ב.

30) ע"ח שם (בהמשך הפרק).

---

*) כמה דוגמאות לזה – ראה לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ח. שד"ח כללים מערכת אל"ף כלל קכא. פאת השדה כללים שם כלל לז.

*) בירוש' תענית (פ"א סה"א) מקדים בבל לעילם (ומוסיף יון) וראה דק"ס מגילה שם.

כל האמור, שארבע הגלויות הם כנגד ארבעת היסודות[31], וגלות מצרים חדרה והגיעה גם לחומר ההיולי.

במקומות בדברי חז״ל, שבהם מנויה מצרים בין ארבע המלכיות, הכוונה היא, שמצרים היא כנגד בחינת ״חכמה״[32]. ולמרות שגם לפי דעה זו, מצרים היא השורש לכל הגלויות[33], הרי זהו שורש הכולל את כל הגלויות[34]. לפי דעה זו נגעה טומאת מצרים רק בחומר שיש לו צורה, רק בארבעת היסודות.

ז.

המחלוקת בין רבי אליעזר ורבי עקיבא היא לגבי אופן העבודה הרוחנית

הענין של גלות ויציאת מצרים קיים גם בעבודתו הרוחנית של היהודי: מצרים — מלשון מיצרים וגבולות. ״גלות מצרים״ היא עבודתו המוגבלת של יהודי, עבודה במדידה והגבלה, ואילו ״יציאת מצרים״ היא ההשתחררות מן ההגבלות בעבודה (אף מהגבלותיה של הנפש האלקית).

וכך תובן המשמעות הרוחנית של המחלוקת בין רבי אליעזר ורבי עקיבא לגבי המכות — אם הם חדרו רק לארבעת היסודות, או גם לחומר ההיולי: המחלוקת ביניהם היא: האם דרושה עבודה מסוג של ״יציאת מצרים״ (השתחררות מהגבלות) רק בעשרת כוחות הנפש, הנחלקים לארבעת הסוגים הבאים (כנגד ארבע אותיות שם ה־ו־י־ה[35])

— (א) עבודה בפועל במחשבה, בדיבור ובמעשה (״מלכות״). (ב) עבודה במידות — (״ז״א״), (ג) הכוחות השכליים (״בינה״), (ד) כח מסירות הנפש (״חכמה״).

או שיש צורך בעבודה מסוג של ״יציאת מצרים״ גם בדרגת ה״יחידה״ שבנפש — עצמיותה ומהותה של הנפש, המקבילה לחומר ההיולי בבריאה[29].

במחלוקת שהובאה לעיל סובר רבי אליעזר ש״כל מכה... של ארבע מכות״, על סוג העבודה של ״יציאת מצרים״ להתבצע בכל ארבעת הסוגים של כוחות הנפש, יש להשתחרר מן ההגבלות בכל אחד מהם, כדלהלן:

בדרגה הנמוכה ביותר קיימות הגבלות במלחמתו ביצרו, דבר הגורם, ר״ל, ליהודי לעבור על התורה בפועל, במעשה (ובדיבור ומחשבה[36]), ולפחות על איסורים הדרושים מלחמה גדולה יותר[37].

דרך עדינה יותר של ״מיצרים״ (=הגבלות) היא, שלמרות שהוא נזהר מלעשות דברים אסורים, בכל זאת התנהגותו בענינים המותרים מותאמת ל״הנחות העולם״ (למוסכמות הצבור), בכל פעולותיו תופסת מקום המחשבה אודות ״מה יאמרו הבריות״ — וזאת עקב היותו מוגבל ב״מדות״ (מדותיו — רגשותיו, מרגישות את הסביבה ומתחשבות בה[38] בכל פעולה).

לאחר שהיהודי כבר משתחרר מהגבלות אלה, הגבלות הסביבה, ייתכן, עדיין, שהוא יישאר קשור בהגבלותיו העצמיות — הוא יעבוד רק לפי השכל, עבודה שלפי ״טעם ודעת״, עבודה מתוך קירורותו של השכל.

כאשר הוא משתחרר גם מהגבלה זו, והוא עובד בעבודה ש״למעלה מטעם ודעת״ עבודה של מסירות נפש (״חכמה שבנפש״), הרי גם אז יש להבטיח לדעת רבי אליעזר, דרגה גבוהה יותר של עבודת ״יציאת מצרים״ — השתחררות מהגבלות.

כפי שסיפר הרבי על יהודי שהאריך במילה ״אחד״ בקריאת שמע, והתעמק במשמעותה, ומאוחר יותר הוא אמר שהתעמקות זו נמשכה ״כמעט דקה אחת״. כלומר, הוא העמיק מחשבותיו במשמעותה של המילה ״אחד״, שענינה הוא מסירות נפש, ובה בשעה יכול היה להביט בשעון ולחשב את משך הזמן שבו היה שרוי בדרגת מסירות נפש.

או בצורה עדינה יותר: עדיין קיימת אצלו הרגשה שהוא מבצע מסירות נפש, דבר המוכיח שהוא עדיין לא השתחרר לחלוטין מן ההגבלות של מציאותו[39].

ח.

רבי עקיבא - בן גרים, ועבודתו היא תיקון ״עצם הנפש״

על השתחררות מהגבלות אלו הוסיף רבי עקיבא ש״כל מכה... של חמש מכות״.

---

31) ראה אוה״ת שם: ובזהר נז׳ שהם ד׳ יסודות ארמ״ע והכל ענין אחד.

32) ראה מדרש הנעלם ולקו״ת שצויינו בהערה 28.

33) שלכן כל המלכיות נק׳ ע״ש מצרים (ב״ר פט״ז, ד).

ולהעיר מאוה״ת שם ״שר של מצרים ושל בבל״, וכן באוה״ת בראשית (כרך ג׳ — תקס, ב) ״ברבות בראשית פט״ז פי׳ ג״כ ענין ד׳ נהרות על מצרים בבל כו׳״. וראה ש׳ המצות להאריז״ל פ׳ ראה. זהר הרקיע לזח״ב רנח, א.

34) להעיר מב׳ הביאורים ברד״ה קול דודי תש״ט בענין כל המלכיות נק׳ ע״ש מצרים.

35) אגה״ת פ״ד, ובכ״מ.

36) כי המהרהר ברצון נק׳ רשע באותה שעה כו׳ (תניא ספי״ב).

37) ראה תניא פ״ל.

38) ראה סה״מ תש״ח (ע׳ 273) ובכ״מ — בההפרש בין מוחין ומדות.

39) ראה המשך תער״ב פרק ריד.

רבי אליעזר — על שם "אלקי אבי בעזרי"[40] — היה בן הורקנוס[41], ובן אברהם יצחק ויעקב[42], והיה לו סיוע ועזרה של "אלקי אבי". לפיכך היתה קיימת אצלו ההנחה ששום דבר איננו יכול לפגוע ב"עצם הנפש" של יהודי, שהרי אפילו בשעת חטא "היתה באמנה אתו"[43].

לעומת זאת רבי עקיבא הוא בן גרים[44], ולכן הוא דאג לאלה שצריך להביאם תחילה תחת כנפי השכינה, עבודה של "מכפירים יחידתי"[45], עבודה לתיקון "עצם הנפש"[46].

מענין זה נובע יתרון: דוקא על־ידי כך נגרמת "יציאת מצרים" גם מדרגה זו, השתחררות מן ההגבלות של "עצם הנפש" — על־ידי חדירה אל עצמיותה של הנפש האלקית[47], שאין לה שום הגבלות[48].

עבודה זו מביאה ל"יציאת מצרים" בכל הדרגות, ולהשלמתה, ל"יציאת מצרים" בגשמיות, יציאה מן הגלות האחרונה הזו, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[49].

(משיחת ליל ב' דפסח תשי"ד,
אחש"פ תשח"י)

40) יתרו יח, ד. וראה פסיקתא פ' פרה ובבמדב"ר פ' חוקת (פי"ט, ז)* שאמר הק' למשה חייך שיצא מחלציך שנאמר ושם האחד אליעזר. והאריך בזה במבוא הרד"ל לפדר"א.

41) שהוא סתם ר"א — ראה סה"ד בערכו, ובמבוא הרד"ל לפדר"א אם הי' כהן, לוי כו'.

42) ראה בכורים פ"א מ"ד. תשובות הרמב"ם (ירושלים תש"כ) כרך ב' סי' רצג.

43) תניא ספכ"ד (לא, א).

44) ראה סה"ד בערכו.

45) נתבאר בלקו"ת ראה כה, א ואילך.

46) להעיר מהידוע בענין מאמר ריב"ז (ברכות כח, ב) איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי, שזהו מפני שלא ידע אם עובד ה' גם מצד עצם נפשו כו'.

47) להעיר מהידוע (שע"ת חינוך פמ"ח) במעלת "בכל מאדך" דבע"ת לגבי צדיקים.

48) להעיר מד"ה אור לי"ד ה'ש"ת רפ"ו. דבהתקשרות עצמי דנפה"א א"צ בדיקה כו', ע"ש.

49) מיכה ז, טו.

*) וכ"ה בפסיקתא דר"כ שם ובתנחומא חוקת ח.

אגרות קודש

ב"ה, כ' טבת, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו 16/12מ בו כותב אשר מפני שעמוס הוא בלימודים שומר רק על שיעור דחומש עם פירוש רש"י אבל אינו שומר שיעור תהלים חדשי וכן השיעור בתניא, ומבקש אם אפשר לשחררו משני שיעורים האחרונים.

ותמיהני עליו, כי אין שמירת השיעורים לטובת מי שהוא אחר אלא לטובתו הוא, וככל עניני תורה ומצוה שהם לטובת אדם הלומד ומקיים המצוה, ומזה מובן ששחרור משמירת השיעורים "משחרר" גם כן מתוצאות הטובות הבאות על ידי שיעורים אלו.

ובמה שכותב אודות קוצר הזמן, ניצול הזמן תלוי כשאר עניני האדם בהצלחה וסיוע מלמעלה, וכנראה במוחש אשר לפעמים נקלטות הסברות וענינים הנלמדים בקל וטוב ולפעמים צריכים יגיעה רבה וריבוי זמן, וגם לאחרי זה אין ההבנה ברורה כדי צרכה, אף שהמדובר הוא באדם אחד, אלא שבזמנים שונים, וסגולת כל מצוה (והשיעורים בכלל זה) כמאמר המשנה מצוה גוררת מצוה, זאת אומרת שעל ידי קיומה בנקל יותר לקיים מצוה אחרת, שבזה גם כן שבנקל יותר להבין ענינים הנלמדים ובטוב, ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור.

בברכה.

אברהם אבינו

ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק[1].

אברהם אברהם — שתי פעמים חסד זה אחר זה, הוא כמו ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט[2]. והיינו שמריבוי חסדים נעשה דין, על דרך השפעת להם רוב טובה אין יכולים לקבל[3]. לכן נולד מזה יצחק, דין.

אברה״ם אברה״ם — הוא מספר מלכו״ת, בחינת דין, כמאמר[4] צדק מלכותא קדישא . . איהו דין, כי בנין המלכות הוא מהגבורות, כמו שכתוב[5] מלך במשפט יעמיד ארץ.

(הערות לזהר ב עמ׳ רכז)

אברהם הוליד את יצחק

הוליד כתיב, ולא ילד,

כי אברהם, חסד, גרם ופעל הולדה ליצחק, היינו שיצחק יוליד את יעקב ועשו,

כי הולדה, שהיא המשכה והתגלות, היא מצד החסד דוקא, מה שאין כן גבורה, אש, טבעה לעלות למעלה ולא לירד למטה.

וכמו שאמרו בזהר על הפסוק ויגדלו הנערים, סטרא דאברהם גרים לון לאתגדלא,

והיינו כי כל הגדלה היא מצד החסד, מים המגדילים, מה שאין כן אש, גבורה, אינו מגדיל אלא מכלה ושורף. לכן אברהם דוקא, מים וחסד, גרם להגדלתם, ולא יצחק, בחינת אש וגבורה[6].

(הערות לזהר א עמ׳ קלח)

יצחק אבינו

וקראת את שמו יצחק[7].

יצחק שייך לחק, כמאמר[8] וחק בשארו שם, שקאי על יצחק. וסופי אותיותיו הוא חק.

פירוש חק הוא גבול ומדה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכמו שכתוב[9] חוק נתן ולא יעבור. וכמו האותיות מנצפ״ך, הבאות בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר. וכל מדה וגבול הוא מצד גבורה.

חק״ק — הוא מספר יצח״ק.

(הערות לזהר ב עמ׳ שכט, עמ׳ שמ)

ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו[10].

איל — פירושו קשה, כמו ואת אילי הארץ[11]. והיינו מה ששייך ליצחק, שמדתו גבורה.

(תורת לוי יצחק עמ׳ שסז)

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב[12]

לשון שיחה מצינו בראשונה ביצחק, גבורה, והוא מה שתיקן תפלת מנחה[13], וזמן תפלת מנחה בחול הוא זמן של דינים וגבורות[14].

לשו״ח — הוא מספר ארבע פעמים אלקי״ם, בחינת דינים.

יצח״ק לשו״ח — הוא מספר שברי״ם, קול השופר שכנגד יצחק.

(תורת לוי יצחק עמ׳ ד)

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב.

יצחק — גבורה, תיקן תפלת המנחה, שהיא בצהרים.

צהרים הוא לשון רבים, לא כמו ערב ובקר שהוא לשון יחיד, כי טבע האש, גבורה, הוא לפרר ולחלק. וכמו ששם אלקים, גבורה, הוא לשון רבים.

וכתיב[15] וארבה את זרעו ואתן לו את יצח״ק — גימטריא ארב״ה.

צהרי״ם — גימטריא מנצפ״ך אדנ״י, היינו גבורות.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ שלד)

---

1) תולדות כה, יט.
2) פסחים כג, א.
3) תענית כג, א.
4) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).
5 משלי כט, ד.
6) וראה תורת מנחם תפארת לוי יצחק בראשית עמ׳ קלג. לקוטי שיחות חט״ו עמ׳ 149.
7) לך לך יז, יט.
8) שבת קלז, ב. סדר ברית מילה.
9) תהלים קמח, ו.
10) וירא כב, יג.
11) יחזקאל יז, יג.
12) חיי שרה כד, סג.
13) ברכות כו, ב.
14) זח״ג (אד״ר) קכט, א.
15) יהושע כד, ג. שער הפסוקים להאריז״ל ריש פרשת בא.

ו, ג – וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם

א. כשם שעבודת האבות הראשונים היתה הכנה למתן תורה לאחרי גלות וגאולת מצרים, ולאחר מכן – הכניסה לארץ ישראל, אשר באה בזכות ובקיום הבטחת הקב"ה להאבות – כמסופר בהמשך הכתובים (לאחרי "וארא גו'")[1]: "וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען גו', וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם **ואזכור את בריתי**, לכן (ע"פ אותה השבועה[2]) אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו' והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי לכם מורשה".

כמו כן עבודת אבות החסידות היא הכנה לגאולה האמיתית והשלימה וגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא[3], כידוע[4] שד' לשונות הגאולה הנ"ל (והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי) הם גם כנגד הגאולה העתידה, שאותה מדמים לגאולת מצרים – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[5].

ולהעיר, ששמו של הקב"ה שנתגלה אל האבות – "(א-ל) **שד"י**" – הוא ראשי תיבות של השמות (הראשונים והעיקריים[6]) של ג' אבות החסידות, **ש**ניאור (זלמן), **ד**וב(ער), **י**שראל.

תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א פרשת וארא

ב. לכן אמור לבני ישראל וגו'. לכן אמור ב' במסורה ראשי פסוקים, ואידך בפרשת פנחס לכן אמור הנני נותן לו (במדבר כה, יב), כדאיתא בספרי כל מה שעשה משה עשה כמו כן פנחס, משה הי' שליח להוציא את ישראל ממצרים. גם פנחס הי' כמו כן שליח להוציא ישראל מגלות, וכל שאר דברים שעשה משה עשה כמו כן פנחס.

מהר"ם מרוטנברג

ו, ו-ז – לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים

ג. אמר ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גליות, ג' לשונות בחד קרא לקביל ג' גליות, וכנגד גלות רביעי אמר פסוק בפני עצמו, שכן ראה יעקב (בראשית כט, ב) ג' עדרי צאן ג' גליות, ואבן גדולה כנגד גלות ד' ששקול כנגד כולם[7] וכן ג' חיות שאמר משה, גמל שפן ארנבת ג' גליות, ואת החזיר אמר בפסוק בפני עצמו רומז על גלות רביעי[8].

וכן דניאל ראה בלילה אחת ג' גליות ובלילה בפני עצמו ראה גלות אחרון (כמפורש בדניאל ח).

וכן אמר דוד ד' פעמים כי לעולם חסדו, במזמור הללו את ה' כל גוים (תהלים קיז).

ומזה הטעם כופלים ד' פסוקים לקביל ד' גליות שהם כפולים, ישתרגו עלו על צוארי [איכה א, יד ע"ש במדבר רבה], לקחה מיד ה' כפלים (ישעי' מ, ב).

לקביל גלות מדי כופלים אודך כי עניתני, כי במלת **אדך** נרמזים ג' מלכים שמלכו במדי **א**חשורוש **ד**ריוש **כ**ורש.

אבן מאסו הבונים לקביל בבל והמה נרמזים בו, ג' מלכים שמלכו בו **נ**בוכדנצר **ב**לשצר **א**ויל מרודך, ונרמזו במלת **אבן**, היתה לראש פינה, אנת הוא רישא די דהבא (דניאל ב, לח).

מאת ה' היתה זאת, גלות יון נרמז במלת **מאת**, ג' מלכים שמלכו בכיפה ביון, אלכסנדרס **מ**וקדון, **א**נטיוכס, **ת**למי, אמר היא נפלאת בעינינו, שהיא נרמזת בימי מתתיהו.

כנגד גלות אדום, זה **היום** עשה ה', דאתמר עלה (איכה א, יד) נתנני שוממה כל **היום** דוה, וכן יעקב אמר (תולדות כה, לא) מכרה **כיום** את בכורתך לי, על יומו של עשו שהי' ראוי להיות אלף שנים[9], רק בעוונותינו (בראשית כט, ז) הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה.

ואמר אח"כ ד' פעמים **אנא ה'** שהוא בגמטריא **אנו והו** שהוא סוד תרין שמהן שהם עמנו בד' גליות[10], חוזר אח"כ עוד ד' פסוקים לקביל ד' גליות אלו, אל ה' **ויאר** לנו, לקביל **מדי** ליהודים היתה **אורה** (אסתר ח, טז), אלי אתה **ואודך** לקביל **יון** שתקנו **להודות** ולהלל, א-להי **ארוממך** שהלוים במקדש אומרים בשיר מזמור (תהלים ל, א) **ארוממך** ה' כי דלתני, הודו לה' כי טוב לקביל **אדום**.

מגלה עמוקות

ד. טעם שמוזגין כוס של אליהו כוס מיוחד דארבע כוסות נגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי, ולקחתי, וגאלתי, והצלתי, וזה הכוס נגד והבאתי שהוא הגאולה שלימה במהרה בימינו אמן שיבושר על ידי אליהו הנביא, ומוזגין כוס זה לרמז כי לא תיעקר יציאת מצרים ממקומה וגם שיוכל או שירצה לשתות כוס ה' כדאיתא בגמרא ושולחן ערוך אורח חיים סימן תפא בהג"ה.

תורת משה – חתם סופר

1.) ו, ד-ח.

2.) פירוש רש"י על הפסוק ד"ה לכן.

3.) ראה שיר השירים א, ב ובפירוש רש"י.

4.) ראה בארוכה ד"ה והי' אור הלבנה תרנ"ד (ספר המאמרים עמוד קכד ואילך). לכן אמור לבני ישראל תרנ"ח (ספר המאמרים עמוד פז ואילך). תרע"ח (ספר המאמרים עמוד קלט ואילך). ובכמה מקומות.

5.) מיכה ז, טו.

6.) ובפרט ששמו השני של אדמו"ר הזקן והמגיד (באם כותבים דוב בער בב' תיבות) הוא בלע"ז.

7.) בב"ר פ"ע דרש כן, אלא ששם דרש על ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות רביעית, וכן הוא במדרש שיר השירים זוטא פ"ו.

8.) ויקרא רבה יג, ה את הגמל זו בבל, את השפן זו מדי, ואת הארנבת זו יון, ואת החזיר זו פרס (ואמר דרך כינוי וכוונתו על אדום כמ"ש המפרשים), משה נתן שלשתן בפסוק אחד (בספר דברים) ואת החזיר בפסוק אחד. ולמה ר"י אומר ששקול כנגד שלשתן, רשב"ל אמר יתירה (משלשתן).

9.) בתנחומא בובר תולדות ד', מכרה כיום אמר ר' אחא מי שהוא יודע לחשב כראוי לא נטלו ישראל בעולם הזה אלא אלף שנים שיומו של הקב"ה אלף שנים הן וכן בב"ר סג, יג.

10.) סוכה מה, א. ובתוס' ד"ה אני והו משום דדרשינן בפתיחתא לד דאיכה רבתי ואני בתוך הגולה וכתוב והוא אסור בזיקים כביכול הוא עצמו ע"ש.

ה. אחד הטעמים לד' כוסות של פסח הוא שהם כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם, וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות (ירושלמי פסחים רפ"י, ב"ר פח, ה).

– שייכות ד' כוסות דלעתיד לחג הפסח מובן עפ"י הידוע שביציאת מצרים נפתח הצנור גם לגאולה העתידה –

ומזה מובן (במכל שכן) ענין הד' כוסות **דאחרון** של פסח, **בסופו** של יום, **בסעודת משיח**, שהוא כדי לעורר את גילוי הד' כוסות דלעתיד.

כי כל הגילויים דלעתיד תלויים בעבודתינו עכשיו (וההכנה אינה רק להסיר את הדברים המונעים להגילוי דלעתיד, על ידי העבודה דסור מרע, אלא גם לעורר ולהמשיך את הגילויים דלעתיד), ועל ידי שתיית הד' כוסות ממשיכים וממהרים את גילוי הד' כוסות דלעתיד.

לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1298

ו, כ – ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה

ו. ויקח עמרם את יוכבד דודתו. והתורה עתידה לומר ערות דודתך לא תגלה, ושבט לוי קבע מדרש במצרים ולא פסקה מהם תורה ועליהם נאמר יורו משפטיך ליעקב.

אלא הטעם הוא כמ"ש בענין תמר שיחס המלכות ותפארת כל ישראל ומלך המשיח הוא ממנה, וכדי להסיח דעתו של שטן שלא יקטרג ויארב לו בדרך נעשה אותו ענין כדי שיאמר שתפארת ישראל ומלך המשיח אינם אלא ממקום שהוא בתכלית הקדושה והטהרה עד אין סוף ומזה הענין א"א לצאת ויסיח דעתו.

כן הי' כאן בגואל הראשון כדי שיסיח דעתו ובפרט בשעת הסכנה של גזרת כל הבן הילוד וגו', אם הי' יודע הי' מקטרג, לזה בא עד"ז, וע"ז סתם הדברים ואמר וילך איש ולא פירש מי הוא, ויקח את בת לוי ולא פירש מי היא, והיתה בת קל"ג שנה.

שפתי כהן

ז, ט – כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין

ז. כי ידבר אליכם פרעה לאמור תנו לכם מופת. אומרו לכם ולא לנו, אפשר שבא לרמוז שפרעה אמר כי רעה נגד פניכם כי ראה חורבן הבית וישראל גולים ולא ראה ימות המשיח וזה שאמר כי ידבר פרעה תנ"ו גימ' תמו"ז א"ב המה לכם למופת שיחרב הבית בהם אבל אתה השלך המטה ויבלע מטותם ויראה שלבסוף אחרית רשעים נכרתה והמה יאבדו וישראל ישארו וזה ימות המשיח שיבא במהרה בימינו אמן.

מגיד תהלות

ח, יט – ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה אות הזה

ח. שמעתי מדורשי רשומות שאמרו רמז בזה הפסוק (שמות ח, יט) ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהי' האות הזה. כי הנה פדת כתיב חסר והי' ראוי להיות מלא, וכמ"ש רש"י באיכה בפסוק (איכה א, ו) וילכו בלא כח לפני כל רודף, שבמקרא חסר, בר מן דין כי רדיפה מלאה נרדפו. על כן אמר **למחר יהי' האות הזה** כלומר (תנחומא בא, יג) יש מחר שהוא לאחר זמן ורומז על גאולה אחרונה אז יהי' מלא באות הזה כך שמעתי.

והנה אתן תוספות ביאור. רש"י כתב בפרשת בחקותי בפסוק (ויקרא כו, מב) וזכרתי את בריתי יעקוב בה' מקומות נכתב יעקב מלא ואליהו חסר, בחמשה מקומות נטל יעקב אות משמו של אליהו עירבון שיבא ויבשר גאולת בניו.

וענין ה' פעמים ו' רמז לוא"ו וה"א מהשם ויעקב הוא מרכבה לשם ידו"ד על כן נטל למשכון מן אליהו ה' פעמים ו' שיתגלה בגאולה אחרונה וה"א שהיא הנקיבה תתייחד עם וא"ו שהוא הזכר ויתעלה לאותיות י"ה ומשירה חדשה תהי' שיר חדש ונקיבה תסובב גבר והיו לאחד והשירה הזאת שהוא לשון נקיבה יהי' השיר הזה.

וזהו למחר יהי' האות הזה דהיינו וא"ו שיתמלא פדות וגם גאולי, ואמר הזה כי זאת תהי' כמו זה רמז לדבר במספר קטן עולה זאת כמו זה ועולה י"ב נגד י"ב צירופי שם הוי"ה שיהי' ידו"ד אחד ושמו אחד, וכתיב (מיכה ז, טו) כימי צאתך ממצרים כן אראנו נפלאות, אמנם יציאת מצרים יהי' טפל וגאולה אחרונה עיקר ואז יקוים בעצם למען שיתי אותותי אלה.

של"ה על התורה

המשך ביאור למס' זבחים ליום חמישי עמ' א

1 מבררת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא** – כיצד לומדים זאת מ'וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ'.
2 משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** נאמר בפר כהן משיח (ויקרא ד יא–יב)
3 'וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וגו' וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ וגו' וְשָׂרַף' וגו', הקיש
4 הכתוב את שריפת בשרו ועורו לשריפת קרבו ופרשו, ללמד שכְּשֵׁם
5 שֶׁפִּרְשׁוֹ נשרף בעודו **בְּקִרְבּוֹ,** שהרי דבר מגונה הוא להוציא את
6 פרשו ולשורפו בעין, **כָּךְ בְּשָׂרוֹ** נשרף בעודו **בְּעוֹרוֹ.**
7 המשך ראיית רבא: **וְתַנְיָא** בענין שריפת פר ושעיר של יום הכיפורים,
8 **רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן** בפר ושעיר של יום הכיפורים **'עוֹר' וּ'בָשָׂר'**
9 [**וְ'פֶרֶשׁ'**], שכתוב בם (ויקרא טז כז) 'וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עֹרֹתָם וְאֶת בְּשָׂרָם
10 וְאֶת פִּרְשָׁם',

◆ יום ראשון י"ט טבת ◆

ו (ב) **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה:** ב **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ:**

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה** • דִּבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט עַל שֶׁהִקְשָׁה לְדַבֵּר וְלוֹמַר: "לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה"?. **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַמִּתְהַלְּכִים לְפָנַי. וְלֹא לְחִנָּם שִׁלַּחְתִּיךָ, כִּי אִם לְקַיֵּם דְּבָרַי שֶׁדִּבַּרְתִּי לָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה מָצִינוּ שֶׁהוּא נִדְרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, "אֲנִי ה'" נֶאֱמָן לְהִפָּרַע, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל עֹנֶשׁ, כְּגוֹן: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל קִיּוּם מִצְוֹת, כְּגוֹן: "וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי, וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, אֲנִי ה'", נֶאֱמָן לִתֵּן שָׂכָר. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה דִּבֵּר אֱלֹהִים. גַּם הוֹדָעַת אֲנִי ה' אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר לוֹ לְמַעְלָה זִכְרוֹן הַשֵּׁם וְאָמַר לוֹ (ג' ט"ו) זֶה שְׁמִי לְעֹלָם.

אָכֵן לִהְיוֹת שֶׁדִּבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי אֵל נוֹרָא וְאָיֹם דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מֵהַמּוּסָר וּבִפְרָט לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל, וְדָבָר זֶה נִמְשָׁךְ לְצַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ פָּנִים צוֹחֲקוֹת פָּנִים שְׁמֵחוֹת הָרְשׁוּמִים בַּשֵּׁם הֲוַיָ"ה, לָזֶה הֶרְאָהוּ ה' פָּנִים שֶׁל מוֹרָא שֶׁהֵם בְּחִינַת הַדִּין הָרְשׁוּמִים בַּשֵּׁם אֱלֹהִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה. וְשֶׁעִוּוּר אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** הוּא כִּי הַכָּתוּב יַגִּיד שֶׁהָיָה ה' מְדַבֵּר כָּל הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה בִּבְחִינַת שֵׁם אֱלֹהִים שֶׁהֵם פָּנִים הַמַּפְחִידִים וּמַרְעִידִים אֶת הַנִּדְבָּר אֵלָיו, וְאוֹמְרוֹ **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'** פָּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (בְּרָכוֹת ל':) בִּמְקוֹם גִּילָה שָׁם תְּהֵא רְעָדָה, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ כִּי הֲגַם כִּי הֶרְאָהוּ מִדַּת הָרַחֲמִים בְּדִבְּרוֹ עִמּוֹ לֹא מִפְּנֵי זֶה יָסִיר מַסְוֶה הַפַּחַד וִידַבֵּר בְּלֹא מוֹרָא מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים שֶׁהֲרֵי הוּא מְדַבֵּר עִמּוֹ בַּפָּנִים הַנּוֹרָאִים וְהָבֵן.

עוֹד יְרֻצָּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** פֵּי' דִּבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט וּמַה הוּא הַמִּשְׁפָּט כִּי טָעֲנוּ הַנִּשְׁמַעַת וְאָמַר אֲנִי ה' פֵּי' אֵיךְ אַתָּה מְיַחֵס לִי מִדָּה רָעָה בַּר מִינָן וַתֹּאמֶר אֵלַי לָמָּה הֲרֵעֹתָה וַהֲלֹא אֲנִי ה' וּמִדָּתִי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים וְטוֹב אֲנִי לַכֹּל, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הַנָּבִיא (אֵיכָה ג') מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת כִּי אִם הַטּוֹבוֹת, וּמַה שֶׁאָמַר שָׁם וַהֲטוֹב הוּא עַל בְּחִינַת פְּרָט טוֹב אֶחָד שֶׁהוּא לִהְיוֹת אָדָם צַדִּיק לֹא יִגְזֹר ה' דָּבָר כֵּן אֶלָּא בְּיַד כָּל אָדָם לִבְחֹר בַּטּוֹב. וְתִמְצָא שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁיַּזְכִּיר ה' זִכְרוֹן תַּשְׁלוּם הָרַע לְעוֹשֵׂי רִשְׁעָה יְדַקְדֵּק לוֹמַר (ש"א כ"ד) כִּי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יִרְמְיָה ב') תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ. (יְשַׁעְיָה ס"ד) וַתְּמוֹגֵגוּ בְּיַד עֲוֹנֵנוּ, (אִיּוֹב ח') וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד פִּשְׁעָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַטּוֹב (תְּהִלִּים פ"ה) ה' יִתֵּן הַטּוֹב, (שָׁם קמ"ה) טוֹב ה' לַכֹּל, וּמֵעַתָּה לוּ יִהְיֶה שֶׁעָבְרָה צָרָה עַל יִשְׂרָאֵל מִי יוֹדֵעַ אִם הָיוּ חָבִיבִין כֵּן וַעֲוֹנָם גָּרַם אוֹ לְצַד הַקּוֹדֵם לְתַשְׁלוּם גְּזֵרַת הָעִנּוּי, אוֹ לְצַד קְצָת מֵהֶם שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ כָּרָאוּי וְכַדּוֹמֶה, וְהִנֵּהוּ רוֹאֶה כִּי הַזְּקֵנִים חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְלֹא הָלְכוּ עִם מֹשֶׁה לִפְנֵי פַּרְעֹה כְּאוֹמְרָם ז"ל (שמו"ר פ"ה) וְהִקְפִּיד ה' עֲלֵיהֶם בְּאֹפֶן כִּי מֵהֶם יָצָא לָהֶם דָּבָר זֶה, וְאֵיךְ הוֹצִיא מִפִּיו דְּבָרִים נָכְרִים לוֹמַר לָמָּה הֲרֵעֹתָה.

עוֹד יְרֻצָּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לִהְיוֹת שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָמָּה שְׁלַחְתָּנִי בָּאָה הַתְּשׁוּבָה, כְּנֶגֶד לָמָּה הֲרֵעֹתָה דִּבֵּר אִתּוֹ קָשׁוֹת שֶׁדִּבֵּר לִפְנֵי אֱלֹהָיו בְּלֹא דֶּרֶךְ כָּבוֹד וְהֶעֱלִים הַכָּתוּב הַדְּבָרִים לְצַד כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁיַּעֲמִידֶנּוּ בַּמִּשְׁפָּט עַל זֶה בְּעֵת מִשְׁפָּט, וּכְנֶגֶד לָמָּה שְׁלַחְתָּנִי הֵשִׁיב וְאָמַר אֵלָיו אֲנִי ה' פֵּי' רַחֲמָן אֲנִי לָזֶה לֹא יָכֹלְתִּי לִסְבֹּל רְאוֹת יִשְׂרָאֵל בְּצַעַר עַד עֵת קֵץ וְהִקְדַּמְתִּי לְשׁוֹלְחֵךְ קֹדֶם הַגִּעַת הַקֵּץ לְהָקֵל מֵעַל יִשְׂרָאֵל הַצָּרָה שֶׁל הַגָּלוּת. וּתְשׁוּבָה זוֹ אֵינָהּ צוֹדֶקֶת אֶלָּא אַחַר שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר לוֹ עַתָּה תִּרְאֶה כִּי תֵּכֶף וּמִיָּד יַפְלִיא פֶּלֶא בְּפַרְעֹה מַכּוֹת נִפְלָאוֹת וְתֵכֶף נִסְתַּלֵּק הַשַּׁעְבּוּד.

עוֹד יְרֻצָּה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (במד"ר פ"ג) בַּפָּסוּק מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכֹּשָׁרוֹת בְּכִי לְמִצְרַיִם וְשִׁירוֹת לְיִשְׂרָאֵל וְהֵם ב' מִדּוֹת מִדַּת הַדִּין וּמִדַּת רַחֲמִים, וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהֵכִין לָדוּן אֶת הַמִּצְרִיִּים אָמַר **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** שֶׁהוּא בְּחִי' הַדִּין, וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁרָצָה לְהֵטִיב לְיִשְׂרָאֵל אָמַר **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'**. וּבְכְלָל זֶה רָמַז לוֹ כִּי הַמַּכּוֹת הַגְּדוֹלוֹת הַמּוּכָנוֹת לָבוֹא עַל הַמִּצְרִיִּים הֲגַם שֶׁיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ כְּלָל עַל כָּל מִצְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל נִתּוּנִים הֵמָּה בְּתוֹכָם וְדָבָר יָדוּעַ כִּי אֵין הַמַּשְׁחִית מַבְחִין וּמְחַבֵּל הַכֹּל וּבִפְרָט בְּבוֹא הַחֹשֶׁךְ הַדַּעַת נוֹתֶנֶת כִּי בְּוַדַּאי כִּי יַחֲשִׁיךְ דֶּרֶךְ כְּלָל לְכָל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר כִּי עֵרֶךְ הַדִּינִים הָרְמוּזִים בַּשֵּׁם אֱלֹהִים אֲשֶׁר הֵכִין ה' לְהַשְׁקוֹת אֶת הַמִּצְרִיִּים תְּשַׁמֵּשׁ מִדַּת הָרַחֲמִים לְעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲנִי ה'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (לְקַמָּן כ"ג) וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר, (ט' ו') וּמִמְּקֻנַּה יִשְׂרָאֵל לֹא מֵת וְגוֹ'.

עוֹד יְרֻצָּה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פל"ג) כִּי הָרְשָׁעִים מְהַפְּכִים מִדַּת הָרַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, וְהוּא עַצְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כָּאן כִּי גַּם מִדַּת הָרַחֲמִים הִסְכִּימָה לַעֲשׂוֹת דִּין בְּמִצְרַיִם, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** שֶׁהוּא כִּנּוּי לְדִין **וַיֹּאמֶר אֵלָיו** וְגוֹ' אֲנִי מוֹדִיעֲךָ כִּי מִדַּת הַדִּין זוֹ הִיא מִשֵּׁם הֲוַיָ"ה שֶׁגַּם הָרַחֲמִים נִתְהַפְּכוּ עֲלֵיהֶם לְדִין:

עוֹד יְרֻמַז גַּם כֵּן כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שָׁם) אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים שֶׁמְּהַפְּכִים מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הָרַחֲמִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר** וְגוֹ' פֵּי' מִדַּת הַדִּין זוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה נַעֲשֵׂית רַחֲמִים הַמִּתְכַּנֵּית בְּשֵׁם הֲוַיָ"ה, וּמִזֶּה יַחְלִיט מֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ כִּי נֶחְתַּם גְּזַר דִּין רָעַת פַּרְעֹה אַפִּי' בְּהַסְכָּמַת הָרַחֲמִים וְנֶחְתַּם גְּזַר דִּין טוֹבַת יִשְׂרָאֵל אַפִּי' בְּמִדַּת הַדִּין וּבְזֶה תֻּחֲזַקְנָה יָדָיו בַּשְּׁלִיחוּת:

עוֹד יְרֻצָּה לְהָשִׁיב עַל מַה שֶּׁטָּעַן מֹשֶׁה לָמָּה לֹא קִנָּא ה', וְאָמַר אֱלֹהִים אֲנִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** פֵּי' שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו כִּי הוּא אֱלֹהִים וּמֵבִיא בַּמִּשְׁפָּט עַל הַכֹּל וְאֶת פַּרְעֹה יִשְׁפֹּט מִשְׁפָּט שָׁלֵם, וְטַעַם שֶׁלֹּא מִהַר, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' וְשֵׁם זֶה יֵשׁ בּוֹ מִדּוֹת הָרְשׁוּמִים י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים וְאַחַת מֵהֶם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם שֶׁאֵינוֹ מְמַהֵר לִפְרֹעַ לָרְשָׁעִים בְּפֹעַל כַּפֵּיהֶם.

עוֹד יְרֻצָּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** וּמִדַּת דִּין זֶה בָּאָה כְּנֶגֶד הַשְּׁלִיחַ שֶׁהוּא מֹשֶׁה שֶׁדִּבֵּר לִפְנֵי ה' שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַמּוּסָר, אֲבָל כְּנֶגֶד הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֲלֵיהֶם שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה':

עוֹד יְרֻצָּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל** מֹשֶׁה יָשַׁב עָלָיו בְּדִין וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' פֵּי' הֲגַם שֶׁצָּרִיךְ לָדוּן אוֹתְךָ, אֶלֶּיךָ אֲנִי נוֹהֵג מִדַּת הָרַחֲמִים, וְהוּא שֶׁדִּיֵּק לוֹמַר אֵלָיו אֲנִי ה', וְהַטַּעַם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ר"ה י"ז.) לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע, וְיָדוּעַ הוּא כִּי מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד וּמַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו יוֹתֵר מִכָּל הַנִּבְרָאִים לָזֶה נָהַג ה' עִמּוֹ בְּמִדָּה זוֹ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי לָבוֹא עִמּוֹ בְּמִשְׁפָּט עָלָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲנִי ה' וְרָמַז לְמִדַּת נוֹשֵׂא עָוֹן וְאֵין כָּאן מִשְׁפָּט אֵלָיו.

עוֹד רָמַז ה' סוֹד אוֹמְרוֹ ה' הוּא הָאֱלֹהִים (מ"א י"ח), וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר** וְגוֹ' אֲנִי ה', וְזֶה הוּא גִּלּוּי יִחוּד ה' אֲשֶׁר גִּלָּה ה' סוֹדוֹ אֶל עַבְדּוֹ נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ:

(ג) וָאֵרָ֗א אֶל־אַבְרָהָ֛ם אֶל־יִצְחָ֥ק וְאֶל־יַעֲקֹ֖ב בְּאֵ֣ל שַׁדָּ֑י וּשְׁמִ֣י יְהֹוָ֔ה לֹ֥א נוֹדַ֖עְתִּי לָהֶֽם׃

ג וְאִתְגְּלֵיתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְיָ לָא הוֹדָעִית לְהוֹן׃

רס"י◄ **וָאֵרָא** • אֶל הָאָבוֹת. **בְּאֵל שַׁדָּי** • הִבְטַחְתִּים הַבְטָחוֹת וּבְכֻלָּן אָמַרְתִּי לָהֶם: אֲנִי אֵל שַׁדָּי. **וּשְׁמִי ה׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם** • לֹא הוֹדַעְתִּי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לֹא נוֹדַעְתִּי – לֹא נִכַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדָּה אֲמִתִּית שֶׁלִּי, שֶׁעָלֶיהָ נִקְרָא שְׁמִי ה׳ – נֶאֱמָן לְאַמֵּת דְּבָרַי, שֶׁהֲרֵי הִבְטַחְתִּים וְלֹא קִיַּמְתִּי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ׳ 52)

אֶל הָאָבוֹת (רש"י ו, ג) אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב זָכוּ לִבְחִינַת רְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת ("וָאֵרָא"), רְאִיָּה וַדָּאִית וּמוּחָשִׁית, מִפְּנֵי הֱיוֹתָם אֲבוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַיְינוּ כְּדֵי שֶׁבְּחִינָה זוֹ תַּעֲבֹר בִּירוּשָׁה גַּם לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, ש"בְּחִינַת הָאָבוֹת הִיא יְרֻשָּׁה לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר . . בְּחִינַת הָאָבוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם". **אור החיים**

(ד) וְגַ֨ם הֲקִמֹ֤תִי אֶת־בְּרִיתִי֙ אִתָּ֔ם לָתֵ֥ת לָהֶ֖ם אֶת־אֶ֣רֶץ כְּנָעַ֑ן אֵ֛ת אֶ֥רֶץ מְגֻרֵיהֶ֖ם אֲשֶׁר־גָּ֥רוּ בָֽהּ׃

ד וְאַף אֲקֵימִית יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דִכְנָעַן יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתְהוֹן דְּאִתּוֹתָבוּ בַהּ׃

רס"י◄ **וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי וְגוֹ׳** • וְגַם כְּשֶׁנִּרְאֵיתִי לָהֶם בְּאֵל שַׁדַּי הִצַּבְתִּי וְהֶעֱמַדְתִּי בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם. **לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן** • לְאַבְרָהָם, בְּפָרָשַׁת מִילָה נֶאֱמַר: (בראשית יז) "אֲנִי אֵל שַׁדַּי וְגוֹ׳ וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ". לְיִצְחָק: (בראשית כו) "כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וַהֲקִימֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם", וְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם – בְּאֵל שַׁדַּי אָמַרְתִּי. לְיַעֲקֹב: (בראשית לה) "אֲנִי אֵל שַׁדַּי, פְּרֵה וּרְבֵה וְגוֹ׳ וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ׳", הֲרֵי שֶׁנָּדַרְתִּי לָהֶם, וְלֹא קִיַּמְתִּי. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם וְגוֹ׳**. טַעַם שֶׁהִזְכִּירָם בִּפְרָטוּת, לְצַד שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ בּוֹ בְּחִינָה מְעֻלָּה, אֶל אַבְרָהָם שֶׁנִּתְעַלֶּה לְצַד שֶׁהוּא אֲשֶׁר הִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ תְּחִלָּה מִבְּלִי שֶׁיַּקְדִּים אֵלָיו דָּבָר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, כִּי הֲלֹא תִּמְצָא כָּל מִי שֶׁקָּדַם לוֹ יְדִיעָה מֵהַבּוֹרֵא מִמַּעֲשָׂיו וְהַנְהָגָתוֹ עִם בְּרוּאָיו אֵין לְשַׁבֵּחַ אוֹתוֹ כְּשֶׁיֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ בָּחַר לוֹ יָהּ כִּי כָּל מַשְׂכִּיל יִבְחַר בַּטּוֹב וּבִפְרָט בַּטּוֹב הַשָּׁלֵם וְהֶעָרֵב וְהַמֻּפְלָא הוּא דֶּרֶךְ ה׳, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַבְרָהָם כִּי דָּבַק בַּה׳ קֹדֶם שֶׁיֻּכַּר אֶצְלוֹ מִדּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ וְהַנְהָגָתוֹ, וּכְבָר כָּתַבְתִּי כִּי לְאַבְרָהָם לְמָנָה שֶׁיִּקְרְאוּ לוֹ (יְשַׁעְיָה מ"א) אוֹהֲבוֹ שֶׁל מָקוֹם פֵּי׳ אֲהַבַת הָאֱמֶת אַהֲבַת הַטּוֹב כִּי הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא הִכִּיר מִמֶּנּוּ אֶלָּא הַנִּסְיוֹנוֹת הַגְּדוֹלוֹת אַף עַל פִּי כֵן דָּבַק בַּה׳ וַאֲהָבוֹ וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בִּמְקוֹמוֹ. **אֶל יִצְחָק** שֶׁהָיְתָה בּוֹ בְּחִינָה אַחֶרֶת שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. **וְאֶל יַעֲקֹב** שֶׁהָיָה שָׁלֵם שֶׁלֹּא יָצְתָה מִמֶּנּוּ טִפָּה מְאוּסָה כְּיִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלְּכָל ג׳ הַדְּרָגוֹת הַצַּדִּיקִים בְּחִירֵי עוֹלָם לֹא נִגְלֵיתִי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בְּאֵל שַׁדַּי שֶׁהוּא גִּלּוּי הַדַּרְגָּה לְמַטָּה מֵהַדְרָגַת גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא בְּשֵׁם ה׳ כְּאוֹמְרוֹ אֲנִי ה׳, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהוֹדִיעוֹ כִּי הוּא כָּפוּי בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל מָקוֹם שֶׁכָּל כָּךְ הֶחְשִׁיבוֹ מֵהָאָבוֹת וְהוּא מְדַבֵּר לְפָנָיו בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר בִּנְבוּאַת הָאָבוֹת גַּם כֵּן (בְּרֵאשִׁית יח א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳, מִדְבַּר ה׳ כָּאן אַתָּה לָמֵד כִּי הַכָּתוּב שָׁם יַגִּיד שֶׁנִּגְלָה לָהֶם ה׳ אֲבָל לֹא הִשִּׂיגוּ לָדַעַת וּלְהַכִּיר בְּחִינָה זוֹ הַנִּפְלָאָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וּשְׁמִי ה׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם** פֵּי׳ שֶׁלֹּא נִתְוַדְּעָה לָהֶם בְּחִינָה זוֹ הָעֶלְיוֹנָה.

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **וּשְׁמִי ה׳ לֹא נוֹדַעְתִּי וְגוֹ׳** פֵּי׳ הוֹדָעַת יִחוּד ב׳ שֵׁמוֹת יַחַד שֶׁהֵם שְׁמִי ה׳ שֶׁנּוֹדַעְתִּי לְךָ כְּאוֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֲנִי ה׳, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (מ"א יח) ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (זְכַרְיָה יד) ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם לְהָאָבוֹת פֵּי׳ סוֹד ב׳ שֵׁמוֹת יַחַד, שְׁמִי, ה׳, שֶׁהֵם אֱלֹהִים הֲוָיָ"ה שֶׁהַדִּין יֵעָשֶׂה רַחֲמִים וְרַחֲמִים יֵעָשׂוּ מִשְׁפָּט לֹא נוֹדַעְתִּי וְהָבֵן. וְאָמַר לֹא נוֹדַעְתִּי כִּי ה׳ בָּרוּךְ הוּא הוּא שְׁמוֹ וּשְׁמוֹ הוּא, וְאֵינוֹ כִּשְׁאָר נִבְרָאִים שֶׁחֲלוּקִים מִשְּׁמָם וּשְׁמָם חָלוּק מֵהֶם אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא יִצְדַּק לוֹמַר לֹא הוֹדַעְתִּי כִּי הַשֵּׁם הוּא הַמְדַבֵּר וְאִם כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר **לֹא נוֹדַעְתִּי**.

עוֹד יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ **בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי וְגוֹ׳** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרְשׁוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב כ"ג) בַּפָּסוּק וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי (שְׁמוּאֵל־א כ"ה כ"ו) כִּי מִדַּת כֹּה הִיא בְּחִינַת הַהֵיכָל שֶׁהוּא שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ וְיִחוּדָהּ הוּא חֵי הָעוֹלָם וְזֶה בְּחִינַת יִחוּד קָטָן, וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְיַחֵד יִחוּד עֶלְיוֹן וְאָמַר וְאַתָּה שָׁלוֹם רָמַז לְמָקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁהוּא תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל הָרָמוּז בְּוא"ו. וְאוּלַי כִּי הֵן הֵן הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים כָּאן בְּאוֹמְרוֹ **בְּאֵל שַׁדָּי** שֶׁזֶּה הוּא בְּחִינַת חַי אֲבָל **וּשְׁמִי ה׳** שֶׁהוּא יִחוּד הָעֶלְיוֹן הָרָמוּז בְּתֵבַת וְאַתָּה שֶׁגִּלָּה לְמֹשֶׁה בְּאוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** וְגוֹ׳ **אֲנִי ה׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם** וְגוֹ׳ וְהָבֵן:

עוֹד יִרְצֶה כִּי בָּא הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא לְהָשִׁיב לְמֹשֶׁה עַל שֶׁשְּׁלָחוֹ קֹדֶם הַקֵּץ, וְאָמַר כִּי הֲגַם שֶׁשָּׂם קֵץ לַחֹשֶׁךְ לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַקֵּץ עֲדַיִן לֹא נִשְׁלָם, יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַקֵּץ שֶׁעָשִׂיתִי לְהָאָבוֹת הוּא בְּחִינַת אֵל שַׁדַּי וּבוֹ שַׂמְתִּי לַגָּלוּת גְּבוּל וְאָמַרְתִּי לוֹ דַּי אֲבָל בְּחִינָה אַחֶרֶת לֹא נוֹדַעְתִּי פֵּי׳ לֹא אָמַרְתִּי לָהֶם הַקֵּץ שֶׁיִּהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת הָרַחֲמִים אִם יְבַקְּשׁוּ וִיעוֹרְרוּ רַחֲמִים כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנִּי רַחֲמִים וְיִדָּפְקוּ עַל דַּלְתֵי הָרַחֲמִים קֹדֶם הַקֵּץ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, וְלָכֵן הֲגַם שֶׁלֹּא שָׁלְמוּ יְמֵי הָעִנּוּי וְהַצָּרָה אַף עַל פִּי כֵן רִחַמְתִּי עֲלֵיהֶם בְּמִדַּת הֲוָיָ"ה, וְהוּא אוֹמְרוֹ בִּתְחִלָּה **אֲנִי ה׳** וְהָבֵן.

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם** פֵּי׳ אֵיךְ אַעֲלִים רַחֲמַי מֵעַם זֶה אֲשֶׁר הֵם בְּנֵי בְּחוּנַי שֶׁנִּגְלֵיתִי עַל אֲבוֹתָם וְלֹא לְאֶחָד בִּלְבַד אֶלָּא לִשְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת לְכָל אֶחָד בִּזְמַנּוֹ, וְלָזֶה הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב וְלֹא אָמַר אֶל אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב וְזֶה יַגִּיד שֶׁבַח כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ **בְּאֵל שַׁדַּי** הוּא חִבַּת גִּלּוּי שְׁכִינָה. וְאוֹמְרוֹ **וּשְׁמִי ה׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם** פֵּי׳ עֲדַיִן לֹא הוֹדַעְתִּי מִדַּת רַחֲמַי לָהֶם, שֶׁכָּל הַהַבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתִּים עֲדַיִן לֹא הֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם, וַאֲנִי חָפֵץ לְהוֹדִיעַ לָהֶם מִדַּת רַחֲמַי כִּי לָהֶם יֵאוֹתוּ. וְנִתְכַּוֵּן ה׳ בָּזֶה לְהוֹדִיעַ גֹּדֶל חִבָּתָם בְּעֵינָיו:

ד) **וְגַם הֲקִמֹתִי וְגוֹ׳**. לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ כִּי יוֹדִיעֶנּוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יַפְלִיא בֵּינוֹ וּבֵין

(ה) וְגַם׀ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃

ה וְאַף קָדָמַי שְׁמִיעַ יָת קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מִצְרָאֵי מַפְּלְחִין בְּהוֹן וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי׃

רש"י◄ **וְגַם אֲנִי** • כְּמוֹ שֶׁהִצַּבְתִּי וְהֶעֱמַדְתִּי הַבְּרִית יֵשׁ עָלַי לְקַיֵּם. לְפִיכָךְ, שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנּוֹאֲקִים. **אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר** • אוֹתוֹ הַבְּרִית, כִּי בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים אָמַרְתִּי לוֹ: "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי". אור החיים

(ו) לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃

ו בְּכֵן אֱמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ וְאַפִּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְחוֹק פָּלְחַן מִצְרָאֵי וֶאֱשֵׁיזֵב יָתְכוֹן מִפָּלְחָנְהוֹן וְאֶפְרוֹק יָתְכוֹן בִּדְרָעָא מְרָמָא וּבְדִינִין רַבְּרְבִין׃

רש"י◄ **לָכֵן** • עַל פִּי אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה. **אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'** • הַנֶּאֱמָן בְּהַבְטָחָתִי. **וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם** • כִּי כֵּן הִבְטַחְתִּיו, "וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל". **סִבְלֹת מִצְרַיִם** • טֹרַח מַשָּׂא מִצְרַיִם. אור החיים

(ז) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃ אור החיים

ז וְאֶקְרֵיב יָתְכוֹן קָדָמַי לְעַמָּא וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן דְּאַפִּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְחוֹק פָּלְחַן מִצְרָיִם׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאָבוֹת, יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **וְגַם** הֲקִמֹתִי כְּאִלּוּ אָמַר וַהֲגַם שֶׁהֲקִימוֹתִי וְגוֹ', אוֹ וְגַם שֶׁהֲקִימוֹתִי וְגוֹ', אַף עַל פִּי כֵן לֹא הִשִּׁיגוּ לְהוֹדִיעַ לָהֶם שְׁמִי ה' כְּמוֹ שֶׁהִשַּׂגְתָּ אַתָּה.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי דָּבָר זֶה הוּא דָּבָר שֶׁה' בָּרוּךְ הוּא חַיָּב לַעֲשׂוֹתוֹ כִּבְיָכוֹל מִלִּבַּד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם בְּאֵל שַׁדָּי וְהִבְטִיחָם עוֹד לוֹ שֶׁקַּיֵּם עִמָּהֶם שְׁבוּעָה וְכוּ', וּמֵעַתָּה צָרִיךְ לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ וְהַדָּבָר בְּהֶכְרֵחַ לִהְיוֹת, וּבָזֶה תֶּחֱזַקְנָה יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה כְּשֶׁיֵּדַע כִּי דָּבָר זֶה אֵין לוֹ מְנִיעָה מִלִּהְיוֹת כֵּן. וְהַגַּם שֶׁכְּבָר הִשְׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁטָּעַן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לְעַכֵּב הַשְּׁלִיחוּת עַד עֵת קֵץ וְהִשִּׁיבוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ **אֲנִי ה'** כִּי לֹא יוּכַל לִסְבֹּל לִכְבֹּשׁ אֶת רַחֲמָיו, עֲדַיִן יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּתְעַצֵּל מֹשֶׁה בִּגְמַר שְׁלִיחוּת הַיְצִיאָה כְּשֶׁיִּרְאֶה כָּל חֹזֶק לֵב פַּרְעֹה אוֹ עַל הַיָּם יַרְתַּע לַאֲחוֹרָיו, לָזֶה וַיֹּאמֶר אֵלָיו **אֲנִי ה'** פֵּרוּשׁ הוֹדִיעוֹ אֵל עֶלְיוֹן כִּי הַדְּבָרִים הֵם עָלָיו בְּתִקֶּף הַשְּׁבוּעָה לָתֵת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ:

אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁהִזְכִּיר שְׁמָהּ אֶרֶץ כְּנַעַן וְחָזַר וְאָמַר אֵת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הַגֵּרוּת כְּבָר הִתְחִיל מִימֵי הָאָבוֹת, וְנִפְקָא מִנָּהּ לְהַתְחִיל הַמִּנְיָן מִזְּמַן הָאָבוֹת וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה. אֶלָּא כִּי עֲדַיִן קָשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָמָּה אָמַר אֵת שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם ב' אֲרָצוֹת. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (בְּרֵאשִׁית כ"ו ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ' כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן וְגוֹ' יעו"ש:

ה) **וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְגוֹ'.** אוֹמְרוֹ **וְגַם** פֵּי' מִלְּבַד שֶׁהִתְפַּלְּלוּ לְמִדַּת הָרַחֲמִים וּמִלְּבַד אַהֲבַת הָאָבוֹת וּבְרִיתָם יֵשׁ בְּחִינָה ג' שֶׁלְּצַד צַעֲקָתָם לְבַד מֵהַשִּׁעְבּוּד שָׁמַע ה' קוֹל צַעֲקָתָם מִכְּאֵב לֵב. וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְגַם אֲנִי**, וּפֵי' אֲנִי הוּא שֵׁם הָרַחֲמִים שֶׁאָמַר בִּתְחִלָּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' מִצַּד רַחֲמַי לְבַד שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקָתָם פֵּי' צְעָקָה מִכְּאֵב לֵב כְּחָלָל הַנּוֹאֵק מִבְּלִי צֹרֶךְ תְּפִלָּתָם, וְהוּא שֶׁדַּיֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אוֹתָם** פֵּי' בְּחִינַת צַעַר הַשִּׁעְבּוּד שֶׁמִּצְרַיִם מַעֲבִדִים אוֹתָם הוּא שֶׁשָּׁמַעְתִּי. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (לְעֵיל ב' כג) וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה. גַּם יִתְיַשֵּׁב לְפִי שֹׁאֶר הַדְּרָכִים שֶׁכָּתַבְנוּ וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וָאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי. פֵּי' גַּם כֵּן לְגָאֳלָם לָתֵת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ, וְהִיא הַבְּרִית הָרִשּׁוּמָה בְּסָמוּךְ, וַאֲנִי מַקְדִּים בִּזְמַן זֶה לְצַד הָרַחֲמִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. וְהָאוֹמֵר שֶׁהַבְּרִית הִיא לְפָרַע מִן הַגּוֹי הָעוֹבֵד לֹא הֶזְכִּרָה בְּרִית זוֹ בְּסָמוּךְ וְדַחַק לְהַרְחִיק הַדְּבָרִים:

ו) **לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'.** פֵּי' הוֹדִיעֵם מִשְּׁמִי כִּי מִדָּתִי מִדַּת רַחֲמִים וְרַחַמְתִּי עֲלֵיהֶם, וּמִלְּבַד הוֹדָעָה זוֹ תֹּאמַר לָהֶם סֵדֶר הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם **וְהוֹצֵאתִי** וְגוֹ'. עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **לָכֵן** לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע ה' לַעֲשׂוֹת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר (יְחֶזְקֵאל סִימָן כ') בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאוֹמְרוֹ **וְהוֹצֵאתִי** וְגוֹ' נִתְכַּוֵּן לְסֵדֶר סֵדֶר הַטּוֹבוֹת, כִּי בִּתְחִלָּה יָקַל עֹל סִבּוֹלָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם** שֶׁהוּא תֹּקֶף הַשִּׁעְבּוּד, וְזֶה הָיָה תֵּכֶף וּמִיָּד בְּמַכַּת הַיְאוֹר נִתְפָּרְדָה חֲבִילַת נוֹגְשִׁים וְשׁוֹטְרִים אֲבָל יִשְׂרָאֵל הָיוּ עוֹבְדִים קְצָת כִּי אֵימַת מִצְרַיִם הָיְתָה עֲלֵיהֶם וּמֵעַצְמָם הָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה קַלָּה. וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם** שֶׁתֵּעָקֵר עֲבוֹדָה מֵהֶם כָּל עִקָּר, וְאַחַר כָּךְ **וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם** הִיא יְצִיאָתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבִכְלַל פְּרָט זֶה הִיא קְרִיעַת יַם סוּף שֶׁאִם לֹא כֵּן זוֹ גְּאוּלָה שֶׁאַחֲרֶיהָ כְּלִיָּה בַּר מִינָן, וְלָזֶה לֹא אָמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ אֶלָּא וְגָאַלְתִּי לוֹמַר הוֹצָאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גְּאוּלָה אִם יִרְדֹּף אוֹיֵב יִרְדֹּף בְּאַף וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה. וְאַחַר כָּךְ **וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם** שֶׁהוּא מַתַּן תּוֹרָה כִּי שָׁם נִתְיַחֲדָנוּ לוֹ לְעָם וְיִחֵד שְׁמוֹ עָלֵינוּ וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים.**

אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת ז') בַּפָּסוּק (שְׁמוֹת ל"ג ט"ז) וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ וְגוֹ' כִּי בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה ע"ה מֵה' שֶׁלֹּא יַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהֵשִׁיבוֹ אֵל עֶלְיוֹן גַּם אֶת הַדָּבָר וְגוֹ' אֶעֱשֶׂה עַד כָּאן, וּכְנֶגֶד זְמַן זֶה אָמַר **וְהָיִיתִי לָכֶם** וְגוֹ' וְלֹא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ עֲלֵיהֶם.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שְׁמוֹת"ר פ"ו) כִּי ד' גְּאוּלּוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָסוּק זֶה, וְאוּלַי כִּי הֵם רְמוּזִים בְּשֵׁם הַוָי"ה שֶׁאָמַר ה' פֶּתַח דְּבָרָיו **אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'** וּלְצַד זֶה שֵׁם הַפּוֹעֵל יִפְעַל ד' מִינֵי גְּאוּלּוֹת. וּלְפִי זֶה יְדַיֵּק אוֹמְרוֹ **וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים** עַל גְּאוּלָה הַבָּאָה בְּחִינַת ה"א אַחֲרוֹנָה כִּי תִקָּרֵא שֵׁם אֱלֹהִים כַּיָּדוּעַ לְאַנְשֵׁי אֱמֶת. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ אַחַר שֶׁסִּדֵּר ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי שֵׁם הַוָי"ה פֵּי' וְזֶה לְךָ הָאוֹת ד' גְּאוּלּוֹת:

ז) **וִידַעְתֶּם וְגוֹ'.** פֵּי' עַכְשָׁו יֵשׁ לָכֶם לָדַעַת כִּי

(ח) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה:

ח וְאָעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְמִתַּן יָתַהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְאֶתֵּן יָתַהּ לְכוֹן יְרָתָא אֲנָא יְיָ:

רס"י◄ **נָשָׂאתִי אֶת יָדִי** • הֲרִימוֹתִיהָ לְהִשָּׁבַע בְּכִסְאִי. אור החיים

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה:

ט וּמַלִּיל מֹשֶׁה כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה מִמַּעְיַק רוּחָא וּמִפָּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשְׁיָא עֲלֵיהוֹן:

רס"י◄ **וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה** • לֹא קִבְּלוּ תַּנְחוּמִין. **מִקֹּצֶר רוּחַ** • כָּל מִי שֶׁהוּא מֵצֵר – רוּחוֹ וּנְשִׁימָתוֹ קְצָרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בִּנְשִׁימָתוֹ. קָרוֹב לְעִנְיָן זֶה, שָׁמַעְתִּי בְּפָרָשָׁה זוֹ מֵרַבִּי בָּרוּךְ בֶּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהֵבִיא לִי רְאָיָה מִמִּקְרָא זֶה: (ירמיה טז) "בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי שְׁמִי ה'", לָמַדְנוּ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲמִין אֶת דְּבָרָיו, אֲפִלּוּ לְפַרְעָנוּת מוֹדִיעַ שֶׁשְּׁמוֹ ה', וְכָל שֶׁכֵּן הַאֲמָנָה לְטוֹבָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ (שמות רבה. סנהדרין קיא) לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה, שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: (לעיל ה) "לָמָה הֲרֵעֹתָה"? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲבָל עַל דְּאַבְדִּין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין! יֵשׁ לִי לְהִתְאוֹנֵן עַל מִיתַת הָאָבוֹת, הַרְבֵּה פְּעָמִים נִגְלֵיתִי עֲלֵיהֶם בְּאֵל שַׁדַּי, וְלֹא אָמְרוּ לִי: מַה שְּׁמֶךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "מַה שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵיהֶם"?. **וְגַם הֲקִימוֹתִי וְגוֹ'** • וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ אַבְרָהָם לִקְבֹּר אֶת שָׂרָה, לֹא מָצָא קַרְקַע עַד שֶׁקָּנָה בְּדָמִים מְרֻבִּים, וְכֵן בְּיִצְחָק – עִרְעֲרוּ עָלָיו עַל הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפַר, וְכֵן בְּיַעֲקֹב: (בראשית לג) "וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה" לִנְטוֹת אָהֳלוֹ, וְלֹא הִרְהֲרוּ אַחַר מִדּוֹתַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "לָמָה הֲרֵעֹתָה"?. וְאֵין הַמִּדְרָשׁ מִתְיַשֵּׁב אַחַר הַמִּקְרָא מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים: אַחַת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: וּשְׁמִי ה' לֹא שָׁאֲלוּ לִי. וְאִם תֹּאמַר לֹא הוֹדִיעָם שֶׁכָּךְ שְׁמוֹ, הֲרֵי תְּחִלָּה, כְּשֶׁנִּגְלָה לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים". וְעוֹד, הֵיאָךְ הַסְּמִיכָה נִמְשֶׁכֶת בַּדְּבָרִים שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לְכָאן: "וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְגוֹ'", "לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". לְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: יִתְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל פְּשׁוּטוֹ, "דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו", וְהַדְּרָשָׁה תִּדְרֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה כג) "הֲלֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ נְאֻם ה', וּכְפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ סָלַע", - מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת. אור החיים

(י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אור החיים

י וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יא) בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ:

יא עוּל מַלֵּיל לְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יְדִיעָה בְּרוּרָה כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם פִּי' לָתֵת עֲלֵיכֶם סִבְלוֹת אֱלֹהוּתִי. עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר לָהֶם שֶׁיַּשְׂגִּיחוּ לְהַכִּיר מִדּוֹת אֱלֹהֵיכֶם כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֵיכֶם עַד כָּאן:

ח) **וְהֵבֵאתִי וְגוֹ'**. קָשֶׁה כִּי דִּבְרֵי אֵל עֶלְיוֹן דְּבָרוֹ טָהוֹר הוּא כִּי יוֹצְאֵי מִצְרַיִם הֵם הַנִּכְנָסִים לָאָרֶץ דִּכְתִיב וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְלֹא מָצִינוּ שֶׁכֵּן הָיָה אֶלָּא וְאֶת בְּנֵיהֶם הֵבִיא שָׁמָּה אֲבָל כָּל דּוֹר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה נָפְלוּ פִּגְרֵיהֶם בַּמִּדְבָּר, וְתִגְדַּל הַקֻּשְׁיָא לְמַה שֶּׁאָמַרְנוּ שֶׁנִּשְׁבַּע ה' עַל כָּל הַדְּבָרִים בְּאוֹמְרוֹ לָכֵן וְאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר פ"ו) אֵין לָכֵן אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. וְנִרְאֶה כִּי מִקּוֹר הַחָכְמָה נִתְחַכֵּם עַל קֻשְׁיָא זוֹ וְקֹדֶם אוֹמְרוֹ **וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם** וְגוֹ' אָמַר **וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' הַמּוֹצִיא** וְגוֹ' פִּי' תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וּבְזֶה וְהֵבֵאתִי וְגוֹ' וְזוּלַת זֶה אִם תְּנָאֲצוּ ה' אֵין כָּאן הַבְטָחָה זוֹ, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן כָּתַב פְּרָט זֶה שֶׁל יְדִיעַת ה' וְגוֹ' בְּאֶמְצַע הַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת וְלֹא אֹחֶר וְלֹא הִקְדִּים, לוֹמַר עַד כָּאן הוּא בִּשְׁבוּעָה בְּלֹא תְּנַאי אֲבָל פְּרָט זֶה שֶׁל הֲבָאָתָם לָאָרֶץ תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וִידַעְתֶּם וְגוֹ' אָז הֵבֵאתִי וְזוּלַת זֶה יִהְיֶה מַה שֶּׁיִּהְיֶה:

ט) **מִקֹּצֶר רוּחַ**. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ בְּנֵי תּוֹרָה לֹא שָׁמְעוּ, וְלָזֶה יִקָּרֵא קֹצֶר רוּחַ כִּי הַתּוֹרָה מַרְחֶבֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם:

וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה. טַעַם אוֹמְרוֹ וּמֵעֲבֹדָה זֶה יַגִּיד כִּי מִלְּבַד צַעַר הָעֲבוֹדָה עוֹד הָיָה לָהֶם קֹצֶר רוּחַ, וְהַטַּעַם בִּרְאוֹתָם כַּמָּה כָּבְדָה עֲלֵיהֶם הַמְּלָאכָה קָצְרָה נַפְשָׁם מִלְּבַד פְּרַט צַעַר הָעֲבוֹדָה, וְגַם מִדֶּרֶךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר תִּקְצַר נַפְשׁוֹ לֹא יוּכַל עָבוֹד כִּי יְחֻלַּשׁ לְמַכְאוֹבוֹ וְרָעִים הֵם הַשְּׁנַיִם אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר וּמֵעֲבֹדָה כִּי קָצְרָה רוּחָם וְגַם כָּבְדָה עֲבוֹדָתָם.

עוֹד לְמַה שֶּׁנִּתְבַּשְּׂרוּ יִשְׂרָאֵל בְּשׂוֹרַת הַגְּאוּלָה נִתְרַחֵב לְבָבָם וַתְּחִי נַפְשָׁם וְרוּחָם וּכְשֶׁחָזְרוּ לַשִּׁעְבּוּד הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים אֶלָּא שִׁעוּר הָרָגִיל וּלְמָטָּה מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי כֵן תִּקְצַר רוּחַ, וְהַמַּשְׂכִּיל בְּטִבְעִיּוּת הַרְכָּבַת הָאֱנוֹשִׁי יַשְׂכִּיל עַל דָּבָר. וּמוֹדִיעַ עוֹד הַכָּתוּב שֶׁגַּם הִכְבִּידוּ עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מֵהָרָגִיל וְהוּא אוֹמְרוֹ וּמֵעֲבֹדָה וְגוֹ'.

י־יא) **לֵאמֹר בֹּא דַבֵּר וְגוֹ'**. אוֹמְרוֹ לֵאמֹר פִּי' שֶׁיֹּאמַר אֵלָיו כִּי הוּא אָמַר לוֹ בֹּא דַּבֵּר, וְאוֹמְרוֹ וִישַׁלַּח בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו הֲגַם שֶׁלֹּא קָדַם לוֹ דָּבָר, לְצַד שֶׁשְּׁלִיחוּת מֹשֶׁה לְדַבֵּר לְפַרְעֹה הוּא עִנְיָן גָּדוֹל לְדַבֵּר הֶדְיוֹט לִפְנֵי מֶלֶךְ וְעוֹד לוֹ שֶׁיְּדַבֵּר אֵלָיו דְּבָרִים הַנּוֹקְבִים לִבּוֹ לְהוֹצִיא בָּלְעוֹ מִפִּיו.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר אֵלָיו כִּי לֹא מִלְּבַד שֶׁאִם יֵצְאוּ מֵעַצְמָן לֹא יְעַכֵּב עַל יָדָם אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ הוּא בְּעַצְמוֹ לְשַׁלְּחָם גַּם כֵּן וְיֹאמַר לָהֶם קוּמוּ צְאוּ. עוֹד יִרְצֶה שֶׁמַּבְטִיחוֹ שֶׁיְּדַבֵּר וּבְרַוַּאי שֶׁיְּשַׁלַּח וְגוֹ' לְבַסּוֹף:

(יב) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם:**

יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימָר הָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא קַבִּילוּ מִנִּי וְאֵיכְדֵין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה וַאֲנָא יַקִּיר מַמְלָל:

רש"י◄ **וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה •** זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחֹמֶר שֶׁבַּתּוֹרָה (בראשית רבה פ' לב). **עֲרַל שְׂפָתָיִם •** אֲטוּם שְׂפָתַיִם, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עָרְלָה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא אָטוּם (ירמיה ו): "עֲרֵלָה אָזְנָם" – אֲטוּמָה מִשְּׁמֹעַ. (שם ט) "עַרְלֵי־לֵב" – אֲטוּמִים מֵהָבִין, (חבקוק ב) "שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל" – וְהֵאָטֵם מִשִּׁכְרוּת כּוֹס הַקְּלָלָה, "עָרְלַת בָּשָׂר" – שֶׁהַגִּיד אָטוּם וּמְכֻסֶּה בָּהּ, (ויקרא יט) "וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ" – עֲשׂוּ לוֹ אֹטֶם וְכִסּוּי, אִסּוּר שֶׁיַּבְדִּיל בִּפְנֵי אֲכִילָתוֹ, (שם) "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים" – אָטוּם וּמְכֻסֶּה וּמֻבְדָּל מִלְּאָכְלוֹ. **אור החיים**

(יג) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

יג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן וּפַקֵּדְנוּן לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן •** לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: "וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם", צֵרֵף לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אַהֲרֹן לִהְיוֹת לוֹ לְפֶה וּלְמֵלִיץ. **וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** (שמות רבה) צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם בְּנַחַת וְלִסְבֹּל אוֹתָם. **וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם •** צִוָּם עָלָיו לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד בְּדִבְרֵיהֶם, זֶה מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: צִוָּם עַל דְּבַר יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ אֶל פַּרְעֹה, וּדְבַר הַצִּוּוּי מַהוּ? מְפֹרָשׁ בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה, לְאַחַר סֵדֶר הַיַּחַס, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּ"אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבוֹתָם", לְלַמְּדֵנוּ הֵיאָךְ נוֹלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) **לִפְנֵי ה' לֵאמֹר הֵן וְגוֹ'.** קֶשֶׁה אוֹמְרוֹ לֵאמֹר כִּי לְמִי יֹאמַר ה' דִּבְרֵי מֹשֶׁה. וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי לֹא הֵשִׁיב מֹשֶׁה תְּשׁוּבָה זוֹ לְבַל יֵלֵךְ בִּשְׁלִיחוּת זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁמִּתְלוֹנֵן עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ, וְהוּא אוֹמְרוֹ תֵּבֵת לֵאמֹר פֵּי' שֶׁאֵין תַּכְלִית הַדִּבּוּר אֶלָּא הֶאָמִירָה לֹא תַּכְלִית זוּלָתָהּ שֶׁהִיא מְנִיעַת הַשְּׁלִיחוּת וְהָבֵן.

עוֹד יִרְצֶה כִּי כַּוָּנַת דְּבָרָיו הֵם לוֹמַר אֲמִירָה אַחֶרֶת וְהִיא מוּבֶנֶת מֵהַדִּבּוּר מֵאוֹמְרוֹ הֵן בְּנֵי וְגוֹ' וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם, ר"ל בָּזֶה כִּי יִהְיֶה ה' רוֹפְאֵהוּ, וְעַיֵּן בַּפָּסוּק הֵן בְּנֵי וְגוֹ':

הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. קַל וָחֹמֶר זֶה יִצְדַּק לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק מִקֹּצֶר רוּחַ שֶׁהֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה יִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק מֹשֶׁה קַל וָחֹמֶר כִּי לֹא חָשַׁב כִּי זֶה גּוֹרֵם. וְאִם נֹאמַר כִּי מֹשֶׁה גַּם כֵּן יָדַע כִּי טַעַם שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ הוּא לְצַד קֹצֶר רוּחַ יִהְיֶה הַקַּל וָחֹמֶר מֻפְרָךְ. וְאוּלַי כִּי יִשְׁפֹּט קַל וָחֹמֶר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁהַגַּם כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּקֹצֶר רוּחַ יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן ב' בְּחִינוֹת, הָא' שֶׁהֵם בַּעֲלֵי אֱמוּנָה וּמַכִּירִים מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְהַב' שֶׁהַבְּשׂוֹרָה הִיא בְּשׂוֹרָה טוֹבָה וַעֲצוּמָה וּב' אֲלוּ אֵינָם בְּפַרְעֹה כִּי הוּא כָּפֹר בָּעֶקֶר וְאָמַר מִי ה' ח"ו וְגַם דְּבָרִים הַמַּכְהִים אֶת עֵינָיו וְהַנּוֹקְבִים אֶת לִבּוֹ, וְאִם כֵּן ק"ו נָכוֹן הוּא וּמַה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם ב' מִדּוֹת הַנִּזְכָּרִים לֹא הִטָּה ה' לְבָבָם לִשְׁמֹעַ וְלֹא שָׁמְעוּ מִצַּד טַעַם כָּל שֶׁהוּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קֹצֶר רוּחַ וְאֵיךְ יִשְׁמַע פַּרְעֹה שֶׁיֵּשׁ לוֹ ב' סִבּוֹת מוֹנְעוֹת מִמֶּנּוּ הַשְּׁמִיעָה שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין כָּל עִקָּר וְהֵם דְּבָרִים שֶׁחוֹנְקִים אוֹתוֹ פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יִשְׁמַע הַגַּם שֶׁאֵינוֹ קְצוּר רוּחַ, שֶׁקֹּצֶר רוּחַ שֶׁל פַּרְעֹה בִּדְבְרֵי מֹשֶׁה וְגַם בִּדְבְרֵי הַמְשַׁלֵּחַ הוּא יוֹתֵר מִקִּצְרוּת רוּחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִלּוּ הָיָה כֹּחַ בִּדְבְרֵי מֹשֶׁה לְהַכְרִיחַ לְפַרְעֹה לִשְׁמֹעַ אֵלָיו מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִים אֵלָיו הֲגַם הֱיוֹתָם בְּקֹצֶר רוּחַ, וְהוּא אוֹמְרוֹ לֵאמֹר הֵן וְגוֹ' פֵּי' הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת מַה לִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' הֲלֹא יֵשׁ גַּם כֵּן לֵאמֹר לְהַכְרִיעַ הַבְּנָיָא הַהוּא כַּנִּזְכָּר. וְאוֹמְרוֹ וַאֲנִי עֲרַל וְגוֹ' פֵּי' וְעוֹד בָּהּ עֲצָרִיָּה כִּי הוּא עֲרַל שְׂפָתַיִם וְיֹאמַר פַּרְעֹה אִם אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלִּיט וְכָל יָכוֹל לָמָּה לֹא רִפָּא אֶת מֹשֶׁה, וּבְעֵרֶךְ עִנְיָן זֶה גַּם כֵּן יִשְׁתַּנֶּה פַּרְעֹה מִיִּשְׂרָאֵל לִהְיוֹתוֹ חָסֵר הָאֱמוּנָה בְּכָל שֶׁהוּא יְנַסֶּה לְהַרְחִיק הָאֱמוּנָה וּלְהַכְזִיבָהּ ח"ו.

עוֹד יִרְצֶה לְצַד שֶׁדִּקְדֵּק ה' בִּדְבָרָיו שֶׁאָמַר לוֹ בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (ד' ט"ז) עַל אַהֲרֹן וְדִבֶּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם מִכָּאן אַתָּה לָמֵד כִּי אֵין אַהֲרֹן לוֹ לְפֶה אֶלָּא אֶל הָעָם וְלֹא לְפַרְעֹה, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם ל') בִּשְׁלִיחוּת רִאשׁוֹנָה אֶל הָעָם וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וּבִדְבָרָם לְפַרְעֹה אָמַר (ה' א') וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה מוֹכָח כִּי מֹשֶׁה יְדַבֵּר, וְטַעַם אוֹמְרוֹ וַיֹּאמְרוּ לְשׁוֹן רַבִּים כֵּן מִשְׁפַּט כָּל שְׁנַיִם שֶׁאֶחָד מְדַבֵּר וְאֶחָד מְסַכִּים יֶחְשְׁבוּ כִּי שְׁנֵיהֶם דִּבְּרוּ, וְאִם תֹּאמַר כְּלַךְ לְדַרְךָ זֶה אַהֲרֹן דִּבֵּר וּמֹשֶׁה הִסְכִּים. מִמָּה שֶׁרָאִינוּ שֶׁדִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר בְּדִבּוּר אֶל הָעָם וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן בְּדִיּוּק גַּם בִּדְבָרֵי ה' מְצִינוּ שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא וְדִבֶּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם זֶה יַגִּיד כִּי הַדְּבָרִים יְצַדִּיקוּ לָנוּ, וּכְפִי זֶה הַכְּרֵעַת צַד קַל וָחֹמֶר הוּא אוֹמְרוֹ וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם. כִּי בְּחִינָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא בְּפַרְעֹה כִּי מֹשֶׁה יָדַבֵּר מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֶל הָעָם כִּי אַהֲרֹן הוּא הַמְדַבֵּר. וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל תֵּבֵת אֵלַי וּבְעֵרֶךְ פַּרְעֹה אָמַר יִשְׁמָעֵנִי כִּי יִשְׂרָאֵל אֵינָם שׁוֹמְעִים מִפִּיו מַמָּשׁ אֶלָּא מִפִּי אַהֲרֹן אֲבָל פַּרְעֹה הָיָה שׁוֹמֵעַ מִמֹּשֶׁה עַצְמוֹ. וּשְׁמֹר לְךָ פְּרָט זֶה לְהָבִין אִמְרֵי קָדוֹשׁ בְּסָמוּךְ:

יג) **וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ'.** עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה דִּבֵּר ה' לָהֶם. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **וַיְצַוֵּם אֶל וְגוֹ'.** וְרַז"ל (שמו"ר פ"ז) דָּרְשׁוּ שֶׁיִּנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּנַחַת וְגַם שֶׁיִּנְהַגוּ כָּבוֹד בַּמַּלְכוּת, וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרַשׁ. עוֹד קָשֶׁה הֵיכָן תְּשׁוּבַת אֵל עֶלְיוֹן לְדִבְרֵי שְׁלוּחוֹ, וּמַה גַּם שֶׁטָּעַן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת, וְלוּ יִהְיֶה שֶׁטָּעָה וק"ו אֵינוֹ ק"ו, הָיָה לוֹ לִסְתֹּר דְּבָרָיו, וְהַגַּם שֶׁנּוּכַל לוֹמַר כִּי הֶעְדֵּר הַתְּשׁוּבָה הִיא הַהַכְחָשָׁה בְּקַל וָחֹמֶר כִּי אֵינֶנּוּ נָכוֹן, עִם כָּל זֶה בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לוֹמַר כֵּן, בְּהָעִיר הָעָרָה אַחַת בַּכָּתוּב שֶׁאַחַר זֶה וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ' אִם נֹאמַר שֶׁמַּה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא חָשׁ לַהֲשִׁיבוֹ אֵל עֶלְיוֹן אִם כֵּן לָמָּה לֹא רָצָה ה' לְדַבֵּר דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בַּפָּסוּק וַיְדַבֵּר וְגוֹ' גַּם הַצִּוָּאָה הַלָּז שֶׁאָמַר וַיְצַוֵּם עַד אַחַר דִּבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָיו הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

אָכֵן הַנָּכוֹן בְּעִינַי כִּי בָּא לַהֲשִׁיבוֹ עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא הֶחְשִׁיבוּהוּ יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ דְּבָרָיו וְעוֹד לוֹ כִּי לְצַד פַּרְעֹה כִּי מֹשֶׁה יְדַבֵּר יֵשׁ לוֹ גֵּרְעוֹן וּפְחִיתוּת לְצַד הֱיוֹתוֹ עֲרַל שְׂפָתַיִם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה עַל זֶה **וַיְדַבֵּר ה'** אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן פֵּי' הִשְׁוָה אוֹתָם בַּשְּׁלִיחוּת

◆ יום שני כ׳ טבת ◆

(יד) אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃

יד אִלֵּין רֵישֵׁי בֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּנֵי רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי אִלֵּין זַרְעַיַּת רְאוּבֵן׃

רש״י◄ **אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם** • מִתּוֹךְ שֶׁהֵזְקַק לְיַחֵס שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִתְחִיל לְיַחֲסָם דֶּרֶךְ תּוֹלְדוֹתָם מֵרְאוּבֵן. (וּבִפְסִיקְתָּא גְּדוֹלָה רָאִיתִי: לְפִי שֶׁקִּנְטְרָם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם לִשְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים הַלָּלוּ בִּשְׁעַת מוֹתוֹ, חָזַר הַכָּתוּב וְיִחְסָם כָּאן לְבַדָּם, לוֹמַר שֶׁחֲשׁוּבִים הֵם). **אור החיים**

(טו) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃

טו וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנַיְתָא אִלֵּין זַרְעַיַּת שִׁמְעוֹן׃

(טז) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֵׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃

טז וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי לֵוִי לְתוּלְדָתְהוֹן גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃

רש״י◄ **וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי וְגוֹ׳** • לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל לֵוִי? לְהוֹדִיעַ כַּמָּה יְמֵי הַשִּׁעְבּוּד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קַיָּם, לֹא הָיָה שִׁעְבּוּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל א) ״וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו״, וְאַחַר כָּךְ: ״וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ״, וְלֵוִי הֶאֱרִיךְ יָמִים עַל כֻּלָּם.

(יז) בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְזַרְעַיָּתְהוֹן׃

(יח) וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃

יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת מְאָה וּתְלָתִין וּתְלַת שְׁנִין׃

רש״י◄ **וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם וְגוֹ׳** • מֵחֶשְׁבּוֹן זֶה אָנוּ לְמֵדִים עַל מוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ הָיוּ, אֶלָּא מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, שֶׁהֲרֵי קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה. חֲשֹׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וּשְׁנוֹת עַמְרָם וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִּמְצָאֵם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְהַרְבֵּה שָׁנִים נִבְלָעִים לַבָּנִים בִּשְׁנֵי הָאָבוֹת.

(יט) וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃

יט וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אִלֵּין זַרְעַיַּת לֵוִי לְתוּלְדָתְהוֹן׃

(כ) וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃

כ וּנְסִיב עַמְרָם יָת יוֹכֶבֶד אַחַת אֲבוּהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃

רש״י◄ **יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ** • אַחַת אֲבוּהִי, בַּת לֵוִי, אֲחוֹת קְהָת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבָזֶה יַדַּבֵּר אַהֲרֹן גַּם לְפַרְעֹה כִּי שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בַּדָּבָר, וּלְצַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ נֶחְשָׁבִים לִשְׁמֹעַ לָהֶם אָמַר וַיְצַוֻּם פִּי׳ הִמְלִיכָם עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פַּרְעֹה עַל דֶּרֶךְ (ש״א י״ג) וַיְצַוֵּהוּ ה׳ לְנָגִיד וּמִעַתָּה הִנֵּה מוֹרָאָם עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל פַּרְעֹה וְאָמַר לְהוֹצִיא וְגוֹ׳ פִּי׳ לְסִבַּת פְּרָט זֶה הִקְנָה לָהֶם ה׳ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל לְבַל יִמְאָנוּ לָצֵאת וְעַל פַּרְעֹה לְבַל יְעַכֵּב עַל יָדָם. וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְרִדּוּת בְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמְמָאֵן לָצֵאת. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן מֹשֶׁה בְּאוֹמְרוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי פִּי׳ לֹא רָצוּ לָצֵאת כִּי אָמְרוּ יָנוּחַ לָנוּ בֶּן עַמְרָם בִּמְקוֹמֵנוּ לָזֶה הִמְלִיךְ ה׳ אֶת הָאַחִים לִמְלָכִים עֲלֵיהֶם כַּנִּזְכָּר, וּמֵעַתָּה פָּרְחָה לָהּ טַעֲנַת הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ כִּי מֵעַתָּה וָהָלְאָה מוֹרָא מַלְכוּת עֲלֵיהֶם וְעַל פַּרְעֹה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֵלָיו כְּדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדְּבָרִים עַל נָכוֹן:

יד) **אֵלֶּה רָאשֵׁי** וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁהֶעֱלָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד מֹשֶׁה, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסָמוּךְ שֶׁהִמְלִיכָם עַל יִשְׂרָאֵל יְחֵס אוֹתָם הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי אֵין מַעֲמִידִין עַל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַמְיֻחָס עַד יַעֲקֹב, וְלָזֶה לֹא יְחֵס אוֹתָם הַכָּתוּב קֹדֶם אֶלָּא אַחַר מַאֲמַר מֹשֶׁה הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְשׁוּבַת ה׳ אֵלָיו וַיְצַוֻּם שֶׁהִמְלִיךְ אוֹתָם וְנָכוֹן:

(כא) וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃

כא וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃

(כב) וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃

כב וּבְנֵי עֲזִיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃

(כג) וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃

כג וּנְסִיב אַהֲרֹן יָת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחָתֵהּ דְּנַחְשׁוֹן לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃

רש״י◄ **אֲחוֹת נַחְשׁוֹן** • (בבא בתרא קי. שמות רבה) מִכָּאן לָמַדְנוּ: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, צָרִיךְ לִבְדֹּק בְּאַחֶיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ׳ 44)

מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ לִבְדֹּק בְּאַחֶיהָ (רש״י ו, כג) **מִכָּאן** - וְלֹא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דּוֹדָתוֹ" (בַּת לֵוִי **אֲחוֹת קְהָת**, רש״י). דְּהִנֵּה, פָּרָשָׁתֵנוּ בָּאָה לְלַמֵּד "הֵיאַךְ נוֹלְדוּ **מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ", וּמִסְתַּבֵּר אֵפוֹא, ש"דּוֹדָתוֹ" בָּא לְיַחֵס **אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** גַּם מִצַּד אִמָּם, שֶׁהָיְתָה בַּת לֵוִי וַאֲחוֹת קְהָת, וְלֹא לְלַמְּדֵנוּ דָּבָר הַקָּשׁוּר לְנִשּׂוּאִין ("וַיִּקַּח עַמְרָם"). זֹאת וְעוֹד: 'דּוֹדָתוֹ' מַדְגִּישׁ אֶת הַקֶּשֶׁר לְעַמְרָם (עַל יְדֵי אָבִיו), לֹא לְאָחִיהָ שֶׁל יוֹכֶבֶד. אַף כָּאן אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְיַחֵס אֶת **בְּנֵי** אַהֲרֹן, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁ"אֲחוֹת נַחְשׁוֹן" בָּא לְלַמְּדֵנוּ דָּבָר הַקָּשׁוּר לְנִשּׂוּאִין ("וַיִּקַּח אַהֲרֹן").

(כד) וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃

כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אִלֵּין זַרְעַיַּת קֹרַח׃

(כה) וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אָבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

כה וְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן נְסִיב לֵהּ מִבְּנָת פּוּטִיאֵל לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת פִּינְחָס אִלֵּין רֵישֵׁי אֲבָהַת לֵיוָאֵי לְזַרְעַיָתְהוֹן׃

רש״י◄ **מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל** • מִזֶּרַע יִתְרוֹ, שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ (ב״ב קט).

(כו) הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃

כו הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה דִּי אֲמַר יְיָ לְהוֹן אַפִּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃

רש״י◄ **הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה** • אֵלּוּ שֶׁהֻזְכְּרוּ לְמַעְלָה, שֶׁיָּלְדָה יוֹכֶבֶד לְעַמְרָם, "הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה׳" (שמות רבה פ״א). יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, לוֹמַר לְךָ שֶׁשְּׁקוּלִין כְּאֶחָד. **עַל צִבְאוֹתָם** • בְּצִבְאוֹתָם, כָּל צְבָאָם לְשִׁבְטֵיהֶם. יֵשׁ "עַל" שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּמְקוֹם אוֹת אַחַת: "וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה", כְּמוֹ בְּחַרְבְּךָ. (יחזקאל לג) "עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", כְּמוֹ בְּחַרְבְּכֶם. **אור החיים**

(כז) הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

כז אִנּוּן דְּמַלְּלִין עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

רש״י◄ **הֵם הַמְדַבְּרִים וְגוֹ׳** • הֵם שֶׁנִּצְטַוּוּ, הֵם שֶׁקִּיְּמוּ. **הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** • הֵם בִּשְׁלִיחוּתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) **הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה.** פֵּי׳ הַמְיַחֲסִים בַּפָּרָשָׁה, הֵם אֲשֶׁר אָמַר ה׳ לָהֶם הוֹצִיאוּ פֵּי׳ לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם יְכֹלֶת לְהוֹצִיא שֶׁהֵם מַלְכֵּי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וַיְצַוֵּם, לָזֶה אָמַר ה׳ לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָל הַמְמָאֵן יַכּוּהוּ בְּשֵׁבֶט מוּסָר אֲשֶׁר הֵכִין ה׳ לְגֹו כְּסִילִים.

כז) **וְאוֹמְרוֹ הֵם הַמְדַבְּרִים.** פֵּי׳ כְּמֶלֶךְ הַגּוֹזֵר עַל עַבְדּוֹ בִּדְבַר שְׁפָתַיִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר. עוֹד יְכַוֵּן לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵגֵם שֶׁתִּמְצָא שֶׁאֲמַר הַכָּתוּב שֶׁיְּדַבֵּר מֹשֶׁה תֵּדַע כִּי גַּם אַהֲרֹן דִּבֵּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בַּפָּסוּק וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה׳:

הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. פֵּי׳ שֶׁשְּׁקוּלִים הֵם, וְלָזֶה פַּעַם יַקְדִּים מֹשֶׁה וּפַעַם יַקְדִּים אַהֲרֹן, וּמֵעַתָּה יָכוֹל לוֹמַר עַל שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן יָחִיד הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וְאוּלַי כִּי טַעַם שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ לְשׁוֹן רַבִּים הֵם הַמְדַבְּרִים לְצַד שֶׁבַּדִּבּוּר יִשְׁתַּנּוּ:

(כח) **וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

כח **וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:**

רש"י ◄ **וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר וְגוֹ'** • מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּאַחֲרָיו. אור החיים

◆ יום שלישי כ"א טבת ◆

(כט) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ:**

כט **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר אֲנָא יְיָ מַלֵּל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי אֲנָא מְמַלֵּיל עִמָּךְ:**

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר ה'** • הוּא הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָאָמוּר לְמַעְלָה: "בֹּא דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן כְּדֵי לְיַחֲסָם, חָזַר הָעִנְיָן עָלָיו לְהַתְחִיל בּוֹ. **אֲנִי ה'** • כְּדַאי אֲנִי לְשָׁלְחֲךָ וּלְקַיֵּם דִּבְרֵי שְׁלִיחוּתִי.

(ל) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה:**

ל **וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא יַקִּיר מַמְלָל וְאֵכְדֵין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה:**

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה'** • הִיא הָאֲמִירָה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה: "הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי", וְשָׁנָה הַכָּתוּב כָּאן, כֵּיוָן שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן, וְכָךְ הִיא הַשִּׁטָּה, כְּאָדָם הָאוֹמֵר: נַחֲזֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת.

ז (א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ:**

א **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזֵי מַגִּיתָךְ רַב לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְהֵי מְתַרְגְּמָנָךְ:**

רש"י ◄ **נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה** • שׁוֹפֵט וְרוֹדֶה לְרִדּוּתוֹ בְּמַכּוֹת וְיִסּוּרִין. **יִהְיֶה נְבִיאֶךָ** • כְּתַרְגֻּמָנֶךָ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נְבוּאָה, אָדָם הַמַּכְרִיז וּמַשְׁמִיעַ לָעָם דִּבְרֵי תּוֹכֵחוֹת, וְהוּא מִגְּזֶרֶת "נִיב שְׂפָתָיִם", (ישעיה נז) "נִיב חָכְמָה", (משלי י) "וַיְכַל מֵהִתְנַבְּאוֹת" דִּשְׁמוּאֵל (סימן י), וּבְלַעַ"ז קוֹרְאִין לוֹ פרעדיג"ר.

(ב) **אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ:**

ב **אַתְּ תְּמַלֵּל יָת כָּל דִּי אֲפַקְּדִנָּךְ וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְמַלֵּל עִם פַּרְעֹה וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) **וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה' וְגוֹ'.** פֵּי' מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה כִּי שָׁוֶה אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּכָל פְּרָטֵי דָּבָר זֶה הָיָה לְצַד **כִּי בְּיוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר** וְגוֹ' **בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם** פֵּי' לִשְׁלֹל דִּבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁהָיָה בַּמִּדְבָּר שֶׁאָמַר לוֹ ה' (לְעֵיל ד' י"ד) הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ וְגוֹ', כִּי שָׁם עֲדַיִן לֹא הִשְׁוָה הַכָּתוּב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה זוֹ עַד שֶׁדִּבֵּר ה' עִם מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **בְּיוֹם דִּבֶּר** וְגוֹ' **בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם**, וְחָזַר הַכָּתוּב לוֹמַר אֹפֶן הַדִּבּוּר שֶׁדִּבֵּר ה' עִם מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי ה' דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה** וְגוֹ' פֵּי' לֵאמֹר שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר לוֹ אֲנִי ה', וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁתִּסְמֹךְ עַל דְּבָרַי, וְתֵלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתִי וּתְדַבֵּר אַתָּה בְּעַצְמְךָ אֶל פַּרְעֹה כָּל אֲשֶׁר וְגוֹ', וְתִמְצָא שֶׁדִּבּוּר זֶה שֶׁל אֲנִי ה' הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם דִּכְתִיב (רש"י פָּרָשָׁה זוֹ) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' זֶה הָיָה בְּמִצְרַיִם וְאָמַר לוֹ שֶׁיֵּלֵךְ הוּא וִידַבֵּר אֶל פַּרְעֹה לֹא אַהֲרֹן, וַהֲגַם שֶׁכְּבָר שִׁתֵּף ה' עִמּוֹ אַהֲרֹן הִנֵּה בֵּאַרְתִּי הֵיטֵב שָׁם בִּמְקוֹמוֹ שֶׁאַהֲרֹן יְדַבֵּר אֶל הָעָם אֲבָל לְפַרְעֹה עֲדַיִן ה' חָפֵץ שֶׁיְּדַבֵּר מֹשֶׁה וְרָצָה אוֹתוֹ בְּאוֹמְרוֹ **אֲנִי ה'** וְלֹא תָּחוּשׁ לְשׁוּם דָּבָר וְלֹא רָצָה מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן וְחָזַר וְטָעַן הֵן **אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה**, הִנֵּה דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁטַּעֲנַת עֲרַל שְׂפָתַיִם הָיְתָה לְצַד פַּרְעֹה לְצַד שֶׁאַהֲרֹן אֵינוֹ מְדַבֵּר עַד עַתָּה אֶלָּא לָעָם וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, אָז אָמַר ה' לְמֹשֶׁה רְאֵה וְגוֹ' **וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה** פֵּי' גַּם לְפַרְעֹה מִלְּבַד הָעָם, וּמִמַּעְתָּה הֶשְׁוּוּ אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּמִצְוָה זוֹ, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר ה' לְמֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר כְּשֶׁשִּׁתֵּף עִמּוֹ אַהֲרֹן אֶת כָּל הַהֲכָנוֹת הָאֵלּוּ הָאֲמוּרִים כָּאן וְהָיָה לְךָ לְאוֹת כִּי הֵם דְּבָרִים חֲדָשִׁים כַּנִּזְכָּר מִטַּעַם הָאָמוּר:

וְהִנֵּה הֵרָאִנוּ ה' כִּי הִקְפִּיד ה' עַל הַדָּבָר שֶׁלֹּא עֲשָׂאוֹ מֹשֶׁה שֶׁכָּל כָּךְ הִשְׁתַּדֵּל ה' עִם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת הוּא הַכֹּל. וְאוּלַי כִּי לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר כִּי הָעִנְיָן יַגִּיד כִּי יִתְרוֹן גָּדוֹל הָיָה אִם עָשָׂה מֹשֶׁה הַכֹּל, וְהָרְאָיָה מֵהִשְׁתַּדְּלוּת ה' עִמּוֹ, וּכְפִי זֶה אָמַר וַיְהִי עַל חֶסְרוֹן הַיִּתְרוֹן.

וְאֶפְשָׁר כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן מְסַדֵּר הַפַּרְשִׁיּוֹת לִכְתֹּב פָּסוּק זֶה **וַיְהִי בְּיוֹם** בַּפָּרָשָׁה שֶׁקָּדְמָה וּכְפִי הָאֱמֶת נִקְשָׁר הוּא עִם מַה שֶׁלְּמַטָּה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הַצַּעַר הָרָמוּז בְּתֵבַת **וַיְהִי** הִיא עַל עֲשׂוֹת הַמִּצְוָה בִּשְׁנֵיהֶם יַחַד. וְאוּלַי אִם הָיָה מֹשֶׁה עוֹשֶׂה מִצְוָה זוֹ לְבַדּוֹ הָיָה מִתְחַזֵּק כֹּחוֹ וְהָיָה נִכְנָס לָאָרֶץ וְלֹא הָיוּ עוֹבְרִים הַרְפַּתְּקֵי עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, גַּם אִם הָיָה נִכְנָס לָאָרֶץ הָיָה בוֹנֶה בֵּית הַבְּחִירָה וְהָיָה עוֹמֵד כָּל הַיָּמִים. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁבִּשְׁבִיל חֶסְרוֹן מֹשֶׁה אָמַר לְשׁוֹן צַעַר.

עוֹד יְכַוֵּן מֵהַפְסִיק הַסֵּדֶר לוֹמַר כִּי כָּל הָאָמוּר הֵם אֲשֶׁר אָמַר ה' וְגוֹ' הֵם הַמְדַבְּרִים וְגוֹ' שֶׁהֵם שָׁוִים בִּמְצוָה שְׁנֵיהֶם יַחַד זֶה הָיָה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ', אֲבָל קֹדֶם לָכֵן הַגַּם שֶׁאָמַר ה' הֲלֹא אַהֲרֹן וְגוֹ' לֹא הָיוּ שָׁוִים בַּמִּצְוָה כִּי מֹשֶׁה הוּא הָיָה עוֹשֶׂה כָּל הַשְּׁלִיחוּת לְפַרְעֹה מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה שֶׁאַהֲרֹן לְבַד הוּא יְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה כְּאוֹמְרוֹ **יִהְיֶה נְבִיאֶךָ** וְגוֹ' **יְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה:**

רש"י◄ **אַתָּה תְדַבֵּר** • פַּעַם אַחַת כָּל שְׁלִיחוּת וּשְׁלִיחוּת כְּפִי שֶׁשָּׁמַעְתָּ מִפִּי, וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יַמְלִיצֶנּוּ וְיַטְעִימֶנּוּ בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 82)

יַמְלִיצֶנּוּ וְיַטְעִימֶנּוּ בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה (רש"י ז, ב) **יַמְלִיצֶנּוּ** – מֹשֶׁה דִּבֵּר לְפַרְעֹה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ ("כְּפִי שֶׁשָּׁמַעְתָּ מִפִּי"), וְלָכֵן הֶצְרֵךְ אַהֲרֹן לְתַרְגֵּם אֶת הַדְּבָרִים לְלָשׁוֹן מִצְרִי. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינוֹתָם", וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י: "הַמְתַרְגֵּם". **יַטְעִימֶנּוּ** – בְּנוֹסָף לְכָךְ הָיָה עַל אַהֲרֹן לְהַסְבִּיר וּלְהַטְעִים אֶת דִּבְרֵי מֹשֶׁה כָּךְ שֶׁיִּתְקַבְּלוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְיִכָּנְסוּ בְּאָזְנָיו. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "בְּאָזְנֵי אֲדוֹנִי", וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י: "יִכָּנְסוּ דְּבָרַי בְּאָזְנֶיךָ".

(ג) **וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

ג וַאֲנָא אַקְשֵׁי יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְאַסְגֵּיתִי יָת אַתְוָתַי וְיָת מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַאֲנִי אַקְשֶׁה** • מֵאַחַר שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִיס כְּנֶגְדִּי, וְגָלוּי לְפָנַי שֶׁאֵין נַחַת רוּחַ בְּאֻמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לָתֵת לֵב שָׁלֵם לָשׁוּב, טוֹב לִי שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לִבּוֹ לְמַעַן הַרְבּוֹת בּוֹ אוֹתוֹתַי וְתַכִּירוּ אֶת גְּבוּרָתִי. וְכֵן מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל הָאוּמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה ג) "הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם וְגוֹ'". "אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר", וְאַף עַל פִּי כֵן בְּחָמֵשׁ מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר: "וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה", אֶלָּא, "וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה". (וְעַיֵּן בְּרא"ם שֶׁגּוֹרֵס כָּאן דִּבּוּר הַמַּתְחִיל: "בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב" עַד שַׁמְתִּי בְּיָדֶךָ וּכְדִלְעֵיל פָּרָשַׁת שְׁמוֹת בְּפָסוּק: "בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב", עַיֵּן שָׁם).

(ד) **וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים:** אור החיים

ד וְלָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה וְאֶתֵּן יָת מָחַת גְּבָרְתִּי בְּמִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת חֵילִי יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִינִין רַבְּרְבִין:

(ה) **וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:**

ה וְיִדְּעוּן מִצְרַיִם אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אָרִים יָת מָחַת גְּבָרְתִּי עַל מִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינֵיהוֹן:

רש"י◄ **אֶת יָדִי** • יָד מַמָּשׁ, לְהַכּוֹת בָּהֶם.

(ו) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:** אור החיים

ו וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָתְהוֹן כֵּן עֲבָדוּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) **וְלֹא יִשְׁמַע.** קֶשֶׁה אַחַר שֶׁאָמַר וַאֲנִי אַקְשֶׁה מַה מָּקוֹם לוֹמַר וְלֹא יִשְׁמַע. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה נִּתְּנַת יָד זוֹ חֲדָשָׁה שֶׁאֵינָהּ בִּכְלַל אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה בְּהַקְשָׁאַת לִבּוֹ. עוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק בַּכָּתוּב.

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא בִּתְחִלָּה אָמַר **וַאֲנִי אַקְשֶׁה** וְגוֹ' וְהִרְבֵּיתִי וּמוֹדִיעַ עוֹד שֶׁאַחַר שֶׁיִּרְבֶּה הַמּוֹפְתִים יוֹסִיף פַּרְעֹה הָרָשָׁע עַל חַטָּאתוֹ פֶּשַׁע וְלֹא יִרְצֶה לִשְׁמֹעַ הַשְׁלִיחוּת עוֹד מִכֶּם כְּשֶׁאֶשְׁלַח אֶתְכֶם אֵלָיו, וְכֵן הָיָה דִּכְתִיב (לְקַמָּן י" כ"ח) אַל תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי וְגוֹ', וּמוֹדִיעַ ה' לְמֹשֶׁה כִּי בַּעֲשׂוֹתוֹ כֵּן אָז הוּא גְּבוּלוֹ כִּי תֵּכֶף וּמִיָּד יִתֵּן ה' יָדוֹ פִּי' מַכַּת בְּכוֹרוֹת עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דהי"א כ"א) וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ. וְאָמַר בְּכִנּוּי אֵלָיו **אֶת יָדִי** לוֹמַר כִּי מַכָּה זוֹ יַעֲשֶׂנָּה ה' בְּיָדוֹ מַמָּשׁ כִּבְיָכוֹל כְּאוֹמְרָם ז"ל (מכילתא בא) אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ וְלֹא שָׂרָף וְלֹא שָׁלִיחַ אֶלָּא הַקב"ה בִּכְבוֹדוֹ וְכוּ', וּבְאֶמְצָעוּת מַכָּה זוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד אוֹצִיא אֶת צִבְאוֹתַי. וְרָמַז גַּם כֵּן עַל מַה שֶׁעָשָׂה בֵּאלֹהֵיהֶם שְׁפָטִים גְּדוֹלִים בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת כַּיָּדוּעַ:

וּבָזֶה נָחָה דַּעְתִּי בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה שָׁם כְּשֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה אַל תֹּסֶף וְגוֹ' הֵשִׁיבוֹ כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא אֹסִיף וְגוֹ', וְקָשֶׁה עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַל מִי סָמַךְ לוֹמַר לֹא אֹסִיף וְגוֹ' וְאִם יֹאמַר לוֹ אֱלֹהֵינוּ לֵךְ אֶל פַּרְעֹה פַּעַם אַחֶרֶת מַה יַּעֲנֶה, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ טַעֲמוֹ לָשֶׁבַח כִּי ה' אָמַר אֵלָיו כִּי כְּשֶׁיְּגִיעַ לְמַדְרֵגַת מֵאוּן שְׁמִיעַת דִּבְרֵיהֶם זֶה הוּא סוֹף גְּזֵרָתוֹ לִנְטוֹת ה' יָדוֹ וְגוֹ' וּלְהוֹצִיא, לָזֶה כְּשֶׁאָמַר לוֹ אַל תֹּסֶף וְגוֹ' הֲרֵי שָׁלַל הַשְׁמִיעָה שֶׁלֹּא יִשְׁמַע עוֹד מֵהֶם דָּבָר קָטָן וְגָדוֹל וַאֲפִי' רְאוֹת פְּנֵיהֶם אָסַר עַל עַצְמוֹ לָזֶה תֵּכֶף אָמַר אֵלָיו כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא אֹסִיף וְגוֹ', אֶלָּא עוֹד תִּשְׁמַעְנָה אָזְנְךָ דָּבָר עַתָּה וְגוֹ', וְדָבָר זֶה שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת כְּבָר הוֹדִיעֲהוּ ה' וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת בַּפָּסוּק (ד כב) כֹּה אָמַר ה' בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל דָּרְשׁוּ מֹשֶׁם:

וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתַי אֶת עַמִּי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מִי הֵם הַצְּבָאוֹת, וְאִם הֵם יִשְׂרָאֵל הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶת צִבְאוֹת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאוּלַי כִּי יְכַוֵּן ה' לְרִשֹּׁם בַּתּוֹרָה הַפְלָגַת מַעֲלָתָנוּ אֶצְלוֹ כִּי אֵין לוֹ צְבָאוֹת מְיֻחָדִים לוֹ כְּיִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר אֶת צִבְאוֹת עַמִּי וְגוֹ' הָיָה מָקוֹם לוֹמַר כִּי ה' יֵשׁ לוֹ הַרְבֵּה צִבְאֵי צְבָאוֹת וְזֶה אֶחָד מֵהֶם, לָזֶה אָמַר **אֶת צִבְאוֹתַי** סָתַם לוֹמַר הָרִשּׁוּמִים וְאֵין צֹרֶךְ לוֹמַר צָבָא פְּלוֹנִי כִּי בְּאוֹמְרָךְ צִבְאוֹת ה' אֶחָד הוּא הַמְיֻחָד, וְאַחַר כָּךְ אָמַר מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶה הוּא **אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ כְּלָל וּפְרָט אֵין בִּכְלַל צִבְאוֹתַי אֶלָּא הַפְּרָט שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲתָּה לֹא יִקָּרֵא בְּכִנּוּי צִבְאוֹת ה' אֶלָּא יִשְׂרָאֵל הַמְרוֹמָמִים וְהַמְעֻלִּים:

ו) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְגוֹ' כֵּן עָשׂוּ.** צָרִיךְ לְדַקְדֵּק

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה׃ אור החיים

ז וּמֹשֶׁה בַּר תְּמָנָן שְׁנִין וְאַהֲרֹן בַּר תְּמָנָן וּתְלָת שְׁנִין בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְעֹה׃

◆ יום רביעי כ"ב טבת ◆

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אור החיים

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(ט) כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃

ט אֲרֵי יְמַלֵּל לְוָתְכוֹן פַּרְעֹה לְמֵימַר הָבוּ לְכוֹן אָתָא וְתֵימַר לְאַהֲרֹן סַב יָת חוּטְרָךְ וּרְמֵי קֳדָם פַּרְעֹה יְהִי לְתַנִּינָא׃

רש"י◄ מוֹפֵת • אוֹת לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ צֹרֵךְ (צָרוּךְ) בְּמִי שֶׁשּׁוֹלֵחַ אֶתְכֶם.

(י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין׃

י וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָוָת פַּרְעֹה וַעֲבָדוֹי כֵּן כְּמָא דִּפַקִּיד יְיָ וּרְמָא אַהֲרֹן יָת חוּטְרֵהּ קֳדָם פַּרְעֹה וְקֳדָם עַבְדּוֹהִי וַהֲוָה לְתַנִּינָא׃

רש"י◄ לְתַנִּין • נָחָשׁ. אור החיים

(יא) וַיִּקְרָא גַם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃

יא וּקְרָא אַף פַּרְעֹה לְחַכִּימַיָּא וּלְחָרָשַׁיָּא וַעֲבָדוֹי אַף אִנּוּן חָרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן כֵּן׃

רש"י◄ בְּלַהֲטֵיהֶם • בְּלַחֲשֵׁיהוֹן, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וְיֵשׁ לְדַמּוֹת לוֹ: (בראשית ג) "לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת", דּוֹמֶה שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת עַל יְדֵי לַחַשׁ.

(יב) וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם׃

יב וּרְמוֹ גְּבַר חוּטְרֵהּ וַהֲווֹ לְתַנִּינַיָּא וּבְלַע חֻטְרָא דְּאַהֲרֹן יָת חֻטְרֵיהוֹן׃

רש"י◄ וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן • (שבת צז) מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה, בָּלַע אֶת כֻּלָּן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְמָה כָּפַל לוֹמַר כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ' כֵּן עָשׂוּ וְלֹא הִסְפִּיק הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֵנָּה. וְנִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁעָשׂוּ הַשְּׁלִיחוּת כַּאֲשֶׁר אָמַר ה' לָהֶם בְּב' הַדְּרָגוֹת, הָאַחַת שֶׁכָּל מַה שֶׁהִשִּׂיגוּ הָבִין בְּדִבְרֵי ה' כֵּן עָשׂוּ, וְהַב' שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ אֶל אֲמִתּוּת הַדְּבָרִים בִּשְׁלֵמוּת, וְזֶה הוּא שֶׁעִוֵּר הַכָּתוּב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ' וְלֹא שִׁנּוּ דָּבָר, וְחוֹזֵר הַכָּתוּב וּמֵעִיד וְאוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתָם פִּי' מַה שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' בְּמִצְוָתוֹ לָהֶם כֵּן עָשׂוּ וְהָבֵן.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי כָּל מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא הָיְתָה לְסִבַּת אֶמְצָעוּת שׁוּם דָּבָר אֶלָּא כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתָם ה', וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דברים ו') וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ, וְאוֹמְרוֹ כֵּן עָשׂוּ הוּא עַל גּוּף הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלֹּא הָיָה בְּשׁוּם שִׁנּוּי:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁעַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר הָיוּ מַזְכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם וְהוּא אוֹמְרוֹ עָשׂוּ וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמְרוּ כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיוּ מִתְעַכְּבִים בַּדָּבָר אֶלָּא תֵּכֶף וּמִיָּד בְּכַלּוֹתוֹ לְצַוּוֹת אוֹתָם ה' הָיוּ נִחְפָּזִים לַעֲשׂוֹת דְּבַר ה':

ז) **בְּדַבְּרָם אֶל פַּרְעֹה.** אוּלַי כִּי בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁדִּבְּרוּ הָיוּ כֵּן וְגוֹ' וְלֹא אַחַר כֵּן, וְשִׁעוּר תִּבַּת בְּדַבְּרָם בְּהַתְחָלַת דְּבָרָם:

ח־ט) **לֵאמֹר כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם וְגוֹ'.** טַעַם אוֹמְרוֹ לֵאמֹר שֶׁנָּתַן לָהֶם רְשׁוּת לוֹמַר כִּי עַל פִּי ה' הֵם עוֹשִׂים הָאוֹתוֹת, שֶׁזּוּלַת זֶה יִהְיֶה אָסוּר לָהֶם לְהוֹדִיעַ דָּבָר זֶה הַגַּם שֶׁיִּשְׁאָלֵם, וּכְאוֹמְרָם ז"ל (יומא ד':) שֶׁהוּא בְּבֵל תֹּאמַר עַד שֶׁאָמַר לוֹ לֵאמֹר, וְדַוְקָא אִם יִשְׁאַל פַּרְעֹה אוֹ אִם יִרְצוּ הֵם לוֹמַר אֵלָיו אֲבָל אֵין חִיּוּב בַּדָּבָר עַד שֶׁיֹּאמַר לֵאמֹר דַּבֵּר אַחַת רִשּׁוּת וְאַחַת לְחוֹבָה. עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (תו"כ א') כִּי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן אֵינוֹ אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְהוּא עַצְמוֹ שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ לֵאמֹר פִּי' כִּי מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֹא שֶׁהַדִּבּוּר הָיָה לִשְׁנֵיהֶם אֶלָּא לֵאמֹר פִּי' לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. וְטַעַם הַשְּׁוָאָתָם בַּדִּבּוּר לְצַד שֶׁשְּׁקוּלִים הָיוּ בְּמִצְוָה זוֹ כִּי אַהֲרֹן יְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה:

פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ וְגוֹ'. כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ לֵאמֹר לְבַל יִצְטָרְכוּ עַד שֶׁיֹּאמַר פַּרְעֹה בְּפֵרוּשׁ תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָז הוּא שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאָמוּר בָּעִנְיָן אֶלָּא כָּל שֶׁיֹּאמַר דִּבּוּר שֶׁהַמְכַוֵּן הוּא שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְאוֹת וּלְמוֹפֵת אוֹ שֶׁרְאִיתֶם שֶׁהוּא מִפַּקֵּפֵק בַּדָּבָר וּמַכְחִישׁ לוֹמַר מִי יֹאמַר כְּדִבְרֵיכֶם הֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר תְּנוּ וְגוֹ' אַף עַל פִּי כֵן אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן קַח מַטֶּךָ וְגוֹ':

י) **וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'.** טַעַם כָּפַל לוֹמַר כֵּן כַּאֲשֶׁר וְגוֹ' וְלֹא הִסְפִּיק לוֹ בְּאַחַת מֵהֵנָּה, נִתְכַּוֵּן לְב' דְּבָרִים, הָאֶחָד שֶׁעָשׂוּ הַדְּבָרִים כֵּן, וְהַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ עַד אֲשֶׁר שָׁאַל מֵהֶם פַּרְעֹה הָאוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'.

(יג) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה׃

יג וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דִמַלִּיל יְיָ׃

(יד) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְיַקַּר (לפרש"י יַקִּיר) לִבָּא דְפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלָּחָא עַמָּא׃

רס"י◄ **כָּבֵד** • תַּרְגּוּמוֹ יַקִּיר. וְלֹא אִתְיַקַּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: (שמות יח) "כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר". **אור החיים**

(טו) לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ׃

טו אִזֵּיל לְוָת פַּרְעֹה בְּצַפְרָא הָא נָפֵיק לְמַיָּא וְתִתְעַתַּד לְקַדָּמוּתֵהּ עַל כֵּיף נַהֲרָא וְחוּטְרָא דְּאִתְהַפִּיךְ לְחֶוְיָא תִּסַּב בִּידָךְ׃

רס"י◄ **הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה** • לִנְקָבָיו, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְקָבָיו, וּמַשְׁכִּים וְיוֹצֵא לַנִּילוּס וְעוֹשֶׂה שָׁם צְרָכָיו (שמות רבה).

(טז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהֹוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃

טז וְתֵימַר לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלְּחַנִי לְוָתָךְ לְמֵימַר שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא וְהָא לָא קַבֶּילְתָּא עַד כְּעָן׃

רס"י◄ **עַד כֹּה** • עַד הֵנָּה, וּמִדְרָשׁוֹ: עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּ"כֹּה": "כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה". **אור החיים**

(יז) כֹּה אָמַר יְהֹוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהֹוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה ׀ בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ לְדָם׃

יז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּדָא תִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ הָא אֲנָא מָחֵי בְּחֻטְרָא דִּי בִידִי עַל מַיָּא דִּי בְנַהֲרָא וְיִתְהַפְּכוּן לִדְמָא׃

רס"י◄ **וְנֶהֶפְכוּ לְדָם** • לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים בְּמִצְרַיִם וְנִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ, וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לַנִּילוּס, לְפִיכָךְ הִלְקָה אֶת יִרְאָתָם, וְאַחַר כָּךְ הִלְקָה אוֹתָם. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עוֹד יִרְצֶה לִהְיוֹת כִּי הָאוֹת יַגִּיד עַל חִזּוּק נְבוּאָתָם כְּדֵי שֶׁיֵּאָמְנוּ הֵעִיד הַכָּתוּב עֲלֵיהֶם כִּי לֹא עָשׂוּ הַדָּבָר לְצַד דָּבָר זֶה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מִצְוַת ה'. וְהוּא אוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּי יוֹתֵר חָבִיב עַל הַצַּדִּיקִים עֲשׂוֹת מִצְוַת ה' מִכָּל רָצוֹן בָּעוֹלָם:

יד) **וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ' כָּבֵד וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה מּוֹדִיעַ בְּדָבָר זֶה הָאֱלֹהִים אַחַר שֶׁהֵם יוֹדְעִים אוֹתוֹ. וְאוּלַי כִּי לֹא הָיָה תְּשׁוּבָה בְּפֵרוּשׁ מִפַּרְעֹה עַל זֶה לְמֹשֶׁה שֶׁלֹּא יְשַׁלַּח אֶלָּא רָאָה הָאוֹת וְשָׁתַק, וְהוֹדִיעַ ה' לְמֹשֶׁה מַה זּוֹ שְׁתִיקָה כִּי כָּבֵד לִבּוֹ וּמֵאֵן לְשַׁלֵּחַ אֶת הָעָם וְלֹא חָשׁ לְהָשִׁיב שְׁלִילַת הַדָּבָר:

טז) **וְאָמַרְתָּ אֵלָיו ה' וְגוֹ' שְׁלָחַנִי וְגוֹ'.** כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא פָּסוּק שֶׁאַחֲרָיו כֹּה אָמַר ה' וְגוֹ'. וְאִם לוֹמַר כִּי הוּא שְׁלָחוֹ זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ כִּי יָדוּעַ הוּא, וְאוּלַי כִּי לִהְיוֹת שֶׁבָּא אֵלָיו וְהוּא הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם וְיֹאמַר פַּרְעֹה שֶׁאֵין זֶה מֵהִלְכוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁהָיָה לוֹ לְהַמְתִּין עַד עֵת שֶׁיִּהְיֶה יוֹשֵׁב בִּפְלָטִין שֶׁלּוֹ וְיֹאמַר אֵלָיו הַשְּׁלִיחוּת, לָזֶה צִוָּה ה' לָתֵת לוֹ טַעַם בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו וְיֹאמַר אֵלָיו ה' שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ וּדְבַר מֶלֶךְ עָלַי לָבוֹא בְּעֵת זוֹ. גַּם לְצַד שֶׁהוּא אֱלֹהַּ עֶלְיוֹן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שמו"ר פ"ח) בַּפָּסוּק (יְחֶזְקֵאל כ"ט) לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עַצְמוֹ אֱלֹהַּ וְהָיָה מַטְעֶה עַמּוֹ לוֹמַר כִּי הוּא מַכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא וְהָיָה יוֹצֵא בְּהַשְׁכָּמָה דֶּרֶךְ נִסְתָּר מִכָּל חַי וְהָיָה עוֹשֶׂה צְרָכָיו בַּיְאוֹר, לָזֶה בָּאָה הַשְּׁלִיחוּת מֵה' לִמְקוֹם גְּנוּבָתוֹ וּמִסְתּוֹרוֹ מִכָּל חַי וְאָמַר אֵלָיו תְּחִלַּת דְּבָרָיו ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים הוּא שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ פֵּי' הוֹדִיעָנִי מָקוֹם אַתָּה בּוֹ, וַהֲרֵי לְךָ אוֹת כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ יוֹדֵעַ אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים, גַּם בָּזֶה נִבְאַשׁ כִּי גִּלָּה ה' קְלוֹנוֹ לַעֲבָדָיו כִּי כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ וְשֶׁקֶר בִּימִינוֹ וְהִנֵּה הוּא כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל (מ"א י"ד). וְאוֹמְרוֹ וְהִנֵּה לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כֹּה פֵּי' מוֹדִיעוֹ כִּי ה' יוֹדֵעַ מַחְשָׁבוֹת וַהֲגַם שֶׁעַדַיִן לֹא הֵשִׁיב פַּרְעֹה תְּשׁוּבָה לְמֹשֶׁה עַל הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה אַף עַל פִּי כֵן ה' יוֹדֵעַ כִּי לֹא שָׁמַע עַד כֹּה.

עוֹד יִרְצֶה לְצַד שֶׁקָּדְמָה שְׁלִיחוּת מֹשֶׁה וְעָשָׂה אוֹת מַטֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ לְנָחָשׁ וְלֹא הָיְתָה לוֹ מַכָּה כְּשֶׁלֹּא שָׁמַע עַל יְדֵי שְׁלִיחוּת זוֹ וּכְשֶׁבָּא לְהַכּוֹת מַכָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל דָּם אָמַר אֵלָיו כִּי כְּבָר אָמַר לוֹ הַשְּׁלִיחוּת עַל מָה הוּא מֵבִיא עָלָיו הָרָעָה, וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים כְּבָר שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ וְדִבַּרְתִּי לְךָ וְהִנֵּה לֹא שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר עַל כֵּן כֹּה אָמַר ה' וְגוֹ' בְּאֹפֶן כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ עוֹד פַּעַם אַחֶרֶת כֹּה אָמַר ה' שַׁלַּח עַמִּי וְגוֹ' שֶׁכְּבָר אָמַר לוֹ הַדָּבָר:

יז) **בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי ה'.** טַעַם שֶׁצִּיֵּן לוֹ יְדִיעַת ה' בְּאֶמְצָעוּת מַכָּה זוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שמו"ר פ"ט) כִּי נִילוּס הָיָה לְמִצְרַיִם לֶאֱלֹהַּ אֲשֶׁר עַל כֵּן רָשַׁם ה' בְּהַכָּאַת הַיְאוֹר לְדָם וְאָמַר בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' כְּשֶׁאֶעֱשֶׂה מִשְׁפָּט כָּתוּב בֵּאלֹהֵיכֶם, וְדִקְדֵּק לוֹמַר אֲנִי ה' כִּי שֵׁם זֶה מִלְּבַד שֶׁאָמְרוּ ז"ל (זֹהַר ח"ג רצ"ז) שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר הָיָה הוֹוֶה

(יח) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְּאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְּאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְּאֹר׃

יח וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא תְּמוּת וּסְרִי נַהֲרָא וְיִלְאוּן מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא׃

רש"י ◄ **וְנִלְאוּ מִצְרַיִם** • לְבַקֵּשׁ רְפוּאָה לְמֵי הַיְּאֹר, שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לִשְׁתּוֹת.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֲצִים וּבָאֲבָנִים׃

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן טוֹל חֻטְרָךְ וַאֲרֵים יְדָךְ עַל מַיָּא דְמִצְרַיִם עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל אֲרַתֵּיהוֹן וְעַל אַגְמֵיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישׁוּת מֵימֵיהוֹן וִיהוֹן דְּמָא וִיהֵי דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְמָנֵי אָעָא וּבְמָנֵי אַבְנָא׃

רש"י ◄ **אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן** • לְפִי שֶׁהֵגֵן הַיְּאֹר עַל מֹשֶׁה כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְתוֹכוֹ, לְפִיכָךְ לֹא לָקָה עַל יָדוֹ, לֹא בְּדָם וְלֹא בִּצְפַרְדְּעִים, וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן. **נַהֲרֹתָם** • הֵם נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִים כְּעֵין גְּהָרוֹת שֶׁלָּנוּ. **יְאֹרֵיהֶם** • הֵם בְּרֵכוֹת וְנִגָּרִים הָעֲשׂוּיוֹת בִּידֵי אָדָם מִשְּׁפַת הַנָּהָר לַשָּׂדוֹת, וְנִילוּס מֵימָיו מִתְבָּרְכִים וְעוֹלֶה דֶּרֶךְ הַיְּאֹרִים וּמַשְׁקֶה הַשָּׂדוֹת. **אַגְמֵיהֶם** • קְבוּצַת מַיִם שֶׁאֵינָן נוֹבְעִין וְאֵינָן מוֹשְׁכִין, אֶלָּא עוֹמְדִין בְּמָקוֹם אֶחָד וְקוֹרִין לוֹ אשטנ"ק. **בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם** • אַף בַּמֶּרְחַצָּאוֹת וּבָאַמְבְּטָאוֹת שֶׁבַּבָּתִּים. **וּבָעֲצִים וּבָאֲבָנִים** • מַיִם שֶׁבִּכְלֵי עֵץ וּבִכְלֵי אֶבֶן.

(כ) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְּאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְּאֹר לְדָם׃ אור החיים

כ וַעֲבָדוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דִּפַקִּיד יְיָ וַאֲרֵים בְּחֻטְרָא וּמְחָא יָת מַיָּא דִי בְנַהֲרָא לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי וְאִתְהַפִּיכוּ כָּל מַיָּא דִי בְנַהֲרָא לְדָמָא׃

(כא) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְּאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְּאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְּאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ אור החיים

כא וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא מִיתוּ וּסְרִי נַהֲרָא וְלָא יְכִילוּ מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא וַהֲוָה דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

(כב) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

כב וַעֲבָדוּ כֵן חָרְשֵׁי מִצְרָיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְיִהְיֶה. עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי בְּמַאֲמָרוֹ הָיָה כָּל הוֹוֶה. וְהִנֵּה כְּשֶׁיָּכֶה עַבְדּוֹ לְיָאוֹר יִרְאֶה כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא שֶׁעָשָׂה הַיְּאוֹר הוּא מְהַוֵּהוּ בְּכָל עֵת לַאֲשֶׁר יַחְפֹּץ וְהִנֵּה הוּא עוֹשֶׂה בּוֹ הֲוָיָה אַחֶרֶת וַהֲפָכוֹ לְדָם:

עוֹד רָמַז לוֹ כִּי מִזֶּה יֵדַע מִדַּת רַחֲמָיו יִתְבָּרֵךְ עַל הַנִּבְרָאִים בִּרְאוֹת לְפָנֶיךָ הַיְּאוֹר נֶהְפַּךְ לְדָם כְּדֵי שֶׁתָּשׁוּב וּתְשַׁלַּח וְלֹא תָּמוּת, וְאִם לֹא הָיָה צַד הָרַחֲמִים הָיָה מַכֶּה בּוֹ וּמְאַבְּדוֹ מִן הָעוֹלָם וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים וּמַה יְאוֹר גָּדוֹל מְהַפְּכוֹ לְדָם, אָדָם אַמְגּוּשִׁי כְּמוֹתוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' שֶׁאֲנִי מִתְחַכֵּם עָלֶיךָ בִּדְבָרִים גְּדוֹלִים כָּזוֹ שֶׁל הַכָּאַת אֱלֹהֶיךָ כְּדֵי שֶׁתַּאֲמִין וְלֹא תֹאבַד:

כ) **וַיַּעֲשׂוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'.** פֵּי' כְּשֶׁעָשׂוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מַעֲשֵׂה הַכָּאַת הַיְּאוֹר, נַעֲשֵׂית הַפְּעֻלָּה וְנִתְקַיֵּם הָרָצוֹן כְּאִלּוּ הָיְתָה מִצְוַת ה' מִפִּיו בָּרוּךְ הוּא לַיְּאוֹר שֶׁיֵּהָפֵךְ לְדָם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי עוֹד בַּפָּסוּק (ו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְגוֹ' הַקּוֹדֵם לָזֶה וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה:

לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו. הֲגַם כִּי תְּחִלַּת דְּבָרָיו הָיָה עִם פַּרְעֹה בִּיחוּד בְּעֵת הַסְתָּרָתוֹ לַעֲשׂוֹת צָרְכָּיו לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (שמו"ר פ"ט), וּמִן הַסְּתָם הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה שָׁם, אַף עַל פִּי כֵן מוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב כִּי נִתְעַכֵּב מֵהַכּוֹת עַד שֶׁהִכָּה בְּפִרְסוּם לְעֵינֵי עֲבָדָיו. וַהֲגַם כִּי בְּמִצְוַת ה' לֹא דִּקְדֵּק לוֹמַר פְּרָט זֶה מִן הַסְּתָם כֵּן דִּבֵּר ה' אֵלָיו, וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה פֵּי' כֵּן כַּדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּדִבְרֵי ה' וּכְנֶגֶד פְּרָטִים אֲשֶׁר תִּרְאֶה בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁאֵין כְּתוּבִים כֵּן בִּדְבַר הָאֱלֹהִים מֵעִיד הַכָּתוּב עֲלֵיהֶם כִּי הֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְנָכוֹן:

כא) **וְהַדָּגָה וְגוֹ' מֵתָה.** הַכַּוָּנָה בָּזֶה לוֹמַר כִּי הָיָה לָהֶם סִימָן בְּמַעֲשֶׂה זֶה כִּי לֹא הָיָה מַעֲשֵׂה שֵׁדִים וְלֹא מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים כִּי מַעֲשֵׂה שְׁנַיִם אֵלּוּ יִהְיוּ דִּמְיוֹן וְלֹא מַמָּשׁ וְהַדִּמְיוֹן יִהְיֶה לְעֵין הָרוֹאִים לֹא שֶׁיִּהְיֶה מַמָּשׁ דָּם שֶׁיַּהֲרֹג כָּל שׁוֹתָיו וַאֲפִי' דָּגִים, לָזֶה אָמַר וְהַדָּגָה וְגוֹ' מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְּאוֹר, וְזֶה יִהְיֶה לָהֶם לְאוֹת עוֹלָם כִּי מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה פְּעֻלָּה צוֹדֶקֶת וְלֹא דִּמְיוֹן. עוֹד אָמַר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ' כִּי אַפִּי' בְּמֶרְחַצָּאוֹת וּבְאַמְבְּטָאוֹת. וְאוּלַי כִּי יִרְצֶה עוֹד לוֹמַר שֶׁהַדָּם הַהוּא שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהַמַּיִם הֲגַם שֶׁהָיוּ נוֹטְלִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹם זֶה וְנוֹתְנִים אוֹתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר וְחוֹזְרִים וְכוּ' וְכָל דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה מִמַּעֲשֵׂה שֵׁדִים יְבַטְּלֵהוּ שִׁנּוּי מָקוֹם וּבִפְרָט כְּשֶׁיְּנִיחוּהוּ בָּאָרֶץ כַּיָּדוּעַ (זֹהַר ח"ב קצ"ב) וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ הָיָה הַדָּם בַּהֲוָיָתוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם:

רש"י◄ **בְּלָטֵיהֶם** • לַחַשׁ שֶׁאוֹמְרִין אוֹתוֹ בַּלָּט וּבַחֲשַׁאי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: (סנהדרין סז) בְּלָטֵיהֶם, מַעֲשֵׂה שֵׁדִים, בְּלַהֲטֵיהֶם, מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים. **וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה** • לוֹמַר: עַל יְדֵי מְכַשֵּׁפוּת אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן, (מנחות פה) תֶּבֶן אַתֶּם מַכְנִיסִין לְעָפָרִים, עִיר שֶׁכֻּלָּהּ תֶּבֶן? אַף אַתֶּם מְבִיאִים מְכַשֵּׁפוּת לְמִצְרַיִם שֶׁכֻּלָּהּ כְּשָׁפִים. **אור החיים**

(כג) וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת:

כג וְאִתְפְּנִי פַּרְעֹה וְעַל לְבֵיתֵהּ וְלָא שַׁוִּי לִבֵּהּ אַף לְדָא:

רש"י◄ **גַּם לָזֹאת** • לְמוֹפֵת הַמַּטֶּה שֶׁנֶּהֱפַךְ לְתַנִּין וְלֹא לְזֶה שֶׁל דָּם. **אור החיים**

(כד) וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיְאֹר:

כד וַחָפְרוּ כָל מִצְרָאֵי סַחֲרָנוּת נַהֲרָא מַיָּא לְמִשְׁתֵּי אֲרֵי לָא יְכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מִמַּיָּא דְּנַהֲרָא:

(כה) וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר:

כה וְאַשְׁלֵם שִׁבְעַת יוֹמִין בָּתַר דִּמְחָא יְיָ יָת נַהֲרָא:

רש"י◄ **וַיִּמָּלֵא** • מִנְיַן שִׁבְעַת יָמִים שֶׁלֹּא שָׁב הַיְאֹר לְקַדְמוּתוֹ, שֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חֹדֶשׁ, וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָּהֶם (בשמות רבה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 39)

הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָּהֶם (ז, כה) **מֵעִיד** – הַעֲדָאָה, מִלְּשׁוֹן עֵדוּת, מוֹדִיעָה וּמְגַלָּה דָּבָר שֶׁאֵרַע בֶּעָבָר אוֹ שֶׁיִּקְרֶה בְּוַדַּאי בְּעָתִיד. וּבְמִכַּת דָּם **הֵעִיד** מֹשֶׁה בְּפַרְעֹה: "לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כֹּה . . הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה . . עַל הַמַּיִם . . וְנֶהְפְּכוּ לְדָם". **מַתְרֶה** – הַתְרָאָה הִנָּהּ אַזְהָרָה עַל כָּךְ שֶׁבִּיאַת דְּבַר מַה תְּלוּיָה בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַמַּתְרֶה. וּבְמִכַּת צְפַרְדֵּעַ **הִתְרָה** מֹשֶׁה בְּפַרְעֹה: "וְאִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ, הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים". **אור החיים**

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:

כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(כז) וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים:

כז וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא הָא אֲנָא מָחֵי יָת כָּל תְּחוּמָךְ בְּעַרְדְּעָנַיָּא:

רש"י◄ **וְאִם מָאֵן אַתָּה** • וְאִם סַרְבָּן אַתָּה. מָאֵן כְּמוֹ מְמָאֵן, מְסָרֵב, אֶלָּא כִּינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמִּפְעָל, כְּמוֹ: שָׁלֵו וְשָׁקֵט, סָר וְזָעֵף (מלכים א כ). **נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ** • מַכֶּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מַגֵּפָה אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה, וְכֵן: (שמות כא) "וְנָגְפוֹ אִשָּׁה הָרָה", אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן: (ירמיה יג) "וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם", (תהלים צא) "פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נֶגֶף". **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) **וַיַּעֲשׂוּ כֵן חַרְטֻמֵּי וגו'.** לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (שמו"ר פ"ט) שֶׁהָיוּ כָּל מִימוֹת מִצְרַיִם לְדָם. אִם כֵּן מִנַּיִן מָצְאוּ מַיִם לְהָפְכוֹ לְדָם וְאוּלַי כִּי לֹא נֶהֱפְכוּ אֶלָּא מַיִם הַמְּגֻלִּים אֲבָל מַיִם שֶׁלֹּא נִרְאוּ בָּעוֹלָם שֶׁהֵם תַּחַת לָאָרֶץ לֹא נֶהֱפְכוּ כְּאוֹמְרוֹ וַיַּחְפְּרוּ מִצְרַיִם סְבִיבֹת וגו'. עוֹד לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (שם) כִּי יִשְׂרָאֵל נִתְעַשְּׁרוּ מִמַּכַּת הַיְאוֹר שֶׁהָיוּ מוֹכְרִים מַיִם לְמִצְרַיִם וְכוּ' יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם, כְּפִי זֶה עָשׂוּ הַחַרְטֻמִּים מֵהַנִּמְכָּר לָהֶם. וּכְבָר אָמַרְנוּ שֶׁהַכָּתוּב רָשַׁם שְׁנוּי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה מֵה' כִּי יִשְׁתַּנֶּה מִמַּעֲשֵׂי כְּשָׁפִים וְשֵׁדִים, אֶלָּא כִּי לְצַד קָשְׁיוּת עָרְפָּם שֶׁל הַמִּצְרִים לֹא בָּחֲנוּ בְּמַעֲשֶׂה כִּשּׁוּפֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֵינָם אֶלָּא חִזָּיוֹן וְדִמְיוֹן כּוֹזֵב:

כג) **וַיִּפֶן וגו' וְלֹא שָׁת לִבּוֹ וגו'.** לֹא שֶׁהֵשִׁיב שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ לְשַׁלֵּחַ, וְכַוָּנַת הָרָשָׁע כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב עֹנֶשׁ עַל הַמַּאוּן וְיָבִיא עָלָיו עוֹד מַכָּה אַחֶרֶת. וְטַעַם שֶׁלֹּא שָׁת לִבּוֹ וְלֹא שָׁאַל מִמֹּשֶׁה שֶׁיְּבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים נִבְאַר בְּסָמוּךְ (לְקַמָּן ח' ד') בְּעֶזְרַת ה':

כה) **וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים.** פֵּי' מָלְאוּ שִׁעוּר הַמְּגֻבָּל לַמַּכָּה, וְאַחֲרֵי שֶׁשָּׁלְמוּ שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת וגו' וַיֹּאמֶר ה'. וְכַוָּנַת הַכָּתוּב בַּהוֹדָעָה זוֹ הִיא כִּי לֹא נִתְרַגֵּשׁ פַּרְעֹה בְּמַכָּה זוֹ לְבַקֵּשׁ מִמֹּשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל אֶל ה' וְנִשְׁאֲרָה הַמַּכָּה עַד גְּבוּלָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּמָּלֵא וגו' אַחֲרֵי שֶׁהִכָּה ה' וְשָׁלְמוּ וּמָלְאוּ יְמֵי הַמַּכָּה, וְזֶה לְדַעַת מֵרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שמו"ר פ"ט) שֶׁאָמְרוּ כִּי כ"ד יָמִים הָיָה מַתְרֶה בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא בָּאָה הַמַּכָּה וְז' יָמִים הָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶם, אֲבָל לְהָאוֹמֵר כִּי שִׁבְעָה יָמִים הָיָה מַתְרֶה בָּהֶם וְכ"ד יָמִים הָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶם, הָיוּ שִׁבְעַת יָמִים שֶׁל הַהַתְרָאָה, וּמִמֵּילָא הַנִּשְׁאָר שֶׁהִתְחַדֵּשׁ הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת הַמַּכָּה בָּהֶם. אֶלָּא שֶׁקָּשָׁה לִסְבָרָתוֹ מִמַּכַּת חֹשֶׁךְ, וְאוּלַי יָצְתָה מֵהַכְּלָל, וְאֶפְשָׁר שֶׁגַּם הַיְאוֹר מַכָּתוֹ יָצְתָה מֵהַכְּלָל, וְיוֹדֶה מַאן דְּאָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה יָמִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת הַמַּכָּה שֶׁהַיְאוֹר לֹא אָרְכָה מַכָּתוֹ, וְיִתְכַּוְّנוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד בְּמִשְׁמָעוּת הַכָּתוּב שֶׁאָמַר שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת שֶׁלֹּא הָכָּה אֶלָּא שִׁבְעַת יָמִים כְּמִשְׁפַּט מַכַּת חֹשֶׁךְ שֶׁלֹּא הָיְתָה יוֹתֵר מִשִּׁבְעָה. וְסוֹבֵר אֲנִי שֶׁהַגַּם שֶׁהָיָה גְּבוּל לַמַּכָּה הָיְתָה מִסְתַּלֶּקֶת אִם הָיָה מֹשֶׁה מִתְפַּלֵּל קֹדֶם הַזְּמַן הַהוּא:

כז) **וְאִם מָאֵן אַתָּה.** צָרִיךְ הַהַתְרָאָה סָמוּךְ לַמַּכָּה:

(כח) וְשָׁרַ֣ץ הַיְאֹר֮ צְפַרְדְּעִים֒ וְעָלוּ֙ וּבָ֣אוּ בְּבֵיתֶ֔ךָ וּבַחֲדַ֥ר מִשְׁכָּֽבְךָ֖ וְעַל־מִטָּתֶ֑ךָ וּבְבֵ֤ית עֲבָדֶ֙יךָ֙ וּבְעַמֶּ֔ךָ וּבְתַנּוּרֶ֖יךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶֽיךָ׃

כח וִירַבֵּי נַהֲרָא עֲרְדְּעָנַיָּא וְיִסְּקוּן וְיֶעֱלוּן בְּבֵיתָךְ וּבְאִדְּרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָךְ וְעַל עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ וּבְאַצְוָתָךְ׃

רס"י◄ **וְעָלוּ** • מִן הַיְאֹר. **בְּבֵיתֶךָ** • וְאַחַר כָּךְ בְּבָתֵּי עֲבָדֶיךָ. הוּא הִתְחִיל בָּעֵצָה תְּחִלָּה: "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת (סוטה יא. ושמות רבה).

(כט) וּבְכָ֥ה וּבְעַמְּךָ֖ וּבְכָל־עֲבָדֶ֑יךָ יַעֲל֖וּ הַצְפַרְדְּעִֽים׃

כט וּבָךְ וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָּיךְ יִסְּקוּן עֲרְדְּעָנַיָּא׃

רס"י◄ **וּבְכָה וּבְעַמְּךָ** • (סנהדרין פ) בְּתוֹךְ מְעֵיהֶם נִכְנָסִין וּמְקַרְקְרִין.

ח (א) וַיֹּ֣אמֶר יְהֹוָה֮ אֶל־מֹשֶׁה֒ אֱמֹ֣ר אֶל־אַהֲרֹ֗ן נְטֵ֤ה אֶת־יָדְךָ֙ בְּמַטֶּ֔ךָ עַל־הַנְּהָרֹ֔ת עַל־הַיְאֹרִ֖ים וְעַל־הָאֲגַמִּ֑ים וְהַ֥עַל אֶת־הַצְפַרְדְּעִ֖ים עַל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת יְדָךְ בְּחֻטְרָךְ עַל נַהֲרַיָּא עַל אֲרִתַּיָּא וְעַל אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת עֲרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

(ב) וַיֵּ֤ט אַהֲרֹן֙ אֶת־יָד֔וֹ עַ֖ל מֵימֵ֣י מִצְרָ֑יִם וַתַּ֙עַל֙ הַצְפַרְדֵּ֔עַ וַתְּכַ֖ס אֶת־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

ב וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ עַל מַיָּא דְמִצְרָאֵי וּסְלֵיקַת עֲרְדְּעָנַיָּא וַחֲפַת יָת אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רס"י◄ **וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ** • (שמות רבה) צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וְהָיוּ מַכִּין אוֹתָהּ וְהִיא מַתֶּזֶת נְחִילִים נְחִילִים, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ יֵשׁ לוֹמַר: שִׁירוּץ הַצְפַרְדְּעִים קוֹרֵא לְשׁוֹן יְחִידוּת, וְכֵן: "וַתְּהִי הַכִּנָּם", הָרְחִישָׁה, גדוליר"א בְּלַעַ"ז, וְאַף "וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ", גרינוליר"א בְּלַעַ"ז.

(ג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵ֥ן הַחַרְטֻמִּ֖ים בְּלָטֵיהֶ֑ם וַיַּעֲל֥וּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִ֖ים עַל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

ג וַעֲבָדוּ כֵן חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ יָת עֲרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

(ד) וַיִּקְרָ֨א פַרְעֹ֜ה לְמֹשֶׁ֣ה וּלְאַהֲרֹ֗ן וַיֹּ֙אמֶר֙ הַעְתִּ֣ירוּ אֶל־יְהֹוָ֔ה וְיָסֵר֙ הַצְפַרְדְּעִ֔ים מִמֶּ֖נִּי וּמֵעַמִּ֑י וַאֲשַׁלְּחָה֙ אֶת־הָעָ֔ם וְיִזְבְּח֖וּ לַיְהֹוָֽה׃ אור החיים

ד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צַלּוֹ קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עֲרְדְּעָנַיָּא מִנִּי וּמֵעַמִּי וְאֶשְׁלַח יָת עַמָּא וְיִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) **הַעְתִּירוּ אֶל ה'.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא פָּנָה וּבָא אֶל בֵּיתוֹ בְּמַכָּה זוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּמַכַּת הַדָּם הֲלֹא גַּם אֶת זֹאת הֶרְאוּהוּ חַרְטֻמָּיו כִּי עָשׂוּ גַּם הֵמָּה. אָכֵן פִּיו עָנָה בּוֹ טַעַם הַרְגָּשָׁתוֹ בָּזוֹ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהּ שֶׁהֻרְגַּשׁ וְקָרָא לְמֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ, כִּי לֹא הָיָה מִתְפַּעֵל אֶלָּא כְּשֶׁאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָיו, וְזֶה סֵדֶר מַכּוֹתָיו, רִאשׁוֹנָה מַכָּת דָּם לֹא הָיָה לוֹ בָּהּ סַכָּנַת מָוֶת, וּמַיִם לִצְמָאוֹ מָצְאוּ לוֹ סְבִיבוֹת הַיְאוֹר אוֹ הָיָה קוֹנֶה מִיִּשְׂרָאֵל לָזֶה לֹא נִרְגַּשׁ מִמֶּנָּה: (ב) מַכַּת צְפַרְדֵּעַ הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים הָא' הַרְעָשַׁת הַקּוֹל וְהַשֵּׁנִי שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים בְּמֵעֵיהֶם דִּכְתִיב (לְעֵיל ז' כ"ט) וּבְכָה וּבְעַמְּךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים, וּמַכָּה זוֹ מַבְהֶלֶת הַנֶּפֶשׁ וְאֵין אָדָם בָּטוּחַ בְּחַיָּיו, לָזֶה אָמַר פַּרְעֹה אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי פֵּי' מִתּוֹךְ בְּנֵי מֵעָיו וְגוֹ'; (ג) מַכַּת כִּנִּים כִּי הֲגַם שֶׁיִּצְטַעֵר אֲבָל אֵין שָׁם סַכָּנַת מָוֶת כִּצְפַרְדְּעִים שֶׁתִּנְקֹב בְּנֵי מֵעָיו וְגוֹ' וְתַעֲשֶׂנּוּ טְרֵפָה, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁיָּדַע כִּי אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא וְהֵעִידוּ הַחַרְטֻמִּים כִּי אֵינָם יְכוֹלִים עֲשׂוֹת אַף עַל פִּי כֵן וַיֶּחֱזַק לֵב וְגוֹ': (ד) מַכַּת עָרֹב אֵימוֹת שֵׁן בְּהֵמוֹת שֶׁשָּׁלַח ה' בּוֹ בִּהֲלוּהוּ וַיֵּרָא עַד מְאֹד וְתֵכֶף שָׁלַח אַחֲרֵיהֶם וְאָמַר (פָּסוּק כ"א) לְכוּ זִבְחוּ וְגוֹ' אָנֹכִי אֲשַׁלַּח וְגוֹ' הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי: (ה) מַכַּת דֶּבֶר לְצַד שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְנֶה לְבַד הֲגַם כִּי שָׁלַח וְרָאָה מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וְלֹא מֵת א' אַף עַל פִּי כֵן לֹא שָׁת לִבּוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים: (ו) מַכַּת שְׁחִין לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ סַכָּנָה גַּם אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּבֵּד בְּמַכָּה זוֹ מִמַּה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר ה' בְּפֵרוּשׁ כִּי גַּם בּוֹ הָיָה שְׁחִין וְלֹא אָמַר אֶלָּא (לְקַמָּן ט' י"א) כִּי הָיָה הַשְּׁחִין בַּחֲרַטֻּמִּים וּבְכָל מִצְרַיִם לָזֶה לֹא בִּקֵּשׁ מִמֹּשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ: (ז) מַכַּת בָּרָד לְצַד שֶׁהִרְעִים ה' מִשָּׁמַיִם וְנָתַן קוֹלוֹת וְאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם נָפְלָה עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם כְּמַהְפֵּכַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּפָחַד וְרָחַב (יְשַׁעְיָ' ס') לְבָבוֹ וְאָמַר ה' הַצַּדִּיק וְגוֹ' הַעְתִּירוּ אֶל ה' וְגוֹ' (ט' כ"ז): (ח) מַכַּת אַרְבֶּה פִּיו עָנָה בּוֹ כִּי מַה שֶּׁנִּתְרַגֵּשׁ הוּא לְצַד שֶׁיָּרֵא יִרְאַת מָוֶת דִּכְתִיב (י' י"ז) וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה: (ט) מַכַּת חֹשֶׁךְ לֹא רָאִינוּ לוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֹּשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל, וְאוּלַי כִּי בְּג' יָמִים רִאשׁוֹנִים הָיָה מַדְלִיק עֲשָׂשִׁיּוֹת וּפַנָּסוֹת גְּדוֹלוֹת וַיָּאֵר אֶת הַחֹשֶׁךְ וּבְג' יָמִים שְׁנִיִּים שֶׁהָיָה חֹשֶׁךְ מְמֻשָּׁשׁ וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו לֹא הָיָה מְצִיאוּת לוֹ שֶׁיֵּלֵךְ אָדָם לִקְרֹא לְמֹשֶׁה כִּי לֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו, וְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ שִׁבְעַת יְמֵי אֲפֵלָה (ש"ר י"ד) תֵּכֶף וּמִיָּד שָׁלַח אַחַר מֹשֶׁה וְאָמַר אֵלָיו שֶׁיֵּלְכוּ אֶלָּא שֶׁיִּתְּנוּ בִּטָּחוֹן מֵהֶם שֶׁיַּחְזְרוּ וְלֹא קִבֵּל מֹשֶׁה, וּלְצַד שֶׁכְּבָר פָּסְקָה הַמַּכָּה לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר לוֹ הִתְפַּלֵּל:

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה:

ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא הַב לִי זְמַן לְאֵמָתַי אֶצְלֵי עֲלָךְ וְעַל עַבְדָּיךְ וְעַל עַמָּךְ לְשֵׁיצָאָה עַרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא תִּשְׁתָּאֲרָן:

רס"י ◄ **הִתְפָּאֵר עָלַי** • כְּמוֹ (ישעיה י) "הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחוֹצֵב בּוֹ"? מִשְׁתַּבֵּחַ לוֹמַר: אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ, וניט"ר בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הִתְפָּאֵר עָלַי" – הִשְׁתַּבֵּחַ לְהִתְחַכֵּם וְלִשְׁאֹל דָּבָר גָּדוֹל וְלוֹמַר שֶׁלֹּא אוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ. **לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ** • אֶת אֲשֶׁר אַעְתִּיר לְךָ הַיּוֹם עַל הַכְרָתַת הַצְּפַרְדְּעִים, לְמָתַי תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ, וְתִרְאֶה אִם אַשְׁלִים דְּבָרַי לַמּוֹעֵד שֶׁתִּקְבַּע לִי. אִלּוּ נֶאֱמַר: מָתַי אַעְתִּיר, הָיָה מַשְׁמַע מָתַי אֶתְפַּלֵּל, עַכְשָׁו שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמָתַי", מַשְׁמָע: אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ שֶׁיִּכָּרְתוּ הַצְּפַרְדְּעִים לַזְּמַן שֶׁתִּקְבַּע לִי, אֱמֹר לְאֵיזֶה יוֹם תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ. אַעְתִּיר, הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי, וְלֹא נֶאֱמַר: אֶעְתַּר, עִתְּרוּ וְעָתַרְתִּי, מִפְּנֵי שֶׁכָּל לְשׁוֹן עָתֹר, הַרְבּוֹת פַּלֵּל הוּא, וְכַאֲשֶׁר יֵאָמֵר: הַרְבּוּ, אַרְבֶּה וְהִרְבֵּיתִי, לְשׁוֹן הִפְעִיל, כָּךְ יֵאָמֵר: אַעְתִּיר, הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי דְּבָרִים, וְאָב לְכֻלָּם: (יחזקאל לה) הֶעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם, הִרְבֵּיתֶם. **אור החיים**

(ו) וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

ו וַאֲמַר לְמָחָר וַאֲמַר כְּפִתְגָּמָךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כַּיְיָ אֱלָהָנָא:

רס"י ◄ **וַיֹּאמֶר לְמָחָר** • הִתְפַּלֵּל הַיּוֹם שֶׁיִּכָּרְתוּ לְמָחָר.

◆ יום חמישי כ"ג טבת ◆

(ז) וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמְּךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה:

ז וְיַעְדּוּן עַרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ וּמֵעַבְדָּיךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא יִשְׁתָּאֲרָן:

(ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה:

ח וּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ עַל עֵסֶק עַרְדְּעָנַיָּא דִּי שַׁוִּי לְפַרְעֹה:

רס"י ◄ **וַיֵּצֵא וַיִּצְעַק** • מִיָּד, שֶׁיִּכָּרְתוּ לְמָחָר. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) **הִתְפָּאֵר עָלַי וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ הִתְפָּאֵר עָלַי וְגוֹ'. וְאִם לוֹמַר כִּי הֲגַם שֶׁיֹּאמַר לוֹ לְהָסִיר מֵעָלָיו תֵּכֶף וּמִיָּד זֶה הוּא הַהִתְפָּאֲרוּת אִם כֵּן כְּשֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְמָחָר וְלֹא אָמַר עַתָּה בְּשָׁעָה זוֹ שֶׁיַּגִּיד כִּי לֹא רָצָה לְהִתְפָּאֵר עָלָיו מַה מָּקוֹם לוֹמַר לוֹ כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע אֵין זֶה הִתְפָּאֲרוּת מִיּוֹם לְיוֹם וְאַדְרַבָּה הִרְחִיק לוֹ הַזְּמַן: **עוֹד צָרִיךְ לְדַקְדֵּק דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לְמָתַי** אַעְתִּיר וְגוֹ' שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא מָתַי יָסִיר הַצְּפַרְדְּעִים שֶׁהוּא הַמְבַקֵּשׁ.

אָכֵן כַּוָּנַת מֹשֶׁה לְהַרְאוֹתוֹ אֲשֶׁר יַפְלִיא ה' לְחַבֵּב יְדִידָיו וּמִזֶּה יִשְׁעַר וַיַּחְלִיט בְּדַעְתּוֹ כִּי מֵהַנִּמְנָע שֶׁיַּעַזְבֵם ה' בְּשׁוּם אֹפֶן, כִּי הִנֵּה מִדַּרְכּוֹ הַמּוּסָר עֶבֶד כִּי יִשְׁאַל דָּבָר מֵרַבּוֹ וּלְוַאי שֶׁיַּשִּׂיג עֲשׂוֹהוּ לוֹ לֹא שֶׁיִּתְּנֶה עָלָיו בִּזְמַן מְסֻיָּם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַקְדִּים וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְאַחֵר אֶלָּא וְעֶבֶד יִשְׂאַף רַבּוֹ עֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ לְחָנְנוֹ רָצוֹן, וְאָמַר מֹשֶׁה בֹּא וּרְאֵה הַהַשְׂגָּחָה הַנְּכוֹנָה וּשְׁלֵמוּת הַחִבּוּב שֶׁאַעְתִּיר לַה' וְאֹמַר אֵלָיו בִּתְפִלָּתִי כִּי יַעֲשֶׂה הַדָּבָר בְּעֵת אֲשֶׁר אֶקְבַּע לוֹ הַזְּמַן, וְהוּא אוֹמְרוֹ לְמָתַי אַעְתִּיר פִּי' לְאֵיזֶה זְמַן, תִּתְפָּאֵר עָלַי לוֹמַר הִתְפַּלֵּל לַה' עַתָּה כִּי לִזְמַן פְּלוֹנִי יָסִיר וְגוֹ', וְהֵשִׁיבוֹ פַּרְעֹה לְמָחָר וְגוֹ', וְקָשֶׁה כִּי הֲגַם כִּי נֶפֶשׁ רָשָׁע אִוְּתָה רַע זֶה דַּוְקָא בְּדָבָר שֶׁאֵין הָרָעוֹת נָכָר לָאָדָם אֶלָּא בַּמִּשְׁכָּל אֲבָל כָּזוֹ וְכָזֶה אֵין לְךָ אָדָם שֶׁיִּחְפֹּץ שֶׁיִּתְעַכֵּב בְּסִכָּנַת מָוֶת כְּמוֹ שֶׁכֵּן קָרָאָהּ הוּא וַיָּסַר מֵעָלַי אֶת הַמָּוֶת. וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לִרְאוֹתוֹ זְרִיזוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לְמָתַי אַעְתִּיר וְגוֹ' הִטְעָתוּ עַיִן שֹׂכְלוֹ כִּי אָמַר כֵּן מֹשֶׁה לְצַד שֶׁהִכִּיר כִּי קָרֵב זְמַן קֵץ הַמַּכָּה וְאֵין עוֹד מֵאָז וְהָלְאָה שְׁלִיטָה לֵאלֹהֵי הָעִבְרִים וְהַמַּכָּה כָּלְתָה מֵאֵלֶיהָ וְהֶעֱרִים ח"ו מֹשֶׁה לְצַד שֶׁאָמַר בְּדַעְתּוֹ כִּי חָפֵץ יַחְפֹּץ פַּרְעֹה לְמַהֵר וּלְהָסִיר הַנֶּגַע לָזֶה אָמַר הִתְפָּאֵר וּמִן הַסְּתָם יֹאמַר בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת לָזֶה סָבַל צַעַר אוֹתוֹ זְמַן לְהַכִּיר הַדָּבָר אִם מִרְמָה אֶחָז וְאָמַר לְמָחָר. **אֶלָּא** שֶׁכְּפִי דַּרְכֵּנוּ אֵין אָנוּ צְרִיכִין לָזֶה, כִּי רָצָה לִבְחֹן הִתְפָּאֲרוּת מֹשֶׁה שֶׁאָמַר שֶׁיִּתְפַּלֵּל וַיִּתְּנֶה בִּתְפִלָּתוֹ עַל אֱלֹהָיו שֶׁיִּשְׁמַע תְּפִלָּתוֹ עַתָּה וְלֹא יַעֲשֶׂה כִּי אִם לְמָחָר, וְאֵין מִדָּה זוֹ אֲפִלּוּ בָּעוֹבֵד לְכוֹכָב וּמַזָּל. וְאָמַר לְמָחָר פִּי' שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַכְשָׁו וְיֹאמַר בִּתְפִלָּתוֹ כִּי לְמָחָר יָסִיר וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן הָרָשָׁע לְהַגְדִּיל הַנִּסָּיוֹן שֶׁיִּתְפַּלֵּל לְהָסִיר וְלֹא יָסִיר עַד לְמָחָר. וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה עַל זֶה וְאָמַר כִּדְבָרְךָ נַעֲשֶׂה לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֵין כַּה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁיְּקַבֵּל תְּפִלָּתְנוּ בִּתְנָאֶיהָ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ד' ז') כִּי מִי וְגוֹ' כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו, וְלָזֶה תֵּכֶף וּמִיָּד יָצָא וְהִתְפַּלֵּל לַה'. וְאֵין לָחוּשׁ וְלוֹמַר כִּי בַּמֶּה יֵאָמֵת פַּרְעֹה אֶת הַדָּבָר שֶׁהִתְפַּלֵּל אָז וְלֹא לְמָחָר בְּעֵת הַצֹּרֶךְ, הִנֵּה לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה מִתְפַּלֵּל תּוֹךְ הַכָּרֵךְ הָיוּ יוֹדְעִים זְמַן תְּפִלָּתוֹ וּכְשֶׁיָּצָא בְּאוֹתוֹ יוֹם וְלֹא לְמָחָר הִנֵּה הָאוֹת צוֹדֵק, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְגוֹ' מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה וְגוֹ' פִּי' צָעַק ב' דְּבָרִים הָא' לַהֲסִירָם וְהַב' לַהֲסִירָם לְמָחָר וְלֹא קֹדֶם, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים וְלֹא אָמַר וַיִּצְעַק וְגוֹ' לְהָסִיר הַצְּפַרְדְּעִים שֶׁאָז יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁתְּפִלָּתוֹ הָיְתָה עַל הַהֲסָרָה לְבַד בְּלֹא תְּנַאי הַזְּמַן, וַיַּעַשׂ ה' כִּדְבַר מֹשֶׁה פִּי' בַּזְּמַן שֶׁאָמַר לוֹ וַיָּסַר וְגוֹ':

ח) **אֲשֶׁר שָׂם לְפַרְעֹה.** מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵשׁ תְּפִלָּתוֹ:

(ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת׃

ט וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עֲרְדְּעָנַיָּא מִן בָּתַּיָּא מִן דָּרָתָא וּמִן חַקְלָתָא׃

(י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃

רש"י◄ חֲמָרִים חֲמָרִים • צְבוּרִים צְבוּרִים, כְּתַרְגּוּמוֹ: דְּגוֹרִין, דְּגוֹרִין, גַּלִּין.

י וּכְנָשׁוּ יָתְהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וּסְרִיאוּ עַל אַרְעָא׃

(יא) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

יא וְחַזָּא פַּרְעֹה אֲרֵי הֲוַת רַוְחָתָא וְיִתְיַקַּר יָת לִבֵּהּ וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ׃

רש"י◄ וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ • לְשׁוֹן פָּעֹל הוּא, כְּמוֹ: "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ", וְכֵן: (מלכים ב ג) "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", (שמואל א כב) "וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים", (מלכים א כ) "הַכֵּה וּפָצֹעַ". כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' • וְהֵיכָן דִּבֵּר? "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה".

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת חֻטְרָךְ וּמְחָא יָת עַפְרָא דְּאַרְעָא וִיהֵא לְקַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רש"י◄ אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן • לֹא הָיָה הֶעָפָר כְּדַאי לִלְקוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לְפִי שֶׁהֵגֵן עָלָיו כְּשֶׁהָרַג אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל, וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן.

(יג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

יג וַעֲבָדוּ כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ בְּחֻטְרֵהּ וּמְחָא יָת עַפְרָא דְּאַרְעָא וַהֲוַת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא כָּל עַפְרָא דְּאַרְעָא הֲוַת קַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רש"י◄ וַתְּהִי הַכִּנָּם • הָרְחִישָׁה, פדוליר"א בְּלַעַ"ז. אור החיים

(יד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃

יד וַעֲבָדוּ כֵן חָרְשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן לְאַפָּקָא יָת קַלְמְתָא וְלָא יְכִילוּ וַהֲוַת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא׃

רש"י◄ לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים • לִבְרֹאתָם, (נִסְחָה אַחֶרֶת: וּלְהוֹצִיאָם) מִמָּקוֹם אַחֵר. וְלֹא יָכֹלוּ • שֶׁאֵין הַשֵּׁד שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכַּשְׁעוֹרָה.

(טו) וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

טו וַאֲמָרוּ חָרְשַׁיָּא לְפַרְעֹה הָא מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הִיא וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וְגוֹ' כָּל עֲפַר וְגוֹ'.** קָשֶׁה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר כָּל עֲפַר וְגוֹ' הָיָה כִּנִּים וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וְיוּבַן עַל פִּי מַה שֶּׁנְּחְלְקוּ הַתּוֹסְפוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף י"ב ר"י מֵאוֹרְלֵינִיש וְר"ת מַה הִיא הַנִּקְרֵאת כִּנָּה, וּמֵהֶם הוֹכִיחוּ מִכָּאן כִּי כִּנָּה הִיא הַקּוֹפֶצֶת שֶׁדַּרְכָּהּ לְהִתְהַוּוֹת מֵעֲפַר הָאָרֶץ, וּמֵהֶם אָמְרוּ כִּי זוֹ נִקְרֵאת פַּרְעוֹשׁ וְכִנָּה הִיא הַלְּבָנָה הַגְּדֵלָה בִּבְגָדִים וְהוֹכִיחוּ מֵאוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת נ"א) מִסְּמַרְטוּטֵי קַלְמֵי. וְהִנֵּה לְמַה שֶׁנֹּאמַר כִּי כִּנִּים הִיא כִּנָּה הַלְּבָנָה בָּא הַכָּתוּב לְהָסִיר מָקוֹם הַטָּעוּת כִּי הַשֵּׂכֶל יַכִּיר דָּבָר זֶה שֶׁמַּה שֶּׁמִּתְהַוֶּה מֵהֶעָפָר הִיא כִּנָּה הַקּוֹפֶצֶת, לָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר כָּל עֲפַר הָאָרֶץ וְגוֹ' וַתְּהִי הַכִּנָּם אָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה בִּפְשִׁיטוּת שֶׁהִיא הַקּוֹפֶצֶת, לָזֶה נִתְחַכֵּם לוֹמַר **וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם** פֵּי' הָרְגִילָה לִהְיוֹת בָּאָדָם מִמְּנוּ וְהַכָּנַת הַהַכָּאָה הִיא שֶׁיִּתְרַבֶּה עִפּוּשׁוֹ וְיִגְדַּל בְּגוּף הָאָדָם כִּנָּה הַלְּבָנָה וּבַבְּהֵמָה כִּנָּה הָרְגִילָה בָּהּ.

אוֹ אֶפְשָׁר כִּי שְׁנֵיהֶם הָיוּ בָּעִנְיָן, הָא' רְמָזָה בְּאוֹמְרוֹ **וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה** פֵּי' הַמִּתְהַוֶּה מֵהָאָדָם וּמֵהַבְּהֵמָה מִלְּבַד כִּנָּה הַקּוֹפֶצֶת שֶׁכָּל עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִּנִּים, וּכְפִי זֶה ב' מִנִּים אֵלּוּ נִקְרָאִים כִּנִּים, וּכְפִי זֶה אֵין הוֹכָחָה מִכָּאן לַכִּנָּה הַמִּזְכָּר בִּדְבָרֵי חֲכָמִים מַה הִיא אִם הִיא מִין הַלָּבָן אוֹ מִין הַקּוֹפֵץ כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִקְרָאִים כִּנָּה, וּמֵעַתָּה אֵין הוֹכָחַת הָר"י מֵאוֹרְלֵינִיש הוֹכָחָה וּבָאנוּ לְהַכְרַעַת ר"ת שֶׁהוֹכִיחַ מֵהַשַּׁ"ס מַה הוּא שֶׁקּוֹרִין חַזַ"ל כִּנָּה שֶׁהִיא הַלְּבָנָה אֲבָל הַקּוֹפֶצֶת יִחְדוּ לָהּ חֲכָמִים שֵׁם פַּרְעוֹשׁ כְּדֵי לְהַכִּיר מִין הַכִּנָּה שֶׁאָסְרוּ בְּשַׁבָּת וְכֵן הֲלָכָה (טור ש"ע או"ח סימן שט"ז):

רש"י◄ **אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא** • מַכָּה זוֹ אֵינָהּ עַל יְדֵי כְּשָׁפִים, מֵאֵת הַמָּקוֹם הִיא. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'** • "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה".

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה הָא נָפֵק לְמַיָּא וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(יז) כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ:

יז אֲרֵי אִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַשְׁלַח בָּךְ וּבְעַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ וּבְבָתָּיךְ יָת עָרוֹבָא וְיִמְלוּן בָּתֵּי מִצְרַיִם יָת עָרוֹבָא וְאַף אַרְעָא דְּאִנּוּן עֲלַהּ:

רש"י◄ **מַשְׁלִיחַ בְּךָ** • מְגֻרֶה בְּךָ, וְכֵן: (דברים לב) "וְשָׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם", לְשׁוֹן שְׁסוּי, אינציט"ר בְּלַעַ"ז. **אֶת הָעָרֹב** • כָּל מִינֵי חַיּוֹת רָעוֹת וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בְּעַרְבּוּבְיָא, וְהָיוּ מַשְׁחִיתִים בָּהֶם. וְיֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר בָּאַגָּדָה בְּכָל מַכָּה וּמַכָּה: לָמָּה זוֹ וְלָמָּה זוֹ? בְּטַכְסִיסֵי מִלְחֲמוֹת מְלָכִים בָּא עֲלֵיהֶם, כְּסֵדֶר מַלְכוּת כְּשֶׁצָּרָה עַל עִיר: בִּתְחִלָּה מְקַלְקֵל מַעְיְנוֹתֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִין בַּשּׁוֹפָרוֹת לְיָרְאָם וּלְבַהֲלָם, וְכֵן הַצְּפַרְדְּעִים, מְקַרְקְרִים וְהוֹמִים וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 25)

כָּל מִינֵי חַיּוֹת רָעוֹת (רש"י ח, יז) בְּמִדְרַשׁ רַבָּה יֵשׁ דַּעַה שֶׁהָיוּ "דְּבִּים אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים", וְיֵשׁ דַּעַה שֶׁהָיוּ "צְרָעִין וְיַתּוּשִׁין"; אַף רַשִׁ"י כָּתַב סְתָם "כָּל מִינֵי חַיּוֹת רָעוֹת". וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: **דְּבִּים אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים** – רַשִׁ"י מִסְתַּפֵּק בָּזֶה שֶׁמַּזְכִּיר אוֹתָם בַּתֹּאַר הַכְּלָלִי "חַיּוֹת רָעוֹת". וּמַה גַּם שֶׁעַל פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא אֵין הֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהָיוּ שָׁם חַיּוֹת אֵלּוּ דַּוְקָא. **צְרָעִין וְיַתּוּשִׁין** - רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְהַלָּן (פסוק כז) שֶׁהֶעָרוֹב לֹא מֵתוּ כְּדֵי שֶׁהַמִּצְרִים לֹא יֵהָנוּ מִן הָעוֹרוֹת, וַהֲרֵי צְרָעִין וְיַתּוּשִׁין אֵין הֲנָאָה מֵעוֹרָם. **אור החיים**

(יח) וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

יח וְאַפְרֵשׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת אַרְעָא דְגֹשֶׁן דְּעַמִּי קָאִים עֲלַהּ בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי תַּמָּן עָרוֹבָא בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגוֹ אַרְעָא:

רש"י◄ **וְהִפְלֵיתִי** • וְהִפְרַשְׁתִּי, וְכֵן: (לקמן ט) "וְהִפְלָה ה'", וְכֵן: (דברים ל) "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ" — לֹא מֻבְדֶּלֶת וּמֻפְרֶשֶׁת הִיא מִמְּךָ. **לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ** • אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם, גְּזֵרָתִי מִתְקַיֶּמֶת בַּתַּחְתּוֹנִים.

◆ יום שישי כ"ד טבת ◆

(יט) וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה:

יט וְאֶשַׁוִּי פּוּרְקָן לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אִיתִי מָחָא לְמָחָר יְהֵא אָתָא הָדֵין:

רש"י◄ **וְשַׂמְתִּי פְדֻת** • שֶׁיַּבְדִּיל בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **וּמָלְאוּ בָּתֵּי מִצְרַיִם אֶת הָעָרֹב.** טַעַם שֶׁחָזַר לוֹמַר פַּעַם ב' אֶת הָעָרֹב וְלֹא סָמַךְ עַל הָעָרֹב שֶׁהִזְכִּיר סָמוּךְ לָהּ, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַבָּתִּים יִמָּלְאוּ מֵהָעָרֹב, וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶת הָעָרֹב יִהְיֶה נִשְׁמָע עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וּמָלְאוּ הָעָרֹב אֶת בָּתֵּי מִצְרַיִם וּכְפִי זֶה הוּא תַּכְלִית הַמַּכָּה שֶׁיִּמָּלְאוּ הָעָרֹב בָּתֵּיהֶם לְבַד, וְלֹא כֵן הוּא אֶלָּא מִתְּחִלָּה אָמַר מַשְׁלִיחַ בְּךָ וְגוֹ' פֵּי' לַחְבֹּל וּלְהַשְׁחִית וְעוֹד אָמַר שֶׁיִּמָּלְאוּ הַבָּתִּים מֵהָעָרֹב וְהָבֵן. אוֹ יֹאמַר אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶת הָעָרֹב וְהָיֵינוּ מְפָרְשִׁים וּמָלְאוּ הָעָרֹב אֶת בָּתֵּי מִצְרַיִם הָיָה בַּנִּשְׁמָע כִּי זֶה גְּבוּל רִבּוּיָם עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם גָּדֵר זֶה שֶׁיִּמָּלְאוּ הֵם אֶת הַבָּתִּים וְלֹא כֵן הוּא כִּי רַבִּים הֵם הָעָרֹב וְיִתְמַלְּאוּ הַבָּתִּים מֵהֶם וְלֹא מִכֻּלָּם, וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בַּהֲבָאַת הַמַּכָּה וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ':

יט) **וְשַׂמְתִּי פְדֻת.** פֵּי' מִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ גֹּשֶׁן עוֹד יַעֲשֶׂה פְּדוּת אֲפִי' לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם חוּץ מֵאֶרֶץ גֹּשֶׁן לְבַל קְרֹב לָהֶם הָעָרֹב. וְדִקְדֵּק לוֹמַר בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ פֵּי' כְּשֶׁיִּהְיוּ עַמִּי וְעַמֶּךָ עוֹמְדִים בְּשָׁוֶה יַעֲשֶׂה ה' פְּדוּת לָזֶה מִבֵּין זֶה וְלַנָּכְרִי יַשִּׁיךְ וּלְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לֹא יַשִּׁיךְ:

(כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב:

כ וַעֲבַד יְיָ כֵּן וַאֲתָא עָרוֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדּוֹהִי וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם אִתְחַבָּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עָרוֹבָא:

רש"י◄ **תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ** • נִשְׁחֲתָה הָאָרֶץ, אִתְחַבָּלַת אַרְעָא. אור החיים

(כא) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ:

כא וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אֱזִילוּ דַּבְּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא:

רש"י◄ **זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ** • בִּמְקוֹמְכֶם וְלֹא תֵּלְכוּ בַּמִּדְבָּר.

(כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ:

כב וַאֲמַר מֹשֶׁה לָא תַקֵּן לְמֶעְבַּד כֵּן אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא הָא נְדַבַּח יָת בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ וְאִנּוּן יְהוֹן חָזָן הֲלָא יֵימְרוּן לְמִרְגְּמָנָא:

רש"י◄ **תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם** • יִרְאַת מִצְרַיִם, כְּמוֹ (מלכים ב כג) "וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן", וְאֵצֶל יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא אוֹתָם תּוֹעֵבָה. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר: "תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם", דָּבָר שָׁנָאוּי הוּא לְמִצְרַיִם זְבִיחָה שֶׁאָנוּ זוֹבְחִים, שֶׁהֲרֵי יִרְאָתָם אָנוּ זוֹבְחִים. **וְלֹא יִסְקְלֻנוּ** • בִּתְמִיהָה.

(כג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ:

כג מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין נֵיזֵיל בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דְּיֵימַר לָנָא:

(כד) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי: אור החיים

כד וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנָא אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְתִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמַדְבְּרָא לְחוֹד אַרְחָקָא לָא תִרְחָקוּן לְמֵיזַל צַלּוֹ אַף עָלַי:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה:

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה הָא אֲנָא נָפֵק מֵעִמָּךְ וֶאֱצַלֵּי קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ מְחָר לְחוֹד לָא יוֹסֵף פַּרְעֹה לְשַׁקָּרָא בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחָא יָת עַמָּא לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **הָתֵל** • כְּמוֹ לְהָתֵל.

(כו) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יהוָה:

כו וּנְפַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וַיֶּעְתַּר אֶל ה'** • נִתְאַמֵּץ בִּתְפִלָּה, וְכֵן אִם בָּא לוֹמַר וַיַּעְתִּיר, הָיָה יָכוֹל לוֹמַר, וּמַשְׁמָע וַיַּרְבֶּה בִּתְפִלָּה. עַכְשָׁו כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, מַשְׁמָע וַיַּרְבֶּה לְהִתְפַּלֵּל.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) **תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ.** פֵּי' שֶׁהֶעָרֹב יַשְׁחִית גַּם כָּל נִמְצָא מִלֵּבַד בְּנֵי אָדָם:

כד) **לֹא תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת.** פֵּי' כְּשִׁעוּר ג' יָמִים, כִּי כְּלוּם טַעַם שֶׁאָמַר מֹשֶׁה הוּא הֵן נִזְבַּח וְגוֹ' וְלֹא יִסְקְלֻנוּ אִם כֵּן לָמָּה יִצְטָרְכוּ לְהַרְחִיק דֶּרֶךְ ג' יָמִים בְּהַרְחָקַת פְּרָסָה אוֹ יוֹתֵר קְצָת דַּי, וְטַעַם שֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ מֹשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁכָּל עַצְמֵנוּ אֵין אָנוּ מִשְׁתַּדְּלִים אֶלָּא לְצֵאת מֵהָעִיר מַה לִּי בְּתְנָאוֹ יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, וְכִי יִרְדֹּף, תִּדְפְּהוּ רָעָה וּגְזֵרָתוֹ עוֹמֶדֶת לְעַמָּתוֹ, לָזֶה לֹא רָצָה מֹשֶׁה לְדַקְדֵּק בִּתְנָאֵי הַזְּמַן וְאָמַר רַק אַל יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר רַק לְשׁוֹן מְעוּט לוֹמַר הַגַּם שֶׁיִּהְיֶה הַשְּׁלִיחוּת בִּתְנָאֵי פָּחוֹת מִג' יָמִים:

(כז) וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד:

כז וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וְאַעְדִּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ לָא אִשְׁתְּאַר חָד:

רש"י◄ **וַיָּסַר הֶעָרֹב** • וְלֹא מֵתוּ כְּמוֹ שֶׁמֵּתוּ הַצְּפַרְדְּעִים, שֶׁאִם מֵתוּ, יִהְיֶה לָהֶם הֲנָאָה בְּעוֹרוֹתָם.

(כח) וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם:

כח וְיַקַּר פַּרְעֹה יָת לִבֵּהּ אַף בְּזִמְנָא הָדָא וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא:

רש"י◄ **גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת** • אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: "אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", לֹא קִיֵּם הַבְטָחָתוֹ.

ט (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: אור החיים

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(ב) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם:

ב אֲרֵי אִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקֵף בְּהוֹן:

רש"י◄ **מַחֲזִיק בָּם** • אוֹחֵז בָּם, כְּמוֹ (דברים כח) "וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָּׁיו".

(ג) הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד:

ג הָא מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הָוְיָא בִּבְעִירָךְ דִּבְחַקְלָא בְּסוּסָוָתָא בַּחֲמָרֵי בְּגַמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא מוֹתָא תַּקִּיף לַחְדָּא:

רש"י◄ **הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה** • לְשׁוֹן הוֹוֶה, כִּי כֵּן יֵאָמֵר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה עַל שֶׁעָבַר הָיְתָה, וְעַל הֶעָתִיד תִּהְיֶה, וְעַל הָעוֹמֵד הוֹיָה, כְּמוֹ: עוֹשָׂה, רוֹצָה רוֹעָה. אור החיים

(ד) וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:

ד וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין בְּעִירָא דְּיִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְּמִצְרָיִם וְלָא יְמוּת מִכָּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדַּעַם:

רש"י◄ **וְהִפְלָה** • וְהִבְדִּיל.

(ה) וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ: אור החיים

ה וְשַׁוִּי יְיָ זִמְנָא לְמֵימַר מְחַר יַעְבֵּד יְיָ פִּתְגָּמָא הָדֵין בְּאַרְעָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) **בֹּא אֶל פַּרְעֹה.** כְּלָל זֶה בְּיָדְךָ כָּל מָקוֹם שֶׁיֹּאמַר בֹּא אֶל פַּרְעֹה יְכַוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁיִּכָּנֵס אֶל טְרַקְלִין שֶׁלּוֹ בְּלֹא הַשְׁאָלַת רְשׁוּת הֲגַם שֶׁהָיוּ לוֹ כְּמִשְׁפַּט הַמְּלָכִים שׁוֹמְרֵי הַבַּיִת אַף עַל פִּי כֵן יֵעוֹל וְיִכָּנֵס אֶצְלוֹ מִבְּלִי שְׁאֵלַת רְשׁוּת, וְכֵן הָיָה עוֹשֶׂה כְּאוֹמְרָם ז"ל (ילקוט קע"ה) כִּי כַּמָּה שׁוֹמְרִים הָיוּ לְפַרְעֹה מְזֻיָּנִים וַאֲרָיוֹת וּכְלָבִים וְהָיָה נִכְנָס בְּאֵין מוֹנֵעַ. וּמָצָאתִי רְאִיָּה בְּרוּרָה לְדִבְרֵיהֶם ז"ל מִמַּה שֶׁאָמַר פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה (לקמן י' כ"ח) הִשָּׁמֶר לְךָ וְגוֹ' אַל תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי וְגוֹ' לָמָּה הֵצַרְתָּ פַּרְעֹה לְהַתְרוֹת בְּמֹשֶׁה וְהָיָה לוֹ לְצַוּוֹת לַעֲבָדָיו שׁוֹמְרֵי הַבַּיִת כִּי כֵן מִנְהַג הַמְּלָכִים לְהַעֲמִיד שׁוֹמְרֵי הַמֶּלֶךְ וְלָהֶם יְצַו שֶׁלֹּא יַנִּיחוּהוּ לִכָּנֵס, אֶלָּא וַדַּאי כִּי לֹא עָמְדוּ כְּנֶגְדּוֹ וַאֲפִי' אֲרָיוֹת וְזֶה גַּם עָצוּם, לְזֶה הָיָה ה' צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ בֹּא אֶל פַּרְעֹה פִּי' הִכָּנֵס וַעֲלֵה אֵלָיו וְלֹא תָּשִׂים לִבְּךָ לְמוֹנֵעַ בָּעוֹלָם. וּבִזְמַן שֶׁהָיָה פַּרְעֹה יוֹצֵא הַמַּיְמָה הָיָה אוֹמֵר לוֹ לֵךְ אֶל פַּרְעֹה כִּי שָׁם אֵין שׁוֹמְרִים לִירָא מֵהֶם לְהִצְטָרֵף לוֹמַר אֵלָיו עֲלֵה אֵלָיו אֶלָּא לְצַד שֶׁאֵין זְמַן זֶה רָאוּי לַהֲלִיכָה כִּי הוּא מוֹצִיא בוֹלְעוֹ הַתָּעוּב וְאֵינוֹ מֵהַמּוּסָר לָזֶה אוֹמֵר לוֹ לֵךְ אַף עַל פִּי כֵן:

ג) **אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה.** פִּי' דּוּקָא, וְכֻלָּן מֵתוּ דִּכְתִיב וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרַיִם פִּי' שֶׁהָיוּ בַּשָּׂדֶה כָּרָשׁוּם בְּדִבְרֵי ה':

ה) **וַיָּשֶׂם ה' מוֹעֵד לֵאמֹר.** פִּי' הוֹדִיעַ אוֹתָם זְמַן הַמַּכָּה כְּדֵי שֶׁיַּכְנִיסוּ הַמִּקְנָה מֵהַשָּׂדוֹת וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ לוֹ שֶׁעָשָׂה בְּמַכַּת הַבָּרָד, וְשָׁם אָמַר ה' הַדְּבָרִים מְפֹרָשִׁים דִּכְתִיב (פסוק י"ט) שְׁלַח הָעֵז וְגוֹ' וְכָאן אָמַר הַדְּבָרִים בְּרֶמֶז, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר בְּתֹבֶת לֵאמֹר פְּרוּשׁ שֶׁיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שִׁימַת מוֹעֵד זֶה לְפַרְעֹה וְלַמִּצְרִיִּים כִּי הוּא תַּכְלִית הַמְּכֻוָּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ:

(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמֻת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד: אור החיים

ו וַעֲבַד יְיָ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּמִית כֹּל בְּעִירָא דְּמִצְרָיִם וּמִבְּעִירָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא מִית חָד:

(ז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם:

ז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לָא מִית מִבְּעִירָא דְּיִשְׂרָאֵל עַד חָד וְאִתְיַקַּר לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא:

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה:

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סִיבוּ לְכוֹן מְלֵי חָפְנֵיכוֹן פִּיחָא דְּאַתּוּנָא וְיִזְרְקִנֵּהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא לְעֵינֵי פַרְעֹה:

רש"י◄ **מְלֹא חָפְנֵיכֶם** • ילוייניי"ש בְּלַע"ז. **פִּיחַ כִּבְשָׁן** • דָּבָר הַנִּפָּח מִן הַגֶּחָלִים עֲמוּמוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בַּכִּבְשָׁן, וּבְלַע"ז אולב"ש. פִּיחַ, לְשׁוֹן הֲפָחָה, שֶׁהִרּוּחַ מְפִיחָן וּמַפְרִיחָן. **וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה** • וְכָל דָּבָר הַנִּזְרָק בְּכֹחַ, אֵינוֹ נִזְרָק אֶלָּא בְּיָד אַחַת. הֲרֵי נִסִּים הַרְבֵּה: אֶחָד, שֶׁהֶחֱזִיק קֶמְצוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְלֹא חָפְנַיִם שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אַהֲרֹן, וְאֶחָד, שֶׁהָלַךְ הָאָבָק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

(ט) וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ט וִיהֵי לְאַבְקָא עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם וִיהֵי עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא לְשִׁיחֲנָא סַגִּי אֲבַעְבַּעִין בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְשִׁיחֲנָא סַגִּי אֲבַעְבַּעִין, שֶׁעַל יָדוֹ צוֹמְחִין בּוּעוֹת. **שְׁחִין** • לְשׁוֹן חֲמִימוּת, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה שָׁנָה שְׁחוּנָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 28)

לְשׁוֹן חֲמִימוּת (רש"י ט, ט) כְּתַב הָרַמְבַּ"ן, שֶׁהָאָבָק הָיָה "חַם שׂוֹרֵף". וְכֵן מַשְׁמַע לִכְאוֹרָה מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י. וּלְפִי זֶה, גּוּף הַמַּכָּה, הַשְּׁחִין (הַחֲמִימוּת) וְהָאֲבַעְבּוּעוֹת, הָיָה בְּאֹפֶן טִבְעִי, וְהַנֵּס הָיָה רַק בַּהֲלִיכַת וּפִזּוּר הָאָבָק בְּכָל מִצְרַיִם. אָמְנָם, מִזֶּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן הֶחֱזִיקוּ פִּיחַ זֶה בְּיָדָם, מֻכָּרַח שֶׁלֹּא הָיָה "חַם שׂוֹרֵף". לָכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּדַעַת רַשִׁ"י, שֶׁגַּם גּוּף הַמַּכָּה (הַחֲמִימוּת) הָיָה בַּדֶּרֶךְ נֵס.

(י) וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

י וּנְסִיבוּ יָת פִּיחָא דְּאַתּוּנָא וְקָמוּ קֳדָם פַּרְעֹה וּזְרַק יָתֵהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה שִׁיחֲנָא אֲבַעְבַּעִין סָגֵי בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא:

רש"י◄ **בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה** • וְאִם תֹּאמַר: מֵאַיִן הָיוּ לָהֶם הַבְּהֵמוֹת, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַיָּמֻת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם"? אֶלָּא לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא עַל אוֹתָן שֶׁבַּשָּׂדוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה וְהַיָּרֵא אֶת דְּבַר ה' הֵנִיס אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבָּתִּים". וְכֵן שְׁנוּיָה בַּמְּכִילְתָּא אֵצֶל: "וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר" (לקמן יד).

(יא) וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם:

יא וְלָא יְכִילוּ חָרְטֻמַיָּא לְמֵיקַם קֳדָם מֹשֶׁה מִן קֳדָם שִׁיחֲנָא אֲרֵי הֲוָה שִׁיחֲנָא בְּחָרְטֻמַיָּא וּבְכָל מִצְרָאֵי:

(יב) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

יב וְתַקֵּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם.** פי' שֶׁלֹּא הִכְנִיסוּם מֵהַשָּׂדֶה, וְלָזֶה לֹא אָמַר אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה וְהֶבֵן: **וּמִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל.** שֶׁהָיוּ לָהֶם מִימֵי יַעֲקֹב וּבָנָיו שֶׁבָּאוּ מִצְרַיְמָה, גַּם אוּלַי שֶׁקָּנוּ מֵרֻוַח שֶׁהִרְוִיחוּ בְּמַכַּת הַדָּם. וְעוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁאִם הָיוּ מִתְחַכְּמִין מֵהַמִּצְרִיִּים לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִים עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיִּפָּלִיא ה' בָּהֶם וְלֹא יָמוּתוּ וְהָיוּ מַעֲרִימִין גַּם אֵלּוּ מֵתוּ. אֲבָל מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם כְּפִי הָאֱמֶת מִקְנֵיהֶם לֹא מֵת, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא וַיָּמֻת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וְחֵלֶק א' מִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּפי' מ"ם לֹא מ"ם מִקֶּצֶת הַצֹּאן אֶלָּא מ"ם מִקֶּצֶת מִן הַמִּקְנֵה הַנִּקְרָא עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל, כִּי יֵשׁ מִקְנֵה שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ וְהוּא שֶׁלּוֹ, וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ אֶלָּא שְׁמוֹ נִקְרָא עָלָיו, וְאָמַר כִּי בְּחִינָה אַחַת מִמִّקְנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱרִימוּ הַמִּצְרִיִּים לְקִרּוּתָם עַל שְׁמָם מֵתוּ. וּמִקְנֵה יִשְׂרָאֵל פי' שֶׁהוּא כְּפִי הָאֱמֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מֵת מֵהֶם אֲפִלּוּ א':

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: אור החיים

יג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(יד) כִּי ׀ בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

רש"י◄ אֶת כָּל מַגֵּפֹתַי • לָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁמַּכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמַּכּוֹת. אור החיים

יד אֲרֵי בְּזִמְנָא הָדָא אֲנָא שָׁלַח יָת כָּל מָחָתַי לְלִבָּךְ וּבְעַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית דִּכְוָתִי שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא:

(טו) כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ:

רש"י◄ כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי וְגוֹ' • כִּי אִלּוּ רָצִיתִי כְּשֶׁהָיְתָה יָדִי בְּמִקְנְךָ שֶׁהִכִּיתִים בַּדֶּבֶר, שְׁלַחְתִּיהָ וְהִכֵּיתִי אוֹתְךָ וְאֶת עַמְּךָ עִם הַבְּהֵמוֹת. וַתִּכָּחֵד מִן הָאָרֶץ • אֲבָל בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ וְגוֹ'.

טו אֲרֵי כְּעַן קְרִיב קֳדָמַי דְּאֶשְׁלַח פּוֹן יָת מַחַת גְּבֵרְתִּי וְאֶמְחֵי יָתָךְ וְיָת עַמָּךְ בְּמוֹתָא וְשֵׁיצִיאַת מִן אַרְעָא:

(טז) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ: אור החיים

טז וּבְרַם בְּדִיל דָּא קַיֵּמְתָּךְ בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ יָת חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן מִשְׁתָּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אַרְעָא:

◆ שבת קודש כ"ה טבת ◆

(יז) עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם:

יז עַד כְּעַן אַתְּ כְּבֵישַׁת בֵּהּ בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחוּתְהוֹן:

רש"י◄ עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי • כְּתַרְגּוּמוֹ: כְּבֵישַׁת בֵּהּ בְּעַמִּי, וְהוּא מִגִּזְרַת מְסִלָּה, דִּמְתַרְגְּמִינָן אֹרַח כְּבִישָׁא, וּבְלַעַ"ז קלקי"ר. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף "וַיְהִי מִקֵּץ": כָּל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ סָמֶ"ךְ וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפָּעֵל, נוֹתֵן הַתָּי"ו שֶׁל שְׁמוּשׁ בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִקָּר, כְּגוֹן זוֹ וּכְגוֹן: (קהלת יב) "וַיִּסְתַּבֵּל הֶחָגָב" מִגִּזְרַת סֵבֶל, (במדבר טז) "כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ" מִגִּזְרַת שַׂר וְנָגִיד, וְכֵן: (דניאל ז ח) "מִשְׁתַּכֵּל הֲוֵית".

(יח) הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה:

יח הָא אֲנָא מָחֵית מִטְרָא בְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי לָא הֲוָה דִּכְוָתֵהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְּאִשְׁתַּכְלָלַת וְעַד כְּעָן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְגוֹ'.** ג' מִצְוֹת נִצְטַוָּה, א' שֶׁיֵּלֵךְ בְּהַשְׁכָּמָה, ב' שֶׁיִּתְיַצֵּב לְפָנָיו פִּי' שֶׁלֹּא יַרְכִּין רֹאשׁוֹ וְלֹא יַרְכִּין קוֹמָתוֹ כְּדֶרֶךְ הָעוֹמְדִים לִפְנֵי גְּדוֹלִים, אֶלָּא כְּגָדוֹל הָעוֹמֵד לִפְנֵי קָטָן כִּי כְּבָר עֲשָׂאוֹ רִבּוֹן וְשִׁלִּיט עָלָיו, וְהָצְרַךְ לְצַוּוֹתוֹ לְצַד שֶׁמִּטְּבָעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהַרְכִּין רֹאשׁוֹ מְעַט כְּדֶרֶךְ הַשְּׁפָלִים, לָזֶה אָמַר כִּי לִפְנֵי פַּרְעֹה לֹא יִתְנַהֵג כֵּן, עוֹד רָמַז לוֹ כִּי פְּרָט זֶה שֶׁאוֹמֵר לוֹ הִתְיַצֵּב לֹא בְּכָל מָקוֹם יָסִיר מֵעָלָיו הַהַכְנָעָה הָרָגִיל בָּהּ, אֶלָּא לִפְנֵי פַּרְעֹה, אֲבָל יִהְיֶה בְּלִבּוֹ עָנָו וְשָׁפֵל לִפְנֵי אֵל עֶלְיוֹן וְיִהְיֶה נִצָּב בְּגוּפוֹ וְלִבּוֹ מֻכְנָע מֵאֵימַת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וּמִצְוָה ג' וְאָמַרְתָּ אֵלָיו וְגוֹ'.

יד) **כִּי בַּפַּעַם הַזֹּאת וְגוֹ'.** הוֹדִיעוֹ עֹצֶם הַמַּכָּה כְּדֵין הַהַתְרָאָה שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְרוֹת עָלָיו בַּמִּיתָה עַצְמָהּ, שֶׁאִם הִתְרוּ בּוֹ בְּמִיתָה קַלָּה וּבָאִים לַחֲמִיתוֹ בַּחֲמוּרָה פָּטוּר כַּיָּדוּעַ: **כָּל מַגֵּפֹתַי וְגוֹ'.** קָשֶׁה הֲלֹא רָאִינוּ שֶׁהֵבִיא עָלָיו עוֹד שֶׁלֹּשׁ מַכּוֹת אֲחֵרוֹת. וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁשְּׁקוּלָה זוֹ כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וּמַה שֶּׁאָמְרוּ ז"ל (רש"י) שֶׁשְּׁקוּלָה מַכַּת בְּכוֹרוֹת כְּנֶגֶד כָּל הַמַּכּוֹת, אוּלַי שֶׁזּוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל שֶׁלְּפָנֶיהָ שֶׁהֵם שֵׁשׁ מַכּוֹת וּמַכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל שֶׁלְּפָנֶיהָ וּמַכַּת בָּרָד בִּכְלָל, וּכְשֶׁאַתָּה בָּא לְמִנְיָן תִּהְיֶה מַכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד י"ד מַכּוֹת, וְלֹא הֶנְאַנִי דֶּרֶךְ זֶה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר אֵלָיו כִּי בְּאֶמְצָעוּת מַכָּה זוֹ יַשָּׂה לִבּוֹ לְהָבִין לְהַרְגִּישׁ בַּמַּגֵּפוֹת שֶׁהֵבִיא עָלָיו ה', יוּבָן כִּי בְּכָל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא עַד עַתָּה לֹא הָיָה מַחְלִיט פַּרְעֹה בְּדַעְתּוֹ כִּי הֵם מֵאֱלֹהֵי הַיְכֹלֶת וְהָיָה תּוֹלֶה בִּמְכַשֵּׁפוּת וּמַעֲשֵׂה שֵׁדִים, וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁגַּם הַחַרְטֻמִּים עוֹשִׂים כֵּן, וַהֲגַם שֶׁהָיְתָה מַכָּה שֶׁאָמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא, יֵשׁ מָקוֹם לְפַרְעֹה לַחֲשֹׁב כִּי אֶפְשָׁר כִּי הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה לֹא הִשִּׂיגוּ הַשָּׂגַת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּמִכְשֵׁפוּת וְאוֹמְרִים כֵּן וּלְעוֹלָם יִמְצָא אָדָם מְכַשֵּׁף שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּן, לָזֶה אָמַר אֵלָיו ה' **כִּי בַּפַּעַם הַזֹּאת** בְּאֶמְצָעוּת הַמַּכָּה אֲשֶׁר אָבִיא עָלֶיךָ אֲנִי שׁוֹלֵחַ אֶת כָּל מַגֵּפוֹתַי שֶׁכְּבָר הֵבֵאתִי עָלֶיךָ אֶל לִבְּךָ פִּי' שֶׁתֵּדַע כִּי לֹא מַעֲשֵׂה כִּשּׁוּף וְשֵׁדִים הֵמָּה אֶלָּא מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ מַגֵּפֹתַי בְּכִנּוּי הָעוֹשֶׂה אוֹתָם כִּי בִּרְאוֹתְךָ מַכָּה נִפְלָאָה אֲשֶׁר אֵין יְכֹלֶת לְשֵׁד וְכִשּׁוּף לַעֲשׂוֹת אֲפִי' דּוֹמֶה דְּדוֹמָה לְהוֹרִיד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם בִּפְלִאֵי פְלָאוֹת אָז לָרֹאשׁוֹנוֹת תִּתְבּוֹנָן:

טז) **בַּעֲבוּר וְגוֹ' וּלְמַעַן סַפֵּר.** יִרְצֶה בַּעֲבוּר הַרְאוֹתְךָ **אֶת כֹּחִי אַתָּה שֶׁאָמַרְתָּ מִי ה'.** וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּאֶמְצָעוּתְךָ **בְּכָל הָאָרֶץ** פְּרוּשׁוֹ כָּל הָעוֹלָם יְסַפְּרוּ אֶת גֹּדֶל אֲשֶׁר עָשָׂה לַמְּאֵן בִּדְבָרָיו. וְכֵן שָׁמַעְנוּ שֶׁאָמַר מֶלֶךְ אֶחָד גָּדוֹל כִּי אִם יָבוֹא מְשִׁיחַ יִשְׂרָאֵל וְיַעֲשֶׂה אוֹת אוֹ מוֹפֵת כִּי לֹא יַעֲשֶׂה כְּפַרְעֹה לְמָאֵן בִּדְבַר ה':

רש"י◄ **כְּעֵת מָחָר** • כָּעֵת הַזֹּאת לְמָחָר. שָׁרַט לוֹ שְׁרִיטָה בַּכֹּתֶל: לְמָחָר, כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לְכָאן יֵרֵד הַבָּרָד. **הִוָּסְדָה** • שֶׁנִּתְיַסְּדָה, וְכָל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ יו"ד, כְּגוֹן: יָסַד, יָלַד, יָדַע, יָסַר, כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת, תָּבֹא הַוָּי"ו בִּמְקוֹם הַיּוֹ"ד כְּמוֹ: הִוָּסְדָה, הִוָּלְדָה, וַיִּוָּדַע, "וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף", (משלי כט) "בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֵר עָבֶד".

(יט) **וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ:**

יט וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ יָת בְּעִירָךְ וְיָת כָּל דִּי לָךְ בְּחַקְלָא כָּל אֲנָשָׁא וּבְעִירָא דְּאִשְׁתְּכַח בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵשׁ לְבֵיתָא וְיֵחוֹת עֲלֵיהוֹן בַּרְדָּא וִימוּתוּן:

רש"י◄ **שְׁלַח הָעֵז** • כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁלַח כְּנוֹשׁ, וְכֵן: (ישעיה י) "יוֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ", (ירמיה ו) "הָעִזוּ בְּנֵי בִנְיָמִין". **וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה** • - לְשׁוֹן הַכְנָסָה הוּא. אור החיים

(כ) **הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים:**

כ דִּדְחֵיל מִפִּתְגָּמָא דַיְיָ מֵעַבְדֵי פַּרְעֹה כְּנַשׁ יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי לְבָתַּיָּא:

רש"י◄ **הֵנִיס** • הִבְרִיחַ, לְשׁוֹן "וַיָּנָס".

(כא) **וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה:** אור החיים

כא וְדִי לָא שַׁוִּי לִבֵּהּ לְפִתְגָּמָא דַיְיָ שְׁבַק יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא:

(כב) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

כב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָאֵי עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּל עֶסְבָּא דְּחַקְלָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **עַל הַשָּׁמַיִם** • לְצַד הַשָּׁמַיִם, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הִגְבִּיהוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם.

(כג) **וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֶּךְ־אֵשׁ אַרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:**

כג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַיְיָ יְהַב קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַלְּכָא אֶשָּׁתָא עַל אַרְעָא וְאַמְטַר יְיָ בַּרְדָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) **וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז.** וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן מַה מַּכָּה זוֹ עוֹשָׂה. הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ מַה שֶׁהַקְּדִים ה' לוֹמַר לוֹ שֶׁאֵין תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בַּמַּכּוֹת לְהָרַע אֶלָּא בַּעֲבוּר הַרְאוֹתוֹ כֹּחוֹ הַגָּדוֹל וְיָדוֹ הַחֲזָקָה, וְלָזֶה הוֹדִיעוֹ שֶׁיֵּאָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה מִן הַשָּׂדֶה, וְעַל כָּל פָּנִים תַּעֲשֶׂה הַמַּכָּה רִשְׁם בְּהַשְׁחָתָה מַה שֶּׁהוּא מְחֻבָּר לָאָרֶץ שֶׁכֵּן כְּתִיב וְאֵת כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת כָּל עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר:

וְנִשְׁאָר לָנוּ לְהַשְׂכִּיל בְּתֹבֶת **וְעַתָּה** מַה יְכַוֵּן בָּהּ אֱלֹהֵינוּ עֶלְיוֹן. אִם לוֹמַר כִּפְשָׁטָהּ מַמָּשׁ בְּאוֹתוֹ עֵת לָמָּה יָצָא הָאֵל עַל זֶה כֵּיוָן שֶׁאֵין הַבָּרָד יוֹרֵד עַד לְמָחָר כָּעֵת הַהוּא. וְאוּלַי כִּי צָרִיךְ שֶׁעוֹר זֶה לִשְׁלֹחַ עַד לְמָקוֹם שֶׁאָדָם וּבְהֵמָה שָׁמָּה וְלָשׁוּב לֵאָסֵף הַבַּיְתָה. **עוֹד** נִרְאֶה בְּהַקְדִּים לִשְׁאֹל דְּבַר ה' שְׁלַח הָעֵז לְאֵיזֶה מָקוֹם נוֹטֶה אִם לְהַיֵּרֵא דְּבַר ה' הוּא מַעֲצָמוֹ כְּשֶׁיִּשְׁמַע כִּי מָחָר יַמְטִיר ה' בָּרָד בַּשָּׂדֶה יִירָא וַיְכַנִּיס עֲבָדָיו וּמִקְנֵהוּ אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא בָּאוּ הַדְּבָרִים אֶלָּא לְמִי שֶׁאֵינוֹ יָרֵא דְּבַר ה', וּכְפִי זֶה יְכַוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **וְעַתָּה** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פכ"א) אֵין **וְעַתָּה** אֶלָּא תְּשׁוּבָה, כִּי לִהְיוֹת שֶׁהֵם אֵינָם שָׂמִים עַל לֵב דְּבַר ה' לָזֶה אָמַר לָהֶם שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְיָשִׂימוּ עַל לֵב דְּבַר ה' כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה וְיַכְנִיסוּ מִן הַשָּׂדֶה וְגוֹ'. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הָרְשָׁעִים לֹא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא שָׂמוּ לִבָּם וְגוֹ' וּבָעֲרָה בָּם אֵשׁ ה':

כא) **וַאֲשֶׁר לֹא וְגוֹ' וַיַּעֲזֹב.** טַעַם אוֹמְרוֹ **וַיַּעֲזֹב** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, שֶׁעוֹר הַכָּתוּב כֵּן הוּא וַאֲשֶׁר לֹא שָׂת לִבּוֹ בְּכָל הַקּוֹדֵם אֶל דְּבַר ה' הוֹסִיף עַל חַטָּאתוֹ אֲפִי' בְּדָבָר כָּזֶה שֶׁאֵין לוֹ שׂוּם הֶפְסֵד בְּהַכְנָסָתָם הַבַּיְתָה וְהוּא עוֹמֵד לְהַפְסִיד קִנְיָנָיו אַף עַל פִּי כֵן **וַיַּעֲזֹב** וְגוֹ' לְהַרְאוֹת כִּי דְּבַר ה' בָּזָה. וְהִצַּצְתִּי כִּי הַמִּצְרִיִּים מַכְעִיסִים הָיוּ אֶת הַמָּקוֹם לֹא לְצַד שֶׁהָיוּ מַחֲזִיקִים בְּיִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹדָתָם הוּא שֶׁהָיוּ מְמָאֲנִים לְשָׁלְחָם, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בּוֹ חַס וְשָׁלוֹם לְהוֹרִיד הַבָּרָד וַאֲפִלּוּ בְּתוֹרַת סָפֵק לֹא הָיוּ אֲצָלָם שֶׁלֹּא חָשְׁשׁוּ לִשְׁמִירַת עַבְדֵּיהֶם וּבְהֶמְתָּם. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ בִּשֵּׁשׁ מַכּוֹת הַקּוֹדְמוֹת דְּבַר פֶּלֶא כָּזֶה לֹא לָקְחוּ מֵהֶם שִׁעוּר כִּי יָכוֹל לָהּ וְנִרְאֶה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהוּא רָחוֹק שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹתוֹ:

(כד) וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי:

כד וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֶשָׁתָא מִשְׁתַּלְהֶבַת בְּגוֹ בַרְדָּא תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי לָא הֲוָה דִּכְוָתֵהּ בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם מֵעִדַּן דַּהֲוַת לְעָם:

רש"י◄ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד • גֵּס בְּתוֹךְ גֵּס: הָאֵשׁ וְהַבָּרָד מְעֹרָבִין, וְהַבָּרָד, מַיִם הוּא, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם, עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם (שמות רבה). אור החיים

(כה) וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר:

כה וּמְחָא בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וְיָת כָּל עֶסְבָּא דְחַקְלָא מְחָא בַרְדָּא וְיָת כָּל אִילַן דִּבְחַקְלָא תְּבַר:

(כו) רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד:

כו לְחוֹד בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי תַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָא בַרְדָּא:

(כז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים:

כז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן חָבִית זִמְנָא הָדָא יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין:

(כח) הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד:

כח צַלּוּ קֳדָם יְיָ וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי רְוַח דְּלָא יְהוֹן עֲלָנָא קָלִין דִּלְוַט כְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ וּבַרְדָּא וְאֶשְׁלַח יָתְכוֹן וְלָא תּוֹסְפוּן לְאִתְעַכָּבָא:

רש"י◄ וְרַב • דַּי לוֹ בְּמַה שֶׁהוֹרִיד כְּבָר.

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:

כט וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה בְּמִפְּקִי מִן קַרְתָּא אֶפְרוֹשׂ יְדֵי בְּצָלוֹ קֳדָם יְיָ קָלַיָּא יִתְמַנְּעוּן וּבַרְדָּא לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי דַּיְיָ אַרְעָא:

רש"י◄ כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר • מִן הָעִיר, אֲבָל בְּתוֹךְ הָעִיר לֹא הִתְפַּלֵּל, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה גִּלּוּלִים (שמות רבה). אור החיים

(ל) וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:

ל וְאַתְּ וְעַבְדָּיךְ יְדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא אִתְכְּנַעְתּוּן מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים:

רש"י◄ טֶרֶם תִּירְאוּן • עֲדַיִן לֹא תִּירְאוּן, וְכֵן כָּל טֶרֶם שֶׁבַּמִּקְרָא – עֲדַיִן לֹא, הוּא. וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קֹדֶם. כְּמוֹ: (בראשית יט) "טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ" – עַד לֹא שְׁכִיבוּ, (שם ב) "טֶרֶם יִצְמָח" – עַד לֹא צָמַח, אַף זֶה כֵּן הוּא: יָדַעְתִּי כִּי עֲדַיִן אֵינְכֶם יְרֵאִים, וּמִשֶּׁתִּהְיֶה הָרְוָחָה תַּעַמְדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) **וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ וְגוֹ'**. אוֹמְרוֹ מִתְלַקַּחַת. פֵּי' כִּי לִהְיוֹת שֶׁהַמַּיִם וְהָאֵשׁ הֵם ב' דְּבָרִים הַפְכִּיִּים בִּקְצָה הַקְּצָוֹות וְאֵין קָרוּב לָהֶם וּבְהִתְחַבְּרָם יַחַד הַמִּתְרַבֶּה עַל חֲבֵרוֹ נוֹצֵחַ וּמְאַבְּדוֹ אִם מַיִם רַבִּים יוּכְלוּ לְכַבּוֹת, וְאִם אֵשׁ רַבָּה הִיא אוֹכֶלֶת אֶת הַמַּיִם, וְהוֹדִיעַ ה' כִּי בְּשִׁלּוּחוּת ה' כְּשֶׁשָּׁלְחָם יַחַד הָיְתָה הָאֵשׁ מִתְלַקַּחַת פֵּי' מַפְעֶלֶת הַפְכִּיּוּת טִבְעָהּ אֲשֶׁר הִטְבִּיעַ ה' בָּהּ שֶׁלֹּא לְהִתְלַקֵּחַ יַחַד הִיא עִם הַמַּיִם הִיא הָיְתָה מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד וְנִסְמֶכֶת אֵלָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ:

כט) **וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה עוֹד**. פֵּי' לֹא יִהְיֶה מֵחָדָשׁ וּמַה שֶּׁכְּבָר הָיָה וְיָצָא מִן הַשָּׁמַיִם אֵין עוֹד עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (פסוק ל"ג) וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה וְעָמַד בַּאֲוִיר עַד עֵת בּוֹא דְּבָרוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְהוֹרִיד אֲבָנִים שֶׁהָיוּ עַל גֵּב אִישׁ (בְּרָכוֹת נ"ד:):

לְמַעַן תֵּדַע וְגוֹ'. פֵּי' אֵין אֲנִי מִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ לְצֵד שֶׁאֲנִי מַאֲמִין בִּדְבָרֶיךָ שֶׁתִּשְׁלַח אֶת הָעָם אֶלָּא לְהַרְאוֹתְךָ כִּי לַה' הָאָרֶץ:

ל) **וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ וְגוֹ'**. הִזְכִּיר הָעֲבָדִים לִהְיוֹת שֶׁרָאָה כִּי לֹא שָׂמוּ לִבָּם אֶל דְּבַר ה' וְהִנִּיחוּ עַבְדֵיהֶם וּמִקְנֵיהֶם בַּשָּׂדֶה שִׁתְּפָם יַחַד, וְאִם תֹּאמַר מִי גִּלָּה לְמֹשֶׁה שֶׁאַחַר מַכַּת הַבָּרָד עוֹדָם בְּמִרְדָּם וְלֹא נִכְנְעוּ וַהֲלֹא הִצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין אַחַר כָּךְ וְאָמְרוּ ה' הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים, כְּבָר כָּתַבְתִּי לְךָ שֶׁהַשֵּׁם הִשְׁכִּילוֹ כִּי יָבִיא מַכַּת בְּכוֹרוֹת עַל הַמִּצְרִיִּים, גַּם כְּפִי מַה שֶּׁפִּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (לְעֵיל ז' ד') וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה שֶׁיְּגִיעַ עֵת שֶׁלֹּא יִרְצֶה עוֹד לִשְׁמֹעַ אֲפִי' הַשְּׁלִיחוּת מֵהֶם אִם כֵּן מִזֶּה יָדַע מֹשֶׁה שֶׁהֶגֵּם שֶׁיַּחְדְּלוּ הַמָּטָר וְגוֹ' לֹא יְשַׁלְּחוּ אֶת הָעָם וְאָמַר לָהֶם יָדַעְתִּי וְגוֹ'. עוֹד יִתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ כִּי יֶשְׁנוֹ לַטַּעַם שֶׁמִּמֶּנּוּ אָמַר טֶרֶם תִּירְאוּן:

יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן. פֵּי' יוֹדֵעַ אֲנִי כִּי קֹדֶם שֶׁתִּסְתַּלֵּק הַמַּכָּה אַתֶּם יְרֵאִים אֶת ה' וְאוֹמְרִים ה' הַצַּדִּיק וְגוֹ' אֲבָל אַחַר כְּלוֹת הַמַּכָּה וְתִרְאוּ הָרְוָחָה תּוֹסִיפוּ לִמְרֹד בְּכִתְחִלָּה וּכְבָר נָהַגְתָּ כֵּן עִמִּי שֶׁתַּסְכִּים עַל שִׁלּוּחַ הָעָם

(לא) **וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל:**

לא וְכִתָּנָא וְסַעֲרֵי לְקוֹ אֲרֵי סַעְרַנְיָא אַבִּיבִין וְכִתָּנָא גַּבְעוֹלִין:

רש"י◄ **וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה** • נִשְׁבְּרָה, לְשׁוֹן: "פַּרְעֹה נְכֹה", נְכָאִים, וְכֵן לֹא נֻכּוּ. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַכָּאָה, שֶׁאֵין נו"ן בְּמִקּוֹם הֵ"א לְפָרֵשׁ נֻכָּתָה כְּמוֹ הֻכְּתָה, נֻכּוּ, כְּמוֹ הֻכּוּ, אֶלָּא הַנּוּ"ן שֹׁרֶשׁ בַּתֵּיבָה, וַהֲרֵי הוּא מִגְּזֵרַת (איוב לג) "וְשֻׁפּוּ עַצְמוֹתָיו". **כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב** • כְּבָר בִּכְּרָה וְעוֹמֶדֶת בְּקָשֶׁיהָ וְנִשְׁתַּבְּרוּ וְנָפְלוּ, וְכֵן הַפִּשְׁתָּה גָּדְלָה כְּבָר וְהֻקְשָׁה לַעֲמֹד בְּגִבְעוֹלֶיהָ. **הַשְּׂעֹרָה אָבִיב** • עָמְדָה בְּאֲבִיבָהּ, לְשׁוֹן (שיר השירים ו) "בְּאֲבִי הַנַּחַל". **אור החיים**

(לב) **וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה:**

לב וְחִטָּאָה וְכֻסְּמָתָא לָא לְקוֹ אֲרֵי אֲפִילָתָא אִנּוּן:

רש"י◄ **כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה** • מְאֻחָרוֹת, וַעֲדַיִן הָיוּ רַכּוֹת וִיכוֹלוֹת לַעֲמֹד בִּפְנֵי קָשֶׁה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד", יֵשׁ לְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בַּעֲשָׂבִים הָעוֹמְדִים בְּקִלְחָם הָרְאוּיִים לִלְקוֹת בְּבָרָד. וּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "כִּי אֲפִילֹת" – פִּלְאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שֶׁלֹּא לָקוּ:

(לג) **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה:**

לג וּנְפַק מֹשֶׁה מִלְּוָת פַּרְעֹה יָת קַרְתָּא וּפְרַשׂ יְדוֹהִי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ וְאִתְמְנִיעוּ קָלַיָּא וּבַרְדָּא וּמִטְרָא דַהֲוָה נָחִית לָא מְטָא עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **לֹא נִתַּךְ** • לֹא הִגִּיעַ, וְאַף אוֹתָן שֶׁהָיוּ בָּאֲוִיר, לֹא הִגִּיעוּ לָאָרֶץ, וְדוֹמֶה לוֹ: (דניאל ט) "וַתִּתָּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה וְהַשְּׁבוּעָה" דְּעֶזְרָא, וַתַּגִּיעַ עָלֵינוּ. וּמְנַחֵם בֶּן סָרוּק חִבְּרוֹ בְּחֵלֶק (יחזקאל כב) "כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף" לְשׁוֹן יְצִיקַת מַתֶּכֶת, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרָיו, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וַיֵּצֹק" (שמות לז) "וְאַתִּיךְ, "לָצֶקֶת" (שמות לח) לְאַתָּכָא, אַף זֶה: "לֹא נִתַּךְ לָאָרֶץ" – לֹא הֵצַק אָרְצָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 48)

לֹא הִגִּיעַ . . לֹא הוּצַק (רש"י ט, לג) כַּוָּנָתוֹ לֹא רַק לְפָרֵשׁ תֵּבַת "נִתַּךְ", אֶלָּא גַּם לְתָרֵץ שְׁאֵלָה בְּתֹכֶן הַמְּאֹרָע שֶׁל הַפְסָקַת הַמָּטָר: מָה אֵרַע לְטִפּוֹת שֶׁכְּבָר נִמְצְאוּ בָּאֲוִיר. **לֹא הִגִּיעַ** – לְפִרוּשׁ זֶה נִשְׁאֲרוּ תְּלוּיוֹת בָּאֲוִיר. **לֹא הוּצַק** – לְפֵרוּשׁ זֶה אִבְּדוּ אֶת תְּכוּנַת הַנּוֹזֵל שֶׁבָּהֶן (לִהְיוֹת נִצּוֹקִים וְנִשְׁפָּכִים), הַיְינוּ שֶׁנֶּאֱבְדוּ וְהִתְבַּטְּלוּ לְגַמְרֵי.

(לד) **וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו:** אור החיים

לד וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי אִתְמְנַע מִטְרָא וּבַרְדָּא וְקָלַיָּא וְאוֹסֵף לְמֶחֱטֵי וַיַּקְרֵהּ לְלִבֵּהּ הוּא וְעַבְדּוֹהִי:

(לה) **וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:**

לה וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא די מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

פ פ פ

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. חסלת פרשת וארא

הפטרה לפרשת וארא נדפסה בעמ' קנו

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קֹדֶם כְּלוֹת הַמַּכָּה וְאַחַר כָּלוֹת תַּכְבִּיד לִבּוֹ. עוֹד יְרֻעָה לְהוֹדִיעוֹ כִּי יוֹדֵעַ הוּא כִּי דִּבְרֵיהֶם לֹא עָרְמָה וְתַחְבֻּלָה כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצֶּה מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם אֶלָּא מִלִּבָּם פָּחַד וְרֶהֶב לְבָבָם מֵה' אֱלֹהִים, וְיֵשׁ בָּזֶה הוֹדָעָה לָהֶם כִּי יוֹדֵעַ הוּא מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבֻּלוֹתָיו, וְדָבָר זֶה יַשִּׂיגֵהוּ פַּרְעֹה בְּעַצְמוֹ כִּי צָדֵק בִּימִין מֹשֶׁה, גַּם הוֹדִיעוֹ בָּזֶה כִּי יוֹדֵעַ הוּא כִּי אֵין זֶה אֶלָּא טֶרֶם כְּלוֹת הַמַּכָּה לֹא אַחֲרֵי כֵן כְּשֶׁיִּרְאֶה הָרְוָחָה יִמְרֹד וְגַם זֶה יֵדֵעֵהוּ לְבַסּוֹף שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ וּלְשַׁלֵּחַ יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְשֹׁל בְּרוּחוֹ וְהָבֵן:

לא) **וְהַפִּשְׁתָּה וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה סִדֵּר עִנְיָן זֶה קֹדֶם גְּמַר עִנְיַן תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהִבְטִיחַ כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר וְגוֹ' הָיָה לוֹ לִגְמֹר אֹמֶר כִּי עָשָׂה מֹשֶׁה כֵּן וְיָצָא מֵאֵת פַּרְעֹה וְהִתְפַּלֵּל וְגוֹ' וְאַחַר כָּךְ יוֹדִיעֶנּוּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה הַבָּרָד.

וְאוּלַי שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ עִנְיָן זֶה לְאוֹמְרוֹ טֶרֶם תִּירְאוּן אֶת ה' לִרְמֹז הַסִּבָּה אֲשֶׁר סִבְּבָה אוֹתָם לְחַזֵּק לִבָּם וְאָמַר וַהַפִּשְׁתָּה וְגוֹ' וְאָמְרוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא וְזֶה לְשׁוֹנָם כִּי אֲפִילֹת פִּלְאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שֶׁלֹּא לָקוּ ע"כ, וְהִנֵּה כִּרְאוֹת פַּרְעֹה כִּי לֹא שָׁלְטָה מַכַּת הַבָּרָד בַּחִטָּה וְכֻסֶּמֶת שֶׁלֹּא כְּפִי הַטֶּבַע כְּאוֹמְרָם פִּלְאֵי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם הוּא לֹא יִתְלֶה כִּי ה' הִפְלִיא אֶלָּא יִתְלֶה כִּי אֵין שְׁלִיטַת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל הוֹוָה וְזֶה גַּיִד חַס וְשָׁלוֹם הַשִּׁתּוּף וְאֵין שְׁלִיטָה בַּכֹּל וְזֶה הָיָה לוֹ מָקוֹם לְהַכְבִּיד לִבּוֹ, וְלָזֶה אָמַר מֹשֶׁה יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן, וְטַעֲמוֹ כִּי הַפִּשְׁתָּה וְגוֹ' וְהַחִטָּה וְגוֹ' לֹא נֻכּוּ וְעָשָׂה ה' פֶּלֶא זֶה לְחַזֵּק לֵב פַּרְעֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וַאֲנִי אֲחַזֵּק וְגוֹ':

לד) **וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי חָדַל וְגוֹ'.** פֵּי' שֶׁלֹּא עָמַד בִּתְשׁוּבָתוֹ שֶׁאָמַר ה' הַצַּדִּיק וְגוֹ' אֲפִי' זְמַן מֻעָט אֶלָּא תֵּכֶף וּמִיָּד וַיֹּסֶף לַחֲטֹא פֵּי' הוֹסִיף עַל הַקּוֹדֶם כִּי אִלּוּ לֹא הָיָה אֶלָּא שִׁעוּר הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה מַסְפִּיק לְהַחֲזִיק בְּיִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי רְאוֹתוֹ פֶּלֶא הַבָּרָד אֶלָּא שֶׁהוֹסִיף עַל גֶּדֶר רִשְׁעוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ וְהִכְבִּיד לִבּוֹ וְלֵב עֲבָדָיו:

חֲסָלַת פָּרָשַׁת וָאֵרָא

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וארא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט טבת מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום רביעי - כ"ב טבת** מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום חמישי - כ"ג טבת** מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א טבת מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום שישי - כ"ד טבת** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה טבת פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

יום ראשון י"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, אחד כל ימיו.

פֶּרֶק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדריגת ה"בינוני", מדריגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי שבהנהגתו המעשית, במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נותנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט, על־ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס **לכוחות** השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

וְהַבֵּינוֹנִי, הוּא שֶׁלְּעוֹלָם אֵין הָרַע – של נפשו הבהמית, **גּוֹבֵר כָּל כָּךְ לִכְבֹּשׁ אֶת הָעִיר קְטַנָּה** – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף לְהַחֲטִיאוֹ;** – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש. **דְּהַיְנוּ, שֶׁשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה** – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב **שאֵין גּוֹבְרִים בּוֹ עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף בַּמֹּחַ** – שהמוח יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, **וּבַפֶּה** – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" **וּבִשְׁאָר רְמ"ח אֵבָרִים,** – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש המעשה", **לְהַחֲטִיאָם וּלְטַמְּאָם חַס וְשָׁלוֹם,** – ועל־ידי־כך להיקרא "רשע", **רַק שְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הֵם לְבַדָּם מִתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף,** – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, **שֶׁהֵם** – לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה,** – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך ענייניה היא בלבד, **וְלֹא עֹבֵר עֲבֵרָה מִיָּמָיו,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי **שלא עבר** עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדריגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי "תשובה" יכול, הרי, האדם להגיע אפילו למדריגת "צדיק", ובודאי שהוא יכול להגיע למדריגת "בינוני"!) "ולפענ"ד – ממשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערתו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו (**בעת**) הוא כזה שמושללת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאז נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ – הוא עכ"פ רשע **בכח**, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל)". הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי־רגשי **הנוכחי** מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד; כ"בינוני" **לא** היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו **הנוכחי** לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך המאבק עם היצר־הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה שאין כן אם מדריגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי, **ולא** במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" **בכוח**: באופן פוטנציאלי ביכלתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם,** – אין הכוונה שבעתיד **אינו עלול** לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו **הנוכחי** הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת וְרֶגַע אֶחָד כָּל יָמָיו.** – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"?

ליקוטי אמרים

פרק יב והבינוני הוא שלעולם אין הרע גובר כל כך לכבוש את העיר קטנ' להתלבש בגוף להחטיאו דהיינו ששלש' לבושי נפש הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפ' אין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במוח ובפה ובשאר רמ"ח אברים להחטיאם ולטמאם ח"ו רק שלשה לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלבשים בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו

יום שני כ' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, אך מהות ועצמות.. עד עמ' 32, עוה"ז ותענוגיו.

אַךְ מָהוּת וְעַצְמוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ – מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי־ביצוע של הנפש האלקית, **לֹא לָהֶן לְבַדָּן הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר קְטַנָּה,** – שכן, כפי שיסביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, **כִּי אִם בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, **כְּמוֹ בְּשָׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁהִיא שָׁעַת מוֹחִין דְּגַדְלוּת לְמַעְלָה,** – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, **וְגַם לְמַטָּה** – בעולם־הזה, **הִיא שָׁעַת הַכֹּשֶׁר לְכָל אָדָם,** – להתעלות למדריגה נעלית יותר, **שֶׁאָז** – בשעת קריאת שמע ותפלה, **מְקַשֵּׁר** – ה"בינוני" את כוחות **חָכְמָה־בִינָה־דַעַת שֶׁלּוֹ לַה', לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בְּגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, **וּלְעוֹרֵר** – על־ידי התבוננות, **אֶת הָאַהֲבָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעל־ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאַהֲבָה,** – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, שכן, על־ידי־כך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, **שֶׁזֶּהוּ** – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על־ידי התבוננות בגדולת השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא **עִנְיָן הַמְבֹאָר בִּקְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא,** – שהיא מצוה מן התורה, **וּבִרְכוֹתֶיהָ שֶׁלְּפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן** - הֵן הַכָּנָה לְקִיּוּם הַקְּרִיאַת שְׁמַע, – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[1]**; וְאָז** – בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת להב־שלהבת לה', **הָרַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, **כָּפוּף וּבָטֵל לַטּוֹב הַמִּתְפַּשֵּׁט בֶּחָלָל הַיְמָנִי** – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים **מֵחָכְמָה־בִינָה־דַעַת שֶׁבְּמֹחַ הַמְקַשְּׁרִים בְּגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא;** – מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, **אֲבָל אַחַר הַתְּפִלָּה, בְּהִסְתַּלְּקוּת הַמֹּחִין דְּגַדְלוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, **הָרַע חוֹזֵר וְנֵעוֹר בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה לְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו.** – הסיבה לכך היא, שהרע **שבלב** ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

ליקוטי אמרים

אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא שעת מוחין דגדלות למעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאות עוה"ז ותענוגיו.

---

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השניה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט).

יום שלישי כ"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 32, רק מפני שלא לו... עד עמ' יז, מצות התורה כנ"ל.

רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לוֹ לְבַדּוֹ – ל"רע" של הנפש הבהמית, **מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר** – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש **גם כן** מה לומר, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** – "מחשבה ממש" – היינו: **לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ לְמַלֹּאת תַּאֲוַת לִבּוֹ,** – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – **להעמיק** מחשבתו בכך. ואילו מחשבות **הנופלות** ברעיונו בדרך **ממילא**, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? –

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איך למלאת תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

על כך אומר ה"תניא": **כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2] בְּרֵעֵיא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּינְחָס] בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטֶבַע יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּךְ נוֹצַר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ** – הרצון שבמוחו המניע את האדם מבין שעליו **לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאותו – נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאֲוַת לִבּוֹ אֶל הַהֵפֶךְ לְגַמְרֵי,** – ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. **וּבִפְרָט אֶל צַד הַקְּדֻשָּׁה,** – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא **שאסור** לו לעבור עבירה **וצריך** להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. **כִּדְכְתִיב[3]: "וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ";** **פֵּרוּשׁ,** – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של **חכמה** הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר־טוב נקרא[4] "ילד מסכן **וחכם**") **וסכלות** רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר־הרע נקרא "מלך זקן **וכסיל**"), – מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: **כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמְּעַט אוֹר גַּשְׁמִי דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ,** – וכיצד נדחה החושך? – **שֶׁנִּדְחֶה מִמֶּנּוּ מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא,** – אין על האור להילחם עם החושך, **כָּךְ נִדְחֶה מִמֵּילָא סִכְלוּת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. **[כְּמַאֲמַר רַז"ל[5]:** – אין אדם עובר עבירה **"אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת" וְכוּ'],** – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה נדחה מאליו וממילא, **מִפְּנֵי הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ, אֲשֶׁר רְצוֹנָהּ** – של הנפש האלקית הוא הרי: **לִמְשֹׁל לְבַדָּהּ בָּעִיר,** – ב"עיר קטנה" היא הגוף, **וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל[6], בְּכָל הַגּוּף כֻּלּוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[7], שֶׁהֵם** – שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ד.

---

2. זהר ח"ג רכד, א. **3.** קהלת ב, יג. **4.** קהלת ד, יג. **5.** סוטה ג, א. **6.** פרק ד. **7.** פרק ט.

יום רביעי כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו נקרא... עד עמ' 34, ועיון תפלה כו'.

רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה **בלבד** ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? – **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צַדִּיק" כְּלָל,** – אלא הוא נקרא "בינוני", **מִפְּנֵי שֶׁיִּתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל הַחֹשֶׁךְ וְסִכְלוּת שֶׁל הַקְּלִפָּה הַנִּדְחֶה מִמֶּנָּה אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – כלומר: במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, **וְלֹא בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** – של הנפש האלקית, **עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַקְּלִפָּה** – והנפש הבהמית, **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִפָּה שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי** – עצם מציאותה של הנפש הבהמית, **לֹא נִדְחֶה כְּלָל מִמְּקוֹמוֹ בְּבֵינוֹנִי אַחַר הִתְפִּלָּה, שֶׁאֵין** – אז, **רְשָׁפֵי אֵשׁ אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחֱלֶל הַיְמָנִי,** – כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, **כִּי אִם תּוֹכוֹ** – החלק הפנימי שבלבו, **רְצוּף "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת",** – ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, **שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** – בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. **וַאֲזַי** – אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, **יָכוֹל לִהְיוֹת סִכְלוּת הַכְּסִיל הָרַע** – של הנפש הבהמית, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחֱלֶל הַשְּׂמָאלִי, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל עִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, **בֵּין בְּאִסּוּר חֵם וְשָׁלוֹם,** – גם בדברים שהם אסורים מן התורה, **כְּאִלּוּ לֹא הִתְפַּלֵּל כְּלָל. אֶלָּא שֶׁבְּדִבַּר אִסּוּר אֵינוֹ עוֹלֶה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת הָאִסּוּר בְּפֹעַל מַמָּשׁ חֵם וְשָׁלוֹם,** – לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. **אֶלָּא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה חֲקָשִׁים מֵעֲבֵרָה** – כפי שהוסבר בפרק הקודם, **יְכוֹלִים לִפְעֹל לַעֲלוֹת לְמֹחוֹ וּלְבַלְבְּלוֹ מִתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[8]: "ג' עֲבֵרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן בְּכָל יוֹם,** – שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: **הִרְהוּר עֲבֵרָה וְעִיּוּן תְּפִלָּה כו'".** – הרי ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני". הרי שה"בינוני" אינו ניצול מהרהורי עבירה,

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי' הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו מתורה ועבודה וכמארז"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

יום חמישי כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, מיוסף עם אחיו.

רַק שֶׁלָּזֶה מוֹעִיל הָרְשִׁימוּ בַּמֹּחִין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה, **וְיִרְאַת ה' וְאַהֲבָתוֹ הַמְסֻתֶּרֶת בֶּחֱלֶל הַיְמָנִי,** - שבלבו, הן עוזרות לו, **לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט עַל הָרַע הַזֶּה** - של הנפש הבהמית, **הַמִּתְאַוֶּה תַּאֲוָה, שֶׁלֹּא לִהְיוֹת לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה בָּעִיר** - שלא תהיה לרע שליטה וממשלה בגוף, **לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל** - בפועל ממש. **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף. וַאֲפִלּוּ בַּמֹּחַ לְבַדּוֹ, לְהַרְהֵר בְּרַע, אֵין לוֹ שְׁלִיטָה**

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח

8. בבא בתרא קסד, ב.

וּמְמִשְׁלָה לְהַרְהֵר חַס וְשָׁלוֹם בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, - מה שעולים בו הרהורים רעים, אין זה מפני שהוא רוצה לחשוב בהם, כי אם מפני שלבו נוהה עדיין אחרי תענוגי העולם, נופלות ממילא במוחו מחשבות־תאווה אלה, **שלא** ברצונו, **שֶׁיְּקַבֵּל בִּרְצוֹן חַס וְשָׁלוֹם הִרְהוּר זֶה הָרַע הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו מֵהַלֵּב לַמֹּחַ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[9],** - הרי, שגם על המוח בלבד, אין שליטה ל"רע" של הנפש הבהמית, **אֶלָּא מִיָּד כַּעֲלִיָּתוֹ לְשָׁם,** - משעולה ההרהור במוחו, **דּוֹחֵהוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם,** - הוא דוחה את ההרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, **וּמַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִיָּד שֶׁנִּזְכָּר שֶׁהוּא הִרְהוּר רַע, וְאֵינוֹ מְקַבְּלוֹ בִּרְצוֹן אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בּוֹ בִּרְצוֹן,** - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך – אינו שייך ב"בינוני", **וְכָל שֶׁכֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל הַדַּעַת לַעֲשׂוֹתוֹ חַס וְשָׁלוֹם, אוֹ אֲפִלּוּ לְדַבֵּר בּוֹ,** - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", **כִּי הַמְּהַרְהֵר** - הרהורי עבירה, **בִּרְצוֹן נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה,** - ואילו, **וְהַבֵּינוֹנִי אֵינוֹ רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת לְעוֹלָם.** - הרי, שמן ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, **וְכֵן** - כך הדבר, **בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ,** - אין הוא נותן שמדה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא **מִיָּד שֶׁעוֹלָה לוֹ מֵהַלֵּב לַמֹּחַ אֵיזוֹ טִינָא וְשִׂנְאָה חַס וְשָׁלוֹם,** - לזולת, **אוֹ אֵיזוֹ קִנְאָה אוֹ כַּעַס אוֹ קְפִידָא וְרוֹמֵיהֶן** - **אֵינוֹ מְקַבְּלָן כְּלָל בְּמֹחוֹ וּבִרְצוֹנוֹ.** - שירצה להרהר בהן, **וְאַדְּרַבָּה, הַמֹּחַ שַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל בְּרוּחַ שֶׁבְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹת הַהֵפֶךְ מַמָּשׁ,** - ממה שדורש הרגש שבלבו: **לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד,** - וזאת בניגוד לרגש השנאה או הכעס – הנובע ממדת ה"גבורה" – שיש בלבו כלפי הזולת – יתייחס אליו במדת החסד, **וְחִבָּה יְתֵרָה מוֹדַעַת לוֹ** - להראות לו אהבה מיוחדת, עד **לְסָבֵל מִמֶּנּוּ עַד קְצֵה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא לִכְעֹס חַס וְשָׁלוֹם,** - על מי שהוא סובל ממנו, **וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס וְשָׁלוֹם,** - גם לא לעשות זאת שלא מתוך כעס, **אֶלָּא אַדְּרַבָּה לִגְמֹל לְחַיָּבִים** - כנגדו, **טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[10], לִלְמֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו:** - שבמקום היסורים שגרמו לו – שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.

ליקוטי אמרים

לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף – לפועל אין הוא עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכלתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות – כדאי להוסיף מה שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: – בשעה שיהודי לומד תורה – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

יום שישי כ"ד טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י"ח, פרק יג. ובזה יובן... עד עמ' י"ח, מן החושך כנ"ל.

פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן שתתעורר תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים ב"בינוני" על־ידי הנפש האלקית בלבד – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות.

ליקוטי אמרים

פרק יג ובזה יובן לשון מאמרז"ל בינונים זה וזה שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]

וּבְזֶה יוּבָן לְשׁוֹן מַאֲמַר רַז"ל[1]: "בֵּינוֹנִים - זֶה וָזֶה שׁוֹפְטָן" [פֵּרוּשׁ, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרַע], - היצר־הטוב

---

9. פרק ט, בתחלתו. **10.** ח"א רא, א. **1.** ברכות סא, ב.

והיצר־הרע משמשים שניהם כשופטים, ומשמיעים דעתם ב"בינוני". והגמרא מביאה ראיה לכך: **דִּכְתִיב**[2]: **"כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשּׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ"**, - "שופטי" לשון רבים, שני שופטים באדם, היצר־הטוב והיצר־הרע. על־כל־פנים, ביחס ל"בינונים" משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה **שופטן"** – **וְלֹא אָמְרוּ "זֶה וְזֶה מוֹשְׁלִים" חַס וְשָׁלוֹם,** - שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי ששניהם, גם היצר־הטוב וגם היצר־הרע, **מושלים** בגופו של ה"בינוני" – ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר־הרע לשלוט **ולמשול** בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" – כפי שיוסבר להלן: **כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַיֵּצֶר הָרַע בַּ"עִיר קְטַנָּה"**, - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין היצר־טוב ליצר־הרע, **אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה** קַלָּה - ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, **נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", **אֶלָּא** הַיֵּצֶר הָרַע אֵינוֹ רַק עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ **שׁוֹפֵט** וְדַיָּן הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ **בַּמִּשְׁפָּט,** - ולא שיש לו שליטה על הגוף, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּסַק הֲלָכָה כָּךְ לְמַעֲשֶׂה,** - כדעתו של שופט זה, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד שׁוֹפֵט וְדַיָּן הַחוֹלֵק עָלָיו, וְצָרִיךְ לְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ.** כָּךְ - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר־הטוב לבין היצר־הרע ב"בינוני": **הַיֵּצֶר הָרַע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ בֶּחֱלֶל הַשְּׂמֹאלִי שֶׁבַּלֵּב,** - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, **וּמַהֲלֵב עוֹלֶה לִמֹּחַ לְהַרְהֵר בּוֹ,** - עליה זו מהלב למוח באה בדרך ממילא, שכן, כשמתעוררת תאוה בלב, מתהווים ממילא הרהורים במוח, **וּמִיָּד** - עם עליית ההרהורים במוח, **חוֹלֵק עָלָיו הַשּׁוֹפֵט הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ, הַמִּתְפַּשֵּׁט בֶּחֱלֶל הַיְמָנִי שֶׁבַּלֵּב מְקוֹם מִשְׁכַּן הַיֵּצֶר טוֹב,** - ב"חלל" הימני שבלב, מתגלה היצר־הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר־הטוב נאבק עם היצר־הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה, "דעתו" של היצר־הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להינצל בענינים של קדושה בלבד. **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּכְרִיעַ, הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹזְרוֹ לְהַיֵּצֶר טוֹב,** - שיהיה בכוחו להתגבר על היצר־הרע, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[3]: **"אִלְמְלֵא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ** - ליצר־הטוב, **אֵין יָכוֹל לוֹ".** - ליצר־הרע המתגבר באדם מדי יום. **וְהָעֵזֶר,** - שהקב"ה עוזר ליצר־הטוב, הוא: **הִיא הַהֶאָרָה שֶׁמֵּאִיר אוֹר ה' עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, לִהְיוֹת לָהּ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה עַל סִכְלוּת הַכְּסִיל וְיֵצֶר הָרַע, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר־הרע, לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית – בכך מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר־הטוב[4].

ליקוטי אמרים

דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ולא אמרו זה וזה מושלים ח"ו כי כשיש איזו שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קטנה אפי' לפי שעה קלה נקרא רשע באותה שעה אלא היצה"ר אינו רק עד"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט ואעפ"כ יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כך למעשה מפני שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע כך היצה"ר אומר דעתו בחלל השמאלי שבלב ומהלב עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה העוזרו להיצר טוב כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל.

יום שבת קודש כ"ה טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י"ח, אך מאחר שהרע... עד עמ' 38, החיות כנגד כולן]

בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" – הרי המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך"? "וגם: אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב"? – מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן,

---

2. תהלים קט, לא. **3.** קדושין ל, ב. **4.** למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד ההרהור **שבמוח**; ב) שבחלל הימני **שבלב** על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפי"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין **דגדלות**" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה".

גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה בלבב, כמו שזה אצל "רשע". **אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָרַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׁמָאלִי בְּבֵינוֹנִי הוּא בְּתָקְפּוֹ כְּתוֹלַדְתּוֹ, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נִתְבַּטֵּל בְּמִעוּט לְגַבֵּי הַטּוֹב,** - של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", **וְלֹא נִדְחֶה מִמְּקוֹמוֹ כְּלָל, רַק שֶׁאֵין לוֹ** - ל"רע", **שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְהִתְפַּשֵּׁט בְּאֵבְרֵי הַגּוּף,** - אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף, לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. **הרבי מעיר:** "גם בזה – במניעת התפשטות הרע – לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו, כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כי אם": **מִפְּנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָעוֹמֵד לִימִין אֶבְיוֹן וְעוֹזֵר וּמֵאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית – הוא בתקפו כתולדתו. **לָכֵן נִקְרָא** - ה"בינוני", **"כְּרָשָׁע"**, - כמו רשע, **כְּמַאֲמַר** רַז"ל: **"אֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה, חֵיֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע", וְלֹא רָשָׁע מַמָּשׁ,** - שכן, המשנה[5] הרי אומרת במפורש: "ואל תהי רשע בפני עצמך", וגם, כאמור, באם יהיה רשע בעיניו, לא יוכל לעבוד את השי"ת בשמחה, **אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיק עַצְמוֹ לְבֵינוֹנִי, וְלֹא לְהַאֲמִין לְהָעוֹלָם שֶׁאוֹמְרִים שֶׁהָרַע שֶׁבּוֹ נִתְבַּטֵּל לְגַבֵּי הַטּוֹב, שֶׁזּוֹ מַדְרֵגַת צַדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו הוא, שלאור מעשיו – שאינו עובר עבירה איזו שהיא – חושב ה"עולם" שגם בו אין כבר "רע" **הגורם** לעבירות – אל לו לקבל דיעה זו, שכן, הרע שבו עדיין לא בטל, **אֶלָּא יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּאִלּוּ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָרַע הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבְגִבּוּרָתוֹ בְּחֶלֶל הַשְּׁמָאלִי כְּתוֹלַדְתּוֹ, וְלֹא חָלַף וְהָלַךְ מִמֶּנּוּ** - ה"רע", **מְאוּמָה, וְאַדְרַבָּה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** - ב"רע" שמ"חלל" השמאלי, **הַרְבֵּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה.** - ההשתמשות המתמדת בנפש הבהמית לעניני העולם־הזה, מחזקת את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק ומתחדד על־ידי ההשתמשות בו. למדנו, הרי, שרבנו הזקן מפרש מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" – הכוונה שיחזיק את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדריגה עליונה – טוב ונחוץ לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", שכן, אם יחזיק את עצמו ל"צדיק" ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" – יפסיק את מלחמתו עם הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול ממדריגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד אודות "בינוני" – "יושב אוהל", שנתון תמיד כולו בעסק התורה: **וְאַף מִי שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה לִשְׁמָהּ - אֵין זוֹ הוֹכָחָה כְּלָל שֶׁנִּדְחֶה הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** - של הרע, **הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבְגִבּוּרָתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בֶּחֱלֶל הַשְּׁמָאלִי,** - שבלב, **רַק שֶׁלְּבוּשָׁיו, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֵינָן מִתְלַבְּשִׁים בַּמֹּחַ וְהַפֶּה וְהַיָּדַיִם וּשְׁאָר אֵבְרֵי הַגּוּף,** - לחשוב, לדבר ולעשות את מה שאסור, **מִפְּנֵי ה' שֶׁנָּתַן שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לַמֹּחַ עַל הַלֵּב. וְלָכֵן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ מוֹשֶׁלֶת בְּ"עִיר קְטַנָּה", אֵבְרֵי הַגּוּף כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיוּ לְבוּשׁ וּמֶרְכָּבָה לִשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ** - שאברי הגוף יהיו לבושים בשלשת לבושי הנפש האלקית ויהיו בטלים להם כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב" עליה, **שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ בָּהֶם,** - באברי הגוף, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה.** - הרי, שבכל הקשור למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות – שולטת הנפש האלקית – בעזרתו של הקב"ה – על הגוף, ובידה העליונות על הנפש הבהמית. **אֲבָל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית** - **אֵין לָהּ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּבֵינוֹנִי, כִּי אִם בְּשָׁעָה שֶׁאַהֲבַת ה' הוּא**

ליקוטי אמרים

אך מאחר שהרע שבחלל השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאות תאוה לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארז"ל אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר ענייני עוה"ז ואף מי שבתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל שנדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק שלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידים ושאר אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על הלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קטנה אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש' לבושיה שיתלבשו בהם שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה אבל מהותה ועצמותה של נפש האלהית אין לה שליטה וממשלה על מהותה ועצמותה של נפש הבהמית בבינוני כי אם בשעה שאהבת ה' הוא

---

5. אבות ב, יג.

בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים, - בלבד, **כְּמוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.** - שאז, כפי שנזכר בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב־שלהבת להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. **וְאַף גַּם זֹאת הַפַּעַם,** - גם בזמן הנקוב, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית, **אֵינָהּ רַק שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לְבַד,** - הנפש האלקית שולטת על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, **כִּדְכְתִיב[6]: "וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ"** - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית – הרי זה "יאמץ" בלבד, ש"יעקב" **מתחזק** בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת: **"כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, וּכְשֶׁזֶּה קָם כּוּ'"**, - הרי, שלנפש האלקית ב"בינוני" יש **שליטה** בלבד – וגם זאת באופן זמני בלבד – על הנפש הבהמית. **שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בִּמְקוֹר הַגְּבוּרוֹת שֶׁהִיא בִּינָה,** - כפי שמובא בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּלְהוֹלִיד אַהֲבָה עַזָּה לַה' כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, וְאָז** - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה כזו להקב"ה, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי.** - ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על־ידי הנפש האלקית, **אֲבָל** - ה"רע", **לֹא נִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי בְּבֵינוֹנִי, אֶלָּא בְּצַדִּיק,** - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב" של הנפש האלקית, **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[8]:** - ב"צדיק", **"וְלִבִּי חָלָל[9] בְּקִרְבִּי",** - מקומו של היצר־הרע בלבו של ה"צדיק" – ריק, **וְהוּא** - ה"צדיק", **מוֹאֵס אַף פַּעַם** כל שייכות לתאוות העולם – יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום **וְנִרְמָה בְּעֵינָיו** - של רבה, **בְּבֵינוֹנִי הַמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם,** - שנתון כל היום באותה מדריגה כמו בשעת ב"בינוני", **אֲבָל בְּבֵינוֹנִי הוּא** - ה"רע" של נפשו הבהמית, **דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם שֶׁיָּשֵׁן, שֶׁיָּכוֹל לַחֲזוֹר וְלֵיעוֹר מִשְּׁנָתוֹ,** - בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו וכוחותיו נעשים ערים ופעילים, **כָּךְ הָרַע בְּבֵינוֹנִי הוּא כְּיָשֵׁן בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** - שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב – וזהו **בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁלִּבּוֹ בּוֹעֵר בְּאַהֲבַת ה',** - וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה. ברם, **וְאַחַר כָּךְ** - אחרי התפלה, **יָכוֹל** - ה"רע", **לִהְיוֹת חוֹזֵר וְנֵיעוֹר.** - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה עליונה יותר ב"בינוני" – כשהוא נתון **כל היום** באהבה להקב"ה כמו בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה – בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, שכן, אם כן – כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של"בינוני" אין עבירות כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע – עדיין קשה להבין, כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה **בלבו** אף פעם תאוה לרע – יובן לנו הדבר היטב. **וְלָכֵן הָיָה רַבָּה מַחֲזִיק עַצְמוֹ כְּבֵינוֹנִי, אַף דְּלֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגְּרָסָא,** - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה, **וּבְתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה, כַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה לַה' בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה,** - וכפי שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה להשי"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה – **שכל היום** בערה בו אהבה להשי"ת, ולא היתה לו **אף פעם** כל שייכות לתאוות העולם – יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו ל"בינוני", משום **וְנִרְמָה בְּעֵינָיו** - של רבה, **בְּבֵינוֹנִי הַמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם,** - שנתון כל היום באותה מדריגה כמו בשעת

ליקוטי אמרים

בהתגלות לבו בעתים מזומנים כמו בשעת התפלה וכיוצא בה ואף גם זאת הפעם אינה רק שליטה וממשלה לבד כדכתיב ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל וכשזה קם כו' שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' א"ס ב"ה ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש בחלל הימני שבלבו ואז אתכפיא ס"א שבחלל השמאלי אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני אלא בצדיק שנאמר בו ולבי חלל בקרבי והוא מואס ברע ושונאו בתכלית השנאה והמיאוס או שלא בתכלית השנאה כנ"ל. אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל השמאלי בשעת ק"ש ותפלה שלבו בוער באהבת ה' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור. ולכן היה רבה מחזיק עצמו כבינוני אף דלא פסיק פומיה מגירסא ובתורת ה' חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלואי

---

6. בראשית כה, כג. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה הי' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". **8.** תהלים קט, כב. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת **הביאור** אח"כ **שהרגו** - הוא למיעוטי מדרי' נעלית יותר **דאברהם שהפכו** ליצה"ר - כדאיתא בירושל' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירושל' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי'".

התפלה – האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף פעם לתאוה איזו שהיא, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[10]**: "הַלְוַאי שֶׁיִּתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ":** - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו ל"בינוני" – מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על־כל־פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להשי"ת, אין זה כי אם התגברות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך – אין זו העבודה האמיתית לגבי מדריגת ה"צדיקים" – שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי־השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

ליקוטי אמרים

שיתפלל אדם כל היום כולו: והנה מדת אהבה זו האמורה בבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתיב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים והריני קורא באהבתם שבתפלתם ג"כ שפת אמת תכון לעד הואיל ובכח נפשם האלהית לחזור ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי ערכה ומדרגת' כי הנה מדת אמת היא מדתו של יעקב הנקרא בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין ובכל מעלה ומדרגה מבריח תוך נקודה האמצעית שהיא נקודת ובחי' מדת אמת שלה ומדת אמת היא נחלה בלי מצרים ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות וכל מעלות ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה מהן

וְהִנֵּה, מִדַּת אַהֲבָה זוֹ, הָאֲמוּרָה בְּבֵינוֹנִים, בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה עַל יְדֵי הִתְגַּבְּרוּת - הזמנית של, **הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כוּ'**, - על הנפש הבהמית, **הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - אֵין בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ** - ב"בינונים", **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "עֲבוֹדַת אֱמֶת" כְּלָל, מֵאַחַר שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, וּכְתִיב**[11]**: "שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד, וְעַד אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר".** - התואר "אמת" חל רק על דבר שיש בו קיום תמידי, ואילו כשקיומו של הדבר הוא זמני בלבד – אין זה מציאות אמיתית. כך גם בענינו, מאחר שה"בינוני" מרגיש וחש באהבה זו בשעת תפלתו בלבד, ואחרי התפלה אין אהבה זו בהתגלות בלבו – הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה במדת האמת האמיתית של "צדיקים"; **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לְגַבֵּי מַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִים - נִקְרֵאת "עֲבוֹדָה תַּמָּה" בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ שֶׁלָּהֶם,** - של ה"בינונים", **אִישׁ אִישׁ כְּפִי מַדְרֵגָתוֹ בְּמַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִים,** - כפי שלמדנו שקיימות דרגות שונות ב"בינונים". **וַהֲרֵינִי קוֹרֵא בְּאַהֲבָתָם שֶׁבִּתְפִלָּתָם גַּם כֵּן - "שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד",** - אהבתם של ה"בינונים" היא אמיתית **ותמידית** למרות שהיא באה לידי ביטוי בשעת התפלה בלבד, שכן, **הוֹאִיל וּבְכֹחַ נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית לַחֲזוֹר וּלְעוֹרֵר בְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ לְעוֹלָם,** - מחדש, **בְּהִתְגַּבְּרוּתָהּ** - של הנפש האלקית, **בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם, עַל יְדֵי הֲכָנָה הָרְאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כְּפִי עֶרְכָּהּ וּמַדְרֵגָתָהּ.** - שכן, נפש שהיא במדריגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה אהבה להשי"ת, ואילו מדריגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה רבה יותר. על כל פנים – לאחרי הכנה מתאימה יכול הוא תמיד לעורר בתוכו, בשעת תפילתו, אהבה להשי"ת. הרי, שהאהבה היא תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת בו תמיד, אם בצורה מעשית־פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה זו לביטוי גלוי (וכאמור לעיל – "להתפלל כל היום כולו", "בינוני" יכול, שתהיה לו לפחות **בכוח**, האהבה והמדריגה של תפלה, במשך כל היום). **ובלשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה:** "בפועל או בכח באופן **שיכול** להביאה בפועל **תמיד** (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדריגת ה"צדיקים" **אינה** נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" **אכן** נחשבת אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" – עליה להיות כך **בכל** המדריגות! – הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדת ה"אמת" קיימת בכל מדריגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל מדריגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדריגה. כך הדבר בכל המדריגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדריגות התחתונות יותר כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדריגות העליונות – כיצד, איפוא, יכולות אותן מדריגות תחתונות להיקרא "אמת" בהשוואה למדריגות העליונות? – אך ההסבר הוא: כל מדריגה יש לה נקודת האמת **שלה**, לפי הערך שלה. **כִּי הִנֵּה, מִדַּת אֱמֶת הִיא מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,** - כמו שכתוב[12]: "תתן אמת ליעקב", **הַנִּקְרָא: "בָּרִיחַ הַתִּיכוֹן הַמַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"** - כלומר ברוחניות: **מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין,** - עד סוף כל המדריגות, **וּבְכָל מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה מַבְרִיחַ תּוֹךְ נְקֻדָּה הָאֶמְצָעִית,** - של אותה מדריגה, **שֶׁהִיא נְקֻדַּת וּבְחִינַת מִדַּת אֱמֶת שֶׁלָּהּ.** - והוכחה שכל מדריגה יש לה, מדת האמת **שלה: וּמִדַּת אֱמֶת הִיא "נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים", וְאֵין לָהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, וְכָל מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַטָּה הֵם כְּאַיִן לְגַבֵּי מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן** - ולמרות זאת, שהמדריגות שלמטה הן כאין לגבי המדריגות

---

10. ברכות כא, א. **11.** משלי יב, יט. **12.** מיכה ז, כ.

שלמעלה – קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר שהיא חודרת דרך כל המדריגות – הרי שכל מדריגה ומדת האמת שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדריגה התחתונה היא "כאין" לגבי המדריגה העליונה: [כַּיְדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, - תורת הקבלה, שֶׁבְּחִינַת רֹאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל מַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן לְמַטָּה מִבְּחִינַת עֲקֵבִים וְרַגְלֵי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת מֵהֶן, וּכְמַאֲמַר רז"ל[13]: "רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן"]: - הרי, שמדת האמת, נמדדת בכל מדריגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדריגה **שלהם**, אף שלגבי מדריגת ה"צדיקים" אין היא נקראת עבודת אמת.

ליקוטי אמרים

[כידוע לי"ח שבחי' ראש ומוחין של מדרגות תחתונות הן למטה מבחי' עקביים ורגלי מדרגות עליונות מהן וכמאמר רז"ל רגלי החיות כנגד כולן]:

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצר־הטוב והיצר־הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם, ולהבדיל בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלום ישרור בין החיות, כי הטבע שלהן – ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה השניה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישרור אז השלום בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה – האדם, ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם – אתם קרויים אדם", בני ישראל הנקראים "אדם". הרי על־ידי השלום שישרור בבני ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים אז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" – ישפיע הדבר גם על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישרור השלום. עד שגם החיות תחיינה בשלום אחת עם השניה.

13. חגיגה יג, א.

המשך ביאור למס' זבחים ליום ראשון עמ' ב

וְאת **הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם** יש להקריב גם **לְשֵׁם** כפרת אותו **חֵטְא** שבשבילו הם באים.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ להקריב **לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל** ששה דברים **אֵלּוּ**, אלא הקריב בסתם, הזבח **כָּשֵׁר**. משום **שֶׁהוּא תְּנָאי בֵּית דִּין**, שתיקנו לשחוט את הקרבן בסתם, ולא להזכיר ששוחטים אותו לשמו, שמא יטעה ויסבור שהוא קרבן אחר ויאמר ששוחטו לשם אותו קרבן שהוא מחליפו בו. ואם יאמר כן הכהן המקריב יפסל הזבח, ואפילו שהבעלים יחשבו לשמו, **שֶׁהרי אֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד**, ואין מחשבת הבעלים מועילה כלום.

גמרא

מביאה הגמרא מקור לדין משנתינו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, מקור דין משנתינו הוא ממה שנאמר בפרשת עולה (ויקרא א ט) 'עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'". 'עוֹלָה' בא ללמד שיש להקריבה **לְשֵׁם עוֹלָה, וּלְאַפּוּקֵי** עולה שקרבה **לְשֵׁם שְׁלָמִים, דְּלֹא** יקריבנה במחשבה כזו. **'אִשֶּׁה'** בא ללמד שיש להקריבה **לְשֵׁם אִשִּׁים, וּלְאַפּוּקֵי כְּבָבָא, דְּלֹא** יקריבנה על מנת לעשותה צלי, אלא על מנת שתאכלנה אש המזבח לגמרי.

'רֵיחַ' בא ללמד, שיש להקריב את העולה **לְשֵׁם** שתעלה **רֵיחַ** על המזבח, **וּלְאַפּוּקֵי אֲבָרִים שֶׁצָּלָאן וְהֶעֱלָן דְּלֹא** – שלא יקריבנה על מנת לצלותה תחילה מחוץ למערכת העצים שעל גבי המזבח ורק אחר כך להעלותה עליה, שכן באופן כזה אינה מעלה ריח על גבי המזבח. וכמו **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲבָרִים שֶׁצָּלָאן** מחוץ למערכה **וְאחר כך הֶעֱלָן** עליה, **אֵין כָּהֵן מִשּׁוּם** קיום דין **רֵיחַ** שנאמר בעולה.

'נִיחוֹחַ' בא ללמד, שיש להקריבה **לְשֵׁם הֲנָחַת רוּחַ** לפני הקדוש ברוך הוא שציוה על העולה, שבכך שנעשה רצונו יש נחת רוח מלפניו.

'לַה'" בא ללמד, שיש להקריב את העולה **לְשֵׁם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.**

מביאה הגמרא את מימרת רב בדין שלא לשמה, ומקשה עליו מדברי רבי יוסי במשנתינו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה** הרי היא **פְּסוּלָה**, שכן מבואר במשנה לעיל (ב.) שחטאת שנשחטה לשם זבח אחר פסולה. אבל אם נשחטה **לְשֵׁם חוּלִּין** היא **כְּשֵׁרָה.**

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעְמָא דְּרַב המכשיר חטאת לשם חולין, משום שנאמר (ויקרא כב טו) 'וְלֹא יְחַלְּלוּ אֵת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ומכאן שדווקא **קָדָשִׁים מְחַלְּלִין קָדָשִׁים, וְאולם אֵין חוּלִּין מְחַלְּלִין קָדָשִׁים.** שכן משמעות 'ולא יחללו' היא, ששום מחשבה לשם דבר אחר שאינו קדשים אינה מחללת קדשים, ופסול שלא לשמה לא נאמר אלא במחשבה לשם קדשים אחרים בלבד.

מֵתִיב רַבָּה על דברי רב, הלא שנינו במשנתינו, **'אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ כָּשֵׁר, שֶׁהוּא תְּנָאי בֵּית דִּין'.** ומשמע מדברי רבי יוסי, **טַעְמָא** ששחיטה בסתם כשרה הוא רק משום **שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ** שום מחשבה **כְּלָל, הָא** אם **הָיָה בְּלִבּוֹ** לשחוט את הקרבן **לְשֵׁם חוּלִּין**, הרי הוא **פָּסוּל**, ולא כדברי רב המכשיר חטאת לשם חולין.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבה, **דִּלְמָא** אם שחט בסתם **וּלֹא הָיָה** בלבו שום מחשבה **כְּלָל**, הקרבן **כָּשֵׁר** ואף **מְרַצֶּה** לבעלים, **הָא** אם **הָיָה בְּלִבּוֹ** לשוחטו **לְשֵׁם חוּלִּין**, הרי הוא **כָּשֵׁר** ואולם **אֵינוֹ מְרַצֶּה** לבעלים. ואף מה שאמר רב בחטאת לשם חולין שהיא כשירה, אינו אלא לענין עצם כשרותה, אך מכל מקום אינה עולה לשם חובה.

מביאה הגמרא פסול נוסף שישנו בקדשים: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם חוּלִּין**, הרי היא **כְּשֵׁרָה**. אבל אם שחטה **מִשּׁוּם חוּלִּין** – שסבר בטעות שהיא בהמת חולין, הרי היא **פְּסוּלָה**. שכן אם אינו יודע שזו היא בהמת קדשים, נמצא שמצד מחשבתו הוא מתעסק בדברים אחרים ואינו עוסק בקדשים, וזה הוא פסול 'מתעסק' שנאמר בקדשים.

מפרשת הגמרא בטעם פסול זה, שהוא **כִּדְבָעָא מִינֵיהּ** [–כפי ששאל] **שְׁמוּאֵל מֵרַב הוּנָא,**

יום ראשון

יום ראשון — **יט טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב״ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי׳ס א תקנה, אז אלע טאָג זאָל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש״י פון דער וואָך סדרה. אזוי האָבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב״ד.

אֵצֶל חֲסִידֵי חַבַּ״ד מְקֻבָּלֶת מִדּוֹר דּוֹר תַּקָּנָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן, שֶׁכָּל יוֹם יִלְמְדוּ פָּרָשָׁה חֲמִשָּׁה עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. כָּךְ גַּם נָהֲגוּ הָאַדְמוֹ״רִים נְשִׂיאֵי חֲסִידֵי חַבַּ״ד.

יום שני

יום שני — **כ טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפערעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי עָנָה לְאֶחָד בִּיחִידוּת: כַּאֲשֶׁר אֶחָד מְשׂוֹחֵחַ עִם זוּלָתוֹ בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדַת ה׳, וְלוֹמְדִים יַחַד – הֲרֵי זֶה שְׁתֵּי ׳נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית׳ נֶגֶד ׳נֶפֶשׁ הַטִּבְעִית׳ אַחַת.

יום שלישי

יום שלישי — **כא טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ״ל.

(כ״ק אדמו״ר שליט״א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ׳באגעגענט וואסער זאָגט דער בעש״ט: אז מ׳באַגעגענט וואסער זאָל מען זאָגען, אז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

(כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר שְׁלִיטָ״א [=אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַיִי״צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן] פָּגַשׁ נוֹשֵׂא דְּלָיִים מְלֵאִים מַיִם. וַיֹּאמַר:) כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מַיִם אוֹמֵר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים מַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהַבַּעַל שֵׁם אוֹמֵר שֶׁזֶּהוּ סִימָן בְּרָכָה.

יום רביעי

יום רביעי — כב טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ואעפ״כ . . . 34 תפלה כו׳.

הכרזת אאמו״ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראַכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אלץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

הַכְרָזַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת: בְּדִיּוּק כְּשֵׁם שֶׁהַנָּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוֹרַיְיתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הֶבְדֵּל אִם הוּא גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פָּשׁוּט, כָּךְ חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לַחֲשֹׁב כָּל יוֹם חֲצִי שָׁעָה אוֹדוֹת חִנּוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל, מַה שֶּׁבְּכֹחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיוֹתֵר מִכְּפִי כֹּחוֹ, לִרְאוֹת לִפְעֹל עַל יְלָדָיו שֶׁיֵּלְכוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁבָּהּ מַדְרִיכִים אוֹתָם.

יום חמישי

יום חמישי — כג טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: רק שלזה . . . עם אחיו.

״תּוֹרָה אוֹר״ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״מִי שָׁם פֶּה״ סָעִיף הַמַּתְחִיל ״וְהַנִּמְשָׁל יוּבָן״: ״כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מַעֲלָה״, צָרִיךְ לִהְיוֹת ״וְכֵן יֵשׁ מַעֲלָה״.

בַּאֲנָחוֹת לְבַד לֹא נִוָּשַׁע. הָאֲנָחָה הִיא רַק ׳כַּפַּת הַמַּנְעוּל׳ [=יָדִית הַפְּתִיחָה] לִפְתֹּחַ אֶת הַלֵּב וְלִפְקֹחַ אֶת הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא לָשֶׁבֶת בְּחִבּוּק יָדַיִם, רַק לְסַדֵּר עֲבוֹדָה וּפֹעַל, אִישׁ אִישׁ בַּאֲשֶׁר יוּכַל לִפְעֹל וְלַעֲשׂוֹת בְּתַעֲמוּלָה לְחִזּוּק הַתּוֹרָה הַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וּשְׁמִירַת הַמִּצְוֹת, זֶה בִּכְתָבוֹ וְזֶה בִּנְאוּמוֹ וְזֶה בְּכַסְפּוֹ.

יום שישי

יום ששי — כד טבת — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: יג. ובזה . . . החשך כנ״ל.

הסתלקות אדמו״ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש״ק פ׳ שמות תקע״ג. ומ״כ בעיר האדיץ.

אאזמו״ר שאל את הצ״צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ״צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע״פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראָגען א חיות און באלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

הִסְתַּלְּקוּת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בִּכְפַר פִּיעֶנָא בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת שְׁמוֹת תקע״ג. וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד [=קְבוּרָתוֹ] בָּעִיר הָאַדִּיץ.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] שָׁאַל אֶת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: מֶה הָיְתָה מַטְרָתוֹ שֶׁל הַסָּבָא בְּ׳דַרְכֵי הַחֲסִידוּת׳, וּמֶה הָיְתָה מַטְרָתוֹ בַּחֲסִידוּת? וַיַּעֲנֵהוּ הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: ׳דַּרְכֵי הַחֲסִידוּת׳ הֵן – שֶׁכָּל

היום יום . . .

הַחֲסִידִים יִהְיוּ כְּמִשְׁפָּחָה אַחַת, עַל פִּי תּוֹרָה, בְּאַהֲבָה. 'חֲסִידוּת' הִיא חַיּוּת, לְהַכְנִיס חַיּוּת וּלְהָאִיר אֶת הַכֹּל, גַּם אֶת הַ"לֹּא–טוֹב", שֶׁיַּכִּירוּ אֶת הָרַע הָאִישִׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּדֵי לְתַקְּנוֹ.

שבת קודש שבת **כה טבת** ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְּטוֹרָה: הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולן.

משיחות אאמו"ר: יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אָבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראָפּנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאָס איז דאָך רצונו ית', איז דאָס דורך עבודה פון חסידות.

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְצִיאָה מִמֵּצָרִים וּמִגְּבָלוֹת; וַחֲסִידוּת הִיא כְּדֵי לְצֵאת מֵהַמֵּצָרִים וְהַמִּגְבָּלוֹת שֶׁל הָעוֹלָם.

יֶשְׁנוֹ הֶבְדֵּל: יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא בִּתְנוּעָה שֶׁל שְׁבִירָה וַעֲזִיבָה, לָכֵן גֹּרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם; יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁל חֲסִידוּת הִיא בֵּרוּר וְתִקּוּן – יְצִיאָה מֵמֵּצְרֵי וּמִגְּבָלוֹת הָעוֹלָם, אַךְ בְּתוֹךְ הָעוֹלָם. כְּלוֹמַר: עִם הַהִמָּצְאוּת בָּעוֹלָם, יֵשׁ לִהְיוֹת בִּיצִיאָה מִמֵּצַר וּגְבוּל הָעוֹלָם. לְהָסִיר אֶת הַמֵּצַר וְהַגְּבוּל וְלִקְלֹט אֶת הָאֱמֶת, שֶׁהָעוֹלָם עַצְמוֹ הוּא בֶּאֱמֶת טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי זֶה [מַשָּׂג] עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַחֲסִידוּת.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' א

שלפניו, 'בְּמָקוֹם הָעוֹלָה וְלָקַח הַכֹּהֵן'. היינו שבמקום השחיטה, שם יקח ויקבל דמה.

מבררת הגמרא: **מְקַבֵּל עַצְמוֹ מְנָא לָן** – מהיכן למדנו שמקבל הדם צריך לעמוד בצפון. ומשיבה: **אָמַר קְרָא** באותו פסוק 'וְלָקַח הַכֹּהֵן', ונדרש כאילו המילה 'הכהן' כתובה ראשונה, והמילה 'ולקח' כתובה אחריה ונחלקת לשתי מילים בהיפוך אותיות 'לו קח', כאילו כתוב 'הַכֹּהֵן (לו יקח) [לוֹ קַח]', את עצמו יקח אל מקום קבלת הדם.

שואלת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן לְמִצְוָה** – מצאנו שחטאת טעונה צפון לכתחילה, אבל **לְעַכֵּב מִנַּיִן**. ומשיבה: **קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב**, שנאמר בשעיר חטאת נשיא (ויקרא ד כד) **'וְשָׁחַט אוֹתוֹ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעוֹלָה'** וגו'. אם בא ללמד שיש לשחטו בצפון, הרי כבר למדנוהו ממה שנאמר בשעירה שמביא היחיד 'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעוֹלָה' שכולן נשחטות בצפון. על כרחך שנה בו הכתוב כדי ללמד שדין צפון בחטאת הוא אף לעכב.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מאותו פסוק את דין צפון בחטאת לעכב: **וְתַנְיָא,** נאמר בשעיר נשיא ['וְשָׁחַט אוֹתוֹ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט' וגו'], וכי **הֵיכָן עוֹלָה נִשְׁחֲטָה, בַּצָּפוֹן, אַף זֶה** – שעיר נשיא שחיטתו **בַּצָּפוֹן,**

המשך ביאור למס' זבחים ליום רביעי עמ' ב

כעולה, הרי מוטב היה **שלא יֵאָמֵר** דין שחיטת **צָפוֹנָה בָּאָשָׁם, וְתֵיתֵי** [–ותלמדנו] **בִּגְזֵירָה שָׁוָה** (דקדשי קדשים מחטאות) [**דְּ'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים' מֵחַטָּאת**], שנאמר בחטאת (ויקרא ו יח) 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא', ונאמר באשם (שם ז א) 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא', ונלמד דין זה בגזירה שוה מחטאת לאשם. **לָאו לְמֵימְרָא** – האם אין מכאן ראיה **דְּדָבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה,** וכיון שדין צפון בחטאת נלמד בה מעולה בהיקש, אי אפשר ללמוד ממנה לאשם בגזירה שוה.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: **וְדִלְמָא** מה שדין צפון באשם אינו נלמד בגזירה שוה מחטאת **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לַּחַטָּאת** החמורה **שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת,** ולכן טעונה צפון, מה שאין כן אשם הקל שאינו מכפר על חייבי כריתות.

מתרצת הגמרא: **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים יְתֵירֵי כְּתִיבִי** – בחטאת ואשם כתוב 'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים' יותר מפעם אחת, ונמצא ששני הפסוקים בחטאת ואשם מהם נלמדת הגזירה שוה מופנים שניהם לצורך גזירה שוה זו, והכלל הוא שגזירה שוה כזו אין לפרוך אותה מסברא.

אומרת הגמרא: **דָּבָר הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ,** הכלל הוא **שחוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּכָל וָחוֹמֶר.** ולמדנו זאת,

גם בלי כוונה אסור לבייש

יום ראשון י"ט טבת ה'תשע"א

הלכות נזקי ממון פרק יד, הלכה טו: אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - חֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בְּנִזְקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ וּבְרִפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְבָשְׁתּוֹ, כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ.

בגמרא (ב"ק כג, א) נאמר שלדעת ר' יוחנן הסובר 'אשו משום חציו', המבעיר חייב בארבעה דברים ופירש רש"י (ד"ה לחייבו) שארבעת התשלומים הם: נזק, צער, ריפוי ושבת, ורק אם התכוון לבייש חייב לשלם גם 'בושת', כי מבעיר האש נחשב לפושע כי היה צריך להעלות בדעתו שהאש תתפשט ברוח מצויה, ולכן חייב בארבעת התשלומים, אבל הרי לא התכוין לבייש.

ולפי זה צריך לומר שהרמב"ם המחייב את מבעיר האש ב'בושת' יפרש שר' יוחנן מחייב בארבעה דברים – בושת, צער, ריפוי ושבת - בנוסף לחיוב 'נזק', כי מאחר ש'אשו משום חציו' נידון כאדם המזיק החייב בחמישה דברים ולא כממון המזיק החייב בנזק בלבד, שלא כדעת ריש לקיש, הסובר 'אשו משום ממונו' מחייב רק בנזק (ב"ח חו"מ סתי"ח ס"ק י"א).

ועדיין צריך להבין: מדוע מחייב הרמב"ם את המבעיר בתשלום 'בושת', והרי גם לדעתו המזיק משלם בושת רק אם התכוין לבייש, כמו שכתב (הל' חובל ומזיק פ"א הי"ב): "מי שנפל מן הגג ברוח מצויה והזיק, חייב בארבעה דברים ופטור מן הבושת", כי נפילה מן הגג ברוח מצויה היא פשיעה אבל אין בה כוונה להזיק ולבייש?

ויש לחלק:

נפילה מן הגג (אף ברוח מצויה) היא נגד רצונו של האדם, אבל המבעיר אש ברוח מצויה ואינו מונע את התפשטותה נחשב ל'מתכוון' (לפחות במידה מסויימת), וחייב בבושת (פרישה חו"מ שם).

בין זריקה לזריקה

יום שני כ' טבת ה'תשע"א

הלכות גניבה פרק ג, הלכה ה: וְאִם נַעֲשֵׂית מְלָאכָה בְּשַׁבָּת בְּעֵת הַמְּכִירָה - פְּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ עַד שֶׁתָּנוּחַ כַּחֲצַר הַלּוֹקֵחַ.

החייב מיתה על מעשה הטביחה או המכירה פטור מתשלומי ממון משום 'קם ליה בדרבה מיניה'. ובהלכה זו, איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת הוא רק אם החפץ נח ברשות השניה, אך אם המכירה חלה כשהחפץ עודנו באויר, נמצא חיוב הממון קודם לאיסור המיתה ואין המיתה פוטרתו. ולכן פטור מממון רק אם התנו שהמכירה תחול רק לאחר שהשור או השה נחו ברשות הקונה ואז התחייב מיתה.

ולכאורה תמוה: אם כן, מדוע לעיל (ה"ב) פסק הרמב"ם שהזורק חץ ד' אמות בשבת וקרע בגד בהליכתו פטור מלשלם, כיון שבזריקה מתחייב מיתה על העברת ד' אמות בשבת, והרי קריעת הבגד היא כשהחץ באויר ואילו איסור השבת הוא רק בעת הנחתו?

ויש לחלק:

איסור הוצאה נעוץ בשינוי מקום החפץ מרשות לרשות, ולכן החיוב נקבע רק לאחר ההנחה ברשות השניה, ואילו כניסת החפץ לאויר החצר קודם שנח אינה מגורמי החיוב, ולכן אינה פוטרת מחיוב ממון שחל בעת ההנחה. אך בהעברת ד' אמות האיסור הוא בעצם הנעת החפץ ברה"ר וכל חלק מד' האמות הוא מגורמי החיוב, ולכן הוא פוטר מחיוב ממון שחל בתוך כך (אבן האזל לעיל ה"ב בשם הגר"ח מבריסק).

ויש מחלקים באופן אחר:

בקריעת בגד על ידי חץ, חיוב הממון אכן מתחיל מהקריעה, אך הוא נובע מזריקת החץ, ומאחר ומעשה הזריקה מחייב מיתה הרי הוא פוטר מחיוב הממון, ואילו חיוב הממון על המכירה אינו קשור בפעולת הכנסת השור או השה על ידי המוכר לרשות הקונה, והמכירה תחול גם אם יגיע לחצר על ידי אחר ונמצא שאין מכנה משותף בין חיוב שבת לחיוב הממון אלא אם כן הם חלים ברגע אחד – כאשר המכירה חלה בעת ההנחה (דברי יחזקאל סי' כו, יח).

מתי אפשר לקדש אשה בחפץ גנוב?

יום שלישי כ"א טבת ה'תשע"א

הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג: נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִן הַגְּנֵבָה, בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַגַּנָּב בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ אַחַר שֶׁמָּכַר - קָנָה הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת.

כאשר הקונה הכניס לרשותו את החפץ הגנוב נתהווה 'שינוי רשות' – החפץ עבר מרשות הגנב לרשות הקונה. וסובר הרמב"ם, שאף שלענין גניבה ייאוש הבעלים עדיין אינו מקנה את החפץ לגנב (לעיל פ"א הי"ג), מכל מקום ייאוש בצירוף שינוי רשות, קונה.

בכך מסביר ה'מגיד משנה' (הל' אישות פ"ה ה"ז) את הדין, שאם קידש אשה בדבר גזול לאחר שבעליו התייאש ממנו – מקודשת. והרי כאמור, ייאוש לבדו אינו קונה? אלא שבנוסף ליאוש יש כאן גם שינוי רשות, שהגזילה עוברת ליד האשה.

והנה, לדעת הרמב"ם, בכל מקרה בו יש הן ייאוש והן העברת רשות – הגזילה נקנית. ולא משנה מה קדם למה – הייאוש או שינוי הרשות.

אך הרא"ש (ב"ק פ"י סי' יח) סובר ששינוי רשות קונה רק אם הייאוש קדם לו. כי במקרה זה, בא החפץ לידי הקונה בהיתר, לאחר שבעליו התייאש. מה שאין כן אם בא לרשותו בטרם ייאוש הבעלים, הרי שהחפץ הגיע לידיו באיסור, ועודנו ברשות בעליו.

לפי זה, אם הגזלן יקדש אשה לפני שהנגזל התייאש – לא יחולו הקידושין.

(קצות החושן סימן שנג, א)

כרחם אב על בנים

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשע"א

הלכות גניבה פרק ט, הלכה י: הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁזֶּה הַגַּנָּב הַבָּא עָלָיו אֵינוֹ הוֹרְגוֹ... אָסוּר לְהָרְגוֹ, וְאִם הָרָגוֹ - הֲרֵי זֶה הוֹרֵג נֶפֶשׁ... לְפִיכָךְ, אָב הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת עַל בְּנוֹ - אֵינוֹ נֶהֱרָג, שֶׁוַּדַּאי שֶׁאֵינוֹ הוֹרְגוֹ; אֲבָל הַבֵּן הַבָּא עַל אָבִיו - נֶהֱרָג.

חז"ל הפליגו ברחמי האב על בניו ואמרו במדרש (שמות רבה מו, ד) "דרכו של אב לרחם", עד שיש אומרים כי אדם מרחם על בנו יותר מעצמו ומוסר נפשו כדי שלא יאונה רע לבנו (אלשיך, תהילים קג, יג).

ובהלכה, יש מי שהתיר נשים מעגינותן כשהבעל נעלם והותיר אחריו ילדים קטנים בנימוק שאם האב עודנו בחיים, הרי כיון שרחמיו על ילדיו בוודאי היה חוזר (תשובת ר"א מוורדון, בשו"ת זכרון יהודה לר"י בן הרא"ש, סי' צב; שו"ת יביע אומר, ו, אבה"ע, סי' ד).

חזקה זו היא גם יסוד להנחה שהאב אינו עשוי לרצוח את בנו או את בתו, ולכן אף שגנב הבא במחתרת אין לו דמים ו"רשות יש לכל להרגו", כי "על מנת כן בא [הגנב] שאם יעמוד בעל הממון כנגדו - יהרגנו", ו"הבא להרגך השכם להורגו" (רש"י, שמות כב, א), מכל מקום "אב הבא במחתרת על בנו אינו נהרג, שוודאי שאינו הורגו", כי "וודאי רחמי האב על בנו" (רש"י, סנהדרין עב, ב), בעוד שלאידך גיסא אין הנחה כזו לגבי בן הבא במחתרת על אביו אלא יש לחשוש שהבן ירצח את אביו רח"ל, משום שרחמי האב על בנו גדולים מרחמי הבן על אביו (שו"ת בנימין זאב, סימן רא).

אמנם, גם החזקה האמורה ביחס לאב אינה בגדר חזקה שאינה ניתנת לסתירה, ואם מדובר במצב של שנאה של האב לבנו ו"הוא ידוע שהוא אכזרי על בנו" - חל על האב דין גנב הבא במחתרת ומותר להרגו (שו"ת המבי"ט, חלק א, סי' שלט. מגיד משנה).

גזילה כרציחה!

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשע"א

הלכות גזלה ואבדה פרק א, הלכה יג: כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה - כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ וְגוֹמֵר.

מקורו של הרמב"ם הוא מדברי רבי יוחנן בגמרא (ב"ק קיט, א) אך הגמרא שם מוסיפה: "ואומר: ואכל קצירך ולחמך בניך ובנותיך", ללמד שלא רק את נפשו הוא נוטל אלא אף את נפש בניו ובנותיו. ומדוע לא הביא הרמב"ם גם פרט זה?

והדבר יובן בהקדמת הביאור מדוע גזילה נחשבת כנטילת נפש: התוספות (ב"מ נח, ב) כתבו שהוא משום שלפעמים הנגזל רעב ואין לו במה לקנות אוכל לחיי נפשו.

לפירוש זה מדובר רק בנגזל חסר כל, ונראה מדברי התוספות שגרסו בגמרא "הגוזל לחבירו" ולא "כל הגוזל", כי טעם זה אינו שייך בכל גזילה. אך הרמב"ם כתב "כל הגוזל" שמשמעו בכל האופנים.

ועוד: לטעם התוספות הרי הוא הדין בגניבה או נטילת ממון באופן אחר ולא רק בגזילה, ואילו מדברי הרמב"ם שכתב "כל הגוזל", והביא את דברי ר' יוחנן בהלכות גזילה דוקא, משמע שרק הגוזל הוא כנוטל נפש.

לכן נראה שלדעת הרמב"ם אין הטעם משום שגזילה עלולה לגרום לנטילת נשמה אלא שמהכתוב "נפש בעליו יקח" למדים שעצם לקיחת ממונו של אדם בחוזקה תוך ביטול בעלותו על הממון נחשבת כנטילת נפש. וזהו רק בגזילה הנעשית בגלוי ובחוזק יד ומהווה ביטוי להפקעת הבעלות, אך לא בנטילת ממון בדרך אחרת.

ולכן לא הביא הרמב"ם את הסיום של "נפש בניו ובנותיו", השייך רק כאשר יש לנגזל בנים שאולי ימותו כתוצאה מגזילה זו, אלא רק את הנוגע לעצם מעשה הגזילה ולא לתוצאותיה, ללמד שכל גזילה האסורה משום "לא תגזול" חמורה "כאילו נוטל נשמתו".

(לקוטי שיחות ל"ב, עמ' 112)

'דינא דמלכותא דינא' - מתי?

יום שישי כ"ד טבת ה'תשע"א

הלכות גזלה ואבדה פרק ה, הלכה י"א: מָכָס שֶׁפְּסָקוֹ הַמֶּלֶךְ... וְהֶעֱמִיד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל לִגְבּוֹת חֵלֶק זֶה לַמֶּלֶךְ... אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן, לְפִי שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא.

כלל הוא: 'דינא דמלכותא דינא' – דיני ממונות הנקבעים על ידי המלך יש להם תוקף גם בדיני ישראל (נדרים כח, א).

אמנם, יש סוברים שחוקי המלך תקפים רק בדברים שהם להנאת המלך ותועלתו (כגביית מסים וכד'), אך לא בעניינים שבין אדם לחברו (מ"מ הל' מלוה ולוה פכ"ז ה"א). ויש אומרים שהמלך רשאי לחוקק חוקים לתקנת המדינה אף בדברים שאין לו תועלת מהם (דרכי משה חו"מ סי' שס"ט ס"ד בשם הרשב"א).

וכתב הש"ך (חו"מ סי' ע"ג סל"ט) שגם אם 'דינא דמלכותא דינא' בכל דבר שהוא לטובת המדינה, הרי זה רק בדברים שאינם נגד חוקי התורה, אך אם הם נגד דיני התורה אין להם כל תוקף, ואם הם "... מכשירים עד אחד, ואפילו קרוב או פסול וכיו"ב... פשיטא שלא נדון בהם כמותם, שאם לא כן בטלו ח"ו כל דיני התורה מישראל" (לשון הלבוש חו"מ סו"ס שס"ט).

וביאר ה'אבן האזל' (נז"מ פ"ח ה"ה): 'דינא דמלכותא דינא' מבוסס על כך שבני נח נצטוו על הדינים (הל' מלכים פ"ט ה"א) ולכן רשאים לתקן חוקים לתיקון המדינה, אבל אין להם כוח כנגד התורה.

ובדיני ירושה, הוסיף הגר"ע איגר הסבר למה אין אומרים 'דינא דמלכותא דינא' כאשר חוקי המלכות מנוגדים לדיני התורה (לדוגמא אי ירושת בן בכור כפליים או ירושת הבת עם הבן):

דין המלכות תקף בממונות כי אדם יכול למחול על ממונו, אך בירושה אינו יכול לבטלה או להתנות עליה "לפי שנאמר

'והיתה לבני ישראל לחוקת משפט' – לומר שחוקה זו לא תשתנה" (רמב"ם, הל' נחלות פ"ו ה"א). והרי זה כדבר האסור שלכל הדעות אין חוק המלך יכול להתירו (שו"ת רעק"א תנינא סי' פ"ג. וראה אנצ"ת ע' ירושה עמ' רס"ב).

גזילה וחזקה בקרקעות

שבת קודש כ"ה טבת ה'תשע"א

הלכות גזלה ואבדה פרק ט, הלכה א': הַגּוֹזֵל קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ וְהִפְסִידָהּ, כְּגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, אוֹ שֶׁקָּצַץ אֶת הָאֵילָנוֹת וְשִׁחֵת אֶת הַמַּעְיְנוֹת וְהָרַס הַבִּנְיָן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אוֹ שֶׁדֶה כְּשֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה, אוֹ יְשַׁלֵּם דְּמֵי מַה שֶּׁהִפְסִיד.

נחלקו ראשונים, האם הלוקח קרקע מחברו בניגוד לרצונו עובר על 'לא תגזול'. לדעת התוספות (ב"מ סא, א) קרקע אינה נגזלת "משום דאי אפשר לזוזה ממקומה" ואם כן אין איסור 'לא תגזול' בקרקע.

ועדיין יש לעיין: אמנם לא ניתן להזיז קרקע ממקומה, אבל הרי יש אפשרות לקנות בדרך אחרת, כגון חזקה.

אכן, בזה גופא נחלקו הראשונים האם טענת 'מוחזק' מועילה בקרקעות: לדעת התוס' (ב"מ קג, א) טענה זו אינה מועילה אלא במטלטלין, כי הקרקע אינה תפוסה בידו (משנה למלך, טוען ונטען טו"ט).

ויש אומרים שטענת 'מוחזק' מועילה גם בקרקעות (רשב"ם בבא בתרא לד, ב. תוס' שם לא, ב. ועוד) אך גם לדעות אלו הטענה חלשה יותר מאשר במטלטלין כי הקרקע לא תפוסה בידו (שיעורי ר' אלחנן בבא מציעא לה-ג).

אגרות קודש

ב"ה, י"ט טבת, תשי"ז
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה דוד שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מחנוכה והקודמו, ומובן שמצטער אני על אשר עמל בענין רופא המתאים בעד כפר חב"ד ונדמה שלא הי' תועלת בהשתדלותו, אבל מה שכותב שכל עמל שלו הי' לחנם, מובן שאינני מסכים לזה, כיון שעי"ז עורר אותם ומכתביו שלו הנמצאים בכפר מעוררים אותם גם עתה אף אלו שלא כתבו מענה אליו, וסו"ס יביאו הפירות, וכידוע הדוגמא מזריעה שנקלט בקרקע ומצמיח רק אחוז מסוים מגרעינים הנזרקים, אבל באם יזרקו רק מספר הגרעינים אלו, תהי' הזריעה פחותה כמה פעמים ככה, והנה בהנוגע לזריעה, במלות אחרות בהנוגע לעניני הרשות יש מקום לומר שהגרעינים שלא נקלטו ענינים מצד עצמם הי' לחנם אף שמוכרחים היו גם הם כנ"ל, נוסף על זה בעניני קדושה ומצוה שכל פעולה ופעולה מביאה תועלת ולא רק תועלת פרטית בענינה אלא גם תועלת כללית בהגדלת האור בעולם כולו ולהוספה שאפילו מעט אור דוחה הרבה חשך נוסף על הנחת רוח שנגרם על ידי זה לאבינו שבשמים בורא עולם ומנהיגו אשר הוא שאמר שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה...

מוסג"פ קטע ממכתבי שבטח יענין את כבודו, כן נשלח לו בפ"ע המאמר מים רבים, אף שתקותי שכבר ראה אותו וגם קרא אותו.

בברכה לבריאות (כיון שאינו מזכיר אודות זה בטח הוטבה) ולבשו"ט בענינים הכללים ובענינים הפרטים.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ט־כ"ה טבת ה'תשע"א

יום ראשון י"ט טבת ה'תשע"א

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

א. הַחוֹפֵר בּוֹר[1] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[2], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר[3] וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גִזּוֹת שֶׁל צֶמֶר[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[5] - חֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר[6] חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם[7]. וְאֶחָד[8] שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׂאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. לֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא בַּהוֹוֶה[9].

ב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ[10] וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[11] אוֹ פֶּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[12], אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ[13] וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ[14] וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - חֲרֵי זֶה חַיָּב[15] בְּנִזְקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[16] אוֹ הִקְדִּישוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וְזֶה הֶפְקֵר; וּבַתְּחִלָּה[17] בִּרְשׁוּת חָפַר[18], מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ.

ג. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנֶּחְפַּר מֵאֵלָיו[19] אוֹ שֶׁחֲפָרָתוּ בְּהֵמָה[20] אוֹ חַיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלֹּאתוֹ[21] אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, חֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[22] אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם[23].

ד. אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה[24] מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר[25] אוֹ כִּי יִכְרֶה. וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי[26], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ[27] מִתּוֹכוֹ[28] וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת - פָּטוּר[29]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. הָא אִם כִּסָּהוּ - פָּטוּר[30]. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְמַלִּים, וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ[31], וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ: אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אוֹנֵס[32]; וְאִם יָבוֹאוּ[33] שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לִפְרָקִים - חֲרֵי זֶה חַיָּב[34].

ה. הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַחֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לִגְמַלִּים[35] - הוֹאִיל וּמֵחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ[36] נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים, חֲרֵי זֶה פָּטוּר[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].

ו. הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וְגִלָּהוּ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[39], וְזֶה הָאַחֲרוֹן[40] פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[41]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁסְּתָמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[42].

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ, הַשֵּׁנִי וְלֹא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) משנה, בבא קמא נ: 2) מקום שאינו רשאי לחפור שם. 3) הדוגמא לקוחה מן התורה "וכי יפתח איש בור ... ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג). 4) הדוגמא של שמואל, שם. 5) ריפוד רך המונע חבטה, והמוות לא בא מחמת החבטה אלא מחמת ההבל (האוויר המחניק) של הבור. 6) החופר נקרא בעל הבור וחייב, מכיוון שעשהו, אף על פי שאינו שלו. 7) ולא חשוב אם המוות בא מחבטה או מהבל. 8) ודין אחד. 9) דוגמא מן המציאות היום-יומית, משנה שם נד: 10) כגון בחצירו, מקום שמותר לו לחפור שם. 11) והפתח של הבור, שדרכו אפשר ליפול, נמצא ברשות הרבים. משום כך חייב בעל הבור. 12) אף על פי שהפתח נמצא ברשות היחיד, שאין רבים מצויים בה, בכל זאת חייב. 13) כלומר גם החפירה וגם הפתיחה נעשו ברשותו. 14) וכל אחד רשאי להיכנס לשם. 15) כי הוא בעל הבור, והתורה אומרת "בעל הבור ישלם", אף על פי שחפר את הבור וגם פתחו בחצירו. 16) ולא הפקיר רשותו. 17) כאשר חפר את הבור. 18) ואין לחייבו על מעשה החפירה, כשם שמחייבים את החופר ברשות הרבים על מעשה החפירה, אף על פי שאיננו בעל הבור. כל ההלכה הזאת במשנה שם מט: ובגמרא שם נ. 19) ברשותו, כגון ששקעה האדמה, ובהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו מדובר, כמו בהלכה הקודמת. 20) בין אם זו בהמתו ובין אם זו בהמת חבירו. במקרה שזו בהמת חבירו, חייב בעל הבהמה בנזקי החצר, והאחריות לבור נופלת על בעל הבור ולא על בעל הבהמה, כי יכרה "איש" בור, אמרה תורה, ולא "שור" בור, וחובת הכיסוי מוטלת על בעל החצר בלבד. 21) כי זה בורו, שם מח. 22) הקונה. 23) כולל קנייה ומתנה. מקור דין זה במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. שם נאמר: "... מניין לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה? תלמוד לומר בעל הבור ישלם, לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה" ובירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ו, לומד זה מהפסוק "או כי יכרה", כנראה מהמלה "או". 24) בור שנחפר על ידי אחר. 25) יסיר את המכסה מבור שהיה קיים כבר. 26) כיסוי שיוכל לעמוד בפני שור. 27) ואינו יכול לעמוד בפני שור. 28) ולא ניכר מבחוץ. 29) כי אנוס הוא, שם נב. 30) ואינו מחוייב לבדוק את הכיסוי ולדרוך עליו ולנקוש עליו, כדי להיווכח אם התליע או לא. 31) ונתקלקל, ואינו יכול לעמוד בפני שוורים. 32) כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, מכיוון שאין גמלים מצויים שם. 33) כלומר, ואם באו ונתרועע הכיסוי, ואחרי כן הלכו שם שוורים ונפלו. 34) כי היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, כדעת ה"איכא דאמרי" שם, נב: 35) ולו נפלו בו גמלים היה חייב. 36) ולא שנתרועע מחמת הגמלים. 37) כי אין כל קשר בין הפשיעה ובין מיתת השוורים, שם. 38) שאין אפשרות לתלות את הנזק בפשיעה. ואין זה דומה לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שלמעלה בפרק ד, הלכה א, כי שם לולא פשיעתו לא היה מגיע האונס (ראה תוספות כאן). 39) זה שהבור שלו, שהשאירו מגולה. 40) שכיסה וגילה. 41) שסתם והוציא את כל העפר. 42) נסתלק הבור שעשה הראשון, וכשהוציא השני את העפר, הריהו חופר בור חדש וחייב, שם כט:

כִּסָּהוּ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב[43] עַד שֶׁיִּמְסֹר דָּלְיוֹ[44] לַשֵּׁנִי; וּמִשֶּׁמָּסַר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן[45], וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב? עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים[46] וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכֹל שֶׁיָּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב[47] בּוֹ; וְכֹל שֶׁיָּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה[48] - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ.

ח. הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו[49]. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[50], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה[51] - הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִים; שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת[52], וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת[53].

ט. הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[54], וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דָּלְיוֹ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[55].

י. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר[56] אוֹ שִׁיחַ[57] אוֹ מְעָרָה[58] אוֹ חָרִיץ[59]. וְלָמָּה נֶאֱמַר[60] בּוֹר? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית[61]. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית? עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וָמֵת - פָּטוּר[62]; וְאִם הֵזִּקוּ - חַיָּב[63] בַּעַל הַתַּקָּלָה[64] נֶזֶק שָׁלֵם.

יא. הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה, וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם - חַיָּב; שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם[65] חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עֹמֶק שְׁמוֹנָה, וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה, וּמֵהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וָמֵת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם[66]; וְאִם תָּפַשׁ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[67]; שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק.

יב. הַחוֹפֵר בּוֹר עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים[68] - כֻּלָּן חַיָּבִים[69]. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[70] אֲפִלּוּ טֶפַח, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[71], בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח[72] אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׂפָתוֹ טֶפַח[73] - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[74]. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף[75] אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה[76] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[77] אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק.

יג. חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק[78], וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ[79], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת: אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ[80] מֵת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הֶבְלוֹ[81]; וְאִם מֵחֲמַת חֲבָטוֹ[82] מֵת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה[83]. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל[84]; וְאִם מִן הַצַּד שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל[85] - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִעֵט הֶבְלוֹ.

יד. בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ[86], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ[87]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ - אֵין לוֹ הֶבֶל[88], וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וָמֵתָה - פָּטוּר[89]. הָיָה עָמְקוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ - יֵשׁ לוֹ הֶבֶל, וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה - חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בְּקַרְקָעִיתוֹ[90].

43) כי מרגע שהראשון דלה והשאיר את הבור פתוח, נתחייב בנזק שיבוא. זוהי גירסת הרי"ף ורבינו במשנה, שם, שלא כגירסה במשנתינו האומרת, "השני" חייב. 44) את הדלי לדלות מים (ואולי שימש הדלי גם כיסוי לבור, השווה לקמן הלכה ט). זוהי דעת רבי אליעזר בן יעקב שם נא: 45) לאחר שנשתמש בו, משנה שם נב. 46) שיעור הזמן הדרוש לשכירת פועלים. הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן שם. 47) כי הראשון הוא אנוס. 48) הדרוש לפעולות האמורות ולא עשאן. 49) השומר חייב, כי נכנס במקום הבעלים, השווה למעלה פרק ד, הלכה ד. 50) שאין בהם דעת לשמור. 51) כראוי, שם י. 52) על ידי שקיעת העפר, והבעלים היו צריכים להעלות זאת על דעתם. 53) לתקן ולכסות את הבור. לפיכך אין זו שמירה מספקת, והבעלים חייבים. 54) שלקח מבורו של חבירו שלא ברשות. 55) על הנזקים שהזיק בורו המגולה, כי צריך היה להעלות על דעתו, שבעל הדלי יקח את הדלי. ואין מחייבים את בעל הדלי שיודיע לבעל הבור, שלקח את דליו, שם ל. 56) עגול. 57) ארוך. 58) מרובעת ומכוסה בקירוי. 59) רחב ומרובע כמערה ואינה מקורה. כל הנ"ל דינם כדין בור. 60) בתורה (שמות כא, לג). 61) או בהבל או בחבטה. וסתם בור יש בו עומק של עשרה טפחים, ויש בו כדי להמית. 62) כי לא הבור המיתו. 63) כי כל בור בכל עומק שהוא יש בו כדי להזיק. 64) בעל החפירה. אין רבינו אומר: "בעל הבור", כי פחות מעשרה טפחים אין עליו שם בור. 65) מוסיף הבל ושקול כשני טפחים יבשה. 66) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעייא היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 67) כמו בכל מקרה של ספק. 68) זוהי הדוגמא של הברייתא. 69) אם נפל לתוכו שור והוזק או מת, מפני שכולם שותפים בבור זה של ל' טפחים, כרב זביד בלשון ראשון, שם עמוד ב. 70) שאין בו כדי להמית. 71) ועשה אותו לבור, שיש בו כדי להמית. 72) והוסיף את הטפח מלמטה. 73) כגון שהניח אבן על שפת הבור, והוסיף מזה טפח למעלה מן הבור, דוגמא של רבא שם, נא: 74) בכול, בין בנזקים ובין במיתה, כדעת רבנן, שם. הטעם הוא, מכיוון שהאחרון עשה בור שלא היה קיים קודם, היינו בור שיש בו כדי להמית, לפיכך הוא לבדו חייב. ואין זה דומה למקרה הקודם, שהשלימו לכ', כי שם גם קודם לכן היה בור שעשוי להמית. 75) מלמטה. 76) מלמעלה. 77) ברגע שהאחרון הוסיף את הטפח, וכל הבור ברשותו של האחרון הוא, ואם כן אפילו סתם את הטפח שלו, נשאר בור של ט' של הראשון כמקודם, והראשון חייב. 78) שיש בו כדי להמית. 79) והגדיל את שטח הבור ואת אפשרות הנפילה לתוכו. 80) האוויר הלא טוב שבבור. 81) כי במידה שהבור רחב יותר, האוויר שבתוכו פחות מזיק. 82) המכה שקיבל מקרקעית הבור. 83) בזה שהגדיל את שטח הבור ושטח החבטה בתוכו. כדעת רב אשי, שם נא: 84) והלא האחרון מיעט את ההבל, בכל זאת הוא חייב, כי ייתכן שלולא הרחיב את פי הבור, לא היה השור מגיע למקום פי הבור שבתחילה, ולא היה נופל לתוכו. 85) זהו פירוט לדין הראשון שבהלכה זו, שמת מחמת הבלו, האחרון פטור, ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב. הבדל זה בין שני הצדדים הוא כדעת ה"יש אומרים" בשם רב אשי, שם. לדעת רבינו שתי הלשונות של רב אשי שם משלימות זו את זו, (כסף משנה). 86) שבא מאליו ולא מעצם הבור. 87) שנחבט השור בקרקעית הבור גופו. דין זה הוא כדעת שמואל שם, נ: 88) אין האוויר שבו מזיק, מחלוקת רבה ורב יוסף שם נא: 89) כי המוות לא בא מפאת הבור. 90) כי מתה מחמת הבל

טו. עָשָׂה תֵּל גָּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה[91] וָמֵתָה: אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[92] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[93], וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה[94]. אֲבָל אִם הֶזִּקָה בִּלְבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא[95] אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ[96], וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס[97].

טז. וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה[98] אוֹ סוֹמָא אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[99], אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקֵּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס; מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה סוֹמֵא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה, בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[100]. וְאִם הֵזִּק בּוֹ הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקֵּחַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[101], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[102].

יז. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[103] וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ - מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ[104], יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר.

יח. הָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר מִקּוֹל הַחֲפִירָה וָמֵתָה: אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ - חַיָּב; מֵאַחֲרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה[105] וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר וְנָפְלָה[106] וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל - עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה[107]. נָפְלָה לְפָנֶיהָ מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר וָמֵתָה - אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[108]; וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרֶיהָ חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֵזִּקָה - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר[109].

יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וָמֵתָה: אִם מוּעָד הוּא - בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֶחֱצָה[110]; וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מְגוּפוֹ[111], וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[112] מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. שֶׁבַּעַל הַנְּבֵלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר: פְּחַת נְבֵלָה[113] זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ[114]; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפִקֵּחַת[115], כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[116]; כֹּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא[117], וְהַשְּׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ.

כ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר[118], וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל לַבּוֹר וָמֵת - הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה[119], וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה.

כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[120] שֶׁנִּגְּחוּ כְּאֶחָד: אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הֶדְיוֹט - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[121], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: כֹּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר מִמְּךָ; וְזֶה הוֹאִיל וְהֶקְדֵּשׁ הוּא וּפָטוּר, אַתָּה תְּשַׁלֵּם לִי הַכֹּל[122].

כב. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וְהָרָגוֹ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[123]. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר - נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר[124].

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר

א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: שׁוֹר - וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר - וְלֹא כֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.

ב. הַבּוֹר מֵאֲבוֹת נְזִיקִין הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה - הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר. וְאִם הֵזִּק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם, בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ; וְאִם הֵזִּקוּ בָּהּ כֵּלִים - פָּטוּר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ אַבְנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ אוֹ תִּבְנוֹ אוֹ מַשָּׂאוֹ וְכַיּוֹצֵא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הבור, שם. 91) שעלתה על התל ונפלה. 92) כשיעור העומק של בור, שיש בו כדי להמית. 93) כדעת שמואל, שהתורה אמרה "ונפל", בכל נפילה שהיא חייב, ולאו דווקא לתוך עומק, שם. 94) כי המיתה אינה מצוייה בנפילה פחותה מעשרה טפחים, ולכן במקרה של מיתה בנפילה כזו, הרי זה כאונס. 95) כל גובה שהוא, כדעת תנא קמא, תוספתא שם פרק ו; ירושלמי שם פרק א, הלכה ב. 96) ועל כן פשע בעל התל, שהיה לו להעלות על דעתו, שהתל יזיק. 97) שלא היה לו להעלות על דעתו אפשרות של מיתה. 98) שאינן בנות דעת. 99) אפילו הייתה פקחת. 100) שם, דין זה הוא גזירת הכתוב "ונפל שמה שור", ודורשים "שור" ולא אדם, בבא קמא כח: 101) טעמו של דבר, אדם אין דרכו להתבונן בדרכים. ובהמה נזהרת אמנם ממכשולים גדולים ומסוכנים ביותר, אבל לא ממכשולים קטנים. 102) בהלכה הקודמת, שחייבים על נזקי בהמה בבור פחות מי' טפחים. 103) כגון שור קרבן שנפל בו מום ואפילו לאחר שנפדה. 104) שיוכל ליהנות ממנו. כל זה לשון רבא, שם נא. 105) שנבהלה. 106) לתוך הבור. 107) זוהי נפילה על הפנים ולא על העורף. 108) כי הבהמה מתה מחבטה בקרקע רשות הרבים ולא בקרקע של הבור ולא בהבלו. 109) לדעת הכול, שם. 110) כי שניהם המיתוהו. כדעת רבי נתן שם. 111) שאילו השור לבדו היה ממית, היה משלם חצי נזק מגופו, עכשיו שיש לו שותף, גם התשלום הוא למחצה, דהיינו רבע הנזק מגופו. 112) במקום חצי. 113) ההפרש בין מחיר הבהמה בחיים לבין מחירה לאחר מיתה. 114) כי בהמה שלי נמצאה מתה בתוך בורך, ואתה אחראי לכל הנזק. 115) ואמרנו בהלכה טז, שאם נפלה ביום ומתה, בעל הבור פטור. 116) כי אין מקום לנימוק הקודם "שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות". 117) ומבעל השור אי אפשר להוציא יותר מרבע. כל הטענה הזאת של הניזק כלפי בעל הבור מובאת בגמרא, שם, שם. 118) על שפת הבור. 119) כי הוא ובעל הבור המיתוהו. אין בעל האבן יכול להטיל את כל האחריות על בעל הבור בטענה, שלולא הבור לא הייתה האבן גורמת נזק לשור, כי בעל הבור יכול לענות: לולא נתקל באבן, לא היה נופל בבור. על כן מידת אחריותם שווה, וכל אחד משלם חצי הנזק. 120) שלא נפדה, או שאין לו פדיון, כגון בכור בעל מום. 121) ואין שותפות של הקדש מועילה לו כלום, מכיוון שאי אפשר לגבות ממנו בדין. 122) כי כל אחד משני השותפים אחראי לנזק כולו, כדעת רבא שם נג. 123) כי חופר הבור פשע, ואין השור נסקל, כי לא נתכוון להזיק, בבלי ערכין ז. ראה למעלה פרק י, הלכה ט. 124) אף על פי שזהו חוב בלי שטר גובה מן היורשים, בהתאם לדעתו בהלכות מלווה ולווה סוף פרק יא.

בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּקוּ בָּהֶן בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזִּיק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה. וְאִם הֵזִּקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטַּנְּפוּ - פָּטוּר.

ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים, וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; פָּטוּר; שֶׁהַגְּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר שֶׁחַיָּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.

ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ [הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִּיק בָּהּ - חֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקָיו, וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר הַכַּד; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נִזָּקָיו בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה - חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן.

ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם, כְּגוֹן מָקוֹם הַקָּרָנוֹת שֶׁל גְּתוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב; וְאִם הֵזִּיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ - בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה, אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים - פָּטוּר עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ - חֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַחֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר, וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר. וְאִם נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ, וְהֵזִּיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֵזִּיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ - פָּטוּר, בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. שְׁנֵי קַדָּרִים שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן: אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב הָרִאשׁוֹן בִּנְזָקֵי שֵׁנִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה - אֵינוֹ אָנוּס בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַחֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד; וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד - פָּטוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי? כְּשֶׁהֵזִּיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִּיקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. הַקַּדָּרִים וְהַזַּגָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזָקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ; וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזָקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזִּיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, אֲבָל אִם הֵזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל - פָּטוּר. שֶׁחֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי: בּוֹר זֶה, שֶׁהוּא מַשָּׂאי, אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ; שֶׁחֲרֵי רִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה - כֻּלָּן פְּטוּרִין.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ, וְנִתְקַל אֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - חֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזָקֵי כֻּלָּן, הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו; וְאִם נִטַּנְּפוּ כֵּלָיו - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֵחְלַק וְנָפַל וְהֵזִּיק בַּקַּרְקַע - חֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו.

יג. כָּל אֵלּוּ שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵזִּיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשׁוּ וְיֵעָשׂוּ לוֹ זֶבֶל. וְאִם הוֹצִיא - קָנְסוּהוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ כְּהֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר, אִם הֵזִּיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - חֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם.

טו. יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבֹּר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף בְּרַגְלֵי אָדָם [וְרַגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח אִם נָדוּשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְבֵנִים.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

יח. הַחוֹצֵב שֶׁחָצַב אֶבֶן וּמְסָרָהּ לְסַתָּת, וְהֵזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר - הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף - הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה - הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לָזֶה שֶׁמְּתַקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן - הַמְתַקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּת - כֻּלָּן חַיָּבִין; וּבִשְׂכִירוּת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, וְכֻלָּן פְּטוּרִין.

יט. הַכֹּתֵל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁחֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְקֹץ אֶת הָאִילָן וּלְסַתֵּר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהָה אוֹתָן.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיק אֶחָד בָּהֶן - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק: אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה - הַמַּצְנִיעַ חַיָּב, וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא - בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב.

כב. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶן בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֵם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִים אוֹתָם בָּאֵשׁ, וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶם אָדָם.

כג. לא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בּוֹרוֹת וְלֹא שִׂיחִין וְלֹא מְעָרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים, שֶׁמָּא תִּפְחַת מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים - מֻתָּר.

כד. אֵין מוֹצִיאִין זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמוֹצִיאוֹ. כָּנַס וְלֹא הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם; שֶׁכָּל מֶצֶר שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ רַבִּים - אָסוּר לְקַלְקְלוֹ.

כה. לָקַח חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ; וְאִם נָפְלָה - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיְתָה.

כו. אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - קוֹצֵץ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. וּמַנִּיחִין מָקוֹם פָּנוּי מִשְּׁתֵי שִׂפְתוֹת הַנָּהָר כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵין מַתִּירִין בִּבְעָלָיו, שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.

כז. מִי שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, נְטָלָהּ וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתָן וְזָכוּ בּוֹ, וְזֶה שֶׁנָּטַל לֹא זָכָה בּוֹ. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

א. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה [וְהִזִּיקָה] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה וְגוֹמֵר, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר וְגוֹמֵר. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נִזְקִין הִיא.

ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמֶּצֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַרְחָקָה? הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. וְכֵן אִם עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר.

ג. עָבְרָה גָדֵר - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר - פָּטוּר, וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב, וְהָיוּ עֵצִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָבְרָה אֶלֶף אַמָּה - חַיָּב.

ד. נָפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ, וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה, וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אִם הָיָה יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל וְלֹא גְדָרוֹ - חַיָּב. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא וְהִזִּיק, שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בִּידֵי שָׁמַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ, שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק; אֲבָל אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ.

ו. שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה - הַשּׁוֹמֵר חַיָּב.

ז. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים - הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּה - הַמְלַבֶּה חַיָּב. לִבְּתוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין. לִבָּה וְלִבְּתוּ הָרוּחַ - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבַּנְּכָסִים, כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין.

ח. אֵשׁ שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים אוֹ עָפָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצְאָה קֹצִים אוֹ הַשָּׂדֶה. אָכְלָה גָדִישׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגָּדִישׁ: אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים וּכְלֵי בָקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בְּגָדִישׁ - חַיָּב לְשַׁלֵּם; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר עַל הַכֵּלִים.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים בַּגָּדִישׁ. אֲבָל מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים, וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מְלֵא גָדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים.

י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל הַגָּדִישׁ, וְהָיָה גְדִי כָּפוּת שֶׁלּוֹ וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - חַיָּב; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ. הָיָה עֶבֶד כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר.

יא. הַמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ בּוֹ וְהִטְמִין בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבַד. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים וְחִפָּם בִּשְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּם בְּחִטִּים - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד.

יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכֹל שֶׁיִּטְעַן בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן, אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ.

יג. גָּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְדָלְקָה בְּנֵרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי, וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹ. בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי נֵרוֹ מִבַּחוּץ - הַחֶנְוָנִי חַיָּב אַף בְּדְמֵי פִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ נֵרוֹ מִבַּחוּץ. וַאֲפִלּוּ נֵר חֲנֻכָּה הָיָה לוֹ לֵישֵׁב לִשְׁמֹר.

יד. הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ עַד שֶׁתִּדְלַק, אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בִּידֵי שָׁמַיִם. וְהַטּוֹמֵן קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר אוֹ

בְּתֻבָּן, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן.

טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ וּבְרִפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְבָשְׁתּוֹ, כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּחִצָּיו. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ. כֵּיצַד? הִנִּיחַ אֶבֶן אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר. סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שני כ' טבת ה'תשע"א

הִלְכוֹת גְּנֵבָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן. ב) דִּין הַגַּנָּב. ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת. ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת. ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶן. ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל. ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. כָּל הַגּוֹנֵב[1] מָמוֹן[2] מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה[3] וּלְמַעְלָה[4] - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: לֹא תִגְנֹב. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו[6] זֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּן לְתַשְׁלוּמִין[7], שֶׁהַגַּנָּב חִיְּבַתּוּ תּוֹרָה לְשַׁלֵּם[8]. וְאֶחָד[9] הַגּוֹנֵב מָמוֹן יִשְׂרָאֵל אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[10], וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הַגָּדוֹל אוֹ אֶת הַקָּטָן[11].

ב. אָסוּר לִגְנֹב כָּל שֶׁהוּא[12] דִּין תּוֹרָה[13]. וְאָסוּר לִגְנֹב דֶּרֶךְ שְׁחוֹק אוֹ לִגְנֹב עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[14] אוֹ עַל מְנָת לְשַׁלֵּם[15]; הַכֹּל אָסוּר[16], שֶׁלֹּא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכָךְ.

ג. אֵי זֶהוּ גַּנָּב? זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן אָדָם בַּסֵּתֶר[17] וְאֵין הַבְּעָלִים יוֹדְעִים, כְּגוֹן הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְתוֹךְ כִּיס חֲבֵרוֹ וְלָקַח מְעוֹתָיו וְאֵין הַבְּעָלִים רוֹאִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם לָקַח בְּגָלוּי[18] וּבְפַרְהֶסְיָא[19] בְּחֹזֶק יָד[20] - אֵין זֶה גַּנָּב, אֶלָּא גַּזְלָן[21]. לְפִיכָךְ, לִסְטִים מְזַיֵּן שֶׁגָּנַב[22] - אֵינוֹ גַּזְלָן, אֶלָּא גַּנָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים[23] בְּשָׁעָה שֶׁגָּנַב.

ד. גַּנָּב שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[24] כְּשֵׁרִים[25] שֶׁגָּנַב - חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁנַיִם[26] לְבַעַל הַגְּנֵבָה. אִם גָּנַב דִּינָר - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם[27]; גָּנַב חֲמוֹר אוֹ כְּסוּת אוֹ גָּמָל - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם בְּדָמָיוּ[28]. נִמְצָא מַפְסִיד כְּשִׁעוּר שֶׁבִּקֵּשׁ לְחַסֵּר אֶת חֲבֵרוֹ[29].

ה. גַּנָּב שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ[30] שֶׁגָּנַב - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[31] וּפָטוּר מִן הַכֶּפֶל[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים[33] יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) הגדרת המונח "גנב" ראה להלן הלכה ג. 2) רכוש (ולאו דווקא כסף). 3) מטבע קטנה של נחושת, אחד ממאה תשעים ושניים בדינר של כסף. 4) פחות משווה פרוטה אדם מוחל (ראה סנהדרין נז. ורש"י שם). 5) ויקרא יט, יא. שם כתוב "לא תגנובו". פסוק זה מדבר בגונב ממון, אבל "לא תגנובו" שבעשרת הדברות מדבר בגונב נפשות (סנהדרין פו. וכן כותב רבינו להלן בפרק ט הלכה א). 6) על אזהרה זו של "לא תגנובו", אף על פי שיש בו מעשה, ו"כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה, לוקין עליו" (ראה מכות טז.). 7) ו"כיוון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם". 8) "אם המצא ... שניים ישלם" (שמות כב, ג). 9) ואחד ... ואחד = בין ובין. 10) "גזל גוי אסור" - בבא קמא קיג א-ב, והוא הדין לגניבה. 11) כי החיוב בתורה בא על הגניבה ולא חשוב אם גנב מגדול או גנב מקטן. 12) אפילו פחות משווה פרוטה. 13) אף על פי שהשיעור לעבור על הלא תעשה הוא שווה פרוטה, האיסור הוא אף בפחות משיעור, כמו חצי שיעור באיסורי אכילה. רבינו פוסק כרבי יוחנן, שחצי שיעור אסור מן התורה (יומא עד.). 14) את החפץ גופו, ואין בדעתו לעכבו בשבילו. 15) תשלומי כפל משום "שרוצה להנותו ויודע בו שלא יקבל" (רש"י בבבא מציעא סא:). 16) [בגמרא בבא מציעא שם, למדו דין זה מן הכתוב (ויקרא יט, יא) "לא תגנובו" שהוא מיותר. ולפי טעם זה עובר גנב זה בלאו כגנב ממש שלא על מנת לשלם וכדומה - ומדברי רבינו יש ללמוד שאין בזה לאו ממש, וצריך עיון]. 17) ולא לעיני הבעלים. 18) שהבעלים רואים. 19) לעיני הכול. 20) נגד רצון הבעלים. 21) הגדרה זו של גזלן מבוססת על הדוגמא שמביאה הגמרא מבניהו בן יהוידע, שנאמר בו (שמואל-ב, כג, כא): "ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו" (בבא קמא עט:). 22) הבא בסתר ומפחד מפני אנשים. 23) כי הוא לוקח ממנו בחזקה באיום הנשק, בכל זאת נחשב גנב, משום שהוא מתחבא מפני אנשים, ואינו עושה מעשהו בפרהסייא (שם נו: ונז.). 24) עד אחד לא מספיק, כי כתוב בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). 25) רשימת הפסולים לעדות, ראה סנהדרין פרק ג משנה ג וד, וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יג שקבע שם כלל: "אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדויות". 26) שכתוב "שניים ישלם" (שמות כב, ג). 27) דינר אחד שגנב ודינר נוסף כקנס על מעשה הגניבה. 28) כדי שלא תטעה לומר, שהגנב מחוייב לשלם שני חפצים ממש בעד כל חפץ שגנב, מדייק רבינו ואומר "שניים בדמיה" פירוש - הגנב משלם כסף או משהו אחר שדמיו כפליים מדמי הגניבה. 29) "עונש כל חוטא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשווה ... ומי שהזיק בממון, יינזק בממונו כשיעור ההוא בשווה ... ישלם שניים לרעהו, רצונו לומר הדבר אשר לקח, וילקח ממנו כיוצא בו" (מורה נבוכים, חלק ג פרק מא). 30) בבא קמא סד: באופן המחייב אותו לשלם את הקרן, כמבואר להלן בפרק ג הלכה ט. 31) הדבר שגנב. 32) אף על פי שבאו עדים אחרי כן והעידו שגנב, ראה להלן פרק ג, הלכה ח. 33) שירשיע אותו השופט על פי עדים.

1 וְלֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ[34] מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. וְהוּא הַדִּין לְכָל
2 הַקָּנָסוֹת[35], שֶׁהַמּוֹדֶה בָּהֶן פָּטוּר[36].
3 **ו.** תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֲגִין בַּכֹּל, חוּץ מִשֶּׁה וְשׁוֹר; שֶׁהַגּוֹנֵב אֶת
4 הַשּׁוֹר אוֹ אֶת הַשֶּׂה וְטָבַח אוֹ מָכַר[37] - מְשַׁלֵּם עַל הַשֶּׂה
5 תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה, וְעַל הַשּׁוֹר תַּשְׁלוּמֵי חֲמִשָּׁה.
6 **ז.** אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[38] שֶׁגָּנְבוּ - חַיָּבִין[39] לְשַׁלֵּם
7 תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[40]. הָיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ
8 שֶׁאֵין לָהּ לְשַׁלֵּם[41] - חֲרֵי הַכֶּפֶל[42] עָלֶיהָ חוֹב עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ
9 אוֹ יָמוּת בַּעְלָהּ, וּבֵית דִּין נִפְרָעִים מִמֶּנָּה[43].
10 **ח.** קָטָן[44] שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל[45], וּמַחֲזִירִין לוֹ[46] דָּבָר
11 הַגָּנוּב מִמֶּנּוּ. וְאִם אִבְּדוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אַף הַקֶּרֶן, וַאֲפִלּוּ
12 לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל[47].
13 **ט.** הָעֶבֶד שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל[48], וּבְעָלָיו פְּטוּרִין. שֶׁאֵין
14 אָדָם חַיָּב עַל נִזְקֵי עֲבָדָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ[49], מִפְּנֵי
15 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁמְרָן; שֶׁאִם יַכְעִיסֶנּוּ רַבּוֹ, יֵלֵךְ
16 וְיַדְלִיק גָּדִישׁ[50] בְּאֶלֶף דִּינָר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר נִזְקִין.
17 נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[51] אֶת הַכֶּפֶל.
18 **י.** רָאוּי לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים[52] כְּפִי כֹּחַ הַקָּטָן עַל
19 הַגְּנֵבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין בָּהּ. וְכֵן אִם הִזִּיקוּ שְׁאָר נְזָקִין.
20 וְכֵן מַכִּין אֶת הָעֲבָדִים שֶׁגָּנְבוּ אוֹ שֶׁהִזִּיקוּ מַכָּה רַבָּה[53], כְּדֵי
21 שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין לְהַזִּיק.
22 **יא.** הָיְתָה הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגַּנָּב וְהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ, כְּגוֹן כִּבְשָׂה
23 שֶׁיָּלְדָה[54] וּגְזָזָה - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ וְאֶת גִּזּוֹתֶיהָ וְאֶת וְלָדוֹתֶיהָ[55].
24 וְאִם אַחַר יֵאוּשׁ[56] יָלְדָה וּגְזָזָה - מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[57].
25 הוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאָה וְהִשְׁבִּיחָה, כְּגוֹן שֶׁפִּטְּמָהּ - חֲרֵי הַשֶּׁבַח
26 שֶׁל גַּנָּב[58] אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ. וּכְשֶׁמַּחְזִיר הַגְּנֵבָה עִם הַכֶּפֶל -
27 נוֹטֵל הַשֶּׁבַח[59] מִן הַבְּעָלִים, אוֹ מְחַשְּׁבִים לוֹ מִן הַכֶּפֶל[60].
28 **יב.** הַגְּנֵבָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא בְּיַד הַגַּנָּב[61] וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית - חוֹזֶרֶת
29 לִבְעָלֶיהָ[62] בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ[63]; אֶלָּא שֶׁאַחַר
30 יֵאוּשׁ הַשֶּׁבַח לַגַּנָּב[64], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[65]. נִשְׁתַּנֵּית הַגְּנֵבָה בְּיַד
31 הַגַּנָּב[66] - קָנָאָהּ[67] וְקָנָה שִׁבְחָהּ אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ, וְאֵינוֹ
32 מְשַׁלֵּם אֶלָּא דָּמִים[68].
33 **יג.** גָּנַב כְּחוּשָׁה[69] וְהִשְׁמִינָה[70], אוֹ שְׁמֵנָה וְהִכְחִישָׁה[71] -
34 מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[72] כִּשְׁעַת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

34) על ידי הודאתו. 35) כגון חצי נזק ועוד. המשוג "קנס" מקיף כל תשלום שהוא יתר על הקרן או פחות (ראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ח; בבא קמא טו:). 36) כי הקנס בא כאמצעי למניעת החטא, ואם החוטא מודה מעצמו - ובמקרה גניבה גם מחזיר את הגניבה - מוותרים לו על הקנס. דין מודה בקנס, בגמרא שם. 37) "כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה" (שמות כא, לז), והטעם שהחמירו בשור ובשה יותר מבשאר מטלטלין, אם מכר או שחט בעלי חיים אחרים, פירש רבינו במורה נבוכים שם, משום שהצאן והבקר נמצאים על פי רוב בשדות, ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים בתוך היישוב וקל לגנוב אותם, ובמידה שיותר קל לעשות את העבירה החמירו בעונשה, כדי שיימנעו מלעשותה. בבקר החמירו יותר מבצאן, כי הבקר רועים מפוזרים שלא כצאן הרועים יחד, ויותר קל לגנוב שור מאשר כבשה, ועל כן החמירו בשור, אם מכר או שחט, יותר מאשר בכבשה. ובמכילתא משפטים פרשה יב ובתוספתא בבא קמא פרק ז הלכה ג, נמסרו טעמים אחרים שהובאו גם בגמרא בבא קמא עט: למה החמירו בשור מבשה, רבי מאיר אומר משום שהשור עובד בשדה, והגנב ביטלו ממלאכתו. "שור שיש לו מלאכה משלם חמישה, שה שאין לו מלאכה משלם ארבעה", ורבי יוחנן בן זכאי מסביר, מפני כבוד הבריות, שה הוא נושא על כתפו ומתבזה, ושור הולך מעצמו. 38) בין איש ובין אשה, דין אחד לשניהם. 39) השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. 40) או תשלומי ארבעה וחמישה. 41) שהרי מעשי ידיה לבעלה, ואם יש לה נכסים, הרי פירותיהם לבעלה. 42) אבל הגניבה עצמה, אם היא בידה או ביד בעלה מוציאים ממנה. 43) מהנכסים שלה. 44) לפני שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד וצמחו לו שתי שערות במקומות ידועים בגופו. 45) שקטן איננו בר עונשין, כי אין בו דעת ואינו אחראי למעשיו (שם לט.). 46) לבעל הגניבה. 47) כי בשעה שגנב לא נתחייב כלל, מה שאין כן באשת איש שחייבת לשלם, אלא שאי אפשר היה לגבות ממנה לפני שנתגרשה או שנתאלמנה, וכן עבד שנשתחרר, ראה הלכה ט. 48) כי אין לו כסף לשלם, כי כל מה שקנה עבד, קנה רבו. 49) ואדם אחראי לנזקי ממונו. 50) כדי לחייב את רבו לשלם. טעם זה מובא בגמרא שם. 51) כדין אשה שנתגרשה, כי הפטור הקודם בא רק משום שלא היו לו נכסים, משנה שם פז. 52) אף על פי שהם פטורין מן הדין. 53) מפני שהם גדולים ויכולים לעמוד במכה רבה בלי לפגום בבריאותם ובכושר עבודתם ומפני שיש בהם דעת ועושים זאת מתוך כוונת זדון. [ואפילו לדעת האומרים שאין בית דין מצווים להרחיק את הקטן מעבירה, זה נאמר רק במצוות שבין אדם למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו מוטל על בית הדין להרחיק את הקטנים מלהזיק לאחרים (מגיד משנה)]. 54) משנה שם צג: בדין הגזלן, וגנב דינו כגזלן לעניין זה. 55) כשהייתה מעוברת וטעונה צמר בשעת הגניבה. דעת רבינו, שאין זה שינוי מעשה גמור, ואין הגנב קונה אותה, ולא את הוולד ולא את הצמר. 56) הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הדבר הנגנב. רבינו מפרש את הכלל במשנה זו, האומר: "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", שמדובר לאחר ייאוש. 57) אם הייתה מעוברת או טעונה, משלם דמי מעוברת או טעונה, והוולד והצמר של גנב. אבל אם נתעברה ונטענה אצל הגנב, וילדה וגזזה מחזירה כמו שהיא עכשיו. 58) טענת הגנב "אנא פטימנא ואת שקלת"? פירוש: אני אפטם ואתה תקח?! (שם). 59) תוספת מחיר הבהמה לאחר הפיטום. 60) מנכים לו דמי השבח מן הכפל ומשלם את המותר. 61) ולא העבירה לרשות אחר. 62) כמו שכתוב "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), ודרשו רבותינו: אם כעין שגזל (שלא נשתנתה) יחזיר (שם סו.). ודין הגניבה כדין הגזילה. 63) כדעת רב יוסף שם, שאמר, "יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן", ועל כן עליו להחזיר את הגניבה עצמה. 64) והבעלים ישלמו לגנב את דמי השבח. 65) בהלכה הקודמת. 66) כגון הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים. 67) כדעת רבה, ששינוי קונה (שם). 68) ואינו חייב להחזיר את הגניבה עצמה, אפילו היא ביד הגנב, כי שינוי מעשה בלבד, אף בלי יאוש, קונה. 69) בהמה כחושה, ברייתא שם סה. 70) הגנב פטמה. 71) הגנב הכחישה על ידי עבודה יתירה (שם). 72) אם שחטה או מכרה.

הַגְּנֵבָה[73]. גָּנַב טָלֶה[74] וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[75]. טָבְחוֹ אוֹ מְכָרוֹ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל - נַעֲשָׂה שִׁנּוּי[76] בְּיָדוֹ וְקָנָהוּ, וְשֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יד. גָּנַב בְּהֵמָה אוֹ כְּלִי[77] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבִשְׁעַת הַגְּנֵבָה הָיָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה, וְעַכְשָׁו בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין שָׁוֶה שְׁנַיִם - מְשַׁלֵּם קֶרֶן כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[78], וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[79]. הָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה שְׁנַיִם, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין אַרְבָּעָה: אִם שָׁחַט אוֹ מָכַר אוֹ שִׁבֵּר הַכְּלִי[80] אוֹ אִבְּדוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[81]; וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה אוֹ אָבַד הַכְּלִי מֵאֵלָיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[82].

טו. מִי שֶׁגָּנַב כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ אוֹ פִּחֲתוֹ[83], אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִפְחַת מֵאֵלָיו - אֵין שָׁמִין לוֹ הַפְּחָת[84], אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה אוֹתוֹ הַכְּלִי וּמְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים שְׁנַיִם בְּדָמָיו, וְהַכְּלִי הַשָּׁבוּר יִהְיֶה לַגַּנָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִטֹּל הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וִישַׁלֵּם לָהֶם הַפְּחָת[85] וְהַכֶּפֶל - שׁוֹמְעִין לָהֶם[86].

טז. הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר לִפְנֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ[87] וַהֲרֵי הַגְּנֵבָה חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ[88] מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[89]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם טָבַח אוֹ מָכַר לְאַחַר יֵאוּשׁ[90] שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו[91] וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ[92].

יז. הַגּוֹנֵב מִגַּנָּב אַחֵר[93], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[94] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאִם טָבַח וּמָכַר - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי דִּין הַבְּהֵמָה הַזֹּאת לְחַזֵּר בְּעֵינֶיהָ[95] לַבְּעָלִים וְלֹא קְנָאָהּ הַגַּנָּב[96]. וְלַבְּעָלִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם[97] הַכֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גְנָבָהּ מֵרְשׁוּתָן[98].

יח. גָּנַב וְטָבַח, וּבָא גַּנָּב אַחֵר וְגָנַב - הַגַּנָּב הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי קָנָה בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה[99], וְגַנָּב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וּמָכַר, וּבָא אַחֵר וְגָנַב מִן הַלּוֹקֵחַ: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְהַגַּנָּב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[100]; וְאִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - אֵין הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן בִּלְבַד[101].

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. הַגּוֹנֵב אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ שֶׁגָּנַב נִכְסֵי הֶקְדֵּשׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ. לְרֵעֵהוּ - וְלֹא לְהֶקְדֵּשׁ, לְרֵעֵהוּ - וְלֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְכֵן הַגּוֹנֵב קָדָשִׁים מִבֵּית בַּעְלֵיהֶן, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, בֵּין קָדָשִׁים שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן בֵּין קָדָשִׁים שֶׁהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל וּמִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ - וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

73) במקרה שהגנב פיטמה יכול הוא לטעון: "אני פטמתי ואתה תקח"?! שם. ובמקרה שהכחישה, אומרים: "מה לי קטלה כולה מה לי קטלא פלגא"? פירוש: אין הבדל בין הרגה לגמרי או הרגה במקצת, כלומר הכחישה, וכשם כשהרגה ממש משלם כשעת הגניבה, כך גם בהכחישה. 74) כבשה צעירה. 75) שם סה: הטעם הוא, שכפל הוא חייב על הגניבה, ובשעת הגניבה היה זה טלה. 76) אף על פי שזה בא מאליו ולא על ידי מעשה. 77) שאין בו תשלומי ארבעה וחמישה. 78) ואינו יכול להחזיר את הבהמה עצמה ולהגיד: "הרי שלך לפניך" (דעת רב שם). וטעמו, שהתורה אמרה בגניבה "חיים ... ישלם" (שמות כב, ג) "אחייה לקרן כעין שגנב", כלומר אם מחיר הקרן ירד, ישלם הגנב כעין שגנב. 79) דעתו של רב שם, בשעה שבית הדין מחייב אותו לשלם כפל או ד' וה' יש לחשב לפי מחיר הגניבה באותה שעה, כי הריהי הוזלה ברשות הבעלים. 80) מקביל לשחט בבעל חי. 81) זה כולל גם את הקרן, שמשלם כשעת העמדה בדין, כי הגניבה שייכת לבעלים, ואם נתייקרה, הרווח לבעלים. זה דומה להשביחה מאליה, שהרווח לבעלים, ראה למעלה הלכה יא. 82) החיוב בא רק על הגניבה, לכן מחייבים אותו לשלם כשעת הגניבה, מה שאין כן במקרה הקודם, שחייב על שעה שמכר או שבר הכלי. 83) קלקלו. 84) אין מוסרים את הכלי השבור או הנפחת לבעלים ומשלימים בכסף את ההבדל בין מחיר הכלי השבור למחירו לפני שבירתו. זוהי דעת שמואל (שם יא.), שאמר: "אין שמין לגנב" מכוונים לכל תשלומי הגנב, כלומר לא רק לקרן, אלא גם לכפל (שלא כדעת הראב"ד כאן, וראה ירושלמי שם). 85) הפרש בין מחיר כלי שלם לבין מחיר הכלי השבור. 86) כי לטובת הבעלים נאמר הדין שלמעלה, ולכן אם הבעלים מוותרים או מעדיפים שיישאר בידם הכלי המקולקל, שומעים להם. 87) כי שינוי רשות בלי ייאוש אינו קונה. 88) ולא הועיל מעשה הגנב, וכאילו לא מכר. 89) כי התורה מחייבת ארבעה וחמישה על עצם המכירה, והרי מכר (דעת רב נחמן שם). 90) כדעת ר' יוחנן, ר' נחמן ור' ששת שם, ואין אומרים שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר, כי ייאוש בלבד אינו קונה. 91) ומכירתו קיימת, אפילו גילו את הגניבה ביד הקונה. 92) ואין מחזירים את הגניבה לבעלים. [בטביחה החידוש הוא החיוב לאחר ייאוש. שאין אנו אומרים: "שלו הוא טובח", ובמכירה חידושו - החיוב לפני ייאוש אף על פי שלא הועילה כלום, כי שינוי רשות לבד אינו קונה. כל מה שנאמר כאן במקרה של לפני יאוש משתייך איפוא לדין מכירה, והמלה טבח מתוך שיגרה נאמרה שם ואין בה ניגוד לדין]. 93) גנב ראשון גנבה מבעל הבית, וגנב שני גנבה מגנב ראשון. 94) וכל שכן כשלא נתייאשו הבעלים. 95) היא עצמה ולא דמיה. 96) כי יאוש בלבד אינו קונה, ושינוי הרשות מבית הבעלים לבית הגנב אפילו עם יאוש אינו קונה אלא כשיצאה הגניבה מרשות הגנב לרשות אחרת, ואפילו לדעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה פרק ב הלכה ג, ששינוי רשות ואחר כך יאוש קונה. 97) אף על פי שהבהמה היא של הבעלים. 98) והתורה אמרה: "וגונב מבית האיש" (שמות כב, ו) ולא מבית הגנב (משנה בבא קמא סב: וגמרא סז). 99) על ידי השחיטה, ושינוי מעשה בלבד, אפילו בלי ייאוש קונה, שם. 100) לקונה, שקנה בייאוש ובשינוי רשות, ואין הבדל אם הייאוש היה כבר לפני המכירה, או בא רק לאחר המכירה, כשהייתה כבר בידי הקונה, לפי דעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה שם. 101) כי הלוקח לא קנה.

ב. וְכֵן הַגּוֹנֵב עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְקַרְקָעוֹת - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. שֶׁלֹּא חִיְּבָה הַתּוֹרָה הַכֶּפֶל אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה; אֲבָל הָעֲבָדִים הֵקִּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם, וְהַשְּׁטָרוֹת אֵין גּוּפָן מָמוֹן.

ג. הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּפְּדֶה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עַכְשָׁו שֶׁלּוֹ, רָאוּי לִהְיוֹתוֹ לוֹ אַחַר שֶׁיִּפְּדֶה.

ד. הַגּוֹנֵב טִבְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וַאֲכָלוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טִבְלוֹ.

וְכֵן אִם גָּנַב חֶלְבּוֹ וַאֲכָלוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי חֶלְבּוֹ.

ה. גָּנַב תְּרוּמָה מִבְּעָלֶיהָ הַיִּשְׂרְאֵלִים שֶׁהִפְרִישׁוּהָ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁאֵין לָהֶם בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה, וְטוֹבַת הֲנָאָה אֵינוֹ מָמוֹן.

ו. הַגּוֹנֵב מִשֶּׁל אָבִיו וְטָבַח אוֹ מָכַר וַאֲחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם מֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם הִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר, אַף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּישׁוֹ קָדָשִׁים קַלִּים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִקְדִּישׁ אַחַר יֵאוּשׁ; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ לִפְנֵי יֵאוּשׁ - אֵינוֹ קָדוֹשׁ, וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ז. הִקְדִּישׁוּ הַבְּעָלִים וְהוּא בְּבֵית הַגַּנָּב - אֵינוֹ קָדוֹשׁ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ; וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר אֲפִלּוּ אַחַר הֶקְדֵּשָׁן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ח. הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, וְהַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בִּלְבַד; אֲבָל אִם שָׁחַט לִרְפוּאָה אוֹ לִכְלָבִים, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵפָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ בָּעֲזָרָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלְּקוּ שֶׁנִּשְׁחַטוּ בָּעֲזָרָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, הוֹאִיל וְאִסּוּרָן מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ט. וְכֵן הַגּוֹנֵב כִּלְאַיִם הַבָּא מִן הַשֶּׂה וּמִמִּין אַחֵר, אוֹ שֶׁגָּנַב טְרֵפָה אוֹ קְטַעַת אוֹ חִגֶּרֶת אוֹ סוֹמָא, אוֹ בְּהֵמַת הַשֵּׁתָּפִין, וְטָבַח וּמָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

י. גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לִטְבֹּחַ וְטָבַח, אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לִמְכֹּר וּמְכָרָהּ לְאַחֵר; גָּנַב וְהִקִּיף, גָּנַב וְהֶחֱלִיף, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ, אוֹ שֶׁשִּׁלְּחוֹ סִבְלוֹנוֹת לְבֵית חָמִיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יא. גָּנַב וּמָכַר, וְהִקְנָה לַמּוֹכֵר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הֵכַּר הַגַּנָּב - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כֶּפֶל. מִכְּרוֹ חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ אוֹ חוּץ מִיָּדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ דָּבָר הַנִּתָּר עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם מִכְּרוֹ חוּץ מִגִּזָּתוֹ אוֹ חוּץ מִקַּרְנָיו - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁאֵלּוּ אֵינָם נִתָּרִים עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה.

יב. גָּנַב וְקָטַע מִמֶּנָּה אֵבֶר וַאֲחַר כָּךְ מְכָרָהּ, אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ, אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

יג. מִכְּרָהּ וְהָיְתָה לוֹ בָּהּ שֵׁתָּפוּת - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יד. שֶׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ: אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ מָכַר מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם עָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - פְּטוּרִים מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְחַיָּבִין בְּכֶפֶל.

טו. גָּנַב וְעָמַד בַּדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִין: צֵא תֵּן לוֹ מַה שֶּׁגָּנַבְתָּ, וְיָצָא וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ, וְטָבַח אוֹ מָכַר אַחַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְלֹא חָתְכוּ הַדִּין עָלָיו וַעֲדַיִן עוֹמֵד הוּא בִּגְנֵבָתוֹ.

טז. הַגּוֹנֵב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים, הוֹאִיל וְהַגְּנֵבָה עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתָם - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל. וְכֵן אִם טָבַח וּמָכַר שָׁם בִּרְשׁוּתָן - פָּטוּר. וְאִם הִגְבִּיהַּ הַגְּנֵבָה - נִתְחַיֵּב מִשּׁוּם גּוֹנֵב אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאָהּ מִרְשׁוּת הַבְּעָלִים. כֵּיצַד? גָּנַב טָלֶה מִן הַדִּיר, וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים - פָּטוּר; הִגְבִּיהוֹ אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים וָמֵת - חַיָּב. נְתָנוֹ שָׁם בְּבֵית הַבְּעָלִים לִבְכוֹרַת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר, וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ זֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ וָמֵת - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר; הִגְבִּיהוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וָמֵת - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר אוֹ בַּעַל הַחוֹב שֶׁנִּתַּן לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוֹ הַגַּנָּב מֵרְשׁוּת בְּעָלָיו.

יז. הָיָה הָעֵדֶר בַּיַּעַר - כֵּיוָן שֶׁהִכִּישׁ אֶת הַבְּהֵמָה וּטְמָנָהּ בְּתוֹךְ הָאִילָנוֹת וְהָעֵצִים חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; וְאִם טְבָחָהּ אוֹ מְכָרָהּ שָׁם - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

יח. גָּנַב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁגְּנֵבָה הוֹצִיאָהּ וּטְבָחָהּ אוֹ מְכָרָהּ חוּץ מֵרְשׁוּתָן; אוֹ שֶׁגָּנַב וְהוֹצִיא חוּץ מֵרְשׁוּתָן, וְטָבַח אוֹ מָכַר בִּרְשׁוּתָן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה, שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין וְתַשְׁלוּמִין - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ מַלְקוּת וְתַשְׁלוּמִין - לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שׁוֹגֵג אוֹ לֹא הִתְרוּ בּוֹ - מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין עִם עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין כְּאַחַת, אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב תַּשְׁלוּמִין וּמַלְקוּת בְּבַת אַחַת; אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין וְאַחַר כָּךְ נִתְחַיֵּב בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוֹ בְּמַלְקוּת, אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין וְאַחַר כָּךְ נִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם וָמֵת.

ב. כֵּיצַד? זָרַק חֵץ בְּשַׁבָּת מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, וְקָרַע בֶּגֶד חֲבֵרוֹ בַּהֲלִיכָתוֹ; אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת; אוֹ שֶׁגָּנַב כִּיס בְּשַׁבָּת, וְהָיָה מְגָרְרוֹ עַד שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים, שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד, לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאִבְּדוֹ שָׁם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, שֶׁאִסּוּר שַׁבָּת וְאִסּוּר גְּנֵבָה וְהֶזֵּק בָּאִין כְּאֶחָד. אֲבָל אִם גָּנַב כִּיס בְּשַׁבָּת, וְהִגְבִּיהוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת

הַיָּחִיד, וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִשְׁלִיכוֹ לְנָהָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּאִסּוּר גְּנֵבָה קֹדֶם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּאִסּוּר סְקִילָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם קָצַץ אֵילַן חֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְהִתְרוּ בּוֹ; אוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִתְרוּ בּוֹ; אוֹ גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִתְרוּ בּוֹ - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. אֲבָל אִם לֹא הִתְרוּ בּוֹ - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין, וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ג. גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת אוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ד. הָיְתָה פָּרָה שְׁאוּלָה אֶצְלוֹ, וּטְבָחָהּ בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ גְּנֵבָה - פָּטוּר אַף מִן הַכֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי אִסּוּר שַׁבָּת וְאִסּוּר גְּנֵבָה בָּאִין כְּאֶחָת. וְאִם אֵין גְּנֵבָה - אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה.

ה. גָּנַב וּמָכַר בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁמָּכַר לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁאֵין בִּמְכִירָה מִיתָה. וְאִם נַעֲשֵׂית מְלָאכָה בְּשַׁבָּת בְּעֵת הַמְּכִירָה - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ עַד שֶׁתָּנוּחַ בַּחֲצַר הַלּוֹקֵחַ; שֶׁנִּמְצָא, כְּשֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, אִסּוּר שַׁבָּת וּמְכִירָה בָּאִין כְּאֶחָת.

ו. עָשָׂה שָׁלִיחַ לִשְׁחֹט לוֹ, וְשָׁחַט לוֹ הַשָּׁלִיחַ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי הַגַּנָּב חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי זֶה הַגַּנָּב לֹא עָשָׂה עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט עַל יְדֵי שָׁלִיחַ חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים שֶׁגָּנַב, בֵּין שֶׁהֵעִידוּ הֵן עַצְמָן שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר בֵּין שֶׁהֵעִידוּ אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים שֶׁגָּנַב, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, אוֹ שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. מִי שֶׁהוֹדָה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים: אִם הוֹדָה בַּתְּחִלָּה בִּפְנֵי בֵּית דִּין וּבְבֵית דִּין - פָּטוּר; אֲבָל אִם הוֹדָה חוּץ לְבֵית דִּין, אוֹ שֶׁהוֹדָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם בִּלְבַד, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּיהֶם.

ט. כֵּיצַד? הוֹדָה בְּבֵית דִּין שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁהֲרֵי חַיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל אִם אָמַר 'לֹא גָּנַבְתִּי', שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ מִן הַכֹּל, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר וְאָמַר בְּבֵית דִּין 'טָבַחְתִּי אוֹ מָכַרְתִּי', אִם בָּאוּ עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, לְפִי שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ תְּחִלָּה מִכְּלוּם עַד שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים.

י. הַגּוֹנֵב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ, וְהוֹדָה בְּבֵית דִּין לְאֶחָד מֵהֶן וְכָפַר בָּאַחֵר, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם לָזֶה שֶׁכָּפַר לוֹ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר וְאַרְבָּעָה חֲצָאֵי צֹאן.

יא. דִּין הַגַּנָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְהַכֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁלּוֹ. אִם לֹא נִמְצְאוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וְגוֹבִין הַכֹּל מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כִּשְׁאָר הַנִּזְקָקִין, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: מֵיטַב שָׂדֵהוּ. וְאִם אֵין לוֹ לֹא קַרְקַע וְלֹא מִטַּלְטְלִין - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִין דָּמָיו לַנִּזָּק; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ.

יב. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה. וְאֵין הַגַּנָּב נִמְכָּר אֶלָּא בַּקֶּרֶן, אֲבָל בַּכֶּפֶל אוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה - אֵינוֹ נִמְכָּר, אֶלָּא הֲרֵי זֶה עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

יג. גָּנַב אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ הֶקְדֵּשׁ - אֵינוֹ נִמְכָּר עַל הַקֶּרֶן, אֶלָּא הֲרֵי זֶה עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

יד. הָיָה קֶרֶן הַגְּנֵבָה שָׁוֶה מֵאָה, וְאֵין הַגַּנָּב שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה נִמְכָּר, וּשְׁאָר הַקֶּרֶן עִם הַכֶּפֶל עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיֵּצֵא בַּשְּׁבִיעִית וְיַעֲשִׁיר וִישַׁלֵּם. הָיָה הַגַּנָּב שָׁוֶה מֵאָה וְאֶחָד - אֵינוֹ נִמְכָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ - עַד שֶׁיִּהְיוּ דָּמָיו כֻּלָּן מֻבְלָעִין בִּגְנֵבָתוֹ.

טו. גָּנַב וְנִמְכַּר, וְחָזַר וְגָנַב: אִם לַשֵּׁנִי גָּנַב - הֲרֵי זֶה נִמְכָּר פַּעַם שְׁנִיָּה, וַאֲפִלּוּ גָּנַב לְמֵאָה אֲנָשִׁים - נִמְכָּר מֵאָה פְּעָמִים; וְאִם לָרִאשׁוֹן גָּנַב פַּעַם שְׁנִיָּה - אֵינוֹ נִמְכָּר שְׁנִיָּה, אֶלָּא יִשָּׁאֵר עָלָיו הַכֹּל חוֹב.

טז. גָּנַב לָזֶה, וְחָזַר וְגָנַב לָזֶה, וְחָזַר וְגָנַב לָזֶה - כֻּלָּם שֶׁתָּפִין בּוֹ. אִם הָיוּ דָּמָיו כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן שֶׁל שְׁלָשְׁתָּן אוֹ פָּחוֹת מִן הַקֶּרֶן - נִמְכָּר, וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן, וּשְׁאָר הַכְּפֻלּוֹת חוֹב עָלָיו; וְאִם הָיוּ דָּמָיו יָתֵר - אֵינוֹ נִמְכָּר, וְהַכֹּל חוֹב עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

יז. שֶׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ כְּאֶחָד - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִמְכָּר בְּחֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן. וְכָל מִי שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל חֵלֶק הַקֶּרֶן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ - אֵינוֹ נִמְכָּר.

יום שלישי כ"א טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. הַטּוֹעֵן[1] שֶׁגְּנֵבָה מִבֵּיתוֹ הַפִּקָּדוֹן: אִם נִשְׁבַּע[2] וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁשֶּׁקֶר טָעַן וְשֶׁהַפִּקָּדוֹן הַזֶּה אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ הַגַּנָּב[3]. וְאִם טָבַח וּמָכַר אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[4]. וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם עַל פִּי עֵדִים עַל שְׁבוּעָתוֹ[5]. וְאֵינוֹ מֵבִיא חֹמֶשׁ[6], שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מִשְׁתַּלֵּם עִם הַכֶּפֶל[7]. וְאִם בָּאוּ עֵדִים קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבַע - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד[8].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) שומר חינם, שהופקד אצלו חפץ, טוען שהפיקדון נגנב ופוטר עצמו מלשלם, שהרי שומר חינם פטור מגניבה ואבידה (משנה בבא קמא קח:). 2) שהפיקדון נגנב. 3) מרגע שנשבע ולקח את החפץ לעצמו. 4) כי דין הטוען טענת גנב כדין גנב גם לעניין כפל וגם לעניין ארבעה וחמישה, זוהי דעת רבי יוחנן שם קו: 5) קרבן אשם מביא אדם על שבועת שקר רק אם הודה מעצמו, כמו שכתוב בתורה (במדבר ה, ו) "והתוודו את חטאתם" (שם קח:). 6) "וחמישיתו יוסף עליו" נאמר רק בהודה מפי עצמו לאחר שנשבע לשקר. 7) שנאמר (שם) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו" ודרשו חכמים "בראשו" משמעותו קרן, ולפיכך חיוב חומש הוא רק אם משלם קרן בלבד, אבל לא אם משלם כפל. 8) כי טוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא אם כן נשבע קודם לשקר,

מתוך מהדורת וגשל

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[9]? שֶׁנִּשְׁבַּע קֹדֶם שֶׁשָּׁלַח בַּפִּקָּדוֹן יָד[10]; אֲבָל אִם שָׁלַח בּוֹ יָד, וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ[11] וְקָנָהוּ[12].

ג. וְכֵן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵדָה בְּפִקָּדוֹן[13] וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁכְּבָר יָצָא הַפִּקָּדוֹן מִידֵי הַבְּעָלִים[14] מִשְּׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה[15].

ד. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵדָה[16] וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָאֲבֵדָה בִּרְשׁוּתוֹ וְשֶׁקֶר טָעַן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[17]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל אֲבֵדָה[18]. וְהוּא, שֶׁיִּטְעַן שֶׁגְּנָבָהּ בִּלְסְטִים מְזֻיָּן[19], שֶׁהוּא אָנוּס[20] וּפָטוּר[21]; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁגְּנָבָהּ בְּלֹא אֹנֶס - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[22] עַל פִּי טַעֲנָתוֹ, שֶׁשּׁוֹמֵר אֲבֵדָה כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא[23], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ה. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ, וְחָזַר וְטָעַן בּוֹ טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע[24], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁעֵדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ הוּא, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - חַיָּב כֶּפֶל עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה[25]. וְאִם נִשְׁבַּע חָמֵשׁ פְּעָמִים - נִמְצָא מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה: הַקֶּרֶן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וַחֲמִשָּׁה בַּקֶּרֶן מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה כְּפָלוֹת שֶׁל חָמֵשׁ שְׁבוּעוֹת.

ו. טָעַן טַעֲנַת גַּנָּב[26] וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן[27] טַעֲנַת אֲבֵדָה וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים[28] שֶׁלֹּא נִגְנַב, וְהוֹדָה הוּא שֶׁלֹּא אָבַד - הוֹאִיל וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל עַל פִּי עֵדִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַל שְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה[29] אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה[30]; שֶׁהַמְּמוֹן הַמְחַיְּבוֹ בְּכֶפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחֹמֶשׁ[31].

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לִשְׁנַיִם[32], וְטָעֲנוּ טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבְּעוּ, וְהוֹדָה אֶחָד מֵהֶם, וְהַשֵּׁנִי בָּאוּ עָלָיו עֵדִים - שְׁנֵיהֶן מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן[33]; וְאִם תָּפַשׂ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אֶת הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[34]; וְזֶה שֶׁהוֹדָה[35] מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ, כְּשֶׁאָר הַנִּשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁהוֹדוּ מֵעַצְמָן.

ח. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע אֶת הַשּׁוֹמֵר[36], וְנִשְׁבַּע שֶׁגְּנָבוּם[37], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּר הַגַּנָּב, וְתָבַע הַשּׁוֹמֵר אֶת הַגַּנָּב, וְהוֹדָה לוֹ הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב, וְתָבַע בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אֶת הַגַּנָּב, וְכָפַר, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב: אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר[38] כְּשֶׁטָּעַן שֶׁגְּנָבוּם - נִפְטַר הַגַּנָּב מִן הַכֶּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ לַשּׁוֹמֵר[39]; וְאִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע[40] - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּפֶל מִן הַגַּנָּב[41]; וְאִם תָּפְשׂוּ הַבְּעָלִים הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן. תָּבְעוּ הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹמֵר וְשִׁלֵּם[42], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּר הַגַּנָּב, וּתְבָעוּהוּ הַבְּעָלִים וְהוֹדָה לָהֶן שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כָּךְ תְּבָעוֹ הַשּׁוֹמֵר וְכָפַר בּוֹ, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּפֶל מִן הַגַּנָּב[43]; וְאִם תָּפַשׂ הַשּׁוֹמֵר אֶת הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן הַדִּין בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[44], אִם טָבַח הַגַּנָּב אוֹ מָכַר.

ט. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן שֶׁל קָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתַן לוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

כמו שכתוב בו (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלהים" כלומר, לשבועה (שם סג:). 9) שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל. 10) קודם שהשתמש בו. 11) לשלם בכל האונסין ומכל שכן בגניבה ואבידה, מכיוון שדינו כגזלן. 12) לעניין חיוב תשלומים ומכיוון שטענת נגנב אינה פוטרתו מלשלם דמיו אינו חייב כפל, ודינו כגזלן שפטור מכפל, דעת רב ששת (שם קז:). 13) שומר חינם שטוען שהפיקדון אבד ופוטר עצמו מלשלם, מימרא של רבי אילעא בשם רבי יוחנן (שם). 14) אף על פי שבשעה שטען גנב על החפץ עדיין לא השתמש בו, בכל זאת לא היה עוד הפיקדון של הבעלים. 15) שנשבע שאבד, ועל שבועה זו עצמה, אינו חייב כפל אפילו אם באו עדים, כי דין הכפל נאמר בתורה על הטוען טענת גנב בלבד (משנה שם קח:). 16) המוצא אבידה וחייב להשיבה לבעלים, כמו שכתוב (דברים כב, א) "השב תשיבם לאחיך", וטען שהאבידה נגנבה ממנו, מימרא בשם רבי יוחנן (שם קו:). 17) כדין גנב. 18) וסוף הפסוק "ישלם שניים לרעהו". 19) גנב שנשמר שלא יראוהו בני אדם, אבל איים בנשק על מוצא האבידה - ולקחה (שם נז.). 20) שאין בכוחו למנוע את הגניבה. 21) ועל פי טענה זו שומר אבידה פטור מלשלם. 22) את הקרן. 23) וחייב בגניבה ואבידה, כדעת רבי יוסף (שם נו:). 24) בבית דין אחר, כי באותו בית דין הוחזק שקרן ולא ישביעוהו. 25) אף על פי שכל הטענות הן על אותו פיקדון (שם קח.). 26) בפיקדון. 27) על אותו פיקדון. 28) ונתחייב בכפל. 29) שנשבע שאבד. 30) ובכל מקום הדין הוא, שאם נשבע לשקר בפיקדון והודה משלם חומש. 31) המלה "פוטרו" משמעותה "אינו מחייב" אף על פי שהשבועה שאבד אינה מחייבת את הכפל, בכל זאת פטור מן החומש, מכיוון שעל הפיקדון הזה נתחייב כבר לשלם כפל. 32) לשמירה. 33) אבל מכפל שניהם פטורים, זוהי בעייא בגמרא, אם מה שהתורה הקפידה שלא לשלם כפל וחומש זה באותו האיש בלבד, ומכיוון שבמקרה זה שני אנשים הם, ישלם האחד את הכפל והשני את החומש. או כוונת התורה הייתה שעל ממון אחד לא ישלמו גם כפל וגם חומש, ועל כן גם בדין שלפנינו יהי' פטור מן הכפל, מכיוון שהראשון כבר נתחייב קודם בחומש. בעיה זו לא נפתרה, ולפיכך אין לחייב מספק את תשלומי הכפל. 34) מאותה סיבה, מכיוון שזה ספק. 35) בזמן שהודה עדיין לא באו עדים על השני, ועדיין לא הייתה קיימת בעיית הכפל בממון זה, ועל כן הוא משלם חומש. 36) שיחזיר לו את הפיקדון (שם קח:). 37) ופטור מלשלם כדין שומר חינם. 38) אם כל פרטי השבועה נכונים, כגון שנשבע שנגנב באונס ובאמת היה זה אונס. 39) מכיוון שהשומר אדם ישר הוא, נאמן הוא על הבעלים גם להבא, וישאירו בידו את השמירה אם הפיקדון יימצא. ולפיכך אם השומר מוצא את הגנב ותובע אותו, הרי כאילו הבעלים תבעו אותו, והודאת הגנב לשומר הודאה היא, ופטור מכפל. 40) כגון שנשבע שנגנב באונס, ובאמת נגנב שלא באונס. 41) זוהי בעייא (שם), אם אימון הבעלים בשומר פסק, ועל כן הודאת הגנב בפני השומר אינה הודאה, וחייב בכפל, או לא. בעייא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. 42) אף על פי שהוא פטור מלשלם בגניבה. 43) גם זו בעייא שלא נפתרה (שם), אם נאמר שהבעלים שקיבלו דמי הפיקדון נסתלקו, ואין הודאת הגנב בפניהם הודאה, ועל כן חייב הוא בכפל, או נוח לשומר שהבעלים יטרחו לגלות את הגנב, ועל כן הודאת הגנב בפניהם הודאה היא, ופוטרת אותו מתשלומי כפל. 44) אין מוציאים מיד הגנב את תשלומי ד' וה', ואם תפס השומר אין מוציאים מיד השומר. [רבינו משמיענו, שלא יעלה על דעתך לפטור לגמרי את הגנב מתשלום ד' וה' ואפילו אם תפס השומר מוציאים מידו, מפני שלא נתחייב לשלם כפל והרי אמרו: "ד' וה' אמרה תורה ולא ג' וד'" (למעלה

כְּשֶׁהוּא קָטָן וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, וְנִשְׁבַּע[45], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ[46], וְאֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם[47]. וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין בְּגָדוֹל[48].

י. שׁוֹמֵר שֶׁגָּנַב מֵרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁגָּנַב טָלֶה מֵעֵדֶר שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ וְסָלַע מִכִּיס שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ, אִם יֵשׁ עָלָיו עֵדִים - חַיָּב בְּכֶפֶל[49]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר הַסֶּלַע לִמְקוֹמוֹ וְהַטָּלֶה לְעֶדְרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[50] עַד שֶׁיּוֹדִיעַ הַבְּעָלִים; שֶׁהֲרֵי כֻּלְּתָה שְׁמִירָתוֹ[51], וּכְאִלּוּ לֹא הֶחֱזִיר כְּלוּם[52] עַד שֶׁיּוֹדִיעַ בְּעָלָיו[53]. אֲבָל הַגּוֹנֵב סֶלַע מִכִּיס חֲבֵרוֹ אוֹ כְּלִי מִבֵּיתוֹ, וְהֶחֱזִיר דָּבָר הַגָּנוּב מִבֵּיתוֹ לִמְקוֹמוֹ, אִם יָדְעוּ הַבְּעָלִים בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא יָדְעוּ בַּחֲזִירָתוֹ - עֲדַיִן הַגַּנָּב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[54] עַד שֶׁיִּמְנֶה אֶת מְעוֹתָיו[55].

יא. מָנָה[56] אֶת כִּיסוֹ וּמְצָאוֹ שָׁלֵם הַמִּנְיָן - פָּטוּר[57]. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ - אֲפִלּוּ מִנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ[58], אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּתוֹ.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[59]? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים[60]. אֲבָל הַגּוֹנֵב טָלֶה מֵעֵדֶר חֲבֵרוֹ, וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים, וְהֶחֱזִירוֹ לָעֵדֶר שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים[61], וּמֵת אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאִם מָנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵמָה - פָּטוּר. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמָּנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵמָה - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַבְּעָלִים[62], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַטָּלֶה הַגָּנוּב; שֶׁהֲרֵי לָמְדוּ [63]דֶּרֶךְ אַחֶרֶת חוּץ מִדֶּרֶךְ שְׁאָר הַצֹּאן[64] שֶׁבְּעֵדֶר זֶה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אָסוּר לִקְנוֹת מִן הַגַּנָּב הַחֵפֶץ שֶׁגָּנַב. וְעָוֹן גָּדוֹל הוּא, שֶׁהֲרֵי מַחֲזִיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְגוֹרֵם לוֹ לִגְנֹב גְּנֵבוֹת אֲחֵרוֹת; שֶׁאִם לֹא יִמְצָא לוֹקֵחַ - אֵינוֹ גוֹנֵב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ.

ב. הַגּוֹנֵב וּמָכַר, וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַّנָּב, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ שֶׁמְּכָרוֹ פְּלוֹנִי הוּא גְּנָבוֹ בְּפָנֵינוּ - חוֹזֵר הַחֵפֶץ לְבְעָלָיו, וְהַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַלּוֹקֵחַ דָּמִים שֶׁשָּׁקַל לַגַּנָּב, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק, וְהַבְּעָלִים חוֹזְרִין וְעוֹשִׂים דִּין עִם הַגַּנָּב. וְאִם גַּנָּב מְפֻרְסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, וְאֵין הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַלּוֹקֵחַ כְּלוּם; אֶלָּא חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב, וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּמִים שֶׁשָּׁקַל לוֹ.

ג. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִן הַגְּנֵבָה, בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַגַּנָּב בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ אַחַר שֶׁמָּכַר - קָנָה הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת, וְאֵינוֹ מַחֲזִיר הַגְּנֵבָה עַצְמָהּ לִבְעָלֶיהָ; אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם הַדָּמִים - אִם לָקַח מִגַּנָּב מְפֻרְסָם, אוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלָל לֹא חֵפֶץ וְלֹא דָמִים, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק - אִם לֹא הָיָה זֶה הַמּוֹכֵר גַּנָּב מְפֻרְסָם.

ד. בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם בַּעַל הַבַּיִת, אִם אֵין עֵדִים בְּכַמָּה לָקַח - הֲרֵי הַתַּגָּר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ בְּכַמָּה לָקַח, וְנוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְכָל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל - שְׁבוּעָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ה. בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב, וְהוּא אוֹמֵר: בְּכָךְ וָכָךְ לָקַחְתִּי מִמְּךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִזֶּה - הַתַּגָּר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְנוֹטֵל מִן הַגַּנָּב; שֶׁאֵין הַגַּנָּב יָכוֹל לִישָׁבַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה.

ו. גָּנַב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ, גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ - אֵין בָּזֶה תַּקָּנַת הַשּׁוּק; אֶלָּא הַבְּעָלִים נוֹטְלִים הַגְּנֵבָה בְּלֹא דָמִים, וְיִשָּׁאֵר חוֹב אֵלּוּ עַל הַגַּנָּב כְּשֶׁהָיָה. מִשְּׁכֵּן הַגְּנֵבָה, בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנָהּ בְּיָתֵר עַל דָּמֶיהָ אוֹ בְּפָחוֹת מִדָּמֶיהָ - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לְבַעַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְחוֹזְרִין וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגַּנָּב; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַגַּנָּב מְפֻרְסָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִגַּנָּב שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם, בֵּין שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל הַדָּמִים מִבַּעַל הַבַּיִת וְאַחַר כָּךְ מַחֲזִיר הַגְּנֵבָה, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. הָיָה נוֹשֶׂה בַּגַּנָּב מֵאָה זוּז, וְגָנַב וְהֵבִיא לְבַעַל חוֹבוֹ, וְנָתַן לוֹ מֵאָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הַגְּנֵבָה חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ, וְאוֹמְרִין לָזֶה: לֵךְ וּתְבַע הַגַּנָּב בְּמָאתַיִם; שֶׁלֹּא נָתַתָּ לוֹ הַמֵּאָה הָאַחֶרֶת מִפְּנֵי הַחֵפֶץ שֶׁהֵבִיא לְךָ בִּלְבַד, כְּשֵׁם שֶׁהֶאֱמַנְתּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה הֶאֱמַנְתּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה.

פרק ג, הלכה ה)]. 45) שנגנב. 46) פרט לקטן. 47) אין נשבעים על טענת נתינתו, ואין באים לידי כפל על ידו. 48) ומכיוון שהנתינה היא על ידי קטן הרי זה פטור מן הכפל, אף על פי שהתביעה הייתה בגדול (שם). 49) כדין כל גנב. 50) אף במקרה אונס. 51) נסתיימה שמירתו ברגע שגנב. 52) שהרי לבעלים לא החזיר, והוא חדל להיות שומר הבעלים. 53) ואז החזיר טלה לעדרו נחשב להחזרה. 54) כי כל עוד שהבעלים אינם יודעים על החזרת הגניבה, אין שמה החזרה. 55) ועל ידי כך ייוודע לו, שהכסף שנגנב הוחזר. דין זה הוא לפי סברת שמואל, רבי יוחנן ורב חסדא (שם קיח.), שאם גנב סלע מכיס חברו וידעו הבעלים על הגניבה, ואחר כך החזיר הגנב את הסלע, "מניין פוטר", כלומר אם הבעלים מנו את הכסף שבכיסם והרגישו בהחזרת הגניבה, דיו, ואין צורך בהודעה ישירה לבעלים. 56) בעל הכיס. 57) הגנב. זה שייך לסוף הלכה י. 58) כרבי יוחנן שם. ונראים הדברים שלדעת רבינו גם רב חסדא מודה לרבי יוחנן בסלע או כלי, אבל לא בבעל חי. ראה לקמן הלכה יב. 59) שהגונב בלי דעת הבעלים והחזיר פטור ואפילו מניין אינו צריך. 60) כגון סלע או כלי, שאם הבעלים לא הרגישו בגניבה אין צורך שירגישו בהחזרה. 61) דינו כדין הגונב סלע, שאם הבעלים מנו, המניין פוטר. 62) כדעת רב חסדא, "שלא לדעת צריך דעת", כלומר, שאם לא ידעו הבעלים על הגניבה, חייב הגנב, שהחזיר את הטלה לעדר, להודיע לבעלים. 63) הגנב. 64) ועל כן עלול הטלה לברוח מן העדר, וזקוק לשמירה יתירה, ומשום כך יש צורך בהודעה מיוחדת לבעלים. טעם זה, המיוחד לגנב טלה (ולא גנב סלע) נותן רבה לדברי רב חסדא שם. מכאן יוצא: הגונב מרשות חבירו: א) אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, פוטר המניין, בין בסלע ובין בטלה. ב) אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אם זה דבר שאין בו רוח חיים, כגון סלע, אפילו מניין אינו צריך ופטור, ואם הוא דבר שיש בו רוח חיים, כגון טלה, אין המניין פוטר אלא אם כן יודיע לבעלים.

מתוך מהדורת וגשל

ט. לָקַח מִגַּנָּב שֶׁאֵינוֹ מְפַרְסֵם בְּמֵאָה, וּמְכַר לְאַחֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְהַכַּר הַגַּנָּב - בַּעַל הַגְּנֵבָה נוֹתֵן לָזֶה הָאַחֲרוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְנוֹטֵל גְּנֵבָתוֹ, וְחוֹזֵר הַבַּעַל וְנוֹטֵל עֶשְׂרִים שֶׁל שָׁכָר מִן הַמּוֹכֵר, וְנוֹטֵל הַמֵּאָה מִן הַגַּנָּב. וְאִם גַּנָּב מְפַרְסֵם הוּא - נוֹטֵל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים מִן הַתַּגָּר שֶׁלָּקַח מִן הַגַּנָּב, וְהוֹלֵךְ הַתַּגָּר וְתוֹבֵעַ הַגַּנָּב בַּמֵּאָה שֶׁל קֶרֶן. וְהוּא הַדִּין אִם מָכַר הַשֵּׁנִי לִשְׁלִישִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, אֲפִלּוּ מֵאָה - שֶׁהוּא נוֹטֵל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מַה שֶּׁנִּשְׁכַּר, וְנוֹטֵל הַקֶּרֶן מִן הַגַּנָּב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר, וְהִכִּיר כֵּלָיו וּסְפָרָיו בְּיַד אֲחֵרִים, אוֹ שֶׁהָיָה עָשׂוּי לִמְכֹּר, וְהָיוּ כֵּלִים אֵלּוּ שֶׁהִכִּיר מִכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה כֵּלָיו שֶׁל זֶה - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהֵן בְּיָדוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ בְּכַמָּה לָקַח, וְיִטֹּל מִבַּעַל הַבַּיִת, וְיַחֲזִיר לוֹ כֵּלָיו.

יא. הָיָה בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְלֹא הָיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר וְהִכִּירוּ כֵּלָיו - אֵינוֹ מַחֲזִירָן מִיַּד הַלָּקוּחוֹת, שֶׁמָּא הוּא מְכָרָן לַאֲחֵרִים. אֲבָל אִם בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, עָמַד וְזָעַק בַּלַּיְלָה: גְּנֻבוּ כֵּלַי וּסְפָרַי, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מַחְתֶּרֶת חֲתוּרָה וּבְנֵי אָדָם שֶׁלָּנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹצְאִין וּצְרוֹרוֹת שֶׁל כֵּלִים עַל כִּתְפֵיהֶם, וְהַכֹּל אוֹמְרִים: הַלָּלוּ כֵּלָיו וּסְפָרָיו שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַכֵּלִים בְּיָדוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ כַּמָּה הוֹצִיא, וְיִטֹּל מִבַּעַל הַגְּנֵבָה, וַיַּחֲזִיר לוֹ כֵּלָיו.

יב. גַּנָּב שֶׁהֵחֲזַק וְנִתְפַּרְסֵם שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים שֶׁיָּצָא וְכֵלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שָׁם בַּעַל הַבַּיִת, וְטָעַן וְאָמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: גְּנוּבִים הֵם, אִם הָיָה בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְאוֹתָם כֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן, וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמַּחְזִיק לְהַצְנִיעַ כֵּלָיו תַּחַת כְּנָפָיו - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל כֵּלָיו. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מֻחְזָק בִּגְנֵבָה - אֵין בַּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן; אֶלָּא נִשְׁבָּע זֶה שֶׁהַכֵּלִים בְּיָדוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁהַכֵּלִים הָאֵלּוּ לְקוּחִים בְּיָדוֹ, וְהוֹלֵךְ.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. כָּל דָּבָר שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁהוּא גָּנוּב - אָסוּר לִיקַּח אוֹתוֹ. וְכֵן אִם רֹב אוֹתוֹ הַדָּבָר שֶׁהוּא גָּנוּב - אֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִים מִן הָרוֹעִים צֶמֶר אוֹ חֵלֶב אוֹ גְּדָיִים; אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר, אֲבָל לֹא בַּיִּשּׁוּב. וּמֵאֵת לִיקַּח מִן הָרוֹעִים אַרְבַּע צֹאן אוֹ אַרְבַּע גִּזּוֹת שֶׁל צֶמֶר מֵעֵדֶר קָטָן, אוֹ חָמֵשׁ מֵעֵדֶר גָּדוֹל; שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא גָּנוּב בְּדָבָר זֶה.

ב. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁהָרוֹעֶה מוֹכְרוֹ, אִם הָיָה בַּעַל הַבַּיִת מַרְגִּישׁ בּוֹ - מֻתָּר לְלָקְחוֹ מִן הָרוֹעֶה, וְאִם אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַרְגִּישׁ בּוֹ - אָסוּר לְלָקְחוֹ.

ג. אֵין לוֹקְחִין מִשּׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת עֵצִים אוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וּמוֹכְרִים וְהַסַּלִּים וְהַפֶּלֶס לִפְנֵיהֶם; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר גָּלוּי וְיֵשׁ לוֹ קוֹל, וְאֵין זֶה גְּנֵבָה. וְלוֹקְחִין מִפֶּתַח הַגִּנָּה, אֲבָל לֹא מֵאַחוֹרֵי הַגִּנָּה. וְכֵלָן שֶׁאָמְרוּ 'הַטְמֵן' - אָסוּר לָקַחַת מֵהֶן. וּמֵאֵת לָקַחַת מִן הָאָרִיס, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בַּפֵּרוֹת וּבָעֵצִים.

ד. אֵין לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים וּמִן הָעֲבָדִים וּמִן הַקְּטַנִּים אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן מִדַּעַת הַבְּעָלִים, כְּגוֹן נָשִׁים שֶׁמָּכְרוּ כְּלֵי פִּשְׁתָּן בַּגָּלִיל אוֹ עֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכֵלָן שֶׁאָמְרוּ 'הַטְמֵן' - אָסוּר לִיקַּח מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת גְּנֵבָה. וְלוֹקְחִים בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים בְּכָל מָקוֹם מִכָּל אָדָם. וְאִם אָמַר 'הַטְמֵן' - אָסוּר.

ה. לוֹקְחִין מִן הַבַּדָּדִין זֵיתִים בְּמִדָּה וְשֶׁמֶן בְּמִדָּה, אֲבָל לֹא זֵיתִים מוּעָטִים וְלֹא שֶׁמֶן מוּעָט; שֶׁחֶזְקָתוֹ גְּנֵבָה הֵם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם.

ו. מוּכִין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין וְהֵן שֶׁלּוֹ; יָתֵר מִכָּן - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה שָׁחֹר עַל גַּבֵּי לָבָן - נוֹטֵל אֶת הַכֹּל וְהֵם שֶׁלּוֹ.

ז. הַחַיָּט שֶׁשִּׁיֵּר מִן הַחוּט כְּדֵי מְשִׁיכַת מַחַט, וְשִׁיֵּר מִן הַבֶּגֶד מַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חַיָּב לְהַחֲזִירָן לַבְּעָלִים; פָּחוֹת מִכָּן - שֶׁלּוֹ.

ח. נְסָרָה שֶׁהֶחָרַשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד - שֶׁלּוֹ, בְּכַשִּׁיל - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת - אַף הַנְּסָרָה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה.

ט. כָּל אֵמָּן שֶׁמָּכַר דָּבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ כְּהִלְכוֹת הַמְּדִינָה, כְּגוֹן מוּכִין שֶׁמְּכָרָן הַסּוֹרֵק בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת גְּנֵבָה; אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ כַּר מְלֵא מוּכִין. וְאִם מָכַר הָאֵמָּן דְּבָרִים שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ כְּהִלְכוֹת מְדִינָה - לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ. וְאִם אָמַר 'הַטְמֵן' - אָסוּר.

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. הַשּׁוֹקֵל לַחֲבֵרוֹ מִמִּשְׁקָלוֹת חֲסֵרוֹת מִן הַמִּשְׁקָל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי אוֹתָהּ הַמְּדִינָה[1], אוֹ הַמּוֹדֵד בְּמִדָּה[2] חֲסֵרָה מֵהַמִּדָּה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיהָ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוֹרָה[3].

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַמּוֹדֵד אוֹ הַשּׁוֹקֵל חָסֵר גּוֹנֵב, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). 2) כגון מידת חבל בקרקע או בבד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט). 3) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח.

מתוך מהדורת וגשל

לוֹ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[4], אֶלָּא מְשַׁלֵּם לוֹ הַמִּדָּה אוֹ הַמִּשְׁקָל. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין[5].

ג. כָּל מִי שֶׁמַּשְׁהֶה[6] בְּבִיתוֹ אוֹ בַּחֲנוּתוֹ מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ מִשְׁקָל חָסֵר - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ וְגוֹמֵר[7]. וַאֲפִלּוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּדָּה עָבִיט שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם - אָסוּר[8]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר בָּהּ, שֶׁמָּא יָבוֹא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא חֲסֵרָה[9] וְיִמְדֹּד בָּהּ. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[10].

ד. הָיוּ הַמִּדּוֹת וְהַמִّשְׁקָלוֹת שֶׁל בְּנֵי הָעִיר חֲתוּמוֹת בְּחוֹתָם יָדוּעַ[11], וְזוֹ הַמִּדָּה אוֹ הַמִּשְׁקָל הַחֲסֵרִים בְּלֹא חוֹתָם - הֲרֵי זֶה מֵתֵר לְשַׁהוֹתָם[12] לִשְׁאָר תַּשְׁמִישֵׁי הַבַּיִת. כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13]: סֶלַע[14] שֶׁנִּפְגְּמָה מִן הַצַּד[15] - לֹא יַעֲשֶׂנָּה מִשְׁקָל בֵּין מִשְׁקְלוֹתָיו, וְלֹא יִזְרְקֶנָּה בֵּין גְּרוּטוֹתָיו[16], וְלֹא יְקַבְּנָה[17] וְיִתְלֶנָּה בְּצַוָּאר בְּנוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר[18] וְיַעֲשֶׂנָּה מִשְׁקָל[19]; אֶלָּא אוֹ יִשְׁחַק[20], אוֹ יַחְתֹּךְ, אוֹ יָקֵץ[21], אוֹ יַשְׁלִיךְ לְיָם הַמֶּלַח[22].

ה. חָסְרָה וְעָמְדָה עַל מֶחֱצָה - יְקַיֵּם[23]. עָמְדָה עַל פָּחוֹת מִמֶּחֱצָה[24] אוֹ עַל יָתֵר מִמֶּחֱצָה[25] - יָקֵץ עַד שֶׁיַּעֲמִידֶנָּה עַל מֶחֱצָה. וְאִם לֹא חָסְרָה אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁתוּת[26] - יְקַיֵּם לָשֵׁאת וְלָתֵת[27] בָּהּ, אֲבָל לֹא לְמִשְׁקָל[28]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת רֹב בְּנֵי אָדָם מוֹחֲלִין בּוֹ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן[29].

ו. סֶלַע שֶׁנִּפְגְּמָה בְּאֶמְצַע - אָסוּר לְמָכְרָהּ לְהָרָג[30] אוֹ לְחָרָם[31], מִפְּנֵי שֶׁמְּרַמִּין בָּהּ אֶת אַחֵרִים[32]; אֲבָל נוֹקְבָהּ[33] וְתוֹלֶה אוֹתָהּ בְּצַוָּאר הַקָּטָן[34].

ז. עוֹשֶׂה אָדָם מִדּוֹתָיו[35] סְאָה וַחֲצִי סְאָה וְרֹבַע סְאָה[36], וְקַב וַחֲצִי קַב וְרֹבַע הַקַּב וַחֲצִי הָרֹבַע וּשְׁמִינִית הָרֹבַע; אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה קַבִּים[37], שֶׁלֹּא תִּתְחַלֵּף בְּרֹבַע הַסְּאָה[38], שֶׁהוּא קַב וּמֶחֱצָה. וְכֵן בְּמִדּוֹת הַלַּח[39], עוֹשֶׂה הִין[40] וַחֲצִי הִין וּשְׁלִישִׁית הַהִין וּרְבִיעִית הַהִין, וְלֹג וַחֲצִי לֹג וּרְבִיעִית וּשְׁמִינִית[41] וְאֶחָד בִּשְׁמוֹנָה בִּשְׁמִינִית[42]. וְלֹא אָסְרוּ לַעֲשׂוֹת שְׁלִישִׁית הִין וּרְבִיעִית הִין[43], אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַלְּפִין זֶה בָּזֶה[44], הוֹאִיל וְהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[45].

ח. אֶחָד הַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן[46] עִם יִשְׂרָאֵל אוֹ עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם מָדַד אוֹ שָׁקַל בְּחָסֵר - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[47], וְחַיָּב לְהַחֲזִיר. וְכֵן אָסוּר לְהַטְעוֹת אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[48] בְּחֶשְׁבּוֹן, אֶלָּא יְדַקְדֵּק עִמּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ[49]. אַף עַל פִּי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

במשנה. 4) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. 5) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א. 6) אף על פי שאינו משתמש בהם. 7) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. 8) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). 9) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. 10) ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה]. 11) של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). 12) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. 13) נמשך להלכה ג, שאסור להשהות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. 14) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. 15) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). 16) שברי כלי כסף. 17) יעשה בה חור במקום הפגימה. 18) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. 19) כי השתמשו במטבעות למשקל. 20) ויעשנה לאבק. 21) ישבור. 22) מקום שלא ימצאנה איש. 23) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב.). 24) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. 25) יש חשש שיחשבוה לסלע. 26) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. 27) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הרי"ף, שם. 28) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנזכר בהלכות הקודמות. 29) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב: 30) לרוצח. 31) לגזלן. 32) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. 33) במקום הפגימה באמצע. 34) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזלן יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום. 35) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: צ.). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. 36) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. 37) שני קבים. 38) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). 39) הנוזלים. 40) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. 41) של לוג. 42) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם צ. דיבור המתחיל ושמינית. 43) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. 44) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. 45) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין". 46) קונה ומוכר. 47) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). 48) יכול יגלום עליו? תלמוד לומר וחישב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלום עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלום עליו. 49) ומדובר שם על גוי שקנה.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֶךָ[50], קַל וָחֹמֶר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֶךָ. וַהֲרֵי הוּא[51] בִּכְלַל: כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה[52], כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל - מִכָּל מָקוֹם[53].

ט. וְכֵן בְּמִדַּת הַקַּרְקַע[54], אִם הִטְעָה אֶת חֲבֵרוֹ בִּמְשִׁיחַת הַקַּרְקַע[55] - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה[56]. בַּמִּדָּה - זוֹ מִדַּת הַקַּרְקַע. וְכֵן הוּא עִנְיַן פָּסוּק זֶה[57]: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט, לֹא בְּמִשְׁפַּט הַמִּשְׁקָל וְלֹא בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה, אֲפִלּוּ מִדָּה קְטַנָּה כִּמְשׂוֹרָה[58].

י. בְּנֵי חֲבוּרָה[59] הַמְּקַפְּדִים זֶה עַל זֶה[60] שֶׁהֶחֱלִיפוּ חֵלֶק בְּחֵלֶק, אוֹ לָוָה מִמֶּנּוּ מַאֲכָל וְהֶחֱזִיר לוֹ - עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה[61], וּמִשּׁוּם מִשְׁקָל, וּמִשּׁוּם מִנְיָן, וּמִשּׁוּם לוֹוִין וּפוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב[62].

יא. הַמַּסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ[63] וְהִכְנִיס[64] מִתְּחוּם חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ אֲפִלּוּ מְלֹא אֶצְבַּע: אִם בְּחָזְקָה עָשָׂה - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[65], וְאִם הִסִּיג בַּסֵּתֶר - הֲרֵי זֶה גַּנָּב. וְאִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִסִּיג הַגְּבוּל - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין: בְּלָאו גְּנֵבָה[66] אוֹ בְּלָאו גְּזֵלָה[67], וּבְלָאו 'לֹא תַסִּיג'[68]. וְאֵין חַיָּב בְּלָאו זֶה[69] אֶלָּא בָּאָרֶץ[70], שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל.

יב. קָשֶׁה עָנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת[71] יָתֵר מֵעָנְשָׁן שֶׁל עֲרָיוֹת[72]; שֶׁזֶּה בֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם[73], וְזֶה בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ[74]. וְכָל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת מִדּוֹת - כְּכוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם[75], שֶׁהִיא תְּחִלַּת הַצִּוּוּי[76]; וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו מִצְוַת מִדּוֹת - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא גָּרְמָה לְכָל הַצִּוּוּיִין[77].

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְצַדֵּק הַמַּאזְנַיִם וְהַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמִּדּוֹת יָפֶה יָפֶה וּלְדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹנָן בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: מֹאזְנֵי צֶדֶק וְגוֹמֵר. וְכֵן בְּמִדַּת הַקַּרְקַע צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹן מְשִׁיחַת הַקַּרְקַע עַל פִּי הָעִקָּרִים הַמִּתְבָּאֲרִים בְּכִתְבֵי הַגִּימַטְרִיָּא. שֶׁאֲפִלּוּ מְלֹא אֶצְבַּע מִן הַקַּרְקַע רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא מְלֵאָה כַּרְכֹּם.

ב. אַרְבַּע אַמּוֹת הַסְּמוּכִין לְחָרִיץ - מְזַלְזְלִין בִּמְשִׁיחָתָן. וְהַסְּמוּכִים לִשְׂפַת הַנָּהָר - אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים.

ג. וְהַמּוֹדֵד אֶת הַקַּרְקַע לֹא יָמֹד לְאֶחָד בִּימוֹת הַחַמָּה וּלְאֶחָד בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֶבֶל מִתְקַצֵּר בִּימוֹת הַחַמָּה. לְפִיכָךְ, אִם מָדַד בְּקָנֶה אוֹ בְּשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

ד. אֵין עוֹשִׂין מִשְׁקָלוֹת לֹא שֶׁל בַּרְזֶל וְלֹא שֶׁל עוֹפֶרֶת וְלֹא שֶׁל שְׂאָר מִינֵי מַתְּכוֹת כָּאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלִין חֲלֵדָה וּמִתְחַסְּרִין; אֲבָל עוֹשִׂין שֶׁל צְחִיחַ סֶלַע וְשֶׁל זְכוּכִית וְשֶׁל אֶבֶן שֹׁהַם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ה. אֵין עוֹשִׂין אֶת הַמֶּחָק לֹא שֶׁל דְּלַעַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַל, וְלֹא שֶׁל מַתֶּכֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד; אֲבָל עוֹשֵׂהוּ שֶׁל זַיִת וְשֶׁל אֱגוֹזִים וְשֶׁל שִׁקְמָה וְשֶׁל אֶשְׁכְּרוֹעַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ו. אֵין עוֹשִׂין אֶת הַמֶּחָק צִדּוֹ אֶחָד קָצָר וְצִדּוֹ אֶחָד עָבֶה. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתוֹ לַמּוֹכֵר; וְלֹא יִמְחַק בְּבַת אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתוֹ לַלּוֹקֵחַ.

ז. אֵין טוֹמְנִין אֶת הַמִּשְׁקָלוֹת בְּמֶלַח כְּדֵי שֶׁיִּפְחֲתוּ. וְלֹא יַרְתִּיחַ בְּמִדַּת הַלַּח בְּעֵת שֶׁמּוֹדֵד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּדָּה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל הַמִּדּוֹת בְּכָל שֶׁהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַמְּשׂוֹרָה, וְהִיא מִדָּה אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה בְּלֹג.

ח. מוֹכְרֵי עֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - צָרִיךְ לִהְיוֹת חוּטֵי הַמֹּאזְנַיִם שֶׁאוֹחֵז הַשּׁוֹקֵל בְּיָדוֹ תָּלוּי בָּאֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְאֹרֶךְ קְנֵי הַמֹּאזְנַיִם וְאֹרֶךְ הַחוּטִים שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח.

ט. מֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי צֶמֶר וְשֶׁל מוֹכְרֵי זְכוּכִית - יִהְיֶה אֹרֶךְ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

50) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. 51) המטעה את הגוי בחשבון. 52) איפה ואיפה, אבן ואבן. 53) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה. 54) לפני כן דובר על מידה בכלי. 55) במדידת הקרקע בחבל. 56) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). 57) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). 58) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז). 59) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). 60) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. 61) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". 62) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלווני" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח.). 63) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. 64) קרקע. 65) זוהי הגדרת גזלן למעלה פרק א הלכה ג. 66) אם השיג בסתר. 67) אם בחזקה עשה. 68) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. 69) בלאו "לא תסיג". 70) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים. 71) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: 72) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. 73) ואפשר לחזור בתשובה. 74) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. 75) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. 76) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). 77) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

מתוך מהדורת וגשל

הַחוּטִים שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ שְׁנֵי טְפָחִים, וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁנֵי טְפָחִים, וְהַקָּנֶה וְהַחוּטִין אָרְכָּן תִּשְׁעָה טְפָחִים.

י. מֹאזְנַיִם שֶׁל חֶנְוָנִי וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - יִהְיֶה אָרֹךְ הַחוּט שֶׁהֵן תְּלוּיִים בּוֹ טֶפַח, וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ טֶפַח, וְהַקָּנֶה וְהַחוּטִין אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים.

יא. הַחוּט שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַפֶּלֶס, וְכֵן חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל זָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אַרְגָּמָן טוֹב - אָרְכּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וּגְבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְאֹרֶךְ הַפֶּלֶס וְאֹרֶךְ הַשַּׁלְשְׁלָאוֹת שֶׁלּוֹ - כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה.

יב. מִנַּיִן שֶׁחַיָּב הַמּוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לַלּוֹקֵחַ בְּעֵת שֶׁשּׁוֹקֵל לוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ. אָמְרָה תּוֹרָה: צֶדֶק מִשֶּׁלָּךְ וְתֵן לוֹ.

יג. וְכַמָּה? בְּלַח - אֶחָד לְמֵאָה, וּבְיָבֵשׁ - אֶחָד לְאַרְבַּע מֵאוֹת. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ עֶשֶׂר לִטְרָא לַח - נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּלִטְרָא, וְאִם מָכַר לוֹ עֶשְׂרִים לִטְרִין יָבֵשׁ - נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין אֶחָד מֵעֶשְׂרִים בְּלִטְרָא. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין מְעַט.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִמְכֹּר עַיִן בְּעַיִן; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַכְרִיעַ - חַיָּב לְהַכְרִיעַ לוֹ טֶפַח.

טו. הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עֶשֶׂר לִטְרִים - לֹא יֹאמַר לוֹ: שְׁקֹל אַחַת אַחַת וְהַכְרַע; אֶלָּא שׁוֹקֵל לוֹ עֲשָׂרָה בְּבַת אַחַת, וְהֶכְרֵעַ אֶחָד לְכֻלָּן.

טז. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָמֹד בְּדַקָּה - לֹא יָמֹד בְּגַסָּה; בְּגַסָּה - לֹא יָמֹד בְּדַקָּה. לִמְחֹק - לֹא יִגְדֹּשׁ וְיוֹסִיף בַּדָּמִים; וְכֵן אִם נָהֲגוּ לִגְדֹּשׁ - לֹא יִמְחַק וְיִפְחֹת מִן הַדָּמִים. אֶלָּא מוֹדֵד כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

יז. בְּנֵי מְדִינָה שֶׁרָצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמִּדּוֹת אוֹ עַל הַמִּשְׁקָלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יָתֵר עַל שְׁתוּת. שֶׁאִם הָיָה הַקַּב מֵכִיל חֲמִשָּׁה, וַעֲשָׂאוּהוּ מֵכִיל שִׁשָּׁה - הָרְשׁוּת בְּיָדָן; יָתֵר עַל שִׁשָּׁה - לֹא יַעֲשׂוּ.

יח. הַסִּיטוֹן מְקַנֵּחַ אֶת מִדּוֹתָיו אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבַעַל הַבַּיִת אַחַת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְהַחֶנְוָנִי מְקַנְּחָן פַּעֲמַיִם בְּשַׁבָּת, וּמְמַחֶה מִשְׁקְלוֹתָיו פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, וּמְקַנֵּחַ מֹאזְנַיִם עַל כָּל מִשְׁקָל וּמִשְׁקָל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲלִידוּ.

יט. הַמְבַקֵּשׁ לִשְׁקֹל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי לִטְרָא - נוֹתֵן לִטְרָא בְּכַף מֹאזְנַיִם וְהַבָּשָׂר וּרְבִיעַ לִטְרָא בְּכַף שְׁנִיָּה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר נוֹתֵן חֲצִי לִטְרָא וּרְבִיעַ לִטְרָא בְּכַף אַחַת, שֶׁמָּא יִפֹּל רְבִיעַ הַלִּטְרָא וְאֵין הַלּוֹקֵחַ רוֹאֶהוּ.

כ. חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ, שֶׁיִּהְיוּ מְחַזְּרִין עַל הַחֲנֻיּוֹת וּמְצַדְּקִין אֶת הַמֹּאזְנַיִם וְאֶת הַמִּדּוֹת וּפוֹסְקִין הַשְּׁעָרִים. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא עִמּוֹ מִשְׁקָל חָסֵר אוֹ מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ מֹאזְנַיִם מְקֻלְקָלִין - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ כְּפִי כֹּחוֹ וּלְקָנְסוֹ כְּפִי רְאוּת בֵּית דִּין לְחַזֵּק הַדָּבָר. וְכָל מִי שֶׁמַּפְקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר וּמוֹכֵר בְּיֹקֶר - מַכִּין אוֹתוֹ וְכוֹפִין אוֹתוֹ וּמוֹכֵר כְּשַׁעַר הַשּׁוּק.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. כָּל הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ אָדָם - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִגְנֹב. פָּסוּק זֶה הָאָמוּר בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים הִיא אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת. וְכֵן הַמּוֹכְרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁזֶּה בְּכְלַל: לֹא יִמָּכְרוּ מִמְּכֶּרֶת עֶבֶד. וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו וְגוֹמֵר. וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק.

ב. אֵין הַגַּנָּב חַיָּב מִיתַת חֶנֶק עַד שֶׁיִּגְנֹב אֶת הַיִּשְׂרְאֵל, וַיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְכְּרֶנּוּ לַאֲחֵרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ. וַאֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו אוֹ נִסְמַךְ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּנֵבָה יָשָׁן - הֲרֵי זֶה נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

ג. גְּנָבוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ, וַעֲדַיִן הַגְּנוּבָה בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְלֹא הִכְנִיסוֹ הַגַּנָּב לִרְשׁוּתוֹ - פָּטוּר. גְּנָבוֹ וְהוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא מְכָרוֹ, אוֹ מְכָרוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו שֶׁל גָּנוּב, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרוֹ לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו - עַד שֶׁיַּבְדִּילֶנּוּ מֵאֶחָיו וּמִקְּרוֹבָיו בִּמְכִירָה. וְכֵן אִם גְּנָבוֹ וְהוּא יָשָׁן, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּשֶׁהוּא יָשָׁן, וּמְכָרוֹ וַעֲדַיִן הוּא יָשָׁן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ד. וְכֵן אִם גָּנַב אִשָּׁה וּמְכָרָהּ לְעַבְדֶּיהָ בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עַל הַלּוֹקֵחַ: שֶׁזּוֹ הַשִּׁפְחָה לִי, וְאֵין לְךָ אֶלָּא הַוְלָדוֹת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ה. הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ אוֹ אֶת אָחִיו הַקָּטָן, וְכֵן הָאַפּוֹטְרוֹפִּין שֶׁגָּנְבוּ אֶת הַיְתוֹמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין אֶצְלָם, וּבַעַל הַבַּיִת שֶׁגָּנַב אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ הַסְּמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁגָּנַב אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים הַלּוֹמְדִים אֶצְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְכָרוֹ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִמְצָא בְיָדוֹ - פְּרָט לְאֵלּוּ שֶׁהֵן מְצוּיִין בְּיָדָם.

ו. אֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הַגָּדוֹל אוֹ הַגּוֹנֵב אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגַּנָּב אִישׁ אוֹ אִשָּׁה - הֲרֵי אֵלּוּ נֶהֱרָגִין; שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּנֵב נֶפֶשׁ - מִכָּל מָקוֹם. וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁגָּנַב גֵּר אוֹ עֶבֶד מְשֻׁחְרָר; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו, וְאֵלּוּ בִּכְלַל אַחֵינוּ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת. אֲבָל הַגּוֹנֵב אֶת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין - פָּטוּר.

ז. הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - אֵין לוֹ דָּמִים; אֶלָּא אִם הֲרָגוֹ בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שְׁאָר הָאָדָם - פָּטוּרִין. וּרְשׁוּת יֵשׁ לַכֹּל לְהָרְגוֹ, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, בְּכָל מִיתָה שֶׁיְּכוֹלִין לַהֲמִיתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין לוֹ דָּמִים.

ח. וְאֶחָד הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת אוֹ גַּנָּב שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ גַּגּוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ בְּתוֹךְ חֲצֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קַרְפִּיפוֹ, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ רֹב הַגַּנָּבִים לָבוֹא בַּמַּחְתֶּרֶת בַּלַּיְלָה.

ט. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירָה תּוֹרָה דָּמוֹ שֶׁל גַּנָּב אַף עַל פִּי שֶׁבָּא עַל עִסְקֵי מָמוֹן? לְפִי שֶׁחֲזָקָתוֹ, שֶׁאִם עָמַד בַּעַל הַבַּיִת לְפָנָיו וּמְנָעוֹ - יַהַרְגֶנּוּ, וְנִמְצָא זֶה הִנְכְּנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ לְגָנֹב כְּרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וּלְפִיכָךְ יֵהָרֵג. בֵּין שֶׁהָיָה גָּדוֹל בֵּין שֶׁהָיָה קָטָן, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה.

י. הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁזֶּה הַגַּנָּב הַבָּא עָלָיו אֵינוֹ הוֹרְגוֹ, וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אָסוּר לְהָרְגוֹ, וְאִם

הֲרָגוּ - הֲרֵי זֶה הוֹרֵג נֶפֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו - אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, אַל תַּהַרְגֵהוּ. לְפִיכָךְ, אָב הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת עַל בְּנוֹ - אֵינוֹ נֶהֱרָג, שֶׁוַּדַּאי שֶׁאֵינוֹ הוֹרְגוֹ; אֲבָל הַבֵּן הַבָּא עַל אָבִיו - נֶהֱרָג.

יא. וְכֵן הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב וְיָצָא, אוֹ שֶׁלֹּא גָּנַב וּמְצָאוֹ יוֹצֵא מִן הַמַּחְתֶּרֶת - הוֹאִיל וּפָנָה עֹרֶף וְאֵינוֹ רוֹדֵף, יֵשׁ לוֹ דָּמִים. וְכֵן אִם הִקִּיפוּהוּ בְּנֵי אָדָם אוֹ עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בִּרְשׁוּת זֶה שֶׁבָּא עָלָיו - אֵינוֹ נֶהֱרָג. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם בָּא לְבֵית דִּין שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג.

יב. וְכֵן הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת לְתוֹךְ גִּנְּתוֹ אוֹ לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ אוֹ לְתוֹךְ הַדִּיר וְהַסַּהַר - יֵשׁ לוֹ דָּמִים; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁבָּא עַל הַמָּמוֹן בִּלְבַד, לְפִי שֶׁאֵין רֹב הַבְּעָלִים מְצוּיִים בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ.

יג. כָּל גַּנָּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ דָּמִים, אִם נָפַל עָלָיו גַּל בְּשַׁבָּת - מְפַקֵּחִים עָלָיו, וְאִם שִׁבֵּר כֵּלִים בְּבִיאָתוֹ - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין; אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ דָּמִים שֶׁשִּׁבֵּר כֵּלִים בְּבִיאָתוֹ - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת גְּנֵבָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשע"א

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן:

א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק. ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד. ד) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת. ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה. ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה. ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. כָּל הַגּוֹזֵל[1] אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִגְזֹל. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[2], שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְּקוֹ לַעֲשֵׂה[3], שֶׁאִם גָּזַל - חַיָּב לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[4]. וַאֲפִלּוּ שָׂרַף הַגְּזֵלָה[5] - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ, וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְתַשְׁלוּמִין אֵין לוֹקִין עָלָיו.

ב. וְאָסוּר לִגְזֹל כָּל שֶׁהוּא[6] דִּין תּוֹרָה[7]. אֲפִלּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אָסוּר לִגְזֹלוֹ אוֹ לְעָשְׁקוֹ; וְאִם גְּזָלוֹ אוֹ עֲשָׁקוֹ - יַחֲזִיר.

ג. אֵי זֶהוּ גּוֹזֵל[8]? זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן הָאָדָם בְּחָזְקָה[9]. כְּגוֹן שֶׁחָטַף מִיָּדוֹ[10] מִטַּלְטְלִין, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים[11], אוֹ שֶׁתָּקַף בְּעַבְדּוֹ[12] וּבִבְהֶמְתּוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[13], אוֹ שֶׁיָּרַד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[14] וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוּא גּוֹזֵל. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי[15].

ד. אֵי זֶהוּ עוֹשֵׁק[16]? זֶה שֶׁבָּא מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים[17], וְכֵיוָן שֶׁתִּבְעוּהוּ כָּבַשׁ[18] הַמָּמוֹן אֶצְלוֹ בְּחָזְקָה וְלֹא הֶחֱזִירוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ הַלְוָאָה אוֹ שְׂכִירוּת[19], וְהוּא תּוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַלָּם[20] וְקָשֶׁה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ.

ה. כָּל הַגּוֹזֵל חַיָּב לְהַחֲזִיר הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ[21], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. וְאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁתַּנֵּית[22] - מְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ[23]. בֵּין שֶׁהוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ בֵּין שֶׁבָּאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁגָּזַל - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד[24]. אֲפִלּוּ גָּזַל קוֹרָה וּבְנָאָהּ בְּבִירָה[25] - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית[26], דִּין תּוֹרָה הוּא[27] שֶׁיַּהֲרֹס אֶת כָּל הַבִּנְיָן וְיַחֲזִיר קוֹרָה לִבְעָלֶיהָ; אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים[28], שֶׁיִּהְיֶה נוֹתֵן אֶת דָּמֶיהָ וְלֹא יַפְסִיד הַבִּנְיָן[29]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲפִלּוּ גָּזַל קוֹרָה וַעֲשָׂאָהּ בְּסֵכַת הֶחָג, וּבָא בַּעַל הַקּוֹרָה לְתָבְעָהּ בְּתוֹךְ הֶחָג - נוֹתֵן לוֹ אֶת דָּמֶיהָ[30]; אֲבָל אַחַר הֶחָג - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית וְלֹא בְּנָאָה בְּטִיט[31], מַחֲזִיר אֶת הַקּוֹרָה עַצְמָהּ.

ו. הַגּוֹזֵל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר[32] - אֵינוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). 2) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. 3) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז.). 4) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה ..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזלן להשיב את הגזילה. 5) ואי אפשר לקיים שוב את מצות-העשה ככתבה. 6) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). 7) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב). 8) זהו ביאור ל"כל הגוזל", בהלכה א. 9) בחוזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. 10) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. 11) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. 12) תפס את עבדו בכוח. 13) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צז.). 14) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). 15) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזלן (בבא קמא עט:). 16) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. 17) בניגוד לגוזל שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. 18) עיכב. 19) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציע אסא.). 20) תקיף ועושה כחפצו. 21) ואין הגזלן יכול לפטור עצמו בתשלומים. 22) כגון, הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא צג:). 23) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י). 24) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. 25) בניין גדול. 26) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. 27) והשיב את הגזילה אשר גזל. 28) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. 29) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. 30) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). 31) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם). 32) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה

מתוך מהדורת וגשל

בְּתוֹרַת הַשָּׁבַת גְּזֵלָה[33]. גָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגֻדּוֹת[34] שָׁווֹת שָׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, וְהוּזְלוּ, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן שָׁווֹת שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת, וְהֶחֱזִיר לוֹ שְׁתַּיִם - חַיָּב לְהַחֲזִיר הַשְּׁלִישִׁית[35], הוֹאִיל וּבַתְּחִלָּה הָיְתָה שָׁוָה פְּרוּטָה[36]. גָּזַל שְׁתַּיִם שָׁווֹת פְּרוּטָה, וְהֶחֱזִיר אַחַת - גְּזֵלָה אֵין כָּאן[37], מִצְוַת הַשָּׁבַת גְּזֵלָה אֵין כָּאן[38].

ז. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ בַּיִּשּׁוּב, וְהֶחֱזִיר לוֹ גְּזֵלָתוֹ בַּמִּדְבָּר - הָרְשׁוּת בְּיַד הַגַּזְלָן: אִם רָצָה - נוֹטֵל; וְאִם לָאו - אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נוֹטֵל אֶלָּא בַּיִּשּׁוּב, שֶׁמָּא תֵּאָנֵס מִמֶּנִּי כָּאן[39]. וַהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַגַּזְלָן וּבְאַחֲרָיוּתוֹ[40] עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לוֹ בַּיִּשּׁוּב. וְכֵן בִּדְמֵי הַגְּזֵלָה.

ח. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכְלִיעַ לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[41] - יָצָא[42]. וְאִם הֶחֱזִיר[43] לְכִיסוֹ[44] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָעוֹת - יָצָא; שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ[45] בְּכָל שָׁעָה, וַהֲרֵי מָנָה הַמָּעוֹת שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ בִּכְלַל מְעוֹתָיו, וּמִנְיָן שֶׁלֹּא מִדַּעַת פּוֹטֵר[46]. וְאִם הֶחֱזִיר לְכִיס שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם - לֹא יָצָא[47], וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּת הַגְּזֵלָה עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ[48] שֶׁהֶחֱזִיר לְכִיס פְּלוֹנִי.

ט. כָּל הַחוֹמֵד[49] עַבְדּוֹ אוֹ אֲמָתוֹ אוֹ בֵּיתוֹ וְכֵלָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיִּקָּנֵהוּ מִמֶּנּוּ[50], וְהִכְבִּיר עָלָיו בְּרָעִים וְהִפְצִיר בּוֹ[51] עַד שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים רַבִּים[52] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְמֹד. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[53]. וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּלָאו זֶה עַד שֶׁיִּקַּח הַחֵפֶץ שֶׁחָמַד[54], כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[55]: לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָּךְ - חִמּוּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה[56].

י. כָּל הַמִּתְאַוֶּה[57] בֵּיתוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְכֵלָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹתָן מִמֶּנּוּ - כֵּיוָן שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ הֵיאַךְ יִקְנֶה דָּבָר זֶה וְנִפְתָּה בְּלִבּוֹ בַּדָּבָר[58] עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתְאַוֶּה, וְאֵין תַּאֲוָה אֶלָּא בַּלֵּב בִּלְבַד[59].

יא. הַתַּאֲוָה מְבִיאָה לִידֵי חִמּוּד, וְהַחִמּוּד מֵבִיא לִידֵי גָּזֵל[60]; שֶׁאִם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לִמְכֹּר אַף עַל פִּי שֶׁהִרְבָּה לָהֶם בְּדָמִים וְהִפְצִיר בְּרֵעִים - יָבוֹא לִידֵי גְּזֵל[61]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָמְדוּ בָתִּים[62] וְגָזָלוּ. וְאִם עָמְדוּ הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מָמוֹנָם[63] אוֹ מְנָעוּהוּ[64] מִלְּגְזֹל - יָבוֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים. צֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה אַחְאָב וְנָבוֹת[65].

יב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמִּתְאַוֶּה[66] - עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד[67], וְהַקּוֹנֶה דָּבָר שֶׁהִתְאַוָּה בְּהֶפְצֵר שֶׁהִפְצִיר בַּבְּעָלִים אוֹ בְּבַקָּשָׁה מֵהֶן - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לְכָךְ נֶאֱמַר: 'לֹא תַחְמֹד' וְ'לֹא תִתְאַוֶּה'[68]. וְאִם גָּזַל[69] - עָבַר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין.

יג. כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה[70] - כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע[71] אֶת נֶפֶשׁ[72] וְגוֹמֵר. וְאַף עַל פִּי כֵן[73], אִם לֹא הָיְתָה הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[74], וְרָצָה הַגַּזְלָן לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה[75], וּבָא מֵאֵלָיו[76] וְהֶחֱזִיר דְּמֵי הַגְּזֵלָה - תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[77] שֶׁאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא עוֹזְרִין אוֹתוֹ[78]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

למעלה הלכה ב). 33) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). 34) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה.). 35) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. 36) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. 37) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. 38) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו]. 39) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזויינים. 40) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב. 41) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. 42) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזלן מאחריותו. 43) הגזלן. 44) לארנקו של הנגזל. 45) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). 46) אם הנגזל מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזלן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פוטר את הגזלן מאחריותו, אם אבד לאחר כן. 47) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). 48) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך. 49) החפץ בכל לב להשיג. 50) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). 51) הרבה עליו דברים והתעקש. 52) "לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. 53) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובזה אין מעשה. 54) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרתו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. 55) דומה למה שנאמר. 56) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח).. 57) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. 58) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרנו לו. 59) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאווה, לחייב על התאווה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). 60) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאווה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאווה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). 61) ויקח בחזקה. 62) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. 63) לאחר שגזלוהו מהם. 64) לפני שגזלו. 65) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים-א כא). 66) ואינו מוציא חפצו לפועל. 67) לא תתאווה. 68) "לחייב על התאווה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). 69) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו. 70) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קיט. 71) כל הגוזל. 72) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. 73) שעברת הגזילה כה חמורה. 74) כגון שאבדה או נשרפה. 75) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). 76) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. 77) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. 78) לעשות תשובה.

ומוֹחֲלִין לוֹ, כְּדֵי לְקָרֵב הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה עַל הַשָּׁבִים. וְכָל הַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַגְּזֵלָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ[79].

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. הַגְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנִּית אֶלָּא חֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּת הַגַּזְלָן וַחֲרֵי הִיא בְּיַד בָּנָיו - חֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ בְּעַצְמָהּ. וְאִם נִשְׁתַּנִּית בְּיַד הַגַּזְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה - קָנָאָהּ בְּשִׁנּוּי, וּמְשַׁלֵּם דְּמֶיהָ כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה.

ב. וְדִין זֶה דִּין תּוֹרָה הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אִם הִיא כְּשֶׁגְּזָלָהּ - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ, וְאִם נִשְׁתַּנִּית בְּיָדוֹ - מְשַׁלֵּם דְּמֶיהָ. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא נִשְׁתַּנִּית - קָנָה הַגַּזְלָן כָּל הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחַר יֵאוּשׁ, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵיהֶם, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים. וּכְשֶׁמַּחֲזִיר לוֹ הַגְּזֵלָה, שָׁמִין לוֹ הַשֶּׁבַח וְנוֹטֵל מִן הַגַּנְּזֵל.

ג. מְכָרָהּ הַגַּזְלָן אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנִּית הַגְּזֵלָה - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וּנְתִינָה בֵּין לְאַחַר מְכִירָה וּנְתִינָה, קָנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת.

ד. הַגּוֹזֵל וְהִשְׁבִּיחַ, וּמָכַר אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יֵאוּשׁ - מַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ וּמַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ מָכַר, וְקָנָה לוֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשֶּׁבַח, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִן הַגַּנְּזֵל וּמַחֲזִיר לוֹ הַגְּזֵלָה, וְחוֹזֵר הַגַּנְּזֵל וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיָאֵשׁ. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשֶּׁבַח מִן הַגַּנְּזֵל.

ה. מָכַר הַגַּזְלָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ. מְכָרָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיחַ - הוֹאִיל וְהַגַּזְלָן יִשְׂרָאֵל וְזֶה שֶׁהִיא בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשֶּׁבַח; וְאִם תָּפַשׂ הַגַּנְּזֵל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַגְּזֵלָה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחַר יֵאוּשׁ אוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּנִּית - הַשֶּׁבַח לַגַּזְלָן, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִים, אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ. כֵּיצַד? גֵּזֶל פָּרָה וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁיָּלְדָה קֹדֶם שֶׁתְּבָעוֹ בַּדִּין בֵּין שֶׁעֲדַיִן לֹא יָלְדָה; גָּזַל רָחֵל וְנִטְעֲנָה אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁגְּזָזָהּ קֹדֶם שֶׁתְּבָעוֹ בַּדִּין בֵּין שֶׁעֲדַיִן לֹא גְּזָזָהּ - הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה. וְאִם יָלְדָה וּגְזָזָהּ - הַגִּזּוֹת וְהַוְּלָדוֹת שֶׁל גַּזְלָן; וְאִם עֲדַיִן לֹא יָלְדָה וְלֹא גְּזָזָהּ - שָׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשֶּׁבַח מִן הַגַּנְּזֵל, וּמַחֲזִיר הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ.

ז. גֵּזֶל פָּרָה מְעֻבֶּרֶת, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה; רָחֵל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כָּךְ גְּזָזָהּ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לִיֹּלֶד וּדְמֵי רָחֵל הָעוֹמֶדֶת לִגָּזֵז. וְאִם לִפְנֵי יֵאוּשׁ אוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יָלְדָה אוֹ גְּזָזָהּ - חֲרֵי הַגִּזּוֹת וְהַוְּלָדוֹת שֶׁל בְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעֲנָה בְּיַד הַגַּזְלָן; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְלֹא נִשְׁתַּנִּית הַגְּזֵלָה - בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ הִיא עֲדַיִן, אַף עַל פִּי שֶׁהַגַּזְלָן חַיָּב בָּאֲנָסֶיהָ.

ח. גָּנַב אוֹ גָּזַל, וְהִקְדִּישׁ וְטָבַח אַחַר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַגַּזְלָן מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר; וְכָל וְלָדוֹתֶיהָ וְגִזּוֹתֶיהָ מִשְּׁעַת גְּנֵבָה עַד שְׁעַת הֶקְדֵּשׁ - שֶׁל בְּעָלִים.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו, כְּגוֹן גִּזּוֹת וּוְלָדוֹת; אֲבָל אִם הָיְתָה כְּחוּשָׁה וּפִטְּמָהּ - אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ נוֹטֵל מִן הַגַּנְּזֵל שֶׁבַח הַפִּטּוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשֶּׁבַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאָה.

י. שִׁנּוּי הַחוֹזֵר לִבְרִיָּתוֹ - אֵינוֹ שִׁנּוּי. כֵּיצַד? הַגּוֹזֵל עֵצִים וְדִבְּקָן בְּמַסְמְרִים וְעָשָׂה מֵהֶן תֵּבָה - אֵינוֹ שִׁנּוּי; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְפָרְקָן, וְחוֹזְרִין לוּחוֹת כְּשֶׁהָיוּ.

יא. גָּזַל עָפָר וַעֲשָׂאָהוּ לְבֵנָה - לֹא קָנָה; שֶׁאִם יָדַק הַלְּבֵנָה, תַּחֲזֹר עָפָר כְּשֶׁהָיְתָה. גָּזַל לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת וַעֲשָׂאָהוּ מַטְבֵּעַ - לֹא קָנָה; שֶׁאִם יַתִּיךְ הַמַּטְבֵּעַ יַחֲזֹר לָשׁוֹן כְּשֶׁהָיְתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. אֲבָל הַגּוֹזֵל עֵצִים וְשָׂפָן וּקְצָצָן אוֹ חָקַק בָּהֶן וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, אוֹ שֶׁגָּזַל צֶמֶר וּצְבָעוֹ אוֹ נִפְּצוֹ וְלִבְּנוֹ, אוֹ שֶׁגָּזַל טִוִּי וְעָשָׂהוּ בֶּגֶד, אוֹ שֶׁגָּזַל לְבֵנָה וַעֲשָׂאָהּ עָפָר, אוֹ אֲבָנִים וְסִתְּתָן, אוֹ מָעוֹת וְהִתִּיכָן - חֲרֵי זֶה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ; שֶׁאִם יַעֲשֵׂם מָעוֹת אֲחֵרוֹת - פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

יג. הַגּוֹזֵל מָעוֹת יְשָׁנוֹת וְשָׂפָן וְחִדְּשָׁן - לֹא קָנָה; שֶׁהֲרֵי מִתְיַשְּׁנִין וְחוֹזְרִין כְּשֶׁהָיוּ. גָּזַל מָעוֹת חֲדָשִׁים וְיִשְּׁנָם - קָנָה; שֶׁאִם יְחַדְּשֵׁם - פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן. גָּזַל דֶּקֶל מְחֻבָּר וּקְצָצוֹ - לֹא קָנָה, וַאֲפִלּוּ כְּרָתוֹ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת; עָשָׂהוּ קוֹרוֹת - קָנָה.

יד. גָּזַל קוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת וַעֲשָׂאָן קְטַנּוֹת - לֹא קָנָה; עֲשָׂאָן לוּחוֹת עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם - קָנָה. גָּזַל לוּלָב וְהִפְרִיד עָלָיו - קָנָה הֶעָלִים. גָּזַל עָלִים וַעֲשָׂאָן חוּפָּה - קָנָה. גָּזַל טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר - חֲרֵי זֶה שִׁנּוּי בְּיָדוֹ וְקָנָהוּ, וּמְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

טו. גָּזַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ - אֵין שָׁמִין לוֹ הַפְּחָת; אֶלָּא מְשַׁלֵּם דָּמָיו, וְהַכְּלִי הַשָּׁבוּר שֶׁל גַּזְלָן. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִטֹּל הַכְּלִי הַשָּׁבוּר - נוֹטְלִין, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת; שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַבְּעָלִים, וְאִם לֹא רָצוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. גְּזֵלָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנִּית וְהוּקְרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה - חֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים, וְאֵין לַגַּזְלָן בָּהּ כְּלוּם. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַגַּזְלָן אֶת הַשֶּׁבַח אַחַר יֵאוּשׁ אֶלָּא כְּגוֹן גִּזּוֹת וּוְלָדוֹת; אֲבָל שֶׁבַח הַיֹּקֶר, אִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ, אֵינוֹ זוֹכֶה בָּהּ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַגּוֹזֵל חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ, וַחֲרֵי הִיא שָׁוָה דִּינָר בִּשְׁעַת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

79) כי הוא מונע את הגזלנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

הַגְּזֵלָה, וְהוּקְרָה אֶצְלוֹ וְעָמְדָה בְּאַרְבָּעָה: אִם שִׁבֵּר הֶחָבִית אוֹ שָׁתָה אוֹתָהּ אוֹ מְכָרָהּ אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה אַחַר שֶׁהוּקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כִּשְׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם; שֶׁאִלּוּ הִנִּיחָהּ, הָיְתָה חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ. נִשְׁבְּרָה מֵאֵלֶיהָ אוֹ אָבְדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר, כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה.

ב. הָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה אַרְבָּעָה, וּבִשְׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם דִּינָר - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה, בֵּין שֶׁשִּׁבְּרָהּ אוֹ שְׁתָאָהּ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ אָבְדָה מֵאֵלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הַגּוֹזֵל חוֹתָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִשִּׁים תְּמָרִים, וּכְשֶׁיִּמְכֹּר הַחוֹתָל כֻּלּוֹ כְּאַחַת יִמְכֹּר בְּתִשְׁעָה, וּכְשֶׁיִּמְכֹּר אַחַת אַחַת יִמְכֹּר בַּעֲשָׂרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תִּשְׁעָה, וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֲנִי אַחַת אַחַת הָיִיתִי מוֹכֵר. וְכֵן הַדִּין בְּמַזִּיק, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, בְּנִכְסֵי הֶדְיוֹט; אֲבָל בְּהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה.

ד. גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָה אוֹ כָּחֲשָׁה כַּחַשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר, כְּגוֹן חֲלָאִים שֶׁאֵין לָהֶם רְפוּאַת תְּעָלָה, אוֹ שֶׁגָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק אוֹ פְּסָלוֹ הַמֶּלֶךְ, אוֹ שֶׁגָּזַל פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ כֻּלָּן, אוֹ שֶׁגָּזַל יַיִן וְהֶחְמִיץ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁגָּזַל כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ, וּמְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. אֲבָל אִם גָּזַל בְּהֵמוֹת וְכָחֲשׁוּ כַּחַשׁ שֶׁאֶפְשָׁר לַחֲזוֹר, אוֹ שֶׁגָּזַל עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ, אוֹ שֶׁגָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל בִּמְדִינָה זוֹ וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁגָּזַל פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ מִקְצָתָם, אוֹ תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, אוֹ שֶׁגָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אוֹ בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה בָּהּ עֲבֹדָה, אוֹ נִפְסְלָה מִלְּקָרֵב, אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה לְהִסָּקֵל - אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, וּמַחֲזִיר אוֹתָהּ בְּעַצְמָהּ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה; אֲבָל אִם נִשְׂרְפָה הַגְּזֵלָה אוֹ אָבְדָה אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה בַּהֲנָאָה - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ דָּמֶיהָ כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. לְפִיכָךְ, אִם כָּפַר בּוֹ אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה בַּהֲנָאָה וְנִשְׁבַּע - חַיָּב לְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם.

ו. הַגּוֹזֵל בְּהֵמָה וְנָשָׂא עָלֶיהָ מַשָּׂא אוֹ רָכַב עָלֶיהָ אוֹ חָרַשׁ אוֹ דָּשׁ בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֶחֱזִיר לִבְעָלֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְסִידָהּ וְלֹא הִכְחִישָׁהּ. וְאִם הֶחֱזִיק אָדָם זֶה לִגְזֹל אוֹ לַעֲשֹׂק אוֹ לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים אֵלּוּ פַּעַם אַחַר פַּעַם - קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְשָׁמִין הַשֹּׂכֶר אוֹ הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בַּבְּהֵמָה וּמְשַׁלֵּם לַנִּגְזָל.

ז. הַתּוֹקֵף עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, וְלֹא בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - פָּטוּר; שֶׁנּוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא יְבַטֵּל עַבְדּוֹ. וְאִם בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - מְשַׁלֵּם לוֹ כְּפוּעֵל.

ח. הַתּוֹקֵף סִפְינָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה: אִם אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר - שָׁמִין כַּמָּה פָּחֲתָה וּמְשַׁלֵּם; וְאִם הִיא עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת שְׂכִירוּת - הוֹאִיל וְיָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, אִם רָצָה הַבַּעַל לִטֹּל שְׂכָרָהּ - נוֹטֵל, רָצָה לִטֹּל פְּחָתָהּ - נוֹטֵל; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גָּזֵל - נוֹתֵן הַפְּחָת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָדַר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: אִם אוֹתָהּ חָצֵר אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ זֶה הָדַר לִשְׂכֹּר מָקוֹם לְעַצְמוֹ, שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה וְזֶה אֵינוֹ חָסֵר; וְאִם הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ זֶה לִשְׂכֹּר - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ מָמוֹן.

י. מִי שֶׁהָיָה לוֹ צֶמֶר וְסַמָּנִים שְׁרוּיִין, וּבָא אֶחָד וְצָבַע הַצֶּמֶר בַּסַּמָּנִין שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהִפְסִיד בַּצֶּמֶר, וְאֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ שֶׁבַח סַמָּנִין שֶׁעַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק דְּמֵי מַה שֶּׁחִסְּרוֹ מִן הַסַּמָּנִין - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

יא. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בִּפְקָדוֹן, בֵּין שֶׁשָּׁלַח יָד בְּעַצְמוֹ אוֹ עַל יַד בְּנוֹ וְעַבְדּוֹ וּשְׁלוּחוֹ - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן; וְנִתְחַיֵּב בְּאֲנָסָיו, וְנַעֲשָׂת הַגְּזֵלָה בִּרְשׁוּתוֹ, כְּדִין כָּל הַגַּזְלָנִים. חָשַׁב לִשְׁלֹחַ יָד בְּפִקָּדוֹן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁלַח יָד. וּמִשֶּׁשָּׁלַח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסֵּר מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֶלָּא נָטַל הַפִּקָּדוֹן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בִּרְשׁוּתוֹ כְּדֵי לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁשְּׁלִיחוּת יָד אֵינָהּ צְרִיכָה חִסָּרוֹן.

יב. הִגְבִּיהַּ אֶת הֶחָבִית לִטֹּל מִמֶּנָּה רְבִיעִית - נִתְחַיֵּב בְּאֲנָסֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטַל. אֲבָל אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַכִּיס לִטֹּל מִמֶּנּוּ דִּינָר, וְכַיּוֹצֵא בְּכִיס מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן גּוּף אֶחָד - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִתְחַיֵּב בְּכָל הַכִּיס אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא בְּדִינָר בִּלְבַד.

יג. הָיוּ פֵּרוֹת מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ וְנָטַל מִקְצָתָן - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּאַחֲרָיוּת הַפֵּרוֹת שֶׁנָּטַל, וּשְׁאָר הַפִּקָּדוֹן הַמֻּנָּח בִּמְקוֹמוֹ - בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד הַשְּׁאָר מֵחֲמַת זֶה שֶׁנָּטַל - חַיָּב בַּכֹּל. כֵּיצַד? הִטָּה אֶת הֶחָבִית בִּמְקוֹמָהּ וְנָטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית אוֹ יָתֵר: אִם נִשְׁבְּרָה אַחַר שֶׁנָּטַל וְהִיא בִּמְקוֹמָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא כַּמָּה שֶׁנָּטַל, שֶׁהֲרֵי לֹא הִגְבִּיהַּ הֶחָבִית; וְאִם הֶחְמִיצָה - מְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי כֻּלָּהּ כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן בְּבֵית דִּין, אִם הָיָה בִּרְשׁוּתוֹ בַּשָּׁעָה שֶׁכָּפַר - נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן, וְחַיָּב בְּאָנְסוֹ.

טו. הַשּׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן. הָיָה כְּלִי בְּיַד בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ, וּלְקָחוֹ אֶחָד מֵהֶן וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹאֵל שֶׁלֹּא מִדַּעַת; וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ, וְנִתְחַיֵּב בְּאָנְסָיו, עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לַבְּעָלִים. לְפִיכָךְ, אִם הֶחֱזִירוֹ לַקָּטָן שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ אוֹ לָעֶבֶד, וְאָבַד מֵהֶן אוֹ נִשְׁבַּר - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. הַחוֹטֵף מַשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֶה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ וּמִשְׁכְּנוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד.

יום שישי כ"ד טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. קָנָס קָנְסוּ חֲכָמִים[1] לַגַּזְלָנִין, שֶׁיִּהְיֶה הַנִּגְזָל נִשְׁבָּע עַל כָּל

1) כלומר, דין התורה אינו כך.

מתוך מהדורת וגשל

מַה שֶּׁיִּטְעַן[2] וְנוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן[3]. וְהוּא[4], שֶׁיִּהְיֶה זֶה מֵחֲזָק שֶׁגָּזְלוֹ בִּשְׁנֵי עֵדִים[5].

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[6] בִּפְנֵי עֵדִים, וְלֹא הָיָה כְּלוּם תַּחַת כְּנָפָיו[7], וְיָצָא וְכֵלִים מֻטָּלִין לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים מָה הֵן[8], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר[9]: כָּךְ וָכָךְ גְּזַלְתַּנִי - בֵּין שֶׁאָמַר הַגַּזְלָן: מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם[10], בֵּין שֶׁאָמַר: נִכְנַסְתִּי לְמַשְׁכֵּן כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הָעֵדִים[11], אֲבָל לֹא נָטַלְתִּי[12], וְלֹא הָיָה תַּחַת כְּנָפַי אֶלָּא כֵּלִים שֶׁלִּי[13], בֵּין שֶׁאָמַר: נָטַלְתִּי כְּלִי זֶה[14], וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שֶׁנָּטַל זֶה וּכְלִי אַחֵר - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע[15] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[16], וְנוֹטֵל כָּל מַה שֶּׁיִּטְעַן.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[17]? בְּשֶׁטָּעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[18] אוֹ שֶׁהוּא אָמוּד שֶׁמַּפְקִידִין אֶצְלוֹ[19] אוֹתָן דְּבָרִים שֶׁטָּעַן, וְטָעַן בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּנָטְלוּ תַּחַת הַכְּנָפַיִם[20] כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים[21].

ד. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רָאוּהוּ בָּעֵת שֶׁיָּצָא[22], אוֹ שֶׁיָּצָא וְאֵין נִרְאֶה תַּחַת כְּנָפָיו כְּלוּם, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כָּךְ וָכָךְ נָטַל, אֲפִלּוּ אוֹמֵר: מֵעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי, שֶׁהֲרֵי מַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[23]. שֶׁאִם אָמַר: נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי[24] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[25] שֶׁלֹּא נָטַל כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּנֵס לִגְזֹל וְלֹא גָּזַל[26].

ה. הָיָה עֵד אֶחָד מְעִידוֹ[27] שֶׁנִּכְנַס וְנָטַל כֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו[28], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[29], אוֹ שֶׁאָמַר: בְּחוֹבִי נָטַלְתִּי[30] - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ[31] מֶה הָיָה תַּחַת כְּנָפָיו, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[32] שֶׁלֹּא גָּזַל; שֶׁאֵינוֹ מֻחְזָק בְּגַזְלָנוּת אֶלָּא בִּשְׁנֵי עֵדִים[33].

ו. כְּשֵׁם שֶׁבַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן[34], כָּךְ שׁוֹמֵר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[35]. אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּעַת[36] שֶׁזֶּה נָטַל כָּךְ וָכָךְ, וּמְשַׁלֵּם הַגַּזְלָן.

ז. הָיָה שָׁם[37] לְקִיטוֹ[38] אוֹ שְׂכִירוֹ[39] שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אֵינָן נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[40]; וְאֵין הַנִּגְזָל יָכוֹל לִשְׁבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בְּבֵיתוֹ בַּשָּׁעָה שֶׁנִּגְזַל; וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים מַה נָּטַל תַּחַת כְּנָפָיו כְּדֵי לְחַיֵּב הַגַּזְלָן לְהַחֲזִיר[41]; וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַגַּזְלָן[42], מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[43].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

2) נגד הגזלן, 3) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. 4) ודין זה הוא בתנאי. 5) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאינם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו. 6) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז. 7) כנפי בגדו. 8) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. 9) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. 10) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. 11) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. 12) משל חברי, כי חזרתי בי. 13) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". 14) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. 15) כי דין הנכנס לבית חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. 16) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה. 17) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטען. 18) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: 19) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. 20) כגון, דברים לא גדולים. 21) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה. 22) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו. 23) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. 24) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזוכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולאו אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. 25) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: 26) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש דגזים ולא עביד" וראה רי"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן ...". 27) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. 28) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. 29) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. 30) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. 31) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). 32) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. 33) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם". 34) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. 35) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: 36) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה. 37) בביתו. 38) פועל האוסף תבואה מן השדה. 39) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. 40) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. 41) אף בלי שבועת הנגזל. 42) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. 43) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים.

ח. וְכֵיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מַחֲרִים בַּעַל הַבַּיִת[44] חֵרֶם סְתָם[45] עַל מִי שֶׁנָּטַל מִבֵּיתוֹ כְּלוּם[46] וְאֵינוֹ מוֹדֶה בְּבֵית דִּין. וַאֲפִלּוּ הוֹדָה הַגַּזְלָן שֶׁגָּזַל קָצָת - מַחֲזִיר הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[47].

ט. הַגּוֹזֵל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[48] וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא הַנִּגְזָל[49], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוֹ וְאוֹמֵר: לִי גָּזַלְתָּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגָּזַל[50] - הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע שֶׁזֶּה גְּזָלוֹ, וּמְשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[51]. אַף דָּבָר זֶה קָנָס הוּא שֶׁקְּנָסוּהוּ חֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְגָזַל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה[52] אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם מִסָּפֵק[53].

י. אָמַר לִשְׁנַיִם[54]: גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם אוֹ אָבִיו שֶׁל אֶחָד מִכֶּם[55] וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ, אִם בָּא לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[56] - חַיָּב לְשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[57]; אֲבָל בְּדִין[58] אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גְּזֵלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶן. שֶׁהֲרֵי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ שֶׁנִּגְזַל[59], אֶלָּא זֶה בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה[60], מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ[61].

יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גְּזַלְתַּנִי מֵאָה, אִם אָמַר: לֹא גָּזַלְתִּי[62] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[63], כְּדִין כָּל נִתְבָּע[64]; וְאִם הוֹדָה שֶׁגָּזַלוֹ חֲמִשִּׁים - מְשַׁלֵּם[65], וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[66] עַל הַשְּׁאָר, כְּדִין כָּל מוֹדֶה בְּמִקְצָת[67], שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזַק גַּזְלָן בְּעֵדִים[68]. וְכֵן הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ[69] שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ וּגְזָלוֹ כֵּלִים, וְהוּא אוֹמֵר: דֶּרֶךְ מַשְׁכּוֹן לָקַחְתִּי בְּחוֹבִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ[70], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם[71] - אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[72], הוֹאִיל וְאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִים שֶׁגָּזַל[73], הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[74] וְגוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[75] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[76]. וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[77], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[78].

יב. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין[79] וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו[80], אִם טָעַן וְאָמַר: דֶּרֶךְ גְּזֵל לְקָחָן, וְהַלָּה אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ בָּאתִי, וְאַתָּה מְכַרְתָּם לִי אוֹ נְתַתָּם לִי[81], אוֹ בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ תְּפַשְּׂתִּים - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנָיו[82] וְנָטַל כֵּלִים מִשָּׁם וְהוֹצִיאָן בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גַּזְלָן[83]. לְפִיכָךְ מַחֲזִיר הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה[84], שֶׁהֲרֵי הָעֵדִים רָאוּ מַה גָּזַל. וְאַחַר שֶׁיַּחֲזִיר[85] חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מַה שֶׁיִּטְעַן, וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן[86].

יג. וְכֵן[87] אִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד[88] בִּלְבַד, וּבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שֶׁגָּזוּל הוּא כְּלֵי זֶה בְּיָדוֹ[89], וְהַלָּה אוֹמֵר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, אוֹ בְּחוֹב גְּבִיתִיו, אוֹ שֶׁלִּי הָיָה וּפִקָּדוֹן הוּא אֶצְלְךָ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר הַכְּלִי לִבְעָלָיו בְּלֹא שְׁבוּעָה. שֶׁאִלּוּ הָיָה שָׁם שְׁנֵי עֵדִים, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם; וַעֲכָשָׁו, שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא עֵד אֶחָד, חַיָּב שְׁבוּעָה[90]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַכְחִישׁ אֶת הָעֵד[91]; וְכָל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע - מְשַׁלֵּם.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

44) מכריז חרם. 45) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. 46) משהו. 47) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה). 48) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: 49) שאין לאף אחד מהם עדים. 50) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. 51) כדעת רבי עקיבא שם. 52) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). 53) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל. 54) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לז. 55) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. 56) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. 57) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. 58) לפי הדין. 59) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". 60) אף על פי שגזל. 61) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק. 62) כלומר, הוא כופר בכול. 63) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. 64) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. 65) מה שהודה. 66) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. 67) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: 68) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהוחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. 69) ואין עדים. 70) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. 71) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. 72) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. 73) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. 74) שלקח את הכלים כמשכון. 75) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. 76) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. 77) כדין כל הנשבעין ונוטלין. 78) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן. 79) שלא כדרך הגנבים. 80) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. 81) במתנה. 82) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. 83) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. 84) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. 85) וחזר המצב לקדמותו. 86) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים. 87) רי"ף שם. 88) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. 89) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). 90) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמא של בעל הבית]. 91) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא

לְפִיכָךְ, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם[92] - הוֹאִיל וְאֵין שָׁם אֶלָּא עֵד אֶחָד וְהוּא מַכְחִישוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[93] שֶׁלֹּא לָקַח מִבֵּיתוֹ כְּלוּם, וְנִפְטָר.

יד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[94] שֶׁחָטַף לָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף[95] מִיַּד חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וּבָא הַחוֹטֵף[96] וְאָמַר: חָטַפְתִּי[97] וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי, וְחִיְּבוּהוּ חֲכָמִים[98] לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[99] בְּעֵד זֶה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָעֵד. וְאִלּוּ לֹא הָיָה שָׁם עֵד כְּלָל, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[100] שֶׁשֶּׁלּוֹ חָטַף[101]; וְאִלּוּ הִכְחִישׁ הָעֵד[102] וְאָמַר: מֵעוֹלָם לֹא חָטַפְתִּי, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא חָטַף. וּכְדִין זֶה דָּנִין בְּכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[103] בְּכָל מָקוֹם[104].

טו. חָטַף[105] מִמֶּנּוּ זְהוּבִים [בְּעֵד אֶחָד], וְהוּא אוֹמֵר: שֶׁלִּי חָטַפְתִּי וְעֶשְׂרִים הָיוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ כַּמָּה חָטַף - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם הָעֶשְׂרִים. שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁזְּהוּבִים חָטַף, וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם[106] הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[107], וְנִמְצָא בְּעֵד אֶחָד מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[108] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע[109], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[110].

טז. אָמַר הַחוֹטֵף: עֶשְׂרִים חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי הֵן, וְהַגּוֹזֵל אוֹמֵר: מֵאָה חָטַף - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ[111] מִנְיָנָן, הֲרֵי מְשַׁלֵּם הָעֶשְׂרִים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁחָטָפָן, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל הַשְּׁאָר, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצָת[112]. וְדַעְתִּי נוֹטָה בָּזֶה שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת[113], שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה כְּלוּם[114], אֶלָּא אָמַר 'שֶׁלִּי חָטַפְתִּי'.

יז. נִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְנָטַל מִשָּׁם כֵּלִים בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ כַּמָּה נָטַל, (הֲרֵי) בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: עֶשְׂרִים כֵּלִים הָיוּ בְּבֵיתִי[115], וְהַגּוֹזֵל אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא עֲשָׂרָה וְהֵם שֶׁלִּי - חַיָּב לְהַחֲזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[116] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע. וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר[117] אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן עַל הַגַּזְלָן טַעֲנַת וַדַּאי[118].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אָסוּר לִקְנוֹת דָּבָר הַגָּזוּל מִן הַגַּזְלָן. וְאָסוּר לְסַעֲדוֹ עַל שִׁנּוּיוֹ כְּדֵי שֶׁיִּקְנֵהוּ. שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְחַזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְעוֹבֵר עַל 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל'.

ב. אָסוּר לֵהָנוֹת בְּדָבָר הַגָּזוּל, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר יֵאוּשׁ. וְהוּא, שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁדָּבָר זֶה הוּא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ. כֵּיצַד? יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁבְּהֵמָה זוֹ גְּזוּלָה - אָסוּר לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ.

ג. גָּזַל בַּיִת אוֹ שָׂדֶה - אָסוּר לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ אוֹ לִכָּנֵס בָּהּ בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְאִם דָּר בְּתוֹכָהּ - חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַבְּעָלִים, כְּדִין הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. גָּזַל דְּקָלִים וְעָשָׂה מֵהֶן גֶּשֶׁר - אָסוּר לַעֲבֹר עָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. מִי שֶׁעָבַר וְאָכַל הַגְּזֵלָה אַחַר יֵאוּשׁ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. וְאִם אָכַל קֹדֶם יֵאוּשׁ, וְרָצוּ הַבְּעָלִים לִגְבּוֹת מִן הָאוֹכֵל - גּוֹבִין, שֶׁעֲדַיִן בִּרְשׁוּתָן הִיא; וְאִם רָצוּ, גּוֹבִין מִן הַגַּזְלָן.

ה. הַגּוֹזֵל וָמֵת, בֵּין שֶׁהֶאֱכִיל אֶת הַגְּזֵלָה לַבָּנִים אַחַר יֵאוּשׁ בֵּין שֶׁלֹּא הֶאֱכִילָם אֶלָּא מְכָרָהּ אוֹ אָבְדָה: אִם הִנִּיחַ קַרְקַע - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, אֲבָל מִן הַמַּטַּלְטְלִין - אֵינָן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם; שֶׁדְּמֵי הַגְּזֵלָה חוֹב הֵן עַל הַגַּזְלָן, וְאֵין הַמַּטַּלְטְלִין מִשְׁתַּעְבְּדִין לְבַעַל חוֹב.

ו. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים לִגְבּוֹת חוֹב מִן הַמַּטַּלְטְלִין וַאֲפִלּוּ בְּמִלְוָה עַל פֶּה. לְפִיכָךְ חַיָּבִין לְשַׁלֵּם בֵּין אָכְלוּ בֵּין לֹא אָכְלוּ, בֵּין נִתְיָאֲשׁוּ בֵּין לֹא נִתְיָאֲשׁוּ, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ.

ז. דִּין הַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין מִן הַגַּזְלָן כְּלוֹקֵחַ מִן הַגַּנָּב: אִם גַּזְלָן מְפֻרְסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק; וְאִם אֵינוֹ מְפֻרְסָם - עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק, וְנוֹתֵן הַנִּגְזָל דָּמִים שֶׁנָּתַן וְלוֹקֵחַ גְּזֵלָתוֹ, וְחוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַגַּזְלָן בִּדְמֵי הַגְּזֵלָה. וְאִם כְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - קָנָה לוֹקֵחַ עַצְמָהּ שֶׁל גְּזֵלָה וְאֵינוֹ מַחֲזִירָהּ.

ח. אָסוּר לֵהָנוֹת מִן הַגַּזְלָן. וְאִם הָיָה מִעוּט שֶׁלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁרֹב מָמוֹנוֹ גָּזוּל - מֻתָּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁדָּבָר זֶה גָּזוּל בְּיָדוֹ.

ט. בְּנֵי אָדָם שֶׁחֻזְקָתָן גַּזְלָנִין וְחֻזְקַת כָּל מָמוֹנָן מִן הַגָּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַאכְתָּן מְלֶאכֶת גַּזְלָנִין, כְּגוֹן הַמּוֹכְסִין וְהַלִּסְטִים - אָסוּר לֵהָנוֹת מֵהֶן; שֶׁחֻזְקַת מְלָאכָה זוֹ שֶׁהוּא גָּזוּל. וְאֵין מְצָרְפִים דִּינָרִים מִן הַתֵּבָה שֶׁלָּהֶן, שֶׁהַכֹּל בְּחֶזְקַת גְּזֵלָה.

י. נָטְלוּ מוֹכְסִים כְּסוּתוֹ וְהֶחֱזִירוּ לוֹ אַחֶרֶת, (נָטְלוּ חֲמוֹרוֹ וְהֶחֱזִירוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר) - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ כִּמְכִירָה הִיא, וְחֶזְקָתָהּ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי

שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. 92) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. 93) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה. 94) בבא בתרא לג: שבועות מז. 95) מוארך בצורת לשון. 96) בפני בית הדין. 97) ומאשר את דברי העד. 98) רבי אבא, שם. 99) להכחיש את דברי העד. 100) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. 101) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. 102) הכחיש את דברי העד. 103) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. 104) בארץ ישראל ובחוצה לארץ. 105) סברת עצמו. 106) עדים שחטף. 107) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. 108) שלא חטף. 109) כי הודה לדברי העד שחטף. 110) למעלה הלכה יג. 111) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. 112) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. 113) כדין כופר בכול. 114) והחיוב לשלם בא בגלל העד. 115) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). 116) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. 117) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. 118) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

שֶׁזּוֹ גְזֵלָה. וְאִם הָיָה וָתִיק וּמַחְמִיר עַל עַצְמוֹ - מַחֲזִירָן לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַמּוֹכֵס כִּלְסָטִים? בִּזְמַן שֶׁהַמּוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו, אוֹ מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵחֲמַת הַמֶּלֶךְ וְאֵין לוֹ קִצְבָּה, אֶלָּא לוֹקֵחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה וּמַנִּיחַ מַה שֶּׁיִּרְצֶה; אֲבָל מֶכֶס שֶׁפְּסָקוֹ הַמֶּלֶךְ, וְאָמַר שֶׁיִּקַּח שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ אוֹ דָּבָר קָצוּב, וְהֶעֱמִיד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל לִגְבּוֹת חֵלֶק זֶה לַמֶּלֶךְ, וְנוֹדָע שֶׁאָדָם זֶה נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מוֹסִיף כְּלוּם עַל מַה שֶּׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן, לְפִי שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהוּא עוֹבֵר הַמַּבְרִיחַ מִמֶּכֶס זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹזֵל מְנַת הַמֶּלֶךְ, בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

יב. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁמֵּשִׂים מַס עַל בְּנֵי הָעִיר אוֹ עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ דָּבָר קָצוּב מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, אוֹ עַל שָׂדֶה וְשָׂדֶה דָּבָר קָצוּב; אוֹ שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל דָּבָר זֶה - יִלְקְחוּ כָּל נְכָסָיו לְבֵית הַמֶּלֶךְ; אוֹ כָּל מִי שֶׁיִּמְצֵא בַּשָּׂדֶה בִּשְׁעַת הַגֹּרֶן - הוּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעָלֶיהָ, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא בַּעַל הַשָּׂדֶה בֵּין שֶׁאֵינוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה; וְכֹל כַּיּוֹצֵא מִדְּבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ גָּזֵל, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁגָּבָה אוֹתָן לַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ בְּחֶזְקַת גַּזְלָן, וַהֲרֵי הוּא כָּשֵׁר. וְהוּא, שֶׁלֹּא יוֹסִיף וְלֹא יִשְׁנֶה וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם.

יג. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אֶחָד מֵעֲבָדָיו וְשִׁמְּשָׁיו מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, וְלָקַח שָׂדֵהוּ אוֹ חֲצֵרוֹ - אֵינָהּ גְּזֵל, וּמֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהּ, וְהַלּוֹקְחָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ, וְאֵין הַבְּעָלִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; שֶׁזֶּה דִּין הַמְּלָכִים כֻּלָּם, לִקַּח כָּל מָמוֹן שִׁמְּשֵׁיהֶם כְּשֶׁכּוֹעֲסִין עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדָן, וְנַעֲשָׂת חָצֵר זוֹ אוֹ שָׂדֶה זוֹ כְּהֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹנֶה אוֹתָהּ מִן הַמֶּלֶךְ - זָכָה בָּהּ. אֲבָל מֶלֶךְ שֶׁלָּקַח חָצֵר אוֹ שָׂדֶה שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁלֹּא בַּדִּינִין שֶׁחָקַק - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן; וְהַלּוֹקְחָהּ מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִיָּדוֹ.

יד. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דִּין שֶׁיִּחְקֹק אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ לַכֹּל וְלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ גָּזֵל; וְכֹל שֶׁיִּקַּח מֵאִישׁ זֶה בִּלְבַד שֶׁלֹּא כַּדַּת הַיְדוּעָה לַכֹּל, אֶלָּא חָמַס אֶת זֶה - הֲרֵי זֶה גָּזֵל. לְפִיכָךְ, גַּבָּאֵי הַמֶּלֶךְ וְשׁוֹטְרָיו שֶׁמּוֹכְרִים הַשָּׂדוֹת בַּמַּס הַקָּצוּב עַל הַשָּׂדוֹת - מִמְכָּרָן מִמְכָּר; אֲבָל מַס שֶׁעַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ אֵינוֹ גוֹבֶה אֶלָּא מִן הָאָדָם עַצְמוֹ, וְאִם מָכְרוּ הַשָּׂדֶה בַּמַּס שֶׁעַל הָרֹאשׁ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מִמְכָּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דִּין הַמֶּלֶךְ כָּךְ.

טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל הַשָּׂדֶה - תִּהְיֶה הַשָּׂדֶה לְנוֹתֵן הַמַּס, וּבָרַח בַּעַל הַשָּׂדֶה מִפְּנֵי הַמַּס, וּבָא זֶה וְנָתַן מַס שֶׁעָלֶיהָ לַמֶּלֶךְ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גָּזֵל, אֶלָּא אוֹכֵל פֵּרוֹת וְנוֹתֵן הַמַּס עַד שֶׁיַּחְזְרוּ הַבְּעָלִים; שְׁדִין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

טז. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן מַס הַקָּצוּב עַל הָאִישׁ יִשְׁתַּעְבֵּד בָּזֶה שֶׁלֹּא נָתַן, וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן הַמַּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הֶעָנִי - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר מִדַּי, שְׁדִין הַמֶּלֶךְ דִּין; אֲבָל אֵינוֹ עוֹבֵד בּוֹ כְּעֶבֶד.

יז. מֶלֶךְ שֶׁכָּרַת אִילָנוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְעָשָׂה מֵהֶן גֶּשֶׁר - מֻתָּר לַעֲבֹר עָלָיו. וְכֵן אִם הָרַס בָּתִּים וַעֲשָׂאָן דֶּרֶךְ אוֹ חוֹמָה - מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שְׁדִין הַמֶּלֶךְ דִּין.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֶלֶךְ שֶׁמַּטְבְּעוֹ יוֹצֵא בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת; שֶׁהֲרֵי הִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי אוֹתָהּ הָאָרֶץ, וְסָמְכָה דַעְתָּן שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם לוֹ עֲבָדִים. אֲבָל אִם אֵין מַטְבְּעוֹ יוֹצֵא - הֲרֵי הוּא כְּגַזְלָן בַּעַל זְרוֹעַ, וּכְמוֹ חֲבוּרַת לִסְטִים הַמְזַיְּנִין שֶׁאֵין דִּינֵיהֶם דִּין, וְכֵן מֶלֶךְ זֶה וְכָל עֲבָדָיו גַּזְלָנִין לְכָל דָּבָר.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. קוֹרוֹת וַאֲבָנִים וְעֵצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשְּׁטָפָם הַנָּהָר: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מֵהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְהֵן שֶׁל מַצִּילָן; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נִתְיָאֲשׁוּ אִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם.

ב. לְפִיכָךְ, הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר וּמִזּוֹטוֹ שֶׁל יָם וּמִשְּׁלוּלִיתוֹ שֶׁל נָהָר וּמִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמִן הַדְּלֵקָה וּמִן הָאָרִי וּמִן הַדֹּב וּמִן הַנָּמֵר וּמִן הַבַּרְדְּלָס: אִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וְאִם לֹא יָדַע - יַחֲזִיר.

ג. הַמַּצִּיל מִיַּד לִסְטִים יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם הַדָּבָר שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ - חַיָּב לְהַחֲזִיר. אֲבָל הַמַּצִּיל מִיַּד לִסְטִים עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מוֹכֵס עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חַיָּב לְהַחֲזִיר, שֶׁסְּתָם הַדָּבָר שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וּמִפְּנֵי מָה סְתָם לִסְטִים יִשְׂרָאֵל נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וּסְתָם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא נִתְיָאֲשׁוּ? מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים, שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַחֲזִירִין מִיַּד הַגַּזְלָן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגָּזַל, אֶלָּא בִּרְאָיוֹת רְעוּעוֹת וּבְאֹמֶד הַדַּעַת.

ד. שַׁחֲלַיִם הַצּוֹמְחִים בְּתוֹךְ הַפִּשְׁתָּן, הַמְלַקְּטָן כְּשֶׁהֵן לַחִין - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַפְסִידִין הַפִּשְׁתָּן שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם יָבְשׁוּ - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁכְּבָר הִפְסִידוּ מַה שֶּׁהִפְסִידוּ. וְאִם הָיוּ עַל הַגְּבוּל - אֲסוּרִין אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן לַחִין.

ה. כְּבָר בֵּאֲרְנוּ בְּנִזְקֵי מָמוֹן, שֶׁהַמּוֹצִיא תִּבְנוּ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל. אֲבָל הַמּוֹצִיא הַגָּלָל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים - חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל.

ו. מִי שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלָיו בְּכֵלִים אֲחֵרִים בְּבֵית הָאֵבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וַיַּחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ. נִתְחַלְּפוּ לוֹ בְּבֵית הָאֵמָּן: אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל אֵמָּן נָתְנוּ לוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵמָּן וְאָמַר לוֹ: טֹל כֵּלֶיךָ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וַיַּחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ. אָמַר לוֹ הָאֵמָּן: טֹל כְּלִי זֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא הַלָּה וַיַּחֲזִיר וְיִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ; שֶׁמָּא כֵּלָיו שֶׁל אֵמָּן הוּא, אוֹ בַּעַל הַכְּלִי צִוָּה אֶת הָאֵמָּן לְמָכְרוֹ לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. דְּבָרִים הַרְבֵּה אָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם גָּזֵל, וְהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן מִדִּבְרֵיהֶם. כְּגוֹן מַפְרִיחֵי יוֹנִים וְהַמְשַׂחֲקִים בְּקֻבְיָא. מַפְרִיחֵי יוֹנִים כֵּיצַד? לֹא יַפְרִיחַ אָדָם בְּתוֹךְ הַיִּשּׁוּב,

שֶׁהֲרֵי לוֹקֵחַ מָמוֹן אֲחֵרִים שֶׁלֹּא כַּדִּין, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁלֵּחַ זָכָר וְיָבִיא נְקֵבָה מִשּׁוֹבָךְ אַחֵר אוֹ נְקֵבָה וְתָבִיא זָכָר. וְלֹא יוֹנִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָעוֹשֶׂה כָּזֶה בִּשְׂאָר עוֹפוֹת אוֹ חַיָּה וּבְהֵמָה - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן מִדִּבְרֵיהֶם.

ח. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לָצוּד יוֹנִים בְּתוֹךְ הַיִּשּׁוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל אֲחֵרִים. וְאֵין פּוֹרְשִׁין נִשְׁבִּין לְיוֹנִים, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִן הַיִּשּׁוּב אַרְבָּעָה מִילִין. וְאִם הָיָה יִשּׁוּב כָּרָמִים - אֲפִלּוּ מֵאָה מִיל לֹא יִפְרֹשׂ, שֶׁהַיּוֹנִים שֶׁל בַּעֲלֵי כְּרָמִים הֵם. וְכֵן לֹא יִפְרֹשׂ בְּתוֹךְ הַשּׁוֹבְכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ שֶׁל הֶפְקֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק מִן הַיִּשּׁוּב מֵאָה מִיל, מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹנִים בָּאוֹת לְיִשּׁוּב הַשּׁוֹבְכִין.

ט. מַרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹבָךְ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְלֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוֹבָךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּשְׁכוּ הַגּוֹזָלוֹת וְיִפְסִידוּ בַּשָּׂדוֹת וְיֹאכְלוּ מִשֶּׁל אֲחֵרִים. וְאִם לְקָחוֹ מֵאַחֵר, אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין תְּחִלַּת שְׂדֵה חֲבֵרוֹ בֵּית רֹבַע בִּלְבַד - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַרְחִיק.

י. הַמְשַׁחֲקִין בְּקֶבְיָא כֵּיצַד? אֵלּוּ שֶׁמְּשַׁחֲקִים בְּעֵצִים אוֹ בִּצְרוֹרוֹת אוֹ בַּעֲצָמוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְעוֹשִׂים תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ שְׂחוֹק יִקַּח מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם. אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְצוֹן הַבְּעָלִים לָקַח, הוֹאִיל וְלָקַח מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּחִנָּם דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל - הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל. וְכֵן הַמְשַׁחֲקִים בִּבְהֵמָה אוֹ בְּחַיָּה אוֹ בְּעוֹפוֹת, וְעוֹשִׂים תְּנַאי, שֶׁכֹּל שֶׁתְּנַצַּח בְּהֶמְתּוֹ אוֹ תָּרוּץ יוֹתֵר יִקַּח מֵחֲבֵרוֹ כָּךְ וְכָךְ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. הַכֹּל אָסוּר, וְגָזֵל מִדִּבְרֵיהֶם הוּא.

יא. וְהַמְשַׁחֵק בְּקֶבְיָא עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין בּוֹ אִסּוּר גָּזֵל, אֲבָל יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר עוֹסֵק בִּדְבָרִים בְּטֵלִים; שֶׁאֵין רָאוּי לְאָדָם שֶׁיַּעֲסֹק כָּל יָמָיו אֶלָּא בְּדִבְרֵי חָכְמָה וּבְיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם.

יב. מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁנָּפְלוּ מִינֵי הַחַיָּה לְתוֹךְ הַמְּצוּדָה, וּבָא אַחֵר וּנְטָלָן - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁעַדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶן.

יג. נָהָר הַמּוֹשֵׁךְ וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִין - הֲרֵי הֵן שֶׁל כָּל אָדָם. עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַדַּיִת זֵיתִים שֶׁל שִׁכְחָה, וּבָא עָנִי אַחֵר וּנְטָלָן מֵעַל הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִּבְרֵיהֶם. וְאִם הָיָה הֶעָנִי מְקַבֵּץ בְּיָדוֹ בְּרֹאשׁ הַדַּיִת וּמַשְׁלִיךְ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל גָּמוּר; שֶׁהֲרֵי הִגִּיעוּ לְיַד הַזּוֹכֶה בָּהֶן.

יד. הַדְּבוֹרִים אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹ תַּרְנְגוֹלִים וְאַוָּזִים, וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהֶן קִנְיָן מִדִּבְרֵיהֶם. וְהַגּוֹזֵל נְחִיל דְּבוֹרִים, אוֹ שֶׁמְּנָעוֹ מִבְּעָלָיו אִם בָּא לִרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל מִדִّבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁיָּצָא נְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים מֵרְשׁוּתוֹ וְשָׁכַן בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנִּחִיל לְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּטֹּל אֶת נְחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יָקֹץ אֶת שׁוֹכֹה עַל מְנָת לִתֵּן דָּמִים.

טו. נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר: מִכָּאן יָצָא נְחִיל זֶה. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ מְשִׁיחִין לְפִי תֻּמָּן, וְיִהְיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחַר הַנִּחִיל וְשׁוֹאֲלִים הֵיכָן חוֹנֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן בְּנֵי עֵדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיָן דְּבוֹרִים מִדִּבְרֵיהֶם, הֶאֱמִינוּ אוֹתָם בּוֹ.

טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גָּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדַיָּנִין. וְכֵן אִם כָּפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּמוֹ שֶׁמּוֹסִיף עַל הַגָּזֵל הַגָּמוּר.

שבת קודש כ"ה טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. כָּל מִי[1] שֶׁנִּתְחַיֵּב מָמוֹן לַחֲבֵרוֹ הַיִּשְׂרָאֵל[2] וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[3] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ הַקֶּרֶן שֶׁכָּפַר בּוֹ וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ. וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[4]. וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם גְּזֵלוֹת[5].

ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל[6] אוֹ[7] הָעוֹשֵׁק[8] אוֹ הַגּוֹנֵב[9], אוֹ שֶׁהִלְוָהוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶן שֻׁתָּפוּת[10] וְנִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ[11]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאִלּוּ הוֹדָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[12] בַּדִּין[13], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן[14].

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[15]? כְּשֶׁהָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מֵחֲמַת עַצְמוֹ[16]; אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מֵחֲמַת אָבִיו - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ[17]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אָבִיו אוֹ גָּנַב אוֹ שֶׁהָיָה חַיָּב לַאֲחֵרִים, וְהַבֵּן יוֹדֵעַ[18], וְכָפַר הַבֵּן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר גָּזָל[20] - עַל גְּזֵלוֹ הוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? בְּשֶׁאֵין הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[22]; אֲבָל אִם

1) משנה בבא קמא קג: 2) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. 3) ויקרא שם, כב. 4) לכפר על שבועת השקר. 5) ככתוב "ואת אשמו יביא לה'" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג). 6) בחוזקה, ויקרא ה, כא. 7) אחד ... או, פירושו: בין ובין. 8) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 9) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. 10) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. 11) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. 12) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: 13) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לז. 14) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין. 15) שחייב לשלם חומש. 16) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. 17) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: 18) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. 19) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה-ו). 20) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד: 21) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 22) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא

מתוך מהדורת וגשל

1 גָּזַל אָבִיו וָמֵת, וְהַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת[23], וְכָפַר הַיּוֹרֵשׁ[24] וְנִשְׁבַּע,
2 וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.
3 **ה.** גָּזַל הָאָב וְנִשְׁבַּע הָאָב וְהוֹדָה[25] וְאַחַר כָּךְ מֵת - הֲרֵי
4 הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.
5 **ו.** גָּזַל וְנִשְׁבַּע וָמֵת[26], וְהוֹדָה הַיּוֹרֵשׁ[27] - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד.
6 וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[28] הַיּוֹרֵשׁ פָּטוּר מִן הָאָשָׁם[29].
7 **ז.** הַנִּשְׁבָּע לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[30] - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ חַיָּב
8 בְּחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ[31]. וְכֵן הַגּוֹזֵל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה
9 פְּרוּטָה וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ חַיָּב בְּחֹמֶשׁ; שֶׁאֵין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה
10 פְּרוּטָה מָמוֹן[32]. כַּמָּה הוּא הַחֹמֶשׁ? אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּקֶּרֶן[33].
11 שֶׁאִם גָּזַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. וְאִם הָיְתָה
12 הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת - מַחֲזִיר אוֹתָהּ[34] וְנוֹתֵן דְּמֵי רְבִיעַ שֶׁלָּהּ.
13 **ח.** אֵין הַנִּשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַד שֶׁיּוֹדֶה
14 מֵעַצְמוֹ[35], אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים[36] וְהוּא עוֹמֵד בִּכְפִירָתוֹ -
15 מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בִּלְבַד עַל פִּי עֵדִים, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ;
16 שֶׁהַחֹמֶשׁ עִם הַקָּרְבָּן לְכַפָּרָה הֵם בָּאִים, וְאֵינוֹ מְבִיאָם אֶלָּא
17 עַל פִּי עַצְמוֹ[37].
18 **ט.** הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בּוֹ[38], הוֹאִיל וְלֹא
19 נִשְׁבַּע[39], אִם חָזַר וְהוֹדָה - אֵינוֹ חַיָּב לִרְדֹּף אַחַר הַבְּעָלִים[40]
20 עַד שֶׁיַּחֲזִיר לָהֶם מָמוֹן שֶׁבְּיָדוֹ, אֶלָּא יְהֵא בְּיַד הַגַּזְלָן עַד
21 שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים וְיִטְּלוּ שֶׁלָּהֶן. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל שָׁוֶה
22 פְּרוּטָה[41] וָמַעְלָה - חַיָּב לִרְדֹּף אַחַר הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּחֲזִיר
23 לָהֶם, אֲפִלּוּ הֵם בְּאֵיי הַיָּם[42]; מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ מֵאַחַר
24 שֶׁנִּשְׁבַּע, וְאֵינָן בָּאִין עוֹד לְתָבְעוֹ.
25 **י.** אֲפִלּוּ הֶחֱזִיר הַגְּזֵלָה כֻּלָּהּ חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּב
26 לְהוֹלִיכָהּ אַחַר הַנִּגְזָל[43]. וְלֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ שֶׁל נִגְזָל[44] וְלֹא
27 לִשְׁלוּחוֹ[45], אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה הַנִּגְזָל הַשָּׁלִיחַ בְּעֵדִים[46]. וְאִם
28 הֵבִיא אֶת הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ - הֲרֵי זֶה
29 מֵבִיא אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר לוֹ[47], וּבֵית דִּין מְטַפְּלִין בָּהּ[48] עַד
30 שֶׁתַּגִּיעַ לְבַעְלָהּ. וְכֵן נוֹתֵן הוּא לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְכָל הַנּוֹתֵן
31 הַגְּזֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְבֵית דִּין - יָצָא.
32 **יא.** נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[49] וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל
33 לוֹ אֶת הַקֶּרֶן[50] וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל
34 זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ
35 לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו[51], אֶלָּא יָבוֹא הַנִּגְזָל וְיִטֹּל אֶת הַשְּׁאָר. וְאַף עַל
36 פִּי שֶׁהַגְּזֵלָה עַצְמָהּ קַיֶּמֶת - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּתְיַקֵּר[52]
37 וְנִמְצָא הַנִּשְׁאָר שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ
38 וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל
39 לוֹ עַל הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה
40 בַּקֶּרֶן - חַיָּב לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אוֹ לָתֵת לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, כְּמוֹ
41 שֶׁבֵּאַרְנוּ.
42 **יב.** הַמַּחֲזִיר אֶת הַקֶּרֶן לַבְּעָלִים[53], וְכָפַר פַּעַם שְׁנִיָּה בַּחֹמֶשׁ[54]
43 וְנִשְׁבַּע עָלָיו - נַעֲשָׂה הַחֹמֶשׁ כְּקֶרֶן לְכָל דָּבָר[55] וּמְשַׁלֵּם עָלָיו
44 חֹמֶשׁ אַחֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשִּׁתָיו[56] יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא
45 מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַחֹמֶשׁ שֶׁיִּכְפֹּר בּוֹ
46 וְנִשְׁבָּע עָלָיו מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[57].
47 **יג.** מִי שֶׁהָיָה אָצְלוֹ פִּקָּדוֹן, וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה
48 שֶׁהוּא אָצְלוֹ, וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

משועבדת לדמי הגזילה והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. 23) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 24) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו. 25) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו. 26) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. 27) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. 28) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). 29) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם). 30) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 31) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). 32) משנה בבא קמא קג. "הגוזל את חבירו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). 33) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 34) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזלן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב). 35) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). 36) שגזל. 37) כלומר, שהודה וחזר בתשובה. 38) לאחר שתבע ממנו את ממונו. 39) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. 40) כי הבעלים יבואו אליו. 41) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. 42) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי". 43) כי דינו כדין הגוזל את חבירו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). 44) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתננו", משנה שם. 45) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. 46) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. 47) אף על פי שעדיין לא הגיע הגזילה ליד הנגזל. 48) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם. 49) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. 50) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. 51) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. 52) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה. 53) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. 54) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. 55) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. 56) לשון רבים. 57) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש

אֶצְלוֹ - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ לְכָל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד;
שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כַּמָּה
חֲמָשִׁין עַל קֶרֶן אֶחָד[58].

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וּמֵת הַנִּגְזָל - יַחֲזִיר הַגְּזֵלָה לַיּוֹרְשִׁים.
וְאִם אֲבָדָה אוֹ נִשְׁתַּנֵּית - נוֹתֵן לָהֶם דָּמֶיהָ. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ
וְאַחַר כָּךְ מֵת - נוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ.
ב. הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הָאָב: אִם אֵין הַגְּזֵלָה
קַיֶּמֶת אוֹ נִשְׁתַּנֵּית - עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם אָחִיו עַל הַקֶּרֶן וְעַל
הַחֹמֶשׁ; וְאִם הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת - חַיָּב לְהוֹצִיא הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ
מִתַּחַת יָדוֹ. לְפִיכָךְ, נוֹתֵן אֶת הַגְּזֵלָה וְאֶת הַחֹמֶשׁ לְאָחִיו,
וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶן חֶשְׁבּוֹן.
ג. אִם אֵין לוֹ אַחִין, שֶׁנִּמְצָא זֶה הַנִּגְזָל לְבַדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ -
מוֹצִיא הַגְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו. וְאִם אֵין בָּנִים לְזֶה הַבֵּן
הַנִּגְזָל - נוֹתְנָהּ לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ בְּהַלְוָאָתוֹ אוֹ לִצְדָקָה. הוֹאִיל
וְיָצְאָה גְזֵלָה עַצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטַר, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנָהּ
מַתָּנָה אוֹ פְּרָעָהּ בְּחוֹבוֹ. וְהוּא, שֶׁיּוֹדִיעֵם וְיֹאמַר: זֶה גֶּזֶל
אַבָּא.
ד. וְכֵן הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף
עָלָיו הַכֹּל מִלְוָה, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַגֵּר - אַף עַל פִּי שֶׁזָּכָה
בַּגְּזֵלָה, חַיָּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ.
ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה בֵּינְתַּיִם; אֲבָל אִם גָּזַל
אֶת הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר - הֲרֵי זֶה
חַיָּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וָחֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר, וּמֵבִיא
אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְכַּפֵּר בּוֹ.
ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְאִם אֵין
לָאִישׁ גֹּאֵל - בְּגֵר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר,
וְאָשָׁם זֶה הָאָמוּר כָּאן הוּא הַגְּזֵלָה אוֹ דָּמֶיהָ. לְפִיכָךְ, הַמַּחֲזִיר
גֶּזֶל הַגֵּר בַּלַּיְלָה - לֹא יָצָא; שֶׁהֲרֵי אָשָׁם קָרָאוֹ הַכָּתוּב, וְאֵין
מַקְרִיבִין בַּלַּיְלָה. וְאֵין הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּנֶגֶד גֶּזֶל
הַגֵּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין חוֹלְקִין בְּשַׂר אָשָׁם נֶגֶד בְּשַׂר אָשָׁם אַחֵר.
ז. כָּל גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל כֹּהֵן וְכֹהֵן מֵאַנְשֵׁי
מִשְׁמָר - לֹא יָצָא הַמַּחֲזִירוֹ יְדֵי הֶשָּׁבָה; שֶׁנֶּאֱמַר: הַמּוּשָׁב לַה׳
לַכֹּהֵן - עַד שֶׁתִּהְיֶה הֶשָּׁבָה לְכָל כֹּהֵן. וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּגֶזֶל הַגֵּר
׳אִישׁ׳? שֶׁהָאִישׁ אַתָּה צָרִיךְ לַחְקֹר וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ
יוֹרְשִׁים אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּר קָטָן - אִי אַתָּה
צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֶלָּא חֶזְקָתוֹ שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים.
ח. הַכֹּהֲנִים בְּגֶזֶל הַגֵּר כִּמְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הֵן. לְפִיכָךְ, הַגּוֹזֵל
חָמֵץ מִן הַגֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח - חַיָּב
לִתֵּן לַכֹּהֲנִים אֶת דָּמָיו כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה; שֶׁאִם יִתְּנֵהוּ לָהֶן עַכְשָׁו
- אֵינָהּ מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְאִלּוּ הָיָה הַגֵּר קַיָּם,
הָיָה אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ט. כֹּהֵן שֶׁגָּזַל גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר -
לֹא זָכָה זֶה בִּגְזֵלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ, אֶלָּא יוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל
אֶחָיו הַכֹּהֲנִים בְּנֵי הַמִּשְׁמֶרֶת.
י. הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר, וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ
וּגְזֵלָתוֹ לְהַעֲלוֹתָן לַכֹּהֲנִים, וּמֵת הַגַּזְלָן קֹדֶם כַּפָּרָה - הֲרֵי בְּנֵי
הַגַּזְלָן יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגְּזֵלָה אוֹ הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ, וְהָאָשָׁם
יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ.
יא. נָתַן הַגַּזְלָן אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וּמֵת קֹדֶם כַּפָּרָה
- אֵין יוֹרְשֵׁי הַגַּזְלָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר:
אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַגַּזְלָן קָטָן, שֶׁאֵין
מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה - אֵין יוֹרְשִׁים מוֹצִיאִין מִיַּד הַכֹּהֲנִים.
יב. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף לְאַחַת מִן הַמִּשְׁמָרוֹת, וְאֶת הָאָשָׁם
לְמִשְׁמָרָה זוֹ שֶׁהִיא שַׁבָּתָהּ - יַחֲזִיר הַכֶּסֶף אֵצֶל הָאָשָׁם
לְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָרָה הַקְּבוּעָה; שֶׁהַמִּשְׁמָרָה שֶׁלָּקְחָה כֶּסֶף בְּלֹא
שַׁבָּתָהּ לֹא זָכְתָה, וּמוֹצִיאִין מִיָּדָהּ.
יג. אֵין מַקְרִיבִין אֶת הָאָשָׁם עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַגַּזְלָן הַקֶּרֶן
לַבְּעָלִים, אוֹ לַכֹּהֲנִים - אִם הָיָה גֶּזֶל גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים.
נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - נִתְכַּפֵּר לוֹ, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב
הַכַּפָּרָה. וְחַיָּב לִתֵּן אֶת הַחֹמֶשׁ אַחַר כַּפָּרָה.
יד. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת - אֵין בָּהֶן תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ.
שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקֻדּוֹן. כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן מִטַּלְטְלִין
הוּא וְגוּפָן מָמוֹן. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת,
וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן. וְכֵן אִם הָיוּ גֶּזֶל גֵּר שֶׁאֵין
לוֹ יוֹרְשִׁים - אֵינָן חוֹזְרִים לַכֹּהֲנִים. וְכֵן הַקַּרְקַע אֵינָהּ נְקָנִית
לְעוֹלָם לַגַּזְלָן, אֶלָּא בִּרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ עוֹמֶדֶת. וַאֲפִלּוּ נִמְכְּרָה
לְאֶלֶף זֶה אַחַר זֶה וְנִתְיַאֵשׁוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַנִּגְזָל
בְּלֹא דָמִים. וְכָל מִי שֶׁיָּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ חוֹזֵר עַל זֶה שֶׁמְּכָרָהּ
לוֹ, וְחוֹזֵר הַמּוֹכֵר הַשֵּׁנִי עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּחֲזוֹר
הַלּוֹקֵחַ מִן הַגַּזְלָן עַל הַגַּזְלָן וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הַגּוֹזֵל קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ וְהִפְסִידָהּ, כְּגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת
שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, אוֹ שֶׁקָּצַץ אֶת הָאִילָנוֹת וְשִׁחֵת אֶת הַמַּעְיָנוֹת
וְהָרַס הַבִּנְיָן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אוֹ שָׂדֶה כְּשֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת
הַגְּזֵלָה, אוֹ יְשַׁלֵּם דְּמֵי מַה שֶׁהִפְסִיד. אֲבָל אִם נִשְׁחְתָה
מֵאֵלֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁשְּׁטָפָהּ נָהָר אוֹ נִשְׂרְפָה בְּאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן
הַשָּׁמַיִם - אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ. שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת
בְּעָלִים קַיֶּמֶת, וְאֵין אַחֲרָיוּת הֶפְסֵדָהּ עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן הִפְסִיד
בְּיָדוֹ. מַה שֶּׁאֵין הַדִּין כֵּן בְּמִטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.
ב. גֶּזֶל שָׂדֶה וְנִגְזְלָה מִמֶּנּוּ וּנְטָלוּהָ מְציקים בְּכֹחַ הַמֶּלֶךְ: אִם
מַכַּת מְדִינָה הִיא, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח הַמֶּלֶךְ שָׂדוֹת אוֹ בָּתִּים שֶׁל כָּל
אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה - אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ; וְאִם מֵחֲמַת
הַגַּזְלָן נִלְקְחָה - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת.

נוסף, כשם שהגוזל פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז. **58)** "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

מתוך מהדורת וגשל

ג. אָנַס הַמֶּלֶךְ אֶת הַגַּזְלָן וְאָמַר לוֹ: הַרְאֵה לָנוּ כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לְךָ, וְהֶרְאָה שָׂדֶה זוֹ שֶׁגָּזַל בְּכְלַל שְׁדוֹתָיו, וּנְטָלָהּ הַמֶּלֶךְ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ, אוֹ נוֹתֵן דָּמֶיהָ.

ד. גָּזַל שָׂדֶה וְהִפְסִידָהּ בְּיָדוֹ, כְּשֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה גּוֹבֶה אֶת דְּמֵי מַה שֶּׁהִפְסִיד הַגַּזְלָן - גּוֹבֶה אוֹתָן מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּמִלְוָה עַל פֶּה. וְאִם עָמַד הַגַּזְלָן בַּדִּין וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאַחַר כָּךְ מָכַר - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין.

ה. גָּזַל שָׂדֶה וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ - מְשַׁלֵּם כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. גָּזַל וְהִשְׁבִּיחַ - שָׁמִין לוֹ וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה בִּלְבַד מִן הַנִּגְזָל; וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח.

ו. גָּזַל שָׂדֶה וּמְכָרָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ הַלּוֹקֵחַ, אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה מִבַּעַל הַשָּׂדֶה, וְהַקֶּרֶן נוֹטֵל עִם שְׁאָר הַשֶּׁבַח מִן הַגַּזְלָן.

ז. הַקֶּרֶן גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים, וּשְׁאָר הַשֶּׁבַח מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. וְאִם הִכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא גְּזוּלָה כְּשֶׁלְּקָחָהּ - אֵינוֹ נוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד, וּמַפְסִיד שְׁאָר הַשֶּׁבַח הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה. הָיְתָה הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא גְּזוּלָה בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר - אֵין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח נוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה, וְהַקֶּרֶן נוֹטֵל מִן הַגַּזְלָן מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין.

ח. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה וּמְכָרָהּ, וְאָכַל הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹתֶיהָ - מְחַשְּׁבִין עָלָיו כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל וּמְשַׁלֵּם לְבַעַל הַשָּׂדֶה, וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָן מִן הַגַּזְלָן מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. וְאִם הִכִּיר בָּהּ שֶׁגְּזוּלָה הִיא - אֵין לוֹ פֵּרוֹת, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַגַּזְלָן אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד.

ט. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. חָזַר הַגַּזְלָן אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ וּלְקָחָהּ מִבְּעָלֶיהָ - נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִן הַגַּזְלָן. וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ הַגַּזְלָן מַתָּנָה כְּשֶׁהָיְתָה גְּזוּלָה בְּיָדוֹ - כֵּיוָן שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ נִתְקַיְּמָה בְּיַד זֶה שֶׁקִּבֵּל הַמַּתָּנָה; שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגַּזְלָן עַד שֶׁקְּנָאָהּ, כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ.

י. לְפִיכָךְ, אִם תָּבַע הַלּוֹקֵחַ אֶת הַגַּזְלָן מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְהִתְחִיל בֵּית דִּין לְהַכְרִיז עַל נִכְסֵי הַגַּזְלָן כְּדֵי לְהַגְבּוֹת מֵהֶן לַלּוֹקֵחַ, וְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ הַהַכְרָזָה לְקָחָהּ הַגַּזְלָן מִן הַבְּעָלִים - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִכְרִיזוּ עַל נְכָסָיו נִתְגַּלָּה שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְלֹא לְקָחָהּ מִן הַבְּעָלִים כְּדֵי לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ.

יא. לְקָחָהּ הַגַּזְלָן מִן הַבְּעָלִים אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ כְּשֶׁהִיא גְּזוּלָה, וְחָזַר וּמְכָרָהּ לְאַחֵר אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה אוֹ הוֹרִישָׁהּ - הֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד זֶה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהָיְתָה גְּזוּלָה. וְכֵן אִם נָפְלָה לַגַּזְלָן בִּירֻשָּׁה - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ.

יב. גְּבָאָהּ הַגַּזְלָן בְּחוֹבוֹ: אִם יֵשׁ לַגַּזְלָן קַרְקַע אַחֶרֶת, וְאָמַר לוֹ הַגַּזְלָן: זוֹ אֲנִי גּוֹבֶה בְּחוֹבִי - הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אֵין לַגַּזְלָן קַרְקַע אֶלָּא זוֹ - לִגְבּוֹת חוֹבוֹ הוּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן.

יג. נְתָנוּהָ הַבְּעָלִים לַגַּזְלָן מַתָּנָה - קָנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ. שֶׁאִלּוּ לֹא טָרַח לַבְּעָלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ בְּמַתָּנָה; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בָּהּ בְּדִין, וְיַעֲמֹד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ, וְתִתְקַיֵּם בְּיַד הַלּוֹקֵחַ.

יד. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה, וְאַחַר שֶׁגְּזָלָהּ וְהֶחֱזִיק גַּזְלָן עָלֶיהָ חָזַר וּלְקָחָהּ מִבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַנִּגְזָל וְאָמַר: אָנוּס הָיִיתִי בַּשָּׁעָה שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתִּי מָכַרְתִּי מֵחֲמַת גַּזְלָנוּתוֹ - לֹא זָכָה הַגַּזְלָן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם לְקָחָהּ. וְתִתְחַזֵּר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים, וּמַחֲזִירִין לַגַּזְלָן הַדָּמִים שֶׁנָּתַן.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁמָּנָה בִּפְנֵיהֶם אֶת הַמְּעוֹת; אֲבָל אִם הֵעִידוּ שֶׁבַּעַל הַקַּרְקַע מָכַר לַגַּזְלָן וְהוֹדָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים כָּךְ וְכָךְ, וְהַנִּגְזָל טוֹעֵן שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ דָּמִים וּמֵחֲמַת יִרְאָה הוֹדָה לוֹ - אֵין לַגַּזְלָן כְּלוּם, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַשָּׂדֶה בְּלֹא דָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדָה לוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הַפַּחַד כְּשֶׁטָּעַן, הוֹאִיל וְהֶחֱזִיק גַּזְלָן עָלֶיהָ.

טז. אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מוֹדָעָה עַל מֶכֶר זֶה. הוֹאִיל וְהֶחֱזִיק זֶה גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, וְאֵין רְאָיָתוֹ בָּהּ רְאָיָה, וְאֵין צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה. וְאֵין דִּין גַּזְלָן כְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, שֶׁזֶּה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹצֶה לִגְזֹל וְלֹא גְּזָלוֹ עַדַיִן כְּלוּם, לְפִיכָךְ אִם לֹא מָסַר הַמּוֹכֵר הָאָנוּס מוֹדָעָא - מִמְכָּרוֹ קַיָּם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט־כ"ה טבת ה'תשע"א

יום ראשון י"ט טבת ה'תשע"א

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. כָּל הַמִּתְטַמְּאִין מֵחֲמַת הַמֵּת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה. כֵּיצַד? אָדָם אוֹ כְּלִי שֶׁנָּגַע בִּדְבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַגָּע, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֹהֶל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין בְּאֹהֶל, וְכֵן אָדָם שֶׁנָּשָׂא דְּבָרִים שֶׁמִּטַּמְּאִין מִן הַמֵּת בְּמַשָּׂא - הַכֹּל טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים.

ב. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְכֵלִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶן אָדָם זֶה - טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבַּסְתֶּם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם. אֲבָל אָדָם שֶׁנָּגַע בְּאָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בּוֹ כְּשֶׁהוּא עֲדַיִן נוֹגֵעַ בַּמֵּת - הֲרֵי זֶה הַשֵּׁנִי טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ

מתוך מהדורת וגשל

הַנּוֹגַעַת תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת וְנָגַע בְּאָדָם אַחֵר וַעֲדַיִן הוּא מְחֻבָּר בַּמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּכְאִלּוּ נָגַע זֶה הַשֵּׁנִי בַּמֵּת עַצְמוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים; אֲבָל לְנָזִיר וּלְעוֹשֶׂה פֶּסַח, בֵּין בִּשְׁעַת חִבּוּר בֵּין אַחַר שֶׁפֵּרַשׁ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא טֻמְאַת עֶרֶב, כְּדִין תּוֹרָה.

ג. כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בְּאֹהֶל - הֲרֵי הֵן לַנּוֹגֵעַ בָּהֶן כְּנוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ: מָה הַמֵּת מְטַמֵּא הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טֻמְאַת שִׁבְעָה; אַף כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת, הֵם וְהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁיִּגַּע בָּהֶן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְמֵת; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַחֶרֶב כַּמֵּת. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כֵּלִים, בֵּין כְּלֵי מַתָּכוֹת בֵּין כְּלֵי שֶׁטֶף וּבְגָדִים. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁזֶּה יָרֵה חֵץ וְהָרַג אוֹ זָרַק אֶבֶן וְהָרַג נִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים?! אֶלָּא הוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּחֶרֶב וְכִיּוֹצֵא בָהּ, שֶׁנִּטְמָא בִּנְגִיעָתוֹ בַּכְּלִי שֶׁהָרַג בּוֹ, שֶׁהֲרֵי נָגַע הַכְּלִי בַּמֵּת. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הַכֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת שֶׁטְּמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל אָדָם הַטָּמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה מְטַמֵּא בְּגָדִים טֻמְאַת שִׁבְעָה.

ד. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: אָדָם שֶׁנָּגַע בְּמֵת, וְאָדָם בְּאָדָם אַחֵר - הָרִאשׁוֹן טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַשֵּׁנִי טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְכֵלִים בַּכֵּלִים - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה; אֲבָל הַשְּׁלִישִׁי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, וְאָדָם בַּכֵּלִים, וְכֵלִים בָּאָדָם - שְׁלָשְׁתָּן טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה; וְהָרְבִיעִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים; אֲבָל לְחַיֵּב כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ עַל אֲכִילַת קָדָשִׁים - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַשְּׁנַיִם בִּלְבַד: הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע בּוֹ, כְּדִין תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּאָדָם אוֹ הַנּוֹגֵעַ בְּאָדָם שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ. שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה - אֵינָן דִּין תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשוּ בַּתּוֹרָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת שֶׁהוּא אָב, וְהַשֵּׁנִי הַנּוֹגֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים.

ו. כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁנָּגַע בְּמֵת אוֹ שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּאֹהֶל - טָמֵא. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא [לֹא אָדָם] וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ אַחֵר וְלֹא שְׁאָר כֵּלִים; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶשׂ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְעוֹלָם, לֹא בְּמֵת וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְזֶה דִּין תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבָּלָה.

ז. זֶה כְּלָל גָּדוֹל בְּטֻמְאוֹת: כָּל אַב הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא אָדָם וּמְטַמֵּא בְּגָדִים וְכֵלִים, בֵּין כְּלֵי מַתָּכוֹת בֵּין כְּלֵי שֶׁטֶף בֵּין כְּלֵי חֶרֶשׂ. וְכָל הַמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בִּנְגִיעָה - הֲרֵי זֶה אַב הַטֻּמְאָה. וְכָל וְלַד הַטֻּמְאוֹת מְטַמֵּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְכֵלִים, לֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ וְלֹא שְׁאָר כֵּלִים וּבְגָדִים.

ח. כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאָב הוּא הַנִּקְרָא רִאשׁוֹן, וְהַנּוֹגֵעַ בְּרִאשׁוֹן נִקְרָא שֵׁנִי, וְהַנּוֹגֵעַ בְּשֵׁנִי נִקְרָא שְׁלִישִׁי, וְהַנּוֹגֵעַ בִּשְׁלִישִׁי נִקְרָא רְבִיעִי. וְהָרִאשׁוֹן וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין וְלַד הַטֻּמְאָה.

ט. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת טֻמְאַת שִׁבְעָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, הוּא הַנִּקְרָא טְמֵא מֵת. וְהוּא אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה וְטֻמְאַת קָדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, כְּדֵי לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, וּכְדֵי לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע כִּשְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא.

י. כָּל הַמִּתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמֵּת טֻמְאַת עֶרֶב הוּא וְלַד הַטֻּמְאָה, וְהוּא הָרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הָרְבִיעִי מִן הַמֵּת רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים.

יא. אָדָם אוֹ כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַגַּע אֶרֶץ הָעַמִּים וּבֵית הַפֶּרֶס אוֹ בְּמַשָּׂאן, אוֹ בְּמַגַּע דַּם תְּבוּסָה וְגוֹלֵל וְדוֹפֵק אוֹ בְּאָהֳלָן, וְכֵן אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַשָּׂא דַּם תְּבוּסָה - הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָהֶן אָבוֹת טֻמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן בְּגָדִים הַמִּתְטַמְּאִין מֵחֲמַת אֵלּוּ טֻמְאַת שִׁבְעָה - כֻּלָּן אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יב. הָאֹהֶל עַצְמוֹ הַמַּאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - הֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה מִן הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא כִּבְגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַזָּה עַל הָאֹהֶל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאֹהֶל בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ כְּלִי עֵץ אוֹ עוֹר, אֶחָד עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין הַמֻּתָּרִין לַאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין לַאֲכִילָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן - אֵין קָרוּי אֹהֶל אֶלָּא אָרוּג וְעוֹר כַּמִּשְׁכָּן. אֲבָל אִם הָיָה הָאֹהֶל נְסָרִין שֶׁל עֵץ, כְּגוֹן הַתֵּקָרָה וְהַמַּחֲצֶלֶת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה עֶצֶם אוֹ שֶׁל מַתָּכוֹת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הָיָה בִּנְיָן - שֶׁהוּא טָהוֹר. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַבַּיִת טָמֵא - אֵינוֹ אֶלָּא אָדָם וְכֵלִים שֶׁבְּכָל הַבַּיִת. וְאֵין לְךָ יוֹצֵא מִן הָעֵץ שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא הַפִּשְׁתָּן בִּלְבַד.

יג. בְּגָדִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּמֵת לְטַמֵּא בְּאֹהֶל אַחֵרִים שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינָן כְּמֵת לְטַמֵּא בְּאֹהֶל וּבְמַשָּׂא. שֶׁהַמַּשָּׂא לְמֵת עַצְמוֹ אֵינוֹ מְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; וּבְטֻמְאַת אֹהֶל הוּא אוֹמֵר: אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל. לְפִיכָךְ, הַנּוֹשֵׂא בְּגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת וְלֹא נָגַע בָּהֶן, וְכָל הַמַּאֲהִיל עֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁהֶאֱהִילוּ עָלָיו אוֹ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּאֹהֶל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הָאָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֶאֱהִיל עַל הַכֵּלִים - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין טָמֵא מֵת טָמֵא אֶלָּא בְּמַגָּע בִּלְבַד.

יד. הַמֵּת אֵינוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב מִתַּחְתָּיו וְלֹא מִדָּף מֵעַל גַּבָּיו, אֶלָּא אֶחָד כְּלִי שֶׁיִּגַּע בַּמֵּת מִצִּדּוֹ אוֹ שֶׁהָיָה תַּחְתָּיו אוֹ עַל גַּבָּיו. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה בְּגָדִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְהַמֵּת לְמַעְלָה, וַעֲשָׂרָה בְּגָדִים אֲחֵרִים עַל גַּבּוֹ מִלְּמַעְלָה: בֶּגֶד הַנּוֹגֵעַ בּוֹ וְהַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי שֶׁנָּגַע בַּבֶּגֶד שֶׁנָּגַע בּוֹ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַשְּׁלִישִׁי - טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, בֵּין שֶׁל מַעְלָה בֵּין שֶׁל מַטָּה, וְהָרְבִיעִי וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַטָּה וּמִן הָרְבִיעִי וּלְמַעְלָה - כֻּלָּן טְהוֹרִין. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטִמְאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכָּל הַבְּגָדִים אוֹ

הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו וְשֶׁל מַעְלָה מִמֶּנּוּ טְהוֹרִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם טֻמְאָה רְצוּצָה וְלֹא טֻמְאַת אֹהֶל, אוֹ שֶׁהָיָה מַבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין הַכֵּלִים אֶבֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יום שני כ' טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. עַצְמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ, הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כֵּלִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּלָל, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן יְרוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. שֶׁכָּל מַה שֶּׁבַּיָּם - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת כֵּלִים. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה אֹהֶל מֵעוֹר הַדָּג אוֹ מִצֶּמֶר שֶׁגָּדַל בַּיָּם - אֵין עַצְמוֹ שֶׁל אֹהֶל זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁמַּבִּיא אֶת הַטֻּמְאָה לְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו כִּשְׁאָר אֹהָלִים.

ב. כְּלֵי גְלָלִים וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין טֻמְאַת מֵת בֵּין שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת. וְכֵן כְּלֵי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת, כְּגוֹן הַתֵּבָה וְהַמִּגְדָּל וְהַכֻּוֶּרֶת, שֶׁהֵן מַחֲזִיקִין אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח וְיִהְיֶה לָהֶם שׁוּלַיִם - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּלָל לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין כְּלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה.

ג. כְּלֵי עֵץ - פְּשׁוּטֵיהֶם טְהוֹרִים, וּמְקַבְּלֵיהֶם טְמֵאִים. כְּלֵי חֶרֶשׂ - פְּשׁוּטֵיהֶן טְהוֹרִין, וּמְקַבְּלֵיהֶן טְמֵאִין. וְאֵינָן טְמֵאִין אֶלָּא מֵאֲוִירָן אוֹ בְּהֶסֵּט הַזָּב. אֲפִלּוּ נָגַע כְּלֵי חֶרֶשׂ בְּמֵת מִגַּבּוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. וְאִם נִכְנְסָה טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת בַּאֲוִירוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעָה בּוֹ - נִטְמָא. הָיָה כְּלֵי חֶרֶשׂ עִם הַמֵּת בָּאֹהֶל - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה נִכְנְסָה בַּאֲוִירוֹ. וְאִם הָיָה מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הוּא וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה; שֶׁאֵין טֻמְאָה נִכְנְסָה לוֹ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ וּבְהֶסֵּט הַזָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּכֻלּוֹ.

ד. הָעוֹשֶׂה גּוֹלֵל מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ עַל גַּבֵּי הַקֶּבֶר אֶבֶן אוֹ כְּלֵי אֲדָמָה אוֹ כְּלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה אוֹ כְּלֵי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל אוֹ עוֹר הַדָּג וְעַצְמוֹ וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּגוֹלֵל. וְאִם פָּרְשׁוּ מִלְּהִיוֹת גּוֹלֵל אוֹ שֶׁהֵסִיר אֶת הַמֵּת מִתַּחְתֶּיהָן - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁכִּפָּתָהּ וְעָשָׂה אוֹתָהּ גּוֹלֵל - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא גּוֹלֵל. הִתִּיר הַבְּהֵמָה - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה כִּשְׁאָר הַבְּהֵמוֹת. וְכֵן חָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ גּוֹלֵל לְמֵת - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהֶחָבִית וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין.

ה. קוֹרָה שֶׁעָשָׂאָהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר, בֵּין עוֹמֶדֶת בֵּין מֻטָּה עַל צִדָּהּ - אֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד פֶּתַח הַקֶּבֶר בִּלְבַד, וְהַנּוֹגֵעַ בַּקָּצֶה הַמֻּנָּח חוּץ לַקֶּבֶר - טָהוֹר. עָשָׂה רֹאשָׁהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר וַהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת עַל הַקֶּבֶר כְּמוֹ אֵילָן: הַנּוֹגֵעַ מִמֶּנָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים סָמוּךְ לַקֶּבֶר - טָמֵא מִשּׁוּם גּוֹלֵל, וּמֵאַרְבָּעָה וּלְמַעְלָה - טָהוֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהוּא עָתִיד לָקֹץ אוֹתָהּ; אֲבָל אִם אֵינוֹ עָתִיד לָקֹץ אוֹתָהּ - כֻּלָּהּ גּוֹלֵל.

ו. שְׁתֵּי אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה טְפָחִים שֶׁעָשָׂאָן גּוֹלֵל - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁתֵּיהֶן טָמֵא. נִטְלָה אַחַת מֵהֶן - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁנֵיהָ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַטֻּמְאָה דֶּרֶךְ שֶׁתֵּצֵא בּוֹ.

ז. גַּל שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁעָשָׂאוּהוּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר - אֵין טָמֵא אֶלָּא סֵדֶר הַפְּנִימִי, שֶׁהוּא צָרְכּוֹ שֶׁל קֶבֶר; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּשְׁאָר הָאֲבָנִים - טָהוֹר.

ח. אָרוֹן שֶׁהוּא חָקוּק בְּסֶלַע וְהִנִּיחוּ בּוֹ הַמֵּת וְכִסּוּהוּ בְּגוֹלֵל - הַנּוֹגֵעַ בַּסֶּלַע בְּכָל מָקוֹם טָהוֹר, וְהַנּוֹגֵעַ בַּגּוֹלֵל טָמֵא. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְבוֹר גָּדוֹל מָלֵא מֵתִים, וְאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּיהָ, שֶׁאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד חֲלָלָהּ. וְאִם בָּנָה נֶפֶשׁ עַל גַּבָּהּ - הֲרֵי זוֹ כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו. הָיְתָה הָאָרוֹן הַחֲקוּקָה בַּסֶּלַע רְחָבָה מִלְּמַטָּה וְצָרָה מִלְּמַעְלָה וְהַמֵּת בְּתוֹכָהּ - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִלְּמַטָּן טָהוֹר, וּמִלְּמַעְלָן טָמֵא; שֶׁהֲרֵי הַצְּדָדִין מִלְּמַעְלָה סָמְכוּ עַל גַּבֵּי הַמֵּת וְנַעֲשׂוּ כְּגוֹלֵל. הָיְתָה הָאָרוֹן רְחָבָה מִלְּמַעְלָה וְצָרָה מִלְּמַטָּה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם טָמֵא. הָיְתָה שָׁוָה: הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִטֶּפַח הַסָּמוּךְ לְקַרְקָעִיתָהּ וּלְמַעְלָה - טָמֵא, מִטֶּפַח וּלְמַטָּה - טָהוֹר. נִקַּב אָרוֹן בְּסֶלַע וְהִכְנִיס הַמֵּת בְּתוֹכָהּ כְּמוֹ נֶגֶר - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם טָהוֹר, חוּץ מִמְּקוֹם פִּתְחָהּ.

ט. מְעָרָה שֶׁהַקֶּבֶר בְּתוֹכָהּ וְחָצֵר לִפְנֵי הַמְּעָרָה: בִּזְמַן שֶׁהֶחָצֵר לָאֲוִיר - הָעוֹמֵד לְתוֹכָהּ טָהוֹר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בְּמַשְׁקוֹף הַמְּעָרָה; וּבִזְמַן שֶׁהֶחָצֵר מְקֹרָה: אִם הָיָה בָּהּ [מְגֻלֶּה בְּצַד הַמְּעָרָה] אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - הַנִּכְנָס לְשָׁם טָהוֹר; הָיְתָה פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הַנִּכְנָס לְשָׁם טָמֵא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בְּפֶתַח הַמְּעָרָה.

יום שלישי כ"א טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. בַּיִת סָתוּם שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח [וּפָרַץ אֶת פַּצִּימָיו] וּסְתָמוֹ - מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו אוֹ מִגַּגּוֹ - טָמֵא שִׁבְעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶבֶר סָתוּם. נִפְתַּח בּוֹ פֶּתַח, אֲפִלּוּ סְתָמוֹ, אִם לֹא פָּרַץ פְּצִימָיו - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו וּמִגַּגּוֹ טָהוֹר, וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח. וְכַמָּה יִהְיֶה שִׁעוּר הַפֶּתַח? שֶׁלֵּם הַמֵּת - פִּתְחוֹ בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת - פִּתְחוֹ בְּטֶפַח, וְגָדוֹל מִכְּזַיִת - הֲרֵי הוּא כְּמֵת וּפִתְחוֹ בְּאַרְבָּעָה.

ב. הַמֵּת בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּבוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּם נְעוּלִים - כֻּלָּם טְמֵאִים, וְהַיּוֹשֵׁב בְּצַד כָּל פֶּתַח מֵהֶן תַּחַת הַתִּקְרָה הַיּוֹצֵא עַל הַפֶּתַח - נִטְמָא. נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב אַחַר שֶׁמֵּת הַמֵּת, אֲפִלּוּ חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּחַלּוֹן שֶׁהִיא אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הִצִּיל עַל הַפְּתָחִים כֻּלָּן, וְאֵין טָמֵא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח שֶׁנִּפְתַּח אוֹ שֶׁחָשַׁב עָלָיו, וְהַשְּׁאָר טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְעוּלִין וַהֲרֵי אֵין הַבַּיִת כְּקֶבֶר סָתוּם. וְכֵן אִם הִתְחִיל לַחְתֹּר פֶּתַח לְהוֹצִיאוֹ בּוֹ - מִשֶּׁיַּחְתֹּר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה הִצִּיל עַל הַפְּתָחִים כֻּלָּן. הָיָה שָׁם פֶּתַח סָתוּם וְחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ וְהִתְחִיל לְפָתְחוֹ - מִשֶּׁיַּתְחִיל לִפְתֹּחַ הִצִּיל עַל הַפְּתָחִים כֻּלָּן. הָיוּ בּוֹ חַלּוֹנוֹת הַרְבֵּה וְכֻלָּן מוּגָפוֹת - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. נִפְתְּחוּ - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, וְלֹא הִצִּילוּ

עַל הַפִּתְחִים. פֶּתַח קָטָן בְּתוֹךְ פֶּתַח גָּדוֹל - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁנֵיהֶם טָמֵא. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בַּקָּטָן - טְהֵר קָטָן אֶת הַגָּדוֹל. הָיוּ שְׁנֵיהֶן מַתְאִימִין - הַמַּאֲהִיל עַל גַּבֵּי שְׁנֵיהֶם טָמֵא. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן - טִהֵר אֶת חֲבֵרוֹ. הָיָה לַבַּיִת פֶּתַח אֶחָד לְצָפוֹן וּפֶתַח לְדָרוֹם, וְחָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בַּצָּפוֹנִי, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ אֶחָיו אוֹ קְרוֹבָיו וְאָמְרוּ: אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּדָּרוֹמִי - טִהֵר דְּרוֹמִי אֶת הַצָּפוֹנִי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים. וְאִם הֶעֱרִים - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים.

ג. בָּתִּים הַפְּתוּחִין לְאַכְסַדְּרָה וְהַמֵּת בְּאֶחָד מֵהֶן: אִם הָיָה דַּרְכּוֹ שֶׁל מֵת לָצֵאת בְּאַכְסַדְּרָה - הֲרֵי הַבַּיִת שַׁעַר וְהַבָּתִּים טְמֵאִים; וְאִם לָאו - בֵּית שַׁעַר טָמֵא, וְהַבַּיִת טָהוֹר. הַחֶדֶר שֶׁלְּפָנִים מִן הַבַּיִת מוּגָף, וְנִכְנָסָה טֻמְאָה לִפְנִים דֶּרֶךְ חַלּוֹן - הַבַּיִת הַחִיצוֹן טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהַטֻּמְאָה חוֹזֶרֶת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ.

ד. אֵין הַקֶּבֶר מְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם חָלָל טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח. אֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן עַל גַּבֵּי חָלָל טֶפַח עַד לָרָקִיעַ - הַכֹּל טָמֵא, לְפִי שֶׁהַכֹּל כְּקֶבֶר. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה וְלֹא הָיָה שָׁם חָלָל טֶפַח - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵין טָמֵא אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה מִלְּמַעְלָה אוֹ הַמַּאֲהִיל עָלֶיהָ מִלְּמַעְלָה, אוֹ הַנּוֹגֵעַ כְּנֶגְדָּהּ מִלְּמַטָּה אוֹ מַה שֶּׁהֶאֱהִיל עָלָיו מִלְּמַטָּה; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּצִדֵּי הַבִּנְיָן - טָהוֹר.

ה. זֶה כְּלָל גָּדוֹל בְּטֻמְאַת מֵת: שֶׁכָּל דָּבָר הַמְטַמֵּא בְּאֹהֶל מִן הַמֵּת, אִם הָיָה רָצוּץ, שֶׁאֵין לוֹ חָלָל טֶפַח - הֲרֵי הַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה עַד לָרָקִיעַ, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת עַד הַתְּהוֹם, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה מִן הַצְּדָדִין. כֵּיצַד? כְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ גַל שֶׁל אֲבָנִים וּכְזַיִת מִן הַמֵּת בְּתוֹכוֹ, וְכֵלִים בְּצַד הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נוֹגְעִין בָּהּ - כֵּלִים טְהוֹרִין, וְכָל כְּלִי שֶׁבְּתוֹךְ הַגַּל מְכֻנָּן כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה מִלְּמַעְלָה אוֹ מִלְּמַטָּה טָמֵא, שֶׁהַטֻּמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה וּבוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְאִם הָיָה מְקוֹם הַטֻּמְאָה חָלוּל טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל סְבִיבָיו.

ו. בַּיִת שֶׁמִּלְּאוּ עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת - הֲרֵי זֶה בִּטֵּל הַבַּיִת וַהֲרֵי הוּא כְּגַל שֶׁל עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת, וְאִם הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹךְ הָעָפָר - בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְכֵלִים שֶׁבְּצִדָּיהָ בְּתוֹךְ הָעָפָר טְהוֹרִים.

ז. טֻמְאָה שֶׁהִיא רְצוּצָה בְּכֹתֶל וְסָמַךְ סֵכָּה לַכֹּתֶל - הַסֻּכָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּתֶל צַד מִצִּדֵּי הָאֹהֶל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַצְּדָדִין טְהוֹרִים לַנּוֹגֵעַ אֶלּוּ לֹא הָיָה עֲלֵיהֶן אֹהֶל, אֲבָל מִשֶּׁנַּעֲשָׂה עֲלֵיהֶן אֹהֶל - הָאֹהֶל כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ.

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. שָׂדֶה שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ - עֲפָרָהּ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא כְּבֵית הַפְּרָס, שֶׁמָּא נָדוֹשׁ הַקֶּבֶר בָּהּ וְיִהְיוּ עֲצָמוֹת כִּשְׁעוֹרָה בְּתוֹךְ עֲפָרָהּ. וְכָל הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ - הַמַּאֲהִיל עָלֶיהָ נִטְמָא. וְאִם הֶעֱמִיד בְּתוֹכָהּ אֹהֶל - נִטְמָא כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּאֹהֶל, שֶׁמָּא הָאֹהֶל שֶׁהֶעֱמִיד בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה עַל הַקֶּבֶר הוּא מַאֲהִיל.

ב. בָּנָה (בָּהּ) בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו: אִם הָיָה פִּתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה כְּנֶגֶד פִּתְחָהּ שֶׁל בַּיִת - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ [הָיָה] הַקֶּבֶר תַּחַת מַשְׁקוֹף הַבַּיִת - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אֹהֶל עַל גַּבֵּי אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְאִם לֹא הָיָה מְכֻוָּן - אַף הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁמָּא אַסְקֵפַת עֲלִיָּה עַל הַקֶּבֶר, וַהֲרֵי הָעֲלִיָּה מַאֲהִילָה עַל הַקֶּבֶר.

ג. וְשָׂדֶה זוֹ מֵתֶר לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ כָּל זֶרַע, לְפִי שֶׁאֵין שָׁרְשֵׁי זְרָעִים מַגִּיעִים עַד לַקֶּבֶר. אֲבָל אֵין נוֹטְעִין בְּתוֹכָהּ אִילָנֵי מַאֲכָל, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מַגִּיעִין עַד לַמֵּת. הַתְּלוּלִיּוֹת הַקְּרוֹבוֹת לְעִיר הַסְּמוּכָה לְבֵית הַקְּבָרוֹת אוֹ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקְּבָרוֹת, אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יְשָׁנוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים קוֹבְרוֹת שָׁם אֶת הַנְּפָלִים, וּמֵכֵּי שְׁחִין קוֹבְרִין שָׁם אֵיבְרֵיהֶן. אֲבָל הָרְחוֹקוֹת - הַחֲדָשׁוֹת טְהוֹרוֹת, וְהַיְּשָׁנוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁמָּא הָיוּ קְרוֹבוֹת מֵעִיר שֶׁחָרְבָה אוֹ מִדֶּרֶךְ שֶׁאָבְדָה. וְאֵי זֶהוּ תֵּל קָרוֹב? כֹּל שֶׁאֵין שָׁם תֵּל אַחֵר קָרוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. וְיָשָׁן? שֶׁאֵין אָדָם זוֹכְרוֹ.

ד. שְׂדֵה בּוֹכִים, וְהוּא הַמָּקוֹם הַקָּרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת שֶׁהַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבוֹכוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲפָרָהּ טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה שָׁם טֻמְאָה - אֵין נוֹטְעִין אוֹתוֹ וְאֵין זוֹרְעִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל רֶגֶל אָדָם לְשָׁם, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת כְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא אָדָם וְיִקְבֹּר בּוֹ, מִפְּנֵי זֶה חָשְׁשׁוּ לוֹ. וְעוֹשִׂין מֵעֵבֶר מָקוֹם זֶה תַּנּוּרִים לְקֹדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחְזִקָה שָׁם טֻמְאָה.

ה. קֶבֶר הַנִּמְצָא - מֵתֶר לְפַנּוֹתוֹ; וְאִם פִּנָּהוּ - מְקוֹמוֹ טָמֵא וְאָסוּר בַּהֲנָיָה עַד שֶׁיִּבָּדֵק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְקֶבֶר הַיָּדוּעַ - אָסוּר לְפַנּוֹתוֹ; וְאִם פִּנָּהוּ - מְקוֹמוֹ טָהוֹר וּמֵתֶר בַּהֲנָיָה.

ו. קֶבֶר שֶׁהוּא מַדִּיחַ אֶת הָרַבִּים - מְפַנִּין אוֹתוֹ, וּמְקוֹמוֹ טָמֵא וְאָסוּר בַּהֲנָיָה.

ז. הַפּוֹגֵעַ בְּמֵת מִצְוָה: אִם מְצָאוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מְצָאוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ שְׂדֵה כַּרְכּוֹם - קָנָה מְקוֹמוֹ, וְיִקְבֹּר בַּמָּקוֹם שֶׁנִּמְצָא. מְצָאוֹ עַל הַמֶּצֶר - מְסַלְּקוֹ לְצַדְּדִין. שְׂדֵה בּוּר מִצַּד זֶה וּשְׂדֵה נִיר מִצַּד זֶה - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה בּוּר. שְׂדֵה נִיר וּשְׂדֵה זֶרַע - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה נִיר. שְׂדֵה זֶרַע וּשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה זֶרַע. שְׂדֵה אִילָן וּשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בִּשְׂדֵה כֶּרֶם, מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה. הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין - קוֹבְרוֹ לְאֵי זֶה צַד שֶׁיִּרְצֶה.

ח. קֶבֶר הַנִּמְצָא - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ. וְאִם בָּא אַחֵר וְאָמַר: בָּרִי לִי שֶׁלֹּא הָיָה כָּאן קֶבֶר, אֲפִלּוּ קֹדֶם לְעֶשְׂרִים שָׁנָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁעַת מְצִיאָה וְאֵילַךְ.

ט. כָּל הַמּוֹצֵא קֶבֶר אוֹ מֵת אוֹ דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל מִן הַמֵּת - חַיָּב לְצַיֵּן עָלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תְּקָלָה לַאֲחֵרִים. וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ יוֹצְאִין מִבֵּית דִּין לְצַיֵּן עַל הַקְּבָרוֹת. אֵין מְצַיְּנִין עַל כְּזַיִת מְצֻמְצָם מִן הַמֵּת, לְפִי שֶׁסּוֹפוֹ יֶחְסַר בָּאָרֶץ. וּבַמֶּה מְצַיְּנִין? בְּסִיד. מְמַחֶה וְשׁוֹפֵךְ עַל מְקוֹם הַטֻּמְאָה. אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַצִּיּוּן עַל גַּבֵּי הַטֻּמְאָה, אֶלָּא יְהִי עוֹדֵף מִכָּאן

מתוך מהדורת וגשל

וּמִכָּאן בְּצִדֵּי הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת הַטְּהָרוֹת. וְאֵין מְרַחְיְקִין אֶת הַצִּיּוּן מִמְּקוֹם הַטֻּמְאָה, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין מְצַיְּנִין עַל הַוּדָּאוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵן יְדוּעִין לַכֹּל, אֶלָּא עַל הַסְּפֵקוֹת, כְּגוֹן שָׁדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר וְהַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת.

י. מָצָא שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבָהּ: אִם אֵין בָּהּ אִילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר; יֵשׁ בָּהּ אִילָנוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יא. מָצָא אֶבֶן מְצֻיֶּנֶת - תַּחְתֶּיהָ טָמֵא. הָיוּ שְׁתַּיִם: אִם יֵשׁ סִיד בֵּינֵיהֶם - בֵּינֵיהֶם טָמֵא; וְאִם אֵין סִיד בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא עַל רָאשֵׁיהֶן: אִם יֵשׁ חֶרֶשׂ בֵּינֵיהֶן - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בִּנְיָן; וְאִם אֵין חֶרֶשׂ בֵּינֵיהֶן וְהָיָה הַסִּיד מְרֻדָּד עַל רָאשֵׁיהֶן מִכָּאן וּמִכָּאן - הֲרֵי זֶה צִיּוּן וְטָמֵא. מָצָא מֶצֶר אֶחָד מְצֻיָּן - הוּא טָמֵא וְכָל הַשָּׂדֶה טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנַיָּה, וְכֵן שְׁלִישִׁית. מָצָא אַרְבָּעָה מְצָיְּנֶיהָ מְצֻיָּנִין - הֵן טְהוֹרִין וְכָל הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ טְמֵאָה; שֶׁאֵין מַרְחִיקִין הַצִּיּוּן מִמְּקוֹם הַטֻּמְאָה.

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֶה וּמָצָא מֵתִים רַבִּים בְּגֵמָא אַחַת זֶה עַל גַּב זֶה אוֹ זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ שֶׁמָּצָא הֲרוּגִים, אוֹ שֶׁמָּצָא מֵת יוֹשֵׁב אוֹ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מָקוֹם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הָיָה; אֶלָּא נוֹטֵל הַמֵּת שֶׁמָּצָא, וְנוֹטֵל כָּל הֶעָפָר הַתַּחוּחַ שֶׁתַּחְתָּיו, וְחוֹפֵר בִּבְתוּלַת קַרְקַע שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וּמוֹצִיא הַכֹּל, וּשְׁאָר הַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה כְּשֶׁהָיְתָה קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא. וְעָפָר זֶה עִם שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁחוֹפֵר הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת.

ב. שָׂדֶה שֶׁנֶּהֱרְגוּ בָּהּ הֲרוּגִים - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבָּהּ, וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. וְכֵן הַמְּפַנֶּה קִבְרוֹ מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. וְכֵן בּוֹר שֶׁמְּטִילִים בְּתוֹכוֹ נְפָלִים אוֹ הֲרוּגִים - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שֶׁבּוֹ עֶצֶם עֶצֶם וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר.

ג. הָיָה חוֹפֵר וּמָצָא מֵת מֻשְׁכָּב כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹבְרִין הַמֵּתִים - נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מָצָא שְׁנַיִם - נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וּתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֶה טְהוֹרָה. מָצָא שְׁלֹשָׁה מֵתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מֻטָּל כְּדֶרֶךְ הַנִּקְבָּרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה, כִּמְלֹא מִטָּה וְקוֹבְרֶיהָ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק מִן הָאַחֲרוֹן עֶשְׂרִים אַמָּה, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי מְעָרוֹת וְחָצֵר שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְאִם לֹא מָצָא שָׁם מֵת אַחֵר - הֲרֵי אוֹתָן הָעֶשְׂרִים שֶׁבָּדַק טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. מָצָא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֶשְׂרִים אַמָּה - צָרִיךְ לִבְדֹּק מִמְּנוּ עֶשְׂרִים אַמָּה אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁמָּצָא בַּתְּחִלָּה אוֹ בַּסּוֹף הָרוּג אוֹ יוֹשֵׁב אוֹ מֻשְׁכָּב שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁיְּהֵיה רֹאשׁוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו - אֵינוֹ בּוֹדֵק עֶשְׂרִים אַמָּה, אֶלָּא נוֹטְלָן וְאֶת תְּבוּסָתָן בִּלְבַד; שֶׁחֶזְקָתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

ד. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין לָהֶם טֻמְאַת קְבָרוֹת. הוֹאִיל וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, הֲרֵי הַנּוֹגֵעַ בְּקִבְרָן טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע בְּעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה אוֹ יִשְׂאֶנָּה.

ה. מֵת שֶׁחָסַר אֵיבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי יָמוּת - אֵין לוֹ תְּבוּסָה וְלֹא שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. וּמֵתִים הַנִּמְצָאִים גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת וְלֹא תְּבוּסָה, אֶלָּא מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם וְהַכֹּל טָהוֹר. וְהַנִּקְבָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה וְאֵין לוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת.

ו. אֶחָד הַמּוֹצֵא שְׁלֹשָׁה מֵתִים כְּדַרְכָּן בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁמָּצָא שְׁלֹשָׁה כּוּכִין אוֹ כּוּדִּ וּנְקִיעַ וּמְעָרָה - הֲרֵי זוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת. מָצָא שְׁנַיִם וְאֶחָד הָיָה יָדוּעַ - יֵשׁ לָהֶם תְּבוּסָה וְאֵין לָהֶם שְׁכוּנַת קְבָרוֹת; שֶׁהַקָּבֶר הַיָּדוּעַ אֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׁכוּנָה. וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא הַמּוֹצֵא שְׁלֹשָׁה בַּתְּחִלָּה הוּא שֶׁצָּרִיךְ בְּדִיקָה. כֵּיצַד בּוֹדֵק הָעֶשְׂרִים אַמָּה שֶׁאָמַרְנוּ? חוֹפֵר עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה, וְהִיא הַקַּרְקַע שֶׁנִּרְאֵית שֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה. הֶעֱמִיק אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה וּמָצָא חֶרֶשׂ - הֲרֵי זוֹ כְּבַתְּחִלָּה, וְצָרִיךְ לְהַעֲמִיק עַד שֶׁיַּגִּיעַ לִבְתוּלָה. הִגִּיעַ לְמַיִם - הֲרֵי זוֹ כִּבְתוּלָה.

ז. אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְפֹּר תֵּלֶם אֶחָד מִתַּחְתַּלַּת הָעֶשְׂרִים עַד סוֹפָן, אֶלָּא חוֹפֵר אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְחוֹפֵר אַמָּה עַל אַמָּה וּמַנִּיחַ אַמָּה, וְכֵן עַד סוֹפָן; שֶׁאֵין בֵּין קֶבֶר לְקֶבֶר פָּחוֹת מֵאַמָּה.

ח. הָיָה בּוֹדֵק וְהִגִּיעַ בְּתוֹךְ הָעֶשְׂרִים לְנָהָר אוֹ לִשְׁלוּלִית אוֹ לְדֶרֶךְ הָרַבִּים - יַפְסִיק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁהֲרֵי נִפְסְקָה שְׁכוּנַת הַקְּבָרוֹת.

ט. הַמּוֹצִיא עָפָר זֶה שֶׁל בְּדִיקָה - טָהוֹר, אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא טֻמְאָה בַּמָּקוֹם שֶׁחָפַר; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּמְצָא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. וְהַמְפַקֵּחַ בַּגַּל - אֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה; שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁהַמֵּתִים שָׁם תַּחַת הַגַּל, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמָן.

י. גַּל טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁנֵי גַּלִּין טְהוֹרִין: בָּדַק אֶחָד מֵהֶן וּמְצָאוֹ טָהוֹר - הוּא טָהוֹר וְהַשְּׁנַיִם טְמֵאִין; בָּדַק שְׁנַיִם וְנִמְצְאוּ טְהוֹרִים - הֵן טְהוֹרִים וְהַשְּׁלִישִׁי בְּחֶזְקַת טָמֵא; בָּדַק שְׁלָשְׁתָּן וּמָצָא טָהוֹר - כֻּלָּן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּבְדֹּק שְׁלָשְׁתָּן עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה וְיִהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן טְהוֹרִין.

יא. בּוֹר שֶׁמְּטִילִין לְתוֹכוֹ נְפָלִים - הַמַּאֲהִיל עָלָיו טָמֵא דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלְדָּה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין שָׁם, אֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי. אֲבָל אִם הִפִּילָה שָׁם אִשָּׁה נֵפֶל, וְאֵין יָדוּעַ אִם הִפִּילָה דָּבָר הַמְטַמֵּא אוֹ לֹא הִפִּילָה, הוֹאִיל וְחֵלְדָּה וּבַרְדְּלָס מְצוּיִין שָׁם - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר.

יב. דָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהֵן מִשּׁוּם סָפֵק - הֲרֵי הֵן שֶׁל דִּבְרֵיהֶן. וְאֵין טָמֵא מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת וַדַּאי; אֲבָל כָּל הַסְּפֵקוֹת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת בֵּין בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת בֵּין בַּעֲרָיוֹת וְשַׁבָּתוֹת - אֵין לָהֶם אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, [וְאַף עַל פִּי כֵן, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת - סְפֵקוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חַיָּב אָשָׁם תָּלוּי.] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

יום שישי כ"ד טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א. אֵיזֶהוּ בֵּית הַפְּרָס? זֶה הַמָּקוֹם שֶׁנֶּחֱרַשׁ בּוֹ קֶבֶר. שֶׁהֲרֵי נִתְדַּקְדְּקוּ עַצְמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הֶעָפָר וְנִתְפָּרְסוּ בְּכָל הַשָּׂדֶה, וְגָזְרוּ טֻמְאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ הַקֶּבֶר. אֲפִלּוּ חָרַשׁ עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֻשְׁקָע בְּרוֹבְדִין וּבַאֲבָנִים, וַאֲפִלּוּ הָיָה עַל גַּבֵּי הָאָרוֹן רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת, הוֹאִיל וְחָרַשׁ עַל קֶבֶר - חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. עַד כַּמָּה הוּא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפְּרָס? מֵאָה אַמָּה עַל מֵאָה אַמָּה מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר.

ב. כָּל הַמְרֻבָּע, שֶׁהוּא בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין, חֲרֵי הוּא בֵּית הַפְּרָס, וַעֲפָרוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. וְכֵן הַמַּאֲהִיל עַל בֵּית הַפְּרָס הַזֶּה - טָהוֹר.

ג. הִתְחִיל לַחֲרֹשׁ אֶת הַקֶּבֶר, וְהָיָה חוֹרְשוֹ וְהוֹלֵךְ, וְקֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר מֵאָה אַמָּה נִעַר אֶת הַמַּחֲרֵשָׁה אוֹ שֶׁהֵטִיחַ בְּסֶלַע אוֹ בְּגֶדֶר - עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, שֶׁחֲרֵי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשּׁוֹךְ הַמַּחֲרֵשָׁה. חָרַשׁ כְּמוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה אוֹ יָתֵר וְחָזַר וְחָרַשׁ עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמֵּאָה - הַכֹּל בֵּית הַפְּרָס. הָיָה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵךְ חוּץ לְמֵאָה אַמָּה - מִמֵּאָה אַמָּה וְלַחוּץ טָהוֹר, שֶׁאֵין עַצְמוֹת קֶבֶר מַגִּיעוֹת לְיָתֵר מִמֵּאָה.

ד. חֶזְקַת הָעַצְמוֹת הַמְכֻסּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיְּוֻדַּע שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחֶזְקַת הָעַצְמוֹת הַמְגֻלּוֹת שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שֶׁיְּוֻדַּע שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם. הָיָה שָׁם חָרִיץ מָלֵא עַצְמוֹת אָדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ עַצְמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְחָרַשׁ עֲצָמוֹת אֵלּוּ עִם הַשָּׂדֶה, אוֹ שֶׁחָרַשׁ שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ [אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ] קֶבֶר - חֲרֵי זֶה אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה אֶלָּא עַל שָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ בָּהּ קֶבֶר וַדַּאי. וְכֵן הַחוֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת בְּשָׂדֶה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס; שֶׁכָּל אֵלּוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּקֶבֶר שֶׁנֶּחֱרַשׁ שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי.

ה. הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ שֵׁתֶף אוֹ אָרִיס אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. חָרַשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֶה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ כְּאֶחָד - שֶׁלּוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, וְשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס.

ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁחָרַשׁ קֶבֶר בְּשָׂדֵהוּ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שֶׁאֵין בֵּית פְּרָס לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

ז. שָׂדֶה בֵּית פְּרָס לְמַעְלָה וְשָׂדֶה טְהוֹרָה לְמַטָּה, וְשָׁטְפוּ גְּשָׁמִים מֵעֲפַר בֵּית הַפְּרָס לַטְּהוֹרָה, אֲפִלּוּ הָיְתָה אֲדֻמָּה וְהִלְבִּינָהּ אוֹ לְבָנָה וְהֶאֱדִימָה - טְהוֹרָה; שֶׁאֵין בֵּית פְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית פְּרָס, וְלֹא גָּזְרוּ טֻמְאָה אֶלָּא עַל גּוּשׁ כִּבְרִיתוֹ.

ח. בֵּית הַפְּרָס הַזֶּה מֻתָּר לְנִטְעַ בּוֹ כָּל נֶטַע, לְפִי שֶׁהַשָּׁרָשִׁים יוֹרְדִים לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה, וּלְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה בְּבֵית הַפְּרָס טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַקֶּבֶר נִפְרָס עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אֲבָל אֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ אֶלָּא זֶרַע הַנִּקְצָר. וְאִם זָרַע וְעָקַר - צוֹבֵר אֶת גָּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, וְכוֹבֵר אֶת הַתְּבוּאָה בִּשְׁתֵּי כְּבָרוֹת, וְאֶת הַקִּטְנִיּוֹת בְּשָׁלֹשׁ כְּבָרוֹת, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה. וְשׁוֹרֵף אֶת הַקַּשׁ וְאֶת הָעֲצָה שָׁם. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה בָּהֶן עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וְאִם תִּתִּיר לוֹ בַּהֲנָיָה - מוֹצִיאוֹ וּמוֹכְרוֹ, וְנִמְצָא מַרְגִּיל אֶת הַטֻּמְאָה.

ט. שָׂדֶה שֶׁהֶחֱזִקָה שֶׁהִיא בֵּית הַפְּרָס, אֲפִלּוּ הִיא בֵּית אַרְבָּעָה כּוֹרִין, וַאֲפִלּוּ מְשׁוּכָה מִמְּקוֹם הַטִּיט הָרַךְ שֶׁאֵינוֹ נֶחֱרָשׁ וְלֹא נַעֲשָׂה בֵּית הַפְּרָס, וַאֲפִלּוּ שָׂדֶה טְהוֹרָה מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - חֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ.

י. מָצָא שָׂדֶה מְצֻיֶּנֶת וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ; אֵין בָּהּ אִילָן - בְּיָדוּעַ שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם זָקֵן אוֹ תַּלְמִיד חָכָם; שֶׁאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאִין בְּכָךְ וְיוֹדְעִין שֶׁמֵּתָר לִנְטֹעַ בָּזוֹ וְאָסוּר לִנְטֹעַ בָּאַחֶרֶת.

יא. הַמְהַלֵּךְ בְּבֵית הַפְּרָס עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁאֵין מִתְנַדְנְדִין תַּחַת רַגְלֵי אָדָם בְּשָׁעָה שֶׁמְּהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גַּבֵּי אָדָם וּבְהֵמָה שֶׁכֹּחָן יָפֶה - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. אֲבָל אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁמִּזְדַּעְזְעִין בִּשְׁעַת הִלּוּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁמַר וְלֹא נִתְנַדְנֵד - חֲרֵי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהָלַךְ עַל הֶעָפָר עַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָלַךְ עַל גַּבֵּי אָדָם שֶׁכֹּחוֹ רַע עַד שֶׁתְּהֵיֶנָה אַרְכֻּבּוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ וְשׁוֹקָיו מַרְעִידוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה שֶׁכֹּחָהּ רַע עַד שֶׁתְּטִיל גְּלָלִים בִּשְׁעַת רְכִיבָה - חֲרֵי זֶה טָמֵא וּכְאִלּוּ הָלַךְ בְּרַגְלָיו.

יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפְּרָס צָרִיךְ לְטַהֲרוֹ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכֵיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? כּוֹנֵס אֶת כָּל הֶעָפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטוֹ מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּבָרָה שֶׁנְּקָבֶיהָ דַּקִּין, וּמְמַחֶה וּמוֹצִיא כָּל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה הַנִּמְצָא שָׁם, וְיִטְהַר. וְכֵן אִם נָתַן עַל גַּבָּיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּטַל מֵעַל כָּל פָּנָיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל מֵחֶצְיוֹ אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְנָתַן עַל חֶצְיוֹ הָאַחֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָטַל מֵעַל פָּנָיו טֶפַח וּמְחֻצָּה וְנָתַן עֲלֵיהָ טֶפַח וּמְחֻצָּה עָפָר מִמָּקוֹם אַחֵר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם עִזְּקוֹ וּבָדַק בִּשְׁעַת עִזּוּק מִלְּמַטָּה וּמִלְּמַעְלָה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. רִצְּפוֹ בָּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מִתְנַדְנְדִין מֵהִלּוּךְ אָדָם - חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

שבת קודש כ"ה טבת ה'תשע"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. אֶרֶץ הָעַמִּים - בַּתְּחִלָּה גָּזְרוּ עַל גּוּשָׁהּ בִּלְבַד כְּבֵית הַפְּרָס, וְלֹא הָיוּ מְטַמְּאִים אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ בָּהּ אוֹ נוֹגֵעַ אוֹ נוֹשֵׂא מֵעֲפָרָהּ. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עַל אֲוִירָהּ שֶׁיְּטַמֵּא וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע וְלֹא נָשָׂא, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים נִטְמָא. וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְאֶרֶץ הָעַמִּים, וּשְׁאָר כֵּלִים שֶׁהִכְנִיס רֻבָּם לַאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים - נִטְמְאוּ.

ב. טֻמְאַת אֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּטֻמְאַת עֲפָרָהּ, אֶלָּא קַלָּה הִיא מִמֶּנָּה: שֶׁעַל טֻמְאַת עֲפָרָהּ שׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת וְקָדָשִׁים, וְהַמִּתְטַמֵּא בְּגוּשָׁהּ - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וְצָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי; אֲבָל הַנִּטְמָא בַּאֲוִירָהּ - אֵין צָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי אֶלָּא טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, וְכֵן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת אֲוִירָהּ - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין.

ג. עֲפַר אֶרֶץ הָעַמִּים וַעֲפַר בֵּית הַפְּרָס מְטַמְּאִין בְּמַגָּע

וּבְמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין, וְהוּא כְּפִקָּה גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין. עֲפַר בֵּית הַפְּרָס וַעֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בְּיָרָק: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין - מְטַמֵּא, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מִצְטָרֵף; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל גּוּשׁ כִּבְרִיָּתוֹ. מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ אִגְּרוֹת בָּאוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לִבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָּהֶן כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם חוֹתָמוֹת, וְלֹא חָשׁוּ לָהֶן מִשּׁוּם טֻמְאָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּחוֹתָם מֵהֶן כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין.

ד. הַמֵּבִיא תַּנּוּרִים וּסְפָלִים וּכְלֵי חֶרֶשׂ מִחוּצָה לָאָרֶץ: עַד שֶׁלֹּא הֵסִקּוּ - טְמֵאִים מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים; מִשֶּׁהֵסִקּוּ - טְמֵאִים מִשּׁוּם כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

ה. הַמְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבִסְלָעִים - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה; בַּיָּם וּבְמָקוֹם שֶׁהַיָּם עוֹלֶה בְּזַעְפּוֹ - טָהוֹר מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים וְטָמֵא מִשּׁוּם אֲוִירָהּ. הַנִּכְנָס לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדַּל הַפּוֹרְחִין בָּאֲוִיר - טָמֵא; שֶׁאֹהֶל זָרוּק אֵינוֹ קָרוּי אֹהֶל.

ו. סוּרְיָא - עֲפָרָהּ טָמֵא כְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲוִירָהּ טָהוֹר. לֹא גָּזְרוּ עַל אֲוִירָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה סְמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּה בְּשֶׁפָּה וְלֹא הָיָה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן לֹא אֶרֶץ הָעַמִּים וְלֹא בֵּית הַקְּבָרוֹת וְלֹא בֵּית הַפְּרָס - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס לָהּ בְּטָהֳרָה בְּשִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְהוּא שֶׁלֹּא יִגַּע בְּגוּשָׁהּ. וְכֵן אֶרֶץ הָעַמִּים הַסְּמוּכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין בֵּינֵיהֶן מָקוֹם טָמֵא - הֲרֵי זוֹ נִבְדֶּקֶת וּטְהוֹרָה.

ז. מָקוֹם שֶׁשָּׁכְנוּ בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּאֶרֶץ הָעַמִּים עַד שֶׁיִּבָּדֵק, שֶׁמָּא קָבְרוּ בּוֹ נְפָלִים.

ח. וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ בַּמָּקוֹם וְיִהְיֶה צָרִיךְ בְּדִיקָה? אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשָּׁה וְתַפִּיל נֶפֶל שֶׁמִּטַּמֵּא. אֲפִלּוּ אִישׁ שֶׁאֵין עִמּוֹ אִשָּׁה, אִם שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם - מְדוֹרוֹ טָמֵא עַד שֶׁיִּבָּדֵק. גְּזֵרָה מִשּׁוּם מָדוֹר שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ אִשָּׁה. אֲפִלּוּ עֶבֶד וְסָרִיס אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד עוֹשֶׂה מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

ט. מְדוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה בּוֹ עֶבֶד (מִישְׂרָאֵל) אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן בֶּן תֵּשַׁע מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִקְּבְרוּ שָׁם נֵפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וְאֶת מָה הֵן בּוֹדְקִין? אֶת הַבִּיבִין הָעֲמֻקִּים וְאֶת הַמַּיִם הַסְּרוּחִין. וְכָל מָקוֹם שֶׁהַחַזִּיר וְהַחֵלְדָּה יְכוֹלִין לְהוֹלִיךְ מִשָּׁם הַנֵּפֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹרְרִין אוֹתָם מִשָּׁם. מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁחָרַב - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּבָּדֵק.

י. הָאִצְטַוְנִיּוֹת - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁהִיא גְּלוּיָה וְאֵין בָּהּ מָקוֹם לְהַטְמִין הַנְּפָלִים. וַעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁאֵין דִּירָתָן קְבוּעָה, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת: אָהֳלֵי הָעַרְבִיִּים, וְהַסֻּכּוֹת, וְהַצְּרִיפִין, וְהַבַּרְגָּנִין, וְהַתִּקְרָה שֶׁעַל גַּבֵּי הָעַמּוּדִים וְאֵין לָהּ דְּפָנוֹת, וְהֵן בָּתֵּי הַקַּיִץ, וּבֵית שַׁעַר, וַאֲוִירָהּ שֶׁל חָצֵר, וְהַמֶּרְחָץ, וּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַחִצִּים וּכְלֵי הַמִּלְחָמָה, וּמְקוֹם הַלִּגְיוֹנוֹת.

יא. הַחֲנוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָר בְּתוֹכָהּ. חָצֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה מִשּׁוּם מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי בֵּית שַׁעַר שֶׁלָּהּ וַאֲוִירָהּ טְמֵאִין כָּמוֹהָ. וְאֵין מְדוֹר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא בֵּית הַפְּרָס בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

יב. עֲיָרוֹת הַמֻּבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן סִיסִית וְחַבְרוֹתֶיהָ, [אַשְׁקְלוֹן וְחַבְרוֹתֶיהָ], אַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרוֹת מִן הַמַּעַשְׂרוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֶזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל טְהוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט־כ"ה טבת ה'תשע"א

יום ראשון י"ט טבת ה'תשע"א

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרִמ"א - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מ(בבא) קַמָּא.

יום שני כ' טבת ה'תשע"א

מצות לא תעשה רמד.

מצות עשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ד - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּגְנוֹב מָמוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִגְנֹבוּ" (ויקרא יט, יא). וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "לֹא תִגְנֹבוּ - הֲרֵי אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב: אוֹ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אוֹ הַחְזָרַת הַקֶּרֶן בִּלְבָד (כשהודה). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּגְנֵבָה: 'שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם' (שמות כב, ג) לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'לֹא תִגְנֹבוּ' עַל מְנָת לְמִקַּט", כְּלוֹמַר: (אל תגנבו) כְּדֵי לְהַרְגִּיז אֶת־הַנִּגְנָב וְלַהֲבִיאוֹ בִּמְבוּכָה, וְאַחַר־כָּךְ תַּחֲזִיר לוֹ; "'לֹא תִגְנֹבוּ' עַל מְנָת לְשַׁלֵּם לוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא קַמָּא.

הַמִּצְוָה הָרִל"ט - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַגּוֹנֵב

שֶׁנִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אוֹ נַהֲרְגֶנּוּ אִם בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, אוֹ נִמְכְּרֶנּוּ, וְכָל־עָנְשֵׁי הַגַּנָּב בִּכְלָל כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ז׳ מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ח׳ מִסַּנְהֶדְרִין וּפֶרֶק ג׳ מִ(בבא) מְצִיעָא וּבִמְקוֹמוֹת מְעֻטִּים בִּכְתֻבּוֹת (ל:) וְקִדּוּשִׁין (נח:) וּשְׁבוּעוֹת (מב:).

יום שלישי כ"א טבת ה'תשע"א

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

הַמִּצְוָה הָר"ח - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְצַדֵּק הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמַּאזְנַיִם וְהַמִּדּוֹת וּלְהַקְפִּיד בְּדִיּוּקָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם" (ויקרא יט, לו). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "מֹאזְנֵי צֶדֶק - צַדֵּק אֶת־הַמַּאזְנַיִם יָפֶה יָפֶה; אַבְנֵי־צֶדֶק - צַדֵּק אֶת־הַמִּשְׁקָלוֹת יָפֶה יָפֶה; אֵיפַת צֶדֶק - צַדֵּק אֶת־הָאֵיפוֹת יָפֶה יָפֶה; וְהִין צֶדֶק - צַדֵּק אֶת הַהִינִין יָפֶה יָפֶה" וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁאֵיפָה מִדַּת הַיָּבֵשׁ; וְהַהִין - מִדַּת הַלַּח. וְכָל־אֵלּוּ עִנְיָנָם אֶחָד, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִינֵי הַמִּדּוֹת. לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה הַנִּשְׁקָל אוֹ נִמְדָּד אֵינוֹ אֶלָּא שִׁעוּר כַּמּוּתוֹ שֶׁל דָּבָר מְסֻיָּם. וְכָל־הַסּוּגִים הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר: הַמַּאזְנַיִם וְהַמִּשְׁקָלוֹת וּמִדּוֹת הַיָּבֵשׁ וּמִדּוֹת הַלַּח, נִקְרָאִים: מִדּוֹת. וְהַצִּוּוּי, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְפִּיד בְּדִיּוּק הַשִּׁעוּרִין שֶׁמֵּסְכָּם עֲלֵיהֶם בְּכָל־סוּג מֵהֶם - נִקְרָא: מִצְוַת מִדּוֹת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "עַל תְּנַאי כָּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם - עַל תְּנַאי שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוַת מִדּוֹת, שֶׁכָּל־הַמּוֹדֶה בְּמִצְוַת מִדּוֹת מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל־הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת מִדּוֹת כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה׳ מִ(בבא) בַּתְרָא (פח.).

הַמִּצְוָה הָרע"א - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּרַמּוֹת בְּמִדִּידַת הַקַּרְקָעוֹת וּבַמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוֹרָה" (שם, לה), עִנְיַן הַפָּסוּק כְּפִי שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל" בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה. וְהוּא אָמְרָם (ספרא פרשת קדושים) בְּבֵאוּר עִנְיַן לָאו זֶה: "'לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט', אִם לְדִין (בבית הדין) - כְּבָר אָמוּר; אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בַּמִּשְׁפָּט? מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַּיָּן". וְשָׁם אָמְרוּ: "בַּמִּדָּה - זוֹ מִדִּידַת הָאָרֶץ", כְּלוֹמַר מְדִידָתָהּ וַחֲלוּקָתָהּ, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת־זֶה כְּפִי מָה שֶׁמְּחַיְּבִים מוֹפְתֵי הַתִּשְׁבֹּרֶת (חכמת החשבון וההנדסה) בְּדִיּוּק הַמִּדּוֹת וִידִיעַת הַדְּרָכִים הַנְּכוֹנִים בָּהֶם, וְאַל יַעֲשֶׂה אֶת־זֶה בְּדַרְכֵי הַשְּׁעָרָה שֶׁאֵין בָּהֶם אֱמֶת כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים רֹב הָעָם. וּמִשְׁקָל - כּוֹלֵל הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמַּאזְנַיִם.

הַמִּצְוָה הָער"ב - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲזִיק מִשְׁקָלוֹת וּמִדּוֹת חֲסֵרִים אֶצְלֵנוּ בְּבָתֵּינוּ וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה" (דברים כה, יג), וְכֵן אֵיפָה וְאֵיפָה (שני סוגי משקולות: גדולה – לקניה; וקטנה – למכירה). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בָּבָא בַּתְרָא (פט:): "אָסוּר לָאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַאֲפִלּוּ הִיא עָבִיט (כלי) שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם". וְאַל תַּחְשׁוֹב שֶׁאָמְרוֹ: "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה, וְלֹא־יִהְיֶה לְךָ אֶבֶן וָאָבֶן" - שְׁתֵּי מִצְוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵי הַלָּאוִין נֶאֱמְרוּ לְהַשְׁלָמַת דִּינֵי הַמִּצְוָה, כְּדֵי לִכְלוֹל שְׁנֵי מִינֵי הַמִּדִּידָה שֶׁהֵם הַמִּשְׁקָל ("אבן") וְהַמִּדָּה (מדת הנפח – "איפה"), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא יִהְיוּ לְךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת לֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִדָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה (רח). וְאָמְרוֹ: "לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן וְלֹא יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ" (שם כג, כ) שֶׁהוּא לָאו אֶחָד, שֶׁכָּלַל בּוֹ מִינִים רַבִּים שֶׁדָּן בְּכֻלָּם עִנְיָן אֶחָד עַצְמוֹ. וְאֵין הַמִּצְוֹת מִתְרַבּוֹת בְּכֶפֶל "וְלֹא" אִם הָעִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, וּכְבָר קָדַם לְךָ דּוֹמֶה לָזֶה בַּמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר".

יום רביעי כ"ב טבת ה'תשע"א

מצות לא תעשה רמו. רמג.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגְנוֹב גְּבוּלוֹת הַקַּרְקָעוֹת, וְהוּא שֶׁלֹּא נְשַׁנֶּה אֶת־הַגְּבוּל שֶׁבֵּינֵינוּ לְבֵין זוּלָתֵנוּ עַד שֶׁיְּהֵא אֶפְשָׁר לַטּוֹעֵן לִטְעוֹן (לעצמו) אֶת־קַרְקַע זוּלָתוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ" (דברים יט, יד). וּבְסִפְרֵי (פרשת שופטים שם) אָמְרוּ: "לֹא תַסִּיג

גְּבוּל רֵעֲךָ", וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַסִּיג" מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הָעוֹקֵר תְּחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. יָכוֹל אַף בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ" (שם), בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין; בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם לָאו אֶחָד" - כְּלוֹמַר: לֹא תִגְזֹל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁלָּאו זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ג - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּגְנוֹב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת: "לֹא תִּגְנֹב" (שמות כ, טו). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו שם): "הֲרֵי אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ". וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (פו.): "אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת מִנַּיִן? רַבִּי יָאשִׁיָּה אוֹמֵר: מִ"לֹא־תִּגְנֹב", רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: מִ"לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כה, מב) וְלָא פְּלִיגִי (הם אינם חולקים): מָר קָא חָשֵׁב (אחד מתייחס ל)לָאו דִּגְנֵבָה וּמָר קָא חָשֵׁב לָאו דִּמְכִירָה", לְפִי שֶׁאֵין עוֹנְשִׁים אוֹתוֹ עַל כָּךְ עַד שֶׁיִּגְנוֹב וְיִמְכּוֹר, וּכְשֶׁיַּעֲבוֹר עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ - חַיָּב חֶנֶק. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, טז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִסַּנְהֶדְרִין (פה:).

יום חמישי כ"ג טבת ה'תשע"א

מצות לא תעשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּגְזוֹל, וְהִיא לְקִיחַת דָּבָר שֶׁאֵין לָנוּ זְכוּת בּוֹ, בְּאֹנֶס וּבְחָזְקָה בְּגָלוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְכָךְ פֵּרְשׁוּ בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה (בבא קמא עט:): "לֹא תִגְזֹל" - כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי" (שמואל־ב כג, כא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֹׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל" (ויקרא ה, כג), אֶלָּא שֶׁאֲפִלּוּ בָּטֵל (עשה פעולה המונעת קיום ה)עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה (שלא כבכל לאו הניתק לעשה), [שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם] לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁנִּתַּן [שֶׁנִּתַּק] לְתַשְׁלוּמִין: שֶׁאִם שָׂרַף אֶת־הַגְּזֵלָה אוֹ זְרָקָהּ לַיָּם - מְשַׁלֵּם מַה־שֶּׁהָיְתָה שָׁוָה; וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁבַּע - מוֹסִיף חֹמֶשׁ וּמַקְרִיב אָשָׁם, מִכְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ (מצות עשה עז), וְכֵן נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (טז.). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' וּפֶרֶק י' מִבָּבָא קַמָּא.

יום שישי כ"ד טבת ה'תשע"א

מצות לא תעשה רמז.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ז - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּכַבּוֹשׁ (לעכב) אֶת הַחוֹבוֹת הַקְּבוּעִים (המוטלים) עָלֵינוּ לְבַל נַחֲזִיק בָּהֶם וְלֹא נְשַׁלְּמֵם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְהוּא שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא לְקִיחַת דָּבָר שֶׁל הַזּוּלַת בְּתַחְבּוּלָה וּבְהֶסְתֵּר, וְהֻזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֵׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִּגְנֹבוּ", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה רמד); וְהַגָּזֵל הוּא לְקִיחַת דָּבָר שֶׁל הַזּוּלַת בְּאֹנֶס וְחָזְקָה בְּגָלוּי כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים שׁוֹדְדֵי הַדְּרָכִים, וְהֻזְהַרְנוּ גַּם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְזֹל"; וְהָעֹשֶׁק הוּא שֶׁיִּהְיֶה לְזוּלָתְךָ אֶצְלְךָ חוֹב מְסֻיָּם, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֶצְלְךָ וּבְאַחֲרָיוּתְךָ מָמוֹן וְאַתָּה מַחֲזִיק בּוֹ וְאֵינְךָ מוֹסְרוֹ לוֹ בֵּין דֶּרֶךְ אֹנֶס בֵּין שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֹנֶס, אֶלָּא (דוחהו בטענות) בְּלֵךְ וָשׁוּב אוֹ בִּרְמִיָּה. הֻזְהַרְנוּ גַּם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ". וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "לֹא־תַעֲשֹׁק - עֹשֶׁק שֶׁהוּא שֶׁל מָמוֹן, וְאֵיזֶה? זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר" (מעבב שכר הפועל) וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לוֹ. וְהִמְשִׁיל בִּשְׂכַר שָׂכִיר, לְפִי שֶׁהוּא חוֹב הַקָּבוּעַ עָלֶיךָ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא מָסַר לְךָ מָמוֹן מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא בָּא לְיָדְךָ אַתָּה מִמֶּנּוּ שׁוּם מָמוֹן, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן כֵּיוָן שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֶצְלְךָ חוֹב הֵזְהַרְתָּ מִלְּהַחֲזִיק בּוֹ. וּכְבָר נִכְפָּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה וְהֵבִיא לְדֶגְמָא דָּבָר זֶה בְּעַצְמוֹ וְאָמַר: "לֹא־תַעֲשֹׂק שָׂכִיר" (דברים כד, יד), עִנְיָנוֹ: לֹא־תַעֲשׂוֹק אֶת־הַשָּׂכִיר לְפִי שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בּוֹ: "וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ (בלי שתשלם המגיע לו) כִּי עָנִי הוּא" (שם, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל"? מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר - עוֹבֵר מִשּׁוּם: בַּל תַּעֲשֹׁק, וּבַל־תִּגְזֹל, וּבַל־תָּלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר, וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ". וְשָׁם אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ עִנְיַן אָמְרוֹ "עָנִי וְאֶבְיוֹן" אָמְרוּ: "מְמַהֵר אֲנִי לְהִפָּרַע עַל־יְדֵי (כשמדובר ב)עָנִי וְאֶבְיוֹן". וְהָעוֹבֵר עַל הָעֹשֶׁק דִּינוֹ בָּעֹנֶשׁ וְדִין הַגַּזְלָן שָׁוֶה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ" (ויקרא ה, כא).

שבת קודש כ"ה טבת ה'תשע"א

מצות לא תעשה רסה.

הַמִּצְוָה הָרִסֹּ"ה - הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲסִיק מַחְשְׁבוֹתֵינוּ בְּתַחְבּוּלוֹת אֵיךְ לִרְכּוֹשׁ קִנְיָן שֶׁל זוּלָתֵנוּ מֵאַחֵינוּ, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ" (שמות כ, יז). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו שם): "לֹא תַחְמֹד - אוֹ (אם־כך אולי) אֲפִלּוּ חָמוּד בְּדִבּוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְךָ" (דברים ז, כה), מַה לְּהַלָּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, אַף כָּאן נַמִּי עַד שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה", הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁלָּאו זֶה מַזְהִיר מִלַּעֲשׂוֹת תַּחְבּוּלוֹת כְּדֵי שֶׁנַּשִּׂיג לְעַצְמֵנוּ דָּבָר שֶׁחָמַדְנוּ מֵרְכוּשׁ אַחֵינוּ, וַאֲפִלּוּ בִּקְנִיָּה וּמַתָּן דָּמִים מְרֻבִּים - שֶׁכָּל־זֶה עֲבֵרָה עַל "לֹא תַחְמֹד".

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' א

אלו כסדר שהן כתובות בפסוק, **אִם כִּלָּה** את כל מתנותיהם, **כִּיפֵּר, וְאִם לֹא כִּלָּה** את כל מתנותיהם, **לֹא כִּיפֵּר,** ובא הכתוב ללמד **שֶׁאִם חִיסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כִּלּוּם.**

ביומא (ס.) נאמר שסדר מעשה יום הכפורים מעכב, משום שנאמר בו 'חוקה', ככתוב (ויקרא טז לד) 'וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה', ו'חוקה' מלמד שאין לשנות מן האמור בכתוב. נאמר שם עוד שלרבי יהודה לא נאמר 'חוקה' אלא על הדברים הנעשים בקודש הקדשים בלבד. לפיכך הוצרך כאן רבי יהודה לדרוש שכל מתנות הדם מעכבות, אף אלו הנעשות בהיכל, ואילו רבי עקיבא לא הוצרך לכך לפי שהוא סובר ש'חוקה' נאמר על כל האמור בפרשה, גם הנעשה שלא בקודש הקדשים.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו רבי עקיבא ורבי יהודה, אחר שלשניהם נאמר בפסוק שכל המתנות מעכבות. אומרת הגמרא: נחלקו בכך **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,** ושתי דעות בדבר.

חַד מהם **אָמַר** שמַשְׁמָעוּת **דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – המחלוקת ביניהם אינה בדין מסוים, שהכל מודים שמתנות הדם מעכבות בפר ובשעיר ושלכך בא הפסוק, וכן הכל מודים ששפיכת שיריים אינה מעכבת בהם, ונחלקו כיצד לדרוש את הכתובים. שרבי עקיבא סובר שהפסוק נדרש מסופו לראשו, שאם כיפר את כל מתנות הדם, כילה את עבודות הקרבן, ואם לא כיפר את כולן לא כילה. ואמר לו רבי יהודה שאם אתה דורש כן, אין אתה יודע שכל המתנות מעכבות, שיתכן שרק אחת מהן מעכבת כבחטאות החיצונות, ועל כן יש לדרוש כך, אם כילה את כל המתנות האמורות באותה פרשה, כיפר הקרבן, ואם לא כילה, לא כיפר. והכל מודים ששפיכת שיריים אינה מעכבת, ואינה לא בכלל 'כיפר' לרבי עקיבא, ולא בכלל 'כילה' לרבי יהודה, כיון שאינה אמורה באותה פרשה, אלא היא נלמדת מפר כהן משיח, כאמור לעיל (ע"א).

וְחַד מהם **אָמַר** שדין **שִׁירַיִים** אם **מְעַכְּבִין** או שאינם מעכבים, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – בכך נחלקו. שרבי עקיבא דורש שאם כיפר את כל מה שאמור בפרשה, כילה את עבודות הפר והשעיר ויצא ידי חובתו, ושפיכת שיריים אינה מעכבת, משום שאינה אמורה בפרשה זו, ואילו רבי יהודה דורש שאם כילה את כל מה שאמור בקרבנות אלו, ואף מה שנלמד ממקום אחר, כמו שפיכת שיריים, כיפר הקרבן, ואם לא, לא כיפר.

הגמרא דנה אם אפשר להוכיח במחלוקת זו של רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, מה אמר כל אחד מהם: **תִּסְתַּיִים** – תוכל להוכיח **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דְּאָמַר שִׁירַיִים דְּמַעְכְּבִי** איכא ביניהו, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִים מְעַכְּבִין,** אם גמר את מתנות הדם ועדיין לא שפך את השיריים במזבח החיצון ונשפך הדם ואבד, **מֵבִיא פַּר אֶחָד,** ושוחטו ומקבל את דמו **וּמַתְחִיל** לתת מדמו **בַּתְּחִלָּה** [–מתחילה] **בִּפְנִים** ההיכל על מזבח הזהב, כדי שהנשאר מדמו יחשב שיריים, ואז ישפכם על יסוד המזבח החיצון. אילו היה נשפך הדם בין המתנות עצמן, כגון אחר שנתן מן הדם על הפרוכת קודם שנתן ממנו על מזבח הזהב, היה מביא פר אחר ומתחיל לתת מדמו ממקום שהפסיק, דהיינו ממתנות מזבח הזהב, ואינו צריך לחזור ולתת את המתנות שכבר נתן מן הפר הראשון, אולם כאן שהשלים את כל המתנות ורק שפיכת שיריים לא עשה, אי אפשר שיתחיל בפר השני בשפיכת שיריים, שהרי אין שיריים אלא כשהם שיירי מתנות הדם עצמן, ועל כן הוא חוזר ונותן את מתנות הדם על מזבח הזהב, וכיון שנעשה שאר הדם לשיריים, שופכו על יסוד המזבח החיצון.

מכיון שרבי יהושע בן לוי פירש שדבריו לשיטת האומר ששיריים מעכבים, הרי שהוא סובר שקיימת דעה כזו, ועל כן יש להוכיח שהוא זה שאמר שרבי יהודה בברייתא סובר ששיריים מעכבים.

דוחה הגמרא: אין זו הוכחה כלל, **אָטוּ** [–האם] **רַבִּי יוֹחָנָן** החולק על רבי יהושע בן לוי בפירוש דעת רבי יהודה, **לֵית לֵיהּ הָא סְבָרָא** – אינו סובר שקיימת דעה כזו ששיריים מעכבים, **וְהָאָמַר** [–והלא אמר] **רַבִּי יוֹחָנָן** להלן (קיא.) בביאור דעת רבי נחמיה שאמר (להלן קי:) שאם הקריב את שיירי דם הקרבנות מחוץ לעזרה, חייב כמקריב קרבנות בחוץ, **שתָּנָא** [–שנה] **רַבִּי נְחֶמְיָה** את דבריו **כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִים מְעַכְּבִין** את החטאות הפנימיות, שדבריו נאמרו בקרבנות אלו, ועל כן הוא אומר שאם הקריב את שייריהן בחוץ חייב, שאם אינם מעכבים והקרבן כשר בלעדיהם, לא היה חייב על שפיכתם בחוץ. בדבריו אלו מוכח שאף לדעתו קיימת דעה הסוברת ששיריים מעכבים. **אֶלָּא** מה תאמר ליישב את דבריך שאמרת שרבי יהושע בן לוי הוא זה שאמר שלדעת רבי יהודה שיריים מעכבים, שמה שאמר רבי יוחנן שרבי נחמיה שנה **כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר** שיריים מעכבים, הכוונה שיש מי שאומר כן ואולם **לָאו לְהָנֵי תַּנָּאֵי** – אין זה אחד מתנאים אלו [רבי עקיבא ורבי יהודה], אם כן **הָכָא נַמִּי** – אף כאן אוכל לומר לך שמה שאמר רבי יהושע בן לוי **שבְּדִבְרֵי** [–לדברי] **הָאוֹמֵר** שיריים מעכבים מביא פר אחד וכו', כוונתו שיש מי שאומר כן ואולם **לָאו לְהָנֵי תַּנָּאֵי** – אין זה אחד מתנאים אלו [רבי עקיבא ורבי יהודה]. ונמצא שאין לפשוט מי מרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי סובר שדעת רבי יהודה ששיריים מעכבים, משום ששניהם הזכירו בדבריהם שיש תנאים הסוברים כן, ולא נתברר למי מהם התכוין לרבי יהודה.

משנה

משנתינו ממשיכה בבאור דיני הקרבנות, ועוסקת בדין קרבנות החטאת. דיני **חַטֹּאוֹת הַצִּבּוּר** וְחטאות **הַיָּחִיד,** כך הם. ומפרטת המשנה: **אֵלּוּ הֵן חַטֹּאוֹת הַצִּבּוּר** שלא נשנו לעיל כיון שאין מכניסים מדמם לקודש, אלא דמם ניתן רק על המזבח החיצון, **שְׂעִירֵי** המוספים של **רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת** – ימים טובים, הקרבים לחטאת. כל אלו, **שֶׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן** – בחלק הצפוני של העזרה כדין קדשי קדשים ולא בכל העזרה כקדשים קלים, **וְכֵן קִיבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת,** נעשה **בַּצָּפוֹן.**

מוסיפה המשנה: **וְדָמָן** של חטאות אלו **טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת** המזבח. מבררת המשנה: **כֵּיצַד** ניתנים מתנות אלו.

שמואל־א כב ט־כג

ט וַיַּעַן דֹּאֵג הָאֲדֹמִי וְהוּא נִצָּב עַל־עַבְדֵי־שָׁאוּל וַיֹּאמַר רָאִיתִי אֶת־בֶּן־יִשַׁי בָּא נֹבָה אֶל־אֲחִימֶלֶךְ
בֶּן־אֲחִיטוּב: י וַיִּשְׁאַל־לוֹ בַּיהוָה וְצֵידָה נָתַן לוֹ וְאֵת חֶרֶב גָּלְיַת הַפְּלִשְׁתִּי נָתַן לוֹ: יא וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא
אֶת־אֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲחִיטוּב הַכֹּהֵן וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּנֹב וַיָּבֹאוּ כֻלָּם אֶל־הַמֶּלֶךְ: יב וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל שְׁמַע־נָא בֶן־אֲחִיטוּב וַיֹּאמֶר הִנְנִי אֲדֹנִי: יג וַיֹּאמֶר אֵלָו (אֵלָיו קרי) שָׁאוּל לָמָּה קְשַׁרְתֶּם עָלַי אַתָּה
וּבֶן־יִשַׁי בְּתִתְּךָ לּוֹ לֶחֶם וְחֶרֶב וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים לָקוּם אֵלַי לְאֹרֶב כַּיּוֹם הַזֶּה: יד וַיַּעַן אֲחִימֶלֶךְ
אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר וּמִי בְכָל־עֲבָדֶיךָ כְּדָוִד נֶאֱמָן וַחֲתַן הַמֶּלֶךְ וְסֵר אֶל־מִשְׁמַעְתֶּךָ וְנִכְבָּד בְּבֵיתֶךָ: טו הַיּוֹם
הַחִלֹּתִי לִשְׁאָול־(לִשְׁאָל־קרי) לוֹ בֵּאלֹהִים חָלִילָה לִי אַל־יָשֵׂם הַמֶּלֶךְ בְּעַבְדּוֹ דָבָר בְּכָל־בֵּית אָבִי כִּי לֹא־יָדַע
עַבְדְּךָ בְּכָל־זֹאת דָּבָר קָטֹן אוֹ גָדוֹל: טז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מוֹת תָּמוּת אֲחִימֶלֶךְ אַתָּה וְכָל־בֵּית אָבִיךָ: יז וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לָרָצִים הַנִּצָּבִים עָלָיו סֹבּוּ וְהָמִיתוּ | כֹּהֲנֵי יְהוָה כִּי גַם־יָדָם עִם־דָּוִד וְכִי יָדְעוּ כִּי־בֹרֵחַ הוּא וְלֹא
גָלוּ אֶת־אָזְנִי (אָזְנִי קרי) וְלֹא־אָבוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ לִשְׁלֹחַ אֶת־יָדָם לִפְגֹּעַ בְּכֹהֲנֵי יְהוָה: יח וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְדוֹאֵג
(לְדוֹאֵג קרי) סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים וַיִּסֹּב דוֹאֵג (דוֹאֵג קרי) הָאֲדֹמִי וַיִּפְגַּע־הוּא בַּכֹּהֲנִים וַיָּמֶת | בַּיּוֹם הַהוּא
שְׁמֹנִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ נֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד: יט וְאֵת נֹב עִיר־הַכֹּהֲנִים הִכָּה לְפִי־חָרֶב מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל
וְעַד־יוֹנֵק וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וָשֶׂה לְפִי־חָרֶב: כ וַיִּמָּלֵט בֵּן־אֶחָד לַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲחִיטוּב וּשְׁמוֹ אֶבְיָתָר וַיִּבְרַח אַחֲרֵי
דָוִד: כא וַיַּגֵּד אֶבְיָתָר לְדָוִד כִּי הָרַג שָׁאוּל אֵת כֹּהֲנֵי יְהוָה: כב וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֶבְיָתָר יָדַעְתִּי בַּיּוֹם הַהוּא
כִּי־שָׁם דוֹאֵג (דוֹאֵג קרי) הָאֲדֹמִי כִּי־הַגֵּד יַגִּיד לְשָׁאוּל אָנֹכִי סַבֹּתִי בְּכָל־נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ: כג שְׁבָה אִתִּי
אַל־תִּירָא כִּי אֲשֶׁר־יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשִׁי יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשֶׁךָ כִּי־מִשְׁמֶרֶת אַתָּה עִמָּדִי:

רש"י

(יג) ושאול לו באלהים. עשיתו מלך, שאין נשאלין באורים ותומים להדיוט: **(יד) וסר אל משמעתך.** כמו (בראשית יט ג): ויסורו אליו, וקרב לשמושך ואל שמע דבריך, וכי היה לי להבין שאינו הולך בשליחותך: **(טו) היום החלותי לשאל לו.** בתמיה, זה ימים רבים שצורך הצבור בו, שמינהו מוציא ומביא את ישראל, ומאז אני שואל לו באלהים: **חלילה לי.** מעשות דבר זה למרד ומעל: **(יז) לרצים הנצבים עליו.** אבנר ועמשא היו: **ולא אבו.** דרשו אכין ורקין (יהושע א יח): כל איש אשר ימרה את פיך וגו׳, יכול אפילו לדבר עבירה תלמוד לומר ׳רק׳: **(יח) לדויג.** נשתנה שמו, אמר לו נתפסת כדג, אתה הלשנת עליהם, אתה הרוג אותם: **(כב) אנכי סבתי.** סבבתי הדבר עד שבא לידי כך: **(כג) כי אשר יבקש את נפשי.** אדם אחד רודף שנינו, במקום שאמלט שם אני, תמלט אתה, כי במשמרתי תהיה תמיד, כך תרגם יונתן: ארי מאן דבעי למיקטלי בעי למקטלך. ויש עוד לפרש; כי אשר יאהבני יאהבך, ואשר ישמור את נפשי ישמור את נפשך, ויש דוגמא במקרא (משלי כט י): אנשי דמים ישנאו תם וישרים יבקשו נפשו, הרי כאן בקשת נפש לטובה:

מצודת דוד

(ט) והוא נצב. עמד סמוך לעבדי שאול, בעת שאמר להם הדברים האלה: **(י) בה׳.** באורים ותומים: **(יג) בתתך.** במה שנתת לו לחם וכו׳, נראה שקשרתם עלי להקימו לאורב: **(יד) ומי בכל עבדיך.** רצה לומר: לא במרד עשיתי זאת, כי אמרתי שהולך הוא בדבר המלך, כי מי מכל עבדיך עבד נאמן כדוד: **וסר.** ומאז היה סר להיות נשמע לך, לכל אשר תצונו: **(טו) היום החלותי.** וכי היום היה ההתחלה לשאל לו באלהים, הלא מאז שאלתי לו, בהיות כי הוא היה המוציא והמביא: **חלילה לי.** לעשות זאת במרד ובמעל: **דבר.** רצה לומר: דבר אשמה: **בכל.** כמו ובכל בית אבי: **בכל זאת.** במה שמרד דוד בך: **(יז) גם ידם.** רצה לומר: גם עצתם: **(יח) נושא אפוד.** כל אחד מהם היה נושא אפוד, והוא מלבוש מכובד, ילבשו אותו עובדי ה׳, וכמו שנאמר בשמואל (לעיל ב יח): נער חגור אפוד בד: **(כב) ביום ההוא.** בהיותי בנוב, ידעתי אז שדואג שם והוא יגיד לשאול: **אנכי סבותי.** היה מתאונן ואומר, אני סבבתי המיתה לכולם, ועל ידי באה התקלה: **(כג) כי אשר יבקש.** הלא שאול המבקש נפשי לספותה, הוא מבקש נפשך, לזה אל תפרד מעלי ותהיה שמור עמדי:

מצודת ציון

(י) וצידה. מזון: **(יז) לרצים.** הרצים רגלי לפני מרכבתו: **עליו.** אצלו לשמשו: **סבו.** סובו מפה ללכת להמיתם: **ולא אבו.** ולא רצו: **לפגוע.** ענין מכת מות, כמו (שמואל־ב א טו): גש פגע בו:

תהלים ט יט־כא י א־ד

יט כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת (כתיב ענוים) עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד: כ קוּמָה יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ
גוֹיִם עַל־פָּנֶיךָ: כא שִׁיתָה יְהוָה | מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶלָה:

י. א לָמָּה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: ב בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי יִתָּפְשׂוּ | בִּמְזִמּוֹת זוּ
חָשָׁבוּ: ג כִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ | יְהוָה: ד רָשָׁע כְּגָבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים
כָּל־מְזִמּוֹתָיו:

רש"י

(יט) כי לא לנצח ישכח. ישראל האביון מלפקוד עליהם מה ששיעבדו בו, ותקות עניים לא תאבד לעד: **(כ) קומה ה'.** דוד הי' מתפלל לפני הקב"ה שיקום וימהר לעשות זאת: **אל יעז.** עמלק לאורך ימים בגדולתו: **על פניך.** בשביל הכעס שהכעיסוך במקדשך: **(כא) מורה.** מרות ועול ד"א מורה לשון השלכה לשון ירה בים (שמות טו) וי"א מורה לשון תער (סא"א): **ידעו גוים.** שהם אנוש ולא אלהות להיות גבורתם שולטת: **(א) תעלים לעתות בצרה.** תעלים עינים לעתות הצרה: **(ב) ידלק.** ירדוף כמו כי דלקת אחרי: **יתפשו במזמות זו חשבו.** נתפסים הם העניים במזמות שהרשעים חושבים עליהם: **(ג) כי הלל רשע.** מוסב על למה ה' תעמוד ברחוק כי עתה עמלק הרשע מתהלל שמשיג כל תאות נפשו: **ובוצע ברך נאץ ה'.** והגזלן שבח את עצמו לאמר נאץ ה' ושלום יהיה לי, ברך כמו ברך לשון פעל ותדע שאילו הי' שם דבר הי' הטעם למעלה באות הראשונה והיה נקוד פתח וזה נקוד קמץ קטן וטעמו למטה ברי"ש, ואל תתמה על ברך שלא אמר ברך שהרבה תיבות של רי"ש משמשות כך כגון אויב חרף ה' (לקמן עד) ולא נאמר חרף: **נאץ.** כמו חרף וכן כל ל' ניאוץ כך פתר מנחם: **(ד) רשע כגובה אפו.** שהוא גבה רוח ומגביה וזוקף פניו ואפו בגבהותו: **בל ידרוש.** כל מזימותיו אומרות לו בל ידרוש הקב"ה כל מה שאעשה כי אין משפט: **אין אלהים.** לית דין ולית דיין:

מצודת דוד

(יט) כי לא לנצח. ובכך יפרע מן מציריו: **תאבד לעד.** מלת לא משמשת בשנים, כאילו אמר לא תאבד לעד: **(כ) אל יעוז אנוש.** אל יתחזקו אויביך: **על פניך.** ר"ל בעת כעסך: **(כא) שיתה.** תשים להם השפלה למען ידעו שהמה לעולם אנוש ולא אל: **(א) תעמוד ברחוק.** כאלו תעמוד ברחוק מקום ותעלים עצמך בעת צרה: **(ב) בגאות.** בעבור רוב גאותו רודף את העני ותופש אותו במחשבתו אשר חשב לתפשו בו: **(ג) כי הלל רשע.** בעבור שהרשע מהלל ומשבח עצמו שהשיג תאותו והגזלן בעת עשותו נאצות אז יתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי לא נעשה בו דבר ע"כ מלא לב האדם לעשות רע: **(ד) כגובה.** כאשר גבהה חמתו על מי חושב שאין מי דורש במעשיו וכל מחשבותיו הוא שאין אלהים בעולם לפרוע לו על מעשיו:

מצודת ציון

(כ) אנוש. הוא שם משמות האדם ויורה על חולשו שהוא מל' ואנוש הוא (ירמיה י"ז): **פניך.** כעסך כמו פני ה' (לקמן ל"ד): **(כא) מורה.** השלכה כמו ירה בים (שמות ט"ו): **(א) תעלים.** מל' העלמה: **(ב) ידלק.** ירדוף וכן כי דלקת אחרי (בראשית ל"א): **במזמות.** ענין מחשבה: **(ג) הלל.** ענין שבח כמו ויהללו אותה (שם י"ב): **ובוצע.** הגזלן כמו הוי בוצע בצע (חבקוק ב'): **נאץ.** בזה כמו כי נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ב'):

יהל אור

(א) למה ה' תעמוד ברחוק. רבות וירא ס"פ מ"ט דנ"ה ע"ג העירו מפסוק לא אחריש בדיו ודבר גבורות וחין ערכו. באיוב סי' מ"א ג'. ור"ל שהקב"ה החריש לאברהם למשה ודוד אף שדברו קשות חלילה לך כו' למה ה' יחרה אפך כו' למה תעמוד ברחוק כו' וע' עוד במד"ר פ' לך ס"פ מ"א. אכן בילקוט באיוב בסי' מ"א ע"פ לא אחריש בדיו כ' לאברהם בלבד שתקתי למה שהוא שתק לי אמרתי כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי קח נא את בנך ושתק לי אף אני אחריש לו אע"פ שאמר דברים קשים כו' האף תספה כו' ע"ש:

(ב) נשא פי"א דרמ"ה ע"ב גבי ישא ה' פניו. כתוב אחד אמר קרוב ה' לכל קוראיו וכתוב אחד אומר למה ה' תעמוד ברחוק עד שלא נחתם גזר דין קרוב ה' לכל קוראיו משנחתם גז"ד למה ה' תעמוד ברחוק. וכ"ה בילקוט פ' נשא תחלת רמז תשי"א בשם הספרי ובילקוט בש"א רמז צ':

(ג) במדרש תלים במקומו. א"ר חנניא משל לשיירא כו' אין דרכו של בורגן להפתח בלילה כו' כך אמר הקב"ה דרשו כו' קראוהו בהיותו קרוב כו' כיון שנמסרו כו' למה ה' תעמוד ברחוק כו' כשבקשתי לא בקשתם כו' שמא עד עולם ח"ו עד עדן ועידנין ופלג עדן. וע' כה"ג בילקוט בישעי' סי' ס"ה סוף רמז שס"ח ע"פ נדרשתי ללא שאלו. נ' כי יום זהו מדת החסד יחו"ע אצילות והוא שם הוי' משא"כ לילה מדה"ד בי"ע שם אד'. ולכן כאשר שם הוי' מאיר באד' וכמ"ש בענין והוי' בהיכל קדשו זהו נק' יום. משא"כ בהסתלקות שם הוי' משם אד' ונשאר הנהגת מדה"ד אזי בחי' לילה שהחשך יכסה ואז אין דרכו של בורגן שהוא עד"מ גילוי שם הוי' להפתח. וכענין תרעין דג"ע אסתימו בלילה:

(ד) זח"ב בשלח נ"ח ב'. ע"פ וברוב גאונך. למה ה' כו' קוב"ה סליק לעילא לעילא. ובמק"מ שם בשם הרח"ו נ"ב פנימי' ז"א עולה לאריך עכ"ל וז"ש לעילא לעילא שפירושו לעילא מן אימא ולעילא מן אבא. עד אריך עכ"ל המק"מ. ועמ"ש מזה בת"א פ' וארא בד"ה וארא אל אברהם. ובזח"ג פ' אחרי דע"ה ריש ע"א שזהו"ע אוי. שהאלף שהוא כתר סליק לגבי ו' ויו"ד שהוא ת"ת ויסוד:

עין יעקב

דף ל עמ׳ א וּדְקָאָמַר[155] שְׁלֹמֹה: "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ"[156], שֶׁכְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, עָמַד מֹשֶׁה[157] לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָמַר כַּמָּה[158] תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים לְפָנָיו, וְלֹא נַעֲנָה, וּ[159]כְשֶׁ[160]אָמַר: (שמות לב) "זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ", מִיָּד נַעֲנָה[161]. וְ[162]לֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ". דָּבָר אַחֵר[163]: מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם[164], שַׂר בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה[165], סָפֵק[166] מְקַיְּמִין אוֹתָהּ[167], סָפֵק[168] אֵין מְקַיְּמִין אוֹתָהּ. וְאִם תִּמְצִי לוֹמַר[169] מְקַיְּמִין אוֹתָהּ[170], בְּחַיָּיו[171] מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, בְּמוֹתוֹ אֵין מְקַיְּמִין אוֹתָהּ. וְאִלּוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גָּזַר כַּמָּה[172] גְּזֵרוֹת, וְתִתְקַן כַּמָּה תַּקָּנוֹת, וְ[173]קַיָּמוֹת הֵן לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְ[174]לֹא יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה[175]: "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ". דָּבָר אַחֵר[176]: "וְשַׁבַּח אֲנִי[177] וְגוֹ׳, כִּדְרַב יְהוּדָה[178] אָמַר[179] רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב[180]: (תהילים פו) "עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת[181] לְטוֹבָה, וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ[182], אָמַר דָּוִד[183] לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מְחֹל לִי עַל אוֹתוֹ עָוֹן[184]. אָמַר לוֹ[185]: מָחוּל לָךְ. אָמַר לוֹ[186]: עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת[187] בְּחַיַּי[188]. אָמַר לֵיהּ[189]: בְּחַיֶּיךָ אֵינִי מוֹדִיעַ[190], בְּחַיֵּי שְׁלֹמֹה בִּנְךָ אֲנִי מוֹדִיעַ[191]. כְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה[192] אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בִּקֵּשׁ[193] לְהַכְנִיס[194] אָרוֹן[195] לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דָּבְקוּ[196] שְׁעָרִים[197] זֶה בָּזֶה[198]. אָמַר שְׁלֹמֹה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רְנָנוֹת[199], וְ[200]לֹא נַעֲנָה[201].

רש"י

עמד משה. ואין לך צדיק ממנו ולא נענה בזכותו: **ד"א ושבח אני את המתים.** הראשונים מן החיים של עכשיו שהראשונים טובים מאלה תדע שמתקיימות גזרותיו של משה ואין מתקיימות גזירות מלכים של עכשיו: **ותקן כמה תקנות.** כי ההיא דתניא במגילה (דף ד׳ ולב׳) משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום: **על אותו עון.** דבת שבע: **דבקו שערים.** של בית קדשי הקדשים: **כ"ד רננות.** רנה תפלה תחנה כתובים בתפלת שלמה עד כ"ד וי"א כ"ד ברכות דתענית ולא נהירא:

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

155) וּמַה שֶּׁאָמַר. 156) כְּלַפֵּי מִי אָמַר זֹאת? 157) רַבֵּנוּ. 158) הַרְבֵּה. 159) רַק. 160) הִזְכִּיר אֶת הַמֵּתִים, וְ. 161) וְנִתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ. 162) אִם כֵּן, הַאִם. 163) הֶסְבֵּר נוֹסָף. 164 אִם. 165) שֶׁאֲפִלּוּ בְּעוֹדוֹ קַיָּם 166) אִם. 167) וְ. 168) אִם. 169) אֲפִלּוּ אֵלֶּה שֶׁכֵּן. 170) – אֶת גְּזֵרוֹתָיו, זֶה רַק. 171) אֲבָל. 172) הַרְבֵּה. 173 כֻּלָּן 174) הַאִם. 175) עַל כָּךְ: 176) פֵּרוּשׁ נוֹסָף בֵּאֵר רַבִּי תַּנְחוּם לְדִבְרֵי שְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: 177) אֶת הַמֵּתִים", מִתּוֹךְ מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא עַצְמוֹ הָיָה עֵד וְשִׁתֵּף לוֹ. 178) שֶׁ 179) בְּשֵׁם. 180) מַה הִתְכַּוֵּן דָּוִד הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁבִּקֵּשׁ מֵהַקָּבָּ"ה: 181) סִמָּן. 182) כִּי אַתָּה ה' עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי" כָּךְ. 183) הַמֶּלֶךְ. 184) שֶׁל בַּת־שֶׁבַע אִם שְׁלֹמֹה, שֶׁבֶּאֱמֶת אֲנִי נָקִי לְגַמְרֵי מִכָּל עָוֹן וְאַשְׁמָה. 185 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי נֶעְתָּר לְבַקָּשָׁתְךָ, וְאָכֵן. 186) דָּוִד הַמֶּלֶךְ לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אָנָּא מִמְּךָ, 187) סִמָּן. 188) כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי עֲדַיִן חַי, 189) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד: גַּם לְבַקָּשָׁה זוֹ נֶעֱתַרְתִּי, אַךְ. 190) אוֹתָהּ, אֲבָל. 191) וּמְפַרְסֵם אֶת צִדְקָתְךָ, שֶׁמָּחַלְתִּי לְךָ עַל הֶעָוֹן, 192) הַמֶּלֶךְ, בְּנוֹ שֶׁל דָּוִד. 193) רָצָה 194 אֶת. 195) הַקֹּדֶשׁ. 196) הַ 197) בְּאֹפֶן נִסִּי. 198) וְלֹא נִפְתְּחוּ. עָמַד שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, וְ 199) סוּגֵי תְּפִלּוֹת הַמְפֹרָטוֹת בְּמִלָּכִים ב' פֶּרֶק ח' ובדבה"י־ב פֶּרֶק ו'. 200) בְּכָל זֹאת. 201) אֶלָּא הַשְּׁעָרִים נִשְׁאֲרוּ נְעוּלִים לָכֵן.

בְּשֵׁנֵי חִילּוּלִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר – שמכך שכתוב 'ולא יחללו' מבואר שכוונת הפסוק לשני חילולים, **הָאֶחָד** עוסק **בְּפָסוּל נוֹתָר,** שמצאנו בו לשון חילול, **וְאֶחָד פָּסוּל טוּמְאָה,** והיינו האוכל בטומאת הגוף, שבו עוסק פסוק זה, ולפיכך כשכתבה התורה 'אשר הם מקדישים לי' ודורשים לרבות את כל המוקדשים ואף את אלו שאין להם מתירים, הרי זה בין לענין איסור אכילה בטומאה ובין לענין איסור נותר.

שנינו במשנה: **חוּץ מִן הַדָּם כּוּ',** שאין חייבים עליו משום נותר וטומאה.

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן לומדים דברים אלו. הגמרא מביאה את דברי הגמרא במסכת מעילה (יא.) המבררת את המקור שאין דין מעילה נוהג בדם הקרבנות, ובמסקנת הדברים מתבאר גם כן המקור למעט דם מחיוב נותר ואכילה בטומאה. וכך מביאה הגמרא שם: **אָמַר עוּלָּא, אָמַר קְרָא** לענין דם הקרבנות (ויקרא יז יא) 'כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא **וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם** עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר', ותיבת 'לכם' משמעה **שֶׁלָּכֶם יְהֵא** – שדם הקרבן יהיה כדם בהמת חולין שלכם שאין נוהג בה דין מעילה.

דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא – בבית מדרשו של רבי ישמעאל דרשו את הפסוק באופן אחר, **אָמַר קְרָא,** 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר', ומשמע, **לְכַפָּרָה נְתַתִּיו וְלֹא לְמְעִילָה,** כלומר, שכל מה שהחשיבה התורה את ה'דם' בקדשים היינו רק לענין זה שהוא מכפר, אבל לא שינהג בו דין מעילה.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אָמַר קְרָא 'כִּי הַדָּם **הוּא** בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר', ותיבת **'הוּא'** משמע שיהא כמות שהוא, כלומר שאין דינו משתנה, אלא דינו **לְפָנֵי כַּפָּרָה** – לפני מתן הדם **כְּלְאַחַר כַּפָּרָה, מָה אַחַר כַּפָּרָה אֵין בּוֹ** דין **מְעִילָה,** שהרי כבר נעשית מצותו ושוב אינו נקרא 'קדשי ה'', **אַף לְפָנֵי כַּפָּרָה,** הגם שהוא נחשב 'קדשי ה'' **אֵין בּוֹ** דין **מְעִילָה.**

הגמרא דנה בדרשת רבי יוחנן. שואלת הגמרא: **אֵימָא** – שמא תאמר להפך, שפסוק זה מלמדנו, שהדם **לְאַחַר כַּפָּרָה** דינו הוא **כְּלִפְנֵי כַּפָּרָה, מַה לִּפְנֵי כַּפָּרָה יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה, אַף לְאַחַר כַּפָּרָה יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה,** כלומר, הרי תיבת 'הוא' מלמדת רק שדינו של דם הקרבן שוה בין לפני כפרה ובין לאחר כפרה, ומדוע לומד רבי יוחנן שכוונת התורה ללמד שאין מעילה בדם שלפני זריקה, הרי יתכן שהתורה באה ללמד להיפך, שאף לאחר זריקה, שנעשית מצותו, יש בו מעילה כמו לפני זריקה. משיבה הגמרא: לא יתכן לומר כן, כיון **שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ, וּמוֹעֲלִין בּוֹ,** וכיון שלאחר זריקה ודאי אין בו מעילה, על כרחך בא הפסוק ללמד שאף קודם זריקה אין בו מעילה.

הגמרא תמהה על תשובה זו: **וְלֹא** – וכי לא מצאנו דבר שנוהג בו מעילה לאחר שכבר נעשתה מצותו, **וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן** – מלא הקומץ של אפר שהיה נוטל הכהן מעל המזבח, ונותן במזרחו של כבש המזבח, שהוא אסור בהנאה אף על פי שנעשתה מצותו. וכיון שכך, מדוע לא נאמר שכוונת הכתוב לגבי דם לגזור שיהא בו מעילה אף לאחר זריקה. מתרצת הגמרא: אין ללמוד מתרומת הדשן שיהא דין מעילה בדם לאחר זריקה, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבִגְדֵי כְהוּנָּה** – משום שתרומת הדשן, ובגדי הכהן הגדול ביום הכיפורים, שבהם נאמר דין מעילה אף לאחר שנעשתה מצותם, הם **שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** – דין אחד הנאמר בשני מקומות שונים, **וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין** – אין למדים מהם לדין אחר ב'בנין אב', ולפיכך אין ללמוד משם שיהא דין מעילה בדם לאחר זריקה, ושוב יש לדרוש כפי שדרשה הגמרא בתחילה מתיבת 'הוא' שבהוויתו יהא, שדם לפני זריקה דינו כדם לאחר הזריקה שאין בו מעילה.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא** – תירוץ זה מובן לְשיטת **רַבָּנָן דְּאָמְרִי** – האומרים בדרשת הכתוב לגבי הבגדים שלבש הכהן גדול ביום הכיפורים **'וְהִנִּיחָם שָׁם'** (ויקרא טז כג), **מְלַמֵּד** שֶׁבגדים אלו **טְעוּנִין גְּנִיזָה** ואסורים בהנאה, אם כן לדעה זו אכן בגדי כהונה ותרומת הדשן הם שני כתובים הבאים כאחד ללמד שיש מעילה אף בדבר שנעשתה מצותו, ואין למדים מהם, **אֶלָּא** לְדעת **רַבִּי דּוֹסָא, דְּאָמַר** שבגדי כהן גדול ביום הכפורים **מוּתָּרוֹת הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט,** שרשאי הוא לעבוד בהם כל ימות השנה, **וּכְלֵבֶד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן** הכהן הגדול **לְיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר,** ולשיטתו לא נאסרו הבגדים משום מעילה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לומר, הרי לא מצאנו מעילה בדבר שנעשית מצותו אלא בתרומת הדשן, ואפשר ללמוד משם למקומות נוספים שיש מעילה אף בדבר שנעשתה מצוותו, ואם כן חוזרת הקושיא למקומה, שיהא דין מעילה נוהג בדם לאחר זריקה כשם שישנו לפני זריקה, וכפי שמצאנו בתרומת הדשן שיש דין מעילה אף בדבר שנעשית מצותו.

מתרצת הגמרא: אף לדעת רבי דוסא אין ללמוד מתרומת הדשן שיהא דין מעילה בדם לאחר שנעשתה מצותו, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְעֶגְלָה עֲרוּפָה,** האסורה בהנאה לאחר עריפתה, **שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.**

ממשיכה הגמרא ומקשה: אמנם לדברי הכל יש שני ענינים שנאמר בדם שאין מעילה לאחר שנעשתה מצותם, אך עדיין קשה, **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** ששני כתובים הבאים כאחד **אֵין מְלַמְּדִין,** ואי אפשר ללמוד שתהיה מעילה בדם לאחר שנזרק, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** ששני כתובים הבאים כאחד **מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לומר, שהרי לדעה זו עדיין יקשה מאחר שמצאנו בשני ענינים [תרומת הדשן ועגלה ערופה] שכתוב בהם שיש מעילה אף שנעשתה מצותם, מדוע שלא נדרוש מתיבת 'הוא' שיהא נוהג דין מעילה בדם אף לאחר זריקתו.

הגמרא מתרצת שיש בשני דברים אלו מיעוט מיוחד שאין ללמוד לדברים אחרים שיהא מעילה לאחר שנעשתה מצותן. מתרצת הגמרא: **תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי** – שני מיעוטים כתובים בתורה, **הָכָא** – כאן, לגבי עגלה ערופה, **כְּתִיב** (דברים כא ו) **'הָעֲרוּפָה',** ומכך שכתבה התורה 'הערופה' ולא 'ערופה' משמע דווקא זו אסורה בהנאה לאחר שנעשתה מצוותה, ולא אחרת. **וְהָתָם** – וכן שם לגבי תרומת הדשן **כְּתִיב 'וְשָׂמוֹ** אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ' (ויקרא ו ג), ומכך שלא כתבה התורה 'ושם' אלא 'ושמו' משמע שדווקא הוא אסור בהנאה ולא אחר. נמצא שרק דברים אלו אסורים בהנאה לאחר שנעשתה מצותם, ולא דברים אחרים, ולפיכך אין לומר שיהא דין מעילה בדם לאחר זריקה כמו לפני זריקה, אלא דורשים להיפך. שכשם שאין דין מעילה בדם אחר זריקה כך אין בו מעילה לפני זריקה.

לאחר שנתבארה דרשת רבי יוחנן למעט דם קרבן ממעילה, מבררת הגמרא מדוע צריכים את כל הדרשות שהובאו לעיל בענין זה, 'לכם' 'לכפר' ו'הוא'. שואלת הגמרא: **וּתְלָתָא קְרָאֵי בְּדָם לָמָּה לִי** – מדוע אנו צריכים שלשה כתובים למעט דם קרבן ממעילה, ולא די במיעוט אחד.

משיבה הגמרא: שלשת הכתובים באים **לְמַעוּטֵי** – למעט דם קרבן **מִמְּעִילָה, מִנּוֹתָר, וּמִטּוּמְאָה,** והיינו שתיבת 'לכם' נדרשת לענין זה שאין בדם דין נותר, ותיבת 'לכפר' מלמדת שדין הדם בקדשים רק לענין כפרה, אך לא לענין אכילה בטומאה, ותיבת 'הוא' נדרשת לענין זה שאין מועלים בדם אפילו לפני זריקה.

מוסיפה הגמרא: **אֲבָל פִּיגּוּל לֹא צָרִיךְ קְרָא** – אך אין צריך דרשה מיוחדת למעט דם קרבן מחיוב משום אכילת פיגול, **דִּתְנַן** במשנה לעיל (מג.) **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין** – כל דבר שיש לו דבר אחר שמתירו, **בֵּין לְאכילת אָדָם בֵּין לְאכילת מִזְבֵּחַ, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, וְאילו דָם גּוּפֵיהּ מַתִּיר הוּא** – ה'דם' של הקרבן בעצמו נחשב 'מתיר', שהרי מתן הדם הוא מתיר את שאר החלקים בקרבן להקטרה או לאכילה, ואין דבר אחר המתירו, וממילא אין הדם בכלל הדברים שחייבים עליהם משום פיגול.

הגמרא מביאה דרשה של רבי יוחנן לגבי מקום שכתוב בו שלש דרשות ללמד דבר אחד: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מצאנו בתורה שלשה מקראות המלמדים על עונש כרת שיש באוכל בשר שלמים בטומאה, א. 'אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי ה'' (ויקרא כב ג). ב. 'וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ' (שם ז כ). ג. 'וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ' (שם ז כא). ויש לברר, **שְׁלֹשָׁה כְּרִיתוֹת בִּשְׁלָמִים לָמָּה** נכתבו, הרי די היה להזכיר את עונש הכרת במקום אחד,

רש"י

בשני חילולים. מדלא כתיב וינזרו ולא יחללו: **אחד פסול נותר.** דאשכחן ביה חילול דכתיב (ויקרא יט) כי את קדש ה' חילל ואתרוייהו קאי אשר הם מקדישים דמרבינן מיניה כל המוקדשים: **מנא הני מילי.** דדם אין חייבין עליו משום נותר אם שגג בו בדם ונותר אינו חייב שתים אלא אחת וכן אם אכלן בטומאת הגוף אינו חייב שתים: **אמר עולא אמר קרא כו'.** הא דעולא לאו הכא איתמר אלא גבי מעילה איתמר במס' מעילה (דף יא.) דקתני אין מועלין בדמים והכא ה"ק מנא הני מילי דמתניתין אמר עולא גבי מעילה אמר קרא לכם ותנא דבי רבי ישמעאל לכפר כו' ור' יוחנן אמר הוא ומסקנא תלתא קראי חד למעוטי מנותר וחד למעוטי ממעילה וחד למעוטי מטומאה: **ואני נתתיו לכם שלכם יהא.** כחולין שלכם שאין בהן מעילה: **לכפר.** ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר (ויקרא יז) לכפרה נתתיו בתורת קדשים ולא למעול בו לענין מעילה אין בו דין קדשים: **הוא.** דמו בנפשו הוא בהווייתו יהא: **הוא לפני כפרה כו' מה לאחר כפרה אין בו מעילה.** דפשיטא לן כיון דנעשית מצותו אין מועלין בו דכיון דלית ביה תו צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה': **אין לך דבר כו'.** הלכך ע"כ לא תדרשיה הכי אלא איפכא: **והרי תרומת הדשן.** בכל יום חותה במחתה ותורם את הדשן מלא המחתה ממנה ונותן במזרחו של כבש כדכתיב ושמו משמע שם גניזתן ושם נבלע במקומן אלמא אסור בהנאה: **וכגדי כהונה.** ארבעה בגדים שכהן גדול נכנס בהן לפני ולפנים ביוה"כ שאסור להשתמש בו עוד דכתיב ופשט את בגדי הבד וגו' והניחם שם ודרשינן מלמד שטעונין גניזה: פלוגתא דרבנן ורבי דוסא במס' יומא מייתי לה: **לרבי דוסא דאמר כשרין הן לכהן [הדיוט].** לעבוד בהן במקדש כל ימות השנה: **ועגלה ערופה.** דכתיב וערפו שם (דברים כא) והאי שם קרא יתירא הוא לומר שתהא שם קבורתה: **אין מלמדין.** וכיון דלא ילפינן ולא מייתי ראיה מינייהו האי קרא נמי הואיל ואיכא למדרשיה איפכא לא תדרשיה הכי: **מיעוטי כתיבי.** לומר שאין למדין מהן: **הערופה.** זו ולא אחרת כזו: **ושמו.** מדהוה ליה למכתב ושם וכתיב ושמו לזה ולא לאחר: **תלתא קראי.** לכם לכפר הוא: **למעוטי מנותר.** לכם כשאר חולין ולא כקדשים לכפר לכפרה נתתיו כקדשים ולא לדבר אחר כקדשים אלא כחולין ולא יתחייבו עליו משום טומאה והוא למעוטי ממעילה כדאמרן: **שלשה כריתות.** אמור אליהם לדורותיכם וגו' (ויקרא כב) והנפש אשר תאכל בשר וגו' (שם ז) נפש כי תגע בכל טומאת אדם וגו' (שם):

אחת

בְּשְׁנֵי חִילּוּלִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד פָּסוּל נוֹתָר, וְאֶחָד פָּסוּל טוּמְאָה: חוּץ מִן הַדָּם כּוּ': מְנָא הָנֵי מִילֵּי. אָמַר עוּלָּא, אָמַר קְרָא 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם', שֶׁלָּכֶם יְהֵא. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, אָמַר קְרָא 'לְכַפֵּר', לְכַפָּרָה נְתַתִּיו וְלֹא לְמָעִילָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אָמַר קְרָא 'הוּא', 'הוּא' לְפָנֵי כַּפָּרָה, כְּלְאַחַר כַּפָּרָה. מָה אַחַר כַּפָּרָה, אֵין בּוֹ מְעִילָה. אַף לְפָנֵי כַּפָּרָה, אֵין בּוֹ מְעִילָה. אֵימָא, לְאַחַר כַּפָּרָה כְּלִפְנֵי כַּפָּרָה. מַה לִּפְנֵי כַּפָּרָה, יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה. אַף לְאַחַר כַּפָּרָה, יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ, וּמוֹעֲלִין בּוֹ. וְלֹא, וְהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן. מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבְגָדֵי כְהוּנָּה, שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין. הָנִיחָא לְרַבָּנַן, דְּאָמְרִי 'וְהִנִּיחָם שָׁם', מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה. אֶלָּא לְרַבִּי דּוֹסָא, דְּאָמַר מוּתָּרוֹת הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. מִשּׁוּם דְּהָוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי, הָכָא כְּתִיב 'הָעֲרוּפָה', וְהָתָם כְּתִיב 'וְשָׁמוֹ'. וּתְלָתָא קְרָאֵי בְּדָם, לָמָּה לִי. לְמִעוּטֵי מִמְּעִילָה, מִנּוֹתָר, וּמִטּוּמְאָה. אֲבָל פִּיגּוּל לֵא צָרִיךְ קְרָא, דִּתְנַן, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לְאָדָם בֵּין לְמִזְבֵּחַ, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל. וְדָם גּוּפֵיהּ, מַתִּיר הוּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה כְּרִיתוֹת בִּשְׁלָמִים, לָמָּה.

תוספות

הכי גרסינן בשני חילולין הכתוב מדבר אחד פסול נותר. תימה לי לעיל גבי קדשי גוים אתי נותר חילול חילול מטומאה הלא חילול טומאה נמי בנותר איירי ועוד תימה דבפ' הנשרפין (סנהדרין דף פג.) משמע דלא כתיב בנותר חילול דרבים והכא משכחת לה מדתני ולעיל ברישא פרק שני (דף טו:) פירשת?

הוא לפני כפרה כלאחר כפרה. הקשה ר"מ דבמעילה פרק [וולד] חטאת (דף יב:) אמרינן המקיז דם לבהמת קדשים מועלין בו אלמא יש מעילה בדם ותירץ דהתם מוחיים דלא שייכא כפרה אבל לאחר שחיטה אף לפני כפרה אין מועלין וא"ת דהתם תני (דף יב.) ומייתי בפרק כל שעה דם בתחילה אין מועלין בו יצא לנחל קדרון מועלין וי"ל דמעילה דהתם דרבנן וא"ת א"כ בריש מעילה (דף ב:) דדחיק לאשכוחי מי איכא מעילה דרבנן לייתי מהך משנה ועוד קשה בסוף תמורה (דף לב:) גבי מקדיש עולה לבדק הבית דקאמר שמועלין בה שתי מעילות ופריך אי מדרבנן אנאי ב' מעילות מאי קשה הא איכא מעילה דדם שהיא דרבנן וכן בקדשים שמתו בריש מעילה (דף ב.) וי"ל דהתם שיש מעילה דאורייתא משום עולה בדילי מיניה ובדם דליכא מעילה דאורייתא לא בדילי מיניה תקינו רבנן מעילה ובריש מעילה אקדשים ששחטן בדרום קאי דכמאן דחנקינון דמי ועל כה"ג דחיק לאתויי ראיה דתקון רבנן מעילה אע"ג דבדילי מינייהו (כמו) במותו ומייתי מרבי יוחנן דקדשים שמתו וה"ר חיים היה מפרש דיוצא לנחל קדרון מועלין דאורייתא שב"ד מקדשין אותו שלא יהנו ממנו בלא פדיון ודוחק הוא ועוד אכתי אמאי לא מייתי בריש מעילה מההיא דסוף התכלת (מנחות דף נב.) גבי אפר פרה דאמר שתי תקנות הוו מעיקרא תקינו בה מעילה ואין לומר דמעיקרא נמי היתה מעילה דאורייתא דתקון שיהיו ב"ד מקדשין אותו א"כ היאך היו מזין ועוד דבמעילה בריש ולד חטאת (דף יב.) דאמר רבי יוחנן קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה אבל מדרבנן איכא מעילה ופריך מי איכא מידי דמעיקרא לית ביה מעילה ולבסוף אית ביה מעילה ולא והרי דם דתנן בתחילתו כו' ואי מעילה דנחל קדרון שבית דין מקדשין אותו מאי קושיא: **אין** לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. וא"ת אדרבה לא נמעט לפני כפרה דאין לך [דבר] שלא נעשית מצותו שלא ימעלו ואע"ג דאיכא קדשים קלים היינו משום דלא איקרו קדשי ה' וי"ל דאשכחנן טובא דכותה דאין מועלין עד שעת מצותן תרומת הדשן ועגלה ערופה עד אחר ירידתה: **ולא** והרי תרומת הדשן. והא דתנן במעילה פ' ולד חטאת (דף יא:) דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין היינו מזבח הזהב מן הקטרת שנשרף עליו והכא מזבח החיצון שהיה חותה מלא המחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותן במזרחו של כבש ומיהו בגמ' משמע התם דאף בחיצון אין מועלין דקאמר בשלמא מזבח החיצון דכתיב ביה ושמו אלא פנימי מנא לן משמע דמושמו דריש דאין מועלין ובשמעתא אדרבה מושמו משמע ליה דמועלין וי"ל דמתני' דהתם משמע דלא מועלין בדישון הפנימי שהדישון מוציאו מידי מעילה אבל קודם דישון מועלין א"כ איכא מצוה לדשן ועל זה קאמר בשלמא חיצון דכתיב ושמו ולכך מצוה לדשן מ"מ אף לאחר הרמה איכא מעילה כדדרשינן בסוף תמורה (דף לד.) ושמו בנחת ושמו כולו ושמו שלא יפזר אלא פנימי מנא לן דמצוה לדשן שאתה אומר שהדשן מוציאו מידי מעילה ומשני דאמר קרא והסיר את מוראתו והשליך אל מקום הדשן ובפ' שני דיומא בירושלמי משמע כן קצת דבעי ברישא מנלן דעבדינן דישון כלל בפנימי והדר בעי מנלן שהדישון אסור בהנאה ואם תאמר מוראה ונרצה יכמעלו עד שיעשו מצותן שיושלכו אצל מזבח כדישון מזבח הפנימי ובתמורה (גז"ש) אמרינן עולת העוף שנתמצה דמה מוראה ונרצה יצאו מידי מעילה וי"ל שאני דישון מזבח הפנימי דהיינו מצותו אבל עולת העוף עבודת דם מתיר מוראה ונרצה וא"ת בקדושין (דף נה.) דאמר אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת הא איכא תרומת הדשן דלא נפיק לחולין ע"י מעילה כדמוכח בסוף תמורה וי"ל דהוי בכלל בהמה דהיינו כמו אימורים דלא נפיק לחולין: **משום** דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד. במעילה פ' ולד חטאת (דף יא:) מאריך יותר ומסקנא כדהכא: **עגלה** ערופה. פי' רש"י מוערפו שם נ"ל בפ"ק דכריתות (דף ו.) והאי דנ"ל בפ' אין מעמידין (ע"ז דף כט:) מדכתיב בה כפרה כקדשים י"ל דשם צריך לאסור לאחר עריפה שלא לומר אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו:

תרי מיעוטי כתיבי. קשיא דבחד סגי וכן גבי העזים בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) **חד** למעוטי מנותר וחד למעוטי מטומאה. תימה לנותר וטומאה סגי בחד מיעוט דילפינן מהדדי חילול חילול ואף לקולא כדלעיל גבי קדשי גרים וי"ל דמוקמינא מיעוטא בנותר דוקא אבל משום טומאה הוה חייב כי היכי דאין לו מתירין כגון קומץ ומנחת כהנים אע"ג דאין בהן פיגול יש בהן איסור טומאה דמרבינן מאשר הם מקדישים הכי הוה מרבינן נמי לגבי דם:

אחת

תוספות

אחת לכלל ואחת פרט. לאו כלל ופרט ממש דמרוחקים זה מזה הן אלא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא בדדרשינן עלה בפ"ק דיבמות (דף ז.) ומרבינן כל קדשי מזבח וממעטינן קדשי בדק הבית וא"ת קדשי בדק הבית נמי תיפוק לי מיקרב דדרשי' בכשר ליקרב וי"ל דהוה אמינא כי בעינן כשר ליקרב הני מילי בקדשי מזבח וא"ת הא דאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כה:) כל טהור יאכל בשר הניתר לטהורים חייבין עליו משום טומאה כו' למעוטי בשר לפני זריקה תיפוק ליה מיקרב דדרשינן לעיל בכשר ליקרב הא כיצד יש לו מתירין משיקרבו מתירין כו' וי"ל דצריכי דאי כתב רחמנא כל טהור ולא כתב יקרב הוה אמינא דקודם זריקה חשיב ניתר לטהורים כיון דיכול לזרוק לכתחילה ולא הוה ממעטי' אלא טמא לפני זריקה לן ויצא ועוד איצטריך יקרב לאין לו מתירין משיקדש בכלי ואי כתב רחמנא יקרב ולא כתב כל טהור הוה אמינא אפילו פיגולין ונותרות ולא הוה אמינא מזבח השלמים מיעוט אי לאו קרא דניתר לטהורים: **אבל** בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. וא"ת והא אמרינן לעיל שלש כריתות בשלמים חד לדברים שאינן נאכלין לכל הפחות תפשוט דר' יוחנן דאמר כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו ועוד תניא במעילה (דף י.) גבי לבונה וחייבים עליה משום פיגול ונותר וטמא וי"ל דדוקא מלקות קאמר דאינו לוקה דלא איתרבו אלא לענין כרת ומידו לא משמע הכי מדקאמר כיון דקרינן ביה והבשר אשר יגע קרינן ביה וטומאתו עליו משמע דאיירי נמי לענין כרת:

מחלוקת בטומאת בשר. הך פלוגתא דהכא בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא לא שייכא לפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל דטמא שאכל בשר קדש לפני זריקה בפ' כל הפסולין (לעיל דף לד.) ובין לאביי ובין לרבא דהתם יש ליישב. וק"ל:

מנין

רש"י

אחת לכלל ואחת לפרט. לדרוש דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא והנפש אשר תאכל בשר (מזבח השלמים) (ויקרא ז) והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח (בכלל כל הקדשים אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל וטומאתו עליו (שם כב) כל הקדשים בכלל): **לדברים שאינן נאכלין.** כגון עצים ולבונה שאינן ראויים לאכילה אם אכל מהם בטומאת הגוף חייב כרבנן דמתניתין: ולר"ש. דמתני': **חד מהאי זוזא.** אמרי חדא מילתא ואינך תרי חדא מילתא: **חד אמר.** חד מהאי זוזא אמר מחלוקת שנחלקו חכמים על רבי שמעון שחייב: **בטומאת בשר.** אם אכלן לעצים ולבונה טמאין לוקה משום לאו דוהבשר אשר יגע בכל טמא וגו' (ויקרא ז) דאמר מר (חולין דף לו:) והבשר יתירא לרבות עצים ולבונה: **אבל בטומאת הגוף.** ודן טהורים דברי הכל אינו לוקה דלא איתרבו בה: הכי גרסינן כיון דקרינן ביה **והבשר אשר יגע וגו' קרינא ביה וטומאתו עליו ונכרתה.** כלומר כיון דבטומאת בשר אמרי רבנן לוקה אעצים ולבונה בטומאת הגוף נמי אית להו דלוקה דהא גבי הדדי כתיבי: **אסיפא.** אמילתיה דר"ש והכי אמרינן מחלוקת דרבי שמעון אדרבנן דלא לקי בטומאת הגוף דלא רבי רחמנא אבל בטומאת עצמן דרבינהו קרא דברי הכל לוקה: **כיון דלא קרינן בהו.** בעצים ולבונה לרבי שמעון וטומאתו עליו דטומאת הגוף לא קרינן בהו והבשר אשר יגע וגו': **לפסולא בעלמא.** ומעלה דרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא הוא והכי אמרי' בפסחים (דף כד:) דאין לוקין עליו: **מתני' לשם זבח.** לאפוקי שנוי קדש כגון לשם זבח אחר: **לשם זובח.** לאפוקי שנוי בעלים והא ילפינן להו מקראי בפ"ק (לעיל ד:): **לשם אשים לשם ריח.** בגמרא מפרש לאפוקי מאי וליף לה מקרא: **לשם חטא.** לשם חטאו שהוא מביאו עליו: **אף מי שלא היה בלבו כו'.** ששחט סתם כשר: **שהוא תנאי בית דין.** שישחט סתם כדאמרן בפ"ק (לעיל ב:) התנו בית דין דלא לימא לשמו דלמא אתי למימר שלא לשמו: **שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד.** הלכך אי הוה שלא לשמו אע"ג דבעלים אמרי לשמו לאו מידי הוא דלאו בדידהו תליא מילתא דכתיב המקריב אותו לא יחשב (ויקרא ז): **גמ' עולה לשם עולה כו'.** קרא קדריש עולה אשה ריח ניחוח לה' (ויקרא א) ואע"ג דלאו בשחיטה כתיב אשכחן ליה בשלמים גבי זביחה והקריב מזבח השלמים אשה לה' (שם ג) שתהא זביחה לשם שלמים לשם אשים לשם שם והאי דנקט הכא קרא דעולה משום דכתיבי כולהו גביה וגבי שלמים לא כתיב בהדהוא קרא לריח ניחוח: **לאפוקי כבבא.** ע"מ לעשותו חתיכות צלויות בגחלים קרבוניא"ש בלע"ז ודוגמתו בעירובין (דף כט:) ונייתי הוגגא דערבתא ונבביב וניכול: **אין בהם משום ריח.** דכיון דצלאן תחילה חוץ למערכה תו לא מסקי ריחא: **הנחת רוח.** נחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא שאמר ונעשה רצונו: **ולא יחללו.** אין דבר אחר מחלל את קדשים אלא מי מחללו קדשים מחלליין קדשים כדנפקא לן (לעיל ה.) דבמחשבה שלא לשמו מתחללים מושחט אותה לחטאת: **טעמא דלא היה בלבו כלל.** ששחטו סתם וממילא קרב לשמו: **הא לשם חולין כשר ואינו מרצה.** וכי אמר רב נמי כשרה ואינה מרצה קאמר: **לשם חולין.** שיודע שהיא חטאת ושחט לשם חולין כשרה כדאמרן שאין חולין מחלליין קדשים: **משום חולין.** כסבור שהם חולין פסולה דהיינו מתעסק בדברים אחרים ואינו עסוק בקדשים:

אַחַת לְכָלָל, וְאַחַת לְפָרָט, וְאַחַת לְדָבָרִים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר, דְּבָרִים שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין, אֵין חַיָּיבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם טוּמְאָה, לְאִיתּוּיֵי מַאי. לְאִיתּוּיֵי חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, כָּל שֶׁאֵינוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן כַּשְּׁלָמִים, אֵין חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל. מִשּׁוּם טוּמְאָה נַמִּי לֹא לִיחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן: נוֹמֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל כו': אִיתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חַד מֵהַאי זוּזָא, וְחַד מֵהַאי זוּזָא. חַד אָמַר, מַחְלוֹקֶת בְּטוּמְאַת בָּשָׂר. אֲבָל בְּטוּמְאַת הַגּוּף, דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ לוֹקֶה. וְחַד אָמַר, כְּמַחְלוֹקֶת בָּזוֹ, כָּךְ מַחְלוֹקֶת בָּזוֹ. מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּקָרֵינָא בֵּיהּ 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא', קָרֵינַן בֵּיהּ 'וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו'. רַב טַבְיוֹמִי, מַתְנֵי הָכִי. רַב כַּהֲנָא, מַתְנֵי הָכִי. חַד מֵהַאי זוּזָא, וְחַד מֵהַאי זוּזָא אַסֵּיפָא. חַד אָמַר, מַחְלוֹקֶת בְּטוּמְאַת הַגּוּף. אֲבָל בְּטוּמְאַת בָּשָׂר, דִּבְרֵי הַכֹּל לוֹקֶה. וְחַד אָמַר, כְּמַחְלוֹקֶת בָּזוֹ, כָּךְ מַחְלוֹקֶת בָּזוֹ. אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר, כְּמַחְלוֹקֶת בָּזוֹ כָּךְ מַחְלוֹקֶת בָּזוֹ. מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּלֹא קָרֵינָא בֵּיהּ 'וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה', לֹא קָרֵינַן בֵּיהּ 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל'. וְהָאָמַר מַר, 'וְהַבָּשָׂר' לְרַבּוֹת עֵצִים וּלְבוֹנָה. לְפָסוּלָא בְּעָלְמָא: **מִשְׁנָה** לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְּבָרִים, הַזֶּבַח נִזְבָּח. לְשֵׁם זֶבַח, לְשֵׁם זוֹבֵחַ, לְשֵׁם הַשֵּׁם, לְשֵׁם אִשִּׁים, לְשֵׁם רֵיחַ, לְשֵׁם נִיחוֹחַ. וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, לְשֵׁם חֲטָא.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, כָּשֵׁר, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין, שֶׁאֵין הַמַּחְשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד: **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, 'עוֹלָה' לְשֵׁם עוֹלָה, לְאַפּוּקֵי לְשֵׁם שְׁלָמִים, דְּלֹא. 'אִשֶּׁה' לְשֵׁם אִשִּׁים, לְאַפּוּקֵי כְּבָבָא, דְּלֹא. 'רֵיחַ' לְשֵׁם רֵיחַ, לְאַפּוּקֵי אֲבָרִים שֶׁצָּלָאן וְהֶעֱלָן, דְּלֹא. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲבָרִים שֶׁצָּלָאן וְהֶעֱלָן, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם רֵיחַ. 'נִיחוֹחַ' לְשֵׁם הֲנָחַת רוּחַ. 'לַה'' לְשֵׁם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה, פְּסוּלָה. לְשֵׁם חוּלִין, כְּשֵׁרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעְמָא דְּרַב, 'וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', קָדָשִׁים מְחַלְּלִין קָדָשִׁים, וְאֵין חוּלִין מְחַלְּלִין קָדָשִׁים. מֵתִיב רַבָּה, 'אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ כָּשֵׁר, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין'. טַעְמָא, שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ כְּלָל. הָא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשֵׁם חוּלִין, פָּסוּל. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, דִּלְמָא, לֹא הָיָה כְּלָל, כָּשֵׁר וּמְרַצֶּה. הָא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשֵׁם חוּלִין, כָּשֵׁר וְאֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם חוּלִין, כְּשֵׁרָה. מִשּׁוּם חוּלִין פְּסוּלָה. כְּדִבְעָא מִינֵּיהּ שְׁמוּאֵל מֵרַב הוּנָא,

מנין

למתעסק

והביאור בזה הוא, ששנים מן הכריתות שהוזכרו במקראות המלמדים על עונש כרת באכילה בטומאה נאמרו **אַחַת לִכְלָל וְאַחַת לִפְרָט**, כלומר ששתי פעמים אלו הוזכרו כדי לדרוש פרשה זו באחת מן המידות שהתורה נדרשת בהן, והוא 'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא', כלומר, במקום אחד כללה התורה בכרת את קרבן השלמים יחד עם כל הקדשים, וכתבה (ויקרא כב ג) 'כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים וגו' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה' וגו', והיינו ה'כלל' שבכל הקדשים יש חיוב כרת על אכילתם בטומאה, ואף שלמים בכלל, ואילו במקום אחר (שם ז כ) הוציאתו התורה מהכלל וכתבתו בפרטות 'וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה' וגו', וכיון שהוציאו הכתוב מהכלל, בא ללמד על הכתוב הראשון ולהקישו לפסוק השני, שכשם שהפסוק השני מדבר על שלמים שהם קדשי מזבח, כך הכתוב הראשון שנאמר בו 'קדשים' אינו כולל אלא קדשים הדומים לשלמים דהיינו קדשי מזבח, אבל האוכל קדשי בדק הבית בטומאת הגוף אינו חייב כרת. **וְאַחַת**, כלומר הכתוב הנוסף שמוזכר בו כרת בפרשה זו (ויקרא ז כא) בא לרבות חיוב כרת **לִדְבָרִים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין** – קדשי מזבח שאינם ראויים לאכילה, כגון עצים ולבונה וקטורת, שהאוכלם בטומאה חייב כרת.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר** במשנתינו (מה:) **שִׁדְבָרִים שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין, אֵין חַיָּיבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם** אכילה **בטוּמְאָה, לְאִיתוּיֵי מַאי** – מה בא הכתוב השלישי לרבות.

משיבה הגמרא: **לְאִיתוּיֵי** – בא הפסוק לרבות את **הַחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת**, והטעם שצריך להם ריבוי מיוחד, כיון **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – שהיה עולה על דעתך לומר, **הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** במשנה לעיל (מג.) **שכֹּל** קרבן שֶׁזריקת דמו **אֵינוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן כַּשְּׁלָמִים** שזריקת דמם היא על המזבח החיצון, **אֵין חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל**, ואם כן נאמר **שמִשּׁוּם טוּמְאָה נַמִּי לֹא לִיחַיַּיב** – שעל קרבנות אלו לא יתחייבו כרת אף משום אכילה בטומאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן הוצרכה התורה לכתוב חיוב כרת בפסוק נוסף, ללמד שגם האוכל חטאות הפנימיות בטומאה חייב כרת.

שנינו במשנה: **נוֹמֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל כו'**, כלומר, רבי שמעון חולק על תנא קמא וסובר שאין חייבים משום אכילה בטומאה על דברים שאינם ראויים לאכילה. הוזכרו בתורה שני איסורים באכילת קדשים בטומאה, א. איסור אכילת קדשים בטומאת הגוף שהעונש על כך הוא כרת כמבואר בגמרא לעיל. ב. איסור לאדם טהור לאכול קדשים טמאים, כמפורש בכתוב (ויקרא ז יט) 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וגו'. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת התנאים במשנתינו: **אִיתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ** נחלקו בדבר, וכן נחלקו **רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חַד מֵהַאי זוּזָא וְחַד מֵהַאי זוּזָא** – אחד מזוג זה ואחד מזוג זה אמרו דבר אחד, והשנים האחרים אמרו דבר אחר, **חַד** – אחד מכל זוג **אָמַר, מַחֲלוֹקֶת** – המחלוקת שנחלקו חכמים על רבי שמעון במשנתינו ואמרו שחייבים משום טומאה על דברים שאינם ראויים לאכילה היא דווקא **בְּטוּמְאַת בָּשָׂר** – באופן שהקדשים נטמאו, שחכמים סוברים שאף באכילת עצים ולבונה טמאים יש איסור של אכילת קודש טמא, משום שיש ייתור מיוחד של תיבת 'והבשר' לרבות עצים ולבונה שלוקה עליהם, **אֲבָל בְּטוּמְאַת הַגּוּף** – אם האדם האוכל טמא ואילו הקודש טהור, **לִדְבָרֵי הַכֹּל אֵינוֹ לוֹקֶה**, שבאופן זה מודים חכמים לרבי שמעון שאין האוכל לוקה משום אכילת עצים ולבונה, כיון שלגבי האיסור לאכול קודש בטומאה לא נתרבו דברים שאינם ראויים לאכילה. **וְחַד אָמַר** – ואמורא אחד מכל זוג אמר, **כְּמַחֲלוֹקֶת בָּזוֹ כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בָּזוֹ** – כשם שנחלקו חכמים על רבי שמעון לגבי איסור אכילת בשר קדש טמא, האם האיסור כולל אף דברים שאינם ראויים לאכילה, כך נחלקו לגבי האיסור של אדם טמא לאכול קודש טהור, שגם בזה חכמים מחייבים על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה.

מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שמחייבים חכמים אף משום אכילה בטומאת הגוף בדברים שאינם ראויים לאכילה, **כֵּיוָן דְּקָרֵינָא בֵּיהּ** – כיון שאנו דורשים אף לענין דבר שאינו ראוי לאכילה את הכתוב בענין איסור אכילת בשר קדש טמא (ויקרא ז יט) **'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא'**, לפיכך **קָרִינַן בֵּיהּ** – בדבר שאינו ראוי לאכילה, גם את הפסוק הסמוך (שם כ) 'וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ'**, שזה הפסוק המלמד על איסור אכילת קדשים בטומאת הגוף. כלומר, כיון שחכמים סוברים שהאיסור של אכילת בשר קדש טמא כולל דברים שאינם ראויים לאכילה, יש לומר שזוהי שיטתם אף לגבי האיסור של אכילה בטומאת הגוף, שהרי שני הפסוקים נכתבו בסמיכות זה לזה.

הגמרא מביאה גירסא אחרת במחלוקת הנזכרת לעיל: **רַב טַבְיוֹמִי מַתְנֵי הָכִי** – רב טביומי שנה כך [כפי שהובא לעיל] את המחלוקת, ואילו **רַב כַּהֲנָא מַתְנֵי הָכִי** – שנה את המחלוקת באופן שונה, **חַד מֵהַאי זוּזָא וְחַד מֵהַאי זוּזָא** אחד מזוג זה ואחד מזוג זה אמרו דבר אחד, והאחרים אמרו דבר אחר, **אַסֵּיפָא** – כלפי דברי רבי שמעון שנאמרו בסיפא של המשנה, **חַד** – אמורא אחד מכל זוג **אָמַר, מַחֲלוֹקֶת** – מה שנחלק רבי שמעון על חכמים ואמר שאין מלקות משום טומאה על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה היינו דווקא **בְּטוּמְאַת הַגּוּף** – באופן שהאדם האוכל טמא ואילו הקודש טהור, והיינו משום שלגבי מלקות לא מצינו רבוי מיוחד לדברים שאינם ראויים לאכילה, **אֲבָל בְּטוּמְאַת בָּשָׂר** – באופן שהקודש עצמו טמא, **לִדְבָרֵי הַכֹּל** האוכל **לוֹקֶה** אף על דברים שאינם ראויים לאכילה, שלגבי איסור אכילת קודש טמא ישנו רבוי מיוחד לרבות דברים שאינם ראויים לאכילה. **וְחַד אָמַר** – ואמורא אחד מכל זוג אמר, **כְּמַחֲלוֹקֶת בָּזוֹ כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בָּזוֹ** – כשם שרבי שמעון חולק על חכמים לגבי האיסור של טמא לאכול קודש וסובר שאין חייבים מלקות על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה, כך נחלק עליהם לגבי האיסור לאכול קודש טמא.

הגמרא מביאה סיוע לדעה זו: **אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר** – מסתבר לומר כדעת האומר **שכְּמַחֲלוֹקֶת בָּזוֹ כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בָּזוֹ**, ולדעת רבי שמעון אין חייבים משום טומאה על אכילת דברים שאינם ראויים לאכילה בין לגבי האיסור של טמא לאכול קודש ובין לגבי האיסור לאכול קודש טמא. **מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שכך מסתבר, **כֵּיוָן דְּלֹא קָרֵינָא בֵּיהּ** – שכיון שלדעת רבי שמעון אין אנו דורשים גבי דבר שאינו ראוי לאכילה את הכתוב לגבי איסור טמא לאכול קודש (ויקרא ז כ) 'וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' **וְטוּמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה'**, לכן **לֹא קָרִינַן בֵּיהּ** – בדבר שאינו ראוי לאכילה גם את הכתוב שלפני כן האוסר אכילת בשר טמא (שם יט) **'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל'**, ולכן מסתבר שלדעת רבי שמעון אין דברים שאינם ראויים לאכילה בכלל האיסור של אכילת קודש טמא.

מקשה הגמרא, **וְהָאָמַר מַר** – והלא שנינו שתיבת **'וְהַבָּשָׂר'** שנאמרה לגבי איסור אכילת בשר קודש טמא, נדרשת **לְרַבּוֹת עֵצִים וּלְבוֹנָה** שאף שאינם בני אכילה הרי הם בכלל האיסור, וכיצד אפשר לומר שרבי שמעון אינו סובר דרשה זאת ואינו מחייב על דברים שאינם ראויים לאכילה.

מתרצת הגמרא: דרשה זו לא באה אלא **לִפְסוּלָא בְּעָלְמָא** – לפסול עצים ולבונה שנטמאו, אך לא לחייב מלקות על אכילתם, כי מה שדברים אלו מקבלים טומאה אין זה אלא מדרבנן, ועל כרחך שדרשה זו של 'והבשר' לרבות עצים ולבונה שהם בכלל האיסור, אינה אלא אסמכתא ולא דין גמור.

משנה

לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְּבָרִים הַזֶּבַח נִזְבָּח, ואלו הם. א. **לְשֵׁם זֶבַח** – יש להקריב את הקרבן לשם אותו זבח ולא לשם זבח אחר. ב. **לְשֵׁם זוֹבֵחַ** – יש להקריבו לשם בעל הקרבן, ולא לשם אדם אחר. ג. **לְשֵׁם הַשֵּׁם**. ד. **לְשֵׁם אִשִּׁים** – על מנת שתאכל אש המזבח את חלקי הקרבן העולים למזבח. ה. **לְשֵׁם** שיעלה **רֵיחַ** על המזבח. ו. **לְשֵׁם נִיחוֹחַ** – שיהיה לנחת רוח לפני ה'.

המשך בעמוד סג

מִנַּיִן לְמִתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים ושוחטם בלי כוונה אלא כמתעסק בדברים אחרים, שֶׁהוּא פָּסוּל. השיב לו רב הונא: מקור פסול זה הוא ממה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה'', אין הקרבן כשר עַד שֶׁתְּהֵא הַשְּׁחִיטָה לְשֵׁם בֶּן בָּקָר. ומדרשה זו אף למדנו את דינו של רבי אלעזר, שאם אין השוחט יודע שהם קדשים והוא סבור שהם חולין, שחיטתו פסולה משום שהוא מתעסק.

אָמַר לֵיהּ שמואל לרב הונא, דרשה זוֹ בְּיָדֵינוּ הִיא וכבר ידענו ממנה, אך אין משם ראיה אלא לכך שלמצוה יש לשחוט את הקרבן בכוונת שחיטה, ושאלתי היתה לְעַכֵּב מִנַּיִן – מנין לנו שכוונה זו מעכבת בהכשר הקרבן. אָמַר לֵיהּ רב הונא, נאמר בשחיטת קדשים 'לִרְצוֹנְכֶם תִּזְבְּחֻהוּ', ומשמעותו לְדַעְתְּכֶם זִבְחוּ את הקרבן, כלומר מתוך כוונה לשחיטה ולא כמתעסק. ושנה הכתוב את דין מתעסק שתי פעמים כדי ללמדנו שהוא מעכב.

שנינו במשנה בדברי רבי יוסי: שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד. הגמרא מביאה תנאים החולקים על רבי יוסי בדבר זה: מַתְנִיתִין דְּלֵא כְּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁמַּעְתִּי מרבותי שֶׁגַּם הַבְּעָלִים מְפַגְּלִין את הקרבן, ופוסלים אותו במחשבת פיגול. הרי שחולק רבי אלעזר ברבי יוסי על רבי יוסי הסובר שכל דיני מחשבה שנאמרו בקרבן אינם תלויים אלא בדעת העובד, ולא בדעת הבעלים.

אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי הסובר שהבעלים מפגלים, משום דְּאָמַר קְרָא (במדבר טו ד) 'וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ'. הרי שקרא הכתוב לבעל הקרבן 'מקריב', והרי הוא בכלל מה שנאמר בפיגול (ויקרא ז יח) 'הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב'.

מביאה הגמרא תנאים נוספים הסוברים שהמחשבה תלויה גם בבעלים: אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ שאף כשזֶּה [הבעלים] מְחַשֵּׁב מחשבה מסוימת על עבודה זו, וְזֶה [חבירו] עוֹבֵד את העבודה מבלי לחשוב בה מחשבה זו, הֲוֵיָא מַחֲשָׁבָה, וחלה מחשבת הבעלים.

רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי אמר כן בְּהָא דַּאֲמָרָן שהבעלים מפגלים. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אמר דין זה לענין מחשבת עבודה זרה, דִּתְנַן בחולין (לח:), הַשּׁוֹחֵט בהמת חולין לְצורך הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שהוא בעל הבהמה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל שחיטה זו, משום שסתם מחשבת עובד כוכבים בשחיטה היא לשם עבודת כוכבים, ועל כן אף כשישראל שוחטה הרי היא נאסרת משום תקרובת עבודה זרה. ומבואר מדבריו שחלה מחשבת הבעלים על השחיטה, ואפילו שאין הוא שוחט בעצמו. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אמר דין זה שמועילה מחשבה של אדם אחד כלפי אדם אחר, לענין מלאכת הוצאה בשבת. (דתנן) [דְּתַנְיָא] בשבת (עו:), כְּלָל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כֹּל דבר שֶׁאֵין כָּשֵׁר לְהַצְנִיעַ, וְכן דבר הכשר להצניע אלא שאין בו שיעור שמַצְנִיעִין כְּמוֹהוּ, אם הוּכְשַׁר [–נחשב] הדבר לְאדם זֶה וְהֶצְנִיעוֹ, וּבָא אדם אַחֵר וְהוֹצִיאוֹ בשבת, נִתְחַיֵּב מוציא זֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁל מצניע זֶה. שכן שנינו במשנה (שם עה:), שאין חייבים על מלאכת הוצאה מרשות לרשות בשבת, אלא על דבר שהוא כשר להצניע, כלומר דבר שיש בו צורך לאדם, וכן רק כשיש בו שיעור שמצניעים כמוהו, כלומר כמות שיש בה חשיבות לאדם. אך אם הצניע אדם דבר שאין דרך להצניעו, או שיעור שאין דרך להצניעו, הרי הוא מחשיב בכך את הדבר, ואפילו שאצל כל אדם אין הדבר נחשב, מכל מקום הוא נחשב אצל המצניע להתחייב עליו משום הוצאה. ולדעת המשנה רק המצניע עצמו חייב ולא אדם אחר, אבל רבי שמעון בן אלעזר סובר שמועילה מחשבת המצניע להחשיב את הדבר לכל אדם ולחייב עליו משום הוצאה.

הגמרא דנה האם מודים כל תנאים אלו זה לדברי זה: תְּרוַיְיהוּ – רבי אליעזר ורבי שמעון בן אלעזר אִית לְהוּ כשיטתו דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי בקדשים שמחשבת הבעלים מפגלת. שהרי הַשְּׁתָּא אם בְּמעשה שנעשה מחוּץ לעזרה כגון עבודה זרה ושבת שלא נאמר בהם בפירוש דין מחשבה, אָמְרִינַן שאף אם אדם אחד עשה מעשה ואדם אחר חישב עליו הרי זו מחשבה, עבודת קדשים הנעשית בִּפְנִים העזרה שנאמר בה בפירוש דין מחשבה מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שמועילה מחשבת אדם אחד על מעשה של אדם אחר. אבל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי לֵית לְהוּ דְּתַרְוַיְיהוּ – אינו מוכרח לסבור כדברי רבי אליעזר ורבי שמעון בן אלעזר, משום דִּדְלְמָא הוא סובר שדווקא בעבודת קדשים שנעשית בִּפְנִים שעיקר דין מחשבה נאמר בה, הוּא דְּאָמְרִינַן שמועילה מחשבה של האחד לפסול את עבודת השני, אבל במעשה הנעשה בַּחוּץ, לֹא אָמְרִינַן שחלה מחשבה של אדם זה על מעשה של אדם אחר.

עוד מפרשת הגמרא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הסובר שמועילה מחשבת המצניע לחייב משום הוצאה, אִית לֵיהּ כשיטתו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בעבודה זרה, שהרי הַשְּׁתָּא אם בְּשַׁבָּת אָמְרִינַן שמועילה מחשבת המצניע, בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שחלה מחשבת העובד כוכבים על מעשה שנעשה על ידי הישראל. הלא עבודה זרה היא כעין עבודת פנים, שכן חייבה התורה בעבודה זרה על אותן עבודות הנעשות במקדש, ועל כן יש ללומדה מקדשים, שכשם שבקדשים חלה מחשבה של איש זה על עבודה של איש אחר, הוא הדין לעבודה זרה. אבל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הסובר שמועילה מחשבת הבעלים בעבודה זרה, לֵית לֵיהּ – אינו מוכרח לסבור כשיטתו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר בהוצאת שבת. משום דִּדְלְמָא הוא סובר שדווקא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דְּאָמְרִינַן שמועילה מחשבה של זה לעבודה של זה, משום שהיא כְּעֵין עבודת קדשים הנעשית בִּפְנִים, כמבואר לעיל, אֲבָל בשַׁבָּת יתכן שאין מועילה מחשבת המצניע אלא לחייב אותו עצמו ולא אדם אחר, משום שרק מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אֲסָרָהּ תּוֹרָה, והיא מלאכה שהעושה אותה מתכוין לעשות מלאכה גמורה, וכשאין הדבר חשוב אצל העושה אינו מתכוין למלאכה גמורה.

הדרן עלך בית שמאי

פרק חמישי - איזהו מקומן

בפרק זה יבואר, היכן נעשית שחיטתם של הקרבנות, קבלת דמם והזאתו, ומה נעשה בבשרם.

משנה

מבררת המשנה: אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים – היכן המקום הראוי לעבודות הזבחים.

המשנה מביאה כלל: קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שהם חטאות ואשמות ועולות ושלמי ציבור, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן – בחלק העזרה הנמצא מצפון למזבח. המשנה מפרטת תחילה את דיני החטאות: פַּר החטאת וְשָׂעִיר החטאת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל המקום שבֵּין הַבַּדִּים – בין בדי הארון בקודש הקדשים, שיעמוד הכהן ביניהם ויזה מדם הפר וכן מדם השעיר כנגד עובי הכפורת, הזאה אחת למעלה כלפי חודה העליון, ושבע הזאות למטה כלפי חציו התחתון של עובי הכפורת, וְעַל הַפָּרוֹכֶת שבפתח קודש הקדשים, שיעמוד בהיכל מול הפרוכת כנגד הארון מבחוץ ויזה אחת למעלה ושבע למטה, וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב שבהיכל, שיערב את דם הפר והשעיר ויתנם על ארבעת קרנות המזבח ושבע הזאות על גגו. ואם לא עשה אפילו מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן [–מכל מתנות הדם הללו], מְעַכֶּבֶת את הכפרה. שְׁיָרֵי הַדָּם שבכלי הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְאִם לֹא נָתַן אותם על יסוד המזבח, לֹא עִכֵּב את הכפרה.

פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים – פר העלם דבר ופר כהן משיח שבשרם נשרף חוץ לשלושה מחנות, וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים – שעירי עבודה זרה, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרוֹכֶת – שיעמוד בהיכל מול הפרוכת כנגד הארון מבחוץ ויזה מדמם שבע פעמים, וְעַל ארבעת קרנות מִזְבַּח הַזָּהָב.

רש"י

למתעסק בקדשים. שוחט קדשים ולא בכוונה אלא כמתעסק בדברים אחרים: **בידינו הוא.** ראיה זאת כבר ידענו אותה ומיהו מצוה הוא דנפקא לן ולא עיכוב: **שמעתי שהבעלים מפגלין.** בעבודת הכהן אם קיבל הכהן בשתיקה וחישבו הבעלים עליה על פיגול הוי פיגול: **והקריב המקריב.** קרבנו בפרשת נסכים כתיב והקריב המקריב קרבנו לה' (במדבר טו) אלמא מקריב קרבנו קרי ליה הלכך הוו להו בכלל המקריב לא יחשב: **ורבי אליעזר פוסל.** התם מפרש בהדיא שסתם מחשבת גוי לעבודה זרה ואע"ג דלא איהו שחיט לה פסול: **שאין כשר להצניע.** במסכת שבת כגון דם נדה או איסור (או) הנאה: **ואין מצניעין כמוהו.** שכשר הוא להצניעו אם היה שיעורו אבל שיעורו של זה מועט הוא ואין אדם חושבו להצניעו: **וכא אחר והוציאו.** בשבת לרה"ר חייב דחשיב מלאכה מפני מחשבתו של זה שהוכשר לו והצניעו: **ותרוייהו.** רבי אליעזר ור"ש בן אלעזר: **השתא בחוץ.** בעבודה זרה ושבת דלא כתיבא בהו מחשבה בהדיא אמרינן זה מחשב וזה עושה הוי מחשבה: **בפנים.** בקרבנות דמחשבה בהו כתיבא מיבעיא: **בפנים הוא דאמר.** משום דעיקר מחשבות בקרבנות כתיבא: **אבל בחוץ.** כגון עבודה זרה ושבת לא: **בעבודה זרה מיבעיא.** דעבודה זרה דומיא דעבודת פנים חייב בה רחמנא כדאמרי' בארבע מיתות (סנהדרין ס:) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' עבודות הראויות למקום חייב בהו בעבודה זרה בין שדרכה בכך בין שאין דרכה בכך הלכך לענין מחשבה נמי איכא למיגמרה מבפנים: **מלאכת מחשבת אסרה תורה.** שנסמכה שבת לפרשת המשכן בויקהל ומלאכת מחשבת שהעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה אלא ששגג בשבת או סבור שמלאכה זו מותרת וזה שיעור זה חשוב בעיניו אינו מתכוין למלאכה:

תוספות

מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול. פ"ק דחולין (דף יג.) פירש בקונטרס כגון מתעסק בסכינו להגביהו (או) לזורקו וקשה דכה"ג אפילו בחולין פסול לרבנן דפליגי עליה דרבי נתן ובעי כוונה ואפי' מתכוין לחתיכה כגון זרק סכין לנועצה בכותל דחשיב מתכוין לחתיכה כדמוכח פ"ב דחולין (דף לא:) אפ"ה פסלי רבנן עד שיתכוין לחתיכת סימנין אף על גב דאינו מתכוין לשחיטה להתיר בשר ודאי מכשרי כדקאמר התם ורבנן נהי דלא בעו כוונה לזביחה לחתיכה מיהא בעינן פירוש לחתיכת סימנין אבל חתיכה אחרת לא דזרק סכין לנועצה בכותל מתכוין לחתיכה הוא ופסלי רבנן ונראה האי מתעסק דקדשים הייינו מתכוין לחתיכת סימנין ולא לשם זביחה דבחולין כשר ובקדשים פסול ועוד יש מתעסק אחר כגון משום חולין דהיינו כסבור שהן חולין וכולהו מושחט את בן הבקר נפקי:

מִנַּיִן לְמִתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה'", עַד שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה לְשֵׁם בֶּן בָּקָר. אָמַר לֵיהּ, זוֹ בְּיָדֵינוּ הִיא. לְעַכֵּב, מִנַּיִן. אָמַר לֵיהּ, 'לִרְצוֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ', לְדַעְתְּכֶם זִבְחוּ, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד: מַתְנִיתִין, דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, שָׁמַעְתִּי שֶׁהַבְּעָלִים מְפַגְּלִין. אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר קְרָא 'וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב'. אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, זֶה מְחַשֵּׁב וְזֶה עוֹבֵד, הָוְיָא מַחֲשָׁבָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, הָא דַּאֲמָרָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנָּן, הַשּׁוֹחֵט לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר (דתנן) [דְּתַנְיָא], כְּלָל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כֹּל שֶׁאֵין כָּשֵׁר לְהַצְנִיעַ, וְאֵין מַצְנִיעִין כְּמוֹהוּ, הוּכְשַׁר לְזֶה וְהִצְנִיעוֹ, וּבָא אַחֵר וְהוֹצִיאוֹ, נִתְחַיֵּב זֶה בַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁל זֶה. תַּרְוַיְיהוּ אִית לְהוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, הַשְׁתָּא, בְּחוּץ אָמְרִינַן, בִּפְנִים מִיבַּעְיָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי לֵית לְהוּ דְּתַרְוַיְיהוּ, דִּלְמָא בִּפְנִים הוּא דְּאָמְרִינַן, בְּחוּץ לֹא אָמְרִינַן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. הַשְׁתָּא בְּשַׁבָּת אָמְרִינַן, בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִיבַּעְיָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. דִּלְמָא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דְּאָמְרִינַן, כְּעֵין בִּפְנִים. אֲבָל שַׁבָּת, מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה:

הדרן עלך בית שמאי

איזהו מקומן שֶׁל זְבָחִים. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. פָּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב.

מתנה

הדרן עלך בית שמאי

איזהו מקומן: קדשי קדשים שחיטתן בצפון. ה"ר אפרים היה מדקדק מכאן דלא בעינן סכין בשחיטה מדלא קתני שחיטתן בכלי שרת בצפון כדקתני גבי קבלה וקיבול דמן בכלי שרת בצפון ומתוך כך אתיא שפיר הא דאמר בפ"ק דחולין (דף ג.) כגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה דלא בעי כלי שרת וכן משמע קצת בפסחים פ' ואלו דברים (דף סו.) שהיה כל אחד מביא סכינו מתוך ביתו ואי אפשר לומר כן דבסוף התודה (מנחות פב:) ובסוף דם חטאת (לקמן צז:) דריש מדכתיב ויקח את המאכלת דעולה טעונה כלי וילפינן מיניה כולהו ובסוטה פרק היה מביא (דף יד:) משמע דסכין מקדש ליה לדם ועוד בריש התודה (מנחות עח:) איכא למ"ד סכין אלימא מכלי שרת דאף על גב דלית לה תוך מקדשא וההיא קרומית של קנה איכא למימר שתקנה ועשאה כלי וכר' יוסי בר' יהודה דאמר בפרק היה מביא (סוטה יד:) דעושין כלי שרת דעץ וההיא דאלו דברים (פסחי' סו.) אימר כל אחד הקדיש סכינו בערב שבת והאי דלא תנן הכא שחיטתן בכלי שרת בצפון כדתנן בקבלה לא דמי דבקבלה נמי לא הזכיר הכלי אלא משום דבעי שיהא גם הכלי בצפון לאפוקי אם הבהמה בצפון והכלי בדרום והדם מקלח בתוכו תדע דבכל הנהו דבעו צפון קתני שחיטה כו' וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וגבי קדשים קלים ששחיטתן בכל מקום בעזרה לא קתני וקיבול דמן בכלי שרת אע"ג דבעי קבלה בכלי שרת וכן לעיל פרק שני (דף כו.) דתניא קדשים קלים שחיטתן בפנים וקבול דמן בכלי שרת בפנים אתא לאשמועינן שצריך שיהא הכלי בפנים לאפוקי אם רוב הכלי בחוץ ומיעוטה בפנים אע"פ שאין הדם בפנים נפסל ביוצא דמקבל במיעוט שבפנים אי נמי משום דאיכא אשם מצורע שמתקבל ביד איצטריך למיתני

קדשי קדשים. כולן בכלל חטאות ואשמות ועולה ושלמי ציבור ומיהו משום דחלוקין במתן דמים או בהקטרתן הדר תני להו כל חד וחד באפי נפשיה לפרש הלכותיהן: **שחיטתן בצפון.** ובגמ' מפרש מ"ט לא תנא וקבול דמן ומ"ש דתנן חטאות הפנימיות ברישא: **פר ושעיר של יום הכפורים כו'.** בגמ' יליף טעמא מנא לן דשחיטתן וקיבול דמן בכלי שרת בצפון: **בכלי שרת.** דכתיב בעולה בסיני וישם באגנות (שמות כד) וממנה למדו כל הזבחים בהיקש ליטעון כלי: **הזיה על בין הבדים.** עומד בין שני בדי ארון ומזה א' למעלה וז' למטה כנגד עובייה של כפרת ולא היו נוגעים בה: **ועל הפרכת.** כדכתיב וכן יעשה לאהל מועד (ויקרא טז): **ועל מזבח הזהב.** כדכתיב ויצא אל המזבח וגו' באחרי מות: **מתנה אחת מהן מעכבת.** כדאמרי' בפ' בית שמאי (לעיל דף לו:): **שירי הדם היה שופך על יסוד כו'.** יליף בגמ': **ואם לא נתן.** שירים הללו ליסוד לא עיכב הכפרה ובגמ' יליף לה בברייתא יכול יעבבנו כו': **פרים הנשרפים.** פר העלם ופר כהן משיח שאין נאכלין לכהנים אלא נשרפין חוץ לירושלים כדכתיב בהו אל שפך הדשן ישרף (ויקרא ד) וילפינן בסדר יומא (דף סח.) שהוא חוץ לירושלים: **ושעירים הנשרפים.** שעירי עבודה זרה שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם בפרק בית שמאי (שם): **הזיה על הפרוכת.** כתיב בהו אבל בין הבדים לא כתיב בהו כדכתיב בפר יום הכפורים והזה באצבעו על פני הכפרת וגו' (ויקרא טז):

מתנה

למיתני בכולהו קדשים וקיבול דמן בכלי שרת בצפון ומיהו יש לדקדק מהא בתוספתא דמנחות חומר בקמיצה מבשחיטה שהקמיצה טעונה כלי והשחיטה אינה טעונה כלי אלא אפי' קרומית של קנה ועל כרחיך לא קאמר דלא תבעי כלי כלל דהא אמרינן מה עולה טעונה כלי כו' אלא דלא בעי כלי שרת קאמר ומיהו יש לפרש דלא חיישינן לכלי יפה קאמר דלא פסלה קרומית של קנה משום הקריבהו נא לפחתך כדפריך הש"ס בסוטה פרק היה מביא (דף יד:) גבי כפיפה מצרית דדורון הוא שדרך להביא בכלי נאה אבל בשחיטה לא חיישינן אי נמי כפיפה מצרית מכוערת יותר מקרומית של קנה:

אלו ואלו נשרפין אבית הדשן. פירש בקונטרס דפר יום הכיפורים אתי מהיקישא דפר העלם כדאמר בפרק בית שמאי (לעיל לט.) לפר זה פר יום הכיפורים ואם תאמר והא אין דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש ופר העלם בגופיה לא כתיב ביה אלא בית הדשן ומפר כהן המשיח אתי כדכתיב בפר העלם (ויקרא ד) כאשר שרף את הפר הראשון והיינו היקש כמו ושחט החטאת במקום העולה דקרי ליה היקש לקמן (דף מח.) ולפירש"י דפרק בית שמאי (לעיל מ.) דילפינן פר יום הכיפורים לאת בדם וטבילה מפר כהן משיח אם כן נימא דמצינו למילף נמי שריפת בית הדשן אבל לפר"ת דהתם קשיא ויש לומר דאיכא תרי היקישי בפר העלם ועשה כאשר עשה לפר דדרשינן מיניה פרק בית שמאי (גם זה שם) זה פר כהן משיח בין לעכב בהזאות כמשיח בין לאגמורי יותרת ושתי הכליות בפר העלם ממשיח הוא הדין דניגמר לענין שריפה פר העלם ממשיח וכי הדר וכתב בפר העלם וכאשר שרף (הילכך) הוה ליה כמאן דכתיב בגופיה ועוד יש לומר הא דנשרפין חוץ לג' מחנות יליף לקמן

מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן, מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְאִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב. מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן, מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְאִם לֹא נָתַן לֹא עִיכֵּב. אֵלּוּ וָאֵלּוּ, נִשְׂרָפִין אַבֵּית הַדָּשֶׁן: **גמרא** וְנִיתְנֵי נַמִּי 'וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן'. כֵּיוָן דְּאִיכָּא אֲשַׁם מְצוֹרָע, דְּקִיבּוּל דָּמוֹ בַּיָּד הוּא, שַׁיְּירֵיהּ. וָלֹא, וְהָא קָתָנֵי לָהּ לְקַמָּן 'אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן'. מֵעִיקָּרָא סָבַר, קִיבּוּל דָּמוֹ בַּיָּד הוּא, שַׁיְּירֵיהּ. וְכֵיוָן דְּלֹא סַגִּי לֵיהּ אֶלָּא בִּכְלִי, הֲדַר תַּנְיֵיהּ. דְּתַנְיָא, 'וְלָקַח', יָכוֹל בִּכְלִי, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנָתַן', מַה נְּתִינָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן, אַף לְקִיחָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. יָכוֹל אַף לַמִּזְבֵּחַ כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא', מַה חַטָּאת טְעוּנָה כְּלִי, אַף אָשָׁם טָעוּן כְּלִי. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, אֲשַׁם מְצוֹרָע, שְׁנֵי כֹהֲנִים מְקַבְּלִין אֶת דָּמוֹ, אֶחָד בַּיָּד וְאֶחָד בִּכְלִי. זֶה שֶׁקִּיבְּלוֹ בַּכְּלִי, בָּא לוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ. וְזֶה שֶׁקִּיבְּלוֹ בַּיָּד, בָּא לוֹ אֵצֶל מְצוֹרָע:

פר

מתנה אחת מהן מעכבת. כדאמרן בפ' בית שמאי (לעיל לט.) מועשה כאשר עשה: **אלו ואלו.** של יום הכפורים ושאר הנשרפין: **נשרפין אבית הדשן.** למקום שמוציאין שם את הדשן של מזבח החיצון דכתיב ביה והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ויקרא ו) ובפרים הנשרפים כתיב אל שפך הדשן (שם ד) ושל יום הכפורים הקישו לפר העלם כדאמרינן בפרק ב"ש (לעיל לט.) לפר זה פר יום הכפורים: **גמ'** וניתני נמי **ברישא.** גבי סתם של קדשי קדשים וקבול דמן כי היכי דתנא שחיטתן: **אשם מצורע** קיבול **דמו ביד.** כדיליף לקמן שמקבל דמו לתוך כפו: **שייריה.** משום דלא פסיקא ליה למיתנייה בהדי כללי דשאר קדשים שכל קבול דמן בכלי: **וכיון דלא סגי ליה נמי.** בלא קבלת כלי כדיליף לקמן שני כהנים מקבלין את דמו אחד ביד ואחד בכלי הדר תנייה בהדיא ולא כללו: **ולקח.** באשם מצורע כתיב ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוך וגו' (ויקרא יד) מה נתינה בעצמו של כהן באצבעו דכתיב אצבע גבי שמן ויליף דם מיניה: **יכול אף למזבח.** דם אשם מצורע הנזרק למזבח דמרבינן ליה לקמן בדין מתן דמים ואימורין למזבח ואע"ג דלאו בגופיה כתיבא: **כי כחטאת האשם הוא.** באשם מצורע כתיב כדין חטאת דין אשם זה בעבודת הכהן מה חטאת טעונה כלי בקבלת דמה דילפינן לקיחה לקיחה בתורת כהנים כתיב בחטאת ולקח הכהן מדם החטאת (ויקרא ד) וכתיב בעולת סיני ויקח משה חצי הדם וישם באגנות (שמות כד) אף אשם זה טעון כלי אף על פי שאמרנו בו קבלה ביד:

בעולה

בסוף טבול יום (דף קה:) מדכתיב תלת אל מחוץ למחנה שלישית אי כתב בכולהו ואין זה אלא כגילוי מילתא בעלמא דמחוץ למחנה דכתב בכל חד וחד במחנה שלישית קאמר הילכך אתי שפיר פר יום הכיפורים מפר העלם ואייתר לו התם מחוץ למחנה דכתיב בפר יום הכיפורים לרבנן לומר לך כיון שיצא מחוץ למחנה אחת השורפו מטמא בגדים ולרבי שמעון לג"ש ללמד מפרה מה כאן שלשה מחנות אף להלן שלשה מחנות מה להלן למזרחה של ירושלים אף כאן למזרחה של ירושלים ומיהו בית הדשן ודאי קשה דנהי דשלשה מחנות הוי כמאן דכתיב בגופיה בית הדשן לא כתיב בגופיה דאפשר חוץ לג' מחנות שלא במקום דשן ואם כן הא דבעי מקום דשן הוי דבר הלמד בהיקש ואינו חוזר ומלמד בהיקש ושמא גם זה חשוב גילוי מילתא בעלמא היא דכל הנשרפין חוץ לשלש מחנות נשרפין במקום הדשן (אחר) השתא אתי שפיר שעיר יוה"כ דלא איתקש לפר העלם אי נמי כולהו ילפינן בית הדשן בג"ש דמחוץ למחנה מכהן משיח ואין לפרש דאתי מריבויא דחטאת חטאת דכתיב בפר ושעיר של יום הכפורים דדרשינן לקמן בסוף התערובת (דף פג.) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו מה ת"ל חטאת חטאת שיכול דאין לי דמטמא בגדים ונשרפין בבית הדשן אלא אלו בלבד מנין לרבות פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה ת"ל חטאת חטאת דברי רבי יהודה דעל כרחין נשרפין אבית הדשן כדי נסבה דהא עיקר על שפך הדשן בפר כהן משיח כתיב אלא משום מטמא בגדים נקט דלא כתיב בהו וכן מוכיח דר' מאיר פליג עליה וקאמר אינו צריך הרי הוא אומר לכפר שאין תלמוד לומר לכפר לימד על כל המתכפרים בפנים ששורפן מטמא בגדים ושמא כי היכי דיליף מריבויא דחטאת חטאת טומאת בגדים בכולהו מפר ושעיר של יום הכפורים הכי נמי הוה יליף מינייהו מההוא ריבויא גופיה בית הדשן מפר ושעיר של יום הכפורים: **מה** נתינה בעצמו של כהן. פי' בקונטרס מדכתיב אצבע גבי שמן ויליף דם מינייהו ותימה א"כ הוי היקשא מבנין אב ולקמן (דף נא.) מיבעיא לן אי דבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש ונראה לי לקיחה מנתינה נמי הוי בנין אב וילפינן מנתינה דידיה ולא מנתינה דשאר קרבנות ולקמן אמרינן דילפינן שפיר בנין אב מבנין אב. ברו"ך: **אף** לקיחה ולקח **מדם** האשם בעצמו של כהן. תימה דגבי חטאת נמי כתיב (ויקרא ד) ולקח ונתן ולא אמר מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן ושמא הכא דריש משום דמייתר דכתיב במצורע (שם יד) עשיר ועני ואע"ג דבתורת כהנים דריש מקמאי אבתרא סמיך ונראה לי דבחטאת כתיב ולקח מדם החטאת באצבעו ונתן אם כן לאו בידו מקבל דבאצבע לא אפשר לקבל אלא על כרחין בכלי קאמר ואצבעו היינו דעביד אוזן לשפת מזרק כדאמר לעיל פרק שני (דף כד.) אבל באשם לא כתיב באצבע ומשום דלא נימא ולקח באצבעו היינו וטבל דוקא ולא מיירי בקבלה להכי איצטריך לגזירה שוה דגמרינן מויקח חצי הדם וישם באגנות בת"כ. ברו"ך: **מה** חטאת טעונה כלי כו'. פירש בקונטרס דילפינן לקיחה לקיחה בתורת כהנים כתיב בחטאת ולקח הכהן מדם החטאת וכתיב בעולת סיני ויקח משה חצי הדם וישם באגנות ותימה הוה ליה דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקשא דכחטאת האשם ובעיא היא לקמן (דף נ.) ולא איפשיטא למאן דאמר בתר מלמד אזלינן ומיהו בחנם פירש בקונטרס דילפינן לקיחה לקיחה דלקמן בסוף דם חטאת (דף צז:) משמע דאתיא בהיקשא דזאת התורה מזבחי שלמי ציבור דקאמר מה עולה טעונה כלי אף כל טעון כלי מאי כלי אילימא מזרק בזבחי שלמי ציבור נמי כתיב ויקח משה חצי הדם וישם באגנות פירוש וכיון דהדר איתקש כולהו לשלמים דכתיב בהאי קרא וילפינן מיניה התם מה שלמים מפגלין ומתפגלין כלי נמי תילף משלמים דהתם נמי שלמים הוו בסיני ומיהו מכל מקום קשה עדיין דהוה ליה דבר הלמד בהיקש ואינו חוזר ומלמד בהיקש יש לומר דבההוא היקשא דוזאת התורה כתב נמי אשם ואיתקוש כמו של שלמים וכל אשמות בכלל אפילו אשם מצורע אלא דהוה אמינא דמעטיה קרא מקבלת כלי ונדרשיה ביד דבעצמו של כהן הלכך אתא כחטאת האשם לגלויי דלא בא הכתוב להוציאו מקבלת כלי לגמרי וקשה גזירה שוה דלקיחה מסיני למה לי לילף כולהו משלמים יש לומר דחטאת ילפינן משלמים לקבלת כלי מהיקשא וגזירה שוה דלקיחה לקיחה איצטריך למיהוי כמאן דכתיב בגופיה דחטאת והדר ילפינן אשם מחטאת בהיקשא דכחטאת האשם ולא גמרינן מעיקרא אשם משלמים בהיקישא דזאת התורה כדילפינן לענין פיגול דאם כן גזרה שוה דלקיחה לקיחה למה [לי]:

איידי

ואם לא עשה אפילו **מַתָּנָה אַחַת** מֵהֶן, **מְעַכֶּבֶת** את הכפרה. **שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי** שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, **וְאִם לֹא נָתַן** אותם על היסוד, **לֹא עִיכֵּב** את הכפרה.

אֵלּוּ וָאֵלּוּ – בין פר ושעיר של יום הכיפורים, ובין פרים ושעירים הנשרפים, אינם נאכלים אלא **נִשְׂרָפִין אַבֵּית הַדֶּשֶׁן** – בשרם נשרף במקום הנקרא 'בית הדשן' שהיה מחוץ לירושלים.

גמרא

שנינו ברישא 'קדשי קדשים שחיטתן בצפון'. שואלת הגמרא: **וְנִיתְנֵי נַמִּי** ברישא 'וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן', שהרי אף דין זה שוה בכל קדשי קדשים. מיישבת הגמרא: **כֵּיוָן דְּאִיכָּא** בכלל קדשי קדשים גם **אֲשַׁם מְצוֹרָע, דְּקִיבּוּל דָּמוֹ בְּיַד הוּא** – שיש בו דין לקבל את דמו בשעת השחיטה בכפו של כהן, **שַׁיְּרֵיהּ** – שִׁיֵּר התנא את דין קבלת הדם בכלי שרת ולא שנאו ברישא, כי אם בהמשך הפרק כשביאר דינו של כל סוג של קדשי קדשים, אמר גם שקבלת דמו בכלי שרת בצפון.

מקשה הגמרא: **וְלֹא** – וכי אשם מצורע אין בו דין לקבל דמו בכלי שרת, **וְהָא** קָתָנֵי לָהּ במשנה לְקַמָּן (נד:) לגבי אשם מצורע עצמו, 'אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע וכו' שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן', ואם כן חוזרת השאלה, מדוע לא אמר התנא ברישא, לענין כל קדשי קדשים, שקיבול דמם נעשה בכלי שרת בצפון.

מתרצת הגמרא: **מֵעִיקָּרָא** – בתחילת הפרק כשדיבר על הדין הכללי בקדשי קדשים, **סָבַר** התנא, הרי **קִיבּוּל דָּמוֹ** של אשם מצורע גם **בְּיַד הוּא**, ואם יאמר ברישא 'וקיבול דמן בכלי שרת בצפון' יובן מזה שאת כל דמי קדשי הקדשים, אף דמיו של אשם מצורע, צריך לקבל בכלי בלבד, ואין שום קבלת דמים נעשית ביד. לפיכך **שַׁיְּרֵיהּ** – שייר את דין קבלת הדם ולא הזכירו. **וְכֵיוָן** שדינו של אשם מצורע הוא **דְּלֹא סַגִּי לֵיהּ אֶלָּא בִּכְלִי** – שלא די לקבל את דמו ביד אלא צריך לקבלו גם בכלי, **הֲדַר תַּנְיֵיהּ** – חזר ושנה להלן דין זה של קבלת הדם בכלי לגבי אשם מצורע. שכן דינו של אשם מצורע לקבל דמו ביד ובכלי, **דְּתַנְיָא,** נאמר בקבלת דמו של אשם מצורע (ויקרא יד כה) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם', **יָכוֹל** תהיה לקיחה זו נעשית **בִּכְלִי,** כשאר קרבנות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** במצורע (שם) 'וְנָתַן עַל תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית', הקיש הכתוב את קבלת הדם לנתינתו, **מַה נְּתִינָה** זו על אוזנו ובהונותיו של המצורע נעשית **בְּעַצְמוֹ** [–בגופו] שֶׁל כֹּהֵן, שנותן הכהן עליו את הדם באצבעו, **אַף** לְקִיחָה זו נעשית **בְּעַצְמוֹ** שֶׁל כֹּהֵן, שמקבל הכהן את הדם בכפו. **יָכוֹל אַף** אותו חלק מדם אשם המצורע העתיד להיזרק **לַמִּזְבֵּחַ** דינו **כֵּן,** שיקבלנו מצואר הבהמה בכפו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בשחיטת אשם מצורע (שם יד יג) 'כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן', הקיש הכתוב אשם מצורע לחטאת, ללמד שעבודותיהם שוות, **מַה חַטָּאת טְעוּנָה כְּלִי** בקבלת דמה, **אַף אָשָׁם טָעוּן כְּלִי** בקבלת דמו. **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, אָשָׁם מְצוֹרָע שְׁנֵי כֹּהֲנִים מְקַבְּלִין אֶת דָּמוֹ,** אֶחָד מקבלו בַּיָּד וְאֶחָד מקבלו **בִּכְלִי. זֶה שֶׁקִּיבְּלוֹ בִּכְלִי בָּא לוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ** החיצון ונותן מן הדם על קרנותיו, **וְזֶה שֶׁקִּיבְּלוֹ בַּיָּד בָּא לוֹ אֵצֶל מְצוֹרָע** ונותן מן הדם על תנוך אוזנו הימנית ועל בוהן ידו הימנית ובוהן רגלו הימנית.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז טבת, תשי"ז
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה לוי יצחק שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו בו כותב ראשי פרקים מהשתתפותו בפעולות יום הבהיר י"ט כסלו גאולתנו ופדות נפשנו, ויהי רצון שתהי' זה התחלה טובה לפעולות מורחבות הן בכמות והן באיכות ובמילא יתרבה ג"כ הרצון לכתוב שהידיעות אלו משמחים ומענגים את הנפש ומקיימים בכתיבה המצוה דואהבת לרעך כמוך, ויהי רצון שלא יסתפק בזה אלא ישפיע על כל אלה שיד השפעתו מגעת שגם הם יתנהגו כהנ"ל וכהוראת ימי חנוכה דאזלינן מנייהו שמוסיף והולך מיום ליום בנר ואור הבא משמן טהור משתשקע החמה (שמ"ר טו, ו) ועל פתח ביתו מבחוץ.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שנינו בענין חטאות הפנימיות: 'פָּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים שחיטתן בצפון' כו'.

מקשה הגמרא: מִכְּדֵי – הרי מקור דין צָפוֹן, בְּעוֹלָה כְּתִיב, שנאמר בעולת צאן (ויקרא א יא) 'וְשָׁחַט אותו עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה' וגו'. ובחטאת הוא נלמד מעולה בהיקש, שנאמר בחטאת (ויקרא ו יח) 'בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת' וגו'. אם כן נִיתְּנֵי עוֹלָה בְּרֵישָׁא, ומדוע הקדים את דין צפון בחטאת. מתרצת הגמרא: דין צפון בַּחֲטָאת, אֵיידֵי דְּאָתֵי מִדְּרָשָׁא – כיון שנלמד מדרשה, בהיקש, חֲבִיבָא לֵיהּ לשנותו תחילה.

מקשה הגמרא: אם כן וְנִיתְּנֵי תחילה את דין צפון בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שהרי הפסוק 'בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט' וגו' כתוב בחטאת יחיד, ומדוע שנה תחילה את דין צפון בחטאות הפנימיות. מתרצת הגמרא: אֵיידֵי דְּנִכְנַס דָּמָן לִפְנֵי וְלִפְנִים – כיון שיש מן הפנימיות שדמן נזרק בקודש הקדשים, חֲבִיבָא לֵיהּ.

שואלת הגמרא: וְהרי 'צָפוֹנָה' בְּעוֹלָה הֵיכָא כְּתִיבָא – היכן נאמר שמקום שחיטתה 'צפונה', הרי הוא נאמר בעולת צאן (ויקרא א יא) 'וְשָׁחַט אותו עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה' וגו', ומעתה אַשְׁכְּחָן – מצאנו עולת בֶּן צֹאן שטעונה צפון, אבל בעולה שהיא בֶּן בָּקָר מְנָא לָן.

משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא בפרשת עולת צאן (שם א י) 'וְאִם מִן הַצֹּאן' וגו', והיות ולפניה כתובה פרשת עולת בקר, וָי"ו של 'ואם' מוֹסִיף את האמור בעולת צאן עַל הָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן [–פרשת עולת בקר], וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן – וילמד בן בקר הכתוב בפרשה העליונה את דין צפון מבן צאן הכתוב בפרשה התחתונה.

שואלת הגמרא: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר שעל ידי וי"ו המוסיף לְמִדְּרִין שני הכתובים זה מזה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין לְמִדְּרִין זה מזה אלא האחרון בלבד לומד מן הראשון, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הרי אי אפשר ללמוד מבן צאן.

הגמרא מביאה את מקור המחלוקת בענין וי"ו המוסיף: דְּתַנְיָא, נאמר באשם תלוי (ויקרא ה יז–יח) 'וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא' וגו'. פרשה זו נאמרה אחר פרשת אשם מעילות, ומכאן נלמד לְחַיֵּיב גם עַל סָפֵק מְעִילוֹת אָשָׁם תָּלוּי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. מדייקת הגמרא: מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, מַר סָבַר לְמֵידִין – רבי עקיבא סבר שהכתוב הראשון לומד מהאחרון, ולפיכך וי"ו של 'ואם נפש' הכתוב בפרשת אשם תלוי מוסיף את האמור בה לפרשת מעילות שלפניה ומלמד שיש להביא אשם תלוי גם בספק מעילה. וּמַר סָבַר אֵין לְמֵידִין, ולפיכך אין להביא אשם תלוי בספק מעילה. אם כן קשה, מהיכן לשיטתם למדים שעולת בקר טעונה צפון.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לְמֵידִין, ואף לדעת חכמים נלמד דין צפון בבן בקר מבן צאן. וְהַיְינוּ טַעֲמָא דְּרַבָּנַן שפטרו ספק מעילות מאשם תלוי, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן באשם תלוי (ויקרא ה יז) 'וְעָשִׂתָה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת' ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה' וגו', וְנֶאֱמַר בְּחַטַּאת חֵלֶב (שם ד כז) 'אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה' וגו', ונלמד בגזירה שוה, מָה לְהַלָּן בחטאת חלב מביאה רק אם עבר על דָּבָר שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אַף כָּאן באשם תלוי מביאו רק כשמסתפק אם עבר על דבר שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, ואיסור מעילה אין על זדונו כרת ולא על שגגתו חטאת, לפיכך אמרו שאינו מביא על ספיקו אשם תלוי.

מבררת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא, מה למד מגזירה שוה זו. ומשיבה: רבי עקיבא למד ממנה דין אחר, מָה לְהַלָּן בחטאת חלב מדובר בִּקְבוּעָה – בקרבן קבוע לעני כעשיר, שמביאים כשבה או שעירה, אַף כָּאן באשם תלוי מביאו רק בִּקְבוּעָה – כשמסתפק אם חטא בדבר שאם היה יודע בודאי שחטא בו היה מביא חטאת קבועה. לְאַפּוּקֵי חַטָּאת דְּטוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו – להוציא המסתפק אם נכנס למקדש או אכל קודש בטומאה, שכשיודע בודאי שחטא מביא קרבן דְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד הוּא, שאינו מביא על ספקו אשם תלוי.

מבררת הגמרא: וְרַבָּנַן, מדוע לא אמרו גם הם שהגזירה שוה באה רק ללמדנו שאינו מביא אשם תלוי על דבר שאין בו חיוב קבוע. משיבה הגמרא: אֵין גְּזֵירָה שָׁוָה לְמֶחֱצָה, וכשם שלומדים ממנה שאינו מביא אשם תלוי על דבר שאין בו חיוב קבוע, כך לומדים ממנה שיש להביאו על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בלבד.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי, הרי אֵין גְּזֵירָה שָׁוָה לְמֶחֱצָה. משיבה הגמרא: אֵין הָכִי נַמִּי – אכן גם לדעתו אין גזירה שוה למחצה, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, היות ובאשם תלוי 'וְאִם נֶפֶשׁ' כְּתִיב, הרי וָי"ו של 'ואם' מוֹסִיף את האמור בפרשת אשם תלוי עַל האמור בעִנְיָן הָרִאשׁוֹן [–פרשת מעילות] ומלמד שצריך להביא אשם תלוי גם בספק מעילה, והוברר על ידי זה שהגזירה שוה היא גזירה שוה למחצה, שלא כבשאר מקומות.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן נַמִּי – מה יענו על כך, הָכְתִיב 'וְאִם נֶפֶשׁ' ויש ללמוד מכאן שצריך להביא אשם תלוי גם בספק מעילה. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַר סָבַר הֵיקֵשׁ עָדִיף – שרבי עקיבא סבר שכאשר הלימוד מההיקש סותר את הלימוד מגזירה שוה, הלימוד מהיקש עדיף. לפיכך הלימוד על ידי וי"ו המוסיף דוחה את הלימוד מגזירה שוה ונעשית גזירה שוה למחצה. וּמַר סָבַר גְּזֵירָה שָׁוָה עָדִיף – וחכמים סברו שהלימוד מגזירה שוה עדיף ומבטל את הלימוד מן ההיקש.

משיבה הגמרא: לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא דְּהֵיקֵשׁ עָדִיף. וְאָמְרִי לָךְ רַבָּנַן, הרי כאן אין הלימוד מגזירה שוה דוחה אותו, כי על ידי וי"ו המוסיף תַּחְתּוֹן הוּא דְּנָמַר מֵעֶלְיוֹן לְאָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים – פרשת אשם תלוי הכתובה אחרונה לומדת מפרשת מעילה הכתובה לפניה, שכמו שבמעילה מביא איל 'בכסף שקלים', כלומר בשווי שני סלעים, כך באשם תלוי. וההיקש נצרך, כדי שֶׁלֹּא תֹּאמַר שלא יְהֵא סָפֵיקוֹ של חטא כזה שיש בזדונו כרת, חָמוּר מִוַּדָּאוֹ – ממי שידוע לו בודאי שנכשל בו, מַה עַל וַדָּאוֹ מביא חַטַּאת בַּת דַּנְקָא – חטאת בשווי מעה כסף, כלומר שוה סכום קטן, אַף על סָפֵיקוֹ די לו שיביא אָשָׁם בַּר דַּנְקָא. לפיכך הוקש אשם תלוי לאשם מעילות ללמד שמביאו בשווי שני סלעים.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא, הַאי סְבָרָא מְנָא לֵיהּ – מהיכן למד שיש להביא אשם תלוי בשווי שני סלעים. משיבה הגמרא: נָפְקָא לֵיהּ מֵהכתוב 'זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם' (ויקרא ז א), הוקשו כל האשמות זה לזה ללמד שתּוֹרָה אַחַת לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, ולומדים בכולם מאשם מעילות שיש להביאם בשווי שני סלעים.

במסכת מנחות (ג:) נחלקו חכמים ורבי שמעון, האם קרבן שכתוב בו 'זאת תורת' נחשב שהוקשו בו כל השייבים לאותו הסוג ולומדים זה מזה. לפיכך שואלת הגמרא: תִּינַח מַאן דְּאִית לֵיהּ 'תּוֹרַת' – מובן הדבר לפי האומר [–רבי שמעון] שהלשון 'זאת תורת' היא היקש. אבל מַאן דְּלֵית לֵיהּ 'תּוֹרַת' – מי שאינו דורשה כהיקש [–חכמים], מֵהֵיכָא נָמֵר – מהיכן למד ששאר אשמות באים בשווי שני סלעים.

משיבה הגמרא: נָמֵר 'כְּעֶרְכְּךָ' 'כְּעֶרְכְּךָ', שנאמר באשם מעילות (ויקרא ה טו) 'אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ' וגו', וכן נאמר באשם גזילות (שם ה כה) ובאשם תלוי (שם ה יח), ונלמד מגזירה שוה, שכמו שאשם מעילות בא בשווי שני סלעים, כך הם באים בשווי שני סלעים.

שואלת הגמרא: תִּינַח הֵיכָא דִּכְתִיב 'כְּעֶרְכְּךָ', אבל אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה דְּלֵא כְּתִיב בֵּיהּ 'כְּעֶרְכְּךָ', מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. משיבה הגמרא: גָּמֵר 'בְּאַיִל' 'בְּאַיִל' – למד זאת ממה שנאמר באשם מעילות (ויקרא ה טז) 'בְּאַיִל הָאָשָׁם' וגו', וכן נאמר באשם שפחה חרופה (שם יט כב), ונלמד מגזירה שוה, שכמו שאשם מעילות בא בשווי שני סלעים, כך אשם שפחה חרופה.

שנינו במשנה ששחיטת חטאות וקבול דמן בצפון. מבררת הגמרא: חַטַּאת מְנָא לָן דְּכַעֵיָא צָפוֹן. ומשיבה: דִּכְתִיב בשעירת עזים שמביא היחיד לחטאתו (ויקרא ד כט) 'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בַּמָּקוֹם הָעוֹלָה'. היה הכתוב יכול לומר 'ושחט אותה', ועל כרחך מה שאמר 'את החטאת' הוא ללמד בבנין אב שכל ששמה חטאת טעונה צפון.

שואלת הגמרא: אַשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה שטעונה צפון, אבל קַבָּלָה – קבלת הדם בחטאת מְנָא לָן שטעונה צפון. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב בפסוק שאחריו (שם ד ל) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן (מדם החטאת) [מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ]'. לקיחה זו היא קבלת הדם, ויש לקרוא פסוק זה כמחובר לפסוק

המשך בעמוד ס

רש"י

בעולה כתיב. גבי עולת צאן בויקרא ושחט אותו על ירך המזבח צפונה: **מדרשא.** מהיקשא דכתיב במקום אשר תשחט העולה (ויקרא ד): **עליון.** פרשת בן בקר למעלה מפרשת בן צאן: **הניחא למאן דאמר למדין.** עליון מתחתון על ידי וי"ו המוסיף: **ואם נפש.** גבי אשם תלוי כתיב בויקרא ואם נפש כי תחטא וגו' דרשינן בן הבקר מעילה ודאית שידע לאחר זמן שנדהנה מן ההקדש בשוגג וחייבין עליה אשם ודאי: **על ספק מעילות.** הקדש וחולין לפניו ונדהנה מאחד מהם כסבור שניהם חולין ועבשיו אינו יודע מאיזה מהן נדהנה מביא אשם תלוי להגן מן היסורין עד שיודע לו שודאי מעל ומביא אשם ודאי וגם הוא איל בכסף שקלים: **למדין.** עליון מתחתון פרשת הקדש מפרשת אשם תלוי שתחתיה למימרא דהנדהנה מן ההקדש נמי מייתי אשם תלוי על ספיקו: **נאמר מצות.** באשם תלוי ועשתה אחת מכל מצות (ויקרא ה) וכן בחטאת: **מה חטאת.** באה על שגגת זדון כרת כדילפינן בהוריות (דף ח.) אף אשם תלוי על ספק דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת: **ורבי עקיבא.** גמר לה לדר גזירה שוה הכי מה חטאת קרבן קבוע לעני כעשיר אף אשם תלוי אינו בא אלא על ספק חטאת קבוע: **לאפוקי.** ספק נכנס טמא למקדש ספק לא נכנס הואיל וודאי בעולה ויורד אין מביא על ספיקו אשם תלוי: **אין גו"ש למחצה.** וכי היכי דגמרינן לה לגבי הא מילתא גמור מיניה נמי דאינו בא אלא על ספק כרת: **ואמרי לך רבנן.** היקש להכי אתא תחתון הוא דגמר מעליון לקנות אשם בשתי סלעים דגבי אשם מעילות כתיב בערכך כסף שקלים וגמר אשם תלוי מיניה שלא תאמר לא יהא ספיקו של כרת חמור מוודאו: **דנקא.** שתות כלומר מעה כסף שהוא שתות של דינר ולאו דווקא נקט אלא דמים קלים בעלמא שלא ניתן לה קצבה: **תינח מאן דאית ליה תורת.** בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג:) **בערכך בערכך.** באשם תלוי ובאשם גזילות כתיב בערכך לאשם וגמרינן מערכך דאשם מעילות דכתיב ביה בערכך כסף שקלים: **גמר באיל באיל.** כתיב ביה באיל האשם ובחד מהנך נמי כתיב באיל האשם ואשם נזיר ואשם מצורע נמי לא מרבינן משום דכתיב כבש בן שנה ומדאיל שהוא בן שתי שנים בא בשתי סלעים כבש בן שנה בא בסלע כולה שמעתין בכריתות (דף כב:): **את החטאת.** יתירא הוא דהא בחטאת קאי והוה ליה למכתב ושחט אותה למה לי את החטאת בנין אב לכל ששמו חטאת שטעון צפון דלא תימא דווקא שעירת יחיד דכתיב גביה: **ולקח הכהן.** בתר ושחט כתיב בחטאת יחיד ומשמע במקום העולה נמי ילקח ודך לקיחה קבלה דגמר בג"ש בת"כ נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה ויקח משה חצי הדם וישם באגנות (שמות כד): **מקבל עצמו.** שצריך לעמוד בצפון ולא יעמוד בדרום ויושיט ידו בצפון סמוך לו אצל אמצע עזרה שהדרום והצפון נחלקו שם וקיבל מנלן דהא אמר לקמן אם עמד בדרום וקיבל בצפון פסול: **ולקח לו יקח.** סרסידו למפרע ודרשהו את עצמו יקח למקום הדם: **קרא אחרינא כתיב.** דדריש ליה תנא לעיכובא כדתניא ושחט אותו וגו' בשעיר נשיא כתיב: **אף זה בצפון.** האי קרא מגמר עליה:

וכי

אשם שפחה חרופה באיל איל. ובתורת כהנים יליף אשם שפחה לכסף שקלים מגזירה שוה אשם אשם יכול אף אשם נזיר ומצורע כו' ת"ל הוא והיינו טעמא דממעט אשם נזיר ומצורע טפי משאר אשמות משום דבאין כבש שהוא בן שנה כדפירש רש"י:

תוספות

אידי [דאתי מדרשא] חביבא ליה. ואם תאמר אם כן ליתני עולה לבסוף כדפריך בשמעתא קמייתא דיבמות (דף ג.) גבי אחות אשה ויש לומר איידי דאתיא עולה בציבור תניא בהדי חטאות דבאות בציבור והדר תניא אשם דאינו אלא ביחיד:

אשכחן בן צאן בן בקר מנלן. תימה דלעיל פרק כל הפסולין (דף לב:) דרשינן בן הבקר לפני ה' ואין השוחט לפני ה' ולא אמרינן בן צאן מנין ולכמה דרשות לא מצרכינן תרי קראי לבן בקר ולבן צאן ושמא אהך דרשא הוי"ו מוסף סמיך אי נמי משום דבבן צאן כתיב אותו למעוטי איצטריך הכא לרבויי מיהו בההיא דבן הבקר לפני ה' וסמיכה והפשט ניחא דלא קאמר בן צאן מנין דפשיטא דילפינן תחתון מעליון אבל עליון מתחתון ס"ד דלא יליף: **מה** להלן דבר שחייבין על זדונו כרת. ואם תאמר היכי יליף מגזירה שוה מצות מצות הא חטאת חלב גופה בהיקשא ילפא כדאמר הוקשה כל התורה לעבודה זרה וי"ל דכי האי גוונא לא חשיב למד בהיקש אינו חחר ומלמד בהיקש כיון דאי לאו היקשא הוה מוקמינא ליה בכל דבר ולא אתא היקשא אלא למימר דלא איירי אלא בדבר שיש בו כרת: **דכולי** עלמא היקשא עדיפא. וא"ת והאמרינן פ' השולח (גיטין דף מא:) דכ"ע גזירה שוה עדיפא וי"ל הא דקאמר דב"ע היקש עדיף היינו לענין דטוב לנו לעשות הגז"ש למחצה ממה שנבטל ההיקש לגמרי אבל התם דמקיש או חופשה דהיינו שטר להפדה לא נפדתה דהיינו כסף לומר משחרר חצי עבדו בשטר מועיל כמו בכסף וקאמר גזירה שוה דלה לה מאשה עדיפא מה אשה חציה לא מועיל והתם לא נתבטל ההיקש דשמא צריך למילי אוחרי ועוד י"ל דשטר בשפחה כנענית לא קמ"ל אלא בגזירה שוה דלה לה מאשה לכך קאמר דגזירה שוה עדיפא דטוב לעשות גזירה שוה דתהוי שטר בשפחה כמו גט דאשה שלא להועיל חציה מלעשותו כמו כסף שסמוך לו והפדה דהא מגט אשה נפקא שטר שחרור ועיקר. ברו"ך: **וחטאת** בת דנקא. פי' בקונטרס לאו דווקא אלא דמים קלים שלא ניתן קצבה והדין עמו דבהדיא איתא בפ' בתרא דכריתות (דף כז.) גבי מפני מה לא נתנה תורה שיעור במחוסרי כפרה ופריך אלא מעתה חטאת חלב תהא לה קצבה וא"ת הא בפ' מחוסרי כפרה (כריתות דף י:) משמע דהוי בטלע גבי האומר הרי עלי בטלע למזבח יביא כבש שאין לך דבר שקרב בטלע אלא כבש והאי טלע היינו בלא נסכים דקאמר דחס רחמנא עליה למיהוי [וחד] משיתסר בעשירות וי"ל דהתם למצוה מן המובחר:

תינח למאן דאית ליה זאת תורת. פלוגתא בשמעתא קמייתא במנחות (דף ג:) והכי נמי הוה מצי למיבעי לרבנן מנא להו אשם בכסף שקלים בכל אשמות כיון דלית להו זאת תורת:

גמר בערכך בערכך. וא"ת רבנן אי אית להו גזירה שוה דבערכך בערכך א"כ [ואם] נפש למה לי ואי לית להו א"כ אשם גזילות בכסף שקלים מנא להו ואומר ר"ת דאע"ג דאית להו איצטריך ואם נפש שלא יהא ספיקו חמור מודאו דכי האי גוונא אמר פ' דם שחיטה (כריתות כב:) ורבנן אע"ג דכתיב זאת תורת איצטריך ואם נפש כו' דאי מתורה אחת הני מילי לשאר אשמות אבל אשם תלוי לא יהא חמור ספיקו מודאו וא"ת לרבנן מגזירה שוה דבערכך נמי נילף אשם תלוי בספק מעילות וי"ל דבערכך לא משמע להקיש אלא לענין כסף שקלים ומהאי טעמא נמי איצטריך לר"ע ואם נפש לספק מעילות:

תוספות

הגה"ה אותו בצפון ולא שוחט בצפון. תימה ל"ל קרא הא אפילו לפני ה' לא בעי בדדרשינן לעיל בריש כל הפסולין (דף לב:) בן הבקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה' ויש לומר דהכא סובר כר"ש דתימני דדריש התם האי כתוב בענין אחר:

מה לבן צאן שכן קבע לו כלי. ותימה דלא פריך הכי בפ"ק דקדושין (דף לו:) ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו קבע לו כהן להזאתו בן עוף שקבע לו כהן במליקתו אינו דין שיקבע לו כהן בהזאתו ויש לומר דהתם דכל דינו בבהן לא שייך למיפרך מכלי ול"נ כיון דהדין הוי מדהזאה לא שייך למיפרך מכלי דשחיטה וא"ת וליעביד הכא קל וחומר ממקום ומה בן צאן שלא קבע לו מזבח בשחיטתו קבע לו מקום צפון בן עוף שקבע לו מזבח במליקתו כדדרשינן (לקמן דף סה.) מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה אינו דין שיקבע לו צפון וזה אין לומר דסד"א דבן עוף כיון דחטאת קרייה רחמנא ליבעי צפון דזאת תורת החטאת דשמא דזאת תורת לא הוי אלא לנשחטות: **אלא** אין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון. תימה הא נמי מדרבי אחיא נפקא מדאיצטריך למעוטי שוחט מכלל דמקבל בצפון דאי לא דמקבל בצפון למה לי קרא למעוטי שוחט כדקאמר רבי אחיא לפי שמצינו שמקבל בצפון יכול אף זה כן ושמא רבי אחיא דריש ולקח לו יקח אבל אנן לא דרשינן ליה: **קבלה** נמי למצוה אשכחן. פי' בקונט' כדאמר אבל מקבל בצפון וקשה דמאותו דכתיב גבי עולה דרשינן ולא שוחט בצפון ומאותו דכתיב גבי חטאת דרשינן אבל מקבל בצפון וא"כ מקבל למצוה בעולה מנא לן וגבי אשם צריכי תרי קראי למצוה לקבלה ומקבל ועוד עיכובא במקבל בחטאת מנא לן דלא מצינו ששנה אלא על השחיטה ועל הקבלה אבל לא על המקבל וי"ל מכיון דאשכחן למצוה מקבל כקבלה ה"ה לעבב וכי האי גוונא אמרינן בפ"ק (לעיל ד.) נאמרה זביחה בחטאת ונאמרה זביחה בשלמים מה התם לא חלקת כו':

והרי

רש"י

וכי מכאן. צריך ללמד לזה בפני עצמו והלא כל החטאות בכלל תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה וגו': **לקבוע.** לשנות עליו לעבב קיבועו בכך: **או אינו.** בא לעבב אלא לכתוב בו אותו דהוי מיעוטא וללמד זה בצפון ואין שעיר אחר בצפון כגון שעירי יוה"כ ושעירי עבודה זרה ושל מוספי המועדות ומה אני מקיים תשחט החטאת בשאר בהמות חוץ משעירים דאותו כתיב למעוטינהו: **תלמוד לומר.** בשעירת יחיד (ויקרא ד) ושחט את החטאת דהוה ליה למכתב ושחט אותה בנין אב הוא לכל חטאות ועיכובא מיהא לא נפקא לן מינה דאיכא למימר למצוה איצטריך ולהביא שעירי חטאות דלא למעוטינהו מאותו דשעיר נשיא ולקמן פריך ואלא אותו למה לי: **שאר חטאות נמי למצוה.** אשכחן מתשחט החטאת: **דכתיב בכשבה וכתיב בשעירה.** בכולם כתיב במקום אשר ישחט העולה וסגי ליה בשעירה ותילף מינה כשבה למצוה וכי הדר כתביה בכשבה תנהו לענין לפנימיות ולשעירי הרגלים לעיכובא: **ואין שעיר נחשון.** שעירי חנוכת הנשיאים שלא באו על חטא: **לכדתניא.** דאיתרבי לסמיכה וס"ד לרבויי נמי לשחיטה בצפון להכי כתיב אותו למעוטי: **על ראש השעיר.** בשעיר נשיא כתיב והוה ליה למכתב על ראשו: **לרבות שעירי עבודה זרה לסמיכה.** משום דמעטינהו ר' יהודה לסמיכה במס' מנחות (דף צב.) מהאי דשעיר המשתלח דכתיב וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי (ויקרא טז) הוה טעון סמיכה ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה ור"ש דרש החי טעון סמיכה באהרן ואין שעיר עבודה זרה טעון סמיכה באהרן אלא בזקני העדה ומרבי ליה מהכא: **הניחא לרבי יהודה.** דמרבי ליה לסמיכה איצטריך למעוטי צפון: **למאי דלא איתרבי לא איתרבי.** דהא רבויא גבי סמיכה כתיב וצפון מהיכא תיתי: הכי גרסינן לדך סוגיא במנחות (דף נה:) וכי תימא אי לא מעטיה קרא הוה אמינא תיתי בבנין אב א"כ סמיכה גופה לשתוק קרא מיניה ותיתי מבנין אב: **בבנין אב.** מושחט את החטאת: **סמיכה גופה נמי תיתי מבנין אב.** דכתיב וסמך על ראש החטאת ומצי למכתב על ראשו אלא בנין אב הוא לכל ששמו חטאת שיטעון סמיכה: **אלא כו'.** מסקנא דקושיא היא סמיכה מאי טעמא איצטריך לרבויי משום דאי לא רבוייא לא הוה גמרינן קדשי שעה בבנין אב מקדשי דורות הכי נמי משחיטת צפון למה לי אותו למעוטי כל כמה דלא לימא קרא לא גמרי בבנין אב: **ולא שוחט בצפון.** אין צריך שיעמוד בצפון שאם רצה עומד בדרום אצל צפון וישיט ידו בצפון וישחוט: **לפי שמצינו שהמקבל כו'.** מלקח ולקח כדלעיל: **ה"ג אלא אותו בצפון ואין בן עוף בצפון דתניא יכול יהא בן עוף טעון צפון ודין הוא כו' ת"ל אותו מה לבן צאן כו': ואין בן עוף.** מליקת תורין ובני יונה: **שלא קבע לו כהן.** דשחיטה בזר בשרה: **בן עוף. קבע לו כהן.** (דכתיב) והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו וגו' (ויקרא א): **שכן**

וְכִי מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעוֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת'. הָא לְמַה יָּצָא, לִקְבּוֹעַ לוֹ מָקוֹם. שֶׁאִם לֹא שְׁחָטָהּ בַּצָּפוֹן, פָּסוּל. אַתָּה אוֹמֵר, לְכָךְ יָּצָא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁזֶּה טָעוּן צָפוֹן, וְאֵין אַחֵר טָעוּן צָפוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בְּמְקוֹם הָעוֹלָה', זֶה בָּנָה אָב לְכָל חַטָּאוֹת, שֶׁיְּהוּ טְעוּנוֹת צָפוֹן. אַשְׁכְּחָן שְׁעִיר נָשִׂיא, בֵּין לְמִצְוָה בֵּין לְעִכּוּב. שְׁאָר חַטָּאוֹת נַמִּי, אַשְׁכְּחָן לְמִצְוָה. לְעִכּוּב, מְנָא לָן. דִּכְתִיב בְּכִשְׂבָּה, וּכְתִיב בִּשְׂעִירָה. אֶלָּא, 'אוֹתוֹ' לָמָּה לִי. מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, 'אוֹתוֹ' בַּצָּפוֹן, וְאֵין שְׂעִיר נַחְשׁוֹן בַּצָּפוֹן. וְתַנְיָא, 'וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר', לְרַבּוֹת שְׂעִיר נַחְשׁוֹן לִסְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לִסְמִיכָה. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְאִיתְּרַבּוּ לִסְמִיכָה, אִיתְּרַבּוּ נַמִּי לְצָפוֹן, קָא מַשְׁמַע לָן. מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא, הָנִיחָא לְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב טָבִי לְרַבִּינָא, וּלְרַבִּי יְהוּדָה מִי נִיחָא. לְמַאי דְּאִיתְּרַבִּי, אִיתְּרַבִּי. (ומאי) [לְמַאי] דְּלֹא אִיתְּרַבִּי, לֹא אִיתְּרַבִּי. וְכִי תֵּימָא, אִי לֹא מַעֲטֵיהּ קְרָא, הֲוָה אָמִינָא, תִּיתֵי בְּבִנְיַן אָב. אִם כֵּן, סְמִיכָה גּוּפָהּ, תֵּיתֵי מִבִּנְיַן אָב. אֶלָּא, [שָׁעָה] מִדְּרוֹרוֹת, לֹא גָּמְרִינַן. הָכָא נַמִּי, [שָׁעָה] מִדְּרוֹרוֹת, לֹא גָּמְרִינַן. וְאֶלָּא, 'אוֹתוֹ' בַּצָּפוֹן, וְאֵין שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן, שׁוֹחֵט, מִדְּרַבִּי אֲחִיָּא נָפְקָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֲחִיָּא אוֹמֵר, 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ עוֹמֵד בַּצָּפוֹן וּמְקַבֵּל בַּצָּפוֹן, וְאִם עָמַד בַּדָּרוֹם וְקִיבֵּל בַּצָּפוֹן, פָּסוּל. יָכוֹל אַף זֶה בֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹתוֹ', אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן, וְאֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן. אֶלָּא 'אוֹתוֹ' בַּצָּפוֹן, וְאֵין בֶּן עוֹף בַּצָּפוֹן. דְּתַנְיָא, יָכוֹל יְהֵא בֶּן עוֹף טָעוּן צָפוֹן. וְדִין הוּא, וּמָה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קְבַע לוֹ כֹּהֵן, קְבַע לוֹ צָפוֹן. בֶּן עוֹף שֶׁקְּבַע לוֹ כֹּהֵן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְבַּע לוֹ צָפוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אוֹתוֹ'. מַה לְּבֶן צֹאן, שֶׁכֵּן קְבַע לוֹ כְּלִי. אֶלָּא, 'אוֹתוֹ' בַּצָּפוֹן, וְאֵין פֶּסַח בַּצָּפוֹן, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא פֶּסַח טָעוּן צָפוֹן. וְדִין הוּא, וּמָה עוֹלָה, שֶׁכֵּן לֹא קְבַע לוֹ זְמַן לִשְׁחִיטָתוֹ, קְבַע לוֹ צָפוֹן. פֶּסַח שֶׁקְּבַע לוֹ זְמַן לִשְׁחִיטָתוֹ, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְבַּע לוֹ צָפוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אוֹתוֹ'. מַה לָּעוֹלָה, שֶׁכֵּן כָּלִיל. מֵחַטָּאת. מַה לַּחַטָּאת, שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת. מֵאָשָׁם, מַה לָּאָשָׁם, שֶׁכֵּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. מִכּוּלָּן נַמִּי, שֶׁכֵּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. לְעוֹלָם כִּדְאָמַרְן מֵעִיקָּרָא, 'אוֹתוֹ' בַּצָּפוֹן, וְאֵין שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן. וּדְקַשְׁיָא לָךְ, מִדְּרַבִּי אֲחִיָּא נָפְקָא לָן, לָאו לְמַעוּטֵי שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן. אֶלָּא, אֵין שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן, אֲבָל מְקַבֵּל בַּצָּפוֹן. מִקַּבֵּל, [מִ'וּלְקַח' 'לוֹ קַח'] נָפְקָא. ['וּלְקַח' 'לוֹ קַח'], לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ. אַשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה בְּעוֹלָה, לְמִצְוָה. קַבָּלָה נַמִּי, לְמִצְוָה. אַשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה. לְעִכּוּב, מְנָלָן. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר שִׁילָא, קַל וָחוֹמֶר. וּמָה חַטָּאת הַבָּאָה מִכֹּחַ עוֹלָה, מְעַכֶּבֶת. עוֹלָה שֶׁבָּאָה חַטָּאת מִכֹּחָהּ, אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּעַכֶּבֶת. מַה לַּחַטָּאת, שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת. אָמַר רַבִּינָא, הָא קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. כְּלוּם מְצִינוּ, טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִּינָא, וְלֹא.

והרי

קבע לו כלי. סכין לשחיטה מויקח את המאכלת (לקמן דף צז:) והתם עולה הואי וכן מזרק לקבל תאמר בבן עוף שנמלק בצפורן: **ולא פסח בצפון.** דלא תתייה בקל וחומר הואיל וקבע זמן לשחיטתו בין הערבים יקבע לו מקום נמי לצפון: מדרבי אליעזר בן יעקב נפקא לא גרס אלא הכי גרסינן ולא פסח בצפון דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כו' וכן מצאתיה בספרים הראשונים: אינו דין שיקבע לו צפון תלמוד לומר אותו גרסינן: **מחטאת.** אי לאו דמעטיה הוה מיית‍ינן ליה מחטאת שאינה כליל וטעונה צפון: **מכולהו נמי שכן קדשי קדשים.** כלומר ואי בעי לאתויי נמי מכולהו במה הצד איכא למיפרכיה להא פירכא שכן קדשי קדשים: **לאו למעוטי שוחט בצפון.** אותו דגבי שעיר לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי דודאי מאותו דרבי אחיא נפקא אלא לרבויא מדוקיא דמיעוטא דשוחט בצפון דמקבל בצפון דהכי דרשינן אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון: **קבלה נמי אשכחן.** כדאמרן אבל מקבל בצפון: **הא קשיא ליה.** כלומר מהאי טעם דייק קל וחומר דידיה: **טפל חמור מן העיקר.** למד חמור מן המלמד כגון חטאת שבאה מכח עולה דעיקר צפון בעולה כתיב:

והרי

ושואלת הברייתא: **וְכִי מִכָּאן** – מפסוק זה בשעיר נשיא **אַתָּה לָמֵד** ששחיטתו בצפון, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** בדין הכללי של חטאת (ויקרא ו יח) 'בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעוֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת', ומהפסוק ההוא נלמד שגם שעיר נשיא טעון צפון, שהרי אף הוא בכלל החטאות. **הָא לְמָה יָצָא** – אם כן לאיזה צורך יצא שעיר נשיא מכלל החטאות ונשנה בו דין צפון בפני עצמו, ודאי על מנת **לְקַבּוֹעַ לוֹ מָקוֹם** – לומר שמה שנקבע מקום שחיטתו בצפון הוא לעכב, **שֶׁאִם לֹא שֶׁחָטָהּ בַּצָּפוֹן, פָּסוּל.** ומקשה הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלְּכָךְ יָצָא** שעיר נשיא מן הכלל להיכתב בפסוק בפני עצמו ללמד שצפון מעכב בו, **אוֹ** [–אולי] **אֵינוֹ** כדבריך, **אֶלָּא** הטעם שנכתב פסוק זה בשעיר נשיא הוא כדי לדרוש ממנו שֶׁשעיר זכר **זֶה** בלבד **טָעוּן צָפוֹן וְאֵין** שעיר **אַחֵר טָעוּן צָפוֹן,** והיינו ששעירי יום הכיפורים והמועדות ושעירי עבודה זרה אינם טעונים צפון אף לכתחילה, כמשמעות לשון הפסוק 'ושחט אותו', שדווקא אותו יש לשחוט בצפון ולא את שאר שעירי החטאות. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** בשעירת יחיד (שם ד כט) 'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעוֹלָה', פסוק **זֶה בָּנָה אָב** [–מלמד בבנין אב] לְכָל סוגי **הַחַטָּאוֹת** כולל שעירים, **שֶׁיְּהוּ טְעוּנוֹת צָפוֹן** למצוה לכתחילה. שהיה הכתוב יכול לומר 'ושחט אותה', לפי שכבר הזכיר את החטאת בתחילת הפסוק, ועל כרחך מה שאמר 'את החטאת' הוא כדי לחזור ולרבות אף את החטאות הבאות מן השעירים. הנה מבואר בברייתא זו שהפסוק שנאמר בשעיר נשיא בא ללמד שדין צפון בחטאת הוא גם לעכב.

מבררת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו **שֶׁשָּׁעִיר נָשִׂיא** טעון צפון **בֵּין לְמִצְוָה** ובֵין **לְעַכֵּב, וְשֶׁאֵר חַטָּאוֹת נַמִּי אַשְׁכְּחָן** שטעונות צפון **לְמִצְוָה,** בפסוק העוסק בדין הכללי של חטאת (שם ו יח) 'בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת'. אבל ששאר חטאות טעונות צפון **לְעַכֵּב, מְנָא לָן.** משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** דין צפון **בְּכִבְשָׂה וּכְתִיב** גם **בְּשָׂעִירָה,** שנאמר בכשבת יחיד (שם ד לג) 'וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִשָּׁחֵט אֶת הָעֹלָה', ונאמר גם בשעירת יחיד (שם ד כט) 'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בְּמִקוֹם הָעֹלָה'. הפסוק בשעירת יחיד, נצרך לרבות את שעירי יום הכיפורים והמועדות ושעירי עבודה זרה שטעונים צפון לכתחילה, כמבואר בברייתא לעיל, אבל הפסוק בכשבה מיותר, ועל כרחך שנה הכתוב דין זה בכשבה כדי ללמוד ממנה לשאר החטאות שצפון מעכב בהן.

שנינו בברייתא שהכתוב בשעיר נשיא (שם ד כד) 'ושחט אותו' אינו בא למעט שאר שעירים מדין צפון, שהרי הכתוב בשעירת יחיד חוזר ומרבה אותם לדין צפון. הגמרא מבררת אם כן, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'ושחט אותו': **אֶלָּא 'אוֹתוֹ' לָמָה לִי,** מה בא הכתוב למעט במילה זו. משיבה הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַדְתַּנְיָא, אוֹתוֹ** – את שעיר נשיא יש לשחוט **בַּצָּפוֹן, וְאֵין שְׂעִיר נַחְשׁוֹן בַּצָּפוֹן** – שהשעיר שהביא נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה לחנוכת המזבח אין שחיטתו בצפון, אף שהובא על ידי נשיא, כיון שלא הובא על חטא כשאר חטאות.

הגמרא מבארת מדוע צריך פסוק מיוחד למעט את שעיר נחשון שלא יהיה טעון צפון. מבארת הגמרא: היות **וְתַנְיָא,** נאמר בשעיר שמביא הנשיא על חטאתו (שם ד כד) 'וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר'. היה הכתוב יכול לומר 'וסמך ידו על ראשו', ומה שאמר 'על ראש השעיר' הוא כדי **לְרַבּוֹת** את **שְׂעִיר נַחְשׁוֹן לְסַמִּיכָה** – לחיוב סמיכה בשתי ידיו על ראשו קודם שחיטתו, בכבכל קרבן יחיד, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר,** לא בא כתוב זה לרבות את שעיר נחשון לסמיכה, אלא **לְרַבּוֹת** את **שְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְסַמִּיכָה.** ומבארת הגמרא: לשיטת רבי יהודה **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְשעירי** נחשון ושאר נשיאי השבטים **אִיתְרַבּוּ** [–נתרבו] **לְסַמִּיכָה, אִיתְרַבּוּ נַמִּי לְצָפוֹן** – להיות טעונים שחיטה בצפון. **קָא מַשְׁמַע לָן** – לפיכך משמיע לנו הכתוב 'אותו' בשעיר נשיא, שדווקא הוא טעון צפון, ושעירי נחשון ושאר נשיאי השבטים אינם טעונים צפון.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא, הָנִיחָא לְרַבִּי יְהוּדָה** המרבה את שעיר נחשון לדין סמיכה ולפיכך צריך למעטו מדין צפון במילה 'אותו' שבשעיר נשיא, אבל **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאינו מרבה את שעיר נחשון לסמיכה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הרי לשיטתו אין צורך לחזור ולמעטו מדין צפון, אם כן לאיזה צורך נאמר 'אותו' בשעיר נשיא.

הגמרא מקשה על מה שאמר רבינא שלשיטת רבי יהודה מובן למה נצרך המיעוט 'אותו'. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב טָבִי לְרַבִּינָא, וּלְרַבִּי יְהוּדָה מִי נַיְחָא,** הרי גם לשיטתו, **לְמַאי דְּאִיתְרַבּוּ אִיתְרַבּוּ, (ומאי) [לְמַאי] דְּלֹא אִיתְרַבּוּ לֹא אִיתְרַבּוּ** – **לְמה** שנתרבה שעיר נחשון במפורש [–לסמיכה], נתרבה, אבל **לְמה** שלא נתרבה שעיר נחשון במפורש [–לצפון], הרי לא נתרבה, ומדוע צריך פסוק מיוחד למעטו. **וְכִי תֵּימָא** שהסיבה שצריך למעט את שעיר נחשון מדין צפון כי **אִי לֹא מַעֲטֵיהּ קְרָא** – אם לא היה ממעטו הכתוב **הָוָה אָמְרִינָא תֵּיתֵי בְּבִנְיַן אָב** – הייתי אומר שנלמד גם אותו יחד עם כל שאר השעירים בבנין אב משעירת יחיד, **אִם כֵּן, סְמִיכָה גּוּפָהּ תֵּיתֵי מִבִּנְיַן אָב** – תלמד בשעיר נחשון גם את הדין של הסמיכה בבנין אב משעירת יחיד, ומדוע צריך רבי יהודה לרבותו מן המילים 'וסמך ידו על ראש השעיר'. **אֶלָּא** על כרחך הטעם שלא למד רבי יהודה את דין הסמיכה בשעיר נחשון משעירת יחיד, כי [שָׁעָה] **מִדּוֹרוֹת לֹא גָּמְרִינַן** – אי אפשר ללמוד את דינו של שעיר נחשון, שהוא קרבן שהובא בהוראת שעה, מדין שעירת יחיד, שהיא קרבן הנוהג לדורות. אם כן **הָכָא נַמִּי** לענין דין צפון, [שָׁעָה] **מִדּוֹרוֹת לֹא גָּמְרִינַן.** נמצא שגם לשיטת רבי יהודה אין מקור ללמוד ממנו ששעיר נחשון טעון צפון, ולפיכך אין צורך לחזור ולמעטו מ'אותו' שבשעיר נשיא.

ומכח קושיות אלו דוחה הגמרא את הביאור הראשון, ומבארת באופן אחר, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו': **וְאֶלָּא** מדוע נאמר 'אותו' בשעיר נשיא, ללמוד ממנו **שאותו** יש להעמיד בשעת השחיטה **בַּצָּפוֹן, וְאֵין הַשּׁוֹחֵט** את השעיר צריך לעמוד גם הוא **בַּצָּפוֹן,** אלא אם רצה עומד בסמיכות מקום בדרום ומכניס ידו לצפון ושוחט.

מקשה הגמרא: והלא דין זה **בְּשׁוֹחֵט** שאינו צריך לעמוד בצפון, אין צורך ללומדו מלשון הכתוב בשעיר נשיא, כיון שכבר **מִדְּרַבִּי אֲחִיָּא נָפְקָא** – נלמד מדרשת רבי אחיא. **דִּתְנִיָא, רַבִּי אֲחִיָּא אוֹמֵר,** נאמר בקרבן עולה (שם א יא) 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה' וגו', **מָה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא הכתוב למעט במילה 'אותו', אלא **לְפִי שֶׁמָּצִינוּ** בקבלת הדם שצריך שיהיה הכהן **עוֹמֵד בַּצָּפוֹן וּמְקַבֵּל** את הדם בכלי **בַּצָּפוֹן, וְאִם עָמַד בַּדָּרוֹם** והושיט את הכלי **וְקִיבֵּל** את הדם **בַּצָּפוֹן,** הקרבן **פָּסוּל, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן** – אף השוחט אם עמד בדרום ושחט בצפון יהיה הקרבן פסול. לפיכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** בקרבן עולה (שם) 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה' וגו', ומדייקים מלשון הכתוב שדווקא **אוֹתוֹ** – את הקרבן יש להעמיד בשעת השחיטה **בַּצָּפוֹן, וְאֵין הַשּׁוֹחֵט** צריך לעמוד גם הוא **בַּצָּפוֹן.** נמצא שאין צורך ללמוד את דין השוחט מהמיעוט שבשעיר נשיא.

ומכח קושיא זו דוחה הגמרא גם ביאור זה, ומבארת באופן שלישי, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו': **אֶלָּא** מדוע נאמר 'אותו' בשעיר נשיא, ללמוד ממנו **שאותו** שהוא קרבן בהמה צריך לשחוט **בַּצָּפוֹן, וְאֵין בֶּן עוֹף בַּצָּפוֹן** – מליקת תורים ובני יונה אינה טעונה צפון.

הגמרא מביאה ברייתא הלומדת גם היא דין זה: **דִּתְנִיָא, יָכוֹל יְהֵא בֶּן עוֹף טָעוּן** מליקה **בצפון, וְהרי דִּין הוּא** שיהא טעון צפון מקל וחומר מעולת בן צאן, **וּמַה בֶּן צֹאן** הקל **שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן** – שאין שחיטתו נעשית דווקא בכהן שהרי שחיטה כשירה בזר, אף על פי כן **קָבַע לוֹ צָפוֹן,** קל וחומר **לְבֶן עוֹף** החמור **שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן** – שמליקתו נעשית דווקא בכהן, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְבַּע לוֹ צָפוֹן.** לפיכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְשָׁחַט אוֹתוֹ' וגו', דווקא הוא טעון צפון, אבל בן עוף אינו טעון צפון. מקשה הגמרא: וכי בן צאן קל יותר מבן עוף, הרי **מַה לְּבֶן צֹאן** שיש בו צד חמור **שֶׁכֵּן קָבַע לוֹ כְּלִי** – שטעון סכין בשחיטתו ומזרק לקבל בו את דמו ולכן גם טעון צפון, מה שאין כן בבן עוף הקל שמליקתו נעשית בציפורנו של כהן ואין בו קבלת הדם כלל אלא הכהן מזה את

המשך בעמוד קלג

וַהֲרֵי מצאנו **בְּמַעֲשֵׂר** שני שהטפל חמור מן העיקר, **דְּהוּא** עצמו אם נטמא **נִפְדֶּה** – אפשר לפדותו בכסף אפילו בירושלים ונעשה הכסף קדוש תחתיו והפירות נעשים חולין, **וְאִילּוּ** מאכל הַלְקוּחַ **בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** שני, אם נטמא **אֵינוֹ נִפְדֶּה. דְּתַנֵּן** במסכת מעשר שני (פ"ג מ"י), **הַלְקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** שני **שֶׁנִּטְמָא, יִפָּדֶה, וְרַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר** שאי אפשר לפדותו אלא **יִקָּבֵר (נִטְמָא אֵין לוֹ נִטְמָא לֹא).** הרי שלדעת רבי יהודה, הלקוח בכסף מעשר שני, שהוא הטפל, חמור מן המעשר שני עצמו, שהוא העיקר. מתרצת הגמרא: **הָתָם** לגבי הלקוח בכסף מעשר שני, הסיבה שאי אפשר לפדותו איננה מפני חומרתו, אלא להיפך, מפני **שֶׁלֹּא אַלִּימָא קְדוּשָּׁתֵיהּ לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנֵיהּ** – אין קדושתו חזקה כל כך להיתפס במעות הפדיון, ולפיכך אין המאכל יוצא לחולין.

הגמרא מקשה קושיא אחרת על דברי רבינא שלא מצאנו טפל חמור מן העיקר: **וַהֲרֵי** מצאנו לגבי **תְּמוּרָה** – המרת בהמת קדשים בבהמה אחרת, שהטפל חמור בה מן העיקר, **דְּאִילּוּ** כשמקדיש בהמת חולין שתהיה **קָדָשִׁים, לֹא חָיְילִי** [–לא חלה קדושה] **עַל** בהמה שהיא **בַּעַל מוּם קָבוּעַ, וְאִילּוּ אִיהִי חָיְילָא** – ואילו היא, כלומר ההמרה של בהמת קדשים בבהמה אחרת, חלה גם כאשר השניה היא בעלת מום קבוע. הרי שהתמורה שהיא הטפל, חמורה מההקדש הראשון שהוא העיקר. מתרצת הגמרא: הסיבה שתמורה חלה גם על בעלת מום, איננה מפני חומרתה, אלא מפני שה**תְּמוּרָה מִכֹּחַ קָדָשִׁים קָא אָתְיָא** – באה מכח הקדושה של הבהמה הראשונה, שהיא חזקה דיה להתפיס בה אפילו בהמה בעלת מום קבוע, **וְאִילּוּ קָדָשִׁים** בתחילת הקדשתם **מִכֹּחַ חוּלִּין קָאָתֵי** – באים מכח חולין, כלומר, עדיין לא היתה כאן שום קדושה, ולפיכך אם הבהמה בעלת מום קבוע אין כח להקדש לחול עליה. נמצא שאין כאן טפל חמור מן העיקר, שכן מה שהתמורה חלה אף על בעלת מום אינו מחמת חומרת התמורה שהיא הטפל, אלא מחמת חומרת קדושת הבהמה הראשונה שהיא העיקר.

הגמרא מקשה על דברי רבינא קושיא אחרת: **וַהֲרֵי** קרבן **פֶּסַח** שהטפל חמור בו מן העיקר, **דְּהוּא** עצמו **אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה** על ראשו קודם שחיטתו, **וְאִינוֹ** טעון מנחת **נְסָכִים** הבאה עם הקרבן, **וְאִינוֹ** טעון **תְּנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק** שמניף הכהן יחד עם הבעלים לפני ה', **וְאִילּוּ מוֹתָר דְּיִדֵּיהּ** – קרבן פסח שאבד טרם שנשחט והקריב אחר במקומו ונמצא הראשון, שהדין הוא שצריך להקריבו גם כן, **טָעוּן סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק** כדין קרבן שלמים. הרי שמותר הפסח, שהוא הטפל, חמור מהפסח עצמו, שהוא העיקר. מתרצת הגמרא: קרבן **פֶּסַח** אם מקריבו **בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה** אין עליו שם פסח אלא **שְׁלָמִים הוּא,** וממילא אינו נחשב טפל לגבי פסח, שהרי קרבן אחר הוא, ואין כאן טפל חמור מן העיקר.

הגמרא מביאה תשובה נוספת לשאלתה לעיל (מדף) מהיכן נלמד שצפון מעכב בעולה: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** נלמד זאת ממה **דְּאָמַר קְרָא** בחטאת (ויקרא ד כט) 'וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם **הָעוֹלָה'.** יכל הכתוב לומר 'ושחט את החטאת בצפון', ובכך שאמר 'במקום העולה' שנה הכתוב שוב שהעולה מקומה בצפון, כדי ללמד שדווקא **בִּמְקוֹמָהּ** [–בצפון] **תְּהֵא** נעשית ואם עשאה שלא בצפון פסולה.

הגמרא מבררת מהיכן נלמד דין צפון באשם: מבררת הגמרא: **אָשָׁם מְנָלָן דִּבְעֵי צָפוֹן.** משיבה הגמרא: דבר זה נלמד ממה **דִּכְתִיב** בדין הכללי של אשם (ויקרא ז ב) **'בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעוֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם'** וגו', ועולה הרי נשחטת בצפון, שנאמר בה (שם א יא) 'עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפְנָה' וגו'.

שואלת הגמרא: **אִשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה** – מצאנו ששחיטת האשם טעונה צפון, אבל **קַבָּלָה מְנָא לָן** – מהיכן נלמד שגם קבלת דמו צריכה להיות בצפון. משיבה הגמרא: דבר זה נלמד מהמשך הפסוק באשם (שם ז ב) 'בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעוֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת **דָּמוֹ** יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב', ולומדים על ידי וי"ו המוסיף שבמילה 'וְאֶת',

שִׁקְבּוּל דָּמוֹ נַמִּי [–גם כן] **בַּצָּפוֹן.**

מבררת הגמרא: **מְקַבָּל עַצְמוֹ מְנָא לָן** – מהיכן למדנו שהמקבל את הדם צריך להיות גם הוא בצפון ואינו יכול לעמוד בסמיכות מקום בדרום ולהושיט ידו ולקבל בצפון. משיבה הגמרא: דבר זה נלמד מייתור הלשון בפסוק ההוא, שיכל לומר 'וְדָמוֹ יזרק', ואמר **'וְאֶת דָּמוֹ** יזרק', לרבות את המקבל שאף הוא טעון צפון.

שואלת הגמרא: **אִשְׁכְּחָן לְמַצָּוָה** – מצאנו שאשם טעון צפון בשחיטתו למצוה לכתחילה, אבל שיהיה טעון צפון **לְעַכֵּב** בדיעבד, **מְנָא לָן.** משיבה הגמרא: **קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב,** שנאמר באשם מצורע (ויקרא יד יג) **'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ** בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָעֹלָה' וגו', הרי ששנה עליו הכתוב לעכב.

מקשה הגמרא: **וְהַאי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – וכי פסוק זה לכך בא, ללמד שצפון מעכב באשם, הרי **הַאי** [–פסוק זה] **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** בברייתא דרבי ישמעאל המבארת את שלש עשרה המדות שהתורה נדרשת בהן, שאחת מהן היא **דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל** – דבר שאפשר היה ללמוד את דינו מפסוק שממנו נלמד דינם של כל הדברים השייכים לאותו הסוג, **וְיָצָא לִיחוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ** – ונכתב דינו של הדבר ההוא בפסוק בפני עצמו כדי ללמד בו דין חדש המיוחד לו בלבד, **אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵירוּשׁ** – אינך רשאי להשוות את דינו לדינם של שאר הדברים הכלולים בפסוק הראשון אלא כשיחזור הכתוב וישוה אותו להם במפורש. ומביאה הברייתא דוגמא: **כֵּיצַד,** כגון באשם מצורע, שנאמר בו (ויקרא יד יג) **'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָעוֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן' וגו'. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם'** – שלכאורה לא היתה צריכה התורה לכתוב את המילים 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם', כי אם נאמר שנכתבו כדי ללמד שאשם מצורע נשחט בצפון כחטאת, הלא כבר נאמר בתחילת הפסוק (שם) 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת', ואם נאמר שנכתבו כדי ללמד שאשם מצורע טעון מתן דמים ואימורים למזבח ונאכל לזכרי כהונה כחטאת, הלא כבר נאמר בדין הכללי באשם (ויקרא ז א–ו) 'וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם וגו' וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק וגו' כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ' וגו', ואף אשם מצורע בכלל זה. אם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם',** על כרחך **לְפִי שֶׁיָּצָא אֲשַׁם מְצוֹרָע** מכלל האשמות שבפסוק 'וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם' וגו' (שם) כדי **לִיחוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ** – ללמד בו דין חדש המיוחד לו בלבד, שטעון הוא מתן דמים **בְּבוֹהֶן יָד וּבוֹהֶן רֶגֶל וְאֹזֶן יְמָנִית** של המצורע, **יָכוֹל** הוציאו הכתוב מן הכלל לגמרי **וּלֹא יְהֵא טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא', מַה חַטָּאת טְעוּנָה מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אַף אָשָׁם מְצוֹרָע טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ.** ומטעם זה צריך גם את תחילת הפסוק ההוא (ויקרא יד יג) 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת' וגו', על מנת להחזיר את אשם מצורע לכללו ולומר שדינו כחטאת להיות טעון צפון למצוה לכתחילה. נמצא שאין הפסוק מיותר, ואי אפשר ללמוד ממנו שצפון מעכב בכל האשמות.

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** – אם כדבריך שמה שאמר הכתוב 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ' וגו' בא להחזיר את אשם מצורע לדין צפון, **נִכְתּוֹב בְּהַאי וְלֹא נִכְתּוֹב בְּהַאי** – שיאמר הכתוב צפון באשם מצורע בלבד, ולא יאמר צפון בדין הכללי של אשם ['בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעוֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם' (ויקרא ז ב)], ומאשם מצורע נלמד לכל האשמות שיהיו טעונים צפון למצוה לכתחילה. ועל כרחך מה ששנה הכתוב את דין צפון גם באשם מצורע וגם בפסוק הכללי של אשם, הוא כדי ללמד שצפון מעכב בכל האשמות.

מקשה הגמרא: **הָנְיָא אִי סְבִירָא לָן** שדבר שהיה בכלל **וְיָצָא לִיחוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, אִיהוּ הוּא דְּלֹא גָּמַר מִכְּלָלוֹ** – דווקא הוא אינו לומד מכללו,

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

והרי מעשר שני דהוא נפדה. אפי' בירושלים אם נטמא כדילפינן (ב"מ דף נג:) מלא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאות: **אינו נפדה.** אליבא דר' יהודה אלמא איכא טפל חמור מעיקר: **התם משום דלא אלים.** ולא חומרא הוא: **קדשים לא חיילי (עליה).** תחילת הקדש אינו חל על בעל מום קבוע ליקדש קדושת הגוף אלא קדושת דמים בעלמא ויוצאין לחולין גמורין בפדיון ואפילו ליגזז וליעבד כדתניא פרק הוציאו לו בסדר יומא (דף נ:) חומר בתמורה שהתמורה חלה על בעל מום קבוע ואין יוצא לחולין ליגזז וליעבד מה שאין כן בזבח דגבי תמורה כתיב טוב ברע השווה בעל מום לתם לענין תמורה על כולם נאמר והיה הוא ותמורתו יהיה קדש אבל זבח ראשון אם קדם הקדישו את מומו קדוש קדושת הגוף ואינו יוצא לחולין ליגזז וליעבד כדתנן בבכורות (דף יד.) כל הקדשים שקדם מומן להקדישן נפדה ויליף לה מקראי: **קדשים מכח חולין קאתו.** לא חלה עליהם קדושה קודמת אבל תמורה באה מכח קדושה קודמת הלכך לאו טפל חמור מן העיקר הוא דהא חומרא דעיקר הוא: **שלמים הוא.** ולא מותר פסח מיקרי למיחשביה טפל: **ואיבעית אימא.** עיכובא דעולה מהכא: **דכתיב במקום כו' העולה.** חזר ושנה לימד מקום שקבעתו לעולה לעולם הוא מקומה: **ישחטו את האשם ואת דמו.** במקום שחיטתו תהא קבלת דמו: **דמו ואת דמו.** מדמצי למיכתב ישחטו את האשם ודמו יזרוק וכתיב ואת דמו את לרבות את המקבל: **ושחט את הכבש וגו'.** באשם מצורע כתיב שנה הכתוב עליו לעכב: **לכדתניא כו'.** דצריך להחזירו לכללו הלכך לענין שחיטת צפון נמי בעי להחזירו דאי לא הדר כתביה בגוויה כי היכי דאהדריה למתן דמו הוה אמינא לא ניבעי צפון: **אי אתה יכול להחזירו לכללו.** שיהא עוד כשאר הכלל: **שיצא אשם מצורע.** מכלל זאת תורת האשם דהוה כתב בכולהו ואת דמו יזרוק על המזבח. אף כאן לשחיטת צפון נמי להחזירו הוא דשנה עליה: **לכתוב.** שחיטת צפון באשם מצורע ולא נכתוב גבי זאת תורת האשם ונגמר כללו מיניה ומדכתביה הכא והכא לעיכובא הוא:

אבל

והרי מעשר דהוא נפדה. אפילו בירושלים אם נטמא כדילפינן מלא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה ואילו לקוח בכסף מעשר שני אינו נפדה אליבא דר' יהודה אלמא איכא טפל חמור מעיקר כך פי' בקונטרס ובספרי פרשת עשר תעשר מפרש טעמא דרבי יהודה משום דכתיב [הכסף] כסף ראשון ולא כסף שני והא דאמר בריש הזהב (ב"מ דף מה.) גבי סלעין דינרין דכסף כסף ריבה יש לחלק בזה שנגמר כאן פדיונו לגמרי וקנה פדיונו מעשר ואם היה טהור לא היה נפדה ותנן במסכת מעשר שני פ' שלישי (מ"י) אמרו לו לר' יהודה מה אם מעשר שני עצמו שנטמא הרי הוא נפדה הלקוח בכסף מעשר שנטמא אינו דין שיפדה אמר להם לא אם אמרתם במעשר שני עצמו שכן נפדה טהור ברחוק מקום תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה טהור ברחוק מקום ואית ספרים דגרסי הכא נטמא אין לא נטמא לא ומייתי ראייה מרבנן דטפל חמור מעיקר פירוש נטמא נפדה לרבנן לא נטמא אינו נפדה אפי' חוץ לירושלים אע"פ שמעשר עצמו נפדה והיינו חוץ לירושלים דבירושלים אין מעשר טהור נפדה ובתוספתא דמעשר שני משמע כפי' הקונטרס דעל מילתא דר' יהודה פרכינן האי לישנא שעושה טפל חמור מן העיקר והכי איתא התם הלקוח בכסף מעשר כו' אמרו לו לרבי יהודה תחמיר בטפילה יותר מן העיקר ולגירסת הספרים לא נטמא לא ומוכיח דרבנן נמי סברי טפל חמור מן העיקר גבי מעשר טהור חוץ לירושלים קשה דאי פרכי רבנן לר' יהודה תיקשי להו לדידהו כיון דקורא טפל חמור מן העיקר האי דלקוח טהור אינו נפדה ומעשר עצמו נפדה אבל לגירסת הקונטרס ניחא דאיכא למימר דהאי לא מיקרי טפל חמור מן העיקר דמעשר עצמו טהור נפדה ברחוק מקום כדי לפדות בדמים בירושלים בקר וצאן יין ושכר כדכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך אבל אם לקח פירות בו חוץ לירושלים כדי לאוכלם בירושלים לא יפדה כמו שלא היה פודה מה שהיה לוקח בירושלים ולגירסת הספרים לא נטמא לא קשה לפירוש הקונטרס דפרק הזהב (ב"מ דף נה:) גבי מחללין אותו כסף על נחשת נחשת על הפירות ויחזור ויפדה את הפירות וחכמים אומרים יעלו פירות ויאכלו בירושלים ופי' בקונטרס וחכמים אומרים לא הזקיקוהו לחזור לחללם כמו ת"ק אלא אם רצה יעלה פירות עצמו דהקלו בו משמע מתוך פירושו דר"מ מחמיר דלא שרי נחשת על הפירות אא"כ יחזור ויפדה את הפירות ויעלה הכסף לירושלים והכא משמע שזו היא קולא כשחוזר ופודה את הפירות ומשמע דאפילו איסורא איכא למאי דגרסי' לא נטמא לא דאינו נפדה טהור ברחוק מקום ומשנה שלימה היא במסכת מעשרות (פ"ג מ"י) ושם הארכתי בפרק הזהב (ב"מ דף נה: ד"ה ויחזור): **פסח** בשאר ימות השנה שלמים הוא. וא"ת הרי אחד עשר שטפל חמור מן העיקר כדאמרינן בפ' שתי מדות (מנחות צא:) האחד זה אחד עשר שלא מצינו לו בכל התורה טפל חמור מן העיקר וי"ל כדמשני הכא מותר הפסח שלמים הוי ה"נ אחד עשר שלמים הוי דכל דיני שלמים עליו כדמשמע בבכורות (דף סא.) מדמצריך קרא דמותר הפסח נמי בעי קרא כדדרשינן פרק קמא (לעיל ט.) אם כשב להביא פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק והא דקרי ליה טפל לאו דווקא: **לעכב** מנא לן דכתיב ושחט את הכבש. למקבל לא ידעינן עיכבוא: **לפי** שיצא אשם מצורע לידון בדבר החדש כו'. מה שחטאת מצורע טעונה נסכים ושאר חטאות אין טעונין לא חשיב דבר חדש וכן אוב וידעוני שיש כרת מה שאין כן בשאר מכשפים מדלא תני בל"ו כריתות ואפ"ה גמרינן סקילה מאוב וידעוני בשאר מכשפים פרק קמא דיבמות (דף ד.) ופרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סז:) ואי מקרי כרת דכתיב באוב וידעוני דבר החדש היכי גמר מינייהו סקילה למ"ד כללו לא גמר מיניה וזה הקשה ה"ר יעקב מאורלינ"ש אלא לא קרוי דבר חדש אלא כשסותר כללו כי הכא דשאר אשמות כל הדם למזבח ואשם מצורע הדם ממנו לבהונות וכגון אשת אח בפרק קמא דיבמות (דף ז.) שנאסרו כל העריות וזו הותרה וזהו דבר החדש שסותר כללו אבל מה שחטאת מצורע טעונה נסכים אינו סותר מכללו אלא תוספת הוא על הקרבן וא"ת למאן דאמר כללו גמר מיניה יהיו כל אשמות טעונין מתן בהונות ולילפו נמי כולהו עריות מאשת אח וי"ל דלא גמר מיניה אלא מידי דלא חידש בו כגון שחיטת צפון אבל החידוש לא גמר מיניה כדפירש בקונטרס דא"כ לא היה עוד כאן דבר חדש ועוד דאם כן היה יוצא לידון בדבר החדש כיוצא בו ללמד על הכלל כולו: **נכתוב** בהאי ולא נכתוב בהאי. תימה ושאר אשמות היכי ילפי מאשם מצורע מה לאשם מצורע שכן בא להתיר:

אי

וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, דְּהוּא נִפְדֶּה. וְאִילּוּ לָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, אֵינוֹ נִפְדֶּה. דִּתְנַן, הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֶׁנִּטְמָא, יִפָּדֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יִקָּבֵר. (נִטְמָא אִין, לֹא נִטְמָא, לֹא). הָתָם, לֹא אַלִּימָא קְדוּשָּׁתֵיהּ, לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנֵיהּ. וַהֲרֵי תְּמוּרָה, דְּאִילּוּ קָדָשִׁים, לֹא חָיְילִי עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, וְאִילּוּ אִיהִי חָיְילָא. תְּמוּרָה, מִכֹּחַ קָדָשִׁים קָא אָתְיָא. וְקָדָשִׁים, מִכֹּחַ חוּלִּין קָאָתֵי. הֲרֵי פֶּסַח, דְּהוּא אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק. וְאִילּוּ מוֹתָר דִּידֵיהּ, טָעוּן סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק. פֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, שְׁלָמִים הוּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אָמַר קְרָא 'הָעוֹלָה', בִּמְקוֹמָהּ תְּהֵא. אָשָׁם, מְנָלָן דְּבָעֵי צָפוֹן. דִּכְתִיב 'בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעוֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם'. אַשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה, קַבָּלָה מְנָא לָן. 'וְאֶת דָּמוֹ יִזְרוֹק', קִבּוּל דָּמוֹ נַמִּי בַּצָּפוֹן. מְקַבֵּל עַצְמוֹ, מְנָא לָן. 'דָּמוֹ' 'וְאֶת דָּמוֹ'. אַשְׁכְּחָן לְמִצְוָה, לְעַכֵּב מְנָא לָן. קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב, 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ'. וְהַאי, לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא. הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִידּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵירוּשׁ. כֵּיצַד, 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָעוֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא וגו'. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם'. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם', לְפִי שֶׁיָּצָא אֲשַׁם מְצוֹרָע, לִידּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ בְּבוֹהֶן יָד וּבוֹהֶן רֶגֶל וְאֹזֶן יְמָנִית. יָכוֹל לֹא יְהֵא טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא'. מַה חַטָּאת, טְעוּנָה מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. אַף אֲשַׁם מְצוֹרָע, טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. אִם כֵּן, נִכְתּוֹב בְּהַאי וְלֹא נִכְתּוֹב בְּהַאי. הָנִיחָא אִי סְבִירָא לָן, יָצָא לִידּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, אִיהוּ הוּא דְּלֹא גָּמַר מִכְּלָלוֹ.

אבל

תוספות

אי אקשיה לעולה ולא אקשיה לחטאת. תימה לא לכתוב את החטאת ואי דבר הלמד בהיקש חחור ומלמד בהיקש אמאי אקשיה לעולה כלל תיפוק ליה מחטאת האשם דמה חטאת צפון מעבב אף אשם כן וי"ל דאי לא כתב צפון לא הוה אמינא הא הדרה קרא לשחיטת צפון למידי דלא בעיא בהונה והאשם לא דרשינן ליה כלל דהא לא כתב כאשם דהוה משמע כשאר אשם דעלמא לצפון יהא זה אבל האשם משמע האשם זה יהא בחטאת למתן דמים למזבח וכן יש להקשות אי דבר הלמד בהיקש חחור ומלמד בהיקש לא נכתוב צפון כלל ותיתי [באשמות] מכחטאת וכאשם כי היכי דילפינן מיניה סמיכה בפרק קמא (לעיל יא.) ועוד נילף שאר אשמות מאשם מצורע ואשם מצורע מהיקישא דכחטאת וי"ל דלא הוה אמינא דאהדריה קרא לשחיטת צפון ולא הוה דרשינן כאשם כשאר אשם (כיון דלא כתב כאשם) כיון דלא כתב צפון בהדיא בשאר אשמות:

כאשר יורם למאי הלכתא. תימה הא איצטריך לכדדרשינן בסוף כל הבשר (חולין דף קיז.) זה בא ללמד ונמצא למד מה פר כהן משיח יש בו מעילה אף שור זבח השלמים יש בו מעילה וי"ל דמצי לאקשויי לזבח השלמים ולא ליכתוב כאשר יורם דכאשר יורם משמע דאתא לרבויי הרמה אחרת אי נמי ההיא דכל הבשר (שם) כתנא דבי רבי ישמעאל דנפקא ליה דרשא דהכא מועשה לפר זה פר העלם כדאמר פרק בית שמאי (לעיל דף מא.) אבל לתנא דבי רב דאמר ועשה לפר זה פר יום הכיפורים איצטריך כאשר יורם (לדך דרשא):

ונכתביה בגופיה. תימה כדאמר פרק ב"ש (גם זה שם:) משל למלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה ומיעט בסרחונם מפני חיבתן וי"ל דבשביל חיבתן לא היה לו לגלגל אלו דרשות למילף מהיקשא ומ"מ ילפינן מיניה חיבתן מדלא אשמעינן בדוכתא אחרינא דבר הלמד מהיקש אינו חחור ומלמד בהיקש:

קדשי קדשים יתירי כתיבי. תימה כיון דילפינן גזרה שוה מהדדי למה לן היקשות דלעיל בחטאת ואשם:

לא

אבל כללו גמר מיניה. מידי דלא חידש בו כגון שחיטת צפון אי הוה כתיבא ביה ולא הוה כתיבא בשאר אשמות גמרי ליה שאר אשמות מיניה דלא חידוש הוא אלא יצא מן הכלל הוא ולמד על דבר שלא נאמר בכלל והיכי יצא לידון בדבר החדש כגון מתן דמים שבזה למזבח ובזה שינה ואומר לבהונות: **כיון דאהדריה כו'.** וכתיב כי כחטאת האשם הוא כדין חטאת כך דין אשם: **אהדריה.** לכללו בין למתן דמים בין לשחיטת צפון ולא היה צריך לכתוב בו שחיטת צפון אלא לעיכובא: **דבעי כהונה.** שאינה כשירה בזר אבל למידה דשחיטה דלאו עבודת כהן היא לא אהדריה דהא בחזרתו כתיב כחטאת האשם הוא לכהן לענין עבודות שבכהן: **א"כ נימא קרא כי כחטאת הוא.** לכהן: **כשאר אשמות יהיה.** הלכך לענין צפון נמי אהדריה וכי כתיב ביה שחיטה בצפון דקרא לעיכובא אתא ושאר אשמות נמי מיניה ילפינן לעיכובא: **למה לי לאקשויי בשחיטתו לחטאת ולעולה.** דכתיב במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה: **מהיכן למדו.** לשחיטת צפון: **אי אקשיה לעולה ולא אקשיה לחטאת הוה אמינא.** בעלמא דבר הלמד בהיקש חחור ומלמד בהיקש: **וכי תימא.** אם איתא דחחור ומלמד בהיקש נקשיה לחטאת ולא לעולה משנינן לך ניהא ליה לאקשויי לעיקר כו': **למימרא.** מדאיצטריך למיהדר ואקושי לעולה ש"מ דבר הלמד בהיקש אין חחור ומלמד בהיקש ומהכא נפקא לן בכל דוכתא: **כאשר יורם.** באימורי פר כהן משיח כתיב: **משום דבעי אגמורי יותרת הכבד ושתי כליות כו'.** שהיה צריך ללמד מפר העלם תורת אימוריהן לשעירי עבודה זרה דאיתקוש אהדדי לענין הקטרת אימורין כדאמרינן בפרק ב"ש (לעיל מא.) אשה לה' וחטאתם על שגגתם ופר העלם דבר בגופיה לא כתיב יותרת וכליות ומפר כהן משיח גמר בהיקש כדאמרן בפרק בית שמאי (שם לט:) ועשה לפר כאשר עשה לפר זה פר כהן משיח אקשינהו להדדי: **להכי איצטריך כאשר יורם.** בפר כהן משיח ואם אינו ענין לו תנהו לענין פר העלם דניהוי כמאן דכתיבי בפר העלם גופיה דלא ליהוי דבר הלמד בהיקש חחור ומלמד בהיקש ואי קשיא הא נפקא לן דחך דרשא מועשה לפר זה פר העלם דבר כדאמרן בפרק ב"ש (לעיל מא.) ה"מ לתנא דבי ר' ישמעאל דאמר לפר זה פר העלם אבל לתנא דבי רב דאמר ועשה לפר זה פר יום הכיפורים איצטריך כאשר יורם להך דרשה: **ונכתביה בגופיה.** דפר העלם בהדיא ולא ליקשיה לפר כהן משיח הואיל וסוף סוף טרח וכתב כאשר יורם יתירא להכי: **הוה אמינא דבר הלמד בהיקש חחור ומלמד בהיקש.** בעלמא דלא הוה ילפינן מהכא מידי: **דבר הלמד בהיקש כו'.** משום דבעי למיבעי בעיא עלה הדר נקיט לה: **אי מדרבא.** מכאשר יורם: **אי מדרבינא.** מאשם מצורע דאיצטריך לאקושי לחטאת ולעולה:

אָבָל כְּלָלוֹ גָּמַר מִינֵּיהּ (לצפון) שַׁפִּיר. אֶלָּא, אִי סְבִירָא לָן, דְּלֵא הוּא גָּמַר מִכְּלָלוֹ, וְלֹא כְּלָלוֹ גָּמַר מִינֵּיהּ, הַאי לְגוּפֵיהּ אִיצְטְרִיךְ. כֵּיוָן דְּאַהְדְּרֵיהּ, אַהַדְּרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִּינָא, אֵימָא, כִּי אַהַדְּרֵיהּ קְרָא, לְגַבֵּי מַתַּן דָּמִים וְאִימּוּרִין, דְּבָעֵי כְּהוּנָּה. אֲבָל שְׁחִיטָה, דְּלֵא בָּעֵיָא כְּהוּנָּה, לֹא מִיבָּעֵי צָפוֹן. אִם כֵּן, נֵימָא קְרָא 'כִּי כַּחַטָּאת הוּא'. מַאי 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם', כְּשְׁאָר אֲשָׁמוֹת יִהְיֶה. לְמָה לִי לְאַקּוּשֵׁי לְחַטָּאת, לְמָה לִי לְאַקּוּשֵׁי לְעוֹלָה. אָמַר רַבִּינָא, אִיצְטְרִיךְ. אִי אַקְּשֵׁיהּ לְחַטָּאת וְלֹא אַקְּשֵׁיהּ לְעוֹלָה, הַוָּה אָמִינָא, חַטָּאת מֵהֵיכָן לְמֵדָה מֵעוֹלָה, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִּינָא, וְנִיקְּשֵׁיהּ לְעוֹלָה וְלֹא נִיקְּשֵׁיהּ לְחַטָּאת. הַוָּה אָמִינָא, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. וְכִי תֵּימָא, נִיקְּשֵׁי אַקּוּשֵׁי לְחַטָּאת. נִיחָא לֵיהּ לְמַטְפֵל, לְהָכִי אַקְּשֵׁיהּ לְחַטָּאת. וְאַקְּשֵׁיהּ לְעוֹלָה, לְמִימַר, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. רָבָא אָמַר, מֵהָכָא, דִּכְתִיב 'כַּאֲשֶׁר יוֹרֶם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים', לְמַאי הִלְכְתָּא. אִי לְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, בְּגוּפֵיהּ כְּתִיב. (אָמַר רַב פַּפָּא) מִשּׁוּם דְּבָעֵי אַגְמוּרֵי יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, מִפַּר הָעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר לִשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בְּגוּפֵיהּ לֹא כְּתִיב, וּמִפַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הוּא דְּגָמַר. לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ 'כַּאֲשֶׁר יוֹרֶם' דְּנֵיהֲוֵי כְּמַאן דְּכָתַב בְּגוּפֵיהּ, וְלֹא נֵיהֲוֵי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא, וְלִיכְתְּבֵיהּ בְּגוּפֵיהּ, וְלֹא נַקִּישׁ. אִי כָּתַב בְּגוּפֵיהּ וְלֹא אַקִּישׁ, הַוָּה אָמִינָא, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. נִיחָא לֵיהּ דְּכָתְבֵיהּ בְּגוּפֵיהּ. מִדְּאַקִּישׁ לֵיהּ אַקּוּשֵׁי, לְהָכִי כַּתְבֵיהּ וְאַקְּשֵׁיהּ, לְמֵימְרָא דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ: (הֶיקֵּ"ש וּגְזֵירָ"ה שָׁוָ"ה ק"ל וְחוֹמֶ"ר [וּבְנִי"ן אָ"ב]. סִימָן): דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. אִי מִדְּרָבָא, אִי מִדְּרַבִּינָא. דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה. תָּא שְׁמַע, רַבִּי נָתָן בֶּן אַבְטוּלְמוֹס אוֹמֵר, מַנִּין לִפְרִיחָה בַּבְּגָדִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה, נֶאֱמַר 'קְרַחַת' וְ'נִבְהַת' בִּבְגָדִים, וְנֶאֱמַר 'קְרַחַת' וְ'נִבְהַת' בָּאָדָם. מַה לְּהַלָּן, פֶּרַח בְּכוּלּוֹ טָהוֹר. אַף כָּאן, פֶּרַח בְּכוּלּוֹ טָהוֹר. וְהָתָם, מְנָא לָן, דִּכְתִיב 'מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו', וְאִיתְּקַשׁ רֹאשׁוֹ לָרֶגֶל. מַה לְּהַלָּן (כּוּלּוֹ הָפֵךְ לָבָן) פֶּרַח בְּכוּלּוֹ טָהוֹר, אַף כָּאן (כּוּלּוֹ הָפֵךְ לָבָן) פֶּרַח בְּכוּלּוֹ טָהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, לְמֵידִין לָמֵד מִלָּמֵד. חוּץ מִן הַקֳּדָשִׁים, שֶׁאֵין דָּנִין לָמֵד מִלָּמֵד. דְּאִם כֵּן, לֹא יֵאָמֵר צָפוֹנָה בָּאָשָׁם, וְתֵיתֵי בִּגְזֵירָה שָׁוָה (דקדשי קדשים מחטאות) [דְּ'קֹדֶשׁ קָדָשִׁים' מֵחַטָּאת]. לָאו, לְמֵימְרָא דְּדָבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה. וְדִלְמָא, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לַּחַטָּאת, שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, יְתֵירֵי כְּתִיבִי: דָּבָר הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

מתני'

לפריחה. אם פרחה הצרעת בכל הבגד: **מה להלן פרח בכולה טהור.** כדכתיב אם פרוח תפרח וגו' (ויקרא יג): **והתם.** גבי קרחת וגבחת דאדם מנלן דטהורה פריחה דאילו פריחה כי כתיבא בנגע עור בשר כתיב ואילו קרחת וגבחת כתיבי גבי נתקין דמקום שער דראש וזקן שאין סימניהן שוין לנגעי עור בשר שזה בשער לבן וזה בשער צהוב: **ואיתקש ראשו.** נתקי הראש: **אף כאן כו'.** אלמא נתקין בהיקשא ילפינן להו וחחוזרין ומלמדין על הבגדים בג"ש: **א"ר יוחנן.** מהכא לא תיתי ראייה דלאו קדשים הוא דאף היקוש מלמד בהיקש חוץ מקדשים ותדע לך שהמדה הזאת שהבאתה אינה למידה בקדשים: **דא"כ הוא.** דדבר הלמד בהיקש חחוזר ולמד בג"ש: **לא יאמר צפון באשם ותיתי בג"ש.** דנאמר קדשי קדשים בחטאת ונאמר קדשי קדשים באשם: **קדשי קדשים יתירי כתיבי.** בהו והוה ליה גזירה שוה מופנה משני צדדין ואין משיבין עליה גבי חטאת כתיב תשחט החטאת קדש קדשים הוא ובאשם כתיב זאת תורת האשם קדש קדשים הוא ובתרוייהו כתיב בויקח קרח לכל חטאתם ולכל אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך:

מדתני

אֲבָל כְּלָלוֹ גָּמַר מִינֵּיהּ (לצפון) – שאר הדברים שבכלל יכולים ללמוד מן הדבר שיצא מן הכלל, אם כן **שַׁפִּיר** – נכון הוא שאפשר ללמוד מאשם מצורע לשאר האשמות, וממילא מה שנאמר דין צפון בדין הכללי של אשם הוא כדי ללמד שהוא מעכב. **אֶלָּא אִי סְבִירָא לָן, דְּלֹא הוּא גָּמַר מִכְּלָלוֹ וְלֹא כְּלָלוֹ גָּמַר מִינֵּיהּ** – שדבר שיצא מן הכלל לידון בדבר החדש, הוא אינו לומד את דינו מכללו, וגם כללו אינו לומד את דינו ממנו, הרי **הַאי לְגוּפֵיהּ אִיצְטְרִיךְ** – מה שנאמר דין צפון בדין הכללי של אשם, נצרך לגופו, כיון שאי אפשר ללומדו מאשם מצורע שיצא לידון בדבר החדש. ושוב אין מהיכן ללמוד שצפון מעכב באשם. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּאַהְדְּרֵיהּ אַהְדְּרֵיהּ** – כיון שהחזיר הכתוב את אשם מצורע אל הכלל כשאמר (שם) 'כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן' וגו', הרי החזירו אף לדין צפון הכתוב בכלל האשמות. ועל כרחך מה שחזר ואמר באשם מצורע 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת' וגו', הוא כדי ללמד שצפון מעכב באשם.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִינָא, אֵימָא, כִּי אַהְדְּרֵיהּ קְרָא** – כשהחזירו הכתוב אל הכלל, הוא רק **לְגַבֵּי מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין**, משום **דְּבָעֵי כְּהוּנָּה** – שטעון כהן בעשייתו. שהרי מלשון הכתוב 'כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן' יש לדייק שבא להחזירו אל הכלל רק לדבר הנעשה בכהן, **אֲבָל** לגבי **שְׁחִיטָה, דְּלֹא בָּעֲיָא כְּהוּנָּה** שהרי היא כשירה בזר, תאמר שלא החזירו אל הכלל **ולֹא מִיבָּעֵי** [–אינו טעון] **צָפוֹן**. השיב רבינא: **אִם כֵּן** – אם כדבריך שהחזירו הכתוב אל הכלל רק לענין מתן דמים ואימורין, **נֵימָא קְרָא 'כִּי כַּחַטָּאת הוּא** לַכֹּהֵן', בלי המילה 'הָאָשָׁם', **מַאי 'כַּחַטָּאת הָאָשָׁם** הוּא', על כרחך בא הכתוב ללמד בזה **שכִּשְׁאָר אֲשָׁמוֹת יִהְיֶה**, בין לענין מתן דמים ואימורין ובין לשחיטה בצפון, כך אשם מצורע. ולפיכך הכתוב 'וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ' וגו' מיותר לדרשה, ומלמד שצפון מעכב בו, וממנו נלמד לכל האשמות.

בפסוק ממנו למדו שצפון מעכב באשם, נאמר (שם יד יג) 'ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה'. מבררת הגמרא: **לָמָּה לִי לְאַקּוּשֵׁי** – להקיש את אשם **לְחַטָּאת ולָמָּה לִי לְאַקּוּשֵׁי** גם **לְעוֹלָה**, הרי די להקישו לאחד מהם ללמד שטעון צפון כמוהו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִינָא, אִיצְטְרִיךְ**. כי **אִי אַקְּשֵׁיהּ לְחַטָּאת וְלֹא אַקְּשֵׁיהּ לְעוֹלָה, הֲוָה אָמִינָא**, הנה **חַטָּאת מֵהֵיכָן לְמֵדָה** להיות טעונה צפון, הלא למדה זאת **מֵעוֹלָה** בהיקש, ואם נלמד ממנה לאשם בהיקש, יש ללמוד מכאן שבכל הקדשים **דָּבָר הַלָּמֵד** דין כלשהו **בְּהֶיקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד** את הדין לדבר אחר **בְּהֶיקֵּשׁ**. וכיון שלפי האמת, הכלל בקדשים הוא שהלמד מהיקש אינו מלמד בהיקש, על כן חזר הכתוב והקיש את אשם מצורע גם לעולה, שדין צפון כתוב בה במפורש.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִינָא**, אם כדבריך, **וְנִיקְּשֵׁיהּ** [–יקישנו] **לְעוֹלָה** בלבד **וְלֹא נִיקְּשֵׁיהּ לְחַטָּאת**. השיב רבינא: אם יקישנו רק לעולה, **הֲוָה אָמִינָא** שבאמת **דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ, וְכִי תֵּימָא נִיקְּשֵׁי אַקּוּשֵׁי לְחַטָּאת** – ואם תאמר שיקישנו לחטאת, על זה אפשר היה להשיב, **נִיחָא לֵיהּ דְּמַקִּישׁ לֵיהּ לָעִיקָּר וְלֹא נַקִּישׁ לֵיהּ לַטָּפֵל** – טוב לו יותר להקישו לעולה שהיא העיקר, שדין צפון כתוב בה במפורש, ולא להקישו לחטאת שהיא טפלה, שאינו כתוב בה במפורש. וכדי שלא תלמד כך, **לְהָכִי אַקְּשֵׁיהּ** תחילה **לְחַטָּאת** וחזר **וְאַקְּשֵׁיהּ** גם **לְעוֹלָה, לְמֵימַר, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ**. ומכאן נלמד שהלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש.

הגמרא מביאה דעה נוספת, מהיכן נלמד הכלל שדבר הלמד מהיקש אינו מלמד בהיקש: **רָבָא אָמַר**, מקור כלל זה הוא **מֵהָכָא, דִּכְתִיב** בפר כהן משיח (ויקרא ד ח–י) 'וְאֶת כָּל חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ וגו' **כַּאֲשֶׁר יוּרָם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים**' וגו'. ונשאלת השאלה, **לְמַאי הִלְכְתָא** הוקש לשלמים. **אִי לְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת** – אם כדי ללמד שטעון הקטרת היותרת והכליות כשלמים, **בְּגוּפֵיהּ כְּתִיב** – הרי כתובים הם כבר בפר כהן משיח במפורש. על כרחך מה שנכתב פסוק זה בפר כהן משיח אינו ללמד דין כלשהו בו עצמו, **(אָמַר רַב פָּפָא)** אלא **מִשּׁוּם דְּבָעֵי אַגְמוּרֵי** [–שרצה ללמד] את דין **יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת מִפַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר לִשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, כלומר, מפני שדין הקטרתן נלמד מפר העלם דבר לשעירי עבודת כוכבים בהיקש, ודין זה **בְּגוּפֵיהּ** של פר העלם דבר **לֹא כְּתִיב, וּמִפַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הוּא דְּגָמַר** – ונלמד בו ממה שהוקש לפר כהן משיח, ונמצא שהלמד מהיקש חוזר ומלמד בהיקש, **לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ** לכתוב בפר כהן משיח **'כַּאֲשֶׁר יוּרָם'** וגו', שאינו נצרך לגופו, ודורשים אותו לענין פר העלם דבר **דְּנֶיהֱוֵי כְּמַאן דְּכָתַב בְּגוּפֵיהּ** – שיהיה כאילו כתוב הדין בפר העלם דבר עצמו ויוכל לחזור וללמדו בהיקש לשעירי עבודת כוכבים, **וְלֹא נֶיהֱוֵי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ**. ומכך שכתבה התורה 'כַּאֲשֶׁר יוּרָם' כדי שפר העלם דבר יוכל לחזור וללמד לשעירי עבודת כוכבים, יש ללמוד שדבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְרָבָא**, הואיל ונצרך פסוק מיותר בפר כהן משיח כדי ללמד את דין היותרת והכליות בפר העלם דבר, אם כן קשה, **וְלִיכְתְּבֵיהּ בְּגוּפֵיהּ, וְלֹא נַקִּישׁ** – יכתבנו במפורש בפר העלם דבר, ולא יקישו לפר כהן משיח.

השיב רבא: **אִי כָּתַב** דין זה **בְּגוּפֵיהּ וְלֹא אַקִּישׁ, הֲוָה אָמִינָא שדָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ, וְכִי תֵּימָא נִקְּשֵׁי אַקּוּשֵׁי** – ואם תאמר שאם כן עדיף להקישו לפר כהן משיח וללמוד דין זה ממנו בהיקש, על זה אפשר היה להשיב, **נִיחָא לֵיהּ דְּכַתְבֵיהּ בְּגוּפֵיהּ, מִדְּאַקִּישׁ לֵיהּ אַקּוּשֵׁי** – מאשר ללומדו בהיקש ממקום אחר. **לְהָכִי כַּתְבֵיהּ וְאַקְּשֵׁיהּ** – לכן כתב בפר כהן משיח 'כַּאֲשֶׁר יוּרָם' וגו' וגם הקישו בנפרד לפר כהן משיח, כמו שנתבאר לעיל, **לְמֵימְרָא שדָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ**.

(הֶיקֵּ"שׁ וּגְזֵירָ"ה שָׁוָ"ה קַ"ל וָחוֹמֶ"ר [וּבִנְיַ"ן אָ"ב]. זהו **סִימָן** לזכירת המימרות הבאות בגמרא בענין דבר הלמד האם חוזר ומלמד).

הגמרא מבררת לגבי דבר הלמד דין כלשהו באמצעות היקש או גזירה שוה או קל וחומר או בנין אב, האם יוכל לחזור וללמדו לדבר אחר באמצעות אחת מהדרכים הללו.

תחילה מבררת הגמרא את דיני דבר הלמד מהיקש, האם חוזר ומלמד בארבעת הדרכים הנזכרות. אומרת הגמרא: **דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ**, הכלל הוא **שאֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ**. ולמדנו זאת, **אִי מִדְּרָבָא** – או מדרשת רבא לעיל, ממה שנאמר 'כַּאֲשֶׁר יוּרָם' בפר כהן משיח, **אִי מִדְּרַבִינָא** – או מדרשת רבינא לעיל, ממה שהוקש אשם מצורע לחטאת ולעולה.

מבררת הגמרא: **דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה**.

הגמרא באה לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע, רַבִּי נָתָן בֶּן אַבְטוּלְמוֹס אוֹמֵר, מִנַּיִן לִפְרִיחָה בַּבְּגָדִים** – צרעת שקרעוה מן הבגד וחזרה ופרחה בכולו **שֶׁהִיא טְהוֹרָה, שנֶאֱמַר 'קָרַחַת' וְ'גַבַּחַת'** בְּנגעי **בְּגָדִים**, (ויקרא יג נה) 'בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ', **וְנֶאֱמַר 'קָרַחַת' וְ'גַבַּחַת'** בְּנגעי ראש **הָאָדָם**, (שם יג מב) 'בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ', ולומדים בגזירה שוה, **מַה לְהַלָּן** בנגעי הראש, אם **פָּרַח בְּכוּלּוֹ** האדם **טָהוֹר**, כמבואר להלן, **אַף כָּאן** בנגעי בגדים, אם **פָּרַח בְּכוּלּוֹ** הבגד **טָהוֹר**. **וְהָתָם** בנגעי הראש **מְנָא לָן** שאם פרח בכולו טהור, **דִּכְתִיב** בנגעי גופו (שם יג יב–יג) 'וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח וגו' **מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו** וגו' וְטִהַר אֶת הַנָּגַע' וגו', **וְאִיתְּקַשׁ** בפסוק זה **רֹאשׁוֹ לָרֶגֶל**, ללמד, **מַה לְהַלָּן** בנגע שברגל, כמו בשאר נגעי הגוף, אם **(כּוּלּוֹ הָפַךְ לָבָן) פָּרַח בְּכוּלּוֹ טָהוֹר, אַף כָּאן** בנגע שבראש, יהיה הדין שאם **(כּוּלּוֹ הָפַךְ לָבָן) פָּרַח בְּכוּלּוֹ טָהוֹר**. הרי שדבר הלמד מהיקש [נגעי הראש] חוזר ומלמד את דינו בגזירה שוה [לנגעי בגדים].

רבי יוחנן דוחה את הראיה, ומוכיח שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, אין ראיה מנגעים לקדשים, כיון **שבְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ** אכן **לְמֵידִין לָמֵד מִלָּמֵד** – ניתן ללמוד מדבר שלמד את דינו מדבר אחר, **חוּץ מִן הַקֳּדָשִׁים**, שֶׁבהם על כרחך **אֵין דָּנִין לָמֵד מִלָּמֵד, דְּאִם כֵּן** – אם הלמד מהיקש חוזר ומלמד בגזירה שוה, מדוע נכתב פסוק מיוחד באשם ללמד שאשם נשחט בצפון

המשך בעמוד ס

מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לעיל (מז), שלומדים הלכות מסוימות בהזאת דמו של שעיר יום הכיפורים בקל וחומר משעירי עבודה זרה, אף שבשעירי עבודה זרה נלמדו דינים אלו מפר כהן משיח בהיקש.

מבררת הגמרא: **דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּבְנִין אָב.**

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** אם הלמד מהיקש מלמד בבנין אב, מדוע נכתב פסוק מיוחד באשם (ויקרא ז ב) 'בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם' ללמד שנשחט בצפון כעולה, הרי מוטב שלא **לִכְתּוֹב** את דין שחיטת **צְפוֹנָה בָּאָשָׁם, וְתֵיתֵי** [–ותלמדנו] **מִבִּנְיָן אָב מֵחַטָּאת.** לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְבֵיהּ באשם, על כרחך מפני שדין צפון בחטאת נלמד בה מעולה בהיקש, ולפיכך אי אפשר ללמוד ממנה לאשם בבנין אב. **לָאו לְמֵימְרָא** – האם אין מכאן ראיה, **דְּדָבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בִּבְנִין אָב.**

הגמרא מקשה על רבי ירמיה: **וְלִיתַעְמְיָךְ** – ולדבריך שהטעם שלא למדנו את דין צפון באשם מחטאת הוא מפני שדין זה נלמד בה מהיקש, אם כן **תֵּיתֵי** דין צפון באשם **מִבִּנְיָן אָב מֵעוֹלָה,** שכתוב בה דין זה במפורש. ועל כרחך, **מַאי טַעְמָא לָא אָתֵי** – מדוע הוא לא נלמד משם, **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מָה לְעוֹלָה** החמורה **שֶׁכֵּן** היא קריבה כָּלִיל על המזבח ולכן טעונה צפון, מה שאין כן אשם, שבשרו נאכל לכהנים, דין הוא שלא יהיה טעון צפון, אם כן **בַּחֲטָאת נַמִּי אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מָה לַחֲטָאת** החמורה **שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת** ולכן טעונה צפון, מה שאין כן אשם שאינו מכפר על חייבי כריתות דין הוא שלא יהיה טעון צפון. ונמצא שאין מכאן ראיה שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב.

הגמרא מביאה ראיה אחרת שדבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב. אומרת הגמרא: אמנם **חֲדָא מֵחֲדָא לָא אָתְיָא** – אחד מאחד אינו נלמד, כלומר, אי אפשר ללמוד את דין צפון באחד הקרבנות, אשם או חטאת או עולה, בבנין אב מחבירו, מכל מקום אם הלמד מהיקש חוזר ומלמד בבנין אב **תֵּיתֵי חֲדָא מִתַּרְתֵּי** – תלמד את דין צפון באחד מהם בבנין אב מן השנים האחרים. היינו שיכתב הדין באחד מהם במפורש ובשני יהיה נלמד בהיקש ויחזרו שניהם וילמדו לשלישי ב'הצד השוה'. ועל כרחך מה שאין לומדים כך, מפני שדבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב.

דוחה הגמרא: **מַהֵי תֵּיתֵי** – מאיזה מהם תלמד זאת, הרי אם תאמר שלא **נִכְתּוֹב רֵחֲמָנָא** את דין צפון **בְּעוֹלָה וְתֵיתֵי מֵחַטָּאת וְאָשָׁם,** יש לפרוך, **מַה לְהָנָךְ** [–לחטאת ואשם] החמורים **שֶׁכֵּן מְכַפְּרִין** ולפיכך טעונים צפון, מה שאין כן עולה שהיא דורון ואינה באה לכפר דין הוא שלא תהיה טעונה צפון. ואם **לֹא נִכְתּוֹב רֵחֲמָנָא** את דין צפון **בַּחֲטָאת וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ** – מעולה ואשם, הרי יש לפרוך, **מַה לְהָנָךְ** [–לעולה ואשם] **שֶׁכֵּן** הקפידה התורה בהם להביאם מבהמות **זְכָרִים** בלבד, ולפיכך יש לומר שהקפידה עליהם גם שיהיו טעונים צפון, מה שאין כן בחטאת שבאה לפעמים מן הזכרים ולפעמים מן הנקיבות, דין הוא שלא תהיה טעונה צפון. ואם **לֹא נִכְתּוֹב** את דין צפון **בָּאָשָׁם וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ** – מעולה וחטאת, הרי יש לפרוך, **מַה לְהָנָךְ** [–לעולה וחטאת] החמורים **שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּצִיבּוּר כְּבְיָחִיד** – שיש מהן קרבנות ציבור ולא רק קרבנות יחיד, ולכן טעונים צפון, מה שאין כן אשם שאינו בא אלא ביחיד, דין הוא שלא יהיה טעון צפון. ונמצא שאי אפשר ללמוד את האחד משני חבריו בבנין אב.

הגמרא מבררת את דיני דבר הלמד מגזירה שוה, האם הוא חוזר ומלמד בהיקש או בגזירה שוה או בקל וחומר או בבנין אב. ומבררת תחילה, האם הוא יכול לחזור וללמד בהיקש: **דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** למדנו זאת ממה שנאמר בקרבן תודה (ויקרא ז יא–יב) 'וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים [וגו'] **אִם** עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ' וגו', הקיש הכתוב את קרבן תודה לקרבן שלמים, ומכאן **לָמַדְנוּ** לְתוֹדָה שֶׁבָּאָה מִן הַמַּעֲשֵׂר – שמותר להביא תודה מכסף מעשר שני, **מִדְּאַשְׁכְּחָן שְׁלָמִים דְּאָתוּ מִמַּעֲשֵׂר** – שהרי מצאנו בשלמים שמותר להביאם מכסף מעשר שני, ולומדים דין זה משלמים לתודה בהיקש. והרי **שְׁלָמִים גּוּפֵיהוּ מְנָא לָן** – מהיכן למדנו זאת בשלמים עצמם, מגזירה שוה, **דִּכְתִיב** בשלמים (דברים כז ז) 'וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם' וגו', וכתוב במעשר שני (שם יד יג) 'וְאָכַלְתָּ וגו' בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם' וגו'. הרי שדבר הלמד מגזירה שוה [–שלמים] חוזר ומלמד את דינו בהיקש [לתודה].

הגמרא דוחה את הראיה: **אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִינָא,** והלא **מַעֲשֵׂר דָּנָן, חוּלִּין בְּעָלְמָא הוּא,** ואנו לא הסתפקנו אלא בקדשים, אבל בחולין הכלל הוא שלמדין למד מן הלמד, לפיכך כיון שלומדים ממנו לשלמים אפשר לחזור וללמוד מהם לתודה בהיקש. ואין ראיה מכאן שגם כאשר המלמד בגזירה שוה הוא קדשים הלמד ממנו חוזר ומלמד לדבר אחר בהיקש.

הגמרא דוחה את דברי מר זוטרא בריה דרב מרי: **אָמַר לֵיהּ** רבינא למר זוטרא בריה דרב מרי, וכי **אָמַר אַמֵּרָה** – מי שאמר שמועה זו [שבקדשים אין דבר הלמד חוזר ומלמד] האם הוא אמר שאינו חוזר ומלמד דווקא כשהלָמֵד קֹדֶשׁ וְגם הַמְלַמֵּד קֹדֶשׁ. הרי הוא לא אמר כך, ואף כשהמלמד אינו קודש, כגון כאן שהמלמד הוא מעשר שני שהוא חולין, די לנו שיהיה הלמד ממנו קודש כדי שלא יוכל לחזור וללמד. וכיון שמצאנו שלומדים ממעשר שני לשלמים בגזירה שוה, ומהם לומדים לתודה בהיקש, הרי זו ראיה שהלמד מגזירה שוה יכול לחזור וללמד בהיקש, כפי שהוכיח רב פפא.

מבררת הגמרא: **דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה.** משיבה הגמרא: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא,** למדנו זאת ממה **דְּתַנְיָא** בענין חלות תודה. שכן הדין בתודה להביא עמה ארבעה מיני חלות, אחד חמץ ושלשה מצה, ושלשת מיני המצה הם 'חלות' 'רקיקין' ו'רבוכה', ונאמר ברבוכה (ויקרא ז יב) 'וְסֹלֶת מְרֻבֶּכֶת חַלֹּת' וגו', מכאן **לָמַדְנוּ לְרִבּוּכָה שֶׁבָּאָה** מן הַסּוֹלֶת. **חַלּוֹת מִנַּיִן** – מהיכן למדנו ל'חלות' שבאות מן הסולת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – יש ללמוד זאת ממה שנאמר בחלות (שם) 'חַלּוֹת מַצּוֹת', ונאמר ברבוכה (שם) 'וְסֹלֶת מְרֻבֶּכֶת חַלּוֹת', ולומדים בגזירה שוה, שכשם שהרבוכה באה מן הסולת כך החלות באות מן הסולת. **רְקִיקִין מִנַּיִן** – מהיכן למדנו לרקיקין שבאים מן הסולת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'מַצּוֹת מַצּוֹת'. ולכאורה כוונת הברייתא שנלמד בגזירה שוה ממה שנאמר ברקיקין (שם) 'וּרְקִיקֵי מַצּוֹת', ונאמר בחלות 'חַלּוֹת מַצּוֹת', כשם שהחלות באות מן הסולת כך הרקיקין באים מן הסולת. הרי שדבר הלמד בגזירה שוה [–החלות] חוזר ומלמד בגזירה שוה [לרקיקין].

הגמרא דוחה את ראיית רמי בר חמא: **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא** לרמי בר חמא, **מִמַּאי דְּ'מַצּוֹת מַצּוֹת' מֵחַלּוֹת גָּמַר** – מנין שכוונת הברייתא ללמוד בגזירה שוה מהמילה 'מַצּוֹת' הכתובה בחלות מצות של תודה, **דִּלְמָא מִמַּאֲפֵה תַּנּוּר גָּמַר** – אולי כוונתה ללמוד בגזירה שוה מהמילה 'מַצּוֹת' הכתובה במנחת מאפה תנור הבאה בפני עצמה, שנאמר בה 'סוֹלת' במפורש (ויקרא ב ד) 'סֹלֶת חַלּוֹת' וגו' 'וּרְקִיקֵי מַצּוֹת' וגו'.

הגמרא מביאה ראיה אחרת: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** למדנו זאת ממה **דְּתַנְיָא,** נאמר בפר כהן משיח (ויקרא ד יא–יב) 'וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקֶרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ, וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וגו' וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ' וגו'. מלשון 'וְהוֹצִיא' משמע שיוציאנו כולו בהוצאה אחת, **מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ שָׁלֵם** מבלי לנתחו תחילה.

הברייתא מבררת האם דין זה הוא גם בשריפת הפר: **יָכוֹל** גם **יִשְׂרְפֶנּוּ שָׁלֵם,** לפיכך **נֶאֱמַר כָּאן** בפר כהן משיח **רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו,** שכתוב בו (שם) 'עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו', **וְנֶאֱמַר** לְהַלָּן בעולה **רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו,** שכתוב בה (שם א ח–ט) 'אֶת הָרֹאשׁ וגו' וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו' וגו', ולומדים בגזירה שוה, **מַה לְהַלָּן** בעולה, הקטרתה על גבי המזבח היא **עַל יְדֵי נִיתּוּחַ** תחילה, שנאמר בה (שם א ו) 'וְנִתַּח אֹתָהּ לְנְתָחֶיהָ', **אַף כָּאן** בפר כהן משיח, שריפתו היא **עַל יְדֵי נִיתּוּחַ** תחילה.

הברייתא מבררת האם נלמד מעולה דין נוסף בפר כהן משיח: **אִי** כדבריך, **מַה לְהַלָּן** בעולה הקטרתה היא **בְּהֶפְשֵׁט** – שמפשיט עורה קודם שמקטירה, **אַף כָּאן נַמִּי** – גם בפר כהן משיח תהיה שריפתו **בְּהֶפְשֵׁט** – שיפשיט עורו קודם שישרפנו. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ', מכאן ששורפו בעודו בעורו.

המשך בעמוד כח

רש"י

מדתני דבי רבי ישמעאל. בפרק ב"ש (לעיל דף מא.) ומה במקום שלא הרשוו קרבן לקרבן ואוקימנא התם דקסבר ר' ישמעאל דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בקל וחומר: **בבנין אב.** מה מצינו וכולן שאילות הללו בקדשים נשאלו וארבעה שאילות בכל מדה ומדה כגון דבר הלמד בהיקש מהו שילמד בהיקש ובגזרה שוה ובקל וחומר ובבנין אב ודבר הלמד בגזרה שוה מהו שילמד בהיקש ובג"ש וק"ו ובבנין אב ודבר הלמד בבנין אב מהו שילמד בכולן: **וליטעמיך.** אי משום הא כתביה לייתי מעולה דכתיב בה בהדיא: **שכן מכפרת כו'.** ואין לך לפרש שאילתייהו מכאן: **מחדא לא אתיא כו'.** מילתא באפיה נפשה היא ולאו למיפשט בעיין: עולה לגבי חטאת ואשם לא חשיבה כפרת עשה דידיה כפרה: **למדנו לתודה.** מכאן בהיקש משלמים שבאה מן המעשר אם פירש בשעת נדרו ע"מ להביאה ממעות מע"ש: **שם שם.** בשלמים כתיב (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ובמעשר כתיב (שם יד) ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגגך תירושך ויצהרך ובכורות: **חולין הוא.** ואנן בקדשים קמיבעיא לן: **אמר אמרה.** האמור למד קדש ומלמד קדש בתמיה וכי שניהן צריכין שיהו בקדשים הואיל ולמד קדש כגון שלמים שפיר מיפשט בעיין דבתר למד אזלינן ומר זוטרא סבר בתר מלמד אזלינן והיינו דאמרינן בעלמא (לעיל דף מה. ולקמן דף ס:) הניחא למ"ד בתר למד אזלינן: **למדנו רבוכה.** חלות מבושלות במים תחילה שבתודה שבאה סולת ולא קמחה: **חלות שבתודה מניין.** ששלשה מינין מצה יש בה חלות רקיקין רבוכה חלות שבה מניין שהן סולת: **ת"ל חלות חלות.** נאמר בחלות חלות ונאמר ברבוכה חלות: **מצות מצות.** נאמר ברקיקין מצות ונאמר בחלות מצות וילפינן רקיקין מחלות וחלות למדו מרבוכה ושניהם בגז"ש: **ומאי.** דרקיקין דתודה מצות מצות מחלות דתודה גמרי: **דלמא ממצות דכתיב גבי רקיקין מנחת מאפה גמרי.** והתם סלת בהדיא כתיב סלת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן (ויקרא ב): **מלמד שמוציא את כל הפר שלם.** דאי במנותח היאך הכל יוציא בהוצאה אחת הנתחים וקרבו ופרשו: **נאמר כאן ראשו וכרעיו.** על ראשו ועל כרעיו (שם ד): **ונאמר להלן ראשו וכרעיו.** בעולת בן צאן כתיב וערך הכהן את הראש וכתיב וקרבו וכרעיו ירחץ (שם א): **מה להלן ע"י ניתוח.** היה מקטירו דניתוח כתיב ביה: **אף שריפה של זה ע"י ניתוח.** ובפר כהן משיח קאי: **כשם שפרשו בקרבו כו'.** דאיתקש שריפת עורו ובשרו לשריפת קרבו ופרשו: **מה פרשו בקרבו.** דדבר מגונה הוא להוציאו ולשורפו בעין: נאמר

תוספות

לא נכתוב רחמנא בעולה ותיתי מחטאת ואשם. פי' ולכתוב בהדיא צפון בחטאת ואשם ואם תאמר ולכתוב בזבחי שלמי צבור ונילף עולה מינייהו וי"ל דאיכא למיפרך דמה לזבחי שלמי ציבור שכן זמנו קבוע ועוד דחטאת לא אתי מיניה שכן זכרים ואשם שכן אינו בציבור וא"ת למה לי לאקושי לקמן (דף נה.) זבחי שלמי ציבור לעולה תיפוק לי בבנין אב וכי תימא לאשמועי' שהם קדשי קדשים כעולה הוי מצי למילף מדאיתקש לחטאת וי"ל דאיכא למיפרך שכן תדיר כדמפרש בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סה.) אי נמי מה לשם שלמים שכן אינן טעונין צפון וא"ת בפ"ק דשבועות (דף ט. ושם) דיליף שעיר דר"ח משעיר חיצון דאינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו דקאמר הואיל וזה בא לזמן קבוע ובשעיר הנעשה בחוץ קאמר כדפירש התם בקונטרס דאי מפנימי הוה ליה למיפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים ועוד דאדרבה נילף משעיר המשתלח דמכפר בשאר עבירות אבל השתא אי מחיצון גמר ניחא דדמו אהדדי טפי משעיר המשתלח והשתא אי מחיצון גמר א"כ תפשוט דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב דחיצון גופיה לא ידענא אלא מהיקשא דפנימי וי"ל דהא אמרינן התם דגילוי מילתא בעלמא הוא וא"ת והיכי גמר בפ"ב דביצה (דף כ.) סמיכה בשלמי חובה בבנין אב (משלמי נדבה) [מעולת חובה] והא עולת חובה מכמשפט ילפא דהיינו היקש וי"ל דקשיא בעלמא הוא דפריך התם ממאי דבית הלל כו' דלמא מעולת חובה גמרי כלומר אם תימצי לומר דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב ועו"ק בהקומץ רבה (מנחות דף כא:) נאמר הבא מנחה והבא מלח ונאמר הבא מנחה והבא עצים מה עצים משל ציבור אף מלח משל ציבור ועצים גופייהו לא ידעינן אלא מדאיתקש למזבח דכתיב (ויקרא א) על העצים אשר על האש אשר על המזבח מה מזבח משל ציבור וכו': **אם** על תודה כו'. הקשה ה"ר יעקב מאורלינ"ש בפרק דם חטאת (לקמן דף צח.) ובפ' התודה (מנחות דף פג.) דאמר מה חטאת אינה באה אלא מן החולין למה לי הא שלמים ותודה שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין עוד קשה היכי יליף התם מחטאת כיון דאיכא שלמים ותודה דבאין מן המעשר דלא ילפינן בהיקשא דזאת התורה אלא דבר שיכול לנהוג בכל הנזכרים בפסוק דמהאי טעמא מיבעי לן קרא בפ"ב דביצה (דף כ.) עולת חובה טענה סמיכה ולא ילפינן מהיקשא דזאת התורה משום דסמיכה לא בעי בכולהו דבכור ומעשר לא בעו סמיכה כדתנן פרק שתי מדות (מנחות דף צב.) וי"ל דכל חובה מקשינן לחטאת מה חטאת דבר שבחובה ואינו בא אלא מן החולין כדמוכח בפרק התודה (שם דף פג.) וצ"ע מנחת נדבה דאינה באה אלא מן החולין מנ"ל וא"ת בפ"ק דחגיגה (דף ח.) דדרשי מסת מלמד שאדם מביא חגיגתו מן החולין למה לי הלא חובה היא ותיפוק לי מהיקש וי"ל משום דקאמר התם דחגיגה באה נמי מן המעשר איצטריך מסת למימר דאינה באה הכל מן המעשר אלא מן החולין ומן המעשר מתרוייהו אי נמי משום דכתיב כאשר יברכך בסיפיה דקרא סלקא דעתך דאתיא ממעשר להכי איצטריך מסת: **אמר** אמרה. ורבינו שמואל מפרש אימר אמרת שמא אתה רוצה לומר ששניהם בעינן קדש ורבינו תם גריס אמי אמרה ואמי שם חכם וביבמות פרק הערל (דף פ.) היינו דשמענא ליה לאמי כל שממעי אמו לקוי ובכתובות (דף מד:) אמר רבא תני אמי בתולת ישראל ולא בתולת גרים וא"ת דלמר זוטרא לא איפשיטא בעיא ובסוף אלו מנחות (מנחות עו.) אמרינן לחמי תודה וניזרות באות עשר עשר לחמי תודה בהדיא כתיב בהן פירוש דכתיב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' ואמר בפרק התודה (שם דף עז:) נאמר כאן תרומה ונאמר להלן בתרומת מעשר תרומה מה להלן אחד מעשרה אף כאן אחד מעשרה ונזירות מהיקש דאמר מר על זבח תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר פי' לכל דין לחמי תודה לעשרה קבין ירושלמית וחצי לוג שמן ושיהיו באות י' אלמא דין דתודה אתיא בג"ש חוזרת ומלמדת בהיקש ותו בההיא שמעתא לעיל ילפינן דכל המנחות באות עשר בבנין אב מלחמי תודה דאתיא בג"ש מתרומת מעשר ואם כן תפשוט דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בבנין אב ובההיא שמעתא גופה פריך התם אי ס"ל דדבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בבנין אב נילף מהביתין וי"ל דתרומת מעשר דהתם חולין הוא דקאמר הכא מעשר דגן חולין הוא ומיהו הך קשיא לרבינא דס"ל הכא בתר למד אזלינן ובסמוך אמרינן תיקו ודוחק לומר דלרבינא איפשטא ליה כמו כן בעיא דלקמן מההיא דמנחות: **מה** להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט. ואם תאמר היכי יליף מהכא דדבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש דילפינן פר יום הכפורים בנתוח שלא בהפשט מפר כהן משיח וניתוח בפר כהן משיח גמרינן מעולה הלא כה"ג אפילו למד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש כיון דהוי הימנו ודבר אחר דשלא בהפשט בפר כהן משיח מדאיתקש עור ובשר לפרש יליף כדפירש בקונטרס ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה ושמא אין זה היקש אלא גילוי מילתא בעלמא וי"ל דשלא בהפשט

מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לֹא לִכְתּוֹב 'צָפוֹנָה' בָּאָשָׁם, וְתֵיתֵי מִבִּנְיַן אָב מֵחַטָּאת. לְמַאי הִלְכְתָּא, כַּתְּבִיהּ. לָאו לְמֵימְרָא, דְּדָבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אֵין חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב. וְלִיטַעְמָיךְ, תֵּיתֵי מִבִּנְיַן אָב מֵעוֹלָה. מַאי טַעְמָא לֹא אָתֵי, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ, מַה לְּעוֹלָה שֶׁכֵּן כָּלִיל. חַטָּאת נַמִּי, אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ, מַה לַּחַטָּאת שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת. חָדָא מֵחָדָא, לֹא אָתְיָא. תֵּיתֵי חָדָא מִתְּרֵתֵי. מֵהֵי תֵּיתֵי. לֹא נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא עוֹלָה, וְתֵיתֵי מֵחַטָּאת וְאָשָׁם. מַה לְּהָנָךְ, שֶׁכֵּן מְכַפְּרִין. לֹא נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בַּחַטָּאת, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ. מַה לְּהָנָךְ, שֶׁכֵּן זְכָרִים. לֹא נִכְתּוֹב בָּאָשָׁם, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ. מַה לְּהָנָךְ, שֶׁכֵּן יָשָׁנוּ בְּצִיבּוּר כְּבְיָחִיד. דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. אָמַר רַב פַּפָּא, 'זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים [וגו']' אִם עַל תּוֹדָה', לְמַדְנוּ לְתוֹדָה שֶׁבָּאָה מִן הַמַּעֲשֵׂר. מִדְּאִשְׁכַּחַן שְׁלָמִים, דְּאָתוּ מִמַּעֲשֵׂר. שְׁלָמִים גּוּפַיְיהוּ, מְנָא לָן. דִּכְתִיב, 'שָׁם' שָׁם'. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִּינָא, מַעֲשֵׂר דָּגָן, חוּלִּין בְּעָלְמָא הוּא. אָמַר לֵיהּ, אָמַר אַמְּרָה, לָמֶד קֹדֶשׁ וּמְלַמֵּד קֹדֶשׁ. דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, תַּנְיָא, 'סֹלֶת מְרֻבָּכֶת', לְמַדְנוּ לְרִבּוּכָה שֶׁבָּאָה סוֹלֶת. חַלּוֹת, מַנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'חַלּוֹת חַלּוֹת'. רְקִיקִין, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'מַצּוֹת מַצּוֹת'. אָמַר לֵיהּ רַבִינָא, מִמַּאי דְּ'מַצּוֹת מַצּוֹת', מֵחַלּוֹת גָּמַר. דִּלְמָא, מִמַּאֲפֵה תַּנּוּר גָּמַר. אֶלָּא אָמַר רָבָא, תַּנְיָא, 'וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ' 'וְהוֹצִיא', מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ שָׁלֵם. יָכוֹל יִשְׂרְפֶנּוּ שָׁלֵם, נֶאֱמַר כָּאן 'רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו'. מַה לְּהַלָּן עַל יְדֵי נִיתּוּחַ, אַף כָּאן עַל יְדֵי נִיתּוּחַ. אִי מַה לְּהַלָּן בְּהֶפְשֵׁט, אַף כָּאן נַמִּי בְּהֶפְשֵׁט. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ'. מַאי תַּלְמוּדָא. אָמַר רַב פַּפָּא, כְּשֵׁם שֶׁפִּרְשׁוֹ בְּקִרְבּוֹ, כָּךְ בְּשָׂרוֹ בְּעוֹרוֹ. וְתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן 'עוֹר' וּ'בָשָׂר' [וְ'פֶרֶשׁ'], נאמר

מן החולין ומן המעשר מתרוייהו אי נמי משום דכתיב כאשר יברכך בסיפיה דקרא סלקא דעתך דאתיא ממעשר להכי איצטריך מסת: **אמר** אמרה. ורבינו שמואל מפרש אימר אמרת שמא אתה רוצה לומר ששניהם בעינן קדש ורבינו תם גריס אמי אמרה ואמי שם חכם וביבמות פרק הערל (דף פ.) היינו דשמענא ליה לאמי כל שממעי אמו לקוי ובכתובות (דף מד:) אמר רבא תני אמי בתולת ישראל ולא בתולת גרים וא"ת דלמר זוטרא לא איפשיטא בעיא ובסוף אלו מנחות (מנחות עו.) אמרינן לחמי תודה וניזרות באות עשר עשר לחמי תודה בהדיא כתיב בהן פירוש דכתיב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' ואמר בפרק התודה (שם דף עז:) נאמר כאן תרומה ונאמר להלן בתרומת מעשר תרומה מה להלן אחד מעשרה אף כאן אחד מעשרה ונזירות מהיקש דאמר מר על זבח תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר פי' לכל דין לחמי תודה לעשרה קבין ירושלמית וחצי לוג שמן ושיהיו באות י' אלמא דין דתודה אתיא בג"ש חוזרת ומלמדת בהיקש ותו בההיא שמעתא לעיל ילפינן דכל המנחות באות עשר בבנין אב מלחמי תודה דאתיא בג"ש מתרומת מעשר ואם כן תפשוט דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בבנין אב ובההיא שמעתא גופה פריך התם אי ס"ל דדבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בבנין אב נילף מהביתין וי"ל דתרומת מעשר דהתם חולין הוא דקאמר הכא מעשר דגן חולין הוא ומיהו הך קשיא לרבינא דס"ל הכא בתר למד אזלינן ובסמוך אמרינן תיקו ודוחק לומר דלרבינא איפשטא ליה כמו כן בעיא דלקמן מההיא דמנחות: **מה** להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט. ואם תאמר היכי יליף מהכא דדבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש דילפינן פר יום הכפורים בנתוח שלא בהפשט מפר כהן משיח וניתוח בפר כהן משיח גמרינן מעולה הלא כה"ג אפילו למד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש כיון דהוי הימנו ודבר אחר דשלא בהפשט בפר כהן משיח מדאיתקש עור ובשר לפרש יליף כדפירש בקונטרס ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה ושמא אין זה היקש אלא גילוי מילתא בעלמא וי"ל דשלא בהפשט

וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'עוֹר' וּ'בָשָׂר' וָ'פֶרֶשׁ'. מַה לְּהַלָּן, עַל יְדֵי נִיתּוּחַ שֶׁלֹּא בְּהֶפְשֵׁט. אַף כָּאן, עַל יְדֵי נִיתּוּחַ שֶׁלֹּא בְּהֶפְשֵׁט. דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. קַל וָחוֹמֶר, וּמָה הֶיקֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ, אִי מִדְּרָבָא, אִי מִדְּרַבִּינָא, מְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. גְּזֵירָה שָׁוָה הַמְלַמֶּדֶת בְּהֶיקֵּשׁ, מִדְּרַב פָּפָּא, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. הָנִיחָא, לְמַאן דְּאִית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא. אֶלָּא, לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אֶלָּא קַל וָחוֹמֶר, וּמָה הֶיקֵּשׁ שֶׁאֵין מְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ, אִי מִדְּרָבָא, אִי מִדְּרַבִּינָא, מְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. גְּזֵירָה שָׁוָה, הַמְלַמֶּדֶת בִּגְזֵירָה שָׁוָה חֲבֵירְתָּהּ מִדְּרָמִי בַּר חָמָא, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב. תֵּיקוּ. דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. קַל וָחוֹמֶר, וּמַה גְּזֵירָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ לְמֵדָה בְּהֶיקֵּשָׁא, מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ, מִדְּרַב פָּפָּא. קַל וָחוֹמֶר הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. הָנִיחָא, לְמַאן דְּאִית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא. אֶלָּא, לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. תֵּיקוּ. דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה. קַל וָחוֹמֶר, וּמַה גְּזֵירָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ לְמֵידָה בְּהֶיקֵּשָׁא, מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מִדְּרָמִי בַּר חָמָא. קַל וָחוֹמֶר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵינוֹ דִּין (שתלמד) [שֶׁיְּלַמֵּד] בִּגְזֵירָה שָׁוָה. דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. קַל וָחוֹמֶר, וּמַה גְּזֵירָה שָׁוָה שֶׁאֵינָהּ לְמֵידָה בְּהֶיקֵּשׁ, מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, כִּדְאָמְרָן. קַל וָחוֹמֶר הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. וְזֶהוּ 'קַל וָחוֹמֶר בֶּן קַל וָחוֹמֶר'. בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחוֹמֶר הוּא. אֶלָּא קַל וָחוֹמֶר, וּמָה הֶיקֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ לָמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, אִי מִדְּרָבָא, אִי מִדְּרַבִּינָא, מְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. קַל וָחוֹמֶר הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ, מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. וְזֶהוּ 'קַל וָחוֹמֶר בֶּן קַל וָחוֹמֶר'. דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, תָּא שְׁמַע, מָלַק וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, קַל וָחוֹמֶר, וּמָה נִבְלַת בְּהֵמָה, שֶׁמְּטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ. נְבֵילַת עוֹף שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ. מַה מָּצִינוּ בִּשְׁחִיטָה, שֶׁמַּכְשַׁרְתָּהּ בַּאֲכִילָה,

מטהרת

תוספות

בהפשט נקט אגב אורחיה ולא צריך למילף דמגופיה דפר יום הכפורים שמעינן דכתיב (ויקרא טז) ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם דאיתקש עורם ובשרם לפרשם: **אלא** למאן דל"ל דרב פפא מאי איכא למימר. ורב אדא בר אהבה דיליף לעיל צפון דמעכב בעולה מק"ו מחטאת והדר יליף אשם מדאיתקש לעולה היינו למצוה דלמצוה בעולה כתיב ומיהא מדאיתקש תרי זימני אעולה הוא דילפינן עיכובא באשם וא"ת דבפ' אמר להם הממונה (יומא דף לב.) משמע דקידוש ידים ורגלים הבא בק"ו חוזר ומלמד בהיקש דקאמר ר"ש בן אלעזר ק"ו ומה במקום שאין טעון טבילה טעון קידוש מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש כו' והדר קאמר מקיש פשיטה ללבישה מה לבישה טעון קידוש אף פשיטה טעון קידוש וי"ל דהאי לא איקרי קדשים אלא גוף הקרבן דוקא: **בן** בנו של ק"ו הוא. וכולי האי לית לן למילף ולמיזל וקשה כיון דק"ו הוא אמאי לא נילף שפיר כל כמה דמצינן למילף כי היכי דילפינן בג"ש אפילו הן מאה ויש לפרש בן בנו של ק"ו הוא משום דמעיקרא הוא דמבעיא ליה אי דבר הלמד בק"ו חוזר ומלמד בג"ש היאך בא להוכיח מדהוו בק"ו בג"ש שמלמדה בק"ו ע"י ק"ו א"כ אתה רוצה לדון ק"ו ע"י ק"ו מדבר הבא בקל וחומר הלא זאת היא שאילתך שאתה מסופק בה:

רבי יהודה אומר מטמאה בגדים בבית הבליעה. פי' בקונטרס דבמס' טהרות (פ"א) משמע דלר"מ אחת שחיטה בעוף של חולין ואחת מליקה בקדשים מטהרות טרפותן מידי נבילה ולרבי יהודה זו וזו אינה מטהרת וא"ת דבפרק אלו טריפות (חולין דף נו.) אמרינן רבי יהודה בדיק בידא ור' נחמיה בדיק במחטא וא"ל מאן דבדיק במחטא למאן דבדיק בידא עד מתי אתה מאכיל נבילות לישראל נבילות ס"ד הא שחוטות נינהו מאי קשיא לרבי יהודה ודאי נבילות הויין כדמשמע הכא דשחיטת עוף אינה מטהרת וי"ל דלא הו"ל למיפרך אליבא דרבי יהודה כיון דרבנן פליגי עליה: **מה** נבלת בהמה שמטמאה במגע ובמשא כו'. תימה מה לנבלת בהמה שאינה מטמאה בבית הבליעה וי"ל דעיקר טעמא דר"מ מהיקשא דזאת תורת הבהמה והעוף כדלקמן פ' חטאת העוף (דף סט:) כדפי' בקונט': **מה** מצינו בשחיטה של עוף שמכשרתה באכילה וכו'. ודחי ולא היא תרוייהו משחיטת חולין גמרי פי' מליקת קדשים במה מצינו משחיטת עוף שאינה כי אם בחולין ושחיטת עוף של חולין בק"ו משחיטת בהמת חולין ותימה היאך גמר מליקת עוף משחיטת עוף מה לשחיטה שכן מכשרת בחולין ועוד קשה דמנא ליה דמליקת עוף משחיטת עוף גמר דלמא משחיטה דבהמה גמר ונראה לי דאם כן הוה גמר בק"ו כדגמר שחיטת עוף והיינו טעמא

דלא

רש"י

ונאמר להלן. בפר כהן משיח (ויקרא ד) ונאמר כאן בפר ושעיר של יום הכיפורים (שם יז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' ואת עורותם ואת בשרם ואת פרשם: **מה** להלן. בפר כהן משיח: **ע"י** ניתוח. דילפינן מג"ש מעולה: **ק"ו**. כלומר מק"ו נלמד לפרש לך שאילה זו: ה"ג **ומה היקש שאינו מלמד בהיקש כו'**. ול"ג למד: **ג"ש המלמדת בהיקש** גרסי' ולא גרסי' למדה: **מדרב פפא**. וזאת תורת זבח השלמים כו' דפשט רב פפא מיניה לגזירה שוה חוזרת ומלמדת בהיקש: **הניחא למאן דאית לי' דרב פפא**. דאמר בתר למד אזלינן: **אלא למאן דאמר**. בתר מלמד אזלינן לא אשכחן גז"ש חוזרת ומלמדת בהיקש דהתם מעשר חולין הוא המלמדה: **בגז"ש חבירתה**. מה שאין היקש עושה כן בהיקש חבירו: **מדרמי בר חמא**. סלת מורבכת חלות: **שאינה למידה מן ההיקש** גרסי': **מדר' יוחנן**. לא יאמר צפונה באשם משום למדנו שאין דבר הלמד בהיקש מלמד בגז"ש: **שאינה למידה בהיקש**. כלומר מן ההיקש: **מלמד בק"ו**. כדאמר לעיל מק"ו ומה היקש שאינו למד מן ההיקש מלמד בק"ו גז"ש המלמדת מגז"ש חבירתה מדרמי בר חמא וכו': **וזהו ק"ו בן קל וחומר**. ק"ו זה שאנו מביאין כאן לדורשו בתורה ללמד ק"ו מק"ו אנו למידין אותו מדבר שאף הוא לא למדנוהו אלא בק"ו דהא מייתי לה מגז"ש המלמדת בק"ו והיא גופא לא ידעינן לה אלא ע"י ק"ו דבק"ו ילפינן לעיל: ופרכינן **בן בנו של ק"ו הוא**. שאפי' היינו למידין אותו מדבר שלא למדנוהו ע"י ק"ו הוא היה עצמו בן ק"ו שהרי בק"ו אנו למדין אותו כדאמרן לעיל בק"ו ומה גז"ש כו' עכשיו שאף גז"ש שאנו למידין אותו ממנו לדורשה בתורה אף היא לא למדה שתלמד בק"ו אלא מק"ו נמצא שאתה מביא מדת קל וחומר בתורה מכח שני קלין וחמורין והו"ל בנו של ק"ו ובן בנו של ק"ו ודלמא כולי האי לית לן למילף ומיזיל: **אלא**. לא תרביה מגזירה שוה המלמדת בק"ו דהיא גופה מק"ו אתיא לן אלא יליף ליה מהיקש המלמד בק"ו דנפקא לן ממתניתא דתני דבי רבי ישמעאל דגמרא גמר לה דדבר המלמד בהיקש חוזר ומלמד בקל וחומר והשתא לא הוי אלא קל וחומר בן קל וחומר כי אינך דלעיל דגזירה שוה מלמדת בקל וחומר מקל וחומר: **מטמאה בבית הבליעה**. כדין נבלת עוף טהור דאין מליקת טריפה בקדשים מטהרת מידי נבלה והוא הדין נמי לשוחט עוף חולין טריפה מטמאה לרבי יהודה. שלש מחלוקת בדבר לר"מ אחת שחיטת עוף של חולין ואחת מליקה בקדשים מטהרות טריפתן מידי נבילה ולר' יהודה זו וזו אינה מטהרת ולר' יוסי שחיטה מטהרת ולא מליקה וכן מפרש במסכת טהרות בפרק שלש עשרה דברים: **שחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה**. כדאמרינן בהעור והרוטב (חולין דף קכח:) וכי ימות מן הבהמה וגו' מקצת בהמה מטמאה ומקצת בהמה אינה מטמאה ואיזו זו טריפה ששחטה: **נבלת עוף אינו מטמא במגע ובמשא**. מבחוץ דכתיב (ויקרא כב) לטמאה בה אין לך אלא האמור בה אכילה ולא מגע ומשא: **אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה**. והשתא דקי"ל שחיטה דמטהרת בחולין מק"ו הדרא ומיגמרא אמליקה דקדשים בבנין אב: **מה מצינו בשחיטה שמכשרת**. לאכול בחולין ומטהרת טריפתה מטומאתה אף מליקה כו':

הכי

וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בפר כהן משיח 'עוֹר' וּ'בָשָׂר' וְ'פֶרֶשׁ', שכתוב בו (ויקרא ד יא) 'וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וגו' וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ', ולומדים בגזירה שוה, מַה לְהַלָּן בפר כהן משיח, שריפתו היא עַל יְדֵי נִיתּוּחַ תחילה וּשְׁלֹא בְּהֶפְשֵׁט אלא בעודו בעורו, אַף כָּאן בפר ושעיר של יום הכיפורים, תהיה שריפתם עַל יְדֵי נִיתּוּחַ תחילה וּשְׁלֹא בְּהֶפְשֵׁט עורם. הרי שלומדת הברייתא את דין ניתוח פר ושעיר של יום הכיפורים בגזירה שוה מפר כהן משיח, ובפר כהן משיח עצמו למדנו זאת בגזירה שוה מעולה, ומכאן שדבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה.

מבררת הגמרא: דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קַל וָחוֹמֶר. וּמָה הֶיקֵּשׁ שכוחו חלש בזה שֶׁאֵינוֹ חוזר ומְלַמֵּד לדבר אחר בְּהֶיקֵּשׁ, כפי שלמדנו אִי מִדְּרָבָא – או מדרשת רבא (לעיל מט:), אִי מִדְּרַבִּינָא – או מדרשת רבינא (שם), ואף על פי כן ראינו שחוזר ומְלַמֵּד לדבר אחר בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (לעיל מא.), גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה יפה, הַחוזרת וּמְלַמֶּדֶת לדבר אחר בְּהֶיקֵּשׁ, כפי שלמדנו מַדְּרֵב פָּפָּא (לעיל ע"א), אֵינוֹ דִּין שֶׁתחזור וּתְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

הקל וחומר שבאמצעותו פשטה הגמרא את הספק, בנוי על הכלל שדבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש. אמנם כלל זה הוא דווקא לדעת רב פפא לעיל, ובגמרא שם הובאה גם דעה החולקת על רב פפא, לפיכך מקשה הגמרא: הָנִיחָא לְמַאן דְּאִית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא – קל וחומר זה מובן לפי מי שסובר כרב פפא, שלגבי הכלל שבקדשים אין דבר הלמד חוזר ומלמד הולכים אחר הדבר הלמד, ולפי דבריו נפשט הספק שהסתפקנו לעיל (ע"א) שדבר הלמד מגזירה שוה אכן חוזר ומלמד בהיקש, וממילא אפשר ללמוד בקל וחומר שדבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בקל וחומר. אֶלָּא לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא – אבל למי שאינו סובר כרב פפא [–מר זוטרא בריה דרב מרי], אלא סובר שהולכים אחר הדבר המלמד, ולפי דבריו לא נפשט הספק האם דבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש, כמבואר לעיל (ע"א), מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נפשוט הספק האם דבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בקל וחומר, הרי בטל הקל וחומר שממנו ביקשנו לפשוט ספק זה. הגמרא מביאה ראיה אחרת: אֶלָּא נלמד את הכלל הזה באמצעות קַל וָחוֹמֶר אחר. וּמָה הֶיקֵּשׁ שכוחו חלש בזה שֶׁאֵין הוא חוזר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ נוסף כמוהו, כפי שלמדנו אִי מִדְּרָבָא אִי מִדְּרַבִּינָא, ואף על פי כן ראינו שחוזר וּמְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה יפה, הַחוזרת וּמְלַמֶּדֶת לדבר אחר בִּגְזֵירָה שָׁוָה חֲבֵירְתָּהּ [–כמוה], כפי שלמדנו מִדְּרָמֵי בַּר חָמָא (לעיל ע"א), אֵינוֹ דִּין שֶׁתחזור וּתְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

מבררת הגמרא: דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּבְנִין אָב. אומרת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מבררת את דיני דבר הלמד מקל וחומר, האם הוא חוזר ומלמד בהיקש או בגזירה שוה או בקל וחומר או בבנין אב. ומבררת תחילה האם הוא יכול לחזור וללמד בהיקש: דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קַל וָחוֹמֶר. וּמָה גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה חלש בזה שֶׁאֵינָהּ לְמֵדָה בְּהֶיקֵּשׁ, היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בגזירה שוה דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן (לעיל מט:), ואף על פי כן ראינו שחוזר וּמְלַמֵּד לדבר אחר בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (לעיל מא.), גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה יפה, הַחוזרת וּמְלַמֶּדֶת לדבר אחר בְּהֶיקֵּשׁ, כפי שלמדנו מַדְּרֵב פָּפָּא (לעיל ע"א), אֵינוֹ דִּין שֶׁתחזור וּתְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

מוסיפה הגמרא: וְזֶהוּ 'קַל וָחוֹמֶר בֶּן קַל וָחוֹמֶר', כלומר, קל וחומר זה הנלמד מדבר הלמד בקל וחומר, אנו למידים אותו מדבר שאף אותו למדנו בקל וחומר. שהרי את הכלל שאפשר ללמוד קל וחומר מדבר הלמד בקל וחומר למדנו מהכלל של גזירה שוה שחוזרת ומלמדת בקל וחומר, והכלל ההוא של גזירה שוה אף אותו למדנו לעיל באמצעות קל וחומר.

מקשה הגמרא: והרי זהו לא רק קל וחומר בן קל וחומר, אלא קל וחומר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחוֹמֶר הוּא. כלומר, שלשה קל וחומר יש כאן. שהרי את הכלל שאפשר ללמוד דין בתורה בקל וחומר מדבר הלמד מקל וחומר, למדנו באמצעות שני קל וחומר, שהרי למדנוהו מהכלל של גזירה שוה באמצעות קל וחומר והכלל של גזירה שוה עצמו נלמד אף הוא בקל וחומר, ונמצא שכשאנו לומדים את הדין ההוא בתורה צריכים אנו עבורו לשלשה קל וחומר. ולא מצאנו שאפשר ללמוד דין בקדשים באמצעות שלשה קל וחומר. הגמרא מביאה ראיה אחרת: אֶלָּא נלמד את הכלל שדבר הלמד מקל וחומר חוזר ומלמד בקל וחומר נוסף, באמצעות קַל וָחוֹמֶר אחר. וּמָה הֶיקֵּשׁ שכוחו חלש בזה שֶׁאֵינוֹ לָמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בהיקש נוסף דין שנלמד מתחילה מהיקש, כפי שלמדנו אִי מִדְּרָבָא אִי מִדְּרַבִּינָא, ואף על פי כן ראינו שחוזר וּמְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחוֹמֶר שכוחו יפה, הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ, היינו שאפשר לחזור וללמוד בקל וחומר דין שנלמד מתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵינוֹ דִּין שֶׁיחזור וּיְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר נוסף. וְזֶהוּ 'קַל וָחוֹמֶר בֶּן קַל וָחוֹמֶר', כלומר, הלימוד בקדשים בקל וחומר מדבר הלמד מקל וחומר, ניתן ללומדו רק באמצעות קל וחומר זה שעשינו מדינו של דבר הלמד מהיקש.

מבררת הגמרא: דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּבְנִין אָב. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, תָּא שְׁמַע, שכך שנינו במשנה להלן (סט.), מָלַךְ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה – כהן שמלק חטאת העוף או עולת העוף ואחר המליקה נמצא שהיה העוף טריפה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מליקתה הוציאתה מכלל נבילה ולפיכך אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה כשאר נבלת עוף טהור. רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, טריפה שנמלקה דינה כנבילה וּמְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, הרי יש ללמוד כדברי בְּקַל וָחוֹמֶר, וּמָה גְּבֻלַּת בְּהֵמָה החמורה, שֶׁמְּטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, ואף על פי כן ראינו שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ – שאם שחט בהמה כהלכתה אף שנמצאת אחר כך טריפה ואסורה באכילה מכל מקום הועילה שחיטתה שלא תהיה בה טומאת נבילה, כל שכן שִׁנְבֵילַת עוֹף הקלה, שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּמַגָּע שלא בבית הבליעה וּבְמַשָּׂא, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ – שאם שחט עוף חולין ונמצאת טריפה תועיל שחיטתה שלא תהיה בה טומאת נבילה. ומשחיטה נלמד בבנין אב למליקה, מַה מָּצִינוּ בִּשְׁחִיטָה של עוף חולין שֶׁמַּכְשֶׁרְתָּהּ בַּאֲכִילָה כשאינה טריפה,

משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קַל וָחוֹמֶר. וּמַה גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה חלש בזה שֶׁאֵינָהּ לְמֵדָה בְּהֶיקֵּשׁ, היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בגזירה שוה דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, ואף על פי כן ראינו שהנלמד מגזירה שוה חוזר וּמְלַמֵּד לדבר אחר בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (לעיל מא.), גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה יפה, הַחוזרת וּמְלַמֶּדֶת לדבר אחר בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מַדְּרֵב פָּפָּא (לעיל ע"א), אֵינוֹ דִּין שֶׁתחזור וּתְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

מבררת הגמרא: דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר. משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קַל וָחוֹמֶר. וּמָה גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה חלש בזה שֶׁאֵינָהּ לְמֵדָה בְּהֶיקֵּשׁ, היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בגזירה שוה דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, ואף על פי כן ראינו שהנלמד מגזירה שוה חוזר וּמְלַמֵּד לדבר אחר בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (לעיל מא.), גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה יפה, הַחוזרת וּמְלַמֶּדֶת לדבר אחר בְּהֶיקֵּשׁ, כפי שלמדנו מַדְּרֵב פָּפָּא (לעיל ע"א), אֵינוֹ דִּין שֶׁתחזור וּתְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

מוסיפה הגמרא: וְזֶהוּ 'קַל וָחוֹמֶר בֶּן קַל וָחוֹמֶר', כלומר, קל וחומר זה הנלמד מדבר הלמד בקל וחומר, אנו למידים אותו מדבר שאף אותו למדנו בקל וחומר. שהרי את הכלל שאפשר ללמוד קל וחומר מדבר הלמד בקל וחומר למדנו מהכלל של גזירה שוה שחוזרת ומלמדת בקל וחומר, והכלל ההוא של גזירה שוה אף אותו למדנו לעיל באמצעות קל וחומר.

מקשה הגמרא: והרי זהו לא רק קל וחומר בן קל וחומר, אלא קל וחומר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחוֹמֶר הוּא. כלומר, שלשה קל וחומר יש כאן. שהרי את הכלל שאפשר ללמוד דין בתורה בקל וחומר מדבר הלמד מקל וחומר, למדנו באמצעות שני קל וחומר, שהרי למדנוהו מהכלל של גזירה שוה באמצעות קל וחומר והכלל של גזירה שוה עצמו נלמד אף הוא בקל וחומר, ונמצא שכשאנו לומדים את הדין ההוא בתורה צריכים אנו עבורו לשלשה קל וחומר. ולא מצאנו שאפשר ללמוד דין בקדשים באמצעות שלשה קל וחומר. הגמרא מביאה ראיה אחרת: אֶלָּא נלמד את הכלל שדבר הלמד מקל וחומר חוזר ומלמד בקל וחומר נוסף, באמצעות קַל וָחוֹמֶר אחר. וּמָה הֶיקֵּשׁ שכוחו חלש בזה שֶׁאֵינוֹ לָמֵד בְּהֶיקֵּשׁ נוסף כמוהו, כפי שלמדנו אִי מִדְּרָבָא אִי מִדְּרַבִּינָא, ואף על פי כן ראינו שחוזר וּמְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה יפה, הַחוזרת וּמְלַמֶּדֶת לדבר אחר בִּגְזֵירָה שָׁוָה חֲבֵירְתָּהּ [–כמוה], כפי שלמדנו מִדְּרָמֵי בַּר חָמָא (לעיל ע"א), אֵינוֹ דִּין שֶׁתחזור וּתְלַמֵּד בְּקַל וָחוֹמֶר.

מבררת הגמרא: דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּבְנִין אָב. אומרת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מבררת את דיני דבר הלמד מקל וחומר, האם הוא חוזר ומלמד בהיקש או בגזירה שוה או בקל וחומר או בבנין אב. ומבררת תחילה האם הוא יכול לחזור וללמד בהיקש: דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. משיבה הגמרא: יש לפשוט ספק זה באמצעות קַל וָחוֹמֶר. וּמָה גְּזֵירָה שָׁוָה שכוחה חלש בזה שֶׁאֵינָהּ לְמֵדָה בְּהֶיקֵּשׁ, היינו שאי אפשר לחזור וללמוד בגזירה שוה דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן (לעיל מט:), ואף על פי כן ראינו שהנלמד מגזירה שוה חוזר וּמְלַמֵּד לדבר אחר בְּהֶיקֵּשׁ, כפי שלמדנו מַדְּרֵב פָּפָּא, קַל וָחוֹמֶר שכוחו יפה, הַלָּמֵד מֵהֶיקֵּשׁ, היינו שאפשר לחזור וללמוד בקל וחומר דין שנלמד בתחילה מהיקש, כפי שלמדנו מִדְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ. מקשה הגמרא: הָנִיחָא לְמַאן דְּאִית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא – מובן הדבר למי שסובר כרב פפא שהולכים אחר הלמד, ולשיטתו דבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש. אֶלָּא לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, ולשיטתו לא נפשט הספק האם דבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נפשוט הספק האם דבר הלמד מקל וחומר חוזר ומלמד בהיקש, הרי בטל הקל וחומר שממנו פשטנו ספק זה. אומרת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

מבררת הגמרא: דָּבָר הַלָּמֵד בְּקַל וָחוֹמֶר, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בִּגְזֵירָה שָׁוָה.

וכשהיא טריפה שחיטתה **מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ, אַף מְלִיקָה** של עוף קדשים **שֶׁמַּכְשֶׁרְתָּהּ כַּאֲכִילָה** כשאינה טריפה, **תְּטַהֵר טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ** – כשהיא טריפה תועיל לה מליקתה שלא תהיה מטמאה בבית הבליעה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** לא כדברי שניהם, אלא **דַּיָּהּ** לטריפת העוף שתידון **כִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרְתָּהּ וְלֹא מְלִיקָתָהּ** – שהשוחט בהמה ונמצאת טריפה שחיטתה מטהרתה מטומאת נבילה אבל לא מליקתה, כך שחיטת העוף מטהרתה מטומאת בית הבליעה אבל לא מליקתה. הרי שלדברי רבי מאיר, שחיטת עוף חולין הנלמדת משחיטת בהמה בקל וחומר חוזרת ומלמדת בבנין אב למליקת עוף קדשים, ומוכח שדבר הלמד מקל וחומר חוזר ומלמד בבנין אב.

הגמרא דוחה את ראיית רבי ירמיה: **וְלֹא הִיא** – אין זו כוונת רבי מאיר ללמוד משחיטה למליקה בבנין אב [אלא רבי מאיר לומד זאת בהיקש, כמבואר להלן (סט:)]. ואף אם **הָתָם תֵּיהֲוֵי הִיא** – גם אם שם במשנה היתה זו כוונתו שלומדים בבנין אב, עדיין אין מזה ראיה לגבי דבר הלמד בקדשים, כיון ששם **מִשְּׁחִיטָה דְּחוּלִּין קָאָתְיָין** – הלימוד הראשון בקל וחומר הוא משחיטת בהמה בחולין, והרי אמר מר זוטרא בריה דרב מרי (לעיל נ.) שכשהמלמד הוא חולין, יכול הלמד ממנו לחזור וללמד לדבר אחר גם בקדשים.

הגמרא מבררת את דיני דבר הלמד מבנין אב, האם הוא חוזר ומלמד: **דָּבָר הַלָּמֵד בְּבִנְיַן אָב, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֵיקֵּשׁ, וְכֵן בִּגְזֵירָה שָׁוָה, וּבְקַל וָחוֹמֶר, וּבְבִנְיַן אָב.**

משיבה הגמרא: **פְּשׁוֹט מֵהָא חֲדָא** – תפשוט מהברייתא דלהלן אחת מן השאלות, האם מלמד בבנין אב. שכך שנינו בה בענין פסולי הקרבנות, **מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ לָן בַּדָּם כָּשֵׁר** – מהיכן למדו חכמים לענין דם שלא נזרק על המזבח מבעוד יום ונפסל בזה מזריקה, שאם עבר וזרקו הקרבן כשר, **שֶׁהֲרֵי לָן בְּאֵימוּרִין כָּשֵׁר** – למדו זאת בבנין אב מאימורין שלא הוקטרו עד עלות השחר ונפסלו מהקטרה, שדינם שאם עבר והעלם לא ירדו, וכשם שמצאנו בהם שכשרים בדיעבד, כך דם שלן וזרקו כשר בדיעבד. ומהיכן למדו שלָן **בְּאֵימוּרִין כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי לָן בַּבָּשָׂר כָּשֵׁר** – לומדים זאת בבנין אב מבשר שלמים שאם עבר עליו לילה אחד לא נפסל מאכילה כיון שמצותו להאכל גם למחרת. הרי שדבר הלמד מבנין אב [–אימורין] חוזר ומלמד בבנין אב [לדם].

הגמרא מביאה את המשך הברייתא בענין פסולים נוספים שאם עלו לא ירדו. מבררת הברייתא: פסול **יוֹצֵא** – איברי עולה או אימורי שאר הקרבנות שנפסלו כשיצאו מחוץ לחומת העזרה, מנין שאם עבר והעלם לא ירדו. משיבה הברייתא: **הוֹאִיל וְיוֹצֵא כָּשֵׁר בַּבָּמָה** – לומדים זאת בבנין אב מאימורי קרבנות בבמת יחיד, שאין בהם פסול יוצא כיון שאין מחיצה בבמה.

מבררת הברייתא: פסול **טָמֵא** – איברי עולה שנטמאו ונפסלו בזה מהקטרה, מנין שאם עבר והעלם לא ירדו. משיבה הברייתא: **הוֹאִיל וְהוּתַּר בַּעֲבוֹדַת צִיבּוּר** – לומדים זאת בבנין אב מטומאת הכהנים, שאם לא נמצא כהן טהור מותר לכהן טמא להקריב קרבנות ציבור לכתחילה.

מבררת הברייתא: **חוּץ לִזְמַנּוֹ** – קרבן שבשעת שחיטתו חישב לזרוק את דמו או להקטירו או לאוכלו חוץ לזמן הראוי ונפסל בזה, מנין שאם עבר והעלה את אימוריו לא ירדו. משיבה הברייתא: **הוֹאִיל וּמְרַצֶּה לְפִינּוּלוֹ** – כיון שזריקת דמו יש לה שם זריקה בכך שגורמת לחייב על אכילת בשרו משום איסור פיגול, לפיכך שם קרבן עליו ואם עלה לא ירד.

מבררת הברייתא: **חוּץ לִמְקוֹמוֹ** – קרבן שבשעת שחיטתו חישב לאוכלו או להקטירו חוץ למקום הראוי ונפסל בזה, מנין שאם עבר והעלה את אימוריו לא ירדו. משיבה הברייתא: **הוֹאִיל וְהוּכַּשׁ** חוץ למקומו **לְחוּץ לִזְמַנּוֹ**, וכשם שחוץ לזמנו אם עלה לא ירד [כפי שנתבאר], כך חוץ למקומו אם עלה לא ירד.

מבררת הברייתא: קרבנות **שֶׁקִּיבְּלוּ פְּסוּלִין וְזֹרְקוּ דָּמָן** – שכהנים פסולים קיבלו או זרקו את דמם ונפסלו בזה, מנין שאם עבר והעלה את הדם או האימורין לא ירדו. משיבה הברייתא: דין זה הוא רק **בְּהָנָךְ פְּסוּלִין דַּחֲזוּ לַעֲבוֹדַת צִיבּוּר** – באותם פסולים שראויים לעבודת ציבור לכתחילה, כגון כהן טמא, שבהם הדין הוא שאף כשעבדו עבודה שאינה עבודת ציבור אם עלו הקרבנות למזבח לא ירדו. אבל פסולים שלא מצאנו בהם שום היתר, וקיבלו או זרקו את הדם, אם עבר והעלה את הדם או האימורין, ירדו.

הגמרא מקשה על דברי הברייתא: **וְכִי דָּנִין** להכשיר **דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁירוֹ** – שלא באופן המותר בו לכתחילה, בבנין אב **מִדָּבָר שֶׁבְּהֶכְשֵׁירוֹ** – שמצאנו שכשר באופן כזה לכתחילה וכך היא מצותו, וביצד למדה הברייתא משלמים להכשיר בדיעבד אימורין שנפסלו בלינה, ומיוצא בבמה להכשיר בדיעבד יוצא במקדש.

ומכח קושיא זו, מבארת הגמרא את שיטת הברייתא באופן אחר: אלא על כרחך, **תַּנָּא מִזֹּאת תּוֹרַת הָעוֹלָה רִיבָּה סָמִיךְ לֵיהּ** – כשהכשיר התנא בדיעבד אימורין שנפסלו, סמך על הכתוב 'זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה' וגו' (ויקרא ו ב), שריבה תורה אחת לכל העולים על גבי המזבח שלא ירדו, ומה שאמר בברייתא שהלימוד לכל פסולים אלו הוא בבנין אב, הרי זו אסמכתא בלבד.

שנינו במשנה (לעיל מז.) אודות פר ושעיר של יום הכיפורים, **שְׁיָרֵי הַדָּם כּו'** היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון.

הגמרא מבררת את מקורו של דין זה. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו המקור ששפיכת שיריים בפר ושעיר של יום הכיפורים נעשית על יסוד מערבי, **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (ויקרא ד ז) לגבי דמו של פר כהן משיח, אחר שיתן את דמו בהיכל, 'וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', והיינו שישפוך אל **הַהוּא דְּפָנֵע בְּרִישָׁא** – אותו יסוד שהוא פוגש בו בראשונה בצאתו מההיכל, והוא יסוד מערבי. וכיון שיכל הכתוב לומר 'ואת כל הדם ישפוך', ואמר 'ואת כל דם הפר ישפוך', יש לדרוש בו שבא לרבות גם פר יום הכיפורים, שאף שייריו ניתנים על יסודו המערבי של מזבח החיצון. ומשום שנאמר בשעיר של יום הכיפורים (ויקרא טז טו) 'ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר', לכך אף שייריו, כשיירי הפר, ניתנים על היסוד המערבי של המזבח החיצון.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הפסוקים האמורים בנתינת שיריים על יסוד מזבח העולה. בחומש ויקרא (פרק ד) נאמרו חמש פרשיות של קרבנות חטאת [קרבנות הבאים על חטאים שעונשם במזיד כרת]: א. קרבן חטאת כהן משיח, שעליו להביא פר ונקרא 'פר כהן משיח'. ב. קרבן חטאת המובא על ידי בית דין כאשר נעלם מהם דין מדיני התורה והורו לעבור עליו ועשו הקהל על פיהם, שעליהם להביא פר ונקרא 'פר העלם דבר'. ג. קרבן חטאת נשיא, שעליו להביא שעיר ונקרא 'שעיר נשיא'. ד–ה. קרבן חטאת של יחיד שחטא, שעליו להביא כשבה או שעירה, ונקרא 'חטאת יחיד'. דיני הבאת חטאת יחיד נשנו פעמיים, בשעירה ובכשבה. בכל חמש הפרשיות הללו כתבה התורה כי את שיירי הדם יש לשפוך על יסוד המזבח, ובשלוש הראשונות הוסיפה וכתבה גם שיש לשופכם על 'יסוד מזבח העולה'. הברייתא דלהלן דורשת את האמור בשלוש פרשיות אלו.

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, יש לדרוש את שלושת הפסוקים בחטאת בהם נאמר לשפוך את הדם 'אל יסוד מזבח העולה'.

א. נאמר בפר כהן משיח (ויקרא ד ז) 'וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ **אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה**', ללמדך שישפכנו דווקא אל יסוד מזבח החיצון, המכונה 'מזבח העולה', **וְלֹא** אל **יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.**

ב. נאמר בפר העלם דבר של ציבור (שם ד יח) 'וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹּךְ **אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה**', לשם מה הדגישה התורה שוב שישפכנו אל יסוד מזבח העולה, והלא הוקשו פר העלם דבר לפר כהן משיח, שנאמר בפר העלם דבר (שם ב) 'וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת', וממילא ידענו שדמו ניתן על יסוד המזבח החיצון. הרי זה בא ללמד שכלל **אֵין לוֹ יְסוֹד** לַמזבח **הַפְּנִימִי עַצְמוֹ**, שאין יסוד אלא למזבח החיצון בלבד.

ג. נאמר בשעיר נשיא (שם כה) 'וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ **אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה**', לשם מה חזרה התורה והדגישה שישפכנו אל יסוד מזבח העולה,

המשך בעמוד קנא

רש"י

הכי גרסי' **ולא היא התם תיהוי משחיטה דחולין קאתיא.** והכי פירושו התם עיקר טעמא דר"מ לא יליף בבנין אב אלא מהיקש דזאת תורת הבהמה והעוף כדלקמן בפרק חטאת העוף (דף סט:) אמורינן ר"מ קרא אשכח ודרש ואי נמי תיהוי דגמר לה בבנין אב כדקתני במתני' לא מיפשטא בעיין דהא ר"מ מליקה בקדשים משחיטה דחולין גמר הוה ליה מלמד דחולין ולמאן דלית ליה דרב פפא אף על גב דלמד קדש לאו ראייה היא: **פשוט מהא.** מתני' חדא מהנך בעיא: **מפני מה אמרו.** לקמן היא בפ' המזבח [מקדש] (דף פד:) לרבי יהודה דדריש זאת היא העולה הרי אלו מיעוטין פרט לנשחטה בלילה ושנשפך דמה ושיצא דמה חוץ לקלעים ופריך מה ראה להוציא את אלו ולהכשיר את השאר: **מפני מה אמרו לן בדם כשר.** שאם עלה לא ירד שהרי כשר באימורין אם לנו אימורין ועלו למזבח לא ירדו: **ולן באימורין למה כשר שהרי לן בכשר כשר.** גמור מן התורה שזמן אכילת שלמים שני ימים אלמא אימורין גמרי בבנין אב על הדם: **טמא.** איברי עולה טמאין מפני מה אם עלו לא ירדו: **הואיל ומרצה לפיגולו.** הואיל וחשובה הרצאת דמו לחייב עליו משום פיגול כמו שקרבו מתיריו בהכשר לפיכך אימורי פיגול שעלו לא ירדו: **שקבלו פסולין.** אם זרקו את דמו מפני מה אם עלו הדם או האימורין לא ירדו: **כהנך פסולין.** מכשירים דחזו לעבודת צבור כגון כהן טמא: **וכי דנין דבר כו'.** דקא ילפת באימורין שלא בהכשירם מנלן בבשר דהכשירו בכך וזו היא מצותו ותו היכי יליף יוצא במקדש מיוצא בבמה שכולו יוצא הוא שאין שם קלעים אלא ע"פ השדה: **זאת תורת העולה.** תורה אחת לכל העולין אם עלו לא ירדו כדכתיב על מוקדה כל הלילה וכל ראיות הללו משום דממעט מזאת היא העולה תלתא פסולי מייתי מהנך מאי שנא הני מהני והעיקר מקרא ואסמכתא בעלמא הוא: **מאי טעמא.** אל יסוד מערב הוא דכתיב בפר כהן משיח (ויקרא ד) אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד יסוד שכנגד הפתח ווו היא מערבו של מזבח שהוא כנגד פתח ההיכל ולקמן בברייתא (דף נב.) נפקא לן פר יום הכפורים מריבויא דהפר שטעון מתן דם ליסוד בפר כהן משיח ובשעיר כתיב (ויקרא טז) ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר: **אל יסוד מזבח העולה.** חמש פרשיות הן בחטאת של פר משיח ושל העלם שהן פנימיות ושל שעיר נשיא ושל כבשת יחיד ושל שעירת יחיד שהן חיצוניות. בשתים הפנימיות ובשעיר נשיא כתיב בשפיכת שיריהן אל יסוד מזבח העולה בשתים החיצונות כתיב אל יסוד מזבח סתמא וקדריש תנא תלתא אל מזבח העולה למה פירש הכתוב וה"ג לה בת"כ אל יסוד מזבח העולה של פר כהן משיח ולא יסוד מזבח הפנימי אל יסוד מזבח העולה של פר העדה שאין ת"ל)אין לו יסוד לפנימי עצמו. כשהוא אומר אל יסוד מזבח העולה בשעיר נשיא שאין תלמוד לומר שאם שיריו לא קיבל מזבח הפנימי שירי מזבח החיצון יקבל. דבר אחר וכי יש לו יסוד לפנימי עצמו אם כן מה תלמוד לומר אל יסוד מזבח העולה תן יסוד למזבחה של עולה והכא נמי בעינן תלתא למיגרס והכי גרסי' ופירושו אל יסוד מזבח העולה האמור בפר כהן משיח ולא יסוד מזבח הפנימי שלא תאמר במקום מתן הקרנות שם יהיו שפיכת שיריו: **אל יסוד מזבח העולה.** האמור בפר העדה דלא צריך תו דהא איתקוש להדדי אלא ללמוד בא שאפילו יסוד אין לו לפנימי והכי מידריש הואיל ומיותר לדרשא יסוד יהיה למזבח העולה ולא לפנימי: **אל יסוד מזבח העולה.** האמור בשעיר נשיא שאין ת"ל כדמפרש בת"כ בהדיא מתרי טעמי [חדא דהא] שירי דמים של עצמן של פנימי כגון בפר משיח ועדה לא קיבל הפנימי כדאמרן שיריו של חיצון יקבל בתמיה ועוד למדנו שאין לו יסוד ולקמן (דף נב.) נמי הכי פרשינן לה בשמעתין אם כן מה תלמוד לומר אל יסוד מזבח העולה תן יסוד למזבחה של עולה תן תורת שפיכת שירים יסוד להלכות מזבחה של עולה שיהא המזבח טעון בעולה ובכל דמים הניתנין עליו שפיכת שירים אל היסוד אם נשאר בכלי כלום כשזורק ממנו שתי זריקות לשתי קרנות ישפכנו ליסוד ומשום דבעולה לא כתיב שפיכת שירים איצטריך למילף מהכא: **או אינו אלא למזבחה של עולה יהא יסוד.** או אינו בא ללמד כלום על שפיכת שירים של עולה ושל שאר דמים אלא בא ללמד על הלכות המובח במתן דמה של עולה שיתן שתי מתנותיה כנגד היסוד ולמעוטי קרן מזרחית דרומית שאין לו יסוד כדאמרינן בהאי פירקין (דף נג.): **אמר רבי ישמעאל מקל וחומר.** נפקא לן הא ולא בעי קרא: **מה שירים של חטאת שאין מכפרין טעונין יסוד כו'.** ורבי עקיבא גמר לה להא קל וחומר הכי ומה שירים כו' ולקמיה מפרש מאי ביניהו כו': **האי מיבעיא ליה לגופיה.** שישפכם ליסוד מזבח החיצון ומיהו כל שכן אם רצה יתנם על הפנימי דמהיכא יליף מיעוטא ואי קשיא הא ילפינן מברייתא דאין לו יסוד לגמרי ההוא מייתורא דקרא ואי דרשת קמא לגופיה ותניינא למיעוטא תו לא מייתר שני להכי אלא מקרא שלישי ותו לית לך דרשא שלישי: **מאשר פתח אהל מועד נפקא.** דהיינו חיצון והוה מצי למיכתב אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד מזבח העולה למה לי למיעוטא: הכי

תוספות

דלא גמר דאיכא תרי שינויי מליקה משחיטה ועוף מבהמה. ברו"ך. ועוד קשה היכי דייק דדבר הלמד בק"ו חחור ומלמד בבנין אב אימא דשחיטת עוף אתיא בבנין אב משחיטת בהמה ודבר הלמד בבנין אב חחור ומלמד בבנין אב כדמסקא בשמעתא ונראה דלישנא דמתני' קדייק דפשיטא דעיקר טעמו של ר"מ מהיקשא דזאת התורה כדלקמן ופשיטא ליה דבמה מצינו מעוף יליף דאי מבהמה למה לי לאיתויי בק"ו: **פשוט** מהא חדא. תימה דתרתי תפשוט דכיון דמלמד בבנין אב חבירו אם כן מלמד בק"ו ומה היקש שאינו מלמד בהיקש אי מדרבינא מלמד בק"ו מדתנא דבי רבי ישמעאל בנין אב המלמד בבנין אב חבירו אינו דין שילמד בק"ו ובה"ג עביד ק"ו לעיל:

מפני מה אמרו לן בדם כשר. תימה היכי דייק מהכא דבנין אב חחור ומלמד בבנין אב דילמא לן הדם לאחר שקיעת החמה יליף מלן דאימורין דלא פסילי בשקיעת החמה אלא בעמוד השחר והדר יליף לן דאימורין הנפסלים בעמוד השחר דאם עלו לא ירדו מלן בשר ויש לומר דפשיטא ליה דאע"ג דיליף באימורים שלא הכשירו מהכשירו דבשר דם המתיר עדיף ולא ילפינן דם שלא בהכשירו מהכשירו תדע מדלא ילפינן מעיקרא לן דם מלן בשר:

אשר פתח אהל מועד. יסוד שכנגד הפתח וזהו מערבו של מזבח שיהו כנגד פתח ההיכל כך פי' בקונטרס ולא גריס מה שכתוב בספרים ההוא דפגע ברישא משום דמשמע מטעם שאין מעבירין על המצות ולא מן הפסוק פתח אהל מועד והלא גבי חטאת אית דאמרי שירי הדם על יסוד מערבי לקמן (דף נג.) ואמר טעמא ילמוד סתום מן המפורש מחטאת פנימי משמע דמפורש בהדיא ועוד דאית דאמרי על יסוד דרומי וקאמר ילמוד ירידתו מן הכבש בסמוך לו ליציאתו מן ההיכל בסמוך לו מהיכן פשוט לו זה יותר מזה והלא בתרוייהו שייך טעמא דאין מעבירין על המצות ועוד אמרינן לקמן (דף נח:) על קדשי קדשים שירים בהדיא כתיב בהו אשר פתח אהל מועד ומידהו הא גופא קשיא דלמה לי קרא דפתח אהל מועד תיפוק לי דאין מעבירין על המצות כדאשכחן טעם זה בפ"ק דיומא (דף טו:) דפריך מאי שנא דיהיב מזרחה צפונה ברישא וגבי דישון מזבח פנימי והמנורה אמר דישון מזבח קודם משום דאין מעבירין וכן עבורי דרעא אטוטפתא אסור ויש לומר דלא שייך אין מעבירין על המצות אלא כשיש שתי מצות לפניו כגון דישון מזבח פנימית ומנורה או כגון מצות קרנות שאינו יודע מהיכן יתחיל אבל לקבוע מקום אשפיכת שירים לא קבעינן מהאי טעמא אי לאו דגלי קרא בהדיא:

מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ. אַף מְלִיקָה שֶׁמַּכְשַׁרְתָּהּ בַּאֲכִילָה, תְּטַהֵר טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, דַּיָּהּ כְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, וְלֹא מְלִיקָתָהּ. וְלֹא הִיא, הָתָם, תֶּיהֱוֵי הִיא מְשַׁחִיטָה דְּחוּלִּין קָאָתְיָין. דָּבָר הַלָּמֵד בִּבְנָיָן אָב, מַהוּ שֶׁיְּלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ, וּבִגְזֵירָה שָׁוָה, וּבְקַל וָחוֹמֶר, וּבְבִנְיָן אָב. פְּשׁוּט מֵהָא, חָדָא. מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ, לָן בְּדָם כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי לָן בָּאֵימוּרִין כָּשֵׁר. לָן בָּאֵימוּרִין כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי לָן בַּבָּשָׂר כָּשֵׁר. יוֹצֵא, הוֹאִיל וְיוֹצֵא כָּשֵׁר בַּבָּמָה. טָמֵא, הוֹאִיל וְהוּתַּר בַּעֲבוֹדַת צִיבּוּר. חוּץ לִזְמָנוֹ, הוֹאִיל וּמֻרְצֶה לְפִיגּוּלוֹ. חוּץ לְמְקוֹמוֹ, הוֹאִיל וְהוּקַשׁ לְחוּץ לִזְמָנוֹ. שֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ דָּמָן, בְּהָנָךְ פְּסוּלִין דַּחֲזוּ לַעֲבוֹדַת צִיבּוּר. וְכִי דָּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ, מִדָּבָר שֶׁבְּהֶכְשֵׁרוֹ. תַּנָּא, מִ'זֹּאת תּוֹרַת הָעוֹלָה' רִיבָּה, סָמִיךְ לֵיהּ: שְׁיָרֵי הַדָּם כּוּ': מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', הַהוּא דְּפָגַע בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנַן, 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', וְלֹא יְסוֹד מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', אֵין לוֹ יְסוֹד לַפְּנִימִי עַצְמוֹ. 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', תֵּן יְסוֹד, לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה. אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא [לְ]מִזְבְּחָהּ שֶׁל עוֹלָה, יְהֵא (לְיסוֹד) [יְסוֹד]. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחוֹמֶר, מַה שִּׁירַיִּים שֶׁאֵין מְכַפְּרִין, טְעוּנִין יְסוֹד. תְּחִלַּת עוֹלָה, שֶׁמְּכַפֶּרֶת, אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה יְסוֹד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מַה שִּׁירַיִּים שֶׁאֵין מְכַפְּרִין, וְאֵין בָּאִין לְכַפָּרָה, טְעוּנִין יְסוֹד. תְּחִלַּת עוֹלָה, שֶׁמְּכַפֶּרֶת וּבָאָה לְכַפָּרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה יְסוֹד. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', תֵּן יְסוֹד לְמִזְבְּחָהּ שֶׁל עוֹלָה. אָמַר מַר, 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', וְלֹא יְסוֹד מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. הָא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ. מֵ'אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' נָפְקָא. 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה',

תן

תן

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף נא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות רש"י

תן לה יסוד למזבח של עולה. פירש בקונטרס כל דמים הניתנין על מזבח החיצון טעון שפיכת שירים ליסוד ומשום דבעולה לא כתיבא שפיכת שירים ליסוד איצטריך למילף הכא או אינו מדבר כלל בשירים אלא למזבחה של עולה יהא ליסוד לתחילת דמים שיהו מתנות של כל הזובחים כנגד היסוד אמר רבי ישמעאל כו' וקרא לא איצטריך לתחילת מתנות כנגד היסוד דמקל וחומר דשירים של חטאת אתו אלא על כרחיך להצריך שירים ליסוד לכל הזובחים אתי קרא כך פירש בקונטרס וקשה דלעיל בפרק ב"ש (דף לז.) נפקא לן מקראי אחריני מדם זבחיך ישפך ולרבי מבדם וטפי הוה ליה לאיתויי הך דרשא דלעיל על רבי עקיבא ורבי ישמעאל דפליגי שהרי אית להו הך דרשא וקרא דלעיל מייתי לרבי ישמעאל ורבי עקיבא דהכא ועוד קשה דלקמן בסוף פירקין (דף נז:) ילפינן יסוד בתחילת מתנות בכור מעשר ופסח בגזירה שוה דזריקה זריקה מעולה ולמה לי תיפוק לי בקל וחומר דרבי ישמעאל ורבי עקיבא דהכא ומה שירים שאין מכפרין כו' כי היכי דילפינן מהאי קל וחומר עולה ושלמים וכי תימא משום דשייכי בכפרה יותר מבכור שהוא בא חובה נילף בקל וחומר כי האי גוונא ומה שירים שאין מעכבין טעונין יסוד תחילת עולה שמעכבת אינו דין שטעונה יסוד ועוד שירים טעונין יסוד מהאי קרא או מקרא דלעיל תחילתן לא כל שכן ועוד דקאמר אתיא זריקה מעולה אמאי נקט עולה טפי משלמים או שאר קרבנות הלא כולהו מקל וחומר דהכא אתו והה ליה למימר אתיא זריקה משאר קרבנות ועוד דקאמר התם ועולה גופא מנא לן דכתיב אל יסוד המזבח העולה הא תחילת מתנות מקל וחומר וקרא אתי לשירים ליסוד ובקונטרס דחק לקמן ופירש דכדי נסבה ועוד קשה היכי עביד קל וחומר משירים נימא חטאת תוכיח שמכפרת ואינה טעונה יסוד אף אני אביא כל תחילת דמים מחטאת ויש לומר לפי שהיא על ארבע קרנות וליבא למימר יסוד בבולהו ועוד אמרינן לקמן בפירקין (דף נג:) נאמר סביב בחטאת ונאמר סביב בעולה ופריך אי מה חטאת ארבע מתנות על ארבע קרנות אף עולה טעונה כו' (והא) אמרת עולה טעונה יסוד מהיכן פשוט לו בעולה טפי מבחטאת הא בחטאת נמי איכא ק"ו דעולה ועוד עולת העוף שהיתה נעשית על קרן מזרחית דרומית כדלקמן (שם) אמאי לא תהא טעונה יסוד מקל וחומר ומה שירים דחטאת העוף שאין מכפרין טעונין יסוד תחילת עולה שמכפרת אינו דין שטעונה יסוד ומפרש רבינו חיים דמקרא דהכא ליכא למילף שפיכת שירים לדמים החיצונים אלא לעולה דווקא כדמפרש בקרא וקרא דודם זבחיך ישפך (דברים יב) לא אתא אלא לנאכלין דכתיב בסיפיה והבשר תאכל וכן והנשאר בדם כתיב בחטאת העוף הנאכלת וקרא דאל יסוד מזבח אתא לאשמועינן בעולה שיש לו תורת יסוד (או אינו כו') כלומר תחילת מתנותיה של עולה יהא כנגד היסוד ומסיק מי כתיב אל יסוד העולה דמשמע תחילת דמים יסוד מזבח העולה כתיב דמשמע שירים והדר אמר דדילמא כתיב מזבח דלא תימא אזקיפה דיסוד אלא אגגו ועל זה קאמר רבי ישמעאל דמקל וחומר אתי דכיון דכתיב ביה יסוד בפירוש מקל וחומר ידענא דהוי אגגו ואם כן על כרחיך לשירים של עולה דליהוי איסוד קאתי ומהשתא אתיא תחילת עולה בקל וחומר משירים דידיה אבל משירים של חטאת לא עבדינן קל וחומר בתחילת דמים בקרבן אחר כי אם על שירים של אותו קרבן עצמו גמרינן תחילת מתנותיו ושאר קרבנות דלא כתיב בהו יסוד אתו בג"ש זריקה זריקה מעולה כמו בכור ומעשר והא דבעי לקמן (דף נז.) אבכור כנגד היסוד מנא לן משום דעליה קאי אי נמי לאחר שפירש כל הקרבנות קבעי כנגד היסוד מנא לן וקאתיא זריקה זריקה מעולה אבולהו אבל מקל וחומר (דחטאת) לא אתי כיון דלא כתיב ביה יסוד בפירוש דהאי קל וחומר לא אתי אלא לגלויי דיסוד דקאמר אגגו קאמר ולא שייך למימר חטאת תוכיח אהאי קל וחומר ומיהו קשה לתנא דבריש בית שמאי (לעיל דף לז.) דדריש שפיכה במעשר ופסח מודם זבחיך ישפך מנא ליה יסוד הא לא כתיב בהו זריקה ואבתי קשה לי כי היכי דילפינן תחילת עולה מקל וחומר דשירים דידיה הכי נמי נילף שאר קרבנות לתחילת דמים משירים דידהו דאתי מודם זבחיך ולמה לי לקמן למילף בכור ומעשר בגזירה שוה מעולה ותו דלקמן דקאמר ועולה גופה מנא לן דכתיב אל יסוד מזבח העולה קשה כמו לפירוש רש"י וגם אינו מתורץ אמרת עולה טעונה יסוד מהיכא פשוט לו יותר מחטאת ויש ליישב פירוש זה דתחילת עולה כנגד יסוד לא גמר כלל מקל וחומר אפילו משירים דידיה אלא מקרא דאל יסוד מזבח העולה ידעינן תחילת דמים ליסוד ומזבח דמיותר לגג לא איצטריך דמקל וחומר אתי אם כן דרשינן מיניה לשירים ליסוד אבל קל וחומר לא אתי כלל אלא לגגו היכא דכתיב יסוד השתא אתי הכל שפיר אך קשה קצת דדרשינן מן הפסוק תרתי מילי תחילת דמים ומיתורא דמזבח דרשינן שירים ואימא לשירים לחודא אתי ויש לומר דקודם יש לי להעמיד פשטא דקרא דתחילת מתנות והייתור לשירים. ברוך. ויש עוד לפרש בע"א תן יסוד למזבח של עולה שכל תחילת מתן דמים שעל מזבח העולה יהיו כנגד היסוד בר מחטאת דכתיב בהדיא קרנות דגזירת הכתוב הוא או אינו אלא מזבח של עולה יהא ליסוד כלומר דווקא דעולה ולא דשאר קרבנות ופריך מי כתיב ליסוד העולה דמשמע עולה דווקא מזבח העולה כתיב דמשמע כל דמים של מזבח העולה הדר קאמר דילמא כתיב מזבח העולה משום גג יסוד ועלה קאמר רבי ישמעאל גג אתי בקל וחומר והאי קל וחומר לא אתי אלא לגלויי דיסוד דקאמר קרא אגגו קאמר ולא שייך למימר חטאת תוכיח ומסיק תן יסוד למזבח של עולה והא דצריך לקמן גזירה שוה דזריקה זריקה משום דתחילת מתן דמים ליסוד מדרשא למזבחה של עולה לא ידעינן אלא דומיא דעולה שהן דורון ומכפר לאפוקי בכור ומעשר ופסח אי נמי דומיא דעולה דשתי מתנות שהן ארבע ואפילו ילפינן שירים דידהו ליסוד מודם זבחיך ישפך או מדרבי מכל מקום תחילת דמים לא ידעינן בקל וחומר משירים לא אתו דאיכא למימר חטאת תוכיח ולקמן דקאמר אמרת עולה טעונה יסוד משום דעיקר קרא בעולה כתיב ואם תאמר אכתי לא דרשינן מתן דמים ליסוד מזבח למעשר ופסח מודם זבחיך ישפך הא לא כתיב בהו זריקה ומנא לן יסוד וכי תימא מבנין אב דבכור אם כן תיפשוט דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בבנין אב ויש לומר כיון דגלי לן קרא גזירה שוה במתנת בכור אם כן תן יסוד למזבחה של עולה בכל דמים איירי אפילו באותן שבמתנה אחת איתנהו כמעשר ופסח ומיהו עולת העוף לא אתיא דלא מיירי קרא אלא בנזבחים ואם תאמר דלקמן (דף נג:) מפרש דקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד לפי שלא היה בחלקו של טורף והרצועה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין למאן דאמר ירושלים לא נתחלקה (היכי גמרינן מההיא) ברייתא דרצועה כדמוכח בפ"ק דיומא (דף יב.) דאם כן לכוליה מזבח היה לו יסוד מזבח ואם כן כל הני קראי למה לי הא אין מזבח בלא יסוד כדאמר לקמן פרק קדשי קדשים (דף סב.) דכבש ויסוד וריבוע מעכבין ושמא אפי' למאן דאמר לא נתחלקה הכי גמרינן דלא היה לו יסוד וצריך לדקדק לקמן דבעי למימר רבי יהודה אף בדמים שיכול לזרוק על הרצפה מאי עביד להו להני קראי דמוכחי דעולה טעונה יסוד וגג יסוד ויש לומר דקודם דקדיש דוד הרצפה או אם נעקרה הרצפה סמוך למזבח או לא קדיש עד ארעית תהומא: **הכי** גרסינן מאשר פתח אהל מועד נפקא. ואף על גב דדרשינן ליה ליסוד מערבי תרתי שמע מינה:

דבראי

תֵּן יְסוֹד, לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיב, הָנֵי לָמָּה לִי (קְרָא). לַשִּׁירִים. (שִׁירִים) הָא בְּרָאי עָבִיד לְהוּ. וְכִי תֵּימָא, דְּאָפְיֵיךְ מֵיפָּךְ,

דבראי

הכי גרסינן אל יסוד מזבח העולה תן יסוד למזבחה של עולה ואי סלקא דעתך כדכתיב הני למה לי [קרא לשיריים] שירים הא בראי עביד להו וכי תימא דאפיך מיפך דגואי לבראי ודבראי לגואי הא אין לו יסוד לפנימי עצמו

או

זבחים דף נא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי)

יש לדרוש **תֵּן תורת יְסוֹד**, כלומר עליך לעשות שפיכת שיריים, **לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה**, כלומר לכל מי שדמו על המזבח החיצון, כעולה שלא נאמר בה שפיכת שיריים.

הגמרא מפרשת את ההכרח ללימוד זה. מבארת הגמרא: **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיב** – שאם היה עולה על דעתך לפרש את הפסוק כמו שהוא כתוב, שבא ללמד את הדין בשעיר נשיא עצמו, ולא בא הכתוב לדרשה האמורה, קשה, **הָנֵי** – תיבות אלו 'אל יסוד מזבח העולה' **לָמָּה לִי (קְרָא)** מה באו ללמדנו, הלא די היה לכתוב 'אל יסוד המזבח', בלא לפרש שהמדובר במזבח 'העולה'. ואם נאמר שלמדנו מכך **לַשִּׁירַיִם** שצריך לשפוך את שיירי הדם של שעיר נשיא ליסוד מזבח החיצון, הרי דין זה פשוט, **(שִׁירַיִם) – מדוע נצרך פסוק ללמד דין שיריים שינתנו על המזבח החיצון, הָא בְּרָאי עָבִיד לְהוּ** – הלא אף מתן דמן נעשה מחוץ להיכל, וודאי שלא יתן את השיריים על יסוד מזבח הפנימי שבהיכל, שהרי אפילו חטאות הפנימיות, דהיינו פר כהן משיח ופר העלם דבר שמתן דמם בפנים ההיכל, נתינת שיירידהם במזבח החיצון, כל שכן שעיר נשיא שגם מתן דמו בחוץ ששייריו ינתנו בחוץ, ועל כרחך שבא הכתוב ללמד על כל הקרבנות שדמם במזבח החיצון, שצריכים שפיכת שיריים על היסוד.

מוסיפה הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר שהוצרכה התורה לומר ששיירים אלו ניתנים על יסוד מזבח העולה, שאילולי שאמרה תורה 'העולה' [והיה נאמר רק 'אל יסוד המזבח'] לא היינו למדים מקל וחומר ששיירי שעיר נשיא ינתנו במזבח החיצון, שהיה אפשר לומר, אדרבה, **דְּאָפְיֵיךְ מֵיפָּךְ** – שהפוכות הן החטאות זו מזו,

דמו מגופו אל המזבח, אין לומר שילמד מבן צאן להיות טעון צפון כמוהו. נמצא שאין צורך לחזור ולמעטו מ'אותו' שבשעיר נשיא.
ומכח קושיא זו דוחה הגמרא גם ביאור זה, ומבארת באופן רביעי, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו': **אֶלָּא** מדוע נאמר 'אותו' בשעיר נשיא, ללמוד ממנו **שאותו** צריך לשחוט **בַּצָּפוֹן, וְאֵין** קרבן **פֶּסַח** טעון שחיטה **בַּצָּפוֹן,** אלא אם רצה שוחטו בכל מקום בעזרה.
הגמרא מביאה ברייתא הלומדת גם היא דין זה: **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, יָכוֹל יֵהָא פֶּסַח טָעוּן שחיטה בצָּפוֹן,** וְדִין **הוּא** שיהא טעון צפון מקל וחומר, **וּמָה** קרבן **עוֹלָה** הקל, **שֶׁכֵּן לֹא קָבַע לוֹ זְמַן** מסוים **לִשְׁחִיטָתוֹ** אלא כל היום כשר לכך, אף על פי כן **קָבַע לוֹ צָפוֹן,** קל וחומר לקרבן **פֶּסַח** החמור **שֶׁקָּבַע לוֹ זְמַן לִשְׁחִיטָתוֹ** – שאין כל היום כשר לשחיטתו אלא בין הערביים בלבד, **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁיִּקְבַּע לוֹ צָפוֹן.** לפיכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְשָׁחַט **אוֹתוֹ** וגו', דווקא הוא טעון צפון, אבל קרבן פסח אינו טעון צפון.
מקשה הגמרא: וכי עולה קלה יותר מפסח, הרי **מַה לְּעוֹלָה** שיש בה צד חמור **שֶׁכֵּן כָּלִיל** – שנקטרת כולה על המזבח ולכן גם טעונה צפון, מה שאין כן פסח הקל, שרק אימוריו נקטרים למזבח, לפיכך אין לומר שילמד מעולה להיות טעון צפון כמוה. משיבה הגמרא: אכן מעולה אי אפשר ללמוד לקרבן פסח, אבל נלמד **מֵחַטָּאת,** שאינה נקטרת כליל ולא קבע לה זמן לשחיטתה, ואף על פי כן טעונה צפון, קל וחומר לפסח שקבע לו זמן לשחיטתו שיהיה טעון צפון.
מקשה הגמרא: הרי אפשר לומר שחטאת טעונה צפון מפני שיש בה צד חמור, כי **מַה לַּחַטָּאת שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְרִיתוֹת** ולכן טעונה צפון, מה שאין כן פסח שאינו בא לכפר ולפיכך אין לומר שילמד ממנה. משיבה הגמרא: אכן מחטאת אי אפשר ללמוד לקרבן פסח, אבל נלמד **מֵאָשָׁם,** שאינו בא לכפר על חייבי כריתות ולא קבע לו זמן לשחיטתו, ואף על פי כן טעון צפון, קל וחומר לפסח שקבע לו זמן לשחיטתו שיהיה טעון צפון.
מקשה הגמרא: הרי אפשר לומר שאשם טעון צפון מפני שיש בו צד חמור, **מַה לָּאָשָׁם שֶׁכֵּן** הוא **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** ולכן טעון צפון, מה שאין כן פסח שהוא קדשים קלים ולפיכך אין לומר שילמד ממנו. **וּמִכּוּלָּן נַמִּי** – כמו כן אין לומר שנלמד מהצד השוה שבעולה וחטאת ואשם שכולם טעונים צפון, ואף הפסח יהיה טעון צפון. **שֶׁכֵּן** הם **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** ולכן הם טעונים צפון, מה שאין כן קרבן פסח שהוא קדשים קלים. לפיכך אין צורך לחזור ולמעטו מ'אותו' שבשעיר נשיא.
ומכח קושיות אלו דוחה הגמרא גם ביאור זה, וחוזרת אל הביאור השני שביארה לעיל, לאיזה צורך נאמר בשעיר נשיא 'אותו': אלא **לְעוֹלָם כִּדְאֲמָרָן מֵעִיקָּרָא** – כמו שאמרנו תחילה, שהלימוד מ'אותו' שבשעיר נשיא הוא **שאותו** יש להעמיד בשעת השחיטה **בַּצָּפוֹן וְאֵין הַשּׁוֹחֵט** צריך לעמוד **בַּצָּפוֹן.** וּדְקַשְׁיָא לָךְ מִדְּרַבִּי אֲחִיָּא נָפְקָא לָן – ומה שהקשית שדין זה כבר דרש רבי אחיא בברייתא מ'ושחט אותו' הכתוב בעולה, על זה יש להשיב שהכתוב בשעיר נשיא באמת **לָאו לְמַעוּטֵי שׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן** – אין הוא מקור הדין שהשוחט אינו צריך לעמוד בצפון, כי זה נלמד מהמיעוט שבעולה, **אֶלָּא** הכתוב בשעיר נשיא ממעט את השוחט מדין צפון רק כדי לדייק ממנו **שאֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן אֲבָל הַמְקַבֵּל** את הדם צריך לעמוד **בַּצָּפוֹן,** ומכאן מקור הדין שהמקבל טעון צפון.
מקשה הגמרא: והרי דין זה **שהַמְקַבֵּל** טעון צפון, (מלקח ולקח) [מִ'וְלָקַח' 'לוֹ קַח'] **נָפְקָא** – נלמד מלשון הכתוב בחטאת (ויקרא ד ל) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ' וגו' שדרשוהו לעיל (ע"א) כאילו כתוב 'הכהן לו קח', כלומר הכהן את גופו יקח אל מקום קבלת הדם שהוא בצפון. ואין צורך ללומדו מ'אותו' שבשעיר שביא. מתרצת הגמרא: רבי אחיא שלמד את דין המקבל מ'אותו' הכתוב בשעיר נשיא, (לקח ולקח) ['וְלָקַח' 'לוֹ קַח'] **לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ** – אינו סובר לדרוש כך את לשון הפסוק 'ולקח'. לפיכך צריך הוא את המיעוט 'אותו' שבשעיר נשיא, ללמד שדווקא השוחט אינו צריך לעמוד בצפון אבל המקבל צריך לעמוד בצפון.
הגמרא מבררת מהיכן נלמד דין צפון בעולה לעבב. מבררת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו **ששְׁחִיטָה בְּעוֹלָה** טעונה צפון **לְמִצְוָה** לכתחילה, **וקַבָּלָה נַמִּי לְמִצְוָה אַשְׁכְּחָן** – גם קבלת הדם בעולה מצאנו שהיא טעונה צפון למצוה לכתחילה, אבל **ששְׁחִיטָה וְקַבָּלָה** בעולה טעונות צפון **לְעַכֵּב, מְנָלָן.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַבָּה בַּר שִׁילָא,** דבר זה נלמד בקל **וָחוֹמֶר. וּמַה חַטָּאת** הקלה **הַבָּאָה מִכֹּחַ עוֹלָה** – שדין צפון נלמד בה מהיקש לעולה, שנאמר בחטאת (ויקרא ו יח) 'בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת' וגו', ואף על פי כן **מְעַכֶּבֶת** – דין צפון מעכב בה, כמבואר בברייתא לעיל, קל וחומר **לעוֹלָה** החמורה **שֶׁבָּאָה חַטָּאת מִכֹּחָהּ** – שממנה למדה חטאת את דין צפון, **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁמְּעַכֶּבֶת** – שצפון יעכב בה.
מקשה הגמרא: וכי חטאת קלה יותר מעולה, הרי **מַה לַּחַטָּאת** שיש בה צד חמור **שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְרִיתוֹת** ולכן צפון מעכב בה, מה שאין כן עולה שאינה באה לכפר ולפיכך לא יהיה צפון מעכב בה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא,** אין כונת רב אדא בר אהבה שחטאת קלה יותר מעולה בכל ענין, אלא **הָא** [–כך] **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה** וזה הדבר שבא לדייק, **כְּלוּם מָצִינוּ טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר** – וכי מצאנו בשום מקום שהלמד יהיה חמור יותר מן המלמד, וכיון שעולה היא העיקר והמקור לדין צפון, וחטאת טפילה אליה ולמדה ממנה, לפיכך כאשר גילה לנו הכתוב שצפון מעכב בחטאת קל וחומר שיעכב גם בעולה.
הגמרא מקשה על דברי רבינא שאמר שלא מצאנו טפל חמור מן העיקר. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרַבִּינָא, וְלֹא** – וכי לא מצאנו טפל חמור מן העיקר,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז טבת, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

בשאלתו אודות התספורת של בנם שליט"א שכיון שחל בימי החורף יש חשש שהשינוי הפתאומי מריבוי שיער לתספורת מדוייקת עלולה לגרום הצטננות ח"ו וכו' שלכן קס"ד לאחר איזה זמן.

והנה לדעתי לא נכון הדבר, כי מלשון הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר בהנוגע לתספורת דג' שנים משמע שיש בזה המשכת קדושה תוספת קדושה בנשמת הילד ע"י הנחת הפיאות וכו' ולמה יאחרו המשכה זו, אבל לאידך גיסא אין כל הכרח לתספורת מדוייקת ויכול להניח שערות גדולות לפ"ע ובלבד שיהי' ניכר הענין הנחת הפיאות והשי"ת יצליחו ואת זוגתו שיחיו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות הנכונה והרחבת הדעת.

בברכה

דְּבָרַאי לְגַוַּאי וּדְגַוַּאי לְבָרַאי [–החיצונות לפנים והפנימיות לחוץ], כלומר שהחטאות החיצונות, שמתן דמם על המזבח החיצון, שפיכת שייריהם תהא על מזבח הפנימי, ושהחטאות הפנימיות, שמתן דמם על המזבח הפנימי, שפיכת שייריהם תהא על המזבח החיצון, ולכך בא הכתוב בשעיר נשיא ואמר שאת שיירי הדם ישפוך 'אל יסוד מזבח העולה' לומר שאין זה כך, אלא שגם שיירי שעיר נשיא ניתנים במזבח החיצון.

אם תרצה לומר כן, לא תוכל, **הָא** [–שהרי] **אֵין לוֹ יְסוֹד לַפְּנִימִי עַצְמוֹ,** וכמו שדרשה הברייתא מ'אל יסוד מזבח העולה' האמור בפר העלם דבר, וממילא אין לומר כן, וודאי ששיירי שעיר נשיא ינתנו במזבח החיצון, ועל כרחך מה שאמרה תורה 'אל יסוד מזבח העולה' בא ללמד שיש ליתן יסוד למזבחה של עולה, והיינו שכל הקרבנות שדמם במזבח החיצון טעונים שפיכת שיריים ליסוד.

המשך הברייתא: **אוֹ אֵינוֹ** אומר הכתוב **אֶלָּא** ש[לְ]**מִזְבַּח** שֶׁל **עוֹלָה יְהֵא** (**יסוד**) [**יְסוֹד**], והיינו שמתן דמי עולה יהיה רק בקרנות שהן כנגד היסוד, וכפי שנתבאר לעיל (נא.).

מקשה הגמרא: **מִי** [–האם] **כְּתִיב** 'אֶל יְסוֹד הָעוֹלָה', שמשמע שהכתוב מלמד דין בקרבן עולה, הלא 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה' **כְּתִיב,** ומשמע שהכתוב מלמד על כל הקרבנות שדמם ניתן על מזבח זה, ואם לא היה הכתוב מדבר אלא בקרבן עולה היה לו לומר 'אל יסוד העולה'. מתרצת הגמרא: כאשר הברייתא דנה לומר כן, סברה **שאי הֲוָה כְּתִיב** רק 'אֶל יְסוֹד הָעוֹלָה', **הֲוָה אָמִינָא** שמתן דמי העולה יהיה **בִּזְקִיפָה אֶל יְסוֹד** המזבח, דהיינו שינתן בחלקו הזקוף של היסוד, **וְהַשְׁתָּא** [–עתה] **דִּכְתִיב** 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', בא הכתוב ללמד בכך שינתן הדם על היסוד הדומה למזבח, דהיינו **אַגַּבוֹ דְּיִסּוֹד** – על גג היסוד, כלומר בחלקו השוכב.

הגמרא מביאה את המשך דברי הברייתא, לפי ביאור זה: **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** דין זה שמתן דמה של העולה צריך להיות על **גַּג הַיְסוֹד, לָמָּה לִי קְרָא** עבורו, הלא **קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה** שפיכת **שְׁיָרֵי** דם קרבן **חַטָּאת, שֶׁאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת,** ואף על פי כן **טְעוּנָה** [–צריכה להיעשות על] **גַּג הַיְסוֹד,** שנאמר בה (ויקרא ד ל) 'אל יסוד המזבח', ומשמע אל היסוד שהוא כמזבח, דהיינו על גגו, **תַּחְלַת** מתן הדם **בְּעוֹלָה,** והיא זריקתו על המזבח, **שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא טְעוּנָה** [–צריכה להיעשות על] **גַּג הַיְסוֹד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא,** דין זה אפשר ללומדו בקל וחומר, **וּמַה שְׁיָרֵי חַטָּאת שֶׁאֵין מְכַפְּרִין** וְגם **אֵין בָּאִין לְכַפֵּר, טְעוּנָה גַּג יְסוֹד, תְּחִלַּת עוֹלָה, שֶׁמְּכַפֶּרֶת** וְגם **בָּאָה לְכַפֵּר, אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה גַּג יְסוֹד. אִם כֵּן** שאפשר ללמוד זאת מקל וחומר, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה' הנאמר בשעיר נשיא. בא הכתוב לומר **תֵּן יְסוֹד לְמִזְבַּח** שֶׁל **עוֹלָה,** וכאמור לעיל.

הגמרא מבארת מה בין דברי רבי ישמעאל לדברי רבי עקיבא: **מַאי בֵּינֵיהוּ** – במה נחלקו, **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה,** דין שפיכת **שִׁירַיִם** אם **מְעַכְּבִים, אִיכָּא בֵּינֵיהוּ. מַר** [רבי ישמעאל] **סָבַר** ששיריים **מְעַכְּבִי** בכפרת הקרבן, אלא שאין מכפרים בעצמם, ולפיכך אמר רק 'ומה שיירי חטאת שאינם מכפרים' וכו', **וּמַר** [רבי עקיבא] **סָבַר** ששיריים **לֹא מְעַכְּבִי,** ולפיכך הוסיף ואמר עוד 'ואינם באים לכפרה', והיינו שגם אינם מעכבים את כפרת הקרבן עצמו, שאפילו לא שפך שיריים, כיפר, שמתן דמי החטאת אינו תלוי בשיריים כלל.

רַב פַּפָּא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים ששיריים **אֵין מְעַכְּבִים, וְהָכָא** בברייתא, **בְּמִיצּוּי חַטָּאת הָעוֹף** אם הוא **מְעַכֵּב** את הקרבן **קָא מִיפַּלְגִי** [–נחלקו]. **מַר** [רבי ישמעאל] **סָבַר** מיצוי חטאת העוף **מְעַכֵּב** בקרבן, שאם לא מיצה, נפסל, ולכן אמר על השיריים רק זאת שאין מכפרים, **וּמַר** [רבי עקיבא] **סָבַר** מיצוי חטאת העוף **לֹא מְעַכֵּב** בקרבן, ולכן הוסיף שהשיריים הללו גם אין באים לכפרה, שאפילו לא מיצה את דם חטאת העוף, נתכפר.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי רב פפא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב פַּפָּא,** שרבי ישמעאל אינו סובר ששיריים מעכבים, כדלהלן בברייתא.

הברייתא מלמדת שפר יום הכפורים טעון שפיכת שיריים ודנה אם היא מעכבת. אומרת הברייתא: נאמר בתורה בפר כהן משיח (ויקרא ד ז) 'וְאֵת כָּל (הדם) [דַּם הַפָּר] יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה', **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** 'הַפָּר', הלא יכלה התורה לכתוב 'ואת כל הדם ישפוך', כאשר נאמר בשאר הפסוקים בהם נאמרה שפיכת שיריים, אלא **לִימֵּד עַל פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים,** שֶׁאף הוא **טָעוּן מַתַּן דָּמִים לְיְסוֹד, דִּבְרֵי רַבִּי.**

אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דין זה, שפר יום הכפורים טעון שפיכת שיריים ליסוד המזבח, יש ללומדו מקַל וָחוֹמֶר, **וּמָה אִם מִי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים** [–להיכל] **חוֹבָה,** כלומר שאין זו חובה שיארע כן שיכנס דמו להיכל להזות ממנו בו, כגון פר כהן משיח שבא על חטאו שאין לו חובה לחטוא ולהביא קרבן זה ולהכניס את דמו, ואף על פי כן הוא **טָעוּן** [–צריך] שפיכת שיריים על גבי **הַיְסוֹד, מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים חוֹבָה,** כלומר שחובה היא להביא לידי כך שיכנס דמו לפנים, והוא פר יום הכפורים שהוא חובה בכל שנה, האם **אֵינוֹ דִּין** [–קל וחומר] שֶׁהוא **טָעוּן** שפיכת שיריים על גבי **הַיְסוֹד.**

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, עד שאתה [רבי ישמעאל] לומדו ממה שאין דם פר כהן משיח נכנס להיכל לחובה אלא למצוה [שאם חטא הוא מצווה להביא קרבן ולהכניס מדמו להיכל], יכול אתה ללומדו ממה שאין דמו נכנס לקודש הקדשים כלל וכלל, וכך תאמר, **וּמַה מִי שֶׁאֵין דָּמוֹ נִכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים** [–לקודש הקדשים] **בֵּין לְחוֹבָה בֵּין לְמִצְוָה,** כלומר, לא רק שאין חובה להכניסו לקודש הקדשים אלא גם מצוה אין בדבר ואינו נכנס לשם לעולם, כגון פר כהן משיח, שרק להיכל דמו נכנס ולא לקדש הקדשים, ובכל זאת הוא **טָעוּן** שפיכת שיריים על **הַיְסוֹד, מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ חוֹבָה לִפְנֵי וְלִפְנִים,** כגון פר יום הכפורים, **אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן** שפיכת שיריים על **הַיְסוֹד.**

שואלת הברייתא: **יָכוֹל** הייתי לומר שכיון שלא הוצרך הכתוב הנזכר בדברי רבי, 'ואת כל דם הפר ישפוך', ללמד על שפיכת שיריים בפר יום הכפורים, שהרי יש ללומדה מקל וחומר, וכאמור, ואף על פי כן כתבו, על כן דין זה **יְעַכְּבֶנּוּ** לקרבן, שיפסל אם לא ייעשה כן, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בסוף עשיות הפר (ויקרא טז כ) 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ', ובא הכתוב לומר שבמה שעשה הכהן את העבודות הכתובות שם בפרשה, שֶׁלָּמוּ ותמו כָּל הַכַּפָּרוֹת כּוּלָּן, ומכיון ששפיכת שיריים אינה כתובה שם, למדנו שהקרבן מכפר גם בלעדיה, ואינה מעכבת, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.**

הברייתא דנה כמו כן בפר כהן משיח: הלא יש לומר קַל וָחוֹמֶר גם להצריך שפיכת שיריים **לְפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ,** והקל וחומר הוא (**משעיר נשיא**) וחטאת יחיד, **מֵעַתָּה** שדרשנו קל וחומר להצריך שפיכת שיריים בפר יום הכפורים מפר כהן משיח. כלומר, מעתה שבאנו לכלל קל וחומר להצריך שיריים בפר יום הכפורים, אפשר לומר באותה דרך גם קל וחומר לפר כהן משיח. וכך הוא הקל וחומר, **וּמַה מִי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים** [–להיכל] **לֹא חוֹבָה וְלֹא מִצְוָה,** כלומר שלא רק שאין חובה להכניס את דמו להיכל, אלא גם אין מצוה בדבר ואסור להכניסו לשם, כגון שעיר נשיא וכן חטאת יחיד, שדמם ניתן על מזבח החיצון בלבד, ואף על פי כן הוא **טָעוּן** שפיכת שיריים **לְיְסוֹד, מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים** [–להיכל] **בֵּין לְחוֹבָה בֵּין לְמִצְוָה,** שלא זו בלבד שמצוה להכניסו, אלא גם חובה לעשות כן ואם לא הכניס פסלו, כגון פר כהן משיח, **אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן** שפיכת שיריים **לְיְסוֹד.**

יָכוֹל הייתי לומר שכיון שלא הוצרך הכתוב ללמד על שפיכת שיריים בפר כהן משיח, שהרי אפשר ללומדו בקל וחומר האמור, אם כן ממה שאף על פי כן נכתב, יש ללמוד שדין זה, של שפיכת שיריים, גם **יְעַכְּבֶנּוּ** לקרבן, שאם לא שפך את שיריו ליסוד, יפסל, שעל כן כתבה התורה דין זה אף שאפשר ללומדו בקל וחומר, להוסיף בכך שהוא מעכב את הקרבן. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ד ז) 'וְאֵת כָּל (הדם) [דַּם הַפָּר] יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה', וממה ששינה הכתוב בלשונו, שעד עתה אמר את עבודותיו בלשון 'ולקח הכהן המשיח מדם הפר', 'והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה'', 'ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים' (שם ה–ז), ואילו כאן אמר בלשון אחרת, 'ואת כל דם הפר ישפוך' תחת אשר היה לו לומר בלשון שאמר עד כה, 'ושפך את

המשך בעמוד כ

רש"י

או אינו כו'. ואי ס"ד לגופיה אתא הני למה לי מה בא ללמדנו לשירים אשר ישפך שיריו למזבח החיצון פשיטא דעליו ישפכם דהא תחילת מתנותיו בחוץ נעשו וכי תימא אי (לא) כתיב אל יסוד מזבח סתמא הוה אמינא נפיך מיפך שירי הדם הפנימיים הצריך הכתוב לשפוך בחוץ ומהם אתה לומד ששירי החיצון יתננו לפנימי הא אין לו יסוד לפנימי עצמו הילכך על כרחך תן יסוד למזבח של עולה קאמר: **מי כתיב אל יסוד העולה אל יסוד מזבח העולה כתיב.** בשלמא אי דרשת ליה ליתן תורת שפיכת שריים לכל דמים החיצונים שפיר כתיב מזבח העולה ליתן תורת יסוד למזבח העולה לכל דמים הנזרקים עליו אלא אי לתחילת דמים קא דרשת ליה תו ליכא למימר ליתן תורה כנגד היסוד למזבח העולה לכל דמיו דהא חטאת טעונה מתן על ארבע קרנות וקרן דרומית מזרחית בכלל ועל כרחך אעולה לחודיה תדרשיה הוה ליה למיכתב אל יסוד העולה שתהא העולה כנגד היסוד מזבח העולה מאי היא: **בזקיפה דיסוד.** שיזרוק תחילת מתנות העולה בעליית אמה שמן הארץ עד הכניסה שהיא כנוס אמה דכולה ההוא אמה בין בגובהה בין בכניסה יסוד מיקרייא השתא דכתיב אל יסוד המזבח יסוד שהוא דומה למזבח דהיינו גג של יסוד: **שיריים מעכבין איכא בינייהו.** ר' ישמעאל סבר כפרה הוא דלא מכפרי אבל עכובי מעכבי רבי עקיבא דמוסיף ואין באין לכפרה אשמעינן דאין מתן דמים של מתנות תלוי בהן דלא מעכבי להו שיריים להזאות: **דכולי עלמא שיריים לא מעכבי.** בחטאות ואפי' פנימיות והנך שיריים דאיפלוג בהו ר' ישמעאל ור' עקיבא במיצוי חטאת העוף שהוא שירי הזאתו דכתיב והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם וגו' (ויקרא ה): **תניא כוותיה דרב פפא.** דאית ליה לר' ישמעאל נמי לא מעכבי שירים: **ואת כל דם הפר.** בכהן משיח כתיב ואת כל הדם ישפוך היה יכול לכתוב מה ת"ל הפר כו': **א"ר ישמעאל כו'.** לא לחלוק הוא בא אלא ללמד שאין שיריים מעכבין בו והכי קאמר פר יהו"כ מק"ו הוא בא וכתבו הכתוב יכול לעכב כתבו לך ת"ל וכלה מכפר כו' מסקנא דמילתא דרבי ישמעאל אתיא: **מי שאין נכנס דמו לפנים חובה.** כגון פר כהן משיח שכניסת דמו לפנים אינה חובה קבועה שלא היה מצוה לחטוא ולהביא חטאת: **טעון יסוד.** שפיכת שריים: **מי שנכנס דמו לפנים חובה.** פר יום הכפורים שהוא חובה קבועה בכל שנה ורבי עקיבא בא להוסיף על דבריו עד שאתה לומדו מהיכל שדם פר נכנס לו מצוה צא ולמדו מלפני ולפנים שאינו נכנס לו לא לחובה ולא למצוה וזה נכנס לו אפילו לחובה אינו דין שיטעון: **יכול יעכבנו.** דניהוי כמי ששנה עליו הכתוב לעכב שהרי לא הוצרך לכתוב וכתבו: **תלמוד לומר.** באחרי מות וכלה מכפר שלמו כל הכפרות כולן בעבודות הללו האמורות בענין ושפיכת שריים לא נאמרו שם: **קל וחומר לפר כהן משיח מעתה.** מאחר שבאנו לכלל קל וחומר יש לנו לדרוש קל וחומר כיוצא בו ולומר ששיריים מעכבין בפר כהן משיח מריבוי הכתוב שהרי בקל וחומר היה למד לשפיכת שריים משעיר נשיא יכול יעכבנו מעתה תלמוד לומר וכלה: **ומה מי שאין נכנס דמו לפנים.** כגון שעיר נשיא וחטאת יחיד שאין נכנסים להיכל לא חובה ולא מצוה טעונין יסוד פר משיח שנכנס דמו לפנים מצוה אינו דין שטעון יסוד נראה בעיני דלא גרסינן בהאי מסקנא בין לחובה בין למצוה אלא למצוה גרידתא ואי גרסינן לה לא תיקשה אדתנא ברישא על דם פר משיח שאינו נכנס לפנים חובה וכאן הוא שונה בין חובה בין מצוה לגבי פר יום הכפורים לא הוי כניסת פר משיח חובה שאינו חובה כמותו אבל לגבי שעיר נשיא דלא עייל ליה כלל קרי לה לכניסת פר משיח חובה ובמסכת סוטה (דף מד:) אמרינן כהאי גוונא מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה: **יכול יעכבנו.** מעתה דניהוי כמי ששנה עליו לעכב: **ת"ל ואת כל דם הפר וגו' נתקו הכתוב.** מסדר שאר העבודות ועשאו שירי מצוה ששנה בהילוך לשונו שכל העבודות כתיב ולקח והזה ונתן על קרנות וכאן לא כתיב ושפך דמו אל יסוד אלא שנה במשמעה לנתקו מכלל שאר העבודות לומר שאינה חובה כמו אותם לעכב:

ושאינו

דְּבָרַאי לְגַוַּאי, וּדְגַוַּאי לְבָרַאי. הָא אֵין לוֹ יְסוֹד לַפְּנִימִי עַצְמוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא [לְ]מִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה יְהֵא (ליסוד) [יְסוֹד]. מִי כְּתִיב 'אֶל יְסוֹד הָעוֹלָה', 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה' כְּתִיב. אִי הָוָה כְּתִיב 'אֶל יְסוֹד הָעוֹלָה', הָוָה אָמִינָא, בִּזְקִיפָה אֶל יְסוֹד. הַשְׁתָּא דִּכְתִיב 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', אַגַּגוֹ דִּיסוֹד. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גַּג יְסוֹד, לָמָּה לִי קְרָא, קַל וָחוֹמֶר הוּא. וּמַה שְׁיָרֵי חַטָּאת, שֶׁאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת, טְעוּנָה גַּג יְסוֹד. תְּחִלַּת עוֹלָה, שֶׁמְּכַפֶּרֶת, אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה גַּג יְסוֹד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וּמַה שְׁיָרֵי חַטָּאת שֶׁאֵין מְכַפְּרִין וְאֵין בָּאִין לְכַפֵּר, טְעוּנָה גַּג יְסוֹד. תְּחִלַּת עוֹלָה, שֶׁמְּכַפֶּרֶת וּבָאָה לְכַפֵּר, אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה גַּג יְסוֹד. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה', תֵּן יְסוֹד לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, שִׁירַיִם מְעַכְּבִים, אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ. מַר סָבַר, מְעַכְּבִי. וּמַר סָבַר, לֹא מְעַכְּבִי. רַב פָּפָא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא שִׁירַיִם אֵין מְעַכְּבִים. וְהָכָא, בְּמִיצוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב, קָא מִיפְלְגִי. מַר סָבַר, מְעַכֵּב. וּמַר סָבַר, לֹא מְעַכֵּב. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב פָּפָא, 'וְאֵת כָּל (הדם) [דַּם הַפָּר] יִשְׁפֹּךְ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַפָּר', לִימֵּד עַל פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁטָּעוּן מַתַּן דָּמִים לַיְסוֹד, דִּבְרֵי רַבִּי. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אִם מִי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים חוֹבָה, טָעוּן יְסוֹד. מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים חוֹבָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן יְסוֹד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וּמַה מִי שֶׁאֵין דָּמוֹ נִכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, בֵּין לְחוֹבָה בֵּין לְמִצְוָה, טָעוּן יְסוֹד. מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ חוֹבָה לִפְנֵי וְלִפְנִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן יְסוֹד. יָכוֹל יְעַכְּבֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ', שֶׁלְּמוֹ כָּל הַכַּפָּרוֹת כּוּלָּן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. קַל וָחוֹמֶר, לְפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, (משעיר נשיא) מַעֲתָּה. וּמַה מִי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים, לֹא חוֹבָה וְלֹא מִצְוָה, טָעוּן יְסוֹד. מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים, בֵּין לְחוֹבָה בֵּין לְמִצְוָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן יְסוֹד. יָכוֹל יְעַכְּבֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֵת כָּל (הדם) [דַּם הַפָּר] יִשְׁפֹּךְ', נִתְּקוֹ הַכָּתוּב לַעֲשֹׂה, וַעֲשָׂאוֹ שִׁירֵי מִצְוָה, לוֹמַר לְךָ, שִׁירַיִם אֵין מְעַכְּבִין. וְסָבַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִיצּוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב, וְהָתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה', וְהַנִּשְׁאָר יִמָּצֶה,

ושאינו

תוספות

דבראי לגואי. וא"ת הא אמר ר' עקיבא לקמן (דף פא:) דכל דמים שהכניס לפנים פסולין וי"ל דשירים אין מכפרין לרבי עקיבא ולא קרינן בהו לכפר בקודש: **גג** יסוד למה לי קרא ק"ו. הקשה ה"ר חיים לקמן פרק התערובת (דף פא.) אמרינן גבי דם חטאת שנתערב בדם עולה דפליגי רבי אליעזר ורבנן אמר אביי לא שנו אלא תחילת חטאת ועולה אבל סוף חטאת ותחילת עולה דברי הכל מקום עולה מקום שירים פירוש דאם נתערבו שירי חטאת בתחילת עולה לכולי עלמא יתנם למטה מן החוט דמקום תחילת מתן עולה כשר לשירי חטאת ויזרקם לקיר המזבח ומאליהם שותתין ליסוד ואין כאן שנוי מקום א"ל רב יוסף הכי אמר רב יהודה שיריים צריכין איצטבא פירוש שישפכם על גג היסוד ממש העשוי כאיצטבא ולא יזרקם לקיר הזקוף כמשפט עולה דמשמע דעולה אינה טעונה גג יסוד וי"ל דהאי דבעינן הכא בתחילת עולה גג יסוד לא אתא אלא למעוטי אמה אדמה התחתונה של מזבח שמן הארץ עד הכניסה אבל קיר הזקוף של מעלה עד היסוד פשיטא דעדיף (בעולה) מגג יסוד ממש דחודה עדיף משום דבעינן שתי מתנות שהן ארבע: **לימד** על פר יהו"כ שטעון מתן דמים ליסוד. לעיל פרק בית שמאי (דף מז:) גבי ועשה לפר כאשר עשה דריש סמיכה ושירי הדם בפר יהו"כ ותימא להאי תנא סמיכה מנא ליה ושם פירשנו:

ומה מי שאין נכנס דמו לפנים חובה. תימה מה לפר כהן משיח שכן מכפר על עבירת מצוה ידועה כדפריך לעיל פ' בית שמאי (דף מז:) וי"ל דסמיך אהאי דאתי בקל וחומר משעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו: **יכול** יעכבנו. דלית לן למימר טרח וכתב לה קרא כל כמה דאיכא למידרש:

אותה

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף נב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

אותה שנתן דמה למעלה ולא אותה שנתן דמה למטה. וא"ת א"כ היכי פריך לעיל בריש בית שמאי (דף לח.) אימא וכפר אע"פ שלא נתן למעלה אלא למטה וי"ל דהוה דריש אותה לדרשא אחריתי כדדריש לעיל בפ"ק (דף י:) אותה למעלה ולא אחרת למעלה א"נ הוה מפרש אותה יאכלנה אבל למטה לא יאכלנה ולעולם כיפר ולא שייכא כאן דההיא דשמואל (לעיל ד' כו:) דכיון שהגיע דם למזבח נתכפר: **מה** דמים האמורים למטה אם נתנן למעלה לא כיפר. פירש בקונט' דבחטאת העוף כתיב היא שאם שינה בה פסלה ותימה הא בבהמה נמי כתיב היא ונימא כמו כן שאם שינה בה פסלה:

תאמר בניתנין למעלה שסופן למטה. תימה מעולת העוף שסופן למטה ותנן לקמן בפ' חטאת העוף (דף סו.) עשאה למטה כמעשה כולן פסולה ומיהו היא גופה לא ידעינן מנא לן: כוליה

ושאינו נשאר. כלומר אם יצא כל הדם בהזאה אין צריך מיצוי: האי תנא סבר שיריים מעכבין גרסינן: **המחטא אותה.** הזורק את דמה ובכללה דזאת תורת החטאת כתיב אותה מיעוטא היא אם מחטא את דמה כהלכתו שכתבתי לך בה קרנות דהיינו למעלה הוא דהואי חיטוי ונאכלת אי לא לא: **וכי מאין באת.** להבשיר שנזקקת להביא מקרא לפסול: **ישפך.** שפיכה אחת ונאמר והבשר תאכל: **נאמרו דמים למטה.** מחוט הסיקרא בחטאת העוף והזה מדם החטאת (ויקרא ה) ודרשינן ליה לקמן (דף סד:) זה קיר התחתון: **ונאמר דמים למעלה.** בחטאת בהמה: **מה דמים האמורים למטה שנתנן למעלה לא כיפר.** דהא כתיב בהזאתו חטאת היא שאם שינה בה פסול דהכי אמרינן לקמן (דף סו.) עשאה למעלה כמעשה כולן פסול: **שכן סופן למטה.** שירים ניתנין ליסוד: **שסופן לחוץ.** שפיכת שירידם: **ואם עשאן בתחילה בחוץ לא כפר.** דעיכובא כתיב בהו כדרבינא מועשה כאשר עשה: **שאין מזבח הפנימי ממרקן.** שאין שם גמר מתן דמים שעודן צריכין עבודה אחת הילכך חמירי ולקמן מפרש ואזיל מאי היא: **תאמר בניתנין למעלה בקרנות שממרקות אותו.** שהוא גמר מתן דמיהם לעבב דהא לכולי עלמא שיריים החיצונים לא מעבבי הילכך לא חמירי ויכשרו למטן להכי איצטריך אותה: **מאי שכן אין מזבח הפנימי ממרק אותו [לאו].** דשפיכת שיריים מעבבי בהו: **אמר ליה רבא.** לרמי בר חמא: **אי הכי.** דשיריים מבחוץ מעבבי בהו כל שכן דאתיא מקל וחומר ולא בעי קרא: ומה דמים הפנימיים שסוף שירידם חובה לחוץ לעבב עשאן בתחילה בחוץ כו': הכי גרסינן **אלא אין מזבח הפנימי ממרקן בלבד אלא פרכת.** דדמן טעון תחילת הזייה על הפרוכת הואיל וטעונין שתי עבודות בפנים חמירי לעבב מלעשות' בחוץ תאמר בניתנין למעלן שכן קרנות ממרקות את עבודותיהן העליונות ואין טעונין שתי עבודות אבל בשיריים לא קאמר דליעבבו: ה"ג ת"ר **וכלה מכפר** וגו'. ולקמיה מפרש מאי קאמרי ומאי ביניידהו: **מפני מה לא נאמר.**

---

1 וְשֶׁאֵינוֹ נִשְׁאָר לֹא יִמָּצֵה. תְּרֵי תַּנָּאֵי, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי
2 יִשְׁמָעֵאל. אָמַר רַמִּי בַּר חָמָא, הַאי תַּנָּא סָבַר, שִׁירַיִם
3 מְעַכְּבִי, דְּתַנְיָא 'הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אוֹתָהּ', אוֹתָהּ שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ
4 לְמַעְלָה, וְלֹא אוֹתָהּ שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה. אָמְרָתָּ, וְכִי מֵאַיִן
5 בָּאתָה. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדַם זִבְחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח וְגוֹ',
6 לְמַדְנוּ לְנִיתָּנִין בְּמַתַּן אַרְבַּע, שֶׁאִם נִתְּנָן בְּמַתָּנָה אַחַת,
7 כִּיפֵּר. יָכוֹל אַף הַנִּיתָּנִין לְמַעְלָה, שֶׁנִּתְּנָן לְמַטָּה, כִּיפֵּר. וְדִין
8 הוּא, נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּן, מַה דָּמִים
9 הָאֲמוּרִים לְמַטָּן, שֶׁנִּתְּנָן לְמַעְלָן, לֹא כִּיפֵּר. אַף דָּמִים הָאֲמוּרִים לְמַעְלָן,
10 אִם נִתְּנָן לְמַטָּה, לֹא כִּיפֵּר. תֹּאמַר
11 לֹא, אִם אָמְרָתָּ בְּתַחְתּוֹנִים, שֶׁנִּיתָּנִין בִּנְתִינָה לְמַעְלָה, שֶׁאֵין סוֹפָן לְמַעְלָן, לֹא כִּיפֵּר.
12 בַּעֲלִיּוֹנִים, שֶׁנִּתְּנָן לְמַטָּה, שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן קָרֵב לְמַטָּה. דָּמִים (שיריים) הַפְּנִימִיִּים, יוֹכִיחוּ, שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן, קָרֵב
13 בַּחוּץ, וְאִם נִתְּנָן בַּתְּחִלָּה בַּחוּץ, לֹא כִּיפֵּר. לֹא, אִם אָמְרָתָּ בַּדָּמִים הַפְּנִימִיִּים, שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי
14 מְמָרְקָן. תֹּאמַר בַּעֲלִיּוֹנִים, שֶׁהֲרֵי קְרָנוֹת מְמָרְקוֹת אוֹתָן, אִם נִתְּנָן לְמַטָּה כְּשֵׁרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר
15 'אוֹתָהּ', אוֹתָהּ שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַעְלָה, וְלֹא שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה. מַאי "שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן',
16 לָאו, אֵלּוּ שִׁירַיִם. אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִי הָכִי, תֵּיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר, מַה שִׁירַיִם הַפְּנִימִיִּים, שֶׁסּוֹפָן חוֹבָה
17 בַּחוּץ, עֲשָׂאָן בַּתְּחִלָּה בַּחוּץ, לֹא כִּיפֵּר. הַנִּיתָּנִין לְמַעְלָה, שֶׁאֵין סוֹפָן חוֹבָה לְמַטָּה, וַעֲשָׂאָן בַּתְּחִלָּה
18 לְמַטָּה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא כִּיפֵּר. אֶלָּא, אֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן בִּלְבַד, אֶלָּא פָּרֹכֶת. תָּנוּ רַבָּנָן 'וְכִלָּה
19 מְכַפֵּר', אִם כִּיפֵּר, כִּלָּה. וְאִם לֹא כִּיפֵּר, לֹא כִּלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, מִפְּנֵי מָה
20 לֹא נֹאמַר אִם כִּלָּה כִּיפֵּר, אִם לֹא כִּלָּה לֹא כִּיפֵּר, שֶׁאִם חִיסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת, לֹא עָשָׂה וְלֹא
21 כִּלּוּם. מַאי בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר, מִשְּׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וְחַד
22 אָמַר, שִׁירַיִם מְעַכְּבִין, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תִּסְתַּיֵּים, דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הוּא דְּאָמַר שִׁירַיִם דְּמְעַכְּבִי.
23 דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר שִׁירַיִם מְעַכְּבִין, מֵבִיא פַּר אֶחָד, וּמַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בִּפְנִים.
24 אֲטוּ רַבִּי יוֹחָנָן, לֵית לֵיהּ הָא סְבָרָא. וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תָּנָא רַבִּי נְחֶמְיָה, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר, שִׁירַיִם
25 מְעַכְּבִין. אֶלָּא, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר, וְלָאו לְהָנֵי תַּנָּאֵי. הָכָא נַמִּי, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר, וְלָאו לְהָנֵי תַּנָּאֵי: **מִשְׁנָה**
26 חַטֹּאוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד. אֵלּוּ הֵן חַטֹּאוֹת הַצִּבּוּר, שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים, וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת, שְׁחִיטָתָן
בַּצָּפוֹן וְקִיבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת, בַּצָּפוֹן. וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. כֵּיצַד,

עלה

מפני מה לא נדרשנו כסדר מכתבו: **משמעות דורשין כו'.** תרווייהו ללמד על המתנות שמעכבות קאמרי אלא מר משמע ליה הכי ומר משמע ליה הכי רבי עקיבא משמע ליה מדסיפא לרישא מדריש בכפרה דהיינו במתנות תלויה השלמה ושירים לא מעכבי ור' יהודה נמי שירים לא מעכבי אית ליה וה"ק מ"ט תדרשיה הכי דהשתא לא שמעינן מינה שכל מתנותיו מעכבות דאיכא למימר בכפרת מתנה אחת קאמר דומיא דחטאות החיצונות אלא דרוש הכי אם כלה הכל כמה שכתב הוא דכיפר ואם לא כלה כל מה שבענין לא כיפר ולמדנו שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה כלום ושיריים לא מעכבי שאינן אמורין בענין זה דגבי פר כהן משיח הוא דאיתרבי פר יום הכיפורים לשירים ולרבי יהודה איצטריך למילף עיכוב מתנות מהכא משום דאמר כי כתיבא חוקה בדברים הנעשין בבגדי לבן לפני ולפנים הוא דכתיב: **שיריים מעכבי איכא בינייהו.** ולרבי עקיבא לא מעכבי וה"ק אם כיפר מה שאמור בענין כלה דכתיב חוקה לעיכובא אבל שיריים שאינה אמור בענין לא מעכבי ואתא רבי יהודה למימר כלה כל צורכי עבודותיו ואף המלמדין לו ממקום אחר כיפר ואם לא כלה לא כיפר שאם חיסר אחת מכל המתנות כו' ואפילו במתן יסוד משמע: **לדברי האומר שיריים מעכבי כו'.** אם גמר מתנות כולן ונשפך הדם מביא פר אחר ומתחיל בהיכל כדי שיהו לו שיריים דאע"ג דאמרי' גמר מתנות מבפנים ונשפך הדם מביא פר אחר ויתחיל בפרכת גמר מתנות שעל הפרכת ונשפך הדם יביא פר אחר ויתחיל במזבח ואין צריך להתחיל עבודה שהשלים שכולן כפרה בפני עצמן לדברי האומר שיריים מעכבין ולא אמרי' אם גמר מתנות מזבח הפנימי ונשפך הדם יביא אחר וישפוך על יסוד החיצון דאם כן לאו היינו שירים אלא במזבח יתחיל שיעשו שיריים וישפכם בחוץ אלמא לרבי יהושע בן לוי איכא למאן דאמר שיריים מעכבין: **אטו ר' יוחנן מי לית ליה הך סברא.** דאיכא למאן דאמר שיריים מעכבין: **והא אמר רבי יוחנן.** בפרק השוחט (לקמן דף קיא.): **תנא רבי נחמיה כדברי האומר כו'.** דקתני רבי נחמיה אומר שירי הדם שהקריבו בחוץ חייב ואמר רבי יוחנן עלה תנא רבי נחמיה למילתיה כדברי האומר שיריים מעכבין אלמא לרבי יוחנן נמי איכא דאית ליה הכי אלא מאי משני עלה דרבי יוחנן כי מוקמן לה כר' יהושע בן לוי מבעית לשנויי אדרבי יוחנן לדברי האומר דקאמר אתנאי אחרים קאי ולא אהני תנאי דלעיל קאי ארבי יהודה ורבי עקיבא הכא נמי איכא למימר דרבי יוחנן הוא דאמר שיריים מעכבים איכא ביניידהו והא דקאמר רבי יהושע בן לוי לדברי האומר לאו אהני תנאי קאי: **מתני' אלו הן חטאות ציבור.** שאנו צריכים להזכירם שהרי הפנימיות פר העדה ושעירי עבודה זרה כבר נשנו: **שעירי ראשי חדשים ושל מועדות.** שהן על מזבח החיצון: **שחיטתן בצפון.** שהרי למדנו בבנין אב לכל חטאות: **ארבע מתנות כו'.** כדילפינן מקרנות קרנות בפרק בית שמאי (לעיל דף לז):

עלה

וְשֶׁאֵינוֹ נִשְׁאָר לֹא יִמָּצֵה, כלומר, שאם יצא כל הדם בהזאה, אין צורך עוד במיצוי, ואין זה מעכב את הקרבן. הרי שדעת רבי ישמעאל היא שמיצוי חטאת העוף אינו מעכב. מתרצת הגמרא: שתי ברייתות אלו, זו שהובאה עתה, בה מבואר בדעת רבי ישמעאל שמיצוי חטאת העוף אינו מעכב, והברייתא דלעיל בה מבואר בדעתו [וכפי שביאר רב פפא] שמיצוי חטאת העוף מעכב, נשנו על ידי **תְּרֵי תַּנָּאֵי** [–שני תנאים] החולקים זה על זה, ומחלוקתם היא **אַלִּיבָּא** [–בשיטתו] **דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.**

הגמרא מביאה דעה החולקת וסוברת ששיריים מעכבים: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, הַאי תַּנָּא** – תנא זה, דלהלן, **סָבַר שְׁשִׁירַיִם מְעַכְּבִי** את הקרבן, וכאשר יבואר בהמשך הברייתא.

הברייתא מלמדת שחטאת שניתן דמה במזבח למטה ולא למעלה, פסולה: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק לגבי קרבן חטאת (ויקרא ו יט) 'הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא **אוֹתָהּ** יֹאכְלֶנָּה', והתיבה 'אותה' באה למעט ולומר שרק **אוֹתָהּ שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַעְלָה,** דהיינו בקרנות המזבח, כפי שהורתה התורה לעשות, חיטויה חיטוי [–זריקתה זריקה] והיא בשירה ונאכלת, **וְלֹא אוֹתָהּ שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה** שלא כדינה, שאינה נאכלת.

הברייתא מבארת מדוע נצרך לימוד זה. שואלת הברייתא: **אָמַרְתָּ, וְכִי מֵאַיִן בָּאתָה** לומר שחטאת שניתן דמה למטה בשירה היא, שהוצרכת להביא לימוד שהיא פסולה בכך. משיבה הברייתא: מה שבאת לחדש ששינוי במקום מתן הדם פוסל את החטאת, הוא **מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יב כז) 'וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ **וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח** וגו' ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל', ומה שאמרה תורה 'ישפך', משמע שפיכה [–נתינה] אחת על גבי המזבח, כלומר שבנתינת מתנה אחת מן הדם, הותר הבשר באכילה, **וְלָמַדְנוּ** מפסוק זה לְקרבנות **הַנִּתָּנִין** על המזבח **בְּמַתָּן אַרְבַּע** [–בארבע מתנות], כגון חטאת, **שֶׁאִם נִתְּנָן בְּמַתָּנָה אַחַת** בלבד, **כִּיפֵּר** הקרבן, שאין מעכבת אלא מתנה אחת. ומעתה **יָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁאַף** הַקרבנות שדינם להיות **נִּתָּנִין** במזבח **לְמַעְלָה** [–בחציו העליון], כחטאת בהמה, **שֶׁנִּתְּנָן** במזבח **לְמַטָּה** [–בחציו התחתון] שלא כדינם, **שִׁכִּיפֵּר,** שכשם שמנין נתינות הדם אינו מעכב, כך גם מקום מתן הדם, ולכך הוצרך הלימוד מ'אותה' למעט זאת.

הברייתא מבארת מדוע לא היינו למדים מעצמנו שמקום מתן הדם מעכב. שואלת הברייתא: **וְהֲלֹא דִּין הוּא** – יש ללמוד דין זה, שמקום מתן הדם מעכב, גם בלא הלימוד האמור מ'אותה', שהרי **נֶאֱמְרוּ דָּמִים** שניתנים במזבח **לְמַעְלָה** מחציו, והם דמי חטאת בהמה, **וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים** הניתנים במזבח **לְמַטָּן,** בחציו התחתון, והם דמי חטאת העוף, ונלמד זה מזה ונאמר, **מַה דָּמִים הָאֲמוּרִים לְמַטָּן,** דמי חטאת העוף, **שֶׁאִם נִתְּנָן לְמַעְלָן לֹא כִּיפֵּר, אַף דָּמִים הָאֲמוּרִים לְמַעְלָן,** דמי חטאת בהמה, **אִם נִתְּנָן לְמַטָּה לֹא כִּיפֵּר** ופסלה. ומעתה קשה, מדוע הוצרכנו ללימוד מ'אותה', הלא אפשר ללמוד שכשם שחטאת העוף פסולה למעלה כך חטאת בהמה פסולה למטה.

משיבה הברייתא: **לֹא** תוכל ללמוד זו מזו, משום **שֶׁאִם אָמַרְתָּ** שבשינוי מקום פסל, הרי זה **בְּדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים** [–הניתנים למטה], כלומר בדמי חטאת העוף, **שֶׁנִּיתָּנִין בְּנִתִּינָה לְמַעְלָה,** שהרי זה משום **שֶׁאֵין סוֹפָן** של דמיה להינתן **לְמַעְלָן,** ולכך **לֹא כִּיפֵּר** הקרבן ונפסל, האם מפני כך **תֹּאמַר** שפסל את הקרבן גם **בַּדָּמִים הָעֶלְיוֹנִים,** כלומר בדמי חטאת בהמה, **שֶׁנִּתָּנִין לְמַטָּה,** שהלא יש לחלק ולומר, ששונים דמים אלו של חטאת העוף **שֵׁשׁ מֵהֶן** חלק שהוא **קָרֵב לְמַטָּה,** והם השיריים הניתנים על היסוד, ועל כן אפשר לומר שאין הם נפסלים אם ניתנו כולם למטה ולא רק שייריהם, ואין ללומדם מדמים הניתנים למטה שניתנו למעלה שנפסלו, כיון שמקרבן זה אין דבר הניתן למעלה, ולכך שינוי זה פוסל בו.

חוזרת הברייתא ודוחה: הלא יש לדחות פירכא זו ולומר, **דָּמִים (שִׁירַיִם)** של קרבנות **הַפְּנִימִיִּים,** כלומר שמתן דמם בפנים ההיכל, **יוֹכִיחוּ** שפירכא זו אינה נכונה, שֶׁהלא **יֵשׁ מֵהֶן,** מקרבנות אלו, **קָרֵב בַּחוּץ,** ששייריהם ניתנים על המזבח החיצון, וְאף על פי כן **אִם נִתְּנָן בַּתְּחִלָּה** [–את תחילת מתנות הדם] **בַּחוּץ, לֹא כִּיפֵּר,** ומכאן למדת שאין זו סברא לומר שמה ששייריו ניתנים במקום מסויים שאם נתן שם את עיקר דמיו שלא פסל, ושוב שבה השאלה למה הוצרכנו ללימוד מ'אותה' שאם עשאה למטה שפסלה, והרי אפשר ללמוד זאת ממה שדמים שלמטה שנתנם למעלה שפסלם.

הברייתא דוחה את הדחיה: **לֹא** תוכל להוכיח מדמים הפנימיים שנתנם בחוץ לדמים העליונים שנתנם למטה, שכן **אִם אָמַרְתָּ בַּדָּמִים הַפְּנִימִיִּים** שנתנם בחוץ שפסל, הרי זה משום שהם חמורים מפני **שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן** [–מסיים את מתן דמם], כלומר שאין מתן דמם מסתיים במזבח הפנימי והם צריכים עוד עבודה אחת, וכאשר יבואר להלן, האם **תֹּאמַר** כן גם **בְּדָמִים הָעֶלְיוֹנִים** שאם נתנם למעלה שפסלם, והלא קלים הם, **שֶׁהֲרֵי קְרָנוֹת מְמָרְקוֹת אוֹתָן** [–מסיימות את מתנותיהם], שאין מתן שייריהם מעכב, וכיון שקלים הם אין להוכיח עליהם מן הדמים הפנימיים שהם חמורים, ועל כן ניתן לומר **שֶׁאִם נִתְּנָן לְמַטָּה כְּשֵׁרִים,** ולפיכך הוצרכנו ללימוד לפסול, כאמור, **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹתָהּ',** לדרוש שרק **אוֹתָהּ שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַעְלָה** כשירה, **וְלֹא** אותה **שֶׁנִּיתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה.**

רמי בר חמא מוכיח שהתנא בברייתא זו סובר ששיריים מעכבים: **מַאי** – מהו האמור בברייתא בדמים הפנימיים **'שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן', לָאו** – האם אין הכוונה **שֶׁאֵלּוּ הַשִּׁירַיִם,** ולומר שדמים הפנימיים חמורים ששייריהם מעכבים, ואין די במתן דמם על המזבח הפנימי, ועל כן אין ללמוד מהם על הדמים הניתנים על המזבח החיצון למעלה, שהם קלים שאין שייריהם מעכבים, ודי במתן דמם על הקרנות. מכאן מוכח, שהתנא של הברייתא סובר ששיריים הפנימיים מעכבים.

הגמרא דוחה ביאור זה: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרמי בר חמא, **אִי הָכִי** – אם כדבריך, שכוונת התנא של הברייתא לומר שדמים הפנימיים אין מזבח הפנימי ממרקן לפי שהם צריכים עדיין שפיכת שיריים המעכבת את הקרבן, הלא מעתה כל שכן שאין צריך פסוק ללמד שחטאת שנתן את דמיה למטה שפסלה, מפני **שֶׁתֵּיתֵי** [–יש ללמוד זאת] **בְּקַל וָחוֹמֶר** משיריים הפנימיים, וכך הוא הקל וחומר, **מַה שִׁירַיִם הַפְּנִימִיִּים, שֶׁסּוֹפָן** להינתן **בְּחוּצָה בַּחוּץ,** כלומר שאין הקרבן כשר אם לא ישפוך את שייריהם על המזבח החיצון, ובכל זאת אם **עֲשָׂאָן בַּתְּחִלָּה בַּחוּץ,** שנתן את דמיהם במזבח החיצון, במקום לעשותם בפנים, **לֹא כִּיפֵּר** ופסל את הקרבן, דמים **הַנִּתָּנִין** במזבח החיצון **לְמַעְלָה, שֶׁאֵין סוֹפָן חוּצָה לְמַטָּה,** כלומר שאין שפיכת שייריהם במזבח למטה מעכבת את הקרבן, ועבר **וְעָשָׂאָן בַּתְּחִלָּה לְמַטָּה,** שנתן את דמיהם מחצי המזבח ולמטה, האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא כִּיפֵּר** ונפסל הקרבן, ושוב קשה מדוע הוצרכנו ללימוד מ'אותה'. אלא על כרחך שאין הברייתא סוברת ששיריים מעכבים, ולא לכך התכוונה באומרה שאין המזבח ממרק את הדמים הפנימיים.

רבא מסיק מהו ביאור הברייתא באומרה שדמים הפנימיים 'אין מזבח ממרקן': **אֶלָּא** אמר רבא, כוונת הברייתא היא **שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן בִּלְבַד אֶלָּא פָּרוֹכֶת,** שאין די במתנות המזבח הפנימי, אלא יש בהם גם מתנות על הפרוכת, וכיון שחמורים הם שצריכים שתי עבודות בפנים, אפשר שרק בהם אין להכשיר כאשר דמם ניתן בחוץ. ואין ללמוד מהם לדמים החיצוניים לפסול בהם בשינוי מקום נתינת הדם, אחר שהם קלים, שאין בהם שתי עבודות של מתנת דם.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת השייכת לנידון אם שיריים מעכבים: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר אודות מתנות הפר והשעיר ביום הכפורים (ויקרא טז כ) 'וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת הַשָּׂעִיר הֶחָי', וקשה, שהיה די לומר 'והקריב את השעיר החי', ומפני מה נאמר גם 'וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח', אלא שבאה התורה ללמד **שֶׁאִם כִּיפֵּר,** דהיינו שנתן את כל מתנות הדם שבקודש ושבאוהל מועד ושבמזבח, **כִּלָּה** את מעשיהם של הפר והשעיר וכשרים הם, **וְאִם לֹא כִּיפֵּר** ולא נתן את כל מתנותיהם, **לֹא כִּלָּה** את מעשיהם, ואינם כשרים, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר** – מדוע לא נדרוש תיבות

המשך בעמוד קו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

טו. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה חֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְקִדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם[מב] רָץ תַּחְתֶּיהָ[מג] אֲפִילוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁמַּגִּיעַ לִפְנֵי פֶּתַח בֵּיתוֹ וְיִזְרֶקֶנָּה שָׁם כְּלְאַחַר יָד וְאַף אִם עָמַד בְּאֶמְצַע מְרוּצָתוֹ לְתַקֵּן הַמָּשׁוּי פָּטוּר[מד] (אֶלָּא שֶׁלְּכַתְּחִלָּה אָסוּר לַעֲמוֹד כְּלָל אֶלָּא אִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּעִנְיָן אַחֵר):

חלק ב סימן רסו, דין מי שהחשיך לו בדרך, סעיף טו

הלכתא רבתא

מב] וקדש עליו היום - בין התחיל לרוץ קודם החשכה בין לאחר החשכה, שהרי בזמננו אין לנו אלא כרמלית.

מג] רץ תחתיה - משמע אפילו שלא במקום סכנה[52].

מד] פטור - אף אם יודע שלא יוכל לרוץ עד לביתו - בלא שיעמוד לתקן המשוי - מותר לו להתחיל לרוץ[53].

ציונים והוספות

52) כיון שאין דרך לרוץ בחבילתו - יש בזה היכר, אבל בכיסו אין היתר לרוץ אלא במקום הסכנה (ראה ערוה"ש).

53) ומה שנקט בלשון 'פטור' - אינו 'פטור אבל אסור', אלא משום שהיתר זה אינו אלא אם כן אי אפשר לו בענין אחר (קו"א סק"ה).

שולחן ערוך – הלכות ברכת המזון

ד המצטרף צריך ליזהר שלא לברך ברכה אחרונה עד שיזמנו עליו שאם בירך ברכה אחרונה על אכילתו או שתייתו שוב אינו יכול לזמן ולענות עמהם שכבר נסתלק מהם:

ה עד היכן הוא הזימון עד סיום ברכת הזן שכל המצטרפים לזימון צריכים לכוין ולשמוע ברכה ראשונה מברכת המזון מפי המזמן כמ"ש בסי' קצ"ג ואע"פ ששמע ברכת הזן לא נפטר בה מברכה אחרונה על אכילתו אלא א"כ אכל תמרים ובשתיה לא נפטר אלא א"כ שתה יין כמו שיתבאר בסי' ר"ח ומכל מקום לכתחלה יכוין שלא לצאת ידי חובתו לכתחלה בשמיעתו ברכת המזון שלכתחלה צריך לברך על כל מין ברכה הראויה לו כמו שיתבאר:

ו שנים שאכלו ושבעו ונתנו לשלישי לאכול מעט שיצטרף עמהם לזימון אם אכל כזית פת יכול לברך להם ברכת המזון אפי' לא אכל כדי שביעה ואינו חייב בברכת המזון מן התורה כמותם לפי שמן התורה אף מי שלא אכל כלל יכול להוציא את מי שאכל ושבע שלא אמרו כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם אלא במי שאינו מצווה כלל כמו נשים במצות שאינן נוהגות בהן אבל כל שמצוה זו נוהגת בהן אע"פ שלא נתחייב בה עתה הוא אלא חבירו נקרא הוא ג"כ מחוייב בדבר מדין ערבות שכל ישראל ערבים זה בזה ועליו להציל חבירו מעון ולפוטרו ממצוה שנתחייב בה.

ואף שברכת המזון היא ברכת הנהנין ובברכת הנהנין מי שאינו נהנה אינו מוציא את מי שנהנה לפי שאינו מחוייב בברכה זו משום ערבות הואיל ואינו חובה על חבירו שיכול הוא שלא ליהנות ושלא להתחייב בברכה כמ"ש בסי' קס"ז מכל מקום בברכת המזון כיון שכבר נהנה ונתחייב לברך מחוייב הוא להצילו מעון ולברך לו.

אלא שהחכמים אמרו שמי שלא אכל פת אינו יכול לברך ברכת המזון שאין לברך ברכת הנהנין בלא הנאה וסמכו זה על מה שכתוב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך ואפי' אם זה שאכל ושבע אינו יודע לברך אין חבירו מברך לו שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ועוד שזה אינה עקירה שיכול אחר לאכול עמו ולברך לו אבל מי שאכל פת אפי' כזית כיון שמברך על הנאת עצמו מוציא ג"כ חבירו שאכל כדי שביעה.

אבל אם לא אכל כזית פת שמברכין אחריו ברכת המזון אפי' אכל תבשיל מחמשת המינים שמברכין אחריו מעין שלש אינו יכול לברך ברכת המזון כדי להוציא את האוכלים פת אפי' לא אכלו אלא כזית.

ויש אומרים שמי שלא אכל כדי שביעה אינו מוציא את מי שאכל כדי שביעה וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה שאם בני חבורה מקצתם אכלו כדי שביעה ומקצתם לא אכלו כדי שביעה מברך אחד מהאוכלים כדי שביעה ויוצאים האחרים אלא א"כ שהאוכלים כדי שביעה אין בהם מי שיודע לברך אזי יברך מי שאכל כזית ויוציא את כולם ידי חובתם (אם היה שבע כבר קודם שאכל הכזית שאי אפשר לו להביא עצמו לידי חיוב של תורה ע"י שיאכל יותר אבל אם אפשר לו לאכול יותר יש לחוש לסברא האחרונה):

ז ואם אכלו כולם כדי שביעה ומקצתם שתו ומקצתם לא שתו והם תאבים לשתות טוב שיברך מי ששתה לפי שיש אומרים שמן התורה אינו חייב לברך אלא אם שתה אם הוא תאב לשתות שנאמר ואכלת ושבעת ודרשו חכמים ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואע"פ שאין דבריהם עיקר שזה סמך בעלמא הוא שסמכו חכמים לחייב ברכת המזון על כזית שנאמר ואכלת זו אכילה ואכילה בכזית ושבעת זו שתיה אבל אין המקרא יוצא מידי פשוטו שאינו חייב לברך אלא כשאכל ושבע ואפי' לא שתה מכל מקום טוב לחוש לדבריהם במקום שאפשר שיברך מי ששתה.

אבל אם מקצתם אכלו לשובע ולא שתו ומקצתם לא אכלו לשובע ושתו יברך מי שאכל לשובע אע"פ שלא שתה כיון שהעיקר כהאומרים שחיוב ברכת המזון מן התורה תלוי באכילה כדי שביעה ולא בשתיה:

ח וכל זה כשמברכים בזימון כתיקון חכמים שהמזמן לבד הוא מברך ומוציא את כולם ידי חובתם אבל עכשיו שכולם מברכים בלחש עם המזמן אין לחוש לכל זה ויכול לברך אף מי שאכל כזית לבד ולא שתה אע"פ שיש אחרים שאכלו לשובע ושתו.

אלא שכבר נתבאר בסי' קפ"ג שאין לנהוג כן אלא ישמעו מפי המזמן לפחות עד סיום ברכת הזן:

ט מי שהיה כבר שבע קודם שאכל ואכל אכילה גסה אם נהנה גרונו מאותה האכילה מברך לפניו ולאחריו ומוציא אחרים ידי חובתם אף על פי שהם חייבים מן התורה והוא אינו חייב אלא מדברי סופרים אבל אם נפשו קצה עליו ואין גרונו נהנה מאכילתו אינו מברך כלל לא לפניה ולא לאחריה לפי שזו אינה חשובה אכילה כלל לכל מצות שבתורה בין לענין מצות עשה כמו שנתבאר בסי' תע"ו בין לענין מצות לא תעשה כמה שכתבנו בסי' תרי"ב:

חלק א סימן קצז, דין צירוף לזימון ג' או עשרה סעיפים ד־ט

א שלשה שאכלו והם מברכים בזימון ונכנס אחד שלא אכל אם נכנס כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו חייב לענות אחריו ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ושוב אינו עונה אמן אחר ברוך שאכלנו כמ"ש בסימן קצ"ה ואם מזמנים בעשרה עונה אחריו ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד והוא הדין אם היה שם כשאכלו ולא אכל עמהם.

ואם לא ענה אחריו כך או שנכנס כשהמסובין עונין ברוך שאכלנו שאינו יכול לענות ברוך ומבורך כיון שלא שמע שאמר המברך נברך (ואף לדברי האומרים שמי שלא שמע ברכו מש"ץ יכול לענות עם הציבור כאן אינו יכול לענות עם המסובין שהם עונים ברוך שאכלנו והוא לא אכל ולענות בפני עצמו ג"כ אינו ראוי כיון שלא שמע) יענה אחריהם אמן ושוב אינו עונה אחר ברוך שאכלנו שחוזר המברך.

ואין צריך לומר בברכות הגמורות שיש בהן הזכרת השם שחייב לענות אחריהם אמן אע"פ שאינו חייב בהם.

ואם נכנס כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו יש אומרים שצריך לענות אחריו אמן ויש אומרים שא"צ שכיון שהמסובים שאכלו הם שותקים אין עליו שום חיוב כלל (ויש לחוש לסברא הראשונה):

חלק א סימן קצח, אחד נכנס אצל שלשה שאכלו סעיף א

לקוטי תורה

תוכן עבודת המלאכים המתוארת בברכת יוצר

[על יסוד המבואר בפרקים הקודמים אודות המטרה הכללית של עבודת התפלה, ימשיך לבאר בפרקים הבאים את התוכן והענין של ברכות קריאת שמע].

והנה כדי שתרד ותמשך בחינת אש שלמעלה, מצוה להביא מן ההדיוט, על ידי אתערותא דלתתא.

אמרו רז"ל גבי הקרבנות דאע"פ שהאש יורדת מלמעלה (על גבי המזבח), מכל מקום מצוה להביא [אש] מן ההדיוט. ומזה מובן שגם בעבודת התפלה שכנגד הקרבנות תקנוה — יש שתי בחינות אש אלו: "אש שלמטה" ו"אש שלמעלה".

והנה, כבר נתבאר שענין ה"אש היורדת מלמעלה" הוא גילוי שורש הנפש הבהמית, היינו שבעת התפלה מתגלית בלב האדם בחינת רשפי אש שלהבת אהבה להקב"ה, מעין אהבת המלאכים שבמרכבה העליונה (שהם שורש הנפש הבהמית).

אך כדי שה"אש שלמעלה" תומשך ותתגלה למטה, צריך האדם להביא ("מן ההדיוט") "אש שלמטה", היינו לעורר את אש האהבה לה' בכוחות עצמו, הנקראת בזהר הקדוש "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה);

והטעם — לפי ש"באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא" [על ידי התעוררות מלמטה נעשית התעוררות למעלה], וכך הוא בענינו: כדי ששורש הנפש הבהמית (בחינת מרכבה העליונה) אכן יומשך למטה ויתגלה בלב האדם עד שלבו יתלהב ברשפי אש אהבה לה' ("אש שלמעלה"), צריך האדם להתכונן לכך על ידי התעוררות מלמטה ("אתערותא דלתתא").

[וכיצד מביאים אש שלמטה?]

והיינו על ידי התבוננות במקור חוצבה ושרשה במרכבה העליונה, שממנה נלקח הכח המתאוה שבנפשו הבהמית כנ"ל.

הבאת האש מלמטה "מן ההדיוט" ("אתערותא דלתתא"), היא ההתבוננות שהאדם מתבונן בעבודת המלאכים שבמרכבה העליונה — שהם מקור חוצבה ושרשה של הנפש הבהמית (שנמשכת מהמלאכים שבמרכבה העליונה).

איך שהם בטלים, בבחינת "מרכבה" וכסא, לגבי דמות אדם שעל הכסא.

— בחינת "מרכבה" ברוחניות היינו ביטול מוחלט לגבי הקב"ה, כמרכבה זו שאין לה כלל רצון לעצמה אלא הרוכב מוביל אותה אך ורק כפי רצונו.

וזהו הטעם לכך שהמלאכים העליונים נקראים בשם "מרכבה עליונה" — שהוא מחמת גודל ביטולם להקב"ה המתגלה עליהם בדמות אדם שעל דמות הכסא.

[והולך ומתאר את גודל הביטול של המלאכים שבמרכבה עליונה:]

וזעים וחלים מחיל כסא, ומתלהבים ומתלהטים בלהבת ושלהבת רשפי אש ליבטל ולהכלל באור ה' השופע עליהם.

*[וזהו ענין הבאת **אש** "מן ההדיוט" בעבודת התפלה של כל אדם, כי על ידי ההתבוננות של האדם כיצד המלאכים העליונים (שהם שרשה ומקורה של הנפש הבהמית) עובדים את הקב"ה ברשפי אש אהבה, תתפעל גם הנפש הבהמית (שמקורה מהמלאכים) להתעורר באהבה לאלקות.*

ליתר ביאור:

כדי לפעול על הנפש הבהמית שתמורת היותה שקועה בתענוגים גשמיים תהי' נמשכת לאלקות באהבת ה', לא די לבאר לה ש"קרבת אלקים לי טוב" ושהוא ית' הוא מקור החיים, וכיוצא בזה – שהרי לפי המחשבה והתפיסה שלה, המשיכה שלה לתאוות עולם הזה ולתענוגים גשמיים טבועה בעצם הטבע והמהות שלה, ואיך תתהפך למהות אחרת?

ולכן, לכל לראש צריך "להסביר" לנפש הבהמית שאין הדברים כך, כי אדרבה, בשרשה למעלה היא מלאך העובד את ה' ברשפי אש אהבה ובביטול מוחלט לאלקות; וכל משיכתה לתענוגים גשמיים היא רק כתוצאה מכך שירדה לעולם הזה הגשמי והחומרי (כמובא לעיל (ספ"א) דמהות הנפש הבהמית היא "כח המתאווה" בעלמא, ולאו דוקא לתאוות רעות אלא כח זה עצמו יכול להתאוות גם לדברים טובים).

*ונמצא, שאין צורך לשנות את עצם מהותה של הנפש הבהמית ולהפכה למהות אחרת, אלא לגלות בה את **מהותה האמיתית** כפי שהיא בשרשה ומקורה.*

ולאחר שאמת זו נקבעת בנפש הבהמית אזי היא יכולה "להבין" את הטוב הנפלא שבקרבת אלקים ולבוא לידי אהבה לאלקות.

*— והתבוננות זו, עם האהבה המתעוררת על ידה, היא ה"אש **שלמטה**".*

*אך לאחר שהאדם מעורר בעצמו את "אש" האהבה לאלקות **מלמטה**, על ידי ההתבוננות בשרשה של נפשו הבהמית, הרי "באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא" –]*

וממילא יאיר אור האהבה גם על כח המתאוה שבנפשו הבהמית שנלקח משם, לעורר לבו להיות נעתק מתענוגים גשמיים אשר נשקע בהם, ולהיות נמשך אחר שרשו, להבטל ולהכלל באור ה'.

על ידי האש "הבא מן ההדיוט" זוכים ל"אש היורדת מן השמים", אור האהבה לה' הבא מלמעלה, והוא — שאור האהבה של המלאכים העליונים (שהם שורש הנפש הבהמית) מאיר ומתגלה בכח המתאוה של הנפש הבהמית, ועל ידי זה מתגלית בנפש הבהמית מהותה האמיתית כפי שהיא מצד שרשה ומקורה, והיא "נעתקת" ומתנתקת מתאוות ותענוגי עולם הזה ונמשכת לאלקות להיות בטלה באור ה' כמו המלאכים העליונים.

[כלומר:

האהבה לה' הנולדת על ידי התבוננות של האדם היא בחינת "אש שלמטה", כי אהבה זו אינה באה על ידי גילוי מהותה האמיתית של הנפש הבהמית כפי שהיא מצד שרשה (בחינת "אש שלמעלה") אלא שהאדם מעורר בעצמו אהבה לה', על ידי ההתבוננות וההכרה בכך שמהותה של נפשו הבהמית אינה רע, ובמילא האדם מנתק את עצמו מתענוגים גשמיים עד שפועל בעצמו להיות נמשך אחרי אלקות, ואין זה אלא מה שהאדם "פועל הזזה בנפש הבהמית שתסכים להנפש האלקית, והיא בבחינת חלישות בלבד";

משא"כ כשמאיר בנפש הבהמית משרשה ומקורה ("אש שלמעלה"), נעשה בה "ביטול פנימי" והיא "משתנית" לטוב בעצם מהותה].

ולכן תקנו אנשי כנסת הגדולה ברכות קריאת שמע, שתים לפניה, ברכת יוצר אור, ששם נאמר ונשנה באריכות סדר המלאכים ושרפים וחיות, איך שהם בטלים לאורו ית'.

לפי האמור יובן הטעם הפנימי לכך שאנשי כנסת הגדולה תקנו את ברכות קריאת שמע. ד"לכאורה יש להבין לאיזה טעם אנו מזכירים מה שהמלאכים אומרים, וכי אנחנו לא נדע השבח ההוא שהוא ית'

קדוש ומובדל, ולמה מזכירים שבח זה בשם המלאכים דוקא. ועוד זאת יפלא מה שמזכירים התפעלות שלהם איך שמשמיעים ביראה דברי אלקים חיים כו' באימה וביראה כו', וכי אנחנו צריכים להתפעל מהתפעלות שלהם דוקא, הלא הנשמות גבוהות מהם".

אך ע"פ מה שנתבאר לעיל מובן, כי תכלית המכוון בתפילה היא לפעול על הנפש הבהמית, שגם היא תתעורר באהבה לה', ולכן יש להתבונן כיצד המלאכים העליונים – שהם שרשה ומקורה של הנפש הבהמית – עובדים את ה', כדי שעל ידי זה תתעורר גם היא לעבוד את ה' כמוהם.

וזהו שמתארים בברכת יוצר גודל הביטול של מלאכים עליונים.

*[והנה, מזה מובן שגם **פרטי** אופני עבודת המלאכים שייכים לעבודה עם הנפש הבהמית (שתתהפך לקדושה), מאחר ששרשה מהם. ולכן יבאר כמה פרטים בברכת יוצר אודות עבודת המלאכים: בפרק זה וכן בפרק הבא יבאר אופן השגת המלאכים באלקות, שהשגה זו היא המולידה בהם הביטול לאלקות; ובפרק ה' יבאר כיצד התבוננות זו פועלת עליהם לעבוד את ה' בשתי "תנועות" הנקראות "רצוא ושוב", ויסיק כיצד גם האדם למטה צריך לעבוד את ה' באופן כזה.*

וזהו שממשיך, בביאור שני סוגים כלליים שישנם במלאכים גופא – כפי שאומרים בברכת יוצר:]

ויוצר משרתים ואשר משרתיו כו'.

כפל הלשון "יוצר משרתים ואשר משרתיו וכו'" קאי על שני סוגי מלאכים. "יוצר משרתים [הם המלאכים] המתחדשים בכל יום, ואשר משרתיו [הם המלאכים הקיימים] מעולם, כמו מיכאל וגבריאל".

יוצר משרתים, שכמה אלף ורבוא רבבות נבראים בכל יום, ומחמת תוקף אהבתם כאש בוערת כלים ונשרפים, וחוזרים ומתחדשים.

ישנם מלאכים ה"מתחדשים בכל יום", היינו שכל בריאתם אינה אלא לאותו יום בלבד, ואין הכוונה שמציאותם כלה ונפסדת כעבור יום, אלא הדבר מלמד על גודל עבודתם, שאהבתם לה' גדולה ועצומה כל כך עד שהם כלים ונשרפים ומתבטלים באלקות בכלות הנפש ממש, עד שבכל יום יש צורך לחזור ולחדש אותם. וכמה אלפי ורבוא רבבות מלאכים מתחדשים כך בכל יום ויום.

ואשר משרתיו, מששת ימי בראשית, כמה אלף ורבוא רבבות בגדוד אחד, ולגדודיו אין מספר, כדכתיב היש מספר לגדודיו, כדמשני בגמרא.

בגמרא מקשה: כאן כתיב "היש מספר לגדודיו", משמע שישנם מלאכים רבים עד אין מספר, ואילו בכתוב אחר נקט מספר – "אלף אלפים ישמשוני' גו'". והגמרא מתרצת: אלף אלפים ישמשוני' הוא מספר גדוד אחד, אבל לגדודיו עצמם אין מספר.

והם ריבוי המלאכים שנבראו החל מששת ימי בראשית.

[וממשיך לבאר גודל הביטול של המלאכים:]

וכולם מעריצים ומקדישים כו', מחמת השגתם שיודעים ומשיגים שחיותם וקיומם הנמשך להם מאתו ית' הוא מבחינת שמו לבד.

– קדושה היא לשון הבדלה, וזה שהמלאכים "מקדישים" את ה' (באמירת "קדוש"), היינו שהם מכירים כיצד הקב"ה קדוש ומובדל מהם לגמרי, ואע"פ שכל קיומם וחיותם אינם אלא מאלקות, מכל מקום הם מכירים ומשיגים שהקב"ה בכבודו ובעצמו מובדל ונעלה לגמרי מחיות זו המתפשטת ממנו ית' להחיותם, כי החיות האלקית המתלבשת בתוכם אינה אלא מבחינה הנקראת "שמו", אבל הקב"ה בעצמו הוא "קדוש" ומובדל לגמרי מהם.

[וביאור גדר "שם":]

כמו על דרך משל, שמו של אדם, שאינו עצם מעצמותו כלל, אלא איזה בחינת הארה והתפשטות ממנו כדי שיוכל זולתו לקרוא לו בשמו.

שם האדם אינו חלק ממהותו ועצמותו, שהרי כשהאדם הוא לעצמו אינו זקוק כלל לשם (וגם אי אפשר להכיר את מהות האדם ותכונותיו על ידי שמו), אלא כל ענין השם הוא רק בשביל הזולת, שיוכל לקרותו בשמו.

– והרי יחס האדם אל הזולת אינו מהותו ועצמותו של האדם אלא רק "התפשטות" שלו (כמו "הארה" של השמש המתפשטת לארץ ולדרים עלי').

וכך החיות האלקית המתפשטת ממנו ית' להחיות ולקיים את הנבראים היא רק "הארה והתפשטות ממנו", בחינת "שם" לבד.

ונקרא אור אין סוף ברוך הוא, כלומר הארה ממנו

בלבד, כאור וזיו המתפשט מן השמש, וכמ"ש במ"א.

מטעם זה קראו המקובלים לחיות האלקית המתפשטת ממנו ית' להחיות את הנבראים בשם "אור אין סוף" ולא בשם שפע, לפי שגדרו של "אור" הוא היותו "הארה" בלבד, כמו אור השמש המתפשט מן השמש, שבאור לא נמצא מאומה ממהות ועצמות השמש, והוא רק הארה חיצונית ממנו שאינה נוגעת לגוף כדור השמש (וכפי שרואים בפועל שמצד השמש אין כל הבדל אם אורה מגיע לארץ ולדרים עלי' או שיש עננים המונעים מאורה מלהאיר לארץ).

וכך החיות האלקית המתפשטת ממנו ית' היא הארה בלבד ממנו ית' ואינה תופסת מקום כלל לגבי מהותו ועצמותו ית'.

ו[זהו ש]**אומרים קדוש, כלומר שהוא מובדל מהם ואינו מתלבש בהם בבחינת גילוי.**

קדוש הוא לשון הבדלה כנ"ל, ואמירת קדוש על ידי המלאכים מלמדת שהם משיגים כיצד הקב"ה בכבודו ובעצמו מובדל לגמרי מנבראים (מאחר שהחיות שבהם אינה אלא הארה בלבד).

ולכאורה, צריך להבין: איך אומרים שהקב"ה מובדל מהנבראים ("קדוש") והרי "לית אתר פנוי מיני'" והוא ית' נמצא בכל מקום?

אך הענין הוא, דאף שהקב"ה נמצא בכל מקום, מכל מקום אינו "מתלבש" בתוך הנבראים "בבחינת גילוי", להיותו קדוש ומובדל מהם, כי רק "הארה ממנו בלבד" היא המתפשטת בנבראים להחיותם.

ד"ה כי תצא פרק ג

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(יט) **אך** הנה באמת אע"פ שהנשמה שרשה למעלה הרבה מנה"ט כנ"ל כל עיקר ירידתה לצורך עליה היא ודוקא ע"י מה שתעלה ותתקן לנפש הטבעית שזהו עיקר מצות מס"נ בוכל נפשך (וראי' מר"ע שהי' מצטער על קיום מצוה זו דמס"נ בפ"מ שעי"ז יצא' ונכללה נשמתו באח"ד כו') וגם ראי' ממ"ש בזוהר דמבטשין לגוף עי"ז סליק נהורא דנשמתא וע"ז הוסד עיקר התו"מ ותשו') ולהבין זה איך שע"י ביטול היש לאין ביח"ת יש כח גדול ורב יותר מביטול עצמי דנשמה ביח"ע עד שעל ידה תתעלה הנשמה בעילוי שלא היה לה מצד עצמה כלל הנה ידוע בענין בע"ת שגדולים מצ"ג שצ"ג מבחי' התיקון דיח"ע ובע"ת משכי לי' לקדב"ה בחילא יתיר כו' לפי ששרש נה"ט מפני שור שבמרכבה ויש כח במרכבה עליונה יותר מבחי' הרוכב שהוא בחי' אדם שעל הכסא מאחר שנושאות את הכסא כו' דהיינו שנושאים ומעלים לבחי' אדם זה למעלה מעלה מבחי' אדם והוא בעצמות המאציל שנא' בו כי לא אדם הוא וכו' מפני ששרשם בבחי' התהו שלפני התיקון וכמ"ש ואלה המלכים כו' לפני מלוך כו' שזהו בבחי' ס"ג שלמעלה משם מ"ה דאדם דתיקון כמ"ש בע"ח ומזה הטעם עצמו הוא שיש כח גדול ורב בנה"ט להעלות לנשמה שהיא בבחי' צלם אדם כנ"ל והוא הענין דבע"ת משכי כו' פי' חילא יתיר היינו מצד שרש דנה"ט בבחי' התהו שלפני התיקון כי הנה כתיב אדם ובהמה תושיע ה' הוא נה"א ונה"ט שנק' אדם ובהמה בחי' מ"ה וב"ן כידוע והיינו מ"ש וזרעתי ב"י זרע אדם וזרע בהמה כו' ורוח האדם העולה למעלה ורוח הבהמה כו' אך יש יתרון מעלה וכח רב וגדול יותר בבחי' בהמה כאשר יהופך הרע לטוב ע"י תשובה מעומקא דלבא להיות בכחו להעלות להנשמה שנק' אדם כי שרשה מגיע למעלה מעלה משרש הנה"א שאור הנשמות גם בצ"ג אינו רק בבחי' אור החכ' שנק' אב ומקור תולדות כל הנשמות כמ"ש בנים אתם להוי' כו' והוא בחי' מוחין דאבא שבז"א דאצי' כידוע שנק' אדם דאצי' כו' אבל שרש בחי' זרע בהמה שנקרא נה"ט הגם שמקור חוצבה הוא רק בחיצוניות דפני שור כו' מ"מ מצד שרש הבהמות וחיות דמרכבה לפני עולם התיקון דאדם כנ"ל הוא למעלה הרבה משרש הנשמות שבאדם העליון דאצי' ולכך בע"ת משכי לי' לקוב"ה עצמו בחילא יתיר מן נשמות דצ"ג עד שבמקום שבע"ת עומדים צ"ג א"י לעמוד כמו הטעם שהחיות דמרכבה נושאות את הכסא כנ"ל וד"ל וז"ש דוד ואני בהמות הייתי עמך בהמה שלמטה מן הדעת ששרשה בבהמ' רבה שלמעלה מהדעת שהוא בבחי' עצם נקודת הרצון שלמעלה מן הטעם ודעת דאדם וז"ש אדם ובהמה תושיע ה' וד"ל:

שער החנוכה

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ג) **וע"פ** עומק יסוד הבעש"ט נ"ע בזה"ק יתפרש ענין זה ביותר הפלא ופלא בביאור ענין היחוד מלבד היחוד בשפע האלהות כנ"ל עוד זאת שאין עוד ממש אפי' בנבראים ור"ל שע"פ האמת אין הנבראים בחי' יש ודבר כמו שנראי' אנחנו בעינינו כי זהו אצלינו לפי שאיננו רואים חיות האלהות, אבל לגבי חיות אלהות המחי' אותנו אנחנו בטילים ממציאות ובבחי' אפס ממש כזיו השמש כשהוא בגוף כדור השמש כו' כמ"ש בלק"א ח"ב (פ"ג) שאילו ניתנה רשות לעין לראות כו' יעו"ש ונמצא שאין עוד שום מציאות כלל זולת מציאותו ית' וה"ז היחוד הגמור וכמאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא בשוה ממש, ור"ל שכמו קודם שנבה"ע לא הי' שום מציאות זולתו כך גם עכשיו באמת בכ"ף הדמיון לפי שגם שנמצא העולם ומלואו אינו יש באמת כמו שנראה בעיני בשר שאין רואים האמת, אלא שם אין ואפס עליהם כזיו השמש כשהוא בכדור כו' וה"ז דמיון לכמו קודם שנבה"ע שאז לא הי' אפי' מציאות זה כלל אלא לא ממש ועכשיו הוא כלא, ועמ"ש במצות האמונה פ"ח, והנה מצוה זו ניתנה לישראל לפי שהם חלק הוי' ואור האחדות מאיר עליהם ולכן צ"ל בחי' אין ואפס וכמותר בעולם ולא לומר אני אלא לעשות מאני אין (עש איז ניטא קיין איך) כמ"ש יעקב קטנתי כו' (בראשית ל"ב י"א) ואומר לא מרובכם מכל העמים כו' (דברים ז' ז') כדפירש"י וזהו התולדה היוצאת ממצוה זו שבהאמנת היחוד שאין עוד מלבדו כנ"ל א"כ צ"ל האדם אין כמו שהוא באמת וזהו אמיתית החסידות ועיקר ההבדל שבין סט' [ד]קדושה לסט"א, שבסט"א ואפי' בנוגה שיש שם ג"כ תורה והכל בבחי' יש ודבר כו' ובקדושה להיפוך וכמ"ש קצת מזה במצות מילה ע"ש, משא"כ או"ה הם בחי' יש והגם שיודעים שה' ברא העולם ומחי' אותו כמבואר במצוה כ"ה אבל קרו לי' אלקא דאלקא והם יש לעצמם ור"ל שמכחישים זו הנקודה הנפלאה היוצא ממצוה זו דאחדות שאין עוד ממש כנ"ל והם פטורים ממנה לפי שהם בשרשם ג"כ בבחי' פירוד ואין אור ה' מאיר בהם בגלוי כמו שאין עוד מלבדו אלא ע"י לבושים והעלמים עד שהם נפרדים באמת, והנה יש עוכומ"ז שמכחישים בה' כמ"ש כחשו בה' ויאמרו לא הוא (ירמי' ה' י"ב) ר"ל שמכחישים ג"כ במצוה כ"ה הנ"ל אשר הם מחוייבים ג"כ בה וזה הי' ענין סנחריב מלך אשור ששלח לחרף אל חי ולכן נאמר עליו ביום ההוא יגלח אד' כו' במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה (ישעי' ז' כ'), והענין כי סיבת מציאת אנשים רעים וחטאים בנפשותם כ"כ זהו לפי שהקליפה מתדמית לקדושה והנה כמו שבקדושה האלהית ידוע שיש בחי' המשכה הנקראת בשם שערות כמ"ש ועתיק יומין יתיב לבושי' כתלג חיור ושער רישי' כעמר נקא (דניאל ז' ט') והיינו כשצ"ל המשכה מחכמתו ית' שאין לה חקר ותכלית להיות התהוות גילוי החכמה באבי"ע שאז צ"ל המשכה מצומצמת מאד מחכמתו ית' מבחי' חיצוניות ומותרי מוחי' כי אילו הי' מאיר עצמות חכמתו לא הי' באפשרי כלל להוות מהות החכמה דאבי"ע ונק' המשכה זו בשם שערות שהם המשכה שבפירוד ממהות המקור שמשם נמשכת שהיא המוח לפי שהם רק ממותרי המוחי' ולכן בהחתך השערה לא יכאב לו כו' ולכן יכול להיות מזה התהוות מהות חכמה אחרת שאינה ממהות מקורה ולא בבחי' השתלשלות עילה ועלול, והוא ענין שערות דיקנא דעתיקא כדי להיות התהוות חכמה דאצי' והיינו ענין התורה התלבשות חכמתו ית' בעניני' גשמיים כמו פיאה תרומות ומעשרות על ידי שערות אלו והם שערות לבנים כי הוא מקור הרחמים, ועד"ז שערות דז"א שחורות כדכתיב שחורות כעורב (שה"ש ה' י"א) צמצומים גדולים ביותר להוות בעלי גבול בבי"ע ממדותיו ית' שהם אלהות, וכן שערות דנוק' אדומי' כמ"ש ודלת ראשך כארגמן (שה"ש ז' ו') והם צמצומים גדולים יותר להוות דברים גשמיים ולומר יהי אור יהי רקיע שהם מילי' דהדיוטא. והנה הקליפה מתדמי' ג"כ להשפיע ממנה ג"כ בבחי' שערות ואז ההשפעה נמשכת בדילוג הערך בבחי' ריחוק מהמקור כנ"ל ומסתעף מזה התהוות או"ה הכופרים בה' לגמרי ואילו הי' ההשפעה נמשכת מהם בהדרגה בהשתלשלות עו"ע הי' כולם מודים במציאותו ית' דקרו לי' אלהא דאלהיא לפי שיודעים שהוא ית' מהוה אותם כנ"ל אבל מצד ששולחת ג"כ פארותיה בבחי' דילוג וריחוק הערך יצא מזה התהוות הכופרים לגמרי ואלו שאין להם חלק לעוה"ב ולכן לע"ל יגלח ה' במלך אשור את השערות שלא יצמחו עוד שערות מהקליפות שמתהוה מזה הנפרד הגמור הכופר לגמרי כמלך אשור הנ"ל ודיים להקליפות במציאות או"ה המודים בה' שלא נמשכו מן השערות הנ"ל ואלו יתקיימו כי לא נצטוו כלל על מצות האחדות מטעם הנ"ל, ולנו טובה כפולה ומכופלת שנצטוינו במצוה זו להיות לנו לע"ל פנימיות גילוי אלהותו ית' כמ"ש ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו כו' (ישעי' כ"ה ט') וכמ"ש במצוה ט' ע"פ עין בעין יראו (ישעי' נ"ב ח') שהמתן שכר הוא מדה כנגד מדה ע"ש:

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

במשנה פ"ט דפרה משנה א' צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהן, אפליגו ר"א וחכמי', וכן בענין ירד לתוכה טל ר' אליעזר אומר יניח בחמה, וחכמי' פוסלי'. ובתוספתא וחכמים אומרים אין הטל עולה אלא מן הפירות בלבד, ולכאו' יפלא מדוע יפסל בטל, הלא טל גבוה יותר מן מים חיים, שמה שפליגי בענין שנפל לתוכה מים ניחא שהמים נמוכי' במדריגה, ולכן גם ר' אליעזר אומר יזה שתי הזיות, אבל הטל גבוה יותר מדוע יפסול המים חיים והלא בכלל מאתי' מנה, וגם צ"ל הלא בזח"ג תזריע דמ"ט משמע דטל ומי חטאת ענין א' הם, דמי חטאת שיורי טלא דבדולחא, וגם ענין האפר הוא בחי' גבו' דע"י שמלובש במו"ס, והוא ממש בחי' טלא דבדולחא דגוונא סומקי אתחזי בי'. אך הענין הוא דמי חטאת הם שיורא טלא דבדולחא דקדק לומר שיורא טלא ולא טלא ממש, ובטלא דבדולחא גוונא סומקי רק אתחזי בי' לבד.

ויובן בהקדם שורש ענין הטל ע"פ ההקדמה אשר תחיית המתים וימות המשיח גבוהי' הרבה במדריגה מגן עדן העליון, דגן עדן העליון רק לפי שעה והעיקר עוה"ב עלמא דאתי, ושורש ההפרש שבימות המשיח נא' ונחה כו' רוח חכ', וכתי' ישכיל עבדי ירום, עלי' היותר עליונה, והיינו בחי' מדריגה היותר גבוה, גבוה מעליית משה למרום שמ' יום לחם לא אכל, והטעם יובן כי בהיות משה במרום הגם שלא הוצרך אכילה ונזדכך גופו, מ"מ הי' מד' יסודות גשמי' רק שנזדכך, אבל לע"ל יהי' עיקר חיות הגוף מא"ס כמו שעכשיו חי ע"י מאכל כו' כן יחי' כו' על ידי התבוננות והשגות כו', וזהו ונחה עליו רוח דעת, כי יהי' רוח הדעת בה' לחיות הגוף ממש כמו הנפש עכשיו, א"כ מוכרח שיהי' כלי הגוף קרוב בערך אל האלקות עד שיחי' ויקבל חיותו מאלקו'. וזהו תחיית המתים שיחי' הגוף מחיות אלקות, והגם כי גם עכשיו חי מנפש רוחני, אמנם ע"י ממוצע דאכילה ושתי', ולע"ל יהי' לאחדי' שלא תצטרך לממוצע. והנה נודע המשל בענין העיגול שכל כמה שמתעגל למעלה כן מתעגל למטה לפ"ע זה ממש, מאחר שהוא עגול מכל צד, וכמו"כ יובן שכל הגבוה ביותר יוכל להיות השפלתו ביותר, וא"כ גם כאן מאחר שאנו רואי' ענין תחיית המתים הוא שלא ע"פ השתלשלות כלל, שלא כדרך חיות הנפש שמחי' את הגוף שזהו ע"פ אמצעית דם ובשר כו', אמנם שיהי' החיות רוחני בעצם קטן שבמת לא יש שום כלי ומכון כלל, רק כי מארבע רוחות בא הרוח, ומאחר שאנו רואי' שמלמעלמ"ט יש כאן דילוג גדול שיושפל חיות אלקי למטה כ"כ עד עצם קטן, שמצד ההשפלה מובן שממקום גבוה מאד נעלה ירד, היינו מלמעלה מסדר השתלשלות אבי"ע כמשל העיגול הנ"ל, והיינו מבחי' טלא דנטיף מעתיקא שלמעלה הרבה מבחי' אורות וכלים הגלוי' אבא שורש האצי', ולכן משם יכול להיות נמשך להפך הסדר וכו'. וזהו ההפרש בין ג"ע לתחה"מ, שג"ע הוא בחי' השתלשלות ממכ"ע זיו השכינה, אבל לע"ל עליית המל' וגבה מאד יהי' ההמשכה מבחי' סוכ"ע להחיות בגוף ממש.

ד"ה צלוחית שנפל לתוכה מים

ש"פ צו, פ' פרה, תרל"ב

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

וזהו ההפרש בין שם הוי' לשם אלקים, דבאמת הוי' ואלקים כולא חד דשם אלקים הוא אין סוף ממש כמו שם הוי' וממילא אין השם אלקים מסתיר כלל על שם הוי' עד שגם הנבראים שמתהווים על ידי שם אלקים הם בבחינת תכלית האחדות כו'. אלא דשם אלקים מגלה בחינת ההתחלקות שבהם, והיינו להיות נבראים בבחינת ריבוי פרטים מחולקים כו'. דבאמת זהו התגלות בחינת ריבוי הפרטים שבעצמות. דלכאורה אינו מובן מה שבנבראים יש ריבוי עד אין קץ ושיעור, דמאחר שהם בעלי גבול הרי היה צריך להיות קץ וגבול למציאותם, ואיך הם נמצאים בריבוי התחלקות עד אין קץ ושיעור כלל. אך הענין דאין סוף מצד השלימות שבו הרי נושא בעצמו ריבוי עד אין קץ ועד אין שיעור בבחינת אין־סוף. אך הכל בו בבחינת האחדות בבחינת יחיד ממש דאינו שייך לומר שם פרטים ח"ו והתאחדות הפרטים כאחד הוא בבחינת יחיד ממש כו'. וזה אי אפשר לומר דבחינת יחיד שבו שולל הריבוי דמצד השלימות בהכרח לומר שנושא הריבוי גם כן והכל בבחינת יחיד ממש. (וכמו שכתוב

במקום אחר דזהו ענין השלימות דוקא מה שנושא ההפכים ולא בבחינת קו אחד) אמנם אינם בו בבחינת הפכים ח"ו כי אם שניהם כאחד ממש (ודבר זה לא ניתן בהשכל להשיגו איך ומה הוא. ועל כגון זה אמרו אִלּוּ ידעתיו הייתיו כו' רק שהשכל מחייב שענין השלימות בהכרח הוא באופן שנתבאר) ואם כן יש כאן ב' דברים שנושא הריבוי וכולם בבחינת האחדות דיחיד ממש. וההתגלות יש לומר שהוא על ידי שם הוי' ושם אלקים, דהשם אלקים מגלה את הריבוי והוא שיהיו ריבוי נבראים עד אין קץ ושיעור כו'. ושם הוי' מגלה בחינת האחדות שכל המדריגות פרטיות הן בנאצלים והן בנבראים מתאחדים ומתכללים בבחינת היחוד דיחיד שהריבוי פרטים הן אחד ממש, והיינו שמגלה בחינת היחוד שבעצמות כו'. ועל פי זה יובן מה שנאמר שמע ישראל כו' הוי' אחד, דלכאורה הוה ליה למימר הוי' יחיד שמורה על אחדות יותר מאחד כו' כידוע ומבואר במקום אחר ההפרש ביניהם. אך הענין הוא דבאמת אחד זה הוא בחינת יחיד שעל זה נאמר יש אחד ואין שני לו שאינו אחד המנוי ולא התאחדות הפרטים כו'. כי להיות שהפרטים הם הריבוי שבעצמות והשם הוי' הוא התגלות בחינת היחוד שבעצמות אם כן הוא בבחינת יחיד ממש. אלא שנאמר הוי' אחד להיות דהיחוד דשם הוי' הוא כאשר נתגלו הפרטי מדריגות בנאצלים ובנבראים השם דהוי' מייחדם כנ"ל. ולכן נאמר הוי' אחד דאם היה נאמר יחיד לא היינו יודעים שקאי על התגלות הפרטים כי אם על בחינת העצמות כמו שהוא בעצמותו כו'. לזאת נאמר הוי' אחד דגם לאחר שנתגלו בחינת פרטי הנאצלים והנבראים בריבוי פרטי מדריגות הרי הם מתאחדים ומתכללים כולם בהשם דהוי' להיות בבחינת יחיד ממש כו'.

קיצור. אין־סוף נושא הריבוי והוא בו בבחינת יחיד. שם אלקים מגלה בנבראים הריבוי, שם הוי' — האחדות דיחיד. הוי' אחד אחדות הנבראים בבחינת יחיד.

שמחות תורה ופרשת נח רנ"ט

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"א

ע"י התבוננות בענין הבריאה יש מאין, ושהיא רק מהארה, מעורר רחמים עצמיים, ומנצח המלחמה. כי מבין שמציאות העולם היא מדבר ה', וזהו מקום צר

ה) **וְהִנֵּה** כַּאֲשֶׁר לוֹמֵד עִנְיָן זֶה דִּבְרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, וּמְבִינוֹ וּמַשִּׂיגוֹ בְּטוֹב, וּמִתְבּוֹנֵן בּוֹ תְּחִלָּה בְּהַהִתְבּוֹנְנוּת דְּתוֹרָה, הֵינוּ בִּשְׁנֵי אָפְנֵי הִתְבּוֹנְנוּת, בְּהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁבְּעֵת הַלִּמּוּד שֶׁבְּעִקָּרָהּ הִיא לְהַשִּׂיג אֶת הַהַמְצָאָה שִׂכְלִית שֶׁבְּעִנְיַן בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הֵינוּ נְקֻדַּת הַסְּבָרָא, וְאַחַר הַלִּמּוּד הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּהֲבָנַת הַהַשָּׂגָה, הֵינוּ לֹא רַק הַשָּׂגַת נְקֻדַּת הַסְּבָרָא כִּי אִם הֲבָנַת הַהַשְׂכָּלָה דִּבְרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן כְּמוֹ שֶׁהִיא הַשְׂכָּלָה מְסֻדֶּרֶת וּמְפֹרֶטֶת, וְאַחַר כָּךְ הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעֵת הַתְּפִלָּה, הִנֵּה אָז מֵבִין וּמַשִּׂיג וּמֵנָּח אֶצְלוֹ — עֶס לֵייגְט זִיךְ אָפּ בַּא אִים[ט] — שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּדֶרֶךְ בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא מָקוֹם צַר, דַּהֲלֹא כְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּרִיאָה אֵינָהּ אֶלָּא מֵהֶאָרָה לְבַד, וּבָזֶה הוּא מְעוֹרֵר הָרַחֲמִים עַצְמִיִּים דְּעַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וּבָזֶה הִיא הִתְגַּבְּרוּת וְנִצּוּחַ הַמִּלְחָמָה, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמֵּבִין וּמַשִּׂיג בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ שֶׁהַסֵּגִיּוֹת וַהֲלָכוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּשִּׂיגָם בְּשִׂכְלוֹ הָאֱנוֹשִׁי הֵם בֶּאֱמֶת תּוֹרַת חַיָּיו, דִּבְכָל סֵגְיָא וְסֵגְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה הֲרֵי יֵשׁ הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבָּזֶה, וְכֵן בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת גַּם מִצְוַת הַמִּשְׁפָּטִים הֲרֵי הָעִקָּר הוּא לִהְיוֹתָם מִצְוּוֹת חַיָּיו, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהוּא מַשִּׂיג וּמֵבִין שֶׁהָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי הַנִּרְאֶה לְיֵשׁ וּמְצִיאוּת, הִנֵּה כָּל עִנְיַן מְצִיאוּתוֹ וּמַהוּתוֹ הוּא דְּבַר חַיָּיו, וְאִם כֵּן כְּלָלוּת הָעוֹלָם הוּא מָקוֹם צַר, וּבָזֶה מְעוֹרֵר רַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים.

שבת פרשת ויגש, תש"א.

ט. זה מתקבל אצלו.

לקוטי דיבורים

פתאום יצא המשרת מענדל ויאמר לי כי אבא קורא אותי להיכנס אליו החדרה, אם כי לרגע התבלבלתי, אבל תיכף ומיד נרגעתי ואלך בשמחה גדולה.

באין אומר ודברים עמדתי אצל מטת אבא, פניו הלבנות, עיפותו וחלישות כוחו דכאוני עד למאד, עד כי שמעתי קולו החלש שואל, יוסף יצחק, מה אתה עושה, האם אתה לומד, מה למדת במשך הזמן הזה, השמרת ללכת להתפלל בציבור.

בכל יום ויום - עניתי - הלכתי להתפלל בציבור ג' פעמים ביום, גם למדתי, אבל הזהירו אותי למעט בדיבור שלא להפריע מנוחתך, כל משך הימים לא נתנו לי להיכנס לחדרך, וירא אני שלא אגרום אשר ישלחוני מפה.

שחוק קל נראו על שפתי אבא, מעתה לא יעצרו בעדך מלהיכנס אלי, האם שתית תה! שואל אבא.

באתי בין המצרים, לדבר שקר מלבד שלא חפצתי הנה יראתי, הלא אבא חסיד וצדיק ויודע בודאי הכל, ואיך אשקר לפניו, להגיד את האמת גם כן לא חפצתי ואפשר כי בדברים הנוגעים אל הצדיקים בעצמם אין מגלים להם. בה ברגע נזכרתי במעשה מכירת יוסף שיצחק ידע והעלים מיעקב.

גמגמתי ולא ידעתי מה לענותו וכדבר בעתו, ברגע זה נכנסה כבוד אמי מורתי הרבנית תי' החדרה וכוס חלב בידה ותאמר כי הרופאים ציוו לשתות כשלש כוסות בלילה זו עד השינה.

טוב - עונה אבא - עד כמה שיהיה אפשר אשתה, והעמיד את הכוס ויוסף יצחק יגיש לי כאשר יתקרר במעט, ואשתה.

לשמע הדברים האלה נתרפאו כל תחלואי, עונג וקורת רוח עבר וחלף בכל גווי, אנכי אשרת את אבא, אנכי אשר זה כי"א שעות רצתי אל האהל, בכיתי בקשתי רחמים, עתה זכיתי לראות כי האלקים קיבל תפלתי, תפלת בן יחיד האוהב את אביו אהבה בלתי מוגבלת.

ובפנימיות לבבי נהנה הנני הנאה מרובה על אשר עוד לא טעמתי מאומה ומשמש את אבא מתוך תענית, מעיק לי ומתירא הנני שלא ישאל אבא עוד הפעם אם שתיתי תה, אבל קורת רוחי שהנני משמש את אבא מגרשת כל יראה.

וכפול עונגי כי הנני משמש את אבא מתוך תענית: ומה עשו הרשע שחפץ להרוג את אחיו התם יעקב אבינו, כששימש את אביו לבש בגדים יקרים, שלא האמין שמירתם רק לאמו, ומכל שכן אני בן חסיד וצדיק שראוי אני לבוא למדריגה זו לשמש את אבא מתוך תענית וטוהר לב.

מהיום ההוא והלאה הוכר שינוי גדול בבריאותו של אבא, ומיום ליום מתחזק כוחו עד כי בסוף השבוע הותר לו לשבת על כסא, ורוב היום הנני בחדרו של אבא על פי בקשתי, דבר שגרם לי עונג גדול.

בכ"ד טבת התיר לו הרופא ברודא אשר יכול הוא לצאת לחדר השני ולהגיד קדיש, כי כן היה מנהגו אשר בכ"ד טבת היה מגיד קדיש, גם ביום ההוא כתב חסידות (והוא המאמר מזמור שיר ליום השבת, שעליו כתוב, כתי"ק: נאמר בשבת יאצ"ט י"ג תשרי, ונכתב בכ"ד טבת).

מן העת ההיא והלאה הוכרו בי סימני גדלות, לאט לאט הנני עוזב מעשה נערות, עוזב הנני המשחק עם בני דודתי דבורה לאה, מתחיל הנני למאוס בחברתם, ומתקרב הנני אל החסיד ר' חנוך הענדל ז"ל אשר אבא מחבבו, ומפליג בשבח מדותיו הבאות מדרכי חסידות יסודיים.

החסיד הלזה הוא אחד האישים אשר ראוי הוא לפרק מיוחד בתולדות דברי ימי משפחתנו הרוממה, הן מצד אישיותו הפרטית והן מצד התיחסותו וקרבתו לבית משפחתנו, אשר כארבעים שנה היה כמו בן בית ונוטל חלק גדול בראש כל ענין פרטי המתיחס לנו, ובע"ה עוד אשוב לדבר זה.

מצב משפחתנו, כבוד אמי זקנתי, דודי הרז"א, אבא, דודי הרמ"מ, אף כי כולם היו סמוכים על שולחנה של כבוד אמי זקנתי אבל כל אחד היה גר בדירה מיוחדת ואם כי הוצאה אחת לכולם, אבל הכיס ריק הוא, כבר כלו כל העסקים ונשארו דודיי בעלי חוב גדולים ונשבר מטה לחמם, וגם זה יבוא בפרק מיוחד.

הדוחק שרר בבית בתוקף עוז, ואם כי האורחים מקרובינו הבאים בלתי מרגישים המה בזה, כי בית כבוד אמי זקנתי פתוח הוא לרווחה, והסדר הוא כרגיל, קרובים באים וקרובים נוסעים, אבל גרי הבית יודעים זאת היטב.

גם אני הבנתי כי המצב לא טוב הוא, רגיל הוא אבא לתת לי חמשה קאפ' עבור לימוד פרק משניות בעל פה - ובכל יום הייתי מתלמד פרק אחד - ורגילה היא כבוד אמי מורתי הרבנית תי' לתת לי חמשה קאפ' בכל יום, וזה זמן נכון אשר לא קבלתי, אנכי לא בקשתי, אבל אות גמור היה לי על המצב השורר.

מעת שהבריא אבא, סדר חדש נהיה בלימודי, אשר בכל שבוע ביום ה' אבא בא לחדר שוהה כשעה וחצי ויותר, ובוחן אותי בפני המלמד ר' ניסן במה שלמדתי במשך השבוע, ובכל יום בערב - אחרי גמירת זמן הלימוד בחדר - עלי לחזור לפני אבא את הפרק החדש אשר למדתי ביום ההוא, ואגב הייתי חוזר לפניו בעל פה ממה שהנני בקי.

* * *

את לימוד משניות בעל פה הייתי אוהב במאד, והסדרים שהייתי בקי בהם הייתי חוזר בחיבה ובמהירות גדולה ועם זה הייתי מדקדק באותיות.

דכירנא כי פעם אחת היתה לי התחרות עם החסיד ר' אבא ז"ל פרסון - גם הוא יבוא בע"ה בפרק מיוחד - שהיה בקי בשתא סדרי משנה ובתניא באופן נפלא.

הוא - ר' אבא ז"ל - אמר לאבא כי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו ה"צמח צדק" אמר לו על ה"יחידות" הראשונה "למוד משניות בעל פה, משנה הוא נשמה, על ידי אמירת משניות בעל פה הנשמה מאירה את הגוף, שהגוף נעשה מאיר יותר".

לא אדע מה היה סיבת דבר זה, אבל פעם אחת יושבים אנחנו בחדר - זה היה בתחילת אדר בערך - והודלק הנר, ולומדים אנחנו שו"ע אדמו"ר הלכות פסח, פתאום בא המשרת מענדל, ואומר אבא קורא אותך.

רצתי הביתה - כי החדר שלנו היה בביתו של ר' סעדיה ז"ל קאסטיער, הוא הבית אשר אחר כך נקנה עבור "תומכי תמימים" והיה שם השיעור - ונכנסתי בחדרו של אבא, והנה גם ר' אבא ז"ל יושב על כסא ממול אבא.

יוסף יצחק - אומר אבא - בכמה זמן תוכל לחזור סדר זרעים, אנכי לא ידעתי פשר דבר, ונפחדתי ולא ידעתי מה להשיב, אם יותר מכפי הדרוש לי באמת, או להגיד פחות, עניתי: כמדומה לי אשר בשעה ויותר אוכל לחזור כל הסדר.

אמר ר' אבא ז"ל, אנכי הנני חוזר סדר זרעים בשעה ועשרים רגעים, ואפשר לקמץ עוד חמשה רגעים ולכל היותר עשרה רגעים.

ויאמר אבא, נבחון ונראה, ויוציא את השעון ויבט בו, ויקח משניות קטן, ויאמר לי לחזור סדר זרעים. חזרתי כל הסדר בלי הפסק ובחמשים ושמונה רגעים חזרתי כל הסדר.

הפעם הראשונה זכיתי לראות צהיבות פניו של אבא בנחת רוח גלוי, רק אחר כך הגיד כי ירא הוא אשר לגודל המהירות לא יתקלקל אצלי הדיבור, ולזאת חושב הוא להוריני דקדוק וקריאת הטעמים של נגינה, וכן היה אשר לוקח לי מורה מיוחד על זה ר' יצחק גרשון המלמד אשר ילמדני שתי פעמים בשבוע שעה אחת.

לאות הצטיינות בלימוד משניות בפרט קבלתי אז מתנה מאת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את הספר כתי"ק של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" חלק מתשובות ה"צמח צדק", אשר ניתן לו במתנה מאת הוד כ"ק אביו הרה"ק.

רשימה לחג הגאולה יב־יג תמוז

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"א – אהבה לילדים

בכסף שקיבלה אלמנת ר' דוד תמורת נחלתה במושבת המקובלים "ארץ החיים" השתקעה עם בנה, קדיש, בפוזנא, מקום שבו גר ר' ברוך גיסה, אח בעלה המנוח, שנודע בפוזנא וסביבתה בתואר - ר' ברוך בטלן.

ר' ברוך לא היה בטלן כלל ועיקר: מלבד גדלותו בתורה ובצדקות היה גם סוחר גדול ועשיר. בעולם הלמדני הוכר כגאון, ובעולם המסחר - כסוחר מצליח. בכלל היה ר' ברוך בטלן בעל מידות טובות ומזג נוח. גם למדנים וגם סוחרים וגם סתם יהודים חיבבו אותו והעריכוהו מאד.

ר' ברוך קיבל את גיסתו האלמנה ואת בנה היתום בסבר פנים יפות ובתשומת לב מירבית, ודאג להסתדרותם הטובה במקומם החדש. הוא קישר את האלמנה עם אשה אחרת, אלמנה אף היא, והקים עבורן עסק משותף לבגדי נשים, דבר שהבטיח לשתיהן פרנסה בכבוד. את קדיש היתום הכניס לישיבה טובה, ודאג להעמיד לו חבר טוב ללימודים. נוסף לכך קבע אתו הוא עצמו שיעור יומי בגמרא. קדיש, שהצטיין, עוד במושבת המקובלים, בלימודיו, הן בגמרא והן בקבלה, הרשים במהרה, הן את ראשי הישיבה והן את דודו ר' ברוך, בהצלחתו העצומה בלימודים. בנו של ר' ברוך עצמו, בנימין, שהיה צעיר מעט מקדיש היתום, פיגר במדה רבה אחרי בן־דודו היתום הן בלימודים והן בהתנהגות ותכונות.

לפי עצת הבעל־שם מזמושטש שלח ר' ברוך את בנימין בנו לישיבה בפראג, והוא התמסר לטיפוח בן־אחיו.

מפי דודו ר' ברוך נודע לקדיש פרטים על משפחת אביו המנוח, ועל אישים מפורסמים אחרים בפוזנא. במיוחד השפיע עליו הסיפור על ר' משה, ראש קהלת פוזנא, אשר לבנו שניאור זלמן השיא ר' ברוך מאוחר יותר את בתו רחל.

ר' משה היה תלמידו של הגאון ר' אשר יהונתן, שהיה ידוע בכינוי "ראש הברזל". רבי אשר יהונתן היה בנו של יהודי בשם ר' ישראל חיים, שהצטיין במעשים טובים יותר מאשר בלמדנות. קדיש שמע מפי דודו את הסיפור על ר' ישראל חיים ועל בנו וכיצד זכה זה לשמו. הדברים הרשימו אותו מאד ופתחו לפניו עולם חדש של מושגים וערכים.

ר' ישראל חיים לא היה מן האישים הבולטים בפוזנא, שהיתה עיר מלאה חכמים וסופרים. למרות זאת שחו הכל בשבחו בגין מעשיו הטובים. היה זה בעיקר בגלל החיבה ותשומת הלב שהעניק לילדים הרכים שבעיר, תינוקות של בית רבן. כל יום ששי בשבוע, בטרם שוחררו ילדי ה"חדרים" מלימודיהם, היה בא לכל "חדר", ומחלק לילדים ממתקים, עוגיות וצימוקים ושקדים, באמרו שזה לכבוד שבת קודש. תוך כדי כך היה מזכיר לילדים לבוא לבית הכנסת לקבלת שבת ובבוקר לשחרית ומוסף.

שם, בבית הכנסת, היה ר' ישראל חיים, שהגיע אליו הראשון, אוסף מסביבו את כל הילדים ומשגיח שיאמרו בקול רם "ברוך הוא וברוך שמו", "אמן", וקדושה, יכרעו ב"ברכו", יקראו שמע, ויטלו חלק בתפלה לפי אפשרויותיהם.

כשהיתה יולדת בעיר היה ר' ישראל חיים לוקח את הילדים לביתה כדי לקרוא את שמע. מן הדברים הנוספים שעסק בהם היתה ההשגחה על הילדים הרכים שמשחר ילדותם ילכו בכיסוי ראש ויתנהגו כפי שיהודים צריכים לנהוג. כל מה שההורים והמלמדים לא הספיקו להבטיח בחינוך הילדים היה ר' ישראל חיים משלים באהבה עזה ובשמחה על שנזדמנה לו הזכות הגדולה לחנוך ילדי ישראל ולגדלם להיות יהודים טובים ויראי שמים. הדברים אמורים גם בילדים שהוריהם היו בחיים. לילדים יתומים היה ר' ישראל חיים גם כאב, הוא ורעייתו טיפלו בילדים כאלה במסירות רבה בכל התחומים והם התייחסו אליהם כאל בבת עינם.

אלא שר' ישראל חיים ורעייתו עצמם לא הצליחו לגדל ילדיהם, רחמנא ליצלן. כל ילד שנולד להם נפטר מיד, לא עלינו. כל הפעולות שנעשו לביטול רוע הגזירה לא הועילו. אך בני הזוג לא התרעמו על מדותיו של הקב"ה ונשאו כאבם בשקט. כל פעם שאירע להם אסון כזה היו אומרים : "ה' נתן וה' לקח - יהי שם ה' מבורך".

אחד מילדי ר' ישראל חיים, בן בשם שמחה, חי עד גיל חמש שנים, ההורים קיוו שלפחות ילדם זה יאריך ימים, אבל גם שמחה הקטן חלה בהיותו בן חמש ונפטר.

הדבר היה ביום ששי בשבת. אותו יום לא הלך ר' ישראל חיים, כדרכו, ל"חדרים", ובמקום זה נאלץ להשתתף בהלוויית ילדו. כל פוזנא היתה שרויה בצער גדול. ר' ישראל חיים ורעייתו היו ידועים ואהובים בעיר, ולב כל התושבים היה עמהם.

היתה זו לויה רבת משתתפים. כל בני פוזנא, למן גדולי התורה ועד לפשוטים ביותר, השתתפו בה. בכל העינים נראו דמעות. רק ר' ישראל חיים ורעייתו החזיקו מעמד, והם קיבלו את רצון ה' באהבה.

בין ההמון הרב שליווה את הילד המנוח לבית העלמין כמעט ולא הבחין איש בנוכחותו של זקן בשם אשר יהונתן, שכולם ראו אותו כמטורף. לולא היתה זו לויה כה נוגעת ללב ודאי היו נמצאים כאלה שהיו מנסים ללעוג מן המטורף הזקן.

אשר יהונתן היה זקן מאד, ומאז הגיע לפוזנא, לפני שנים רבות, התאכסן בבית המדרש, ואיש לא שם לב אליו. הוא היה מתפלל עם המנין הראשון "כוותיקין", ומיד לאחר מכן עולה אל תא האיחסון שהיה קבוע בתקרת בית הכנסת ושוהה שם כל העת. איש לא ידע מה הוא עושה שם ואיש אף לא טרח לבדוק את הדבר. איש לא ידע גם ממה הוא חי, וגם זה לא עניין את מישהו. מעולם לא ביקש אוכל מאיש, ולא סעד על שולחנו של איש, אף לא בשבתות וימים טובים. בכלל לא דיבר מאומה עם איש, וכשמישהו פנה אליו בדברים היה מסתכל בו בתמיהה ומסב את ראשו מבלי להשמיע הגה. הכל הניחו כי הוא חסר דעה ומטורף.

אשר יהונתן הגיע לפוזנא לפני חמשים שנה, וגילו הוערך אז לארבעים שנה. אז בערה בעולם היהודי אש המחלוקת של כמה מן הגאונים נגד רבי אליהו בעל־שם מוורמייזא ונגד לימוד הקבלה. פוזנא, כמו כל הקהילות, נחלקה לשתי מחנות. איש לא העלה בדעתו כי ההלך המוזר שהגיע אז לפוזנא והתחיל מיד בהתנהגותו המשונה קשור בדרך כלשהי למחלוקת זו, ששימשה למעשה רקע והקדמה להופעת החסידות. לא עבר זמן רב והכל החליטו כי אשר יהונתן זה אינו אלא מטורף. במשך הזמן התרגלו כולם לקיומו ולהתנהגותו וחדלו להעניק לו כל תשומת לב.

אין פלא, איפוא, שאיש לא ייחס כל חשיבות לכך שאשר יהונתן בן התשעים ירד מעליית התקרה והגיע להלווייתו של שמחה, ילדו בן החמש של ר' ישראל חיים, שהתקיימה באותו ערב שבת. הצבור שהיה שרוי בלחץ לקראת התקרבות זמן כניסת השבת כמעט ולא הבחין כלל בנוכחותו של הישיש.

אגרות קודש

ב"ה ג' כ"ד טבת תרפ"ב. רוסטוב דאן

הילולא רבא דכ"ק אדמו"ר הגדול והזקן זצוקללה"ה נ"ע זי"ע

כבוד ידידי הנעלה, הרב הנכבד ומרומם
וו"ח אי"א מו"ה מ' מענדיל שי' נאה,
הממונה דכולל חב"ד בירושת"ו

שלו' וברכה

כל מכתביהם קבלתי, וראיתי הכל, הכתוב והנדפס... ואני אם את מורשי לבבי אשיחה, יריעות שמים לא יספיקו גם מקוי ימים יכלו, ודאגתי באשר היתה כן היא. התורה אומרת, כי נשיא ישראל, לעולם לא ישכח, ואבלת אבליו לעד לא תפוג. יתומים היינו כולנו, ואין מגיד לעם קדש ומעוררו, ואשר נר אלקים בידו להאיר ולהעיר, לב איש ואיש. חושך השמש והמאורות לוקו - צדיק הוא ה', ואדם מה הוא, כי ידבר. זכות קדשו, עלינו ועל כל ההולכים בעקבי דרכיו, דרכי קדש בחיזוק התורה והמצוה, יאהיל, ההוא רוחא קדישא דטהירו עילאה דשביק בנו, לא יסור מאתנו לעד, ומשמי שמי קדם ירחם ה' עמו וצאן מרעיתו.

אמנם באלה יבחנו כל ידידינו אנ"ש שי' בכל המדינות, בארץ הקדושה, ובארצות הגולה, אם כנים הם בהתמסרותם להוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, בכלל, ואהבתם ו[י]ראתם המסותרת והגלוי' להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, בפרט, אם יתנו נפשם, לשמור את בן מורם, אשר לא יתגאל, בכל שמץ דבר מחלקה ומריבה, ויתנו לנו היכולת - בעזרתו יתי' - לקיים תעודתו עלי ארץ ברוכה, במצות מעשיות בהרבצת תורה, הרמת קרן החסידות באור עבודה האלקית ברוח והחומר, ואנכי אכרעה ואתחנן לאלקי אבותי, כי ירחמנו בחסד וברחמים, נצור טוהר זיו מלאכות האלקים, בלהב להט שרביט האמת, תורת החסידות, אשר הנחילונו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

ואם אחרת ח"ו יבחרו להם מקצת אנ"ש שי', יהי' מי שיהי', ובסיבת דבר מה שיהי', אם רק לריב ומחלוקת, אהבת עצמו, שקר קנאה ותחרות, יהי' איזה שתהי', בחומר או ברוח, אשר שניהם כאחד לתועבה יחשב לנו, גלוי לעין כל הנני מודיע, כי ידי מסולקות מזה, ודעת אותם ודעתם לא אחפוץ. אחת הוא לי, אם מאוהבינו או משונאינו, הפורש, ח"ו, מכוונת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, נבדל ממנו. הנני מבקש כי את פני לא ישאו, יַראו לי את המגרעות, וידרשו תיקונים, ובל"נ אעבדה בזעת אפי, ובכל אשר לי אשתדלה עד מקום שידי מגעת, וכן גם אני לא אשא פני איש כי כולנו כאחד מסורים ונתונים רק לפקודת קל רם ונשא הבא ע"י עבדיו הקדושים, הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקי' זצוקללה"ה נ"ע ז"ע.

חוטר הנני ביד ההשגחה העליונה, ואין עוד אֶפֶס כמוני, כל אשר לי נתונים נתונים הם לפקודת אב ודרישת רב, מבלי התחשב עם עצמי בקל וכבד, החפץ והמיאון, ותוצאותם לחיים כו'. תמות נפשי מות ישרים, כישרי לב העומדים על משמרת פקודתם, גם בבוא אויב ושונא בחצרות היכל אדונם, אשר את כותלי הבית הבוערים ר"ל יגועו, ומהם לא יפרדו כי איככה אוכל וראיתי באבדן - ח"ו הלי"ת - טוהר נועם הדרכים, אשר במסירת נפשם הטהורה, הנחילונו אבות העולם זוהרי הרקיע, ולילך בדרכים מעקשים לריב ומחלוקת.

והאלקים אשר ברא שמים וארץ, אשר שלח לנו את משיחו, מורנו הבעש"ט, אשר פדה בשלו' נפשינו הוד כ"ק אדמו"ר הגדול והזקן ותורת החסידות מרדת שחת, ואשר הוריד נשמת קדש כ"ק אאמו"ר הרה"ק להורות לעם קודש, ארחות חיים, ויקחהו אליו בהיכלו, הוא ישלח מלאכו, אשר יגזור גם במים זדונים נתיב, ואת בוץ טיט היון בכחו יגדע, בימינו נדחים ישיב, ובשמאלו שובבים ישקוט, בגערתו מלאכי מר מעל פני הארץ יגרש.

ואני אתנהלה לאטי, עם אחיי ורעיי, אשר כח בהם לעמוד בהיכלי קדש אבות העולם, בהתמסרות אמיתי, מחבבי דרכי נועם, ואשר צל שדי בלבם יתלונן, לרחם נפש בן מורם ורבם, בהשתתפות עזרה ללכת מעיר לעיר וממדינה למדינה, לעורר את בית ישראל, ועדת ישורון, על התורה והעבודה, לחבב ולחזק ידי לומדי תורה, ומקיימי פקודת אבות.

ועתה הנה גליתי לפניכם, ידידי הנעלה ולפני כל ידידינו אנ"ש שי' את אשר בלבבי, וכמצביא את עם הקדש, זרע ברך, אחינו היושבים לפני ד', ד' עליהם יחיו, וכעומד בראשם, הנני פונה אל ידידי, אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, עטרהו בתואר הכבוד, ממונה ומנהל כולל חב"ד, ומילא את ידיו להשתדל לעשות תיקונים הנדרשים בכוללנו בעניני תורה ותפלה, כפי כוונת המייסדים, כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה, ואבקשה לעשות ועידה גדולה מכל אנשי הכולל ה' עליהם יחיו, ולהרציא לפניהם פרשת הענין ודרישתי, בשם מלאכות הנסוכה עלי מאת פני הקדש.

ואליכם ועידה נכבדה אדברה בתחנון. הסכת ושמע ישראל, ראשית כל אבקשה להסיר את מסוה הגשם והחומר, לאמר אתם המקבלים ואנחנו הנותנים, כי שקר הדבר. המחי' לאלקים הוא, ומידו נתונה נתונה היא לכל אחד ואחד, והוא יתן פרנסה טובה לעמו ישראל, בכל מקום שהם יברכם האלקים.

כולנו, אתם היושבים לפני הוי' בארצות הקודש, ואנחנו כל בני הגולה, בכל המדינות, מסובים היינו בהר סיני ההר אשר חמד האלקים להושיב במו משיחיו ועבדיו, כ"ק אבותינו רבותינו הקי' זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, ונשמע כולנו את דבר ה' מפורש יוצא מפי כהני אלקים, לאמר, אתם תלמידי תשבו בקדש על התורה ועבודה האלקית ואחיכם כל בני הגולה יהיו בעזרכם. אתם תהיו תפארתם, והמה יהיו משענכם, בעזרת קל רם ונשא.

ובזה הנני מתכבד להתייצב לפניהם, בבקשה ודרישה, כי תמלאו את חובת נפשכם ותעודתכם הנסוכה עליכם מאת פני הקדש.

מר נפש, הנני אחינו, אין על עפר משלו, שליו ורענן הייתי בהיכל אור החיים חיי נפש ורוח, עמדתי במקום אורה, זו תורה, דברי אלקים חיים, מאיש האלקים, עבד הוי' הופיעו שכלים עמוקים, תבונת ה' בין אנשים נתונה, זיקי אהבה טהורה - בחסד חינם - מאת פני הקדש נשאתי, ובכל עבודה לטובת אחינו היקרים, פה ושם, יחיו, עבדתי, ונפשי תגיל בה' על הזכות הגדולה.

והנה באחד הימים חרדה נפלה עלי, אימה חשיכה פנימית יאלצני, וכעבור ימים אחדים, ימי בהלה עברה וזעם, השמים עצורים ואטומים, התפלות והתחנונים בלתי מתקבלים, השמש עמדה מלכת, רגעים אחדים נשארו, והנה נשימה האחרונה, ואלקי השמים והארץ, קל אלקי הרוחות, אסף את הנשמה הטהורה אליו, וברגע אחת ממאושר לאומלל נהפכתי, הושבר תפארתי תפארת ישראל.

וכהיום לריב ולמצה, למחלוקת ותרמית יקראוני, כל נער שובב, זקן סורר ופרוע, יתעולל בי ובערובת נפשי יצחקו. אנא ה' חוס[ה] נא והצילני, ואל אתערב את אנשים החוטאים ופושעים ביקרא דמלכא רבנן, אבות העולם, אל אלקים הוי' צבאות, ירחם עלינו כולנו, ויסיר כבד אבל לבבינו, ויתן לנו לב בשר לעבדו ולאהבה אותו יתי'.

ועתה חובתי אקיים, להגיד לכם, ולדרוש מכם ככל המוטל עלי, ובשעה זו תבחנו אם כנים אתם בהתמסרות כל אחד מאנ"ש שי' לתעודתכם אז תשמעו לקול מורכם ורבכם ז"ע, ותתנו כל אחד ואחד מכם היכולת, להעומד בראשכם

הרב הממונה הרמ"מ שי' נאה, ולהיות בעזרו, אשר בעזרתו יתי' יוכל להביא בפועל את אשר יפקוד מורכם ורבכם הקדוש, החי חי אתנו בכל מפעל טוב וישר, בהטבת הכולל, ושמירת סדריו בתורה תפלה ועבודה, ובזה תביאו את הברכה אשר עד כי יפרח כוללנו שיהי' לתפארת ולתהלה, ובזכותו והתעוררות רחמיו, אלקי השמים יפתח לכם אוצרי ברכה, בבני חייא ומזונא רויחא.

מקרב ולב עמוק הנני קורא לכל אחינו היושבים בקדש, אשר מגזע חסידי חב"ד, ואשר נפשו מסורה לרצון אבות עולם, התעוררי התעוררי קומי ירושלים ואחריך כל ארצות הקדש, וקומי אורי באור תפלה ותורה כאשר ייסדו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', התחזקו אחינו, התקשרו והתדבקו בעץ החיים והדעת, הרחיקו כל מעול וחומץ, ובכל ריב אל תתנו יד. עמדו אחינו עמדו, והודיעו לאחיכם כל אשר רוח טהרה בו, לצאת מבארות טיט הביצה, אשר פרשו מחרחרי [ריב] ומדון, אז אור יהי במושבותיכם, ובאורכם נלכה ונסעה, בכל כנפי ארצות תבל, יציץ ופרח ישראל, וימלא פני תבל תנובה, על כתפות אחיכם אשר בכל מרחבי ארצות הגולה, תנשאו, וזכות אור אבות עליכם יאהיל, ותעלו מעלה מעלה.

ואליכם כבוד הועד הנבחר הנני פונה כי תואילו להמשיך עבודתכם הלאה, עדי התברר לי בעזרתו יתי' הדברים באשר הם, ואופן השתתפותם בזה, ועצת ה' תנחני במעגלי יושר וצדק לטוב לנו כל הימים בגו"ר.

ועתה ידידי הנכבד אליכם אשא נפשי, בבקשה ותחנון, עזרו נא לי, בכל אשר לכם, לבלי נתון, שם אבות עולם, ושם תפארת החסידים, למרמס ח"ו. כמונו כמוהו, יודעים אנחנו, אשר מלאכת ה' היא, ואין עלינו לשאת פני איש, יהי' מי שיהי', כי בנפשינו הוא. עלינו לזכור תמיד אחרית דבר מראשיתו, ומה נעשה ביום שידובר בנו, וטענת הבל לא יקובל. על כן עלינו לבקר את עצמינו, לשקול ולספור את צעדינו, בפלס אור האמת כאשר ניתן לנו מאת הקדש, ולאלקי השמים נתחנן, כי יטהר לבבינו, ויזכינו להיות מועילים בעבודתינו, ועינינו תחזינה בטוב בית ישראל בגו"ר.

ביום הזה ובכל הימים, זכות כ"ק אבותינו אדמו"ר הזקן והגדול, והבאים אחריו, למלאות את דבר ה', מייסדי ומפארי המוסד כולל חב"ד, יגן עלינו, ועל כל אחינו בית ישראל, בכל מקום שהם, יתברכו בברכה כפולה ברוחניות ובגשמיות.

והי' ברכה ושלו' כאו"נ ונפש ידידו הדו"ש המתחנן אל ה' כי יזיכינו להיות עבד נרצע לרצון ד' ע"י עבדיו הקדושים, בן מו"ר.

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד]

המשך ביאור למס' זבחים ליום שישי עמ' א

הלא ברור הדבר מאליו ומשני טעמים, האחד, שאם פר כהן משיח ופר העלם דבר שדמם ניתן בפנים ההיכל, בכל זאת שייריהם ניתנים על יסוד המזבח החיצון ולא בפנים, ודאי הוא ששעיר נשיא שדמו ניתן במזבח החיצון ששייריו ינתנו בו ולא בפנים, ועוד, שהרי כבר למדנו שאין יסוד למזבח הפנימי לתת עליו את שיירי הקרבנות. אלא הרי זה בא לומר, **תֵּן** תורת **יְסוֹד,** כלומר עליך לעשות שפיכת שיריים, **לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה,** כלומר לכל מי שדמו על המזבח החיצון, כעולה שלא נאמר בה שפיכת שיריים ובא פסוק זה ללמדה. ולמדנו מפסוק זה שיש דין שפיכת שיריים בכל הקרבנות, אף אלו שלא נאמר כן בהם במפורש.

הברייתא מבררת את ההכרח לדרשה האחרונה. שואלת הברייתא: מנין לדרוש מ'אל יסוד מזבח העולה' שיש דין שפיכת שיירים לכל הזבחים שדמיהם ניתנים על המזבח החיצון, **אוֹ** שמא **אֵינוֹ** אומר הכתוב **אֶלָּא** ש[לְ]**מִזְבָּחָהּ שֶׁל עוֹלָה יֵהָא** (**ליסוד**) [**יְסוֹד**], כלומר, שזריקת דם העולה שעל המזבח, שהיא נעשית בשתי קרנות זו כנגד זו באלכסון, תהא בקרנות שכנגד היסוד, והן הקרן הדרומית מערבית וזו שכנגדה באלכסון הקרן הצפונית מזרחית, ולא בקרן הדרומית מזרחית ושכנגדה הקרן הצפונית מערבית, משום שלקרן הדרומית מזרחית אין יסוד. ומכיון שיש לפרש את הכתוב שבא לדרשה זו, מנין לנו לפרש שבא ללמד שכל הקרבנות טעונים שפיכת שיריים ליסוד.

הברייתא מביאה שתי דעות ביישוב שאלה זו: **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** דין זה שמתן דמה של העולה צריך להיות בקרנות שכנגד היסוד, נלמד בקל וחומר, ואין צריך לדורשו מהכתוב 'אל יסוד מזבח העולה'. וכך הוא הקל וחומר, **מַה שֵּׁירַיִים** של חטאת, **שֶׁאֵין מְכַפְּרִין** וְגם **אֵין בָּאִין לְכַפָּרָה,** אף על פי כן הם **טְעוּנִין** [–צריכים] להנתן על גבי **הְיסוֹד, תְּחִלַּת** מתן הדם **בעוֹלָה,** והיא זריקתו על המזבח, **שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת** וְגם **בָּאָה לְכַפָּרָה, אֵינוֹ** דִּין – האם אין זה קל וחומר **שֶׁתְּהֵא טְעוּנָה** נתינה נגד **הְיסוֹד.**

מסיימת הברייתא: **אִם כֵּן** שדין זה שמתן דם העולה נעשה בקרנות שכנגד היסוד, נלמד ממקום אחר, מעתה יש לשאול **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה'** הנאמר בשעיר נשיא. על כרחך בא הכתוב לומר **תֵּן יְסוֹד לְמִזְבָּחָהּ שֶׁל עוֹלָה,** וכאמור לעיל, ללמד שכל הקרבנות שדמיהם ניתנים על מזבח החיצון צריכים שפיכת שיריים על היסוד.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא לפי סדרם: **אָמַר מַר** – נאמר בברייתא, שמהאמור בפר כהן משיח **'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה'** דורשים שיש ליתן את השיריים על יסוד מזבח העולה **וְלֹא** על **יְסוֹד מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.**

מקשה הגמרא: **הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – הלא נצרך הכתוב ללמד שצריך ליתן את שיירי הדם על המזבח החיצון, ואין ללמוד ממנו למעט שלא יתן את השיריים על המזבח הפנימי, שכל שכן שיכול לתתם גם בו. מתרצת הגמרא: דין זה שיכול הוא ליתן את השיריים גם במזבח החיצון, **מַהתיבות** 'ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד המזבח **אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' נָפְקָא** [–אפשר ללומדו], בלא לומר 'העולה', וממה שכתבה התורה 'אל יסוד מזבח העולה', יש ללמוד שאין לתת את השיריים אלא על יסוד מזבח החיצון בלבד.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: נאמר בברייתא עוד שאת מה שנאמר בשעיר נשיא **'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה',**

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דין זה שמתן דמה של העולה צריך להיות בקרנות שכנגד היסוד, נלמד בקל וחומר, ואין צריך לדורשו מהכתוב 'אל יסוד מזבח העולה'. וכך הוא הקל וחומר, **מַה שֵּׁירַיִים** של חטאת, **שֶׁאֵין מְכַפְּרִין** וְגם **אֵין בָּאִין לְכַפָּרָה,** אף על פי כן הם **טְעוּנִין** [–צריכים] להנתן על גבי **הְיסוֹד, תְּחִלַּת** מתן הדם **בעוֹלָה,** והיא זריקתו על המזבח, **שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת** וְגם **בָּאָה לְכַפָּרָה, אֵינוֹ** דִּין – האם אין זה קל וחומר **שֶׁתְּהֵא טְעוּנָה** נתינה נגד **הְיסוֹד.**

מסיימת הברייתא: **אִם כֵּן** שדין זה שמתן דם העולה נעשה בקרנות שכנגד היסוד, נלמד ממקום אחר, מעתה יש לשאול **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה'** הנאמר בשעיר נשיא. על כרחך בא הכתוב לומר **תֵּן יְסוֹד לְמִזְבָּחָהּ שֶׁל עוֹלָה,** וכאמור לעיל, ללמד שכל הקרבנות שדמיהם ניתנים על מזבח החיצון צריכים שפיכת שיריים על היסוד.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא לפי סדרם: **אָמַר מַר** – נאמר בברייתא, שמהאמור בפר כהן משיח **'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה'** דורשים שיש ליתן את השיריים על יסוד מזבח העולה **וְלֹא** על **יְסוֹד מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.**

מקשה הגמרא: **הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – הלא נצרך הכתוב ללמד שצריך ליתן את שיירי הדם על המזבח החיצון, ואין ללמוד ממנו למעט שלא יתן את השיריים על המזבח הפנימי, שכל שכן שיכול לתתם גם בו. מתרצת הגמרא: דין זה שיכול הוא ליתן את השיריים גם במזבח החיצון, **מַהתיבות** 'ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד המזבח **אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' נָפְקָא** [–אפשר ללומדו], בלא לומר 'העולה', וממה שכתבה התורה 'אל יסוד מזבח העולה', יש ללמוד שאין לתת את השיריים אלא על יסוד מזבח החיצון בלבד.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: נאמר בברייתא עוד שאת מה שנאמר בשעיר נשיא **'אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה',**

פרשת וארא

ו ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: ד וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: ה וְגַם | אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (לוי) ו לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרָיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ז וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם: ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ (ישראל) י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יא בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיַשַּׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 46)

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . . וָאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי (ו, ה)

וְקָשֶׁה, הֵיכָן יֵשׁ כָּאן תְּשׁוּבָה לִשְׁאֵלַת מֹשֶׁה – לָמָּה הֵרֵעוֹתָ לָעָם הַזֶּה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה קַבָּלַת הַמִּצְוֹת בְּמַתַּן תּוֹרָה ("וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם") דּוֹרֶשֶׁת הִתְבַּטְּלוּת מֶחְלֶטֶת, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה אַךְ וְרַק לִהְיוֹתָהּ רְצוֹן ה'. לָכֵן, כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ 'כֵּלִים' לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, הָיוּ צְרִיכִים לַעֲבֹר אֶת יְסוּרֵי הַגָּלוּת, וְאַף אֶת קֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד ("תִּכְבַּד הָעֲבוֹדָה"). יְסוּרִים אֵלּוּ פָּעֲלוּ בָּהֶם בִּטּוּל וְ'הִכְשִׁירוּ' אוֹתָם לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת.

שני יד אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן: טו וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן: טז וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם: יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: יט וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם: כ וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: כא וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי: כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי: כג וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי: כה וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אָבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם: כו הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: כז הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: כח וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 44)

וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דּוֹדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה (ו, כ)

הַפָּסוּק מַדְגִּישׁ אֶת מַעֲלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנּוֹלַד מִיִּחוּד נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁאִסּוּרֵי עֲרָיוֹת מוֹרִים עַל יִחוּדִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר (כְּיִחוּד ז"א וּמַלְכוּת, הַנִּקְרָאִים אָח וַאֲחוֹת), וְלָכֵן נֶאֱסְרוּ, כִּי גִּלּוּי אוֹרוֹת נַעֲלִים אֵלּוּ בָּעוֹלָם עָלוּל לִגְרֹם נֵזֶק, וּכְדֻגְמַת הַמַּבִּיט בַּשֶּׁמֶשׁ לְלֹא מָגֵן (וְהָאִסּוּר הוּא לְכֻלָּם לְשָׁוְה, "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם"). אַךְ לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, לִפְנֵי שֶׁנֶּאֱסְרוּ יִחוּדִים אֵלּוּ, אֵין בָּהֶם פְּגָם לְמִי שֶׁמְּסֻגָּל לְקַבֵּל אוֹרוֹת נַעֲלִים אֵלּוּ; וְאַדְרַבָּה, זוֹהִי מַעֲלָה עֲבוּרוֹ.

שלישי כט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ: ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: פ **ז** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן

אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ: ב אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר
אֲצַוְּךָ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: ג וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם
וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ה וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי
יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם: ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ: ז וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 35)

וַאֲנִי אַקְשֶׁה (ז, ג)

וְתַכִּירוּ אֶת גְּבוּרוֹתַי (רַשִׁ"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמַּכּוֹת בָּאוּ לְהַעֲנִישׁ אֶת הַמִּצְרִים ("וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי"), וְכֵן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁיֵּשׁ אֱלֹקִים; וּמַדּוּעַ אוֹמֵר שֶׁבָּאוּ גַּם לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָעוֹלָם נִבְרָא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וּמוּבָן אֲפוּא, שֶׁכָּל מְאֹרָע וּמְאֹרָע הוּא בִּפְנִימִיּוּת "בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל". וְאַף כָּאן: הַמַּטָּרָה הָעִקָּרִית שֶׁל הַמַּכּוֹת אָמְנָם הָיְתָה בִּיחַס לְמִצְרַיִם, אֲבָל בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַטָּרָה נוֹסֶפֶת בִּיחַס לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

רביעי ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט כִּי
יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ
אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי
לְתַנִּין: י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵּן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי
פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין: יא וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה
לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם
בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן: יב וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם
וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם: יג וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס יד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם:
טו לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמָּיְמָה וְנִצַּבְתָּ
לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַّטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ
תִּקַּח בְּיָדֶךָ: טז וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר
וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה: יז כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת
תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה | בַּמַּטֶּה
אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֱפְכוּ לְדָם:
יח וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר וְנִלְאֻו
מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר: ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־
מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם | עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־
אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֲצִים וּבָאֲבָנִים: כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ
אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו
וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם: כא וְהַדָّגָה אֲשֶׁר־
בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת
מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
כב וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־
פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: כג וַיָּפֶן
פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת:
כד וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי
לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיְאֹר: כה וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת
יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כז וְאִם־מָאֵן אַתָּה
לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפַרְדְּעִים:
כח וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וָבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר
מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ
וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ: כט וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־
עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים: ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־
הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־
הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ב וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ
עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־
הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ד וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְּפַרְדְּעִים
מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה:
ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי | אַעְתִּיר

לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה: ו וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר
כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 56)

וַיִּבָּלַע מַטֵּה אַהֲרֹן (ז, יב)

מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה (רש"י)

כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּהַשְׁפָּעָה עַל יְהוּדִי אַחֵר, יֵשׁ לִפְעָמִים מַצָּב שֶׁבּוֹ עָלָיו 'לִשְׁבּוֹר' וּלְבַטֵּל אֶת הַזּוּלַת, עַד כְּדֵי 'בְּלִיעָה' – הַעֲלָמָה מֵחֶלְטֶת שֶׁל מְציאוּתוֹ. אַךְ פְּעֻלָּה זוֹ דּוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי תְּנָאִים. א. מַטֵּה אַהֲרֹן – מִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּדֶרֶךְ זוֹ חַיָּב לִהְיוֹת חָדוּר כָּל כֹּלוֹ בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, כְּאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. ב. מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה - יֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִתּוֹךְ אִפּוּק, כְּמַטֶּה דּוֹמֵם, וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס וְהִתְרַגְּשׁוּת.

חמישי ז וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ
וּמֵעַמְּךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה: ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר
הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה: ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר
מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת
וּמִן־הַשָּׂדֹת: י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרָם חֳמָרָם וַתִּבְאַשׁ
הָאָרֶץ: יא וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־
מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: יג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ
אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־
עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא
יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: טו וַיֹּאמְרוּ
הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק
לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס
טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: יז כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ
אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ
אֶת־הָעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הָעָרֹב וְגַם
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: יח וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא
אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־
שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 317)

כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (ח, יח)

לִפְעָמִים פּוֹגְשִׁים יְהוּדִי שֶׁבְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת הוּא יָרוּד בְּתַכְלִית, "בְּקֶרֶב הָאָרֶץ". מְלַמְּדֵנוּ שֵׁם פָּרָשָׁתֵנוּ, 'וָאֵרָא', הַכּוֹלֵל אֶת כָּל עִנְיְנֵי הַפָּרָשָׁה: לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁנִּתָּן לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה, וְאַף לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, אֶלָּא אֶפְשָׁר לִפְעֹל שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ בְּחִינַת רְאִיָּה, כְּאִלּוּ רוֹאֶה אֶת עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה בְּעֵינָיו מַמָּשׁ.

ששי יט וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה
הָאֹת הַזֶּה: כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה
פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת
הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב: כא וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה
וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ: כב וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם
לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ: כג דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ
בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ:
כד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת
הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא
מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפַּרְעֹה
מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל
לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה: כו וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: כז וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר
מֹשֶׁה וַיָּסַר הָעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר
אֶחָד: כח וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ ט א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: ב כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה
לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם: ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה
בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים
בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד: ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין
מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר: ה וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר
יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ: ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מִמָّחֳרָת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד: יז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה
לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן
וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה: יט וְהָיָה לְאָבָק
עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: כ וַיִּקְחוּ
אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ
מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה: כא וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי
מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם
וּבְכָל־מִצְרָיִם: כב וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס
כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב
לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כד כִּי | בַּפַּעַם
הַזֹּאת אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ
וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:
כה כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ
בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ: כו וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר
שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כב עמ' 44)

וַיַּכְבֵּד לֵב פַּרְעֹה (ט, ז)

לִפְעָמִים מְגָרֶה הָאָדָם אֶת יֵצֶר הָרַע יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַיֵּצֶר רוֹצֶה מִצַּד עַצְמוֹ. אֲפִילוּ הַשֵּׂכֶל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית אוֹמֵר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁטוּת וּמַזִּיק לְעַצְמוֹ, אֲבָל מִצַּד הַכַּבְּדוּת שֶׁל ה'פַּרְעֹה' שֶׁבְּלִבּוֹ הוּא מְגָרֶה אֶת יֵצֶר הָרַע גַּם כַּאֲשֶׁר הַיֵּצֶר מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ חָפֵץ בְּכָךְ. וּכְפִי שֶׁאָנוּ רוֹאִים, שֶׁלִּפְעָמִים אָדָם אֵינוֹ עוֹמֵד בְּנִסָּיוֹן וְהוּא מְמַלֵּא אֶת תַּאֲוָתוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן יֵשׁ לוֹ רֶגֶשׁ שֶׁל הֵפֶךְ שְׁבִיעוּת רָצוֹן, כֵּיוָן שֶׁאֲפִלּוּ הַיֵּצֶר אֵינוֹ מְרֻצֶּה מִכָּךְ שֶׁשָּׁמְעוּ אֵלָיו.

שביעי יז עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם: יח הִנְנִי
מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה
כָּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה:
יט וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ
בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא
יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ: כ הַיָּרֵא
אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־
מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: כא וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר
יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ
כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
וְעֵשֶׂב כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כג וַיֵּט מֹשֶׁה
אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד
וַתְּהַלֶּךְ־אֵשׁ אַרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: כד וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד
כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי: כה וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר: כו רַק
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד:
כז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים:
כח הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד
וָאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד: כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו
מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה
הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי
לַיהוָה הָאָרֶץ: ל וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם
תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים: לא וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה
נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל: לב וְהַחִטָּה
וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה: מפטיר לג וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו
אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ
אָרְצָה: לד וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד
וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו:
לה וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת כז עמ' 10)

וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד (ט, כד)

בָּרָד – רוֹמֵז לְאָדָם שֶׁהוּא קַר בְּתַכְלִית כְּלַפֵּי הַזּוּלַת וְאֵין הַשֵּׁנִי נוֹגֵעַ לוֹ כְּלָל. אֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד – סִבַּת קְרִירוּת זוֹ וּפְנִימִיּוּתָהּ הִיא, הֱיוֹתוֹ חַם בְּתַכְלִית כְּלַפֵּי עַצְמוֹ. הָאֵשׁ שֶׁל אַהֲבַת עַצְמוֹ גּוֹרֵם לוֹ לִהְיוֹת שָׂקוּעַ בְּעַצְמוֹ עַד שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם לַזּוּלַת.

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וארא ביחזקאל פרק כח

כח כה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקַבְּצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב: כו וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ
כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׂאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם: **כט** א בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ: ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ
כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר
לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי: ד וְנָתַתִּי חַחִים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ
יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק: ה וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ
עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה: ו וְיָדְעוּ
כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: ז בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּף תֵּרוֹץ
וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם: ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה: ט וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ

מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חָרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ: יא לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה
לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה: יב וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ | אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת
וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶינָ שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים
בָּאֲרָצוֹת: יג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ
שָׁמָּה: יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה
שְׁפָלָה: טו מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לִבְלִתִּי רְדוֹת
בַּגּוֹיִם: טז וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי
יֱהוִה: יז וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יח בֶּן־אָדָם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדוֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה
וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ: יט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתֵן
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ:
כ פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כא בַּיּוֹם הַהוּא
אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה
יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ב׳, שָׁעָה 9 בַּבּוֹקֶר, 48 דַּקּוֹת, 4 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:34	6:36	8:34	8:36	9:06	9:08	9:58	10:00	16:48	16:52	17:14	17:18	16:32	17:28
חיפה (ח)	6:37	6:39	8:35	8:37	9:07	9:09	9:58	10:00	16:44	16:48	17:10	17:14	16:17	17:25
ירושלים (ח)	6:32	6:34	8:33	8:35	9:04	9:06	9:56	9:58	16:47	16:51	17:13	17:17	16:10	17:26
תל אביב (ח)	6:37	6:39	8:35	8:37	9:07	9:10	9:59	10:01	16:46	16:50	17:12	17:16	16:29	17:27
אוסטריה וינה (ח)	7:40	7:41	9:14	9:16	9:45	9:47	10:29	10:31	16:10	16:15	16:44	16:49	15:56	17:04
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:53	5:57	9:03	9:06	9:35	9:38	10:50	10:53	20:47	20:49	21:17	21:19	20:31	21:32
אוקראינה אודסה (ח)	7:37	7:38	9:13	9:15	9:45	9:47	10:29	10:32	16:18	16:23	16:51	16:56	16:04	17:00
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:27	7:28	9:00	9:02	9:32	9:34	10:15	10:17	15:53	15:58	16:27	16:32	15:39	16:36
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:02	8:02	9:29	9:31	10:02	10:04	10:43	10:45	16:10	16:15	16:46	16:51	15:56	16:55
אוקראינה קייב (ח)	7:54	7:55	9:22	9:24	9:54	9:56	10:35	10:38	16:03	16:08	16:39	16:44	15:49	16:48
אוקראינה דונייצק (ח)	7:14	7:15	8:48	8:50	9:19	9:21	10:03	10:05	15:45	15:50	16:19	16:23	15:31	16:27
איטליה מילאנו (ח)	7:59	8:00	9:37	9:39	10:09	10:11	10:54	10:56	16:49	16:54	17:21	17:25	16:35	17:40
אקוואדור קיטו (ח)	6:02	6:05	8:37	8:40	9:06	9:09	10:09	10:12	18:27	18:30	18:49	18:52	18:11	18:56
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:37	5:41	8:41	8:45	9:14	9:17	10:27	10:30	20:11	20:12	20:39	20:40	19:54	20:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:05	6:09	9:23	9:26	9:53	9:57	11:11	11:14	21:26	21:27	21:58	21:59	21:09	22:03
ארה"ב בולטימור (ח)	7:22	7:24	9:10	9:12	9:43	9:45	10:31	10:33	16:52	16:56	17:21	17:25	16:38	17:29
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:15	7:16	9:02	9:04	9:34	9:36	10:21	10:24	16:39	16:43	17:08	17:12	16:24	17:25
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:16	7:17	9:02	9:04	9:34	9:36	10:22	10:24	16:38	16:42	17:07	17:12	16:23	17:25
ארה"ב דטרויט (ח)	7:56	7:57	9:41	9:43	10:12	10:14	10:59	11:02	17:10	17:15	17:40	17:45	16:56	17:57
ארה"ב היוסטן (ח)	7:12	7:14	9:13	9:15	9:45	9:47	10:37	10:40	17:32	17:36	17:58	18:02	17:18	18:12
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:53	6:54	8:49	8:52	9:21	9:23	10:12	10:14	16:55	16:59	17:21	17:25	16:40	17:35
ארה"ב מיאמי (ח)	7:03	7:05	9:08	9:10	9:40	9:43	10:34	10:37	17:40	17:44	18:05	18:08	17:25	18:18
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:14	7:15	8:59	9:01	9:31	9:33	10:18	10:21	16:31	16:35	17:00	17:05	16:16	17:19
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:12	7:13	8:58	9:00	9:29	9:31	10:17	10:19	16:31	16:35	17:01	17:05	16:16	17:16
בוליביה לה פאס (ח)	5:50	5:53	8:41	8:44	9:09	9:13	10:17	10:20	19:17	19:19	19:40	19:43	19:01	19:47
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:43	8:44	10:09	10:10	10:41	10:43	11:22	11:24	16:42	16:47	17:19	17:24	16:28	17:43
בלגיה בריסל (ח)	8:40	8:41	10:08	10:10	10:40	10:41	11:21	11:23	16:46	16:51	17:22	17:27	16:32	17:44
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:15	8:15	9:32	9:34	10:04	10:05	10:41	10:43	15:37	15:43	16:18	16:24	15:24	16:28
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:14	6:18	9:07	9:11	9:39	9:42	10:48	10:51	20:00	20:02	20:25	20:27	19:43	20:35
ברזיל ריו דה ז'נרו (ק)	6:02	6:05	8:54	8:58	9:25	9:29	10:35	10:38	19:45	19:47	20:10	20:12	19:29	20:19
בריטניה לונדון (ח)	8:01	8:01	9:28	9:29	9:59	10:01	10:40	10:42	16:01	16:06	16:38	16:43	15:47	17:00
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:20	8:21	9:41	9:43	10:13	10:15	10:52	10:54	15:58	16:04	16:38	16:43	15:45	17:02
גרמניה ברלין (ח)	8:13	8:14	9:36	9:38	10:08	10:10	10:48	10:50	16:01	16:06	16:39	16:44	15:47	16:48
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:19	8:19	9:49	9:51	10:20	10:22	11:02	11:04	16:33	16:38	17:08	17:13	16:19	17:17
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:07	5:11	8:06	8:09	8:36	8:39	9:47	9:50	19:09	19:11	19:35	19:37	18:53	19:41
הודו בומביי (ח)	7:07	7:09	9:18	9:21	9:51	9:54	10:47	10:50	18:11	18:15	18:35	18:38	17:56	18:42
הודו פונה (ח)	7:00	7:03	9:14	9:17	9:46	9:48	10:42	10:45	18:10	18:13	18:33	18:36	17:54	18:40
הונגריה בודפשט (ח)	7:27	7:28	9:02	9:04	9:34	9:36	10:17	10:19	16:01	16:06	16:35	16:39	15:47	16:43
טורקיה איסטנבול (ח)	7:25	7:26	9:10	9:13	9:43	9:45	10:30	10:32	16:45	16:49	17:14	17:18	16:30	17:22
יוון אתונה (ח)	7:36	7:38	9:27	9:29	9:59	10:01	10:48	10:50	17:15	17:19	17:43	17:47	17:00	17:51

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ח)	7:47	7:48	9:22	9:24	9:54	9:56	10:38	10:40	16:23	16:28	16:56	17:01	16:09	17:05
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:00	7:03	9:17	9:20	9:47	9:49	10:44	10:46	18:14	18:18	18:38	18:41	17:59	18:45
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	4:46	4:50	8:03	8:07	8:36	8:40	9:54	9:57	20:14	20:15	20:48	20:48	19:57	20:52
נפאל קטמנדו (ח)	6:46	6:48	8:52	8:55	9:23	9:26	10:17	10:19	17:22	17:26	17:47	17:51	17:07	17:55
סינגפור סינגפור (ח)	7:01	7:04	9:28	9:31	10:01	10:04	11:02	11:05	19:09	19:12	19:31	19:34	18:54	19:38
פולין ורשא (ח)	7:40	7:40	9:05	9:07	9:36	9:38	10:16	10:18	15:33	15:38	16:11	16:16	15:19	16:20
פרו לימה (ח)	5:41	5:45	8:20	8:24	8:53	8:56	9:58	10:01	18:36	18:39	18:59	19:02	18:20	19:06
צרפת ליאון (ח)	8:16	8:17	9:55	9:57	10:27	10:29	11:11	11:14	17:06	17:11	17:38	17:43	16:52	17:57
צרפת פריז (ח)	8:39	8:40	10:12	10:13	10:43	10:45	11:26	11:28	17:03	17:08	17:38	17:43	16:49	17:58
קולומביה בוגוטה (ח)	5:52	5:55	8:23	8:26	8:53	8:56	9:54	9:57	18:01	18:04	18:24	18:27	17:46	18:31
קנדה טורונטו (ח)	7:46	7:47	9:28	9:30	10:00	10:02	10:46	10:48	16:51	16:55	17:21	17:26	16:36	17:39
קנדה מונטריאול (ח)	7:29	7:30	9:08	9:10	9:40	9:42	10:25	10:27	16:20	16:25	16:52	16:57	16:06	17:11
קפריסין לרנקה (ח)	6:50	6:52	8:43	8:45	9:16	9:18	10:06	10:09	16:41	16:46	17:09	17:13	16:27	17:17
רוסיה מוסקבה (ח)	8:53	8:53	10:09	10:10	10:39	10:41	11:16	11:18	16:07	16:13	16:49	16:55	15:54	17:14
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:04	8:05	9:39	9:40	10:11	10:13	10:54	10:57	16:39	16:44	17:12	17:17	16:25	17:21
שוייץ ציריך (ח)	8:07	8:08	9:44	9:46	10:14	10:16	10:58	11:01	16:46	16:51	17:19	17:24	16:32	17:38
תאילנד בנגקוק (ח)	6:36	6:39	8:53	8:55	9:25	9:28	10:23	10:26	18:00	18:04	18:23	18:27	17:46	18:31

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00249
26/12/2010

P.P.
שולם
1949
תל אביב